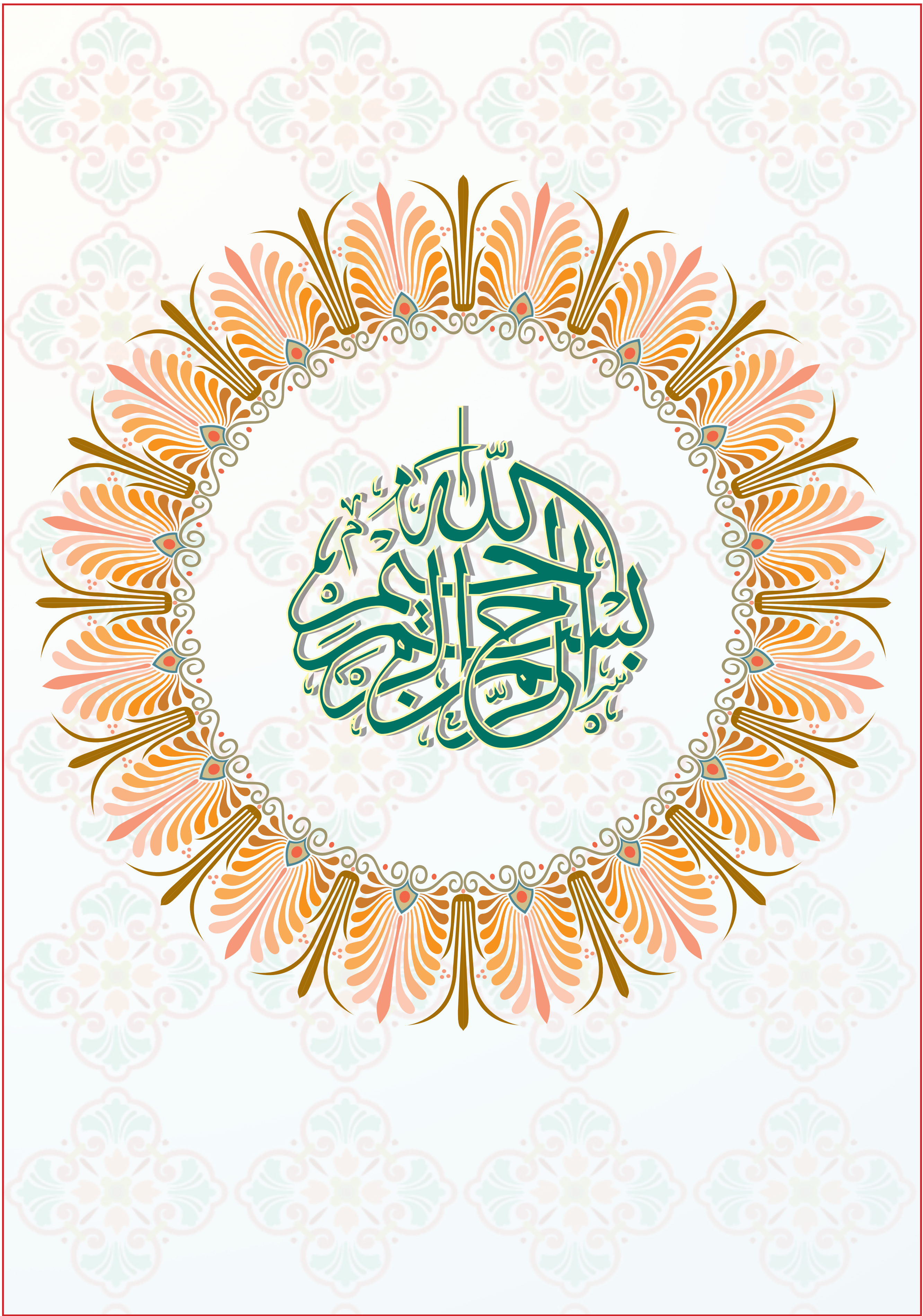
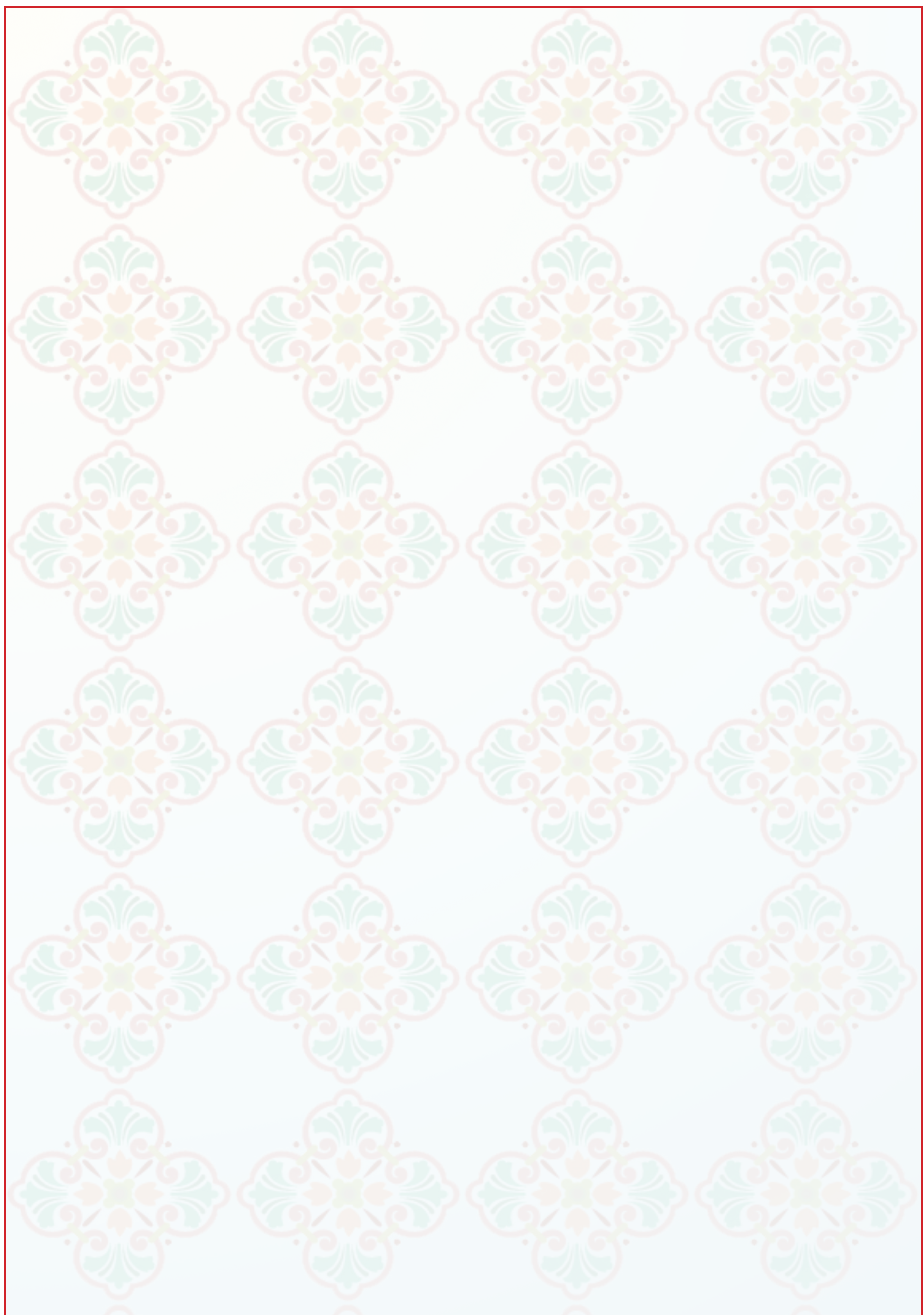

بسم الله الرحمن الرحيم

HZ. ALİ ATLASI

Yaşadığı yerlerin fotoğrafları, haritalar ve savaş şemaları desteği ile Hz. Ali'nin hayatı

Sâmi b. Abdillah b. Ahmed el-Mağlût

Çeviri: Hüseyin Yıldız

Hz. Ali Atlası
1. Baskı - İstanbul
Mart 2009
Özgün Adı: Atlas el-Halîfe Ali b. Ebî Tâlib
Yazarı: Sâmî b Abdillah b. Ahmed el-Mağlût
Arapça Neşir: Mektebet el-Obeykan, Riyad 2007
(Arapça aslı İSBN: 9960-54-321-8)
İSBN: 978-975-9016-79-1

Yayın Editörü: Yusuf Özbek
Tercüme: Hüseyin Yıldız
Sayfa Düzenlemesi: Abdülvaris Abdülhalik
Kapak: Suheyb Özbek
Baskı ve Cilt: Elma Basım

İsteme ve Haberleşme Adresi:
www.ocakyayincilik.com
OCAK YAYINCILIK
Millet Cad. Gülsen Apt.
No. 19 D. 9
Yusufpaşa, Fatih, İstanbul
Tel: (0212) 6336477
Faks: (0212) 6336478

YAYINCININ ÖNSÖZÜ

Hamd, Âlemlerin Yüce Rabbine mahsustur. En güzel ifade ve mânâları içeren türlü salât ve selâmlar, O'nun kulu, elçisi ve habibi olan Hz. Peygamber'e (*sallallahu aleyhi vesellem*), onun Ehl-i Beyt ve ashâbına olsun...

Hz. Peygamber'in (*sallallahu aleyhi vesellem*) Dâr-ı Beka'ya irtihalinden sonra Hz. Ebû Bekir ile başlayan Hulefâ-yı Râşidîn devrininin ilk iki halifesinde parlak bir dönem yaşanmıştır. Üçüncü halife olan Hz. Osman döneminde bilhassa son yıllarında "Fitne" yılları olarak anılan Müslümanlar arasındaki iç çekişmelerin tohumları atılmış ve bu fitneler, dördüncü halife Hz. Ali'nin devrinde doruğa çıkmıştır. Hz. Ali'nin yaklaşık 5 yıl süren hilafeti, önceki halifelerin dönemi aksine iç karışıklıklar ile geçmiştir. Fitneler dönemi diye anılan bu karanlık yıllar, Hz. Osman'ın yanlı tutumları ile başlayıp Arap olmayan unsurların yönetime karşı isyanına dönüşmüştür. Hz. Ali bile bu isyanları önleyememiştir.

Bu kamplaşma, daha sonraları hilafet merkezi olan başkent Kufe'de Hz. Ali ile Şam'da Hz. Osman'ın valisi olan Muaviye çevresinde odaklanmıştır. İslam'da Sünni ve Şii kamplaşmasını ortaya çıkaran en etkin âmil, kuşkusuz Şam valisi Muaviye'nin, seçimle hilafet makamına gelmiş bulunan İmam Ali'ye biat etmemesidir. Onun saltanat hayalleri uğrunda Cemel ve Sıffin savaşları olmuş, binlerce mümin ve müslüman kanı dökülmüştür. Nihayet daha sonra Hâriciler ortaya çıkarak bu bölünmeler daha da ileri gitmiştir.

Hz. Ali'nin hayatı Resûlullah Efendimizin (*sallallahu aleyhi vesellem*) hayatı ile bazı önemli noktalarda örtüşmektedir. Hz. Peygamber (*sallallahu aleyhi vesellem*), dış düşmanlarla yani müşriklerle savaşırken, kendi şehri olan Medine'de ise münafık ve Yahudilerin entrikalarına maruz kalmıştı. Hz. Ali ise Muaviye'nin başını çektiği Şam'ın isyancı ordusu ile savaşırken, içeride Hârici gruplar ile mücadele etmiştir.

Hz. Ali, Resûlullah'ın (*sallallahu aleyhi vesellem*) yanında çocukluğunu geçirmiş ve hiç bir puta tapmayacak kadar sağlam bir tevhid inancı ile büyümüştür. Başka bir deyişle Allah Resûlü'nün (*sallallahu aleyhi vesellem*) yanında çekirdekten yetişmiştir. Bu ayrıcalığa ve vasfa sahip başka hiç kimse yoktur. Bununla yetinmeyip Allah Resûlü'nün (*sallallahu aleyhi vesellem*) kızı ile evlenerek Fahr-i Kâinat Efendimize (*sallallahu aleyhi vesellem*) damat olup O'nun yüce ailesi Ehl-i Beyt'inin bir üyesi olmuştur. Resûlullah'ın (*sallallahu aleyhi vesellem*) yanından hiç ayrılmamış ve O'na azami ölçülerde destek vermeye devam etmiştir. Bu özellikler, sahabe tarafından gıpta edilen ve bazılarının ifadesiyle uğrunda yüzlerce kızıl deveye sahiplenmeğe yeğ tutulan hususlardır.

Elimizdeki bu kitap, Suudi yazar Sâmi el-Mağlût'un resimli tarih atlasları dizisinden birisi olan "***Atlas el-İmâm Ali b. Ebî Tâlib***" kitabının tercümesidir. Kitabın tamamını tercüme ettiğimizde bazı resimlerin bulunmadığını farkettik. Diğer taraftan bazı bölümlerin de ülkemizdeki halihazırdaki dini yaklaşımlara ters düştüğü için bunlarda ya az da olsa bir düzeltme gerçekleştirmek zorunda kaldık; ya da bunların yerine ilimsel bir yaklaşımla hazırlanmış Türkiye Diyanet Vakfının İslam Ansiklopedisinde yer alan maddelere yer verdik. Bazı lugat açıklamalarını da Türk okuyucuları için gereksiz gördüğümüzden dolayı kitaba almadık.

Mukaddime

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a, salâtü selâm da Peygamberlerin Efendisi, elçilerin sonuncusu Muhammedü'l-Emîn'e, tertemiz âline ve faziletli ashâbına, hidayetine tâbi olup kıyamete dek izinden gidenlerin üzerine olsun.

Râşid halifeler dönemi her müslümanın gönlünde önemli bir yere sahiptir. Zira bu dönem, Resûlullah'ın ashâbından, inanç açısından en üst seviyeye ulaşan, en güzel ve üstün huy ve karakterlere haiz ilk (İslâmi) topluluğun tarihidir. Bu topluluğun tarihi, doğruluk ve samimiyetin, izzet ve onurun en güzel örneğini teşkil etmekte ve gelecek nesiller için zengin veriler içermektedir. Bu dönemin ayırt edici özellikleri çoktur. O dönemin en güçlü iki medeniyeti olan Pers ve Bizans medeniyetlerinden birçok topluluğun İslam sancağı altına nasıl girdiğini gördüğümüzde bu dönemin çevreye etkilerinin günümüze kadar uzandığının da farkına varabiliriz. Her ne yapılırsa yapılsın, o dönem sahabilerinin Allah'ın yolunda yaptıkları cihatları, zulme karşı hakkın yanında durmaları gibi faaliyetleri ile dünya tarihine katkılarını, kalem birkaç kağıt ve sayılı sayfalar üzerinde dile getirmede aciz kalır. Yine de bu onurlu tarihi dönemin daha ilgi çekici, açıklayıcı ve net bir metotla ele alınıp ortaya konması lazım gelir.

Şüphesiz tarihi atlaslarının, bu seçkin insanların işlevlerini, haritalar, fotoğraflar, belgeler, şemalar ve krokiler aracılığıyla aydınlatmada büyük payları bulunmaktadır. Bu tarih atlaslarının genel olarak kullandığı teknik tasarımlar yanında bu kitapta kullanılan tasarım şeklinin olaylara ışık tutmaya yönelik etkisine de dikkat çekmek isterim.

Râşid halifelere has bir atlasın bulunmayışı, iki asra yakın bir zamandır peygamberler ve resullerin faaliyetlerine özgü tarihi atlaslarının olmayışı, bende ışık saçan tarihlerine yönelik yapıda düşünsel bir tuğla koyma gerekliliğini doğurdu. Bunun içindir ki parlak tarihleri ve onların çok değerli hayatlarını tanıtacak tarihi bir atlas oluşturmaya koyuldum. Allah'tan inayet isteyerek işe başladım ve aydınlık tarihlerini yazma onuruna sahip olmak için kolları sıvadım. Ancak bu müstesna gezegenin denizinin derinliklerine daldığımda, cihadi miraslarının çokluğundan dolayı, hepsini kapsayacak tek bir eseri yazma işini üstlenmenin kişinin gücünü zorlayacak derecede ağır olduğu gerçeğiyle karşılaştım. Yakın bir zamanda onlara yönelik, hepsini ihtiva edecek şamil bir atlas çıkarma düşüncesini saklı tutarak şimdilik her halifeyi kendi başına müstakil olarak ele alma zorunluluğunu hissettim. Her hususi atlas ele aldığı halifeyi sadece yönetim sürecince ele alıp işleyecektir. Bu silsileyi daha sonra yaygınlaştırma düşüncesine dayanarak da işte bu kitapta Hz. Muhammed'in kızı ve dünya kadınlarının efendisi Hz. Fâtıma'nın kocası **Hz. Ali b. Ebî Tâlib**'in hayatını ele aldım.

Ali b. Ebî Tâlib, Peygamberimizin amcası oğlu, damadı ve sevdiğidir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali'yi henüz küçükken yanına almış ve Allah kendisini peygamber olarak gönderene kadar yanında kalmıştır. Peygamber olarak gönderildikten sonra da Hz. Ali henüz on yaşındayken O'na tâbi olmuş, iman edip onu tasdik etmiştir. Bu şekilde o, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) davetine ilk iman eden kişidir. Müminlerin emiri, Râşid halifelerin dördüncüsüdür. Ebû Turâb'tır. Hâşimi ve Kureyşli Ali b. Ebî Tâlib b. Abdilmuttalib'dir. Cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), vefatı sırasında kendilerinden razı olduğu altı kişiden de biridir.

Birçok menkıbesi ve çok güzel sıfatları bulunmaktadır. O, adil halife, bilge hakim ve kahraman bir savaşçıdır. Kiminle dövüşmüşse yenmiş, kiminle cenk ettiyse de öldürmüştür. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber savaşında sancağı ona vermiştir.

Halife Osmân şehit edilince hilafete Hz. Ali getirilmiştir. Osmân'dan sonra ikinci adam olması, Ömer'in vefatı sırasında şura olarak belirlenen ve Aşere-i mübeşşere'den olan altı kişiden, halifelik konusunda Osmân ile Ali üzerinde karar kılınması sebebiyle Müslümanlar Osmân'ın şehadetinden sonra Ali b. Ebî Talib'e geldiler. Ancak o: "Bu işi belirlemek sizlere değil Bedir ahalisine düşer. Talha, Zübeyr ve Sa'd nerede?" karşılığını verdi. Bu üçü gelip de ona biat edince ardından Muhacir ve Ensâr da biat ettiler. Sonra ise tüm Müslümanlar ona biat etti.

Okuyucu kardeşim!

Ali b. Ebî Tâlib'e has olan bu tarihi atlasını mukaddimeden sonra şu beş ana bölüme ayırdım:

Birinci bölüm: Mekke döneminde Ali b. Ebî Tâlib

İkinci bölüm: Medine döneminde Ali b. Ebî Tâlib

Üçüncü bölüm: Raşid halifeler döneminde Ali b. Ebî Tâlib

Dördüncü bölüm: Ali b. Ebî Tâlib'in hilafeti

Beşinci bölüm: Ali b. Ebî Tâlib ve ailesi hakkında bazı anekdotlar

En sonda ise kitap için bir fihrist oluşturdum ve içinde başlık ve konuların fihristi, harita, resim ve şemaların fihristi ile biyografilerin fihristini gösterdim.

Bu atlası oluştururken elimden geldiği kadarıyla, Peygamberimizin Ehl-i beyti ve tertemiz ashabı hakkında, kıssacıların elinde evrilip çevrilen bir sanata dönüşen ajitasyon yapmak veya olumsuz bir intiba bırakmak için kullanılan o tarihi birikimlerden uzak durmaya, hilafeti döneminde devletin temellerini sarsan o çetin sarsıntılara rağmen Hz. Ali'nin, Müslümanların birliğini sağlamak ve kırılmaları önlemek için oynadığı temel rolü ortaya koymaya çalıştım. Zira İmam Ali'nin güçlü bir imanı vardı. Kararlılığa, kimseye boyun eğmeyen bir tabiata, soğukkanlı ve hakkın yolunda kimsenin kınamasından çekinmeyen bir kişiliğe sahip birisiydi.

Son olarak, bu kitabı tertemiz bir şekilde ortaya koymamı nasip eden Yüce Allah'a hamdeder,

bu işi bitirmemde emeği geçen herkese de en halis şükranlarımı sunarım. Özellikle bu kitabın gün ışığına çıkmasında büyük etkisi olan Prof. Fehd b. Abdirrahmân es-Senyân'a, kitabın yazım ve tasarım aşamasında en güzel güzel bir şekilde ortaya konması için çalışmaları her an takip eden yayınevi müdürü Prof. Muhammed b. Abdirrahman el-Obeykân'a sonsuz teşekkürlerimi iletirim.

"Rabbimiz! Eğer unutacak veya yanılacak olursak bizi sorumlu tutma. Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize de ağır yük yükleme. Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmeyeceği şeyi taşıtma, bizi affet, bizi bağışla, bize acı. Sen Mevlamızsın, kafirlere karşı bize yardım et." (Bakara Sur. 286)

Sâmi b. Abdillah b. Ahmed el-Mağlût 15. 07. 1428 H.

Hayber bölgesinin sönmüş eski yanardağları; uydudan görüntü.
Medine çevresinde kilometrelerce alana saçılmış volkanik taşlar hâlen varlığını sürdürmektedir.

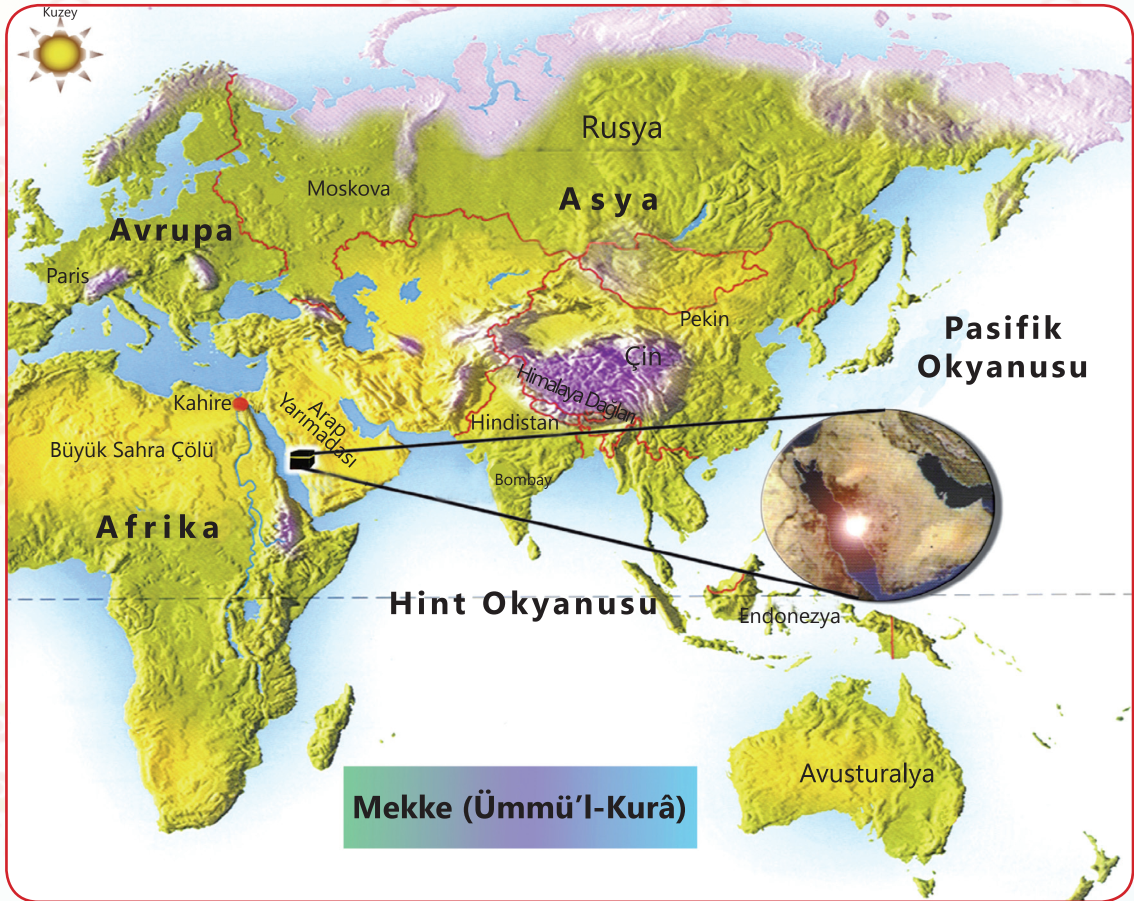

Uydudan Kufe Mescidi

1. Bölüm

Mekke Döneminde Hz. Ali

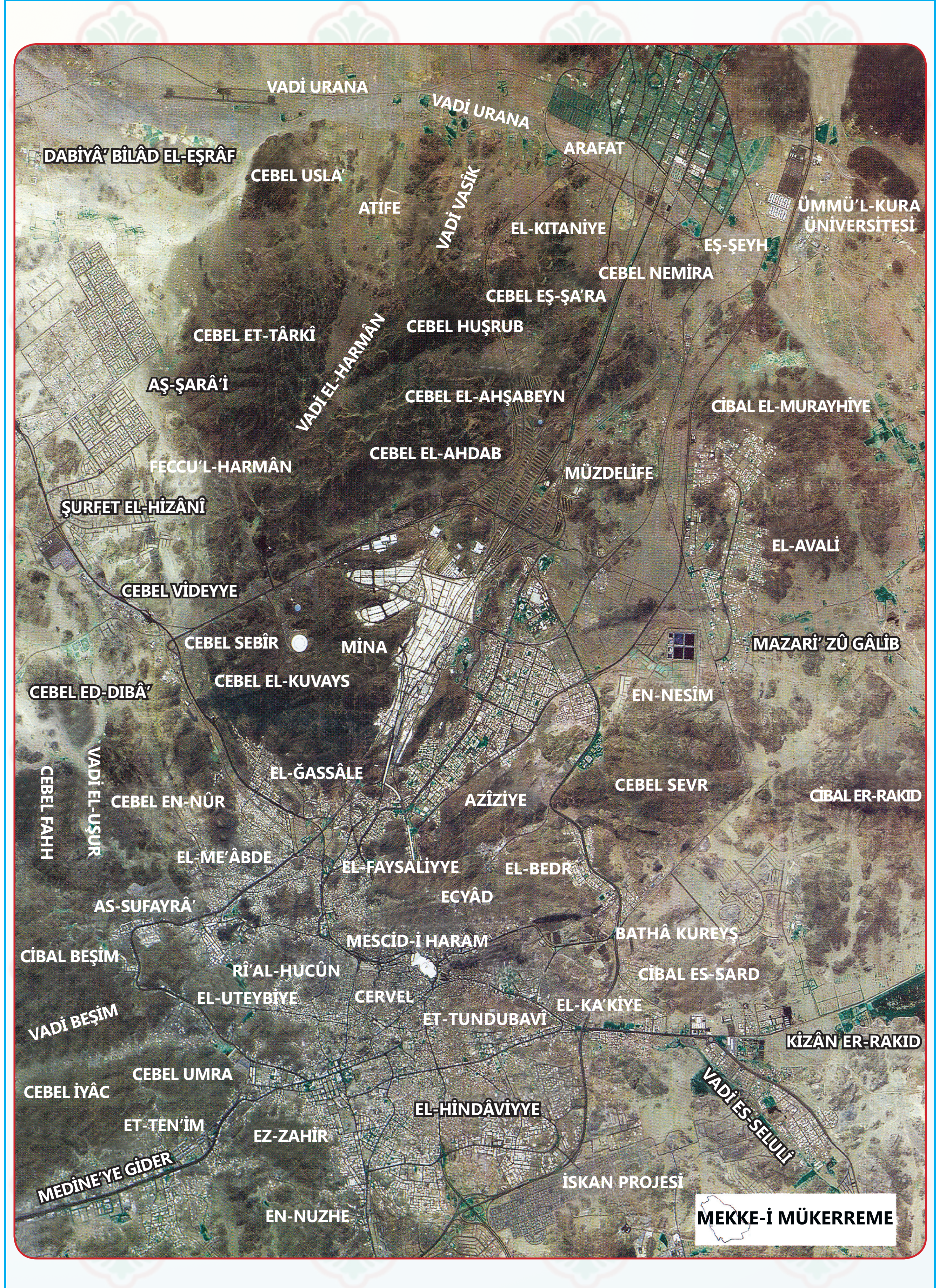

Mekke-i Mükerreme: Yüce Allah'ın Kutsal beldesi. İçinde, dünyanın doğu ve batısında bulunan bütün Müslümanların kıblesi olan Kâbe bulunmaktadır. Yüce Allah, Kâbe'yi birçok isimle isimlendirmiştir. Bu isimlerden biri de: ***"İşte bu (Kur'an), önündekileri doğrulayıcı ve Ümmü'l-Kurâ (Mekke) ile çevresindekileri uyarman için indirdiğimiz kutlu Kitap'tır"*** (En'âm Sûr. 92) âyetinde de belirtildiği gibi Ümmü'l-Kurâ'dır. Coğrafi olarak Mekke 21-25 Kuzey enlemleri ile 39-50 Batı boylamları arasında yer alır. Doğu tarafından, Kızıl Deniz'in doğu sahilindeki Cidde şehrine 78 km, kuzeybatı tarafından Tâif şehrine 88 km uzaklığındadır.

Kâbe'nin inşâsı Halîlulullah olan İbrâhim'in dönemine kadar uzanır. Yüce Allah, İbrâhim'e, oğlu İsmâil ile birlikte "Beytu'l-Atîk'i" (Kâbe'yi) inşa etme emrini vermiş ve bu konuda şöyle buyurmuştur: "İbrahim, İsmail'le birlikte Ev'in (Kâbe'nin) sütunlarını yükselttiğinde (ikisi şöyle dua etmişti): «Rabbimiz bizden (bunu) kabul et. Şüphesiz, Sen işiten ve bilensin." (Bakara Sûr. 127) İsmâîl, Mekke'de Kâbe civarında, dünürlükten akrabaları Yemânî ve Kahtânî olan Cürhüm kabilesiyle birlikte yaşamıştır. İçlerinde yetişmiş ve hem onlara, hem de Hicaz bölgesindeki (Imlîk soyundan gelen) Amalikalar'a elçi olarak gönderilmiştir. Hz. İsmâil'in oniki tane çocuğu olmuştur. Resûlullah'ın dördüncü nesilden dedesi Kusay b. Kilâb el-Kuraşî de işte bu temiz nesilden gelmiştir. Kusay, Kureyş'in birliğini sağlamış ve Cuzâ'a kabilesini Mekke'den sürmüştür. Mekke'de Kureyş'in ileri gelenleri ile istişare kurumu statüsünde olan Dâru'n-Nedve'yi kurmuştur. Peygamberimizin bi'set zamanı geldiğinde de Hirâ mağarasında inen vahiyle Mekke, vahye mazhar olmuş bir beldedir. Müslümanlar hayatları boyunca bir defa da olsa hac için Kâbe'ye gider, her gün beş defa da namazlarında ona doğru yönelirler.

"Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vâdiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver! Umulur ki bu nimetlere şükrederler." (İbrâhim Sûr. 37)

VADİ URANA
VADİ URANA
DABİYÂ' BİLÂD EL-EŞRÂF
CEBEL USLA'
ARAFAT
ATİFE
VADİ VASİK
EL-KITANİYE
ÜMMÜ'L-KURA ÜNİVERSİTESİ
EŞ-ŞEYH
CEBEL NEMİRA
CEBEL EŞ-ŞA'RA
CEBEL HUŞRUB
CEBEL ET-TÂRKÎ
VADİ EL-HARMÂN
AŞ-ŞARÂ'İ
CEBEL EL-AHŞABEYN
CİBAL EL-MURAYHİYE
CEBEL EL-AHDAB
FECCU'L-HARMÂN
MÜZDELİFE
ŞURFET EL-HİZÂNÎ
EL-AVALİ
CEBEL VİDEYYE
CEBEL SEBÎR
MİNA
MAZARİ' ZÛ GÂLİB
CEBEL EL-KUVAYS
CEBEL ED-DİBÂ'
EN-NESÎM
VADİ EL-UŞUR
CEBEL FAHH
EL-ĞASSÂLE
CEBEL EN-NÛR
AZÎZİYE
CEBEL SEVR
CİBAL ER-RAKID
EL-ME'ÂBDE
EL-FAYSALİYYE
EL-BEDR
ECYÂD
AS-SUFAYRÂ'
MESCİD-İ HARAM
BATHÂ KUREYŞ
CİBAL BEŞİM
RÎ'AL-HUCÛN
CİBAL ES-SARD
EL-UTEYBİYE
CERVEL
EL-KA'KİYE
ET-TUNDUBAVİ
VADİ BEŞİM
KİZÂN ER-RAKID
CEBEL UMRA
CEBEL İYÂC
VADİ ES-SELULİ
EL-HİNDÂVİYYE
ET-TEN'İM
EZ-ZAHİR
MEDİNE'YE GİDER
İSKAN PROJESİ
EN-NUZHE
MEKKE-İ MÜKERREME

Ali b. Ebî Tâlib'in Soyu ve Doğumu

Tam olarak adı Ali b. Ebî Tâlib (Abdumenâf) b. Abdilmuttalib (Şeybetu'l-Hamd) b. Hâşim b. Abdimenâf b. Kusay b. Kilâb b. Lüey b. Ğâlib b. Fihr b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Ma'd b. Adnân'dır. Resûlullah'ın amcası oğludur ve soyca onunla ilk dedesi olan Abdulmuttalib b. Hâşim ile birleşir. Babası, Peygamberimizin babası olan Abdullah'ın kardeşi Ebû Tâlib'tir. İlk doğduğunda Ali'nin adını, annesi Fâtıma, kendi babasının (Esed b. Hâşim) adıyla "Esed (Aslan)" olarak koymuştu. Hayber savaşı esnasında okuduğu şu şiir de buna işaret etmektedir:

"Ben ki annem bana Haydar ismini koymuştur
Görünüşü ürküten orman aslanlarına benzerim
Çok büyük düşmanları kolayca yok ederim!"

İsmi konulduğu sırada Ebû Tâlib, Mekke'de bulunmuyordu. Mekke'ye dönüşünde Ali'ye konulan bu (Esed) ismi beğenmedi ve ona Ali ismini verdi.

Künyesi Ebu'l-Hasan'dır. Bu künye, Resûlullah'ın kızı Fâtıma'nın çocuklarından olan en büyük oğlu İmam Hasan'a nispeten verilmiştir. Ebû Turâb olarak da künyelenir.

Abdullah b. Mesleme, Abdulazîz b. Ebî Hâzım'dan, o da babasından şöyle nakleder: Adamın biri Sehl b. Sa'd'ın yanına geldi ve: "Filan kişi (Medine valisi) minberin yanında Ali'ye dil uzatıyor" dedi. Sehl: "Peki ne diyor?" diye sorunca adam: "Ona Ebû Turâb" diyor" karşılığını verdi. Bunun üzerine Sehl güldü ve: "Allah'a yemin olsun ki bu ismi ona Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) koymuştur ve üstelik Hz. Ali en çok da bu ismini severdi" dedi. Bunun üzerine Sehl'le sohbetimi devam ettirdi ve ona: "Ey Abbâs'ın babası! Bu ismi nasıl konuldu?" diye sordu. Sehl şöyle cevap verdi: "Ali, Hz. Fâtıma'nın yanına girdi; sonra çıktı ve gidip Mescid'de uzandı. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) (Fâtıma'nın yanına gelip): **"Amcan oğlu nerede?"** diye sorunca, Fâtıma: "Mescid'de" karşılığını verdi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'nin yanına doğru gitti. Yanına vardığında cübbesinin üzerinden düşmüş, sırtının da toprağa bulaşmış olduğunu gördü. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali'nin sırtındaki toprağı silkelemeye başladı ve ona iki defa: **"Ey Ebû Turâb! Kalk ve otur!"** buyurdu.[1] Yine denilir ki: "Onun, Ebû Turâb ve Ebu'l-Hasan olmak üzere iki künyesi vardır."[2]

Derim ki: Ayrıca Ebu'l-Hasaneyn, Ebu's-Sıbtayn, Ebu'l-Bedreyn ve Ebu'n-Nîrayn olarak da bilinir.

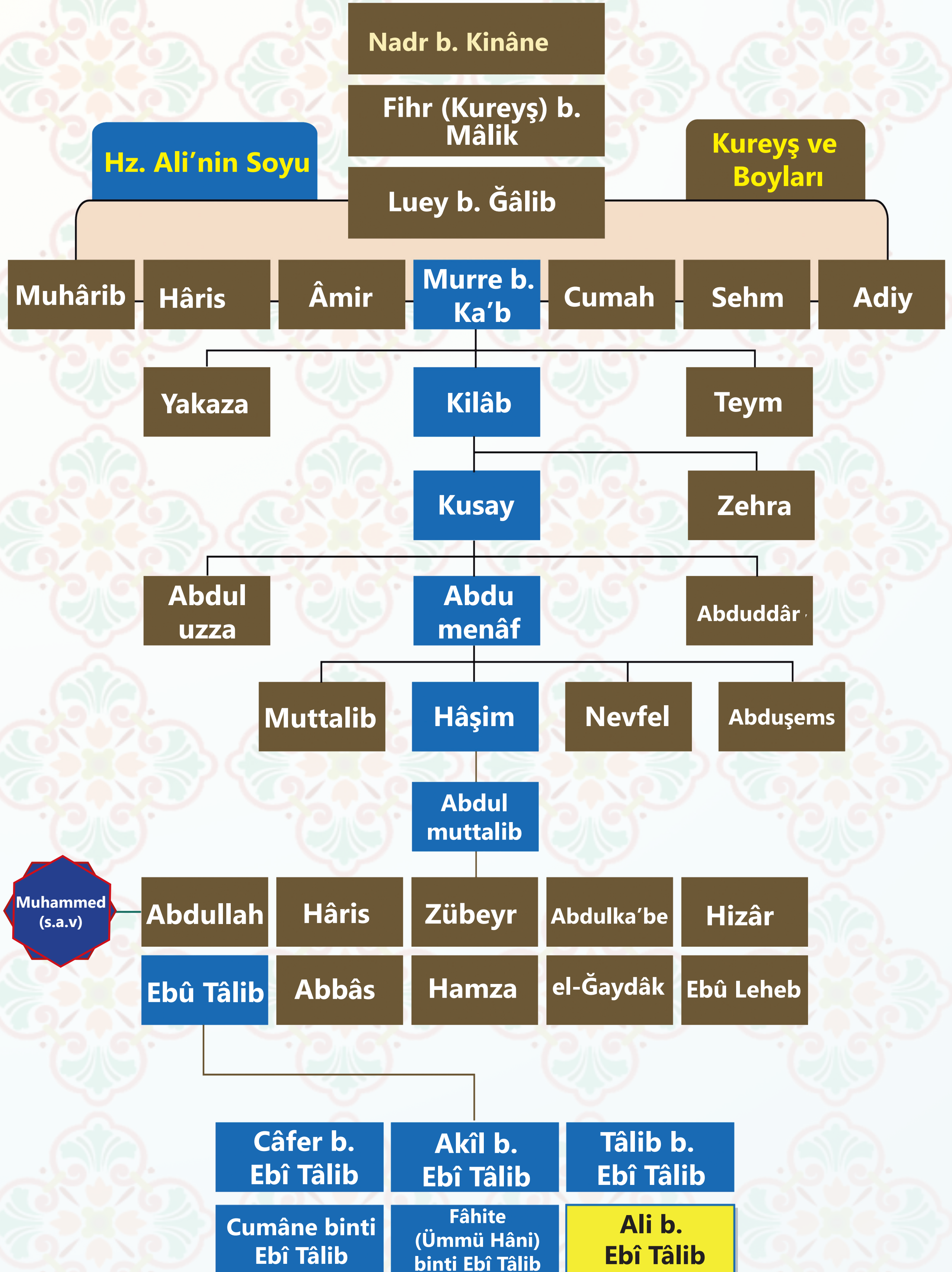
[1] *Sahîh-i Buhârî*
[2] *Sünen-i Tirmizî*

Nevevî, Hz. Ali'nin "Ben ki annem bana Haydar (aslan) ismini koymuştur" sözüne şu yorumu yapmıştır: Haydar (*haydere*), aslanın (Esed) bir diğer adıdır. İlk doğduğunda Ali'ye "Esed" ismi konulmuştu. Hayber Yahudilerinin lideri olan Merhab rüyasında bir aslanın kendisini öldürdüğünü görmüştü. Ali, onu korkutmak ve kendine olan güvenini zayıflatmak için okuduğu şiirde aslanı zikretmiştir.

Dediler ki: Hz. Ali ilk doğduğunda annesi ona kendi babasının adı olan Esed b. Hişâm b. Abdimenâf'a nispeten "Esed" adını koymuştu. Ancak o sıralar Mekke'de bulunmayan babası Ebû Talib dönünce adını Ali olarak değiştirdi. Aslana sertliğinden dolayı haydar denilir. "Hâdır" da sert ve güçlü anlamına gelir. Hz. Ali okuduğu şiirde kendisinin aslan gibi cesur, saldırgan ve güçlü olduğunu vurgulamak istemiştir. *"Ûfîhim bi's-Sâ'i keyle's-Sendereti"* sözüyle de düşmanlarını çok çetin bir şekilde ve rahatça öldürebileceğini kastetmiştir. Bu şekliyle, *"Düşmanlarımı seri bir şekilde öldürürüm"* anlamına gelmektedir.

"Merhab'ın başını vurdu" sözü, Hz. Ali'nin ona vurup öldürdüğü anlamına gelir. Doğru olan görüş de Merhâb'ı öldürenin Hz. Ali olduğudur.[1]

[1] Nevevî, *Sahîh-i Müslim Şerhi*, cilt 12, s. 185

Nadr b. Kinâne
Fihr (Kureyş) b. Mâlik
Luey b. Ğâlib
Hz. Ali'nin Soyu
Kureyş ve Boyları
Muhârib
Hâris
Âmir
Murre b. Ka'b
Cumah
Sehm
Adiy
Yakaza
Kilâb
Teym
Kusay
Zehra
Abdul uzza
Abdu menâf
Abduddâr
Muttalib
Hâşim
Nevfel
Abduşems
Abdul muttalib
Muhammed (s.a.v)
Abdullah
Hâris
Zübeyr
Abdulka'be
Hizâr
Ebû Tâlib
Abbâs
Hamza
el-Ğaydâk
Ebû Leheb
Câfer b. Ebî Tâlib
Akîl b. Ebî Tâlib
Tâlib b. Ebî Tâlib
Cumâne binti Ebî Tâlib
Fâhite (Ümmü Hâni) binti Ebî Tâlib
Ali b. Ebî Tâlib

Hz. Ali'nin doğum tarihi konusunda çeşitli ve farklı rivayetler bulunmaktadır. Hasan el-Basrî, Hz. Ali'nin doğumunun risâletten (bi'setten) 15 veya 16 yıl önce olduğunu zikreder. İbn İshâk, doğumunun risaletten on yıl önce olduğunu söyler. İbn Hacer de İbn İshâk'ın görüşünü tercih etmiştir. Muhammed b. Ali el-Bâkır ise bu konuda iki görüş zikreder. Birincisi, İbn İshâk'ın zikrettiği ve İbn Hacer'in de tercih ettiği, risâletten on yıl önce doğduğudur. İkinci ise risâletten beş yıl önce doğmuş olduğudur. Ben de İbn Hacer ile İbn İshak'ın kabul ettiği, risâletten on yıl önce doğmuş olduğu görüşünü benimsiyorum. Fâkihî, Hâşim oğullarından Kâbe'nin içinde ilk doğan kişinin Hz. Ali olduğunu zikreder. Hâkim ise, Hz. Ali'nin, Kâbe'nin içinde doğduğuna dair rivayetlerin tevatür düzeyinde olduğunu söyler.[1]

İbn Cübeyr, ***Rihle*** eserinde şunları aktarır: "...Bu mübarek yer, Kâbe'nin doğusunda yer alır ve dağın eteğiyle birleşir. Ebû Kubeys dağındaki bir mezarlık üstten bu mekana bakar. Üzerindeki bir mezarlığın içinde bir mescit bulunmaktadır ve üzerinde: "Bu mescit, Ali b. Ebî Tâlib'in doğduğu yerdir" diye yazılıdır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de burada yetişmiştir ki amcası ve hamisi olan Ebû Tâlib'in evi de buradadır."[2] İleride bu yerin yerine günümüzde inşa edilmiş bir medresenin fotoğrafı yer alacaktır ki bunu, Dr. Muhammed Abduh Yemânî'nin ***"O Fatıma ez-Zehrâ'dır"*** kitabından naklen aktardık.

Babasından sonra hacılara su dağıtma ve iaşe işi Hâşim'e kaldı. Hâşim ile Muttalib birbirlerine çok yakın idiler. Ne Cahiliye, ne de İslâmi dönemde birbirlerinden ayrılmadılar. Hâşim ile Muttalib oğulları hem Cahiliye, hem de İslam döneminde beraber yaşayıp hiç ayrılmadılar. Müslümanlar (Hâşimoğulları) Mekke'de iki yıl boyunca siyasi ve ekonomik boykota uğradıkları zaman (kardeşler olmalarına rağmen) Abduşems ve Nevfel oğullarının aksine Muttalib oğulları Hâşim oğullarına katılmış ve yanlarında durmuşlardır. Bunun içindir ki Ebû Tâlib "el-Bahru't-Tavîl" isimli kasidesinde şöyle demiştir:

"Bize yaptıklarına karşılık Allah kısa sürede
Abduşems ve Nevfel'i kötü bir cezaya çarptırdı."

Onlar gibi farklı farklı yerlerde vefat eden başka bir babanın çocukları görülmüş değildir. Hâşim, Şam vilayetine bağlı Gazze'de; Abduşems Mekke'de; Nevfel, Irak bölgesindeki Selâmân'da; güzelliğinden dolayı kendisine "Ay" ismi takılan Muttalib de Yemen yolu üzerindeki Rîmân'da vefat etmiştir. Hâşim, Abduşems, Nevfel ve Muttalib tanınıp meşhur olmuş dört kardeştir. Ebû Amr adında pek tanınmayan başka bir kardeşleri de bulunmaktadır. İsmi Abd'dir. Asıl ismi ise Abd Kusay'dır. Zübeyr b. Bekâr ve başkalarının aktardığına göre, insanlar onun hakkında: "Abd b. Kusay hiçbir iz bırakmadan yaşayıp gitmiştir" derlerdi.[3]

İbrâhim b. İshâk şöyle bildiriyor: Mus'ab b. Abdillah b. ez-Zübeyr, Hakîm b. Hizâm'ın nesebini zikrederken şöyle der: "Annesi Fâhite binti Züher b. Esed b. Abdiluzza'dır. Annesi Hakîm'i Kâbe'nin içinde doğurmuştur. Hamileyken Kâbe'nin içinde bulunuyordu. O esnada doğum sancıları gelince onu orada doğurdu. Anne, deri bir yaygı üzerinde taşınırken, doğum yaptığı giysileri de zemzem kuyusunun yanında yıkanmıştır. Ondan başka ne önce, ne de sonrasında Kâbe'nin içinde doğan biri olmamıştır. Hâkim der ki: "Mus'ab burada yanılgıya düşmüştür. Çünkü Fâtıma binti Esed'in, müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib'i Kâbe'nin içinde doğurduğuna dair haberler tevâtür düzeyindedir."[1]

[1] *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, cilt. 3, sh. 550

[1] Ali b. Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib* (Hz. Ali'nin Kişiliği ve Dönemine İlişkin Genel Bir Etüd), sh. 28
[2] İbn Cübeyr, *Rihletu İbn Cübeyr*, cilt 1, sh. 54
[3] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 2, sh. 254

Ali b. Ebî Tâlib'in Müslüman Olması

Mücâhid b. Cebr Ebu'l-Haccâc anlatıyor: Yüce Allah'ın, Ali b. Ebî Tâlib'e yönelik takdir ettiği hayır ve nimetlerden birisi de şuydu: Kureyşliler büyük bir sıkıntıya maruz kalmışlardı. Ebû Tâlib'in de kalabalık bir ailesi vardı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hâşim oğullarının en mülayim adamlarından biri olan amcası Abbâs'a: **"Ey Abbâs! Kardeşin Ebû Tâlib'in kalabalık bir ailesi var. İnsanların maruz kaldığı bu sıkıntıları da görüyorsun. Yanına gidelim de ailesinden birini sen, birini de ben alalım ve bakımlarını üstlenelim"** buyurdu. Abbâs: "Tamam!" deyince de Ebû Tâlib'in yanına gittiler. Ona: "İnsanlar içinde bulundukları bu zor durumu aşıncaya kadar ailenden birer şahıs alıp yükünü hafifletmek istiyoruz" dediler. Ebû Tâlib: "Bana Akîl'i bırakın da ne yaparsanız yapın" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali'yi alıp kendi ailesine katarken; Abbâs da Câfer'i alıp kendi ailesine kattı. Allah, Peygamberimizi risaletle gönderene kadar Ali b. Ebî Tâlib, O'nun yanında kaldı. Peygamber olarak gönderilince de Ali ona tabi olup inandı ve onu tasdik etti. Câfer de Müslüman olup amcasına ihtiyacı kalmayıncaya kadar Abbâs'ın yanında kaldı."[1]

İbn İshâk da şöyle der: Daha sonraları Ali b. Ebî Tâlib bir gün Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiğinde, onu hanımıyla birlikte namaz kılarken gördü. "Ey Muhammed! Bu da ne?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: **"Allah'ın kendi için seçtiği ve elçilerini de üzerinde gönderdiği dindir. Seni de tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a inanmaya, O'na kulluk etmeye, Lât ve Uzza'yı da reddetmeye davet ediyorum!"** karşılığını verdi. Hz. Ali ise: "Bu, daha önce hiç işitmediğim bir şey. Ebû Tâlib'e de danışmadan bu konuda herhangi bir karara varamam" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), peygamber olarak gönderilişini ve dini açıkça ilan etmeden önce bu durumunun açığa vurulmasını istemediği için Ali'ye: **"Ey Ali! Şayet Müslüman olmayacaksan bari benim bu durumu gizle!"** buyurdu. Ali o geceyi bu şekilde geçirdi. Allah da gece Ali'nin gönlüne İslâm dinini düşürdü. Sabah vakti Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi ve: "Ey Muhammed! Bana neyi teklif etmiştin?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona: **"Allah'tan başka ilah olmadığına, tek ve ortaksız olduğuna şehadet etmeni, Lât ve Uzza'yı reddetmeni, Allah'a eş koşulan şeylerden de uzak durmanı"** buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ali denileni yaptı ve müslüman oldu. Ali, Ebû Tâlib'den çekinerek Resûlullah'ın yanına gelip gitmeye başladı, Müslümanlığını gizledi ve açığa vurmadı. Zeyd b. Hârise de Müslüman olduktan sonra Ali bir aya yakın bir süre Resûlullah'ın yanına gidip gelmeye devam etti. Allah'ın Ali'ye bir ihsanı da Müslüman olmadan önce onun, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında yetişmesini sağlaması idi.[2]

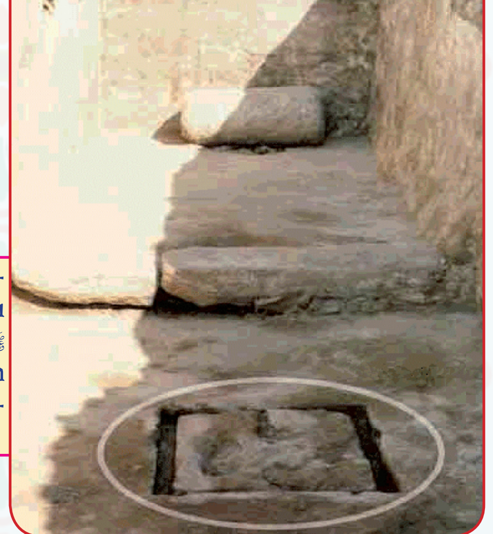
Bu şekilde Allah, henüz küçükken Hz. Ali'yi Müslümanlıkla onurlandırmış, asla putlara ibadet veya secde etmemiştir. İbn Abbâs der ki: "Hz. Hadice'den sonra Peygamberimizle ilk namaz kılan kişi Ali b. Ebî Tâlib'tir."

[1] İbn Cerîr et-Taberî, *Tarihu't-Taberî*, cilt 1, sh. 538
[2] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 3, sh. 34

Mekke-i Mükerreme'de Mescid-i Harâm yakınlarında "Şi'ab Ali Tüneli" girişi

⇦Bazıları bu yeri, Mekke'de Resûlullah'ın ﷺ, içinde 28 yıl yaşadığı evi olduğunu söyler. Ali b. Ebî Tâlib de Resûlullah'ın ﷺ yanında bu evde yetişmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

İlginç internet fotoğraflarından biri. Bazıları bu yerin, Resûlullah'ın ﷺ kızı ve Hz. Ali'nin eşi olan Fâtımatu'z-Zehrâ'nın doğduğu yer olduğunu söyler.

Hz. Ali b. Ebî Tâlib şöyle der: (Babam) Ebû Tâlib vefat ettiğinde Peygamberimizin yanına geldim ve: "İhtiyar amcan vefat etti" dedim. Bana: **"Git onu yıka ve hiçbir şey yapmadan yanıma gel!"** buyurdu. Gidip onu yıkadım ve hiçbir şey yapmadan yanına geldim. Geldiğimde bana: **"Git yıkan ve hiçbir şey yapmadan yanıma gel!"** buyurdu. Gidip yıkandım ve yanına geldim. Geldiğimde bana öyle dualar etti ki genç develere sahip olmam beni bu dualar kadar sevindirmezdi." Ravi ekledi: "Hz. Ali, bir ölüyü yıkadıktan sonra gidip yıkanırdı." (Müsned-i Ahmed)

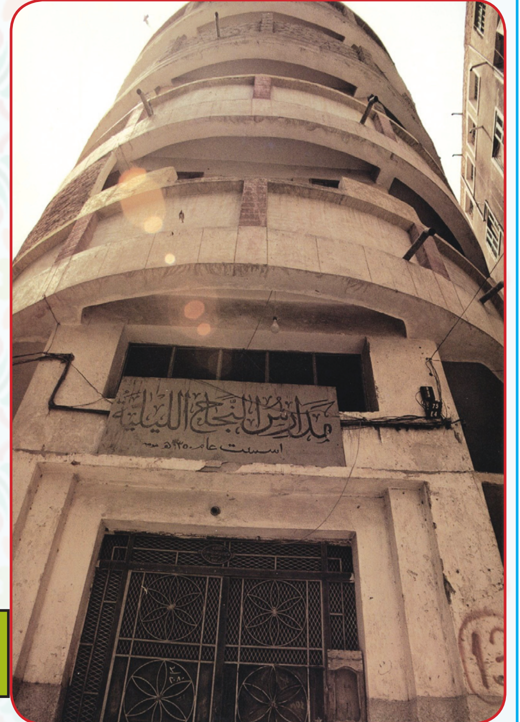
Prof. Abdullah b. Muhammed Ebkar, "Hicri Ondördüncü Asırda Mekke'nin Kültürel Mirasından Portreler" isimli kitabında bu alanın, Peygamberimizin hanımı, Ali b. Ebî Tâlib'in eşi Fâtıma'nın annesi Hadîce binti Hüveylid'in evi olduğunu söyler.

Yazarın Objektifinden

Yazarın Objektifinden

Muallâ Kabristanı. Bu kabristanda müminlerin annesi Hz. Hatice'nin de kabri bulunmaktadır.

Halîfe Ali b. Ebî Tâlib'in doğduğu yer
Fotoğraf: Muh. Abduh Yemânî

Ali b. Ebî Tâlib'in Eşleri ve Onlardan Olan Çocukları

Resûlullah'ın ﷺ Kızı Fâtıma
- Hasan (Ö. 50 h.)
- Kerbelâ Şehidi Hüseyin (Ö. 61 h.)
- Zeyneb el-Kübrâ
- Ümmü Gülsüm

Ümmü'l-Benîn binti Harâm el-Kilâbiyye
- Kerbelâ Şehidi Abbâs (Ö. 61 h.)
- Kerbelâ Şehidi Câfer (Ö. 61 h.)
- Kerbelâ Şehidi Abdullah (Ö. 61 h.)
- Kerbelâ Şehidi Osmân (Ö. 61 h.)

Leylâ binti Mes'ûd et-Temîmiyye
- Kerbelâ Şehidi Abdullah (Ö. 61 h.)
- Kerbelâ Şehidi Ebû Bekr (Ö. 61 h.)

Ümmü Habîbe binti Zem'a et-Tağlibiyye
- Amr (35 yaşındayken vefat etmiştir)
- Rukiyye

Esmâ binti Umeys el-Hes'amiyye
- Yahya
- Muhammed el-Asğar
- Avn

Umâme binti Ebi'l-Âs
- Muhammed el-Evsat

Havle el-Hanefiyye
- Muhammed el-Ekber (İbnü'l-Hanefiyye)

Ümmü Saîd binti Urve b. Mes'ûd es-Sekafiyye
- Ümmü'l-Hasan
- Remle el-Kübrâ

İbnÖmer, Resûlullah'tan şöyle nakleder: **"Hasan ve Hüseyin, Cennet gençlerinin efendileridir. Babaları kendilerinden de daha hayırlıdır."** *(Sünen İbn Mâce)*

Hz. Ömer'in Ümmü Gülsüm ile Evlenmesi

Hz. Ömer, (Hz. Ali'nin kızı) Ümmü Gülsüm ile evlendiği zaman şöyle demiştir: "Vallahi bu evliliği yapmamın sebebi Resûlullah'ın: ***"Kıyamet gününde benim nesebim ile yakınlığım dışında her nesep ve yakınlık kesilip yok olacaktır"*** buyurduğunu işitmemdir." Bunu Taberânî, Bezzâr, Heysem b. Küleyb ve Beyhâkî rivayet etmişlerdir. *Muhtâre* eserinde Hâfız Ziyâ'üd-dîn'in rivayetinde ise: "Hz. Ömer, saygınlığı ve değerinden dolayı Ümmü Gülsüm'e mehir olarak kırkbin (dirhem) vermiştir" ilave yer almıştır.

Şîi tarihçilerden el-Mes'ûdî der ki: "Mansûra beldelerine girdiğimde o zamanlar baştaki sultan Ebu'l-Munzir Amr b.Abdullahidi.Mansûra'daEbu'l-Münzir'in veziri Rebâh ile iki oğlu Muhammed ile Ali'yi gördüm. Mansûra'da Arapların efendilerinden ve sultanlarından Hamza adında biriyle karşılaştım. Orada Ali b. Ebî Tâlib'in, Ömer b. Ali'nin ve Muhammed b. Ali'nin oğullarından olan bir kesim de yaşamaktaydı..."[1]

[1] *Murûcu'z-Zeheb ve Me'âdinu'l-Cevher*, Elektronik nüsha

Halife Ali b. Ebî Talib'in bizzat kendisinden olan ondört erkek çocuğunun, ondokuz da eşinin olduğu kabuledilir. Eşlerinin sayısının onyedi tane olduğu da söylenir. Nesli Hasan, Hüseyin, Muhammed b.el-Hanefiyye, Abbâs b. el-Kilâbiyye ve Ömer b. et-Tağlibiyye olmak üzere beş erkek çocuğundan devam etmiştir. Fâtıma ile çocukları olan Hasan, Hüseyin ve Ümmü Gülsüm hakkında bu atlasın değişik yerlerinde inşallah bahisler olacaktır.

Medine'ye Hicretten Bazı Anekdotlar

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), özellikle Kureyşlilerin İslam'ı kabul etmemekteki inadı ve Müslümanlara eziyetlerinin çoğalmasından sonra, o zamanlar hac mevsiminde Mekke'ye hac için gelen Arap kabilelere davetini sunmaya koyuldu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) davetini tebliğ etmek ve hedeflerini açıklamak için bazı kabilelerle gizliden bağlantıya geçip görüşmeye başladı. Ancak içlerindeki cahili dinamiklerin güçlülüğü sebebiyle bu kabileler bu kutlu davete olumlu bir karşılık vermediler.

Yüce Allah, Peygamberine (sallallahu aleyhi vesellem) Medine ahalisinden olan bir grupla bir görüşme imkanı sağladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara davetini anlatınca Allah gönüllerini İslam'a karşı açtı. Onun, Yahudilerin sözünü ettiği ve gelmesi beklenen peygamber olduğuna kanaat getirdiler. Geri yurtlarına döndüklerinde kavimlerini de İslâm'a davet etmeye başladılar.

Bir sonraki hac mevsimi geldiğinde Ensâr'dan oniki kişilik bir grup Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldi. Onunla Birinci Akabe'de buluştular ve ona, Tevhid'i kabul etme, hırsızlıktan, zinadan, çocukları öldürmekten uzak durma, iyiliği emretme üzerine biat ettiler. Kendilerine Kur'ân-ı Kerim ile dini bilgileri öğretmek üzere de onlarla beraber Mus'ab b. Umeyr'i gönderdi. Allah'ın lütfuyla da Mus'ab'ın elinde Medine ahalisinden birçok kişi Müslüman oldu. Bunların içinde Abdüleşhel oğullarının liderlerinden olan Sa'd b. Muâz ve Useyd b. Hudayr da vardı. Buradan cesaretle de Ensâr'a ait hanelerin çoğu İslam'a girdi. Hicreti de beraberinde getiren bir sonraki hac mevsiminde Ensâr'dan, ikisi kadın olmak üzere yetmişbeş kişilik bir topluluk Mekke'ye geldi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Akabe'de gizli bir şekilde, yanlarına hicret etmesi durumunda kendisini koruyacaklarına, savaştığı kimselerle savaşıp, anlaşma yaptığı kimseler ile de barış yapacaklarına dair onlardan biat aldı. Sonra aralarından, hepsi adına kendisine biat edecek ve kavimleri için lider olacak oniki kişi seçmelerini istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o oniki kişiye de şöyle buyurmuştu: ***"Havarilerin, Meryem oğlu İsa'ya vekil oldukları gibi siz de kavminiz içindeki olaylarda onlar gibi sorumlu olacaksınız. Ben de kendi kavmimden sorumlu olacağım."*** Sonra bu topluluk geri memleketlerine döndü.

Ancak Kureyş, ikinci günü yapılan bu biatı öğrendi. Öfkelenip sıkıldılar ve olayın daha da büyümemesi, ileride kendilerini tehdit etmemesi için Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye ulaşmasına engel olma kararını aldılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbına ve Mekke'de kendisiyle beraber olanlara dinleri için Medine'ye hicret etmelerini ve yeni Müslüman olan kardeşlerine katılmalarını isteyince de müşriklerin aldığı bu kararın etkileri açıkça görünmeye başladı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendisine de hicret emri gelinceye kadar beklemeye koyuldu. Müşrikler tarafından alıkonulan ve işkence görenler dışında hicret etmeyen kimse kalmadı. Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) beraber geriye sadece Ebû Bekr ile Ali b. Ebî Tâlib kaldı. Müşrikler, Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicrette başarılı olduklarını ve durumlarının iyiye gittiğini gördüklerinde, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye hicret etmeden önce öldürmenin yollarını aramak için Dâru'n-Nedve'de bir toplantı düzenlediler. Sonuçta her kabileden bir delikanlının seçilip eline keskin bir kılıç verilerek Muhammed'in öldürülmesi kararını aldılar. Buna göre öldürülen kişinin kanı kabileler arasında paylaştırılmış olacak ve bu şekilde de Abdimenâf oğulları Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kanını isteyemeyecekti. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurur: "Hatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana)

tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır." (Enfâl Sûr. 30)

Yüce Allah, bu toplantının içeriğini Peygamberine (sallallahu aleyhi vesellem) bildirdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ebû Bekr'in yanına gitti ve ona: **"Ey Ebû Bekr! Yüce Allah Mekke'den çıkıp hicret etmeme izin verdi"** buyurdu. Bu habere çok sevinen Ebû Bekr, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yol arkadaşı olmasını istedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu kabul edince de Ebû Bekr sevincinden ağlamaya başladı ve yolculuk için iki tane deve hazırladı. Yolu göstermesi için de rehber olarak Abdullah b. Uraykıt'ı kiraladı. Gecenin ilk üçte birinde buluşmak üzere anlaştılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evine döndü ve Ali b. Ebî Tâlib'den, Kureyşlileri yanıltmak için kendi yatağında yatmasını, yanında bulunan emanetleri sahiplerine iade edene kadar Mekke'de kalmasını daha sonra da kendilerine yetişmesini istedi.

Kureyşliler evi kuşatmışken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) evden çıktı, aralarından geçti ve Bathâ'dan aldığı bir avuç toprağı başları üzerine saçmaya başladı. Yüce Allah da Kureyşlilerin onu görmelerini engelledi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu yaparken de şu âyeti okuyordu: "Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler." (Yâsin Sûr. 9)

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ebû Bekr'in evine gitti. Gece vakti de Ebû Bekr'in evinde bulunan ufak bir pencereden çıktılar ve Mekke'nin güneyindeki Sevr mağarasına ulaştılar. Mağarada üç gün kaldılar. Yüce Allah'ın, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) evini kuşatan Kureyşlilerin gözlerine perde çektiği esnada oradan adamın biri geçti ve orada beklemelerinin sebebini sordu. Onlar: "Muhammed'i bekliyoruz" deyince de adam: "Allah sizleri utandırsın emi! Muhammed evden çıktı ve gerçekleştirmek istediği hedefine doğru gitti" karşılığını verdi. Sabah vakti de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yerinde Hz. Ali'yi gördüklerinde durumu iyice anladılar. Bunun üzerine Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) bulmak için dört bir yana dağıldılar. Ancak bu çabaları çeşitli sebeplerden dolayı boşa çıktı. Zira Yüce Allah'ın inayeti, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve yol arkadaşını müşriklerden koruyordu. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurur: "Eğer siz ona (Resûlullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına. «Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir» diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir." (Tevbe Sûr. 40)

Üç gün geçtikten sonra da rehberleri iki deveyle birlikte çıkageldi. Kureyş de Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) yakalayıp getirecek kişiye yüz deve ödül koydu. Develer geldikten sonra bu uğurlu yolcular Yüce Allah'ın inayetiyle yola koyuldular. Ümmü Ma'bed'in çadırına vardıklarında orada büyük bir mucize gerçekleşti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ümmü Ma'bed'e ait cılız koyunun memesini sıvazlayınca koyunun memeleri sütle doldu. Orada bulunanların hepsi de sütünden içtiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) İslâm üzere Ümmü Ma'bed'in biatını kabul ettikten sonra arkadaşlarıyla yola koyuldu. Yolcular yollarında giderlerken Surâka b. Mâlik kendilerine yetişti. Ancak onlara yaklaşınca atının ayakları kuma gömüldü ve hareket edemez oldu. Surâka üç defa atını Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) olduğu tarafa sürmek istedi; ancak yapamadı. O anda gönderilmiş bir peygamberin karşısında olduğunu

anladı. Bunun üzerine Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın zafer vermesi halinde kendisi için bir şeyler vaat etmesini istedi. Resûlullah da ona, Kisrâ'nın bileziklerini takacağını vaat etti. Sonra Surâka, Mekke'ye geri döndü ve Kureyşlilere kimseleri görmediğini söyledi. Kafile imani yolculuklarını devam ettirerek bi'setin onüçüncü yılında Rebî'ulevvel aynın onikisinde Pazartesi günü Kubâ'ya ulaştılar. Oradaki Müslümanlar kendisini sevinç içinde karşıladılar. Tekbirler getirmeye, Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) yurtlarına gönderdiği ve kendileriyle beraber yaşayacağı için Yüce Allah'a şükretmeye başladılar.

Cuma günü ise bu uğurlu yolcular Medine taraflarına tekrar yola koyuldular. Medine'deki Müslümanlar onları büyük bir mutluluk ve sevinç içinde karşılamaya çıktılar. Müslümanlardan her bir kişi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kendi evinde konaklamasını istiyordu. Bunun için devesinin yularını tutmak için birbirleriyle yarışa girdiler. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: **"Deveyi bırakın! Zira (nerede duracağı) kendisine emredilmiştir"** buyuruyordu. Sonuçta Resûlullah'ın devesi Merbed adı verilen ve Mâlik b. en-Neccâr oğullarına ait bir arazide çöktü. Bu arazi Amr'ın oğulları olan Sehl ile Süheyl adında iki yetim çocuğa aitti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) devesinden indi, o araziyi yetim iki çocuktan satın aldı. Sonra o araziyi kendine mescit edinmek için bina yapımına başladı ve inşasında bizzat kendisi de çalıştı. Zira bu arazi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geldiğinde ilk adımını üzerinde attığı yerdi.

Ali b. Ebî Tâlib'e gelince, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Mekke'den ayrıldığı gecenin sabahında yataktan kalktığı zaman Kureyşliler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kurtulduğunu öğrenip bundan emin oldular. Hz. Ali'ye: "Arkadaşın nerede?" diye sorduklarında, Ali: "Bilmiyorum! Ben onun bekçisi miyim? Ondan Mekke'den ayrılmasını istediniz, o da çıkıp gitti" karşılığını verdi. Hz. Ali'nin bu cüretkar cevabı karşısında müşrikler sıkıldılar ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gözlerinin önünde Mekke'den ayrılması öfkelerini daha da arttırdı. Gözleri kör olmuş ve onu görememişlerdi. Bunun üzerine Hz. Ali'ye saldırıp onu dövdüler. Mescid-i Haram'a götürüp onu bir müddet hapis tuttular, sonra da bıraktılar. Hz. Ali, Yüce Allah'ın yolunda başına gelenlere katlandı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müşriklerin elinde kurtuluşuna sevinci karşılaştığı tüm sıkıntılardan daha büyüktü. Zayıflık göstermedi ve Resûlullah'ın bulunduğu yeri onlara söylemedi. Daha sonra Hz. Ali, Mekke sokaklarında dolaşıp, Resûlullah'da (sallallahu aleyhi vesellem) bulunan emanetlerin sahiplerini aramaya koyuldu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) zimmeti kalkıncaya kadar tüm emanetleri sahiplerine iade etti. Mekke'de üç gün kaldıktan sonra Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yetişmek için yola çıkmaya hazırlandı.

Hicreti sırasında Hz. Ali, Medine'ye ulaşana dek gündüzleri gizlendi, gece olunca da yol aldı. Yürümekten ayakları parçalandı. İşte hicreti sırasında Hz. Ali'nin başına bunlar geldi. Hicret ederken üzerine bineceği bir devesi yoktu. Gündüz güneşin aşırı sıcaklığından dolayı yol alamıyor, ürkütücü, korkutucu yalnız gecelerde yoluna devam ediyordu. Hz. Ali'nin onca yolu yanında kimseler bulunmadan yalnız başına katettiğini göz önünde bulundurduğumuzda yolun zorluğu ve yolculuğun meşekkatinden yana nelere katlandığını daha iyi anlayabiliriz. Tüm bunlara Yüce Allah'ın rızası için, sonuçta Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ulaşacağını umarak ve Medine'de onunla birlikte ve yanında kalıp yaşayacağını temenni ederek göğüs germişti. Hz. Ali, yolu bitirip Medine'ye varmaya az bir süre kaldığında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) her zaman konakladığı Amr b. Avf oğullarından Kulsûm b. el-Hedm'in yanında konakladı. İşte müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib'in hicreti böylesi fedakarlık, cesaret ve riskler içinde gerçekleşti.[1]

[1] Ali es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib* (Kişiliği ve Dönemi), sh. 48, 49

Ali b. Ebî Tâlib'in Medine'ye Hicreti

Birinci Bölüm İçin Başvurulan Önemli Kaynaklar

1- Kur'ân-ı Kerim
2- Kitâbu's-Sünne en-Nebeviyye
3- Medinetu'l-Melik Abdilazîz li'l-Ulûm ve't-Tekaniyye
4- Sâmi b. Abdillah el-Mağlût, el-Atlas et-Târihî li-Sîreti'r-Resûl (sav)
5- Dr. Ali es-Sallâbî, Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Mümінîn Ali b. Ebî Tâlib (Kişiliği ve Dönemine İlişkin Genel Bir Etüd)
6- İbn Kesîr ed-Dimaşkî, el-Bidâye ve'n-Nihâye
7- İbn Cerîr et-Taberî, Târihu'l-Ümem ve'l-Mulûk
8- Dr. Muhammed Abduh Yemânî, İnnehâ Fatımatu'z-Zehrâ
9- Prof. Abdullah b. Muhammed Ebkar, Suvar min Turât Mekke el-Mukerreme fil-Karni'r-Râbi Aşara el-Hicrî (Hicri Ondördüncü Asırda Mekke'nin Kültürel Mirasından Portreler)
10- Şeyh Mahmûd Şâkir, et-Târîh el-İslâmî, Râşid Halifeler ve Emeviler Dönemi
11- Alâuddîn Şemsuddîn el-Müderris, en-Neseb vel-Musâhara beyne Ehli'l-Beyt ves-Sahâbe (Ehl-i Beyt ve Ashab Arasında Akrabalık ve Dünürlük)
12- el-Mes'ûdî, Murûcu'z-Zeheb ve Me'âdinu'l-Cevher (internet versiyonu)
13- İbn Cübeyr, Rihle

EBEDİ SOYLULAR: EHL-İ BEYT

Yüce Allah, Kâinatın Efendisi diye nitelendirdiğimiz Hz. Peygamber'in (sav) şahsını şerefli kılmakla yetinmeyip O'nun Pak Zürriyeti olan Ehl-i Beytini de en soylu nesil olarak duyurmuştur. Bununla da kalmayıp Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'den oluşan Ehl-i Beytini "derin" bir sevgiyle sevmeyi tüm Müslümanlara Kur'an-ı Kerim'de Şura suresi 23. âyetinde farz kılmıştır.
Bu seçilmiş aile ile bunların neslinden gelen "seçilmiş" imamları tanıyıp sevmek her Müslüman'ın boynuna bir borç iken, maalesef İslam tarihinde ortaya çıkan fitnelerde Ebedi Soylulara layık oldukları saygı göstermek bir yana sırf dünya riyaseti ve hükümranlığı uğruna Müslüman olarak nitelenen bir kitle eziyet etmekle kalmayıp bazılarını da katletmek bahtsızlığı göstermişlerdir.
Elinizdeki kitapta Ebedi Soyluların kaynağı olan Ehl-i Beytin tarifi, onların üstünlüklerine dair Kur'ân ve Sünnet verileri, Yüce Allah'ın katında taşıdıkları değer ve onlara gösterilmesi gereken saygı ve sevgi türünden konular hakkında önemli ve doyurucu bilgiler yakın dönem âlimlerinden meşhur Yûsuf en-Nebhânî'nin kaleminden verilmektedir.

EBEDİ SOYLULAR: EHL-İ BEYT Yûsuf bin İsmâil EN-NEBHÂNÎ

OCAK

EBEDİ SOYLULAR

Ehl-i Beyt

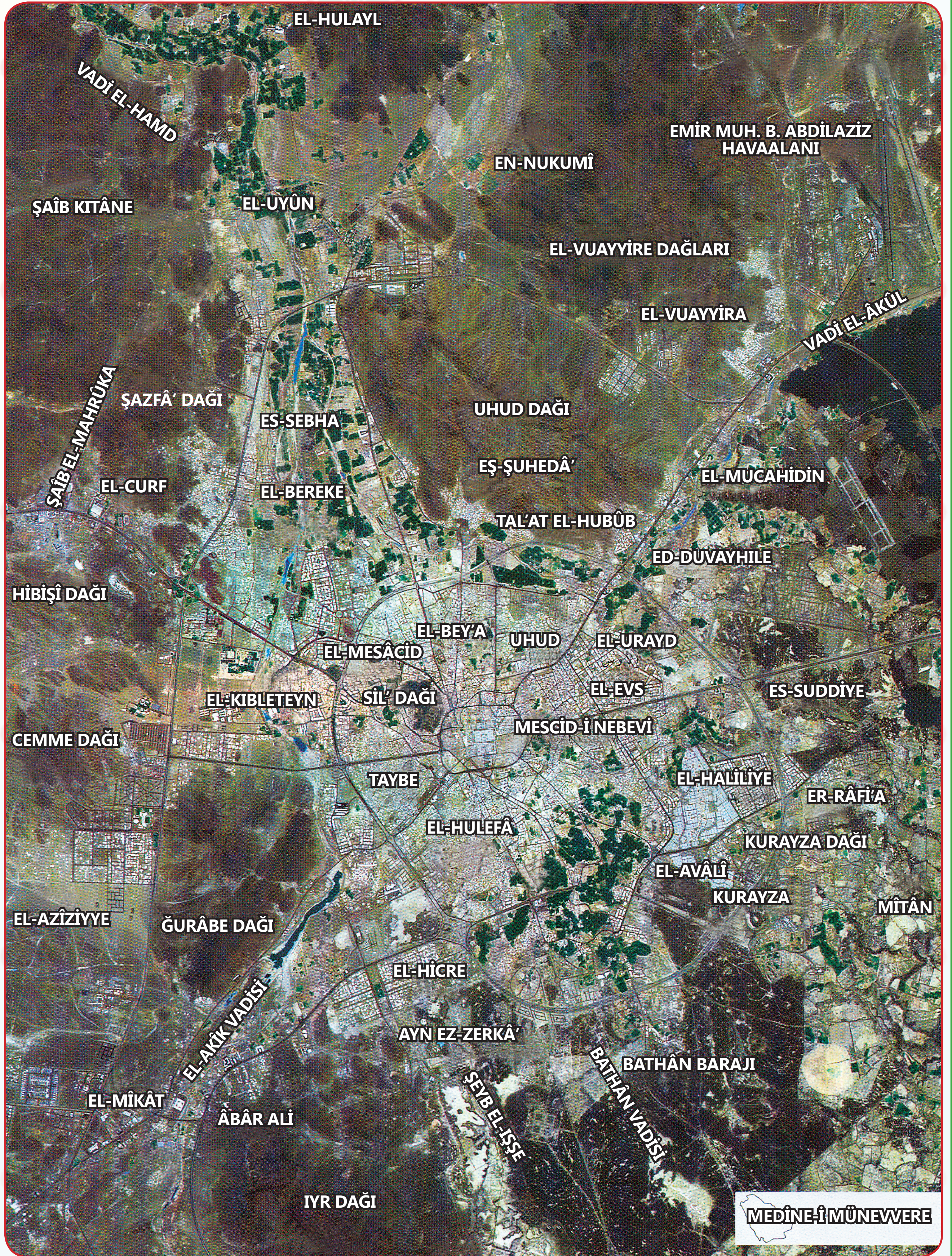
Yûsuf bin
EN-NEB

OCAK YAYINCILIK

2. Bölüm

Medine Döneminde Hz. Ali

EL-HULAYL
VADİ EL-HAMD
EMİR MUH. B. ABDİLAZİZ HAVAALANI
EN-NUKUMÎ
ŞAÎB KITÂNE
EL-UYÛN
EL-VUAYYİRE DAĞLARI
EL-VUAYYİRA
VADİ EL-ÂKÛL
ŞAÎB EL-MAHRÛKA
ŞAZFÂ' DAĞI
ES-SEBHA
UHUD DAĞI
EŞ-ŞUHEDÂ'
EL-CURF
EL-BEREKE
EL-MUCAHİDİN
TAL'AT EL-HUBÛB
ED-DUVAYHİLE
HİBİŞÎ DAĞI
EL-BEY'A
UHUD
EL-URAYD
EL-MESÂCİD
EL-EVS
ES-SUDDİYE
EL-KIBLETEYN
SİL' DAĞI
MESCİD-İ NEBEVÎ
CEMME DAĞI
TAYBE
EL-HALİLİYE
ER-RÂFİ'A
EL-HULEFÂ
KURAYZA DAĞI
EL-AVÂLÎ
KURAYZA
MÎTÂN
EL-AZÎZİYYE
ĞURÂBE DAĞI
EL-HİCRE
EL-AKÎK VADİSİ
AYN EZ-ZERKÂ'
BATHÂN BARAJI
BATHÂN VADİSİ
ŞEYB EL-İŞŞE
EL-MÎKÂT
ÂBÂR ALİ
IYR DAĞI
MEDİNE-İ MÜNEVVERE

Medine ile Çevresindeki Kent ve Köylerin Haritası

Medine, Peygamberimiz'in hicretinden önce **Yesrib** ismiyle bilinirdi. Hicret sonrası ise Arap Yarımadasının en önemli şehirlerinden biri haline geldi. Medine, ilk dönem Müslümanları için de devletin başkenti olmuştur. Güney tarafından Mekke ile arasında 421 km'lik bir mesafe vardır. Dini açıdan da çok büyük bir öneme haizdir. Zira insanlar, içinde bulunan Hz. Peygamber'in Mescid'inde namaz kılmak, beldenin bereketlerini elde etmek ve güzel havasını solumak için devamlı bir şekilde Medine'ye akın ederler.

Makhem Dağları
Salsala
Şümez Dağı
eş-Şefiyye
Ukayle
Ebû Kaddûr Dağı
Hamûm Dağı
Şecvâ
Humru Fetîh
Rahlâ Dağı
Buveyr
Ayn Vadisi
Atbak Kuyuları
Sitâr Dağı
Şevk Dağı
Cefdûr
Makser Taşlığı
Şakb Dağı
Cuma Kuyusu
Teyted
Müleylih
Bârûd Dağları
Usaylîb
Cal'eb Dağları
Sahîn Dağı
Buvât
Beydâ Dağı
Taydiya Kuyuları
Hadrâ
er-Rusay'a
Sâyibe Dağları
Âmir Dağı
el-Mendese
el-Uveyne
el-Ayûn
Neâmîn
el-Âkûl
Halbâ Kuyusu
Uhud Dağı
Cumme Dağı
Mescid-i Nebevî
Medine-i Münevvere
Attâfiye
el-Cifr
Kalb Dağı
Zul-Huleyfe Mîkatı
Ebyâr Ali
Hadûdâ Ovası
es-Sdayra
Vecme
es-Sayfî
el-Ğarîd
Zulmân Dağı
el-Akîk
Hilye Ebû Ğuveyşiye
el-Anîk
el-Fir'
el-Lehbân
el-Fureyş
el-Fikâre
el-Mâşî Kuyuları
Hileyyâtu'l-Enâhî
Rehkân
el-Mudaybi'a
Hars
Daba' Dağı
Ketîde
Ruvâve
eş-Şe'sâ Dağı
el-Müseycîd
en-Nâziye
Sefâ
es-Sûsî
Ümmü Fahî
Tercem
el-Berdiyye
el-Mescid
Kuzey
el-Uşeyre
es-Semmâk Dağı
50 km 40 30 20 10 0

Medine'ye ait tarihi birfotoğraf

Fotoğraf: Hâtim Ömer ve Salâh Abdulhamîd

Ebû Bekr'in Kapısı

Mescid'in Rahmet Kapısı

Sa'd b. Ebî Vakkâs

Abbâs

Câfer

Safiyye'nin odası

Ebû Süfyân'ın kızı Ramle'nin odası

Cüveyriye'nin odası

Mescid-i Nebevî

Minberin olduğu yer

Ravza-i Şerife

Mihrâbın bulunduğu yer

Suffe ashabının kaldıkları yer

Sevde'nin odası

Ebû Bekr'in kızı Âişe'nin odası

Ömer b. el-Hattâb'ın kızı Hafsa'nın odası

Ali b. Ebî Tâlib'in kapısı

Hz. Fâtıma'nın odası

Zeyneb b. Hüzeyme el-Hilâliyye'nin odası

Hz. Osmân'ın kapısı

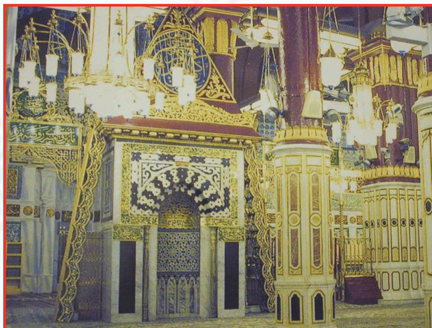
Ümmü'l-Mesâkîn Zeyneb binti Huzeyme'nin odası

Zeyneb binti Cahş'ın odası

Resûlullah'ın hanımları ile kızı Fâtımatu'z-Zehrâ'nın evlerinin bulunduğu yer

← **Resûlullah'ın ﷺ minberi (solda)**

← **Resûlullah'ın ﷺ mihrabı (sağda)**

Kuzey →

Resûlullah'ın ﷺ Gazvelerini Detaylı Olarak Gösteren Bir Taslak

Ali b. Ebî Tâlib, Tebûk savaşı dışında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tüm gazvelerine katılmıştır. Tebûk Gazvesinde ise Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'de onu, ailesine vekil olarak bırakmıştır.

Gazve ile Seriyye (müfreze/ akıncı/ devriye) arasındaki fark: Gazve bazen Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) komutasındaki Müslümanlar ile onların düşmanları arasında bir savaşla sonuçlanır. Ancak seriyyede, bazen savaşla sonuçlansa da amaç savaş değildir. Seriyyenin (müfrezenin) temel amacı saldırı hazırlığındaki düşmanın durumu hakkında bilgi elde etmektir. Bu bilgi de düşmanın gücü, asker sayısı, olası bir durumda savaş yapılacak yerin coğrafi yapısı yönündedir. Seriyyelere genellikle Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından biri komutanlık ederdi.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat katıldığı seriyyelerin sayısı

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat katıldığı seriyyelerin sayısı	H. 11. yıl	H. 10. yıl	H. 9. yıl	H. 8. yıl	H. 7. yıl	H. 6. yıl	H. 5. yıl	H. 4. yıl	H. 3. yıl	H. 2. yıl	H. 1. yıl
8										Sevîk Gazvesi	
7										Benû Kaynukâ' Gazvesi	
6										Benû Süleym Gazvesi	
5										Bedru'l-Kübrâ (Birinci Bedir)	
4					Umretu'l-Kadâ Gazvesi		Benû Kurayza Gazvesi		Hamrâu'l-Esed Gazvesi	Safvân Gazvesi	
3				Tâif Gazvesi	Zâtu'r-Rikâ Gazvesi		Ahzâb Savaşı		Uhud Savaşı	el-Uşeyre Gazvesi	
2				Huneyn Gazvesi	Hayber Savaşı	Hudeybiye Gazvesi	Benu'l-Mustalik Gazvesi	Bedru'l Mev'id (İkinci Bedir)	Bahrân Gazvesi	Buvât Gazvesi	
1	Resûlullah'ın ﷺ Vefatı	Vedâ Haccı	Tebûk Gazvesi	Mekke'nin Fethi	Ğâbe Gazvesi	Benû Lahyân Gazvesi	Dûmetu'l-Cendel Gazvesi	Benu'n-Nadîr Gazvesi	Zû Umer Gazvesi	Ebvâ Gazvesi	Medine'de İslâmî Devletin Tesisi

Gazvelerin Gerçekleştiği Tarih

Gazvelerin tarihi, muhaddislerin metodunca düzenlenmiştir.

Resûlullah'ın ﷺ Gönderdiği Önemli Seriyyeler

Seriyyeler (devriyeler) iki türlüdür:

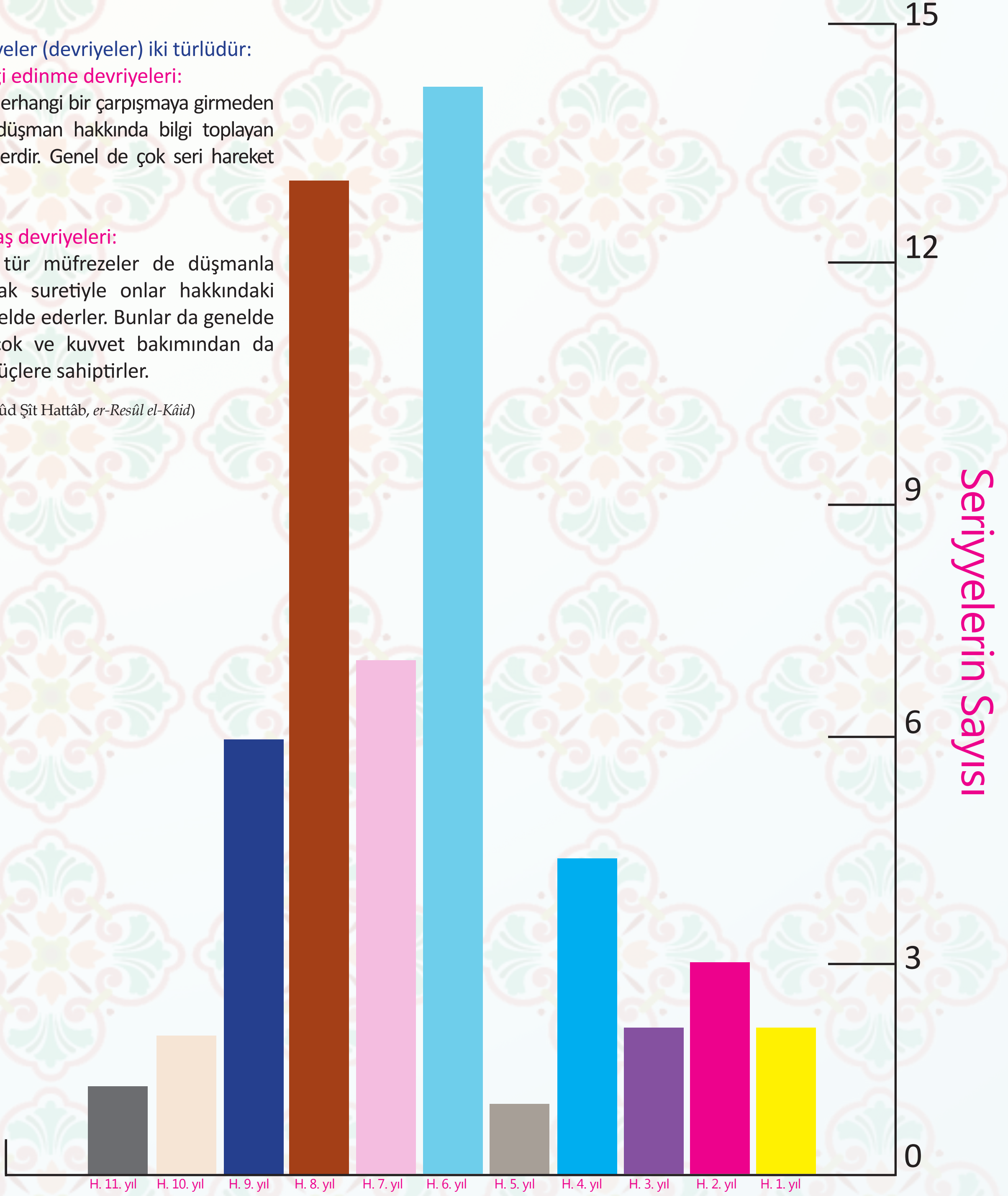
1- Bilgi edinme devriyeleri:

Bunlar, herhangi bir çarpışmaya girmeden sadece düşman hakkında bilgi toplayan müfrezelerdir. Genel de çok seri hareket ederler.

2- Savaş devriyeleri:

Bu tür müfrezeler de düşmanla çarpışmak suretiyle onlar hakkındaki bilgileri elde ederler. Bunlar da genelde sayıca çok ve kuvvet bakımından da büyük güçlere sahiptirler.

(M. Mahmûd Şît Hattâb, *er-Resûl el-Kâid*)

Seriyyelerin (Müfrezelerin) Tarihi

Ammâr b. Yâsir anlatıyor: Zâtu'l-Uşeyra gazvesinde benle Ali yol arkadaşıydık. Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Uşeyra'ya girip oraya yerleşince Müdlic oğullarından bazı insanların kendilerine ait hurmalıklar içinde bulunan bir su kaynağının yanında çalıştıklarını gördük. Hz. Ali bana: "Ey Ebu'l-Yakazân! Şu adamların yanına gidip de nasıl çalıştıklarına bakmaya ne dersin?" deyince yanlarına gidip bir müddet nasıl çalıştıklarını seyrettik. Ancak uyku bastırınca Ali'yle birlikte bir hurma ağacının altına gittik ve toprağın üzerine uzanıp yattık. Vallahi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhe vesellem) ayağıyla bizi dürtmesiyle irkilip kalktık. Üzerinde yattığımız toprak da üzerimize bulaşmıştı. İşte o günü Resûlullah (sallallahu aleyhe vesellem), Ali'nin üzerinde olan topraktan dolayı ona: **"Ey Ebû Turâb!"** diye seslendi ve: **"İnsanlar içinde en bedbaht iki kişiyi size bildireyim mi?"** diye sordu. Kendisine: "Yâ Resûlallah! Olur söyle" dediğimizde ise şöyle buyurdu: **"Semûd kavminden Deve'yi kesen o alçak kişi ile seni şurandan (başından) vurup da bundan dolayı şuranı (sakalını) kana boyayan kişidir ey Ali!"** (*Müsned-i İmâm Ahmed*, cilt 4, sh. 263)

Müşriklerle mücadelede Hz. Ali'nin rolü için bir sonraki sayfaya bakınız

Yüce Allah şöyle buyurur: "Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedir'de de size yardım etmişti. Öyle ise, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız." Âl-i İmrân Sûr. 123

Hicri 2. Yılda, Ramazan Ayının 17'sinde Gerçekleşen Bedir Savaşının Krokisi

Müslümanlar

Meleklerin indiği yer

Müslümanların Ordu Karargâhı

Resûlullah'ın ﷺ çadırı

Atları üzerinde Mikdâd ile Zübeyr'in durduğu yer

Mızraklı askerlerin durduğu yer

Okçuların durduğu yer

Kılıçlı askerlerin durduğu yer

Savaşta Ali b. Ebî Tâlib'in durduğu yer

Ali b. Ebî Tâlib

Hamza b. Abdil-muttalib'in olduğu yer

Ubeyde b. el-Hâris'in olduğu yer

Savaş öncesi cenkleşen iki taraf

Savaş öncesi cenkleşen iki taraf

Müşriklerden Şeybe b. Rabîa'nın olduğu yer

Müşriklerden Velîd b. Utbe'nin olduğu yer

Müşriklerden Utbe b. Rabîa'nın olduğu yer

Müşriklerin askeri kuvvetlerinin konumu

Müşriklerin Ordu Karargâhı

Müşrikler

Savaş Alanında İki Tarafın Karşılaşmasını Gösteren Takrîbi Bir Kroki

Bedir Savaşında Ali b. Ebî Tâlib

Hârise, Hz. Ali'den şöyle nakleder: Medine'ye geldiğimizde meyvelerinden yedik; ancak bundan dolayı rahatsızlandık. Bu arada Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Bedir'den gelen haberleri takip ediyordu. Müşriklerin Bedir'e doğru yola çıktığı haberi geldiğinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de Bedir'e hareket etti. Bedir, bir kuyudur. Müşriklerden önce Bedir'e vardık. Orada iki adamla karşılaştık. Biri Kureyşliydi, diğeri de Ukbe b. Ebî Mu'ayt'a ait azatlı bir köleydi. Kureyşli olan elimizden kaçıp kurtuldu. Ukbe'nin azatlısını ise yakaladık. Ona müşriklerin sayısını sorduğumuzda yeminler ederek bize, çok büyük ve ezici bir güçle geldiklerini söylüyordu. Adam sorulan bu soruya bu şekilde cevap verdikçe Müslümanlar onu dövüyorlardı. Bu şekilde döve döve adamı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına kadar getirdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara: "Müşriklerin sayısı ne kadar?" diye sorduğunda, adam: "Vallahi çok büyük ve ezici bir güçle geliyorlar" karşılığını verdi.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kaç kişi olduklarını adamdan öğrenmek istediyse de adam bunu söylemedi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adama: "Günde kaç deve kesiyorlar?" diye sorunca, adam: "Günde on deve kesiyorlar" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah: "Müşrikler bin kişiler!" buyurdu.

Gece vakti sağanak yağmura tutulunca, yağmurdan korunmak için ağaçların ve deriden yapılmış kalkanlarımızın altına sığındık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de gece boyu Rabbine: "Allahım! Şayet bu topluluk helak edilecek olursa artık yeryüzünde sana ibadet eden kimse kalmaz!" şeklinde dua ediyordu. Tan ağardığında: "Ey Allah'ın kulları! Namaza!" diye seslendi. İnsanlar ağaçların ve kalkanların altından gelip toplandılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere namaz kıldırdı ve savaş için teşviklerde bulunarak: "Kureyşliler dağın şu tarafında bulunuyor" buyurdu.

Bedir Savaşının yapıldığı alana girişlerden birinde duran yazarımız

Müşrikler bize yaklaşıp da karşılarında saf düzenine geçtiğimizde kızıl bir deve üzerinde müşrik askerlerin içinde dolaşan (ve konuşan) bir adam gördük. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Ali! Bana Hamza'yı çağır!" buyurdu. Hamza, müslümanlar içinde kızıl deveye binen adama en yakın duran ve ne konuştuğunu en iyi işiten kişiydi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle devam etti: "Müşrikler içinde hayırlı şeyi söyleyecek biri varsa da o ancak şu kızıl deve üstünde bulunan kişi olabilir." Hamza geldi ve şöyle anlatmaya başladı:

Devenin üzerindeki Utbe b. Rabîa. Müşrikleri savaştan vazgeçirmeye çalışıyor. Utbe onlara: "Karşınızda ölümü arzu eden bir topluluk görüyorum ve onlara asla ulaşamazsınız. Sizin de içinizde hayırlı kimseler var. Ey topluluk! Bugün bu işten benim başım hakkı için vazgeçin! Bana korkak diyebilirsiniz, ama sizler de biliyorsunuz ki, en korkağınız ben değilim!" dedi. Ebû Cehil, Utbe'nin böyle dediğini duyunca: "Bunları söyleyen sen misin? Vallahi bunları senden başkası söyleyecek olsaydı onu tepelerdim. Gördüğüm kadarıyla kalbin ve için korkuyla dolmuş!" diye çıkıştı. Utbe de: "Beni mi ayıplıyorsun ey sararmış kıçlı! Bugün hangimizin daha korkak olduğunu göreceksin!" dedi.

Sonra Utbe b. Rabîa, kardeşi Şeybe b. Rabîa ve oğlu Velîd b. Utbe meydan okuyup öne çıktılar ve: "Bizimle kim dövüşür!" diye seslendiler. Bu çağrı üzerine Ensâr'dan altı tane genç ayağa kalktı. Ancak Utbe: "Biz bunlarla dövüşmek istemiyoruz! Karşımıza amca oğullarından, Abdulmuttalib oğullarından birileri çıksın" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Ali! Kalk! Ey Hamza! Kalk! Ey Ubeyde b. el-Hâris! Kalk!" diye seslendi. Dövüş sonucunda Yüce Allah, Utbe b. Rabîa, Şeybe b. Rabîa ve Velîd b. Utbe'nin canını aldı. Müslümanların tarafından Ubeyde b. el-Hâris ise yaralandı. O günü onlardan yetmiş kişiyi öldürdük, yetmiş kişiyi de esir aldık. Ensâr'dan kısa boylu bir adam Abbâs b. Abdilmuttalib'i esir alıp getirmişti. Abbâs: "Yâ Resûlallah! Vallahi beni esir alan adam bu değildi! Beni alacalı bir at üzerinde çok güzel yüzlü ve kel bir adam esir aldı. Onu da aranızda görmüyorum" dedi. Ensâr'dan olan adam da: "Onu ben esir aldım!" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), adama: "Yüce Allah, seçkin bir melekle sana yardım etti" buyurdu. Hz. Ali ekledi: "Abdulmuttalib oğullarından Abbâs, Akîl ve Nevfel b. el-Hâris o günü esir alındı."[1]

[1] İbn Cerîr, *Târîhu't-Taberî*, cilt. 2, sh. 22

Hicretin İkinci Yılında Hz. Ali'nin Fâtımatu'z-Zehrâ ile Evlenmesi

Süfyân es-Sevrî, İbn Ebî Necîh'ten, o da babasından şöyle nakleder: Hz. Ali'yi Kûfe minberinde şöyle anlatırken işittim: Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) kızını eş olarak istemeyi düşündüm; ancak mal olarak hiçbir şeye sahip olmadığımı hatırladım. Sonra onun karakterini ve bana olan yakınlığını düşündüm ve kızını istedim. Bana: "Yanında (mehir olabilecek) bir şeyler var mı?" diye sorunca: "Yok!" dedim. Bana: "Filan filan günde sana verdiğim o büyük zırhın nerede?" diye sorunca: "Yanımda" dedim. Bana: "O zaman onu (mehir olarak) Fâtıma'ya ver" buyurdu. Zırhı ona verdim ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu benimle evlendirdi.

Gece olup da Fâtıma'nın yanına gireceğim zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ben yanınıza gelinceye kadar sakın bir şey yapmayın!" buyurdu. Gece yanımıza geldiğinde üzerimizde bir örtü veya kumaş parçası vardı. Karşılamak üzere harekete geçmek istediğimizde bize: "Olduğunuz yerde kalın!" buyurdu. Sonra bir bardak su istedi. Bardak getirilince üzerine okudu ve içindeki suyu üzerimize serpti. "Yâ Resûlallah! Beni mi, yoksa kızını mı daha çok seviyorsun?" diye sorduğumda, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onu daha çok seviyorum; ancak sen benim yanımda ondan daha değerlisin" karşılığını verdi.

İmam Nesâî de Abdulkerîm b. Salît vasıtasıyla İbn Büreyde'den, o da babasından bu rivayeti içerik olarak daha kısa bir şekilde nakleder. Rivayette şu ifadeler yer alır: Sa'd'dan aldığı bir koç ile Ensâr'dan birilerinden aldığı birkaç sâ' unu düğün yemeği olarak sarfetti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) suyu üzerlerine serptikten sonra da onlara: "Allahım! Onların birlikteliklerini mübarek kıl!" diye dua etti.

Ebû Hureyre anlatıyor: Hz. Ali, Fâtıma'yı istediği vakit, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızının yanına girdi ve ona: "Kızcağızım! Amcan oğlu Ali seni benden istedi. Ne diyorsun?" diye sordu. Fâtıma ağlamaya başladı ve: "Babacığım! Sanki beni Kureyşlilerin en fakiri için saklamış gibisin!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Beni hakla gönderene yemin olsun ki Yüce Allah, katından bana izin verinceye kadar bu konuyu Ali'yle konuşmuş değilim" buyurdu. Fâtıma da: "Yüce Allah ve Resûlünün razı olduğu şeyi ben de kabul ediyorum" dedi. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Fâtıma'nın yanından çıktı. Müslümanlar yanında toplanınca da: "Ey Ali! Kızımı benden isteyebilirsin!" buyurdu. Bunun üzerine Ali: "Ölümsüz olan Yüce Allah'a hamdolsun. Allah'ın Resûlü Muhammed, dörtyüz dirhemlik mehir karşılığı kızını benimle evlendirmeye razı oldu. Ne diyeceğini dinleyin ve şahit olun" dedi. Oradaki Müslümanlar, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Yâ Resûlallah! Ne diyorsun?" diye sorduklarında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Sizi de şahit tutarım ki kızımı ona verdim" karşılığını verdi.

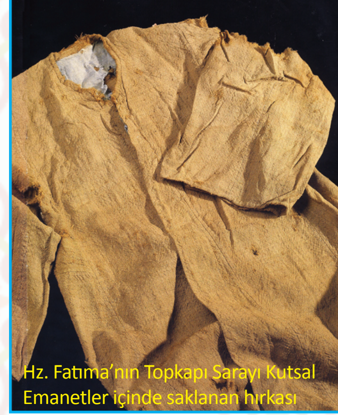
Hadis, İbn Asâkir tarafından **Târîh Dimaşk**'ında rivayet edilmiş ***münker*** bir hadistir. Bu konuda münker ve mevzu olan birçok hadis rivayet edilmiştir. Konu fazlaca uzamasın diye de onları aktarmıyoruz. İbn Asâkir, **Târih**'inde bu konuda yeteri miktarda rivayet nakletmiştir.

Şa'bî bildiriyor: Hz. Ali dedi ki: "Bir koç postundan başka bir şeyimiz yoktu. Postun bir kenarında uyur, bir kenarında da Fâtıma hamur yoğururdu."

Yine Şa'bî 'nin bildirdiğine göre Hz. Ali şöyle demiştir: "Gündüz vakti de postun üzerine yem koyar devemizi yemlerdik. Fâtıma'dan başka ev işlerini görecek biri yoktu."[1]

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 432

Hicri İkinci Yıl

Hz. Fatıma'nın Topkapı Sarayı Kutsal Emanetler içinde saklanan hırkası

Hz. Fâtımatu'z-Zehrâ, muttakilerin imamı Muhammed b. Abdillah b. Abdilmuttalib b. Hâşim'in (sallallahu aleyhi vesellem) kızıdır. Ümmü Ebîha (Babasının Annesi)" olarak künyelenirdi. Lakabı "ez-Zehrâ" idi. Babasından (Resûlullah'tan) rivayetlerde bulunmuştur. Ondan da iki oğlu, kocası, Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Selmâ, Ümmü Râfi' ve Enes rivayetlerde bulunmuşlardır. Fâtıma binti Hüseyn ve başkalarının da mürsel olarak ondan rivayetleri mevcuttur.

Abdurrezzâk, İbn Cüreyc'den şöyle nakleder: "Birçok kişinin bana bildirdiğine göre Hz. Fâtıma, Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) en küçük ve en çok sevdiği kızıydı." İbn Abdilberr ise, en küçük kızının hangisi olduğunda ihtilafa düşüldüğünü söyler. Ancak en makul görüş en büyük kızının Zeynep olduğudur. Büyüklüklerine göre daha sonra Rukiye (Rukayye), sonra Ümmü Gülsüm, daha sonra da Fâtıma gelmektedir.[1]

Kurtubî ise şöyle der: "Fâtımatu'z-Zehrâ, Hz. Hatice'nin kızıdır. Kureyşliler henüz Kâbe'yi inşa ederlerken, bi'setten beş yıl önce onu dünyaya getirmiştir. Resûlullah'ın en küçük kızıdır. Hicretin ikinci yılında Ramazan ayında Hz. Ali onunla evlenmiş, Zilhicce ayında da onunla zifafa girmiştir. Hz. Ali'yle Recep ayında evlendiğini söyleyenler de vardır. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) kısa bir süre sonra da vefat etmiştir. Resûlullah'tan sonra ailesinden ilk vefat eden kişi de Fâtıma'dır."

[1] İbn Hacer, *el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe*, cilt. 8, sh. 530

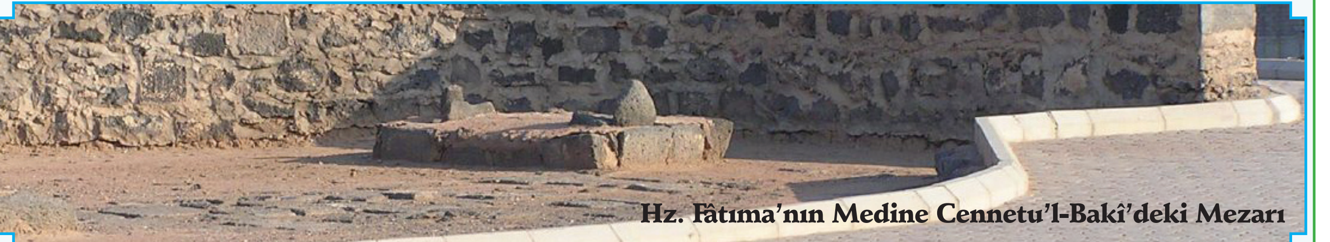

Hz. Peygamber'in ﷺ hanımları ile kızı Fâtımatu'z-Zehrâ'nın evlerinin bulunduğu yer

Fâtımatu'z-Zehrâ'nın, Babasından ﷺ Hizmetçi İstemesi

Atâ b. es-Sâib, babasından şöyle nakleder: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Fâtıma'yı Hz. Ali'yle evlendirdiği zaman çeyiz olarak beraberinde ip, içi lifle doldurulmuş deriden bir minder, iki el değirmeni, bir tulum ve iki tane de su testisi göndermişti. Bir gün Hz. Ali, Fâtıma'ya: "Su çeke çeke artık göğsümde bir ağrı hissediyorum, Yüce Allah da babana esirler bahşetti. Yanına git de ondan bir hizmetçi iste" dedi. Hz. Fâtıma da: "Benim de el değirmeniyle öğütmekten ellerimde nasırlar oluştu" diye yakındı. Sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gitti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona: "Kızcağızım! Neden geldin?" diye sorunca, Hz. Fâtıma ondan bir şey istemeye utandı ve: "Sadece sana selam vermeye geldim" dedikten sonra da geriye döndü. Dönünce Hz. Ali ona: "Ne oldu?" diye sordu. Hz. Fâtıma: "Ondan bir şey istemeye utandım" karşılığını verdi. Sonra ikisi birden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiler. Hz. Ali: "Ya Resûlallah! Su çekmekten göğsümde ağrılar başladı" dedi. Hz. Fâtıma da: "Değirmenle öğütmekten ellerimde nasıllar oluştu. Yüce Allah da sana esirler ihsan etmiş. Hizmetimiz için birini bize ver" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ise: "Vallahi Suffe ashabı açlıktan kırılırken onları bırakıp sizlere veremem! Onlara infak edecek bir şeyim de yok; onun için bu esirleri satıp bedellerini onlara harcayacağım!" karşılığını verdi. Bunun üzerine geri döndüler.

Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanlarına geldi. Hz. Ali ile Fâtıma yorganın altına girmişlerdi; ancak yorgan küçük olduğundan dolayı başlarını örttüklerinde ayakları, ayaklarını örttüklerinde ise başları açıkta kalıyordu. Ayağa kalkmak için yeltendiler; ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yerinizde kalın!" buyurdu ve: "Benden istediğiniz şeyden daha hayırlı olan bir şeyi size söyleyeyim mi?" diye sordu. İkisi de: "Olur! Söyle!" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bu şey, Cebrâîl'in bana öğrettiği bazı sözlerdir" buyurdu ve şöyle devam etti: "Her namazın ardından on defa "Sübhânallah", on defa "Elhamdulillah" ve on defa da "Allahu Ekber" deyin. Yatağınıza girdiğiniz zaman da otuzüç defa "Sübhânallah", otuzüç defa "Elhamdulillah", otuzdört defa da "Allahu Ekber" deyin." Hz. Ali ekledi: "Vallahi bunları, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bana öğretmesinden bu yana asla bırakmış değilim." Bunun üzerine İbnü'l-Kevvâ, Hz. Ali'ye: "Sıffîn savaşı gecesinde de mi bırakmadın?" diye sorunca, Ali: "Allah sizin canınızı alsın ey Irak ahalisi! Evet! Sıffîn savaşı gecesi dahi bırakmadım!" karşılığını verdi. *(Müsned-i Ahmed b. Hanbel)*

Hz. Fâtıma'nın Medine Cennetu'l-Bakî'deki Mezarı

Uhud Savaşında Hz. Ali'nin Rolü

İbn İshâk şöyle der: Mus'ab b. Umeyr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanıbaşında ölene kadar savaştı. Onu İbn Kam'e el-Leysî öldürdü ve aslında Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) öldürdüğünü zannediyordu. Bunun içindir ki Kureyşlilerin yanına dönüp: "Muhammed'i öldürdüm!" dedi.

Derim ki: Mûsa b. Ukbe'nin de **Meğâzî** kitabında Saîd b. el-Müseyyeb'ten aktardığına göre Mus'ab'ı öldürenin Ubey b. Halef olduğu söylenmiştir. Doğrusunu Allah bilir."

İbn İshâk şöyle devam eder: "Mus'ab öldürülünce Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sancağı Ali b. Ebî Tâlib'e verdi."

Yunus b. Bükeyr, İbn İshâk'tan şöyle nakleder: Sancak başta Ali b. Ebî Tâlib'de idi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müşriklerin sancağının Abduddâr oğullarında olduğunu görünce: "Biz sancağı taşıtma konusunda onlardan daha vefalıyız!" buyurdu ve sancağı Ali b. Ebî Tâlib'den alıp (Abduddâr oğullarından biri olan) Mus'ab b. Umeyr'e verdi. Mus'ab öldürülünce de sancağı tekrar Ali b. Ebî Tâlib'e verdi.

İbn İshâk şöyle der: "Ali b. Ebî Tâlib ve bazı Müslümanlar, müşriklerle karşılıklı çarpıştılar."

İbn Hişâm, Mesleme b. Alkame'den bildiriyor: Uhud günü savaş kızışınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Ensâr'a ait sancağın altında oturdu ve Hz. Ali'ye: "Sancağı ileri al!" diye haber gönderdi. Hz. Ali de: "Ben Ebu'l-Kasam'ım (kırıp geçenim)!" diyerek öne doğru ilerledi. Bunun üzerine müşriklerin sancağını elinde tutan Ebû Sa'd b. Ebî Talha ona: "Ey Ebu'l-Kasam! Benimle karşılıklı vuruşmaya var mısın?" dedi. Ali de: "Varım!" karşılığını verdi. Müslümanların safları ile müşriklerin safları arasında karşılaştılar. Birbirlerine bir iki kılıç salladıktan sonra Hz. Ali ona vurup yere düşürdü. Ancak öldürmedi ve geri çekildi. Bazı Müslümanlar ona: "Onu öldürseydin ya!" deyince, Hz. Ali: "Düşünce bana avret yerlerini gösterdi; ben de ona acıdım. Ancak Yüce Allah'ın onun canını alacağını da bildim" karşılığını verdi.

Ali b. Ebî Tâlib aynı duruma Sıffîn savaşında da düşmüştü. Zira Ali, Büsr b. Ebî Ertaa'ya hamle edip öldürmek istediğinde Büsr avret yerlerini açmış, Ali de geri çekilmişti. Sıffîn savaşında Amr b. el-Âs da, Ali kendisine saldırınca aynı şeyi yapmış ve avret yerlerini açmıştı. Ali bunu görünce yine geri çekilmişti.[1] Hz. Ali, Uhud savaşında, Müslümanlar birçok sıkıntıya maruz kalmalarına rağmen müşriklerden bir çok kişiyi öldürmüştür. Bunun yanında Hz. Ali savaşta Resûlullah'ı da (sallallahu aleyhi vesellem) koruyordu. Uhud savaşında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) çukura düştüğü zaman elinden tutup onu oradan çıkaran kişi de Ali b. Ebî Tâlib idi. Bu savaşta Muhacir ve Ensâr'dan birçok seçkin kişi şehit oldu. Bunların şehit olması da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içinde derin bir üzüntü bıraktı. Aynı savaşta müşrikler Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mübarek yüzünü da yaraladılar. Yüzünden yaralanması üzerine kızı Fâtıma ile kocası Ali b. Ebî Tâlib yarasını tedaviye, yüzünden sakallarına akan kanları durdurmaya çalıştılar. Hz. Ali'nin cesareti bu savaşta kendini göstermiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) öldürüldüğü haberi yayılıp da Ali onu ortalıkta göremeyince, ondan sonra hayatta kalmanın bir anlamının olmadığını düşündü. Bunun üzerine kılıcının kınını kırıp müşriklere saldırdı. Saldırınca müşrikler açıldılar ve Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) aralarında göründü. Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gören Hz. Ali yanında durdu ve kahramanca onu savundu. O savaşta Ali onaltı yara aldı.

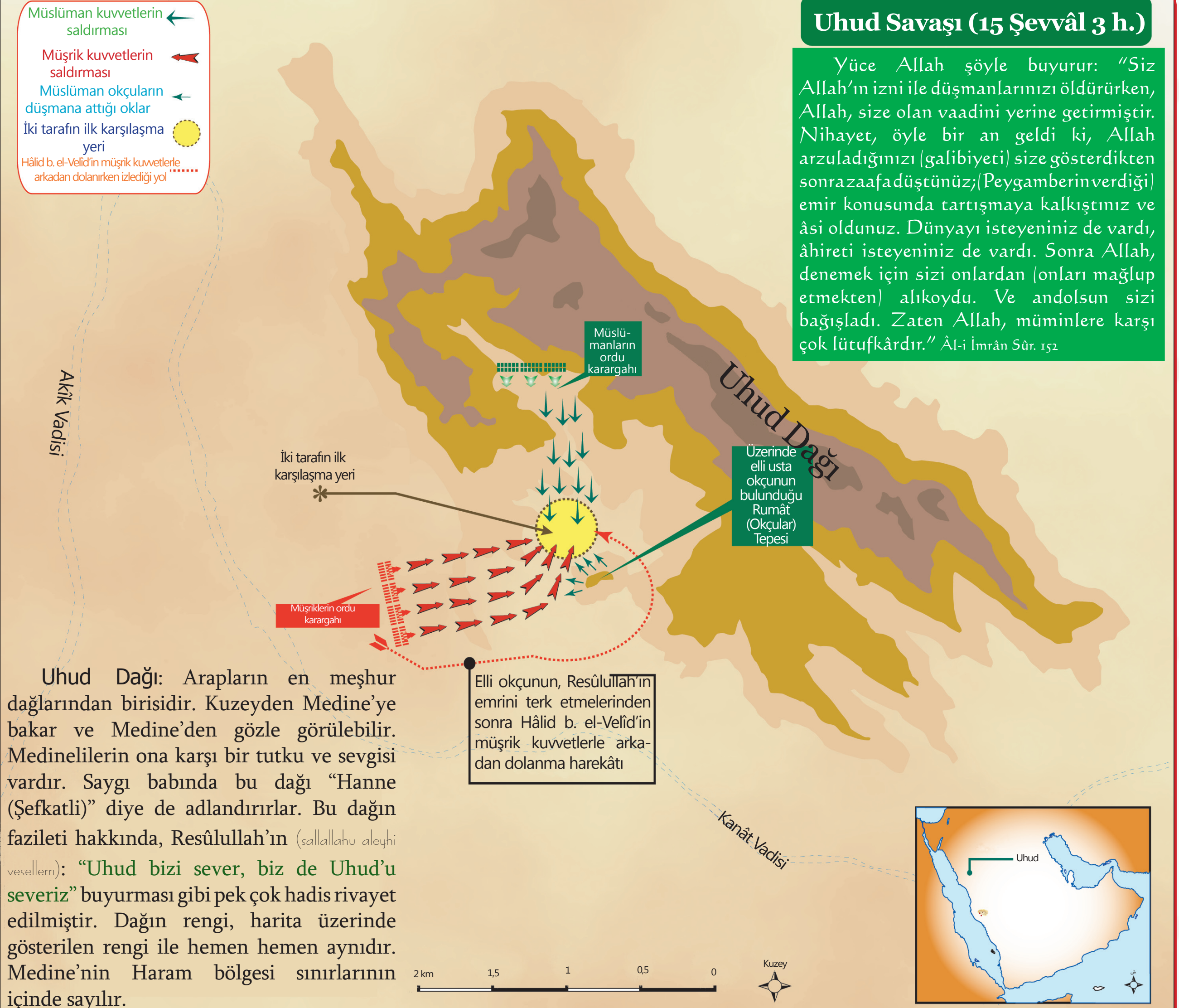
Müşriklerin ordusu savaş alanından çekildikten sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), müşriklerin gidiş yönünü bildiği için peşlerinden Ali b. Ebî Tâlib'i gönderdi ve ona: "Onların peşinden git ve ne yaptıklarına bak. Şayet atlardan inip de develere biniyorlarsa demek ki Mekke'ye gitmeyi düşünüyorlar. Yok eğer atlara binip de develeri sürüyorlarsa Medine'ye girmek istiyorlardır. Nefsim elinde olana yemin olsun ki şayet Medine'ye girmek istiyorlarsa üzerlerine gidip hepsini öldüreceğim!" buyurdu.

Hz. Ali der ki: "Ne yaptıklarını görmek için peşlerinden gittiğimde, atlardan inip develere bindiklerini ve Mekke'ye doğru yöneldiklerini gördüm." Sonra Hz. Ali, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gelip müşriklerin durumunu ona bildirdi.[2]

---

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 4, sh. 20

[2] Ali es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib* (Kişiliği ve Dönemi), sh. 108, 109

Uhud Savaşı (15 Şevvâl 3 h.)

Yüce Allah şöyle buyurur: "Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vaadini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, âhireti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıkoydu. Ve andolsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkârdır." Âl-i İmrân Sûr. 152

Uhud Dağı: Arapların en meşhur dağlarından birisidir. Kuzeyden Medine'ye bakar ve Medine'den gözle görülebilir. Medinelilerin ona karşı bir tutku ve sevgisi vardır. Saygı babında bu dağı "Hanne (Şefkatli)" diye de adlandırırlar. Bu dağın fazileti hakkında, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Uhud bizi sever, biz de Uhud'u severiz" buyurması gibi pek çok hadis rivayet edilmiştir. Dağın rengi, harita üzerinde gösterilen rengi ile hemen hemen aynıdır. Medine'nin Haram bölgesi sınırlarının içinde sayılır.

Savaş Öncesi İki Taraftan Cenkleşenler

Mikdâd b. Amr	Hamza b. Abdilmuttalib	Ali b. Ebî Tâlib
↓	↓	↓
↑	↑	↑
Hâlid b. el-Velîd	Safvân b. Ümeyye	İkrime b. Ebî Cehl

Uhud Dağı ve hemen aşağısında Okçular (Rumât) Tepesi

Fotoğraflar müellif tarafından çekilmiştir

Bir başka açıdan Okçular (Rumât) Tepesi

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) komutasında Müslümanların ve ashâbın çarpışıp mücadele ettikleri Uhud'daki savaş alanı. Uhud savaşında kahramanca çarpışanların başında Ali b. Ebî Tâlib gelmekteydi. Tepeye yerleştirilen okçuların Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emrini terk etmesi sonucu Kureyşliler, Uhud'da nisbî bir zafer elde ettiler. Bu konuda daha fazla bilgi için "Peygamber Külliyatı" adlı kitaba başvurulabilir.

Uhud'da, sonradan adına inşa edilen şehidlerin efendisi Hamza b. Abdilmuttalib Mescidi

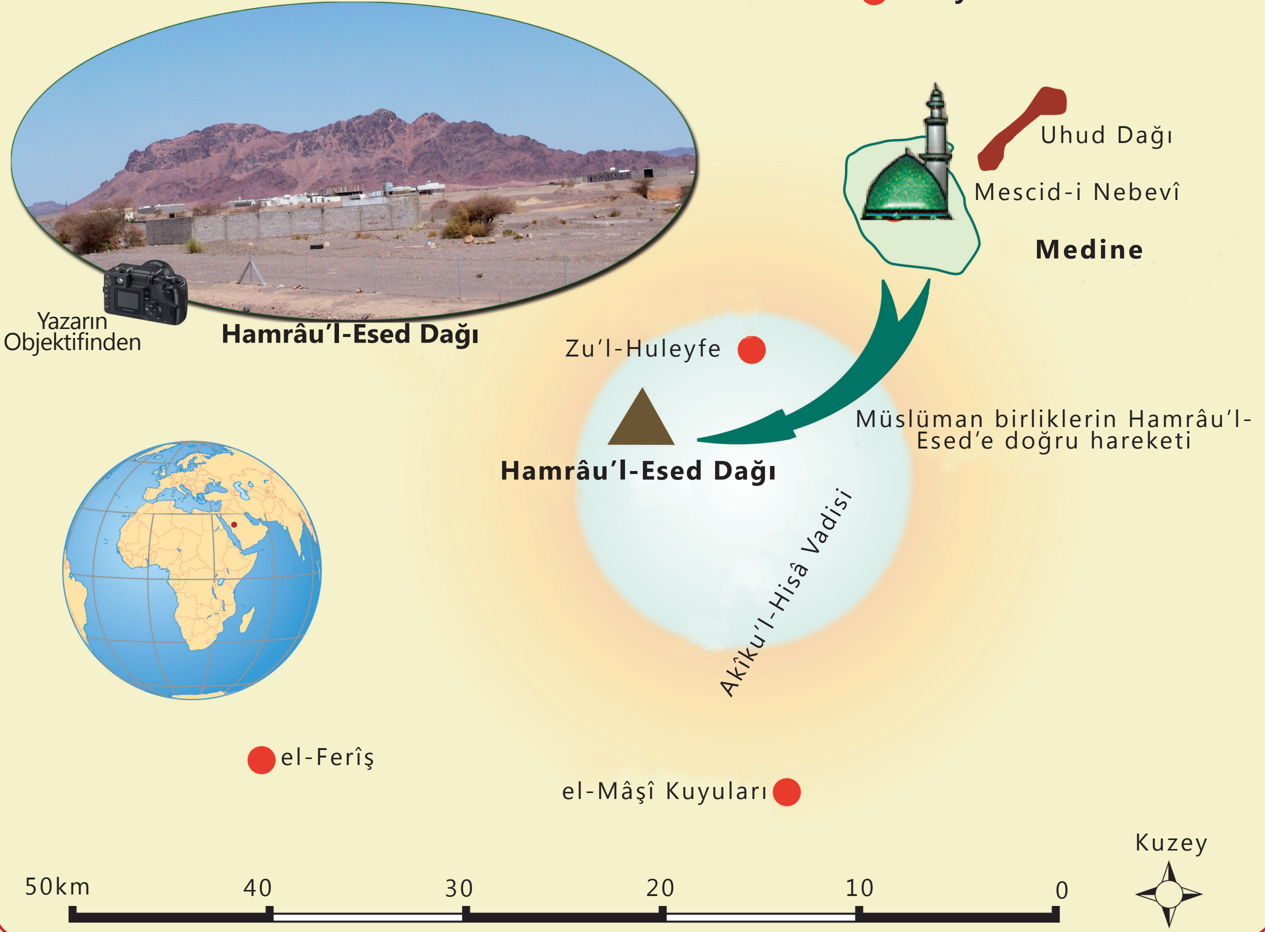
Uhud Savaşı ile Ahzâb Savaşı Arasında Meydana Gelen Önemli Olayların Kronolojisi

Dönem	Yıl	Ay	Olaylar
Sarsılma Dönemi	Hicri Beşinci Yıl	Zilhicce	
		Zilka'de	
		Şevvâl	Ahzâb Gazvesi; Benû Kurayza Gazvesi
		Ramazan	
		Şa'bân	Benû'l-Mustalik Gazvesi
		Receb	
		Cemâdî 2	
		Cemâdî 1	
		Rebî 2	
		Rebi 1	Dûmetu'l-Cendel Gazvesi
		Safer	
		Muharrem	
Rahatlama Dönemi	Hicri Dördüncü Yıl	Zilhicce	
		Zilka'de	Bedru'l-Mev'id Gazvesi
		Şevvâl	
		Ramazan	
		Şa'bân	
		Receb	
		Cemâdî 2	Bedru'l-Mev'id Gazvesi
		Cemâdî 1	
		Rebî 2	
		Rebî 1	Benu'n-Nadîr Gazvesi
		Safer	er-Recî' Seriyyesi; Bi'r Maûne Hadisesi Gazvesi
		Muharrem	Ebû Seleme Seriyyesi; Abdullah b. Uneys Seriyyesi
Yükselme Dönemi	Hicri Üçüncü Yıl	Zilhicce	
		Zilka'de	
		Şevvâl	Uhud Gazvesi; Hamrâu'l-Esed Gazvesi
		Ramazan	
		Şa'bân	
		Receb	
		Cemâdî 2	
		Cemâdî 1	
		Rebî 2	
		Rebi 1	
		Safer	
		Muharrem	

Hicrî Beşinci Yılda:
- Benû Kurayza Gazvesi
- Ahzâb Gazvesi
- Dûmetu'l-Cendel Gazvesi

Hicrî Dördüncü Yılda:
- Bedru'l-Mev'id Gazvesi
- Benu'n-Nadîr Gazvesi
- Bi'r Maûne Hadisesi
- er-Recî' Seriyyesi
- Abdullah b. Uneys Seriyyesi
- Ebû Seleme Seriyyesi

Hicrî Üçüncü Yılda:
- Hamrâu'l-Esed Gazvesi
- Uhud Gazvesi

Meğâzi âlimleri bu gazveyi özetle şöyle anlatırlar: Uhud savaşının ertesi günü sabah vakti Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Müslümanlara seslendi ve düşmanla karşılaşmak için yola çıkmalarını istedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bizimle sadece Uhud savaşına katılanlar çıksın!" buyurunca, Abdullah b. Ubey: "Ben de seninle geleyim mi?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hayır!" karşılığını verdi. Resûlullah'ın bu çağrısına Müslümanlar, aldıkları ağır yaralar ve henüz taşıdıkları korkuya rağmen: "İşittik ve itaat ediyoruz!" diye karşılık verdiler. Câbir b. Abdillah: "Yâ Resûlallah! Hangi savaşa katılırsan ben de seninle beraber olmak isterim; ancak babam, kızların başında durmam için beni burada bırakıyor. Benim de savaşa katılmama izin ver" deyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gitmesi için müsaade etti. Resûlullah ile beraberindeki Müslümanlar yola çıkıp Medine'ye 8 km uzaklıktaki Hamrâu'l-Esed mevkiine geldiler ve ordu karargahını orada kurdular. Müslümanların sancağını Ali b. Ebî Tâlib taşıyordu. Bu sancak Uhud savaşında kullanılan sancağın aynısıydı ve Uhud'da da Ali b. Ebî Talib tarafından taşınmıştı. Müslümanlar Hamrâu'l-Esed'e vardıklarında yüklerini indirip yerleştirdiler. Müslümanların hemen Uhud savaşı sonrası bu harekâtlarını gören düşmanlar onlardaki cesaret ve gözü peklikten dehşete düştüler. Ruhen maneviyatlarının çok yükseklerde olduğuna kanaat ettiler. Uhud savaşında aslında yenilmediklerini; zira yenilmiş olsalardı Kureyş'in peşinden gelemeyeceklerini anladılar. Peygamberimizin düşman peşinden Hamrâu'l-Esed'e çıkışı da düşmanın moralini etkilemek açısından psikolojik savaşı kullanmanın önemini açıkça ortaya koyan nebevi bir göstergedir. Bunun içindir ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hamrâu'l-Esed'de üç gün kalmış ve ateşlerin yakılmasını emretmiştir. Yakılan ateşler çok uzak yerlerden görülebiliyor ve her tarafı aydınlatıyordu. Bunu gören Mekke ordusunun azmi kırıldı, korku ve paniğe kapıldılar. Kurtuluşun ancak çekilmekte olduğunu gördüler ve Mekke'nin yolunu tuttular.

Nadîr Oğulları Gazvesinde Hz. Ali'nin İşlevi

İbn İshâk b. Yesâr, **Sîret** kitabında bildiriyor: Daha sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Amr b. Ümeyye ed-Damrî tarafından öldürülen Âmir oğullarından iki kişinin diyetlerinin ödenmesi konusunda yardım istemek için Nadîr oğullarının yanına gitti. Zira Yezîd b. Rûmân'ın bana bildirdiğine göre öldürülen o iki kişi ile Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) arasında bir güvenlik anlaşması vardı. Nadîr oğulları ile Âmir oğulları arasında da barış anlaşması vardı. İşte Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) öldürülen o iki kişinin diyetinin ödenmesi konusunda Nadîr oğullarına gidince: "Olur ey Ebu'l Kâsım! İstediğin konuda istediğin yardımı yapmaya hazırız!" karşılığını verdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), içlerinden birinin evinin duvarına yakın bir yerde duruyordu. Yalnız kaldıkları bir anda birbirlerine: "Bu adamı (Resûlullah'ı) böylesi bir durumda bir daha göremezsiniz. Kim şu evin üzerine çıkıp üzerine bir kaya parçası atıp bizleri ondan kurtarır?" dediler. İçlerinden Amr b. Cahş b. Ka'b: "Ben bunu yaparım!" diyerek işi üzerine aldı. Amr, dediği gibi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerine bir kaya parçasını atmak üzere evin üzerine çıktı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), içlerinde Ebû Bekr ve Ömer'in de bulunduğu bir grup ashabıyla birlikte duruyordu. Ancak Nadîr oğullarının planladıkları bu suikast Yüce Allah tarafından Resûlullah'a bildirildi ve Resûlullah hemen Medine'ye geri döndü.[1]

Bu gazve (Nadîr oğulları gazvesi) sırasında bir gece Ali b. Ebî Talib'in ortalarda olmadığı görüldü. Peygamberimiz, Müslümanlara: "Sizler için bir işin peşindedir!" buyurdu. Biraz sonra da Hz. Ali, Ğazvek'in başıyla geri döndü. Ğazvek bir grup yahudiyle Müslümanlara baskın düzenlemek için çıkmak üzereyken Hz. Ali bir yerde saklanıp çıkmasını kollamıştı. Ğazvek cesur ve iyi bir atıcıydı. Ancak Ali ona saldırıp öldürdü. Yanındaki Yahudiler ise kaçtılar.[1]

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *Tefsîr*, cilt 4, sh. 332

[2] Dr. es-Sallâbî, a.g.e., sh. 110

Nadîr oğullarının Medine'de yaşadığı bölgenin değişik birkaç fotoğrafı. Fotoğraflardan birinde de kitabın yazarı görülmektedir.

Yazarın Objektifinden

İfk Hadisesinde Hz. Ali'nin Tavrı

Münafıklar, Hz. Âişe'ye iftira atıp da Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) endişeye düşüren söylentiler çoğalınca ve bu konuda herhangi bir vahiy inmeyince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eşiyle ayrılma konusunu danışmak üzere Ali ve Usâme'yi çağırdı. Usâme, Hz. Âişe'nin masumiyeti yönünde görüş bildirdi ve: "Yâ Resûlallah! Bu senin eşin ve hakkında hayırdan başka bir şey de bilmiyoruz" dedi. Ali b. Ebî Tâlib ise şöyle dedi: "Yâ Resûlallah! Yüce Allah kadınlardan yana sana bir sınır koymuş değil. Onun benzeri bir sürü kadın da var. İstersen bu konuyu Âişe'nin hizmetçisine sor. O sana işin doğrusunu söyleyecektir." Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Berîreyi çağırıp ona: "Ey Berîre! Ondan seni şüpheye düşürecek bir şeyler gördün mü?" diye sordu. Berîre de: "Seni hakla gönderene yemin olsun ki böyle bir şey görmüş değilim. Ancak henüz yaşı küçük olduğundan dolayı bir kusuru bulunuyor. O da ailesinin hamurunu unutup uykuya dalıyor. Keçi de gelip bu hamuru yiyor" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o günlerde minberin üzerine çıkıp Abdullah b. Ubeyy b. Selûl'den yana Müslümanlara yakındı ve şöyle buyurdu: "Allah'a yemin olsun ki ailemden yana hayırdan başka bir şey görmüş değilim. Hayırdan başka bir şeyini görmediğim ve ailemin yanına ancak benimle birlikteyken giren başka bir adamdan da bahsediyorlar."

Resûlullah'ın danışması üzerine Hz. Ali'nin söylediği o sözler aslında, söylentiler yüzünden Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) içinde bulunduğu endişe ve üzüntüyü gidermek için Resûlullah'ın lehine söylenmişti. Resûlullah da kıskanç biriydi. Bunun içindir ki ilk başlarda Hz. Ali, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) masumiyeti ortaya çıkana kadar Âişe'den ayrılması durumunda en azından duyduğu endişelerden yana rahatlayacağını düşünmüştü. Zira sonradan Hz. Âişe'yi geri alabilirdi. Ayrıca böylesi bir tavırdan, zararlı olan iki şey arasında daha az zararlı olanı seçerek zararı daha ağır olandan kurtulma düşüncesi de çıkmaktadır.

Nevevî der ki: Hz. Ali, Resûllulah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde sıkıldığını görünce, görüşünün Peygamberimiz hakkında daha hayırlı olacağını düşünmüştür. Bunun içindir ki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) içini rahatlatmak için elinden geldiği kadarıyla nasihat etmiştir. Ayrıca Hz. Ali, Âişe'nin ahlâkı hakkında dil uzatma şeklinde anlaşılacak veya kötü biri olduğuna işaret edecek en ufak bir kelime dahi etmemiştir. Aksine onun düşündüğü Âişe için de daha hayırlı olanıydı. Hz. Ali, Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem): "Şayet bu sorundan kurtulmak istiyorsan Âişe'den başka bir sürü kadın var. Bu konuda gerçeği öğrenmek istiyorsan da bunu hizmetçisine sor, hizmetçi bu konuda seni gerçeğe götürecektir" der gibiydi. Gerçek olan da tabii ki Âişe'nin masum olduğuydu. Daha sonraları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) insanlara bir konuşma yapmış, Âişe'nin masum olduğunu, haksız ve yalan yere namusuna yönelik bir tavrın çok tehlikeli olacağını beyan etmiştir. Ali ve Usâme b. Zeyd'in verdikleri nasihatler olumlu ve Âişe'nin lehine olmuşlardır. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), onların söylediklerinden sonra ailesinin hayırlı olduğu yönündeki kanaati daha da perçinleşmiştir.

Bu konuda Dr. Ali es-Sallâbi şu yorumu yapmıştır: "Değerli okuyucuların, İfk hâdisesinde Hz. Ali'nin, Âişe'nin itibarını zedelediği yönündeki yalan rivayetlerden sakınması gerekir. Zira bu rivayetlere dayanarak bazı araştırmacılar Âişe'nin, Ali'ye kızıp kin beslediğini, onu ileride yalan yere Osmân'ı öldürmekle suçladığını, Müslümanlardan büyük bir kesimi yanına alarak ona karşı çıktığını söylemişlerdir. Bu araştırmacılar içinde "Genel İslam Tarihi" eseriyle Ali İbrâhim Hasan, "Ali ve Oğulları" eseriyle Tâha Hüseyin ve başkaları sayılabilir. İfk hâdisesi, din düşmanları tarafından tertip edilen ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) karşı eziyet ve sıkıntı verme amacı güden hareketler silsilesinden bir halkadır. Ancak Yüce Allah, Peygamberine ve müminlere bir lütuf olarak bu iddianın asılsız ve yalan olduğunu ortaya çıkarmıştır. Müminlerin bu iftira karşısındaki tavırlarını tarih sahih olan rivayetlerle kayda geçmiştir. Bunlar, günlük yaşantılarında bu tür iftiralarla karşılaşan müminlerin örnek alması gereken tavırlardır. Vahiy kesilmiştir ancak tarihteki bu gibi dersler kıyamete dek gelecek nesiller için bir ibret tablosu olarak kalmıştır.[1]

[1] Dr. Ali b. Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fi Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 111-113

Ahzâb (Hendek) Savaşında Ali b. Ebî Tâlib

Hz. Ali'nin kahramanlığı yaşamı boyunca karşılaştığı pek çok olayda kendini göstermiştir. Ancak Ahzâb günü Hz. Ali'nin hayatındaki en önemli günler arasında yerini alır.

Kurtubî anlatıyor: Müşrikler, Müslümanları kuşatma altına almışlardı. Ancak arada herhangi bir çatışma olmadan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Müslümanlar öylece bekliyorlardı. Kureyş'in cesur savaşçılarından olan Âmir b. Lueyy oğullarından Amr b. Abdi Vüd, İkrime b. Ebî Cehl, Hubeyre b. Ebî Vehb ve Dırâr b. el-Hattâb gelip hendeğin kenarında durdular. Hendeği gördüklerinde: "Böylesi bir tuzağı Araplar hiç kullanmadılar" demeye başladılar. Daha sonra hendeğin dar olan bir tarafına yönelip atlarını sürdüler. Atlar hızla fırlayıp hendeğin karşı tarafına geçtiler. Geçmeleriyle de hendek ile Sel' dağı arasında oldular. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib bir grup müslümanla birlikte müşriklerin geçmiş olduğu hendeğin o dar yerini tuttu. Müşriklerin süvarileri de onlara doğru yöneldi. Amr b. Abdi Vüd, Bedir savaşında aldığı yaralar sebebiyle Uhud savaşına katılamamıştı. Bunun içindir ki Hendek savaşında öneminin bilinmesini istemişti. Atı üzerinde durduktan sonra: "Benimle kim dövüşür?" diye seslendi. Dövüşmek üzere karşısına Ali b. Ebî Tâlib çıktı ve ona: "Ey Amr! Öğrendiğimize göre sana iki teklif sunulduğu takdirde birini kabul edeceğine dair Allah'a yemin etmişsin!" dedi. Amr: "Evet!" karşılığını verdi. Hz. Ali: "O zaman ben de seni Allah'a ve İslam'a davet ediyorum" deyince, Amr: "Buna ihtiyacım yok" karşılığını verdi. Ali: "O zaman seni dövüşe davet ediyorum!" deyince, Amr: "Ey kardeşimin oğlu! Vallahi babanla olan yakınlığımdan dolayı seni öldürmek istemem!" karşılığını verdi. Hz. Ali: "Ama vallahi ben seni öldürmek isterim!" deyince de Amr öfkelendi, atından inip onu bağladı ve Ali'ye doğru yürümeye başladı. Kapışıp çarpışmaya başladılar. Dövüştükleri yerden kalkan tozlar onları içine aldı ve görünmez oldular. Tozlar dağılınca da Ali'nin, Amr'ın göğsünde oturup başını kesmek üzere olduğu görüldü. Amr'ın diğer arkadaşları Ali'nin Amr'ı öldürdüğünü görünce atlarına atlayıp hendeğin o dar yerinden karşıya geçerek kaçmaya başladılar. O anda Hz. Ali şu şiiri okudu:

"O (Amr) aptallığından dolayı taşlara (putlara) yardım etti
Oysa benim kavgam Muhammed'in dinine yardım içindi
Karşısına inip onunla çarpıştım
Bıraktığımda kum tepeleri arasında yatan bir hurma kütüğü gibiydi
Onun giydiklerini almaya tenezzül etmedim
Oysa yerinde yatan ben olsaydım giysilerimi alıp giderdi
Ey kabileler topluluğu (ahzâb)! Bilin ki
Yüce Allah, dinini ve peygamberini yüzüstü bırakmadı."

İbn Hişam der ki: "Siyer âlimlerinin çoğu, bu şiirin Hz. Ali'ye aidiyeti konusunda şüphelidir."[1]

Amr b. Abdi Vüdd'ün öldürülmesinden sonra müşrikler, Amr'ın cesedini onbin (dirhem) karşılığında almak için Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) haber yolladılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Cesedi onlara verin! Onun cesedi de, diyeti de pistir!" buyurmuş ve ceset için herhangi bir bedel almamıştır.

[1] Ebû Abdullah el-Kurtubî, *Tefsîru'l-Kurân*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, cilt. 14, sh. 128

Ğâbe (Mecma'ul-Esyâl)

Kabilelerin (Ahzâb) ordu karargâhları

Tûr Dağı

Uhud Dağı

Kureyşliler

Rumât (Okçular) Tepesi

Ğatafân
Murra
Esed
Eşca'
Fezâra
Süleym

Kanât Vadisi

Akik Vadisi

Kazılan Hendek

Sel' Dağı

Harratu Vâkim (Vâkim Taşlığı)

Harratu'l-Vebire (Vebire Taşlığı)

Müslümanların ordu karargâhı

Mescid-i Nebevî

Bathân Vadisi

Medine

Mahzûr Vadisi

Benû Kurayza'nın yerleşim yeri

Îr Dağı

Harratu'l-Cenûbiyye (Güney Taşlığı)

Ahzâb (Hendek) Savaşı

Takrîbi Kroki

(Şevvâl, 5h.)

Tuğgeneral Cemâlüddin Mahfûz, Hendeğin ölçülerini şu şekilde takdir etmiştir:

Hendekten çıkan toprağın oluşturduğu doğal set

Medine yönü

Hendekten çıkan taşlar

Hendekten çıkan toprağın yerden yüksekliği: 1.8 m

Üst genişliği: 6.5 - 7 m

Derinliği: 3 m

Dip genişliği: 4.5 m

Hendeğin Takribi Ölçüleri

Müslümanlar Medine'nin coğrafi yer yapısından çokça faydalanmışlardır. Zira Medine'nin çoğu yeri koyu renkli volkanik taşlar olarak bilinen harra'lar (taşlıklar) ile çevrilidir. Medine, Hicâz bölgesinin en büyük taşlığının (harra) kuzeyden bittiği yerde yer alır. Harratu Vâkim (Batı taşlığı), batı tarafının tümünü kapladığı için Hicâz'ın en büyük harrası sayılır. Bunun içindir ki Medine'nin kuzey tarafını bir hendekle koruma düşüncesi doğmuş ve bu hendek Medine devletine karşı ittifaka geçen düşman kabilelerine büyük bir darbe indirmiştir.

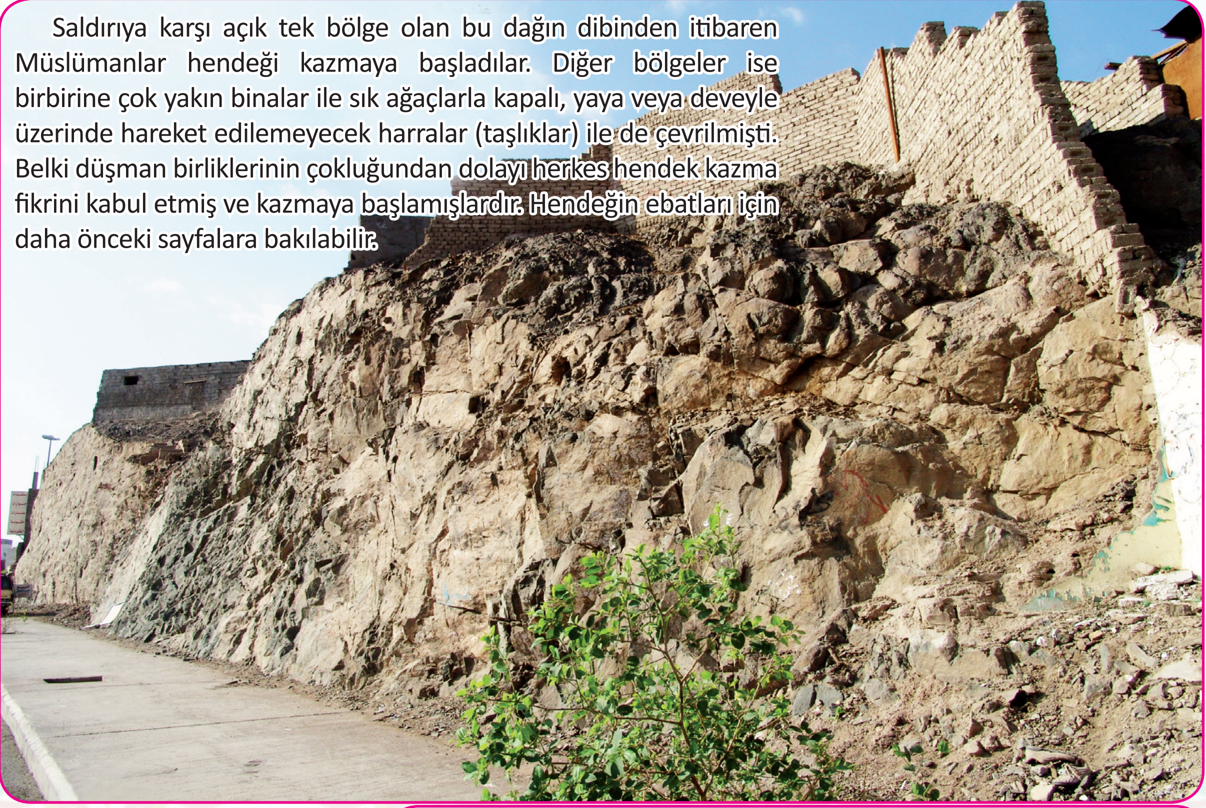
Kitâbu'l-Ayn eserinin yazarı şöyle der: "Harra, ateşle yakılmış gibi siyah pürüzlü taşlarla kaplı olan arazidir. Harra'nın çoğulu *Harrât, Aharrûn, Hirâr* ve *Hirrûn* olarak gelir."

(Meşhur lugatçı) Asma'î der ki: "Harra, siyah taşlarla kaplı olan arazidir. Taşlar yüksek bir yapı oluşturmuşsa buna *sahra* (kayalık) denir. Sahranın çoğulu sahar'dır. Bu kayalıkların ön alt taraflarına da kürâ' (etek) denilir."

Nadr b. Şümeyl der ki: "Harra, hızlı bir gidişle iki veya üç günlük bir yolculuk mesafesindedir. İçinde, oturan ve ateşle kızartılmış develere benzer taşlar bulunmaktadır. Altında sert, düz, ama siyah renkte olmayan bir arazisi vardır. Onu siyah gösteren de taşlarının fazla ve birbirine çok yakın olmasıdır."

Ebû Amr da şöyle der: "Harra genellikle dairesel bir şekilde olur. Dikdörtgen şeklinde olan yerler bulunsa da bunların alanı fazla geniş değildir ve bu alanlara kürâ' denilir. *Lâbe* ve *Harra* aynı anlamdadır. Sözlükte zamanla katılaşıp sertleşen büyük ekmeğe de harra denilir. Küçük sivilceye de harra denilir. Sıkıntı veren acıya da harra denilir. Arap ülkelerinde harralar çokça bulunur. En fazla bulunduğu yerler de Medine-Şam arasındadır. "[1]

[1] Yakût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 2, sh. 245

Saldırıya karşı açık tek bölge olan bu dağın dibinden itibaren Müslümanlar hendeği kazmaya başladılar. Diğer bölgeler ise birbirine çok yakın binalar ile sık ağaçlarla kapalı, yaya veya deveyle üzerinde hareket edilemeyecek harralar (taşlıklar) ile de çevrilmişti. Belki düşman birliklerinin çokluğundan dolayı herkes hendek kazma fikrini kabul etmiş ve kazmaya başlamışlardır. Hendeğin ebatları için daha önceki sayfalara bakılabilir.

Hendeğin kazılmaya başlandığı yerin karşı tarafı

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ahzâbın (düşman kabilelerinin) yol açıktıklarını öğrenince, Müslümanlara Medine'nin batı tarafında bir hendek kazmalarını emretti. Bu da Selmân el-Fârisî'nin önerisiyle olmuştur. Hendek kazımında bütün Müslümanlar çalışarak ellerinden geleni yapmışlardır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de onlarla beraber toprak taşımış ve kazmıştır. Hendek kazımı sırasında da bir çok mucizelerle karşılaşılmıştır. Müşrikler gelip, Medine'nin batı tarafında, Uhud'a yakın bir yerde konuçlandılar. Müşriklerden bir grup da Medine'nin yüksek bir yerinde konuçlanmıştır. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurur: "Onlar hem yukarınızdan, hem aşağı tarafınızdan (vâdinin üstünden ve alt yanından) üzerinize yürüdükleri zaman…"[1]

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaki üçbin kişiyle (yediyüz kişi oldukları da söylenir) birlikte çıkıp sırtlarını Sel' dağına, yüzlerini de düşmanın olduğu tarafa doğru vermişlerdi. Kazılan hendeğin içinde su yoktu. Boştu ve düşman atlıları ile askerlerinin, kendi taraflarına geçmesine engel oluyordu. Bu arada kadınlar ve çocuklar Medine'deki kaleye yerleştirilmişti. Yahudi bir topluluk olan Kurayza oğullarının, Medine'nin batı tarafında bir kaleleri vardı. Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) aralarında güvenlik sözü ve zimmet bulunuyordu. Sekizyüz savaşçıları vardı. Yahudi Huyey b. Ahtab en-Nadrî, Kurayza oğulları Yahudilerine gidip onlarla konuşmuştu. Sonuçta Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) aralarındaki anlaşmayı bozup, Müslümanlara karşı düşmanlarla birlik olmuşlardı. Kurayza oğullarının düşmanlarla işbirliğine girmeleriyle de Müslümanların durumu daha da zor ve çetin bir hâl almıştır.[2]

[1] Ahzâb Sûr. 10

[2] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, Ahzâb Sûresi 10. âyetin tefsiri

Sela' (Sil') dağının bir bölümünden bir görüntü. Yerleşim yerlerinin dağa doğru kayması sonucu Sela' dağının bir bölümü yerleşim alanına dönüşmüştür.

Yazarın Objektifinden

Fetih Mescidi

Câbir b. Abdillah der ki: Peygamberimiz ﷺ, batı tarafında Fetih Mescid'i bulunan bu dağda dua etmiş ve mescidin arka tarafında namaz kılmıştır.

İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medine*, 1/95

Sela' (Sil') Dağı: Medine'nin en önemli sembollerinden birisidir. Sela' Dağı, Mescid-i Nebevî'nin batısında yer alır. Mescid'in batı duvarı ile dağ arasındaki mesafe bir kilometreye yakındır. Dağın yüksekliği yaklaşık olarak 80 m, eni ise 300-800m arasında değişir. Fetih Mescid'i dağın batısında yer alır. (Yandaki fotoğrafta Fetih Mescid'i görülmektedir.)

Hicri 5. yılda Ahzâb (Hendek) savaşının, eteklerinde meydana gelmesinden dolayı bu Sel' dağı, tarihi bir öneme sahiptir. Düşman kuvvetleri bu dağın batı cephesinde konuçlanırken, Yahudiler dağın doğu cephesinde bulunuyorlardı. Müslümanların ordusunu ise Resûlullah ﷺ, bu dağın eteklerinde komuta etmişti.

Tarihçilere göre Kurayza oğulları, Avâli bölgesinin güneydoğusunda uzak bir noktada bulunan Mehmûz vadisine yerleşmişlerdir.

Benû Kurayza Gazvesinde Ali b. Ebî Tâlib'in Rolü

Hendek savaşına katılan düşman kabileleri hezimete uğrayınca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanlara: "İçinizden hiç kimse ikindi namazını Benî Kurayza dışında kılmasın!" emrini verdi. Bunun üzerine Müslümanlar yola koyuldular. Yolda iken ikindi namazı vakti gelince bazıları: "Resûlullah'ın böylesi bir emri vermesi sadece yola çabuk bir şekilde koyulmamız içindi" deyip namazı yolda kılarlarken, bazıları da: "İkindi namazını ancak Benî Kurayza'da kılarız!" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de daha sonra bu konuda her iki tarafa herhangi kötü bir söz söylemedi.

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) sancağı Ali b. Ebî Tâlib'e verdi ve Kurayza Yahudileriyle mücadeleye girip yirmi beş gün boyunca onları kuşatma altında tuttu. Kuşatma uzun sürünce Benî Kurayza Yahudileri, Evs lideri Sa'd b. Muâz'ın kendileri hakkında vereceği hükme razı oldular. Zira Cahiliye döneminde Kurayza Yahudileri, Evslilerle müttefik idiler ve bu yüzden Sa'd'ın onlara bu konuda iyiliğinin dokunacağını zannediyorlardı. Zamanında Abdullah b. Ubey b. Selûl de Kaynukâ Yahudilerinden olan dostlarının Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) tarafından serbest bırakılmasında nasıl aracı olduysa Sa'd'ın da onlar için Abdullah b. Ubey b. Selûl gibi davranacağını umdular. Ancak onların bilmediği bir şey vardı: Hendek savaşı sırasında düşmanların attığı bir ok Sa'd'ın kol damarına isabet etmişti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun yarasını dağlamış ve devamlı kendisini ziyaret etmesi için de onu Mescid'de kurdurduğu çadıra yerleştirmişti. İşte o zamanlar Sa'd şöyle dua etmişti: "Allahım! Şayet Kureyşlilerle hâlâ bir savaşımız olacaksa o savaş için beni de hayatta bırak. Yok eğer onlarla aramızdaki savaş sona erdiyse şu yaramı patlat! Ancak Kurayza oğullarından yana içim rahat etmedikten sonra canımı alma!" Yüce Allah da onun bu duasını kabul etmiş, Benî Kurayza yahudileri kendi istekleriyle onun vereceği hükme razı olmuşlardı. Bunun üzerine hüküm vermesi için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Sa'd b. Muâz'ı Medine'den getirtti.[1]

[1] Daha fazla bilgi için bkz: *Tefsîru'l-Kurân'i'l-Azîm*, Ahzâb Sûresi, İbn Kesîr ed-Dimaşkî, cilt 3, sh. 479

Hicri 6. Yılın Şaban Ayında Gönderilen Hz. Ali Müfrezesi

Ali b. Ebî Tâlib'in Fedek Üzerine Gönderilişi

Hicretten altı yıl sonra Şabân ayında Ali b. Ebî Tâlib'in Fedek'teki Sa'd b. Bekr oğulları üzerine gönderilmesi: Sa'd b. Bekr oğullarının Hayber Yahudilerini desteklemek üzere kuvvet topladıkları haber Resûlullah'a ﷺ ulaşınca, Ali b. Ebî Tâlib komutasındaki yüz adamı üzerlerine yolladı. Hz. Ali gündüzleri gizlenip geceleri yol alarak nihayet Hayber ile Fedek arasında bulunan el-Hemec adındaki su bölgesine ulaştı. Fedek ile Medine arasında altı günlük bir yol vardır. Orada karşılaştıkları bir adama, hazırlık yapan Sa'd b. Bekr oğullarının nerede olduklarını sordular. Adam: "Bana güvence verirseniz size bildiririm" deyince Müslümanlar istediği güvenceyi verdiler. Adam bulundukları yeri söyleyince de Sa'd b. Bekr oğullarına bir baskın düzenlediler. Baskın sonucu beşyüz deve ve ikibin koyun ele geçirdiler. Sa'd oğulları başlarında Veber b. Alîm olmak üzere kadınlarını alarak kaçtılar. Hz. Ali, ele geçirilen ganimet malları içerisinden Peygamberimizin *safî* (ganimetten istediğini seçip alma) hakkı olarak *hafeze* denilen sağmal develer ile humusu (beşte biri) ayırdıktan sonra geriye kalan malları diğer Müslümanlar arasında paylaştırdı. Hiçbir tehlikeye maruz kalmadan da Medine'ye geri döndü. İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, cilt 2, sh. 89

Fedek (Hâit): Fedek ismiyle şöhret bulan tarihi bir kenttir. Zamanımızda ise daha çok Hâit ismiyle bilinir. M.Ö. 6. asırda hüküm süren Bâbil kralı Nebuchadnezzar tarafından işgal edilen kentler arasında da ismi anılır... Hâit (Fedek), Hâil bölgesi sınırları içerisindedir. Bugünkü Hâil kentinin Güneybatı bölgesinde ve Hayber Harrası'nın 230 km doğusunda yer alır. Fedek'te birçok tarihi eser sağlam denilebilecek bir şekilde günümüze kadar ulaşmıştır. Harra'nın siyah taşlarından yapılma saraylar, kaleler ve burçlar bu eserlerden bazılarıdır. Ayrıca eski dönemlere ait üzerinde Kufi yazılar ile değişik resimlerin bulunduğu taş ve kayalar bulunmaktadır.

Hâit (Fedek) kentinde Abbâsî dönemine ait evler: 15 Safer 1428 h. tarihinde Pazartesi günü evinde kendisini ziyaret ettiğim Hâit tarihçisi Fehhâd el-Hâitî ile yeğenleri Fehd ve Abdusselâm bunu vurgulamışlardı. Alttaki resimde ise yazarımız eski bir yapının önünde görülmektedir.

Hâit'te, üzerinde Kûfi yazılar bulunan tarihi taşlardan birinin önünde yazarımız görülüyor

Hâit (Fedek) kentinin denizden yüksekliği yaklaşık olarak 1300m'dir. Tarihi eserleri barındıran en önemli yerlerden biri olması hasebiyle nüfus daha çok Hâil bölgesinde yoğunlaşmıştır. Bölgede değişik boy ve şekillerde bol miktarda granit taşlar bulunmaktadır. Bölgedeki dağların çoğunda, üzerinde Semûd ve Nebâtiler dönemlerine ait yazılar bulunan çok sayıda kaya bulunmaktadır. Müellif, üzerinde Kûfi yazılar bulunan granit kayalardan birinin yanında görülüyor. Üzerinde eski İslâmi yazıların, hayvan ve antilop figürlerinin de bulunduğu kayalar bulunmaktadır. Hâit, eski tarihi kale ve burçlarla doludur. Bol miktarda hurma kütüğü kalıntılarından da anlaşıldığına göre eski Fedek kentinde geniş yer tutan mezralar da bulunmaktaydı.

Semûd kavmine ait bazı kaya yazıtları

Hâit (Fedek)'te yeni yapılan meydanlardan biri. Yukarıda yuvarlak içindeki fotoğrafta ise aynı alanın akşam vakti bir görüntüsü görülmektedir.

Yazarın Objektifinden

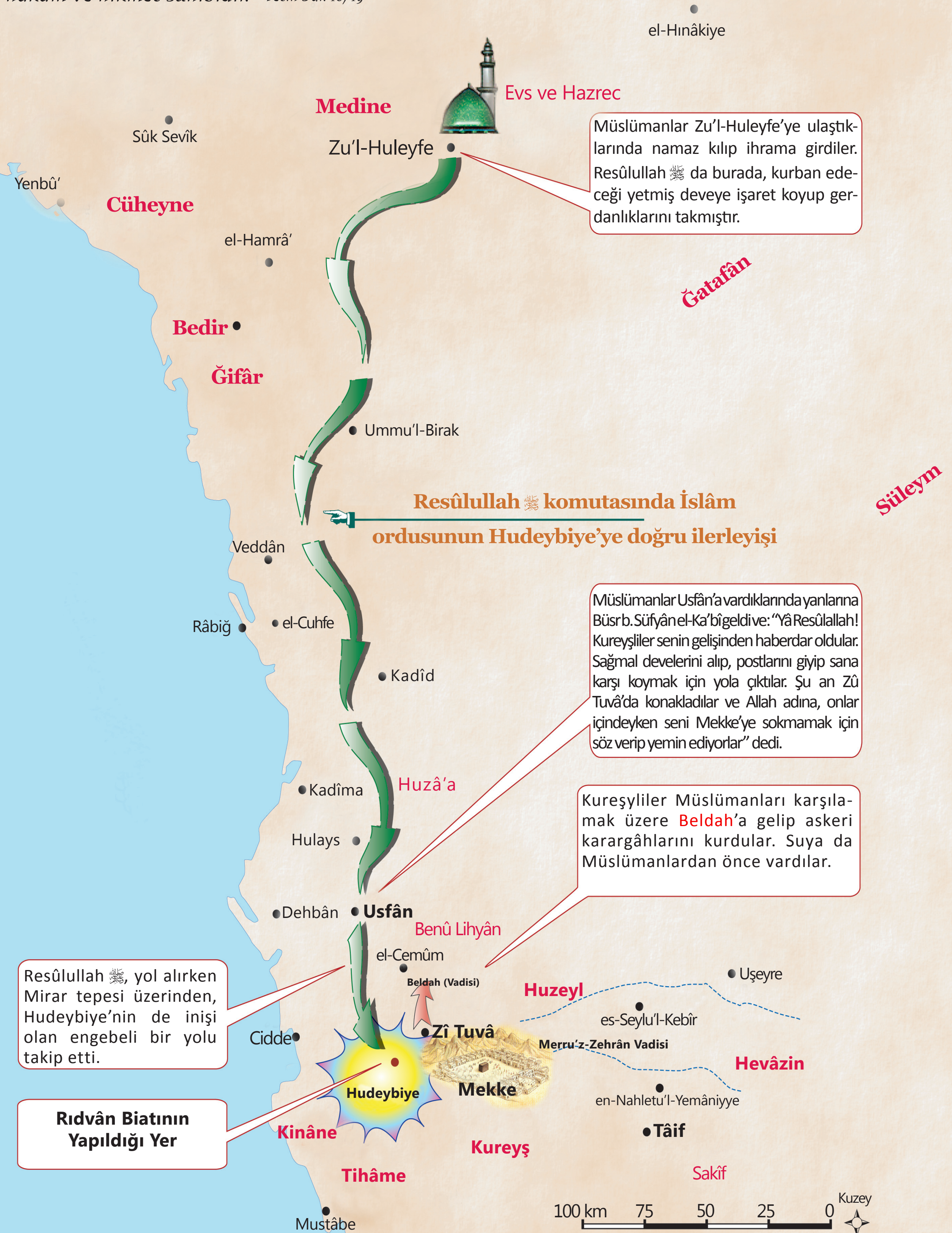

Hâit'te, Suûdiler döneminde inşa edilen modern yapılar

Şüphesiz Allah, ağaç altında sana bîat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı bilmiş, onlara huzur, güven duygusu vermiş ve onlara yakın bir fetih ve elde edecekleri birçok ganimetler nasip etmiştir. Allah mutlak güç, hüküm ve hikmet sahibidir." Fetih Sûr. 18, 19

Hudeybiye Gazvesi (Zilkâde, 6 h.)

Müslümanlar Hudeybiye'ye vardıklarında (bir önceki haritaya bakınız) Peygamberimizin yanına Huzâ'a kabilesinden bazı adamlar gelip buraya geliş sebebini sordular. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de sadece Kâbe'yi tavaf ve umre maksadıyla geldiğini söyledi. Onlar da dönüp Kureyşlilere: "Muhammed'den yana acele ediyorsunuz! Zira o, savaş için değil, sadece Kâbe'yi ziyaret için gelmiş" dediler. Ancak Kureyşliler: "Allah'a yemin olsun ki bize rağmen asla Mekke'ye giremez! Arapları da bu konuda bizim hakkımızda konuşturtmayız!" karşılığını verdiler.

Sonra bu konuyu görüşmek üzere Urve b. Mes'ûd es-Sekafî'yi Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdiler. Urve gidip Resûlullah'ın ashâbıyla karşılıklı bir süre sohbetten sonra Kureyşlilere döndü ve onlara, ashâbın Resûlullah'a karşı olan sevgi ve saygıları sahasında gördüklerini anlattı, barış yapmaları yönünde de onlara teşviklerde bulundu. Ancak onlar kabul etmediler.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kendisinin ve ashâbının geliş amaçlarını bildirmek üzere Osmân b. Affân'ı Mekkelilere gönderdi. Ancak Osmân gecikince öldürülmüş olduğu Müslümanlar arasında yayıldı. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Onlarla savaşmadan asla buradan ayrılmayacağız!" buyurdu ve Müslümanları cihat ile birlikte şehadet üzerine biat etmeye çağırdı. Müslümanlar da oradaki akasya ağaçlarından birinin altında ya barış ya da şehadet gerçekleşinceye kadar savaştan asla kaçmayacaklarına dair Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) biat ettiler. Kureyşliler bu biatın haberini alınca korkuya kapıldılar ve barış yapılmasının daha makul olduğunu gördüler. Resûlullah'ın şimdilik geri dönmesi, gelecek yıl da sadece bir yolcunun taşıdığı silahlar olan mızrak ile kınında bulunan kılıçla gelip üç gün Mekke'de kalması üzerine anlaşma yapmak istediler. Bu anlaşmayı yapmak üzere de Kureyşliler Süheyl b. Amr'ı gönderdiler. Sonuç olarak anlaşma Kureyşlilerin istediği yönde yapıldı.

Ali b. Ebî Tâlib'in Anlaşma Maddelerini Yazması

Anlaşmanın içeriği taslak olarak şu şekildeydi:

1- Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu yıl Mekke'ye girmeden geri dönecek. Gelecek yıl Müslümanlar gelip Mekke'de üç gün kalabilecekler. Bu süre zarfında yanlarında silah olarak ancak bir yolcunun taşıdığı silah olan kınında bir kılıç olacak ve kimse onlara en ufak karşı harekette bulunmayacak.

2- İki taraf arasında on yıl boyunca savaş olmayacak. Bu süre zarfında her iki tarafın insanları güven içinde, kimse kimseye bulaşmadan yaşayacak.

3- Diğer kabilelerden isteyen Muhammed'le anlaşma yapabilir veya ona katılabilir. Diğer taraftan isteyen kabile de Kureyşlilerle anlaşma yapıp onlara katılabilir. Bu iki taraftan herhangi birine katılan bir kabile onlardan sayılacak ve bu kabilelerden birinin iki taraftan birine tecavüzü durumunda yandaşı olduğu taraf sorumlu tutulacak.

4- Kureyşlilerden velisinin izni olmadan (kaçıp) Muhammed'e katılan kişiler geri iade edilecek. Ancak Muhammed'in tarafından herhangi biri kaçıp da Kureyşlilere katılacak olursa bu kişi iade edilmeyecek.

Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), anlaşmanın metinlerini yazmak üzere Hz. Ali'yi çağırdı ve maddeleri söylemeye başladı. Başlangıç olarak yazması için Ali'ye: "Bismillâhirrahmânirrahîm" buyurunca, Süheyl: "Rahmân'ın kim olduğunu bilmiyoruz. Onun için yerine: "Bismikallahumme! (Allahım senin adınla)" yaz" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye Süheyl'in dediği gibi yazmasını emretti. Sonra Ali'ye: "Bu, Resûlullah olan Muhammed ile yapılan bir anlaşmadır" yazmasını istedi; ancak Süheyl yine: "Şayet senin Resûlullah olduğunu kabul etseydik seni Kâbe'den alıkoymaz ve seninle savaşmazdık" diyerek karşı çıktı. Bunun için yerine: "Abdullah'ın oğlu Muhammed, yaz!" buyurdu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Süheyl'e: "Beni yalanlasanız da ben, Allah'ın Elçisiyim!" karşılığını verdi ve Ali'ye, "Resûlullah" ifadesini silip yerine "Abdullah'ın oğlu Muhammed" yazmasını emretti. Ancak Ali ,"Resûlullah" lafzını silmek istemedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bu ifadeyi kendi eliyle sildi ve anlaşmanın diğer metinleri yazıldı.

Anlaşma imzalandıktan sonra Huzâ'a kabilesi, Resûlullah'la müttefik oldu. Zira Abdulmuttalib döneminden beri Hâşim oğullarının müttefikleri idiler. Dolayısıyla bu ittifakı pekiştirmek için de Resûlullah'la müttefik oldular. Buna karşılık Bekr oğulları ise Kureyşlilerin müttefiki oldu.[1]

[1] Safiyyurrahmân el-Mubârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, sh. 329

Müslümanlar Usfân'a vardıklarında yanlarına Büsr b. Süfyân el-Ka'bî geldi ve: "Yâ Resûlallah! Kureyşliler senin gelişinden haberdar oldular. Sağmal develerini alıp, postlarını giyip sana karşı koymak için yola çıktılar. Şu an Zî Tuvâ'da konakladılar ve Allah adına, onlar içindeyken seni Mekke'ye sokmamak için söz verip yemin ediyorlar" dedi.

Hicaz bölgesinde Hudeybiye'de bulunan sebil çeşmelerden biri. Kral Abdulazîz b. Abdirrahman Âl-i Suûd tarafından yaptırılmıştır. Çeşmenin yapım tarihi h. 1361 yıllarına kadar dayanır.

Yazarın Objektifinden

Hudeybiye üzerinde inşa edilen eski bir mescitten üç değişik görüntü.

Altında biat olayının gerçekleştiği ağaca "Şeceretu'r-Rıdvân" denmeye başlandı. Halifeliği döneminde Ömer b. el-Hattâb'a, bazılarının ağacın yanında namaz kıldıkları ulaştığında onları azarladı ve dinde bidat çıkmasından çekindiği için ağacı kestirdi.

Burhâneddîn el-Halebî, *es-Siretu'l-Halebiyye,* cilt 2, sh. 679

Hayber Gazvesinde Hz. Ali'nin Rolü

Müslümanlar, taraflar arasında yapılan Hudeybiye anlaşmasıyla birlikte davetlerini yayma yolunda en büyük engellerinden birini oluşturan Kureyş'i bertaraf ettiler. Kureyş'ten sonra da iki de bir Medine devletini tehdit etmeye çalışan Hicaz'ın kuzeyindeki diğer Yahudi toplulukları tasfiyeye yöneldiler. Hudeybiye anlaşmasıyla birlikte Müşriklerin başı olan Kureyş'in bertaraf edilmesiyle diğer kabilelerin elleri bağlı duruma düşmesine rağmen Müslümanlar, Gatafân ve yörüngesinde olan kabileler gibi kendilerine karşı gelen diğer Arap kabilelerinin hareket alanlarını daraltmaya çalıştılar.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ahzâp savaşı sonrası hicretin yedinci yılında, Hayber Yahudilerinin, Ahzap savaşına katılan kabileleri harekete geçirmede temel rolü oynadığı ortaya çıkınca bir ordu hazırlayıp Hayber'e doğru yöneltti. Amaç fitnenin odağı ve Müslümanlara karşı entrikaların merkezi olan Hayber'i ele geçirip bertaraf etmekti. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), hicrî 7. yılın Muharrem ayında müslümanlarla birlikte Hayber'e doğru yola çıktı.

Diğer bütün savaşlarda olduğu gibi bu savaşta da Ali b. Ebî Tâlib'in cesaret ve kahramanlığı çok açık bir şekilde kendini göstermiştir.

İmam Ahmed, **Müsned**'inde Büreyde el-Eslemî'den şöyle rivayet eder: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber Yahudilerinin kalesine geldiği zaman sancağı Ömer b. el-Hattâb'a verdi. Ömer b. el-Hattâb'la birlikte bir çok Müslüman harekete geçti ve Yahudilerle karşılaştılar. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yarın sancağı, Allah'ı ve Resûlünü seven, Allah ve Resûlünün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim" buyurdu. İkinci gün olduğunda da Ali b. Ebî Tâlib'i çağırdı. Hz. Ali gözlerinden rahatsızdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kendi tükürüğünden gözlerine sürdü ve sancağı ona verdi. Müslümanlar da Hz. Ali'yle birlikte harekete geçtiler. Hayber Yahudileriyle karşılaştığında liderlerinden olan Merhab'ın Yahudilerin önünde şöyle şiir okuduğunu gördü:

"Hayberliler iyi bilir benim silahımı kuşanmış
Kahramanlığı denenmiş Merhab olduğumu
Kükreyerek gelen aslanları bile
Bazen mızrak, bazen de kılıçla vurduğumu."

Sonrasında Hz. Ali ile Merhab karşılıklı birkaç kılıç salladıktan sonra Ali, Merhab'ın kafasına bir kılıç darbesi indirdi. Kılıç başını ayırıp dişlerine kadar ulaştı. Yüce Allah, Müslümanlara fethi ihsan edene dek Hz. Ali yanındakilerle birlikte düşmanlarla savaştı."

Ebû Hâzım der ki: Sehl b. Sa'd'ın bana bildirdiğine göre Hayber günü Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): "Yarın sancağı, Allah'ın, eliyle fethi müyesser kılacağı, Allah'ı ve Resûlünü seven, Allah ve Resûlünün de kendisini sevdiği birisine vereceğim" buyurdu. İnsanlar sancağın içlerinden kime verileceğini düşünerek gecelediler. Sabah olduğunda herkes sancağın kendisine verilmesini temenni ediyordu. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Ali b. Ebî Tâlib nerede?" diye sordu. Kendisine: "Gözlerinden rahatsız" denildiğinde, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bana onu çağırın!" buyurdu. Geldiğinde de Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'nin gözlerine tükürüğünden sürdü ve ona dua etti. Ali'nin gözleri de hiç bir şeyleri yokmuş gibi iyileştiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sancağı ona verince Hz. Ali: "Bizler gibi oluncaya kadar mı onlarla savaşayım?" diye sordu. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Onların sahasına ininceye kadar git. Orada onları İslam'a davet et ve Yüce Allah'ın hakkı olarak yapmaları gerekenleri onlara bildir. Allah'a yemin olsun ki senin vasıtanla Allah'ın onlardan birini dahi hidayete erdirmesi, senin için genç develere sahip olmandan daha iyidir" karşılığını verdi.

Sahîh-i Buhârî

Topkapı Sarayında bulunan ve Hz. Ali'ye ait olduğu söylenen kılıç

İslâm ordusunun girişi

Şıkk Bölgesi

Netât Bölgesi

Übey Hisarı

Ketîbe Bölgesi

Yahudi Merhab'ın Hisarı

Sahra Mescidi

Ekili araziler

Kamûs Hisarı

Nizâr Hisarı

Ekili araziler

Nâim Hisarı

Sülâlim Hisarı

Kamûs Hisan, Müslümanlara karşı önceleri direndi. O esnada Ali b. Ebî Tâlib gözlerinden rahatsızdı. Ancak Resûlullah , Hz. Ali'nin gözlerine tükürüğünden sürüp de iyileşince sancağı ona verdi. Sonrasında da Yüce Allah, Ali'nin eliyle bu hisarın ele geçirilmesini müyesser kıldı ve Ali, Yahudi lider Merhab'ı öldürdü.

Kamûs hisarının görüntüsü sonraki sayfada verilecektir.

Kille (Zübeyr) Hisarı

Vatîh Hisarı

Sa'b b. Muâz Hisarı

ed-Dûme

Aynu'l-Humma (Humma Pınarı)

Hayber Taşlığı

Hayber'e normal giriş kapısı

Müslümanların Hayber'e girişi kuzey yönünden olmuştur.

Recî' Taşlığı

Benî Kumma'nın evleri

Şakka Taşlığı

Berzah Dağ Geçidi

Medine

Hayber, içindeki büyük Yahudi nüfusunun yanında Medine'den kovulan Yahudilerin de toplanma merkezi oldu. Medine devletine karşı en büyük tehlikenin de merkezi idi. Ahzab (Hendek) savaşında Kureyş ve diğer müşrik Arap kabilelerini Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve Müslümanlara karşı savaşmak için kışkırtanların başında Hayber Yahudileri gelmektedir. Bundan dolayıdır ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) 1600 kişilik bir kuvvetle Hayber Yahudileriyle savaşmak üzere yola çıkmıştır. Yahudiler, Resûlullah'ın ordusunu gördüklerinde: "Muhammed ve yanında ordusu gelmişler!" diye bağırarak kaçıp kalelerine sığındılar. Savaş iki taraf arasında dönüp dolaştı; nihayetinde zafer Müslümanların oldu. Cizye vermeyi kabul ederek Yahudiler, Müslümanlarla anlaşma yaptılar. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Fedek Yahudileriyle bir anlaşmaya varmak üzere heyetler gönderdi; ancak reddettiler. Kapılarını zorla da olsa Müslümanlara açan Vadi'l-Kurâ Yahudileri de aynı tavrı takınmışlardı. Teymâ Yahudileri ise herhangi bir savaş olmadan teslim olup Müslümanlara cizye vermeyi kabul ettiler.

Hayber'de Şehitler Mezarlığı

Fiziki haritada Hayber'in yeri

20 km 10 0

Kuzey

Hayber'in Fethi (Muharrem, 7 h.)

Kamûs hisarı, Müslümanlara karşı direnince Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sancağı Hz. Ali'ye verdi. Ali: "Bizler gibi oluncaya kadar mı onlarla savaşayım?" diye sorunca, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): "Onların sahasına ininceye kadar git. Orada onları İslam'a davet et ve Yüce Allah'ın hakkı olarak yapmaları gerekenleri onlara bildir. Allah'a yemin olsun ki senin vasıtanla Allah'ın onlardan birini dahi hidayete erdirmesi, senin için genç develere sahip olmandan daha iyidir" karşılığını verdi. Bunun üzerine Hz. Ali harekete geçti ve Yüce Allah, Hz. Ali'nin eliyle Hayber'in fethini nasip etti.

Kamûs Hisarı

Hayber Şehitlerinin Mezarlığı

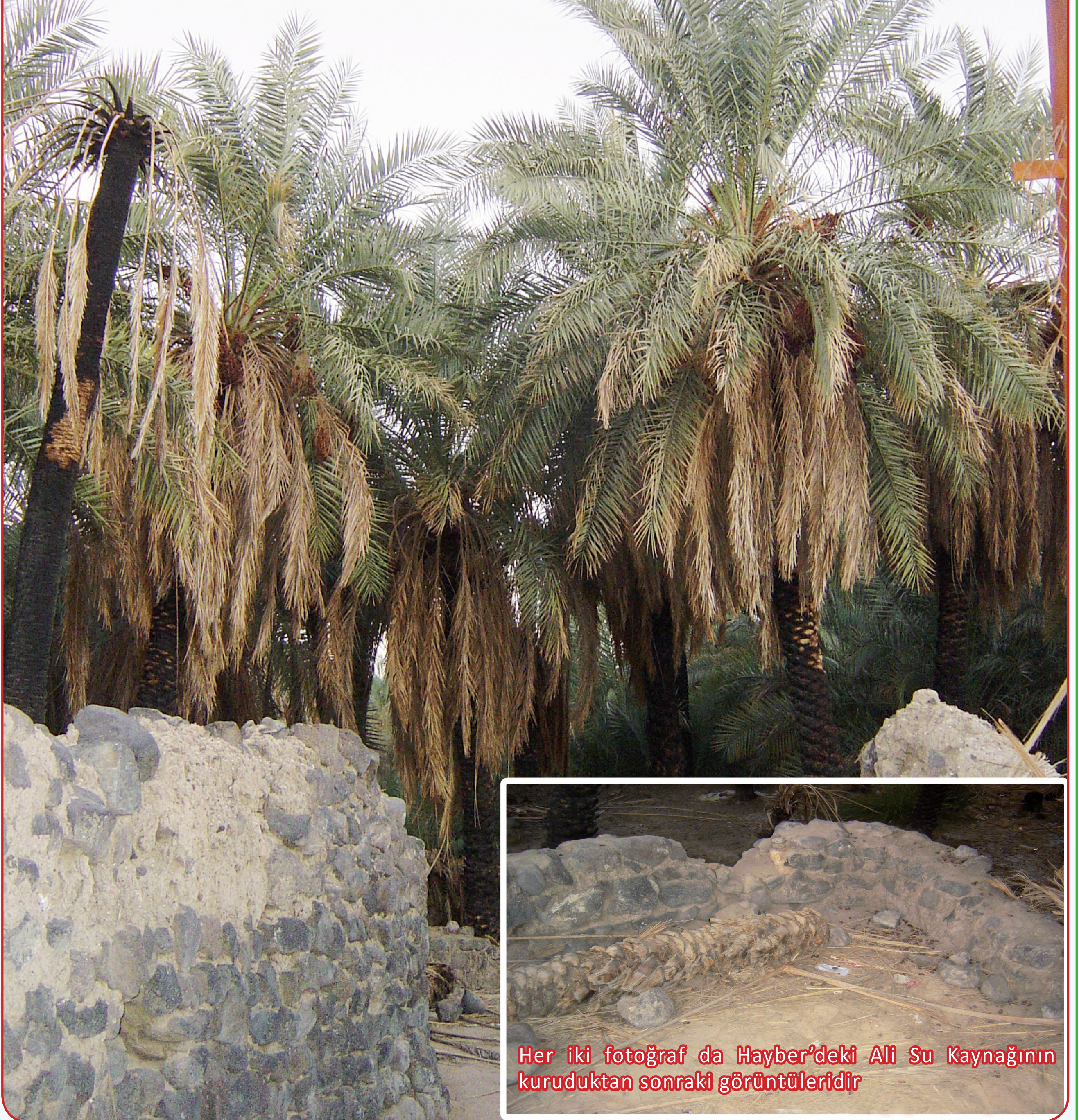

Nehâ köyündeki Bâze Kalesi

Sa'd su kaynağı

Hayber'in Şikk bölgesindeki bir kayada Kûfi yazılar

Hayber, Aynu'l-Bint

Muhammed b. Amr el-Vâkidî bildiriyor: Anlatıldığına göre Muhammed b. Mesleme, Merhab'ın bacaklarına vurarak onları kesti. Merhab ona: "Ey Muhammed! Beni öldür!" deyince, Muhammed: "Ölümün acısını çek! Zira kardeşim Mahmûd da bunun gibisini, hatta daha fazlasını çekmişti!" karşılığını verdi. Hz. Ali oradan geçince Merhab'ın boynunu vurup kesti ve savaş aletlerini aldı. Ancak Merhab'ın eşyaları için Muhammed ile Ali, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) huzurunda davalaştılar. Muhammed: "Bacaklarını kesip de onu öylece bırakmam sadece ölümün acısını tatması içindi. Yoksa öldürmek istesem ben de öldürebilirdim" deyince, Ali: "Doğru söylüyor. Bacaklarını kesmişken ben onun boynunu vurdum" karşılığını verdi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Merhab'ın kılıcını, zırhını, miğfer ve başlığını Muhammed b. Mesleme'ye verdi. Merhab'ın kılıcı Muhammed b. Mesleme'nin ailesinin elinde kaldı. Üzerinde ne olduğu belli olmayan bir yazı da bulunuyordu. Daha sonraları Teymâ yahdudilerinden biri bu yazıyı çözdü. Kılıcın üzerinde: "Bu, Merhab'ın kılıcıdır ve tadına bakan yok olur" yazıyordu. Beyhakî, *es-Sünenu'l-Kübrâ*

Her iki fotoğraf da Hayber'deki Ali Su Kaynağının kuruduktan sonraki görüntüleridir

Hayber'deki Ali Mescidi'nin kalıntıları

Yazarın Objektifinden

Hayber'de, Karkâ'a ve Safâ'dan bir görünüm

Kaza Umresi'nde Ali b. Ebî Tâlib

Hicretin 7. yılının Zilkâde ayında, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hudeybiye'ye katılan diğer Müslümanlarla birlikte umre için Mekke'ye doğru yola koyuldu. Zu'l-Huleyfe'de ihrama girdi ve kurban edeceği develeri ayırıp önüne kattı. Bunların altmış tane deve oldukları söylenir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) telbiye getirince ashâb da telbiyeye başladılar. Merru'z-Zehrân yakınlarına ulaştıklarında da Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Muhammed b. Mesleme'yi silahlı ve atlı bir birlikle önden gönderdi. Müşrikler, Muhammed b. Mesleme'yi bu şekilde gördüklerinde korkuya kapıldılar. Resûlullah'ın, on yıl boyunca iki taraf arasında bir savaşın olmayacağı maddesini içeren Hudeybiye anlaşmaşını bozduğunu ve onlara baskın yapacağını zannettiler. Hemen gidip durumu Mekkelilere bildirdiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Merru'z-Zehrân'da, Harem'deki dikili taşların görüneceği bir mekanda konakladı. Yay, ok ve mızraklardan oluşan silahların tümünü de toplayıp Batn-ı Ye'cec'e gönderdi. Yapılan anlaşmaya uygun olarak da sadece kındaki kılıçlarla Mekke'ye hareket etti. Yolun bir yerine ulaşmışken Kureyşliler, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), Mikrez b. Hafs'ı gönderdi. Mikrez gelip, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Ey Muhammed! Seni, verdiği sözleri çiğneyen biri olarak tanımıyorduk!" dedi. Resûlullah: "Neden?" diye sorunca, Mikrez: "Silah, yay ve mızraklarla Mekke'ye giriyorsun!" dedi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Öyle bir şey yok! Bütün silahlarımızı Ye'cec'e gönderdik" karşılığını verince, Mikrez de: "Biz de seni bu şekilde, iyi ve sözüne vefa gösteren biri olarak biliyoruz" dedi.

Mekke'nin ileri gelen kafirleri, Resûlullah ve ashâbının girişini görmemek için öfke ve kin içinde Mekke'den ayrıldılar. Geriye kalan Mekkeli erkek, kadın ve çocuklar da Resûlullah ve ashabının girişini seyretmek üzere ev önlerine ve yollara döküldüler. Resûlullah, önünde telbiye eden ashâbıyla Mekke'ye girdi. Kurbanlıkları Zî Tuvâ'ya göndermişti. Hudeybiye günü bindiği devesi Kusvâ'nın üzerindeydi.

Buhârî nakledyor: Berâ bin Âzib der ki: Zilkâde ayında Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) umre için yola çıktı. Ancak müşrikler Mekke'ye girmesine izin vermediler. Nihayetinde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke'de sadece üç gün kalmak üzerine müşriklerle bir anlaşmaya vardı. Anlaşma metnini kağıda dökerlerken: "Bu, Allah'ın Resûlü Muhammed'in bizimle yaptığı bir anlaşmadır" diye yazmaya başladıklarında, müşrikler: "Biz bu ifadeyi kabul etmeyiz! Biz seni, Allah'ın Resûlü olarak tanısaydık sana hiçbir şeyde engel olmazdık. Sen bizim için Muhammed b. Abdillah'sın!" diye çıkıştılar. Bunun üzerine Resûlullah: "Ben, hem Allah'ın Resûlü, hem de Abdullah'ın oğlu Muhammed'im!" karşılığını verdi ve Ali b. Ebî Tâlib'e: "Resûlullah ifadesini sil!" buyurdu. Hz. Ali: "Allah'a yemin olsun ki ben seni (n bu sıfatını) asla silmem!" deyince de, yazması fazlaca iyi olmayan Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizzat kendi eliyle şu ifadeyi yazdı: "Bu, Muhammed b. Abdillah'ın kabul ettiği anlaşma metnidir. Mekke'ye, kınında olan kılıçtan başka hiçbir silahla girmeyecek. Kendisine tabi olmak isteyen hiç kimseyi Mekke'den yanına almayacak. Kendi ashâbından Mekke'de kalmak isteyenlere de mani olmayacak."

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) (Kaza umresinde) Mekke'ye girip de anlaşma gereği tanınan üç günlük süre dolunca müşrikler Hz. Ali'nin yanına gelerek: "Arkadaşına sürenin dolduğunu ve Mekke'den çıkmasını söyle!" dediler. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de Mekke'den çıkarken Hamza'nın kızı: "Amcacığım! Amcacığım!" diyerek peşinden geldi. Bunun üzerine Hz. Ali kızı elinden tutup eşi Fâtıma'ya: "Kızı ben yanıma alıyorum. O benim amcamın kızıdır!" dedi. Ancak Câfer de: "O benim amcamın kızı olduğu gibi teyzesi de eşim olur!" diye çıkıştı. Zeyd de: "O benim kardeşimin kızıdır" dedi ve her biri kızı kendi yanına almak istedi. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kızın, Câfer'in hanımı olan teyzesinde kalmasına karar verdi ve: "Teyze, anne konumundadır!" buyurdu. Hz. Ali'ye ise: "Sen bendensin, ben de sendenim" buyurdu. Câfer'e: "Sen huy olarak da, suret olarak da bana benziyorsun" buyurdu. Zeyd b. Hârise'ye de: "Sen bizim kardeşimiz ve dostumuzsun!" buyurarak üçünün de gönlünü aldı. Hz. Ali, Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem): "Hamza'nın kızıyla neden evlenmiyorsun?" diye sorunca, Peygamberimiz: "O benim süt kardeşimin kızıdır" karşılığını verdi.[1]

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, Fetih sûresinin tefsiri

Umretu'l-Kadâ (Kaza Umresi) Zilkade, 7 h.

"Andolsun Allah, elçisinin gördüğü rüyanın hak olduğunu doğruladı. Eğer Allah dilerse, mutlaka siz Mescid-i Haram'a güven içinde, saçlarınızı tıraş etmiş, (kiminiz de) kısaltmış olarak (ve) korkusuzca gireceksiniz. Fakat Allah, sizin bilmediğinizi bildi, böylece bundan önce size yakın bir fetih (nasib) kıldı. Ki O, elçilerini hidayet ve hak din ile, diğer bütün dinlere karşı üstün kılmak için gönderdi. Şahid olarak Allah yeter." Fetih Sûr. 27, 28

Ğatafân
Suvaydire
el-Mindese
el-Ayûn
Medine
Zu'l-Huleyfe
Cüheyne
Vecme
el-Ğarîd
Evs ve Hazerc
el-Akîk
el-Ferîş
el-Museycîd
el-Vâsita
el-Yitme
Bedir
Ebû Rubayk
Hicâz Bölgesi
Fir' Vadisi
Nasâyif
Ekhal
Bîr Mbeyrîk
Mestûra
Ebvâ
Süleym
Râbiğ
Cuhfe Mîkatı
Kızıl Deniz
Huzâ'a
el-Ğurayf
Sûl
el-Midhât
el-Kâmil
Hulays
Usfân
Lihyân
Hidet eş-Şâm
Zât Irk
Buraymân
Hüzeyl
el-Atîf
Hevâzin
el-Cemûm
Merru'z-Zehrân
Cidde
Ten'îm
Hudeybiye
Mekke
Kureyş
Kuzey
100 km 80 60 40 20 0

Hudeybiye anlaşmasının ikinci yılında Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ve ashâbı umre için niyetlendiler. Bu umre daha önce yapamadıkları ve anlaşmayla sonuçlanan umre girişiminin bir kazasıydı. "Bunun için de adı kaza umresidir" denilir. Ancak Mâlik, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbı veya yanındakilerden herhangi birinden bir şeyin kaza edilmesini istemediğini, bu yönde bir emir vermediğini, bu konuda Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) herhangi bir bilginin gelmediğini, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) anlaşmadan bir yıl sonra: "Bu yapacağım umre, daha önce yapamadığım umrenin bir kazasıdır" buyurmadığını, bu yönde Resûlullah'tan herhangi bir rivayetin bize ulaşmadığını ileri sürer. Bazıları da şöyle der: "Umretu'l-Kadâ'ya (veya Umretu'l-Kadiyye) bu şekilde denmesinin sebebi, o yıl da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) müşriklerle, halihazırda geri dönüp bir sonraki yıl gelmek üzere barış anlaşması (Kâdâ) yapmış olmasıdır."

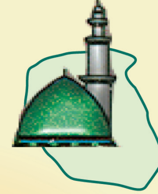
Kurtubî, *Tefsîr*

Hicri 8. Yılda Gerçekleşen Mekke'nin Fethinde Hz. Ali'nin Rolü
el-Hınâkiye
Suvaydira
Evs ve Hazrec
el-Mahâme
Ğatafân
el-Hasuv
Tilâl
Medine
Cüheyne
Yenbu'an-Nahl
Hâh
Hâtib b. Ebî Belte'a'nın tavrı Hâh'ta açığa çıkmıştır.
1
Bir sonraki sayfaya bakınız
Ğifâr
Bedr
Yetîme
Temîm
er-Râyis
Mehdu'z-Zeheb
Kırân
Ebû Dıyî'
Ekhal
Ebvâ'
Mestûre
Müzeyne
Sufeyne
ed-Dufeyne
Süleym
Râbiğ
Müslümanların Mekke'ye ilerleyişi
Zalam
Ebû Murre, Ümmü Hâni'den şöyle nakleder: Mekke fethi sırasında kocam tarafından iki akrabamı himayeme aldım. Bunun üzerine Resûlullah ﷺ: "Himayene aldığın kişilere biz de güvence veririz" buyurdu.
Âmir Oğulları
Sûl
Kâmil
Huzâ'a
Usfân
Lihyân oğulları
Ümmü Hâni' olayı
2
Huveyris b. Nukayz b. Vehb'in öldürülmesi
3
Mekke'nin üst tarafı
Hüzeyl
Mekke'nin fethi sırasında Resûlullah ﷺ: "Harem bölgesi içinde de dışında da şu dört kişi haricinde tüm insanlar güvendedir: İbn Hatal, Mikyas b. Subâbe el-Mahzûmî, Abdullah b. Ebî Serh ve Huveyris b. Nukayz b. Vehb" buyurdu. İbn Hatal'ı, Zübeyr b. el-Avvâm öldürdü. Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh'i süt kardeşi Osmân b. Affân himayesine alınca kendisine güvence verildi ve öldürülmedi. Mikyas b. Subâbe, yakın bir amcası oğlu tarafından öldürülmüştür. İbn Nukayz'ı da Hz. Ali öldürdü. İbn Nukayz'ın şarkıcı iki tane de cariyesi vardı. Biri öldürülürken diğer ikaçıp kurtuldu; ancak daha sonra da Müslüman oldu. el-Beyhakî, es-Sünenu'l-Kübrâ
Cidde
Taif
Mekke
Kureyş
eş-Şafâ
Sakîf
Kinâne
Yelemlem
Hâlid'in, Cezîme kabilesine karşı tavrını Ali b. Ebî Tâlib'in düzeltmesi
4
Cezîme
Becîle
Abdullah b. Ömer anlatıyor: Peygamberimiz ﷺ, Hâlid b. el-Velîd'i Cezîme oğulları üzerine gönderdi. Hâlid onları İslâm'a davet eti. Ancak onlar: "Müslüman olduk!" diyemediler, yerine, eski dinimizden döndük anlamına gelen: "Saba'ne! Saba'ne!" demeye başladılar. Bunun üzerine Hâlid kimini öldürmeye, kimini esir almaya koyuldu. Hâlid orduya katılan her askere kendisine düşen esirini verdi. Fakat gün geldi Hâlid, herkesin kendi esirini öldürmesi emrini verdi. Ben: "Vallahi ne ben, kendi esirimi öldürürüm ne de arkadaşlarımdan biri esirini öldürür!" karşılığını verdim. Peygamberimizin yanına geri döndüğümüz zaman da olanları ona aktardık. Peygamberimiz ﷺ ellerini kaldırdı ve: "Allahım! Hâlid'in yaptıklarından uzak ve beri olduğumu sana arzederim!" diye dua etti. Bunun üzerine Resûlullah ﷺ, Cezîme oğullarından öldürülenlerin diyetini ve köpeğin su içtiği kaba dek itlaf edilen mallarının karşılığını vermek üzere Hz. Ali'yi gönderdi.
el-Liyt
Kızıl Deniz
Dûka
Kuzey
125km 100 75 50 25 0

Ali, Zübeyr ve Mikdâd'ın Hâh Bahçesine Gidişi

el-Ayûn

Uhud Dağı

Mescid-i Nebevî

Medine

Zu'l-Huleyfe

Hamrâu'l-Esed Dağı

Akîku'l-Hisâ Vadisi

el-Ferîş

el-Mâşî Kuyuları

50 km 40 30 20 10 0

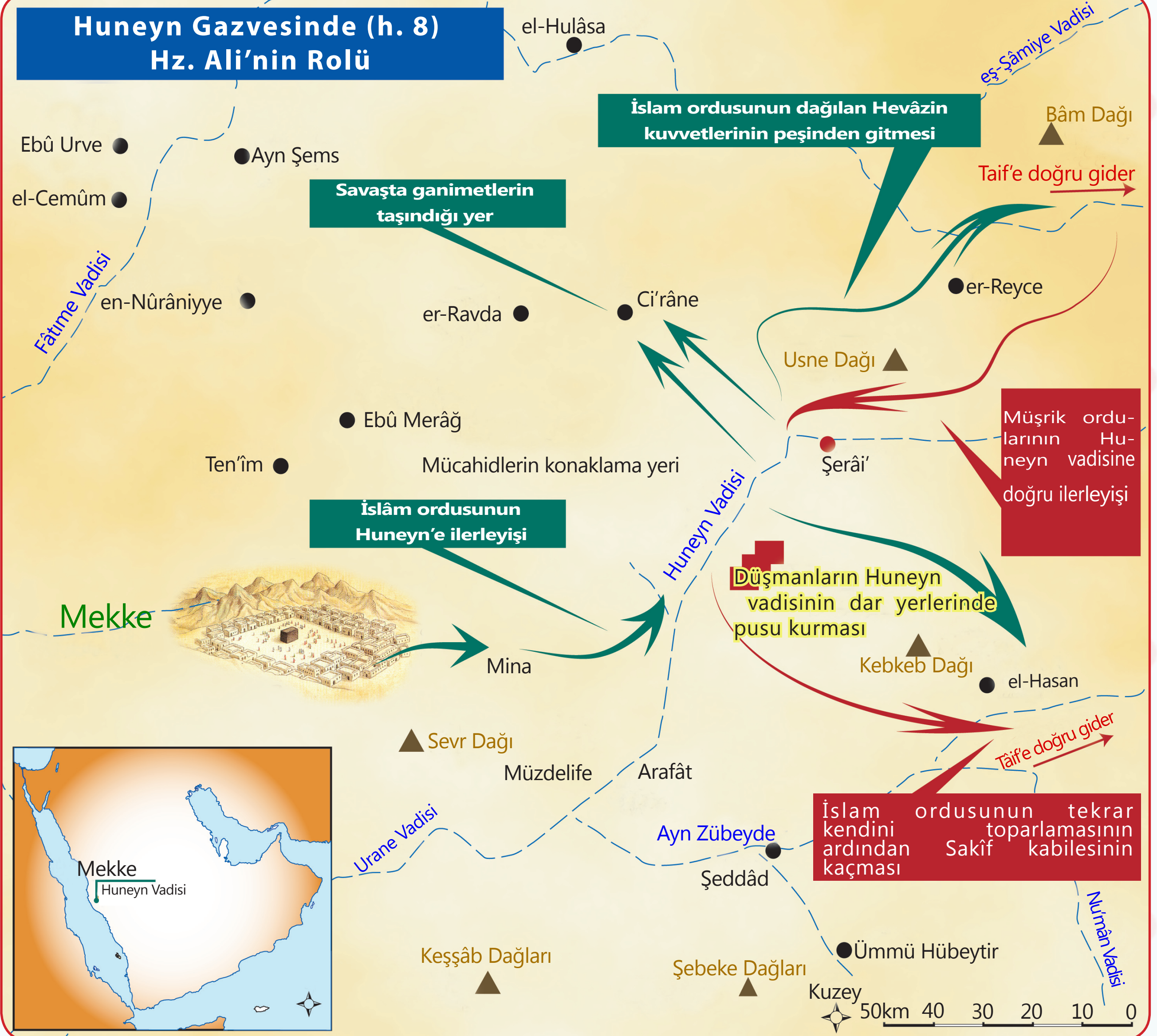
Hâh: Haremeyn arasında, Hamrâu'l-Esed (dağı) yakınlarında bir yerdir. Bu yere Hâh Bahçesi de denilir.

Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Buldân*, cilt 2, sh. 335

Hz. Ali anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Hâh bahçesine gidin! Orada kendisinde (müşriklere yazılmış) bir mektup bulunan bir kadın göreceksiniz. Mektubu ondan alın!" buyurarak beni, Zübeyr ve Mikdâd'la birlikte Hâh'a gönderdi.[1] Atlarımızı son süratla sürdük. Oraya vardığımızda söz konusu kadınla karşılaştık. Ona: "Mektubu çıkar!" dediğimizde, kadın: "Bende herhangi bir mektup yok!" karşılığını verdi. Ona: "Ya mektubu çıkarırsın, ya da soyunursun!" dememiz üzerine de kadın, saç örgüsünün içine saklamış olduğu mektubu çıkardı. Mektubu alıp Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) getirdik. "Hâtib b. Belte'a'dan..." diye başlayan mektupta Hâtîb, Mekkeli bazı müşriklere, Resûlullah'ın onlara karşı faliyetlerini bildiriyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hâtib'i çağırtıp: "Ey Hâtib! Bu da ne oluyor?" diye sorunca, Hâtib: "Yâ Resûlallah! Benim hakkımda hemen hüküm verme. Ben, Kureyş'e bağlı birisiydim. (Ravi Süfyân der ki: Hâtib, Kureyşlilerin müttefiki idi; ancak Kureyşli biri değildi.) Seninle beraber olan Muhacirlerin, Mekke'de bulunan ailelerini koruyacak Mekkeli akrabaları bulunuyor. Ben de onlarla bir akrabalık kuramadığım taktirde, oradaki ailemi koruyacak bir elin olmasını diledim. Yoksa bunu küfür veya dinimden döndüğüm için, müslüman olduktan sonra küfre razı olduğumdan yapmış değilim" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Doğru söylüyor!" buyurdu. Ancak Ömer: "Yâ Resûlallah! Bırak da şu münafığın boynunu vurayım!" diye çıkıştı.[2]

[1] *Sahîh-i Müslim*

[2] Kurtubî, *Tefsîr*

Ali b. Ebî Tâlib'in cesaretini ve savaş sanatı hakkındaki bilgisini gösteren en önemli cihadi eylemlerinden biri de hicretin sekizinci yılında vukubulan Huneyn savaşındaki tutumudur. Müslümanların dağıldığı anda, Resûlullah'ın yanında duran Ensâr ve Mühacirler arasında Ali de bulunuyordu. Hevâzin ordusunun içinde kızıl deve üstünde elinde siyah sancak bulunan bir adam vardı. Yetiştiği kimseleri mızrağıyla vuruyor, insanları geçince de arkasındaki Hevazinliler peşinden gelsin diye mızrağını kaldırıp onlara işaret ediyordu. Ancak Ali o askeri dehası ve uzun savaş tecrübesiyle bu adama yetişti. Yanlarında da Ensâr'dan başka bir adam daha vardı. İkisi el ele bu adamı devesinden düşürmeyi başardılar ve Ali onu öldürdü. Fazla bir zaman geçmeden de düşmanlar kaçmaya başladı ve Müslümanlar da zafere ulaştı.[1]

[1] es-Sallâbî, a.g.e., sh. 128

Huneyn gazvesi olaylarının gerçekleştiği Şerâi' mıntıkası

Yazarın Objektifinden

Fuls Putunu Yıkmak Üzere Gönderilen Hz. Ali Müfrezesi

İbn Sa'd, **Tabakât**'ında şöyle der: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hicretinden dokuz yıl sonra Rebî'ulahir ayında Tay' kabilesinin Fuls adındaki putunu yerle bir etmek üzere Ali b. Ebî Tâlib'in müfrezesi gerçekleşti. Anlatıldığına göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ensâr'dan yüz elli kişilik bir birliği Ali b. Ebî Tâlib komutasında Fuls putunu yıkmak üzere gönderdi. Birliğin yüz devesi ve elli atı vardı. Ali b. Ebî Tâlib'in elinde biri siyah, biri de beyaz olmak üzere iki tane sancak bulunuyordu. Müslümanlar gün ağarırken Âl-i Hâtim kabilesine bir baskın düzenleyip putu kırıp parçaladılar ve yerle bir ettiler. Baskın sonucu ellerine de bir sürü esir, mal ve hayvan sürüsü geçti. Esirler arasında Adiy b. Hâtim'in kızı Seffâne de bulunuyordu. Adiy b. Hâtim ise Şam'a kaçtı. Fuls'un deposunda Resûb, Mihzem ve Yemâni adında üç kılıç ile üç adet zırh bulundu. Daha sonraları Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), esirlerin sorumluluğunu Ebû Katâde'ye, ele geçirilen sürü ile giysilerin sorumluluğunu da Abdullah b. Atîk'e verdi. Birlik dönüşte Rikek bölgesinde mola verdiğinde ganimetler taksim edildi. Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) safî hakkı olarak Resûm ve Mihzem kılıçları ayrıldı. Yemâni adındaki kılıç da daha sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) olmuştur. Ganimetten humus da ayrıldıktan sonra kalanlar paylaştırıldı. Âl-i Hâtim ailesinden esir edilenler ise Medine'ye gelene kadar taksime tabi tutulmadı.[1]

Hâil'de çok eski dönemlere ait kaya resimleri

[1] İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, cilt 2, sh. 64

Hâil'den, güzel bir tabiat manzarası

Yazarın Objektifinden

Hicri 9. Yılın Rebiyyülahir Ayında, Tayy'daki Fuls Putunu Yıkmak Üzere Gönderilen Hz. Ali Müfrezesi

Vâdi el-Usayfer'de (Hâil) eski bir kalenin kalıntıları

Esed oğulları
Cubbe
el-Hutta
Bak'â
el-Hufayr
el-Cesâmiye
eş-Şa'lâniye
Mûkak
Hâil
el-Hubbe
Tay'
Kasr el-Aşravvât
eş-Şukayk
el-Udve
İbda
Uzra
Medâin Sâlih
el-Cehrâ'
el-Buvaytın
el-Muhâş
Avşeziye
el-Ulâ
Bilâta
Muğayrâ
Dargat
el-Kusayr
Ğamre
Belî
Fudalâ
el-Müstecidde
el-Huşeybe
el-Hufeyyire
Durayğat
Sumeyrâ
Harbâ
el-İşâş
er-Ravd
es-Süleymî
Mahmelânî
Vâil
Semha
el-Mencûr
el-Buâyis
Hayber
Fedek (Hâit)
el-Huleyfetu's -Suflâ
Tarfâvî
el-Aynu'l-Cedîde
es-Safak
el-Huveytıb
Haysûniye
Akaletu'Safûr
el-Ebrak
el-Murabba'
es-Semed
en-Nakra
Temîm
el-Luğfiyye
Ali b. Ebî Tâlib'in müfrezesi
el-İys
Şecvâ
en-Nuhayl
Ğatafân
ez-Zâhiriye
el-Kelbe
el-Hanâkiye
el-Mahâme
Cüheyne
es-Suvaydire
Tallâl
es-Sum'ûriye
es-Suveyk
el-Fıkra
Evs ve Hazrec
Medine
el-Hasuv
Yenbûa'n-Nahl
Hazre
Yenbû
el-Mukeymil
Ğifâr
el-Hayf
el-Yetîme
Süleym
Bedr
er-Râyis
Mehdu'z-Zeheb
el-Ekhal
Kırân
Ebvâ
Mestûre
Ebû Dıbâ
Sufeyye
Kızıl Deniz
Râbiğ
el-Biyâr
er-Riya'
Ummu'd-Dûm
Huzâ'a
es-Süleym
Kuzey
125 km 100 75 50 25 0

Hâtem et-Tâî'nin mezarı

Hâil vadilerinin yağmur sonrası hali

Hâil kentinin 8 km kadar batısında yer alan ve meşhur Ecâ dağı yakınlarında olan Ukde bölgesinden değişik güzellikte birkaç tabiat manzarası

Yazarın Objektifinden

Hâil Kentindeki Ecâ Dağında Fevâdil Patikası

Kâ'id dağı eteklerinde, Hâil bölgesinde Usmur mıntıkası çıkışında bulunan bir kaya üzerinde eski devirlere ait Kufî bir yazı. Usmur hakkında Yâkût şöyle demiştir: "Usmur, Tay' bölgesinde çorak bir arazidir. Usmura lafzı da "ineb (üzüm)" lafzından türetilmiş olup, "Suyu çekilip de kabuğu (posası) kalmış üzüm" anlamındadır. Usmur: "Tay' bölgesinde çorak bir arazidir."

Kâmusu'l-Muhît

el-Kâ'id: "Eski bir yerleşim bölgesi olup, bina ve nüfus bakımından yoğun olan bir yerdir. Hâil'in kuzeyindeki dağların en meşhurlarından biri olan Kâ'id dağına nisbeten bu ismi almıştır. Kâ'id dağı da diğer dağlardan ayrı ve müstakil bir oturuma (Ku'ûd) sahip olduğu için bu isimle anılmıştır.

el-Kâ'id beldesi de Hâil kentinin kuzey tarafında yer alır. Yerleşim yeri olmasından önce de göçebelerin sürülerini suladığı sulu bir yer idi. Kâ'id dağı da diğer dağlardan müstakil ve uzak mesafelerden de görülebilen yüksek bir dağdır. Yuvarlak bir görünümü vardır ve kuzey tarafından etekleri çöl kumlarıyla örtülüdür. Bu dağın kuzeyinde daha küçük ve yine kendisine bitişik olmayan küçük bir dağ daha bulunmaktadır. Ancak eskilerin söyledikleri ve şiirlerinde ifade ettikleri kadarıyla Kâ'id dağı aslında Uzâyif dağıdır.

Hâtim et-Tâî de şiirinde şöyle demiştir:

"Rüzgar Uzâyif önlerinden esip de
Evlerin içini tozla doldurduğu zaman…"

Şirkten (Müşriklerden) Her Türlü Berî Olunduğunu Bildirmek Üzere Hicrî 9. Yılda Resûlulah'ın ﷺ, Ali b. Ebî Tâlib'i, Ebû Bekr'in Peşinden (Hacca) Göndermesi

Bi'r Nusayf
Medine
Sûk Suvayk
Zu'l-Huleyfe (Ebyâr Ali)
Evs ve Hazrec

Hz. Ebû Bekr, hacıların bulunduğu kafilenin başında yola çıktıktan sonra Berâe sûresi nazil oldu. Bunun üzerine Peygamberimiz ﷺ, Hz. Ali'yi çağırdı ve Ebû Bekr'in peşinden gidip ona yetişmesi emrini verdi. Hz. Ali, Resûlullah'ın ﷺ devesi olan Adbâ'ya binip yola çıktı. Zu'l-huleyfe'de Ebû Bekr'e yetişti.

Ğıfâr
Ummu'l-Birak
Veddân

Hicrî 9. yılda, Ebû Bekr ile Ali'nin hacıların olduğu kafileyle Mekke'ye doğru seyirleri

Müzeyne
Râbiğ
Kudeyd
Huzâ'a
Kudayme
Hulays
Lihyân oğulları
Kızıl Deniz
Dehbân
Usfân
Cemûm
Hüzeyl
Merru'z-Zehrân Vadisi
Cidde
Zî Tuvâ
Mekke
Kinâne
Kureyş
Tihâme
100 KM 75 50 25 0
Kuzey
Mustâbe

İbn İshâk anlatıyor: "Resûlullah ﷺ Tebûk seferi sonrası Ramazan, Şevvâl ve Zil'kade aylarını geçirdikten sonra hicri 9. yılda Ebû Bekr'in liderliğinde, hac görevlerini ifa etmek için bir hac kafilesini yola çıkardı. Müşrikler de Müslümanların haccı ifa edeceği yerde henüz evlerinde bulunuyorlardı. Kafile, Ebû Bekr'in önderliğinde yola çıktı."

İbn Sa'd anlatıyor: "Ebû Bekr üçyüz kişilik bir grupla Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Resûlullah ﷺ kurban edilmek üzere de yanına, kendi eliyle işaretleyip gerdanlıklarını taktığı yirmi tane deve verdi. Bu yirmi devenin sorumluluğu da Nâciye b. Cündeb'e verildi. Ebû Bekr de kurban etmek üzere yanında beş tane deve götürdü."

İbn İshâk bildiriyor: "Bu esnada, müşriklerle aralarında bulunan anlaşmaları iptal edici yönde Berâe sûresi nazil oldu. Bunun üzerine bunu (Mekke'de) açıklamak üzere Ali b. Ebî Tâlib, Resûlullah'ın ﷺ Adbâ adlı devesine binip kafilenin peşinden yola koyuldu."

İbn Sa'd anlatıyor: Ebû Bekr, el-Arc'de (İbn Âiz, yerin "Dacanân" olduğunu söyler) iken Adbâ üzerinde olan Hz. Ali b. Ebî Talib ona yetişti. Ebû Bekr onu görünce: "Âmir olarak mı, yoksa memur olarak mı geldin?" diye sordu. Hz. Ali: "Memur olarak" karşılığını verdi ve beraber yola devam ettiler.

İbn Sa'd bildiriyor: Hz. Ebû Bekr ona: "Resûlullah seni, hacıların başına geçmek için mi yolladı?" diye sorunca Hz. Ali: "Hayır! Sadece müslümanlara Berâe (Tevbe) sûresini okumam ve her ahid sahibinin bu ahdinin tamamlanacağını bildirmem için yolladı" karşılığını verdi. Sonrasında Ebû Bekr, haccın ifası sırasında Müslümanların başında durdu. Kurban günü olduğunda da Hz. Ali ayağa kalkıp Cemre'nin yanında, Resûlullah'ın ﷺ kendisine emrettiği şeyleri ve her ahid sahibinin bu ahdinin tamamlanacağını Müslümanlara ilan etti ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Hiçbir kafir Cennete giremeyecek! Bu yıldan sonra hiçbir müşrik çıplak olarak hac edemeyecek ve Kâbe'yi tavaf edemeyecek! Her kimin Resûlullah'la bir anlaşması varsa, normal müddeti bitene kadar bu anlaşma devam edecektir."

Zeyd b. Yusey' bildiriyor: Hz. Ali'ye: "Hacca hangi mesajla gönderildin?" diye sorduğumuzda, şöyle dedi: "Dört şeyle gönderildim: Cennete ancak mümin olan kişiler girecek. Kâbe'yi (müşriklerden) hiç kimse çıplak olarak tavaf edemeyecek. Bu yıldan sonra Mescid-i Haram'da Müslüman ile kafirler bir araya gelemeyecek. Kimin Peygamberimizle bir anlaşması varsa, normal müddeti bitene kadar bu anlaşma devam edecektir. Müddeti olmayan anlaşmaların ise bitiş müddeti dört ay sayılacaktır."

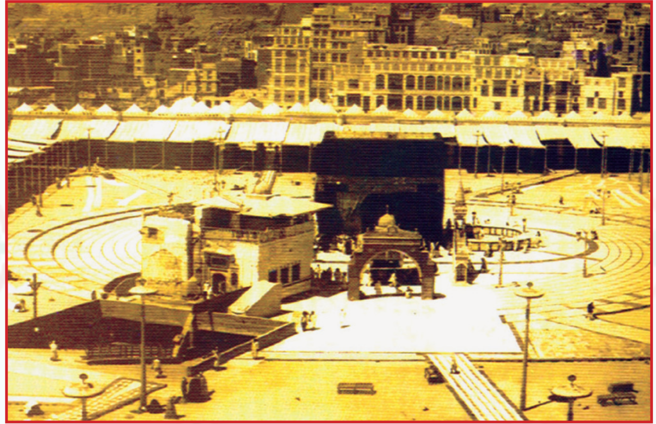
Sahîhayn'de ise şöyle geçer: Ebû Hureyre şöyle bildiriyor: O hac sırasında Ebû Bekr, Kurban günü Minâ'ya gönderdiği müezzinlerin içinde beni de yolladı. Bu müezzinler orada şunu ilan edeceklerdi: "Bu yıldan sonra hiçbir müşrik çıplak olarak haccetmeyecek ve Kâbe'yi tavaf edemeyecek!" Daha sonra Resûlullah ﷺ, Ali b. Ebî Tâlib'i, Ebû Bekr'in peşinden gönderdi ve Ali'ye hacda Berâe (Tevbe) sûresini Müslümanlara okumasını buyurdu. İşte Hz. Ali de, bizimle birlikte Kurban günü Minâ'da bulunanlara Berâe sûresini okudu ve bu yıldan sonra hiçbir müşriğin çıplak olarak haccedip Kâbe'yi tavaf edemeyeceğini ilan etti."

İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdu'l-Me'âd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*, cilt 3, sh. 594

Ebû Ma'şer el-Medenî bildiriyor: Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ve başkaları şöyle derler: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicretin 9. yılı hac mevsiminde Ebû Bekr'i hacca, Müslümanların amiri olarak gönderdi. Ali b. Ebî Tâlib'i de, Berâe sûresinden otuz veya kırk âyetle gönderdi. Hz. Ali hacda bu âyetleri Müslümanlara okudu ve müşriklerin dört ay daha yeryüzünde istedikleri gibi dolaşabilecekleri bildirildi. Hz. Ali bunları (10 Zilhicce'de) okuduktan sonra Zilhicce ayının kalan yirmi günü, Muharrem, Safer ve Rebiyulevvel ayından da on gün olmak üzere müşriklere dört aylık bir süre tanındı. Hz. Ali bunu müşriklere evlerinde okudu ve bu yıldan sonra hiçbir müşriğin çıplak olarak haccedemeyeceğini ve Kâbe'yi tavaf edemeyeceğini söyledi."

Bu yüzyılın başlarında Mescid-i Haram'dan bir görüntü

Müfessir Mücâhid'e göre "…Allah'tan ve Resûlü'nden kesin bir uyarıdır"[1] âyetinde söz konusu olan uyarı, müşriklerden Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) anlaşması bulunan Huzâ'a, Müdlic ve diğer kabilelere yöneliktir. Tebûk savaşı sonrası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haccetmek istedi; ancak sonradan şöyle buyurdu: "Şimdi müşrikler de gelip çıplak olarak tavaf edecekler. Onlarla o şekilde bir arada bulunmamak için de haccetmek istemiyorum." Bunun üzerine Ebû Bekr'in önderliğinde Müslümanları hacca gönderdi. Ebû Bekr, Zi'l-Mecâz'da ve müşriklerin hac mevsiminde alışveriş yaptıkları yerlerde Müslümanlarla birlikte dolaştı. Dolaştığı yerlerde, müşriklerden Resûlullah'la (süresiz) ahdi olanların, hicri onuncu yıla kadar, Zilhicce ayının kalan yirmi günü, Muharrem, Safer ve Rebiyulevvel ayından da on gün olmak üzere güvende olacaklarını, bu süreden sonra da artık arada herhangi bir güvenlik anlaşmasının kalmayacağını ilan etti. Yeniden bir anlaşma yapana kadar da Müslümanlara savaş için izin verildiği bildirildi. Süddî ve Katâde'den de bu şekilde rivayet edilmiştir. Zührî ise der ki: "Tanınan süre Şevvâl ayında başlayıp Muharrem ayının sonunda ise bitiyordu." Bu da garip bir görüştür. Zira hükmü gelmemiş ve içeriği henüz Kurban günü Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbının bildirmesiyle belli olmuş bir süreden nasıl sorumlu tutulabilirler ki?" İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm*, cilt 2, sh. 333

---

[1] Berâe Sûr. 1

Necrân Hıristiyanları Heyeti (h. 9)

Necrân Hıristiyanlarının heyeti hicri 9. yılda geldi. Altmış kişiydiler ve bunların yirmi dördü Necrânlıların ileri gelenlerinden, üçü de Necrânlıları yöneten kişilerdendi. Bu üç kişiden biri (Âkib), idareyi elinde tutuyordu ve adı Abdulmesîh idi. Diğeri (Seyyid), Necrânlıların kültürel ve siyasi faliyetlerinden sorumluydu ve adı Eyhem veya Şurahbîl idi. Üçüncüsü ise Necrânlıların ruhani lideri ve dini işlerini elinde tutan bir papazdı ve adı da Ebû Hârise b. Alkame idi.

Medine'ye gelip de konakladıklarında, Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) görüşüp ona sorular sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sonra onlara Kur'ân'dan âyetler okuyup da İslam'a davet edince buna yanaşmadılar. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. İsa hakkında ne düşündüğünü sordular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuda vahiy gelene kadar o günü cevap vermeden bekledi. Sonra şu âyetler nazil oldu: "*Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona «Ol!» dedi ve oluverdi. Gerçek, Rabbinden gelendir. Öyle ise şüphecilerden olma. Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: "Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı, biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim.*"[1]

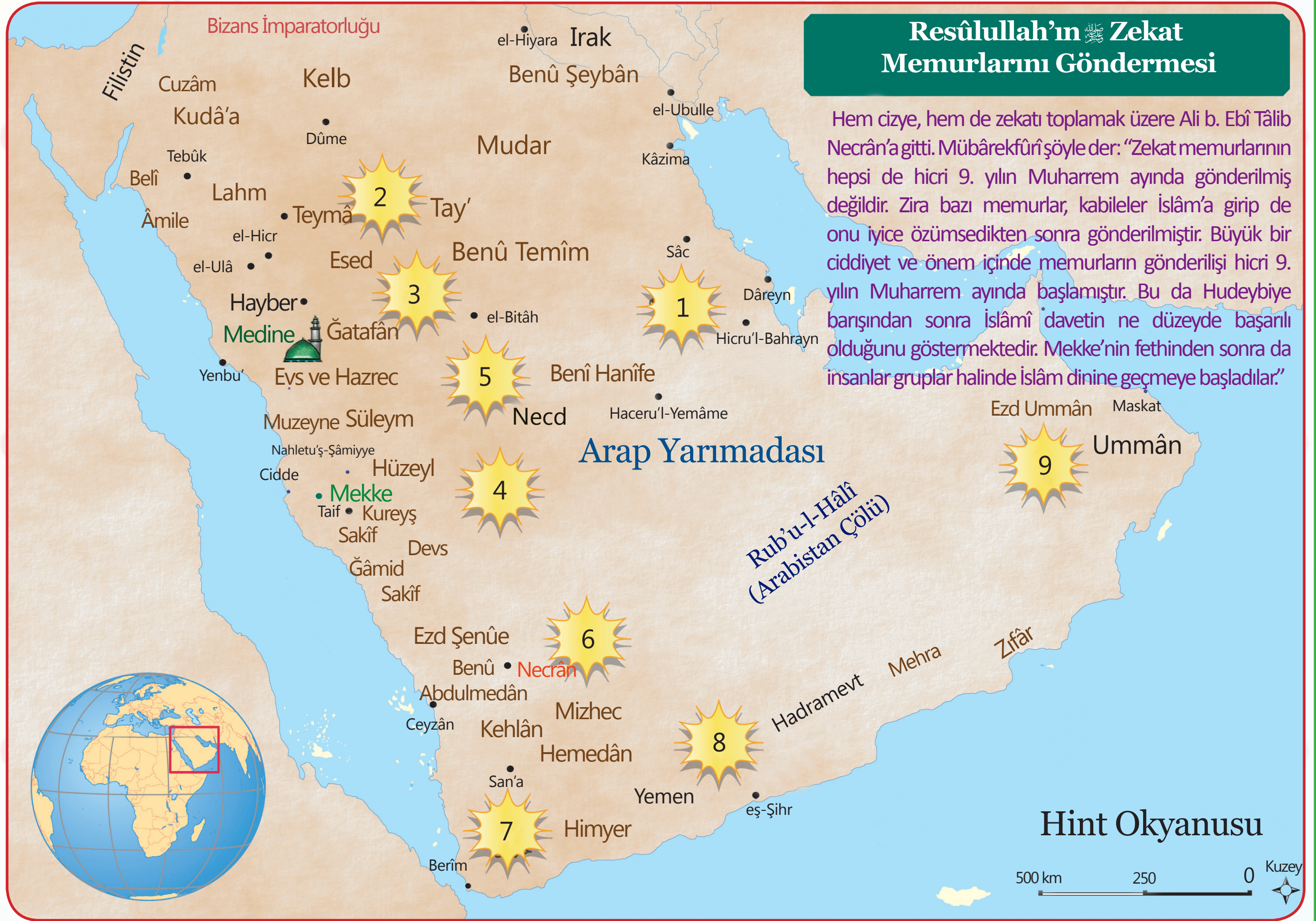
İkinci gün sabah olduğunda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), bu âyetin ışığında Hz. İsa hakkında düşündüklerini bu üç kişiye bildirdi. Düşünmeleri için de Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onları o günü öyle bıraktı. Ancak onlar, İsa hakkında bu söylenenleri kabule yanaşmadılar. Üçüncü günü sabah olduğunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onlara teklifini, Hz. İsa hakkında söylenenleri ve kendilerini İslâm'a davetini kabul etmediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onları "mubâhele"ye davet etti. Sonra bir kumaşın altına aldığı Hasan ve Hüseyin ile ardında yürüyen Fâtıma'yla çıkageldi. Necrân heyeti onun böyle ciddi bir şekilde geldiğini görünce bir kenara çekilip aralarında konuşmaya başladılar. Papaz olana diğer iki kişi: "Bunu kabul edip de yapma! Allah'a yemin olsun ki şayet gerçekten peygamber ise ve bu şekilde bizimle (mubâhele edip) lanetleşirse ne biz, ne de bizden sonra gelenlerimiz kurtulabilir. Şu yeryüzünde saçtan tırnağa kadar her şeyimizle helak oluruz!" dediler. Sonra da haklarında hükmü vermesi için Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) kabul etme görüşünde birleştiler. Yanına gelip: "Bizden istediğin şeyi kabul ediyoruz" dediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de onların vereceği cizyeye razı oldu ve Recep ayında 1000, Safer ayında da 1000 olmak üzere yılda 2000 giysi, her giysinin yanında da bir ûkiyye (kırk dirhem) vermeleri karşılığı onlarla anlaşma yaptı. Anlaşma sonrası onlara Allah'ın ve Resûlünün zimmetini verdi. Dini hayatlarında ise özgürlüklerini tanıdı. Bu konuda da onlara, anlaşma metni olarak bir yazı yazdı. Heyet, anlaşmaya göre verilecek malları almak üzere Resûlullah'tan, kendileriyle birlikte güvenilir (emin) birini göndermesini istediler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de onlarla beraber bu ümmetin emini olan Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı yolladı.

Sonrasında İslâm dini hızlı bir şekilde içlerinde yayılmaya başladı. Necrân'a döndükten sonra Âkib ile Seyyid'in Müslüman oldukları, Resûlullah'ın, onlardan cizye ve sadakaları (zekatı) toplamak üzere Ali b. Ebî Tâlib'i gönderdiği söylenir. Zira zekat ancak Müslüman olanlardan alınır.[2]

---

[1] Âl-i İmrân Sûr. 59-61

[2] Safiyyurrahmân el-Mubârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm*, sh. 433, 434

1. el-Alâ b. el-Hadramî
2. Adiy b. Hâtim
3. Kays b. Âsım
4. Mâlik b. Nuveyre
5. Zibirkân b. Bedr
6. Ali b. Ebî Tâlib
7. Muhâcir b. Ebî Umeyye
8. Ziyâd b. Lebîd el-Ensârî
9. Amr b. el-Âs

Necrân'da eski mimari tarzda bir yapı

Yazarın Objektifinden

Necrân'ın tarihi eserlerinden bazıları

Bu fotoğraflar, elimizdeki kitap için www.yaaam.com sitesinden alınıp tasarlanmıştır.

Taş üzerine çizilmiş, hayvan üzerinde elinde uzun mızrağıyla adam resmi

Necrân'ın Kavâfil mıntıkasındaki Merkeb dağında, üzerinde Kufi yazılar olan bir kaya

Ali b. Ebî Tâlib Komutasında Yemen'e Gönderilen Müfreze

(Ramazan, h. 10): Hicri 9. yılda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali b. Ebî Tâlib'i Yemen'e gönderdi ve orada bulunan Hâlid'in geri dönderilmesi emrini de verdi. Hz. Ali, Hemedân'a ulaştığı zaman Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mektubunu okudu ve onları İslâm'a davet etti. Hepsi de Müslüman olunca Hz. Ali, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) bir mektup yazarak bunun müjdesini verdi. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali'den gelen bu mektubu okuyunca hemen secdeye kapandı. Sonra başını kaldırıp: "Hemedân'a selam olsun! Hemedân'a selam olsun!" diye dua etti.

Sînâ
Meân
Dûmetu'l-Cendel
Eyle
Hicâz
el-Bida'
Tebûk
el-Ulâ
Teymâ
Dıbâ'
Hayber
el-Vech
Mısır
Ummu Lec
Medine
Yenbu'
Bedr
Bölgesi
Kureyş
Nûbe
Cidde
Mekke
Şu'aybe
Bîşe
Liyt
Kunfuze
Kızıl Deniz
Sudân Toprakları
Arap Yarımadası
Ebhâ
Câzân
Necrân
Fursân Ad.
Mis'av'
San'â
Hemedân
el-Hudeyde
Mizhec
Yemen Bölgesi
Hadramevt
el-Mukellâ
Aksûm
Taiz
Şakra
el-Mahâ
Aden
Hint Okyanusu
Kuzey
500 km 400 300 200 100 0

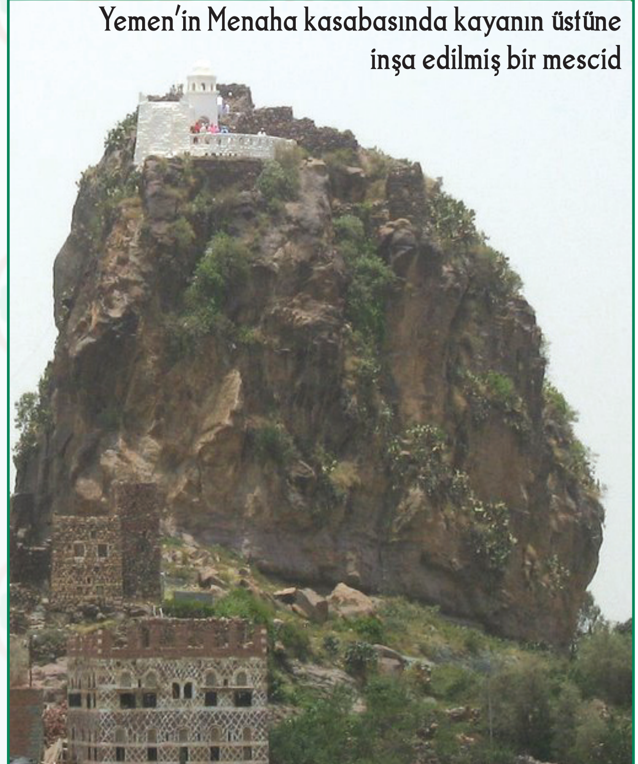
İbn Sa'd, **Tabakât**'ında bildiriyor: Ali b. Ebî Tâlib'in müfreze olarak Yemen'e iki defa gönderildiği söylenir. Birincisi, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hicretinin 10. yılı Ramazân ayındadır. Derler ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali b. Ebî Tâlib'i Yemen'e göndermek üzere ona bir sancak hazırladı, kendi elleriyle sarığını sardıktan sonra şöyle buyurdu: "Ardına bakmadan yola çık! Ancak onların alanlarına indiğin zaman seninle savaşmadıktan sonra sen de onlarla savaşma!" Hz. Ali, üçyüz kişilik bir süvari birliği ile yola çıktı. Mizhac diye anılan o bölgeye ilk giren süvari birliği de bu birlikti. Hz. Ali yanındaki askerleri dağıttıktan sonra her biri ele geçirdiği, ganimet, kadın, çoluk çocuk ve mallarla geri döndüler. Hz. Ali bu ganimetleri bir arada topladı ve başlarına Bureyde b. el-Husayb el-Eslemî'yi koydu. Ali daha sonra Mizhaclıları toplu olarak görünce onları İslâm'a davet etti. Ancak onlar hem daveti reddettiler; hem de Müslümanları ok ve taş yağmuruna tuttular. Bunun üzerine Hz. Ali, arkadaşlarını saf düzenine soktu. Sancağı Mes'ûd b. Sinân'a verdikten sonra da onlara saldırdı. Onlardan yirmi kişiyi öldürdü. Dağılıp kaçınca ise Hz. Ali onların peşinden gitmedi. Sonra onları bir daha İslâm'a davet edince çabucak icabet edip daveti kabul ettiler. Liderlerinden bir grup Hz. Ali'ye, İslâm dini üzerine biat ettiler ve: "Bizler, kavmimizden geri kalanlarından da sorumluyuz. Zekatlarımız da bunlar, Yüce Allah'ın hakkı ne ise onlardan alabilirsin" dediler. Bunun üzerine Hz. Ali, ele geçirilen ganimetleri topladı ve beşe ayırdı. Birinin üzerine "Bu, Allah'ın hakkıdır" diye de yazdı. Kura çekince ilk pay olarak hums (beşte bir) çıktı. Hz. Ali, ganimetin kalanını arkadaşları arasında paylaştırdı ve geriye döndü. Hacca gitmek üzere çıkan Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem), hicretin 10. yılında Mekke'de yetişti. *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, cilt 2, sh. 169

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Yemen'e kadı olarak gönderdiği Hz. Ali, San'a'da ikamet ettiği yere bir mescid yaptırdı. Hâlen ibadete açık olan bu mescide günümüzde "Câmi'al-Kadîm" denilmektedir.

Hz. Ali'nin Yemen'de Verdiği Bir Hutbe

Yûnus b. Meysere b. Huleys anlatıyor: Ali b. Ebî Tâlib, Yemen'e gelince insanlara hitap etti. Ka'b el-Ahbâr'a onun hutbe verdiği ulaşınca bir takım elbise giyerek yanında Yahudi âlimlerden bir grupla birlikte bineği üzerinde gitti. Hz. Ali hutbesinde şöyle diyordu: "İnsanlardan gündüz gördüğü halde gece göremeyenler vardır." Ka'b: "Doğru söyledi" dedi. Hz. Ali: "İnsanlardan ne gece, ne de gündüz göremeyenler vardır" buyurdu. Ka'b: "Doğru söyledi" dedi. İmam Ali: "Kim kısa eliyle verirse, ona uzun elle verilir" buyurdu. Ka'b yine: "Doğru söyledi" dediler. Yahudi âlimleri: "Onu nasıl tasdik ediyorsun?" diye sorduklarında o şu cevabı verdi: "İnsanlardan gündüz görüp, gece göremeyenler vardır" sözü: Bu, birinci kitaba inanıp, diğer kitaba inanmayandır. "İnsanlardan ne gece gören, ne de gündüz göremeyen vardır" sözü: O, ne birinci kitaba, ne de diğerine inanır. "Kısa eli ile verene uzun elle verilir" sözü: Allah'ın sadakalarını kabul ettiği kimsedir."

Vâkıdî, *el-Meğâzî* s. 1082

Yemen'in Menaha kasabasında kayanın üstüne inşa edilmiş bir mescid

Yemen'in Taiz kentinin 20km kuzeyindeki bu cami, Hz. Peygamber tarafından Yemen'e gönderilen meşhur sahabi Muâz b. Cebel'in yaptırdığı mesciddir. Yemen topraklarında ilk Cuma namazı burada Muâz tarafından kıldırılmıştır.

Yemen'in Cible kasabası ve es-Sünne Camii

Hz. Ali'nin Yemen'de Kadılık Görevinde Bulunması

Haneş, Hz. Ali'den şöyle nakleder: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) beni Yemen'e gönderdi. Gittiğimde, yüksek bir yerde aslan için tuzak olarak kuyu kazan bir toplulukla karşılaştım. Kuyunun başında birbirleriyle itişirlerken biri kuyuya doğru düştü; ancak düşerken içlerinden birine asıldı. O da düşerken birine asıldı. Bu şekilde birbirine asılı olarak dört kişi oldular. Aslan da saldırıp dördünü yaraladı. Sonunda oradakilerden biri süngü kullanarak aslanı öldürdü. Ancak bu dört kişi aldıkları yaralardan dolayı öldüler. Bunun üzerine ilk düşen kişinin velileri silahlarını kuşanıp, ikinci olarak düşen kişinin velileriyle çarpışmak istediler. O esnada Ali b. Ebî Tâlib yanlarına vardı. Onlara: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz hayatta iken savaşmak mı istiyorsunuz? Sizin aranızda hüküm vereyim; eğer bu hükme razı olursanız sorunu halletmiş olursunuz. Yok, eğer vereceğim hükme razı olmazsanız Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) yanına gidip de aranızda hüküm kendisi verene kadar birbirinizden uzak duracaksınız! Aranızda hükmü verdikten sonra da içinizden kimsenin diğerine karşı tecavüz etme hakkı kalmaz."

"Kuyunun kazılmasına katılan kabilelerin birinden diyetin dörtte biri, birinden üçte biri, birinden yarısı diğerinden de tam olarak bir diyet toplansın. İlk düşen kişi kendisinden üstte olanın ölümüne sebep olduğu için diyetin dörtte birini alacak. İkincisi diyetin üçte birini, üçüncüsü diyetin yarısını, dördüncüsü de diyetin tamamını alır" dedi. Ancak onlar bu hükme razı olmadılar. Kalkıp Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) yanına geldiler. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Makâm-ı İbrâhim'in yanında bulunuyordu. Olayı baştan sona kadar ona aktardılar. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Aranızda ben hüküm verip sorunu çözerim" buyurdu. İçlerinden biri: "Ali de aramızda hüküm vermişti" deyip de Ali'nin verdiği hükmü söylediklerinde Resûlullah, Hz. Ali'nin verdiği hükmü geçerli saydı.[1]

---

[1] Ahmed, *Müsned*'inde rivayet etmiştir

Vedâ Haccı (H. 10)

Hz. Âişe anlatıyor: Zilkade ayının son beş gününde Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hac için yola çıktı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hac için karar verdiğinde de ashâbından, Mekke veya başka bölge ve kabilelerden haccı onunla eda etmek için gelenlerin haricinde, yüz bin veya daha fazla kişi de onunla beraber haccı ifa etmek için hazırlığa koyuldular. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayatında ilk ve son defa öylesi bir topluluğa hac için önderlik edecekti.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) tüm hanımları da yanında gittiler. Tüm hacılarla birlikte Medine'den çıkışı Cumartesi günü öğle ile ikindi arasında gerçekleşti. Mekke'ye varışı da hicretin 10. yılı Zilhicce ayının dördünde Pazar günü tahakkuk etti. Bu hac "Haccetu'l-İslâm", "Haccetu'l-Belâğ", "Haccetu'l-Vedâ" isimleriyle de anılır.

İbn İshâk şöyle der: Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) haccını ifa etmeye başladı. Müslümanlara haccın farzlarını ve ne yapmalarını gerektiğini öğretti. Onlara birçok konuyu açıklığa kavuşturan bir hutbe verdi. Hutbede Yüce Allah'a hamdü senâ ettikten sonra şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Söyleyeceklerimi iyi dinleyin! Çünkü bu yıldan sonra burada sizinle belki de bir daha asla bir araya gelemeyeceğim.

Ey insanlar! Bu gününüz nasıl haram (mukaddes) bir gün ise, bu ayınız nasıl haram bir ay ise, Rabbinize kavuşana dek kanlarınız ve mallarınız da birbirinize öyle haramdır. Şüphe yok ki Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız ve yaptığınız amellerden dolayı sizi hesaba çekecektir. Ben size tebliğimi yaptım. Her kimin yanında bir emanet varsa (ölmeden) onu sahibine geri versin.

Bilin ki her türlü faiz kaldırılmıştır ve hakkınız olan da ancak ana paranızdır. Ne sizin, başkasına bir hakkınız geçsin, ne de başkasının hakkı size geçsin. Yüce Allah, faizin olamayacağına hükmetmiştir. Abbâs b. Abdilmuttalib'in faizi ise tamamıyla kaldırılmıştır.

Cahiliye döneminden kalan her türlü kan davası kaldırılmıştır! Kaldırdığım ilk kan davası da Leys oğullarında süt anneye verilmişken Hüzeyl oğulları tarafından öldürülen İbn Rabîa b. el-Hâris b. Abdilmuttalib'in kan davasıdır! Cahiliyye'deki kan davalarını kaldırmaya ilk bu davayla başlıyorum!

Ey insanlar! Şeytan artık, sizin bulunduğunuz bu bölgede kendisine kulluk edilmesinden ümidini kesmiştir. Ancak kulluk olmasa da sizin önemsiz gördüğünüz başka şeylerde kendisine uyulmasına yine de razıdır. Dininizden yana bu tür şeylerde de ondan sakının!

Ey insanlar! (Ayların yerini değiştirmek olan) nesî' küfürde aşırılıktır. Bununla kafirler şaşırtılır. Zira Yüce Allah'ın haram kıldığı ayların sayısını denkleştirmek için, Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını da helal yaparak, haram olan ayı bir yıl helal, bir yıl da haram sayarlar. Oysa zaman, Yüce Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı o ilk anki durumuna dönmüştür ve Yüce Allah'ın katındaki ayların sayısı onikidir. Bunların dördü haram aylardır ki üçü arka arkaya gelen Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Diğeri de Cemaziyelahir ile Şaban ayları arasındaki (Mudar-i) Receb'tir.

Ey insanlar! Sizin, kadınlarınız üzerinde bazı haklarınız olduğu gibi, kadınlarınızın da sizlerin üzerinde bazı hakları bulunmaktadır. Sizin, onların üzerindeki haklarından biri hoşlanmadığınız kimseleri evinize almamalarıdır. Yine namusunuza halel getirecek davranışlardan uzak durmaları sizlerin onlar üzerindeki haklarınızdandır. Bunların aksine davranışlarda bulunduklarında Yüce Allah, yatakları ayırıp onlardan ayrı yatmanıza ve kati bir şekilde olmadıktan sonra onlardan ayrı durmanıza izin vermiştir. Şayet bu tür davranışları bırakırlarsa örfe uygun bir şekilde yiyecek ve giyeceklerini temin etmeniz gerekir. Kadınlar konusunda birbirinize hayrı tavsiye ediniz. Kadınlar yanınızda sizlerin bakımına muhtaç kimselerdir ve bu konuda kendi lehlerine bir tasarrufa sahip değillerdir. Sizler onları, Yüce Allah'ın bir emaneti olarak aldınız ve Yüce Allah'ın sözleriyle onların namuslarını kendinize helal kıldınız.

Ey insanlar! Söylediklerimi iyice anlayın! Zira ben tebliğimi yaptım! Size, kendisine tutunduğunuz sürece sapmayacağınız çok açık bir şeyi bırakıyorum. Bu şey Yüce Allah'ın kitabı ve peygamberinin sünnetidir.

Ey insanlar! Söylediklerimi iyice dinleyip anlayın! Bilin ki her Müslüman, diğer bir müslümanın kardeşidir. Bilin ki tüm Müslümanlar kardeştir. Gönül rızasıyla vermedikten sonra hiç kimseye Müslüman kardeşinin malı helal olmaz! Kendi kendinize zulmetmeyin! Allahım! Tebliğ ettim mi!"

Ravi der ki: Bunu bana aktaran kişinin bana bildirdiğine göre Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu sorusu üzerine insanlar: "Allah da şahittir ki sen tebliğini yaptın!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allahım! Şahid ol!" buyurdu. İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, c. 4, sh. 8-9

Vedâ haccında Ali b. Ebî Talib de hazır bulundu. Bu hacda Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yaşadığı yıl sayısınca yani altmışüç tane deve kurban etmiştir. Sonra da Ali'ye: "Yüzden geriye kalanları da sen kes!" buyurdu. Hz. Ali de kalan kırk deveyi kesip yüze tamamlamıştır. Alî Muhammed Sallâbî, *Esma'l-Matâlib fi Sîreti Alî b. Ebî Tâlib*, sh. 135.

Bu hac, Resûlullah'ın hayatı boyunca ifa ettiği tek hacdır ki O, bu hac esnasında ümmetiyle vedalaştığı için de Vedâ Haccı olarak isimlendirilir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu hacdan sonra da vefat edene dek bir daha haccetmemiştir.

"Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'ı seçtim." Mâide Sûr. 3

Vedâ Haccı (H. 10)

Peygamberimiz ﷺ risaletini tebliğ edip de Mekke'nin fethi gerçekleştikten sonra ve insanlar topluluklar halinde İslâm dinine girmelerinin ardından hicretin 9. yılının sonlarına doğru Yüce Allah Müslümanlara haccı farz kıldı. Resûlullah ﷺ hac için hazırlığa başladı ve haccedeceğini de ilan etti. İnsanlar bu yılda Resûlullah'ın haccedeceğini işitince, Resûlullah'la ﷺ birlikte ve onun önderliğinde haccı ifa etmek için Medine'ye akın ettiler.

Ebû Dücâne es-Sa'dî, halef olarak Medine'de bırakıldı.

Resûlullah ﷺ hicretin 10. yılı, Zilhicce ayının 25'inde öğleden sonra Medine'den çıktı. Zu'l-Huleyfe'ye vardığında ihrama girmek üzere yıkandı, kokular süründü, izar ile ridasını giyindi. Sonra da hac ile umreyi bir arada yapmak üzere niyetini yaptı. Daha sonra: "Lebbeyk Allahumme lebbeyk! Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk! İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk! Lâ şerîke lek!" diye telbiye getirerek Mekke'ye doğru yoluna devam etti.

Hicretin 10. yılında Vedâ haccı için Resûlullah'ın ﷺ Mekke'ye doğru izlediği yol

Resûlullah ﷺ Mekke'ye yaklaştığında Zî Tuvâ'da konakladı. Zilhicce'nin dördüncü günü olan Pazar gecesini orada geçirdi. Sabah namazını orada kıldıktan sonra yıkandı ve gündüz vakti de Mekke'ye en üst tarafından girdi. Mescid-i Haram'a girdiğinde Kâbe'yi tavaf etti, Safâ ile Merve arasında sa'yetti. Hac ile birlikte umreye de niyetlendiği için ihramdan çıkmadı. Zira kurban edeceği develeri sürdüğünde, ashâbından kurbanlığı olmayanların umre için ihrama girmelerini, Kâbe'yi tavaf ve Safâ ile Merve arasında sa'yettikten sonra da ihramdan çıkmalarını emretmişti. Resûlullah ﷺ ashâbıyla birlikte Mekke'de dört gün, yani Pazar gününden Çarşamba gününe kadar kaldı.

Ali b. Ebî Tâlib'in Yemen'den Mekke'ye varması bir sonraki sayfada detaylı bir şekilde işlenecektir.

Bi'r Nusayf
Sûk Suvayk
Zu'l-Huleyfe
Medine
Yenbu'
el-Hamrâ
Bedir
Ümmü'l-Birak
Mehdu'z-Zeheb
Veddân
Râbiğ
el-Cuhfe
Kadîd
Kızıl Deniz
Kadîma
Hulays
Dehbân
Usfân
el-Cemûm
Uşeyre
es-Seylu'l-Kebîr
Zî Tuvâ
Cidde
Hidâ
Mekke
el-Haviyye
Tâif
Ali b. Ebî Tâlib'in Yemen'den Mekke'ye varışı
Kuzey
Mustâbe
100 km 75 50 25 0

Hz. Ali'nin Yemen'den Mekke'ye Dönüşü

Ali b. Ebî Tâlib'in hicri 10. yılda, Zilhicce ayının sonlarına doğru Yemen'den dönüşü ve Vedâ Haccına katılışı: Peygamberimiz ﷺ, ele geçirilen ganimetlerden humusu ayırıp tahsil etmek üzere Ali b. Ebî Tâlib'i, daha önce göndermiş olduğu Hâlid b. el-Velîd'in peşinden Yemen'e gönderdi. Abdullah b. Bureyde, babası Bureyde'den şöyle nakleder: Hiç kimseye karşı olmadığı kadar Ali'ye bir öfkem vardı. Öyle ki Kureyşli bir adamı sırf o da Ali'yi sevmiyor diye sevdim. Bu adam atlı bir şekilde gönderildiği zaman Ali'yi sevmediği için ben de ona yoldaşlık ettim. Orada esirler elde ettik. Resûlullah'a ﷺ: "Birini gönder de bu esirler arasından humus olarak düşen payı ayırsın" diye bir yazı yazılınca, Resûlullah ﷺ bize Ali'yi gönderdi. Esirler arasında hepsinden daha güzel olan bir kız da vardı. Ali esirlerden humusu ayırıp geriye kalanları da taksim ettikten sonra bir ara çadırından başı örtülü bir şekilde çıktı. Ona: "Ey Ebu'l-Hasan! Bu da ne?" diye sorduğumuzda, bize: "Esirler arasında olan o güzel kızı görmüş müydünüz? Esirleri paylaştırdığımda o, humusun payında kaldı ve bu şekilde Peygamber'in ﷺ ailesinin payı oldu. Daha sonra da Ali'nin ailesinin payından oldu ve onunla beraber oldum" karşılığını verdi. Adamın biri bu durumu rapor edercesine Peygamberimize ﷺ bir mektup yazınca, ben: "Beni de mektupla birlikte gönder" dedim. Adam da beni mektuptakileri doğrulamak için gönderdi. Resûlullah'ın ﷺ yanına vardığımda mektubu ona okumaya ve iki de bir: "Doğru söylemiş" demeye başladım. Bunun üzerine Resûlullah ﷺ elimden tuttu ve: "Ali'ye karşı bir öfken mi var?" diye sordu. Ona: "Evet!" dediğimde, Resûlullah ﷺ bana: "Ona karşı bir nefretin olmasın. Hatta ona karşı sende bir sevgi varsa bu sevgiyi daha da arttır. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki humustan Ali'nin ailesinin payı o kızdan daha değerlidir" buyurdu. Resûlullah'ın ﷺ bu sözünden sonra insanlar arasında en çok sevdiğim kişi Ali olmuştur."

Müsned-i Ahmed

Vedâ Haccı konusu içinde İbn İshâk şöyle der: Yahya b. Abdillah b. Abdirrahman b. Ebî Amra, bana Talha b. Yezîd b. Rukâne'nin şöyle dediğini bildirdi: Resûlullah'la ﷺ Mekke'de buluşmak için Ali b. Ebî Talib, Yemen'den dönerken acele davrandı ve ordunun başına ashabından birini tayin etti. Tayin edilen bu adam da ordudaki her adama Ali'nin kumaşları içinde yer alan giysilerden birer cübbe giydirdi. Ordu Mekke'ye yaklaştığında Hz. Ali onları karşılamaya çıktı ve üzerlerindeki cübbeleri gördü. Adama: "Vay sana! Bunlar da ne?" diye sorunca, adam: "İnsanların karşısına çıktıklarında güzel görünmeleri için askerleri giydirdim" karşılığını verdi. Bunun üzerine Hz. Ali: "Vay sana! Bu şekilde Resûlullah'ın ﷺ yanına varmadan önce cübbeleri çıkarsınlar!" dedi. Adam, askerlerin giydikleri cübbeleri çıkardı ve tekrar Ali'nin giysileri içine kattı. Ancak askerler Hz. Ali'nin onlara karşı olan bu tutumundan dolayı şikayetlerini dile getirdiler. İnsanlar bu konuda Hz. Ali'yi Resûlullah'a ﷺ şikayet edince Resûlullah ﷺ konuşmak üzere aramızda dikildi. Şöyle buyurduğunu işittim: "Ey insanlar! Ali'den dolayı şikayette bulunmayın! Allah'a yemin olsun ki Allah'ın katında" veya: "Allah'ın yolunda, Ali'den dolayı şikayette bulunmaktan daha kaba bir şey yoktur."[1]

İmâm Ahmed de İbn Abbâs'ın kanalıyla Bureyde'nin şöyle dediğini nakleder: Hz. Ali'yle birlikte Yemen'e olan savaşa katıldım ve bana karşı kaba davrandı. Geri döndüğümüzde Resûlullah'ın ﷺ yanına vardım. Ona Ali'nin yaptıklarını anlattım ve onu yerdim. Ancak bu esnada Resûlullah'ın ﷺ yüz renginin değiştiğini fark ettim. Bana: "Ey Bureyde! Ben Müslümanlara kendi nefislerinden bile evlâ değil miyim?" diye sorunca, ben: "Evet yâ Resûlallah!" karşılığını verdim. Bunun üzerine Resûlullah ﷺ: "Ben kimin mevlasıysam (sevmesi gereken kişi isem) Ali de onu mevlasıdır!" buyurdu. Bu hadisin isnadı güçlü olup, ravilerinin hepsi de güvenilir kimselerdir.[2]

---

[1] Bu hadisi İmam Ahmed, Muhammed b. İshâk kanalıyla nakletmiştir.

[2] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 5, sh. 228

Ğadir Hum'un Konumu

(Râbiğ kentinin yaklaşık olarak 26 km doğusunda yer alır)

Bi'r Nusayf
Medine
Sûk Suvayk
Peygamberimizin ﷺ Vedâ Haccı Dönüşü
Yenbu'
el-Hamrâ
Bedir
Ümmü'l-Birak
HİCAZ
Veddân
Ğadir Hum
Râbiğ
Cuhfe
Kuleyye Vadisi
Kadîd
Kızıl Deniz
Kadîma
Hulays
Dehbân
Usfân
el-Cemûm
Cidde
Hidâ
Mekke
Müstâbe
100 km 75 50 25 0
Kuzey

Gadir Hum'dan Dört Ayrı Manzara

Ğadir Hum, Mekke ile Medine arasındaki Cuhfe mevkiine 4 km kadar uzaklıkta olup sık sık yağan yağmurlar sebebiyle bataklık ve sazlık haline gelmiş bir gölcükten ibarettir. Vaktiyle buraya yerleşmeyi düşünen Huzâa ve Kinâne kabilelerine mensup az sayıda aile, şartların elverişsizliği yüzünden başka yere hicret etmek zorunda kalmıştı. Cidde şehrinin zamanla önemli bir liman haline gelmesi ve Mekke ile Medine arasında yeni yolların yapılması sonucunda eski hac yolu üzerinde bulunan Cuhfe önemini kaybetmiş, dolayısıyla Hz. Peygamber'in hâtırasına inşa edilen mescidle birlikte Gadîr Hum da metruk hale gelmiştir.

Ma'n b. Evs el-Müzenî, bu bölge hakkında şöyle der:

"Görüştüğün kişilerden kimse kalmadı Hum'da
O güzelim tepeler yıkık viranelere döndü
Sakinleri yok olup gidince uzun bir süre kendine gelemedi
Şimdi ona ruhlar ve sağanak yağmurlar özlem duyar."

Hâzimî şöyle der: Hum, Mekke ile Medine arasındaki Cuhfe bölgesinde bir vadidir. İçinde bir gölet (ğadir) bulunmaktadır. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) işte bu vadide bir hutbe irad etmiştir. Vadi çok kirli olmasıyla bilinir. Muhammed b. İshâk el-Fâkihî, **Târîh Mekke** isimli eserinde şöyle der: Hum, Murre b. Ka'b b. Luey tarafından kazılan ve Meyseb bahçelerine yakın olan bir kuyudur. Cahiliye dönemi ile İslam döneminin başlarında insanlar gezinmek ve dinlenmek amacıyla Hum'a gelirlerdi.

Başta İsnâaşeriyye İmâmiyyesi olmak üzere hemen hemen bütün Şiî gruplara göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Veda haccı dönüşü (18 Zilhicce 10/17 Mart 632), aslında dinlenmeye elverişli bir yer olmadığı halde önemli bir hususu bildirmek maksadıyla burada konaklamış, bu sırada, kendisine indirilen her vahyi tebliğ etmesini emreden, bunu yapmadığı takdirde elçilik görevini yerine getirmiş sayılmayacağını belirten âyet (Mâide Sur. 67) nazil olmuştur. Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi vesellem), kafilenin önde giden ve geride kalan bütün fertlerinin toplanmasını istemiş, herkes geldikten sonra öğle namazını kıldırmış ve arkasından yeni gelen âyeti tebliğ ederek bir konuşma yapmıştır. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) bu konuşmasında dünyaya veda etme zamanının yaklaştığına işaret ederek risâlet görevini yerine getirip getirmediği hakkındaki kanaatlerini ashâbına sormuş, olumlu cevap aldıktan sonra ashâbının Allah'a ve âhiret gününe olan imanını yeniden ikrar ettirmiş ve ardından "**sekaleyn hadisi**" diye meşhur olan sözlerini söylemiştir: **"Size paha biçilmez iki şey bırakıyorum: Allah'ın Kitab'ını ve Ehl-i beyt'imi... Benden sonra bunlara sarılırsanız asla sapıklığa düşmezsiniz."** Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmasını bitirdikten sonra Hz. Ali'yi sağ tarafına almış, elini tutup kaldırmış ve şöyle demiş: **"Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. Allahım, onu seveni sev, ona düşman olana düşman ol!"** Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) bu açıklamalarından sonra orada bulunanlar sırasıyla gelip Hz. Ali'yi tebrik etmişler. Bunların arasında Hz. Ebû Bekir, Ömer ve o anda Ali'nin imameti hakkında bir şiir söyleyen Hassan b. Sâbit de varmış. Medine'ye hareket edilince yolda, hatta bazılarına göre daha orada, "...Bugün sizin İçin dininizi ikmal ettim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslâm'ı beğendim..." mealindeki âyet nazil olmuş. (Mâide Sur. 3)

Şiî geleneğinin zengin ve geniş rivayetlerle ayrıntılı bir şekilde anlattığı Ğadîr Hum olayı İbn Hişâm, İbn Sa'd ve Taberî gibi ilk devir tarih müelliflerince ya hiç zikredilmemiş, yahut da Resûl-i Ekrem'in (sallallahu aleyhi vesellem) konuşmasına yer verilmeden sadece orada konakladığından söz edilmiştir. Ayrıca bunların hiçbiri Resûl-İ Ekrem'in sözlerini, Şiîler'in anladığı gibi Hz. Ali'nin imameti ve hilâfeti için bir delil olarak değerlendirmemiştir. Aslında Şiî geleneğinin bu olay münasebetiyle indirildiğini söylediği âyet (Mâide Sur. 67) müfessirlerin çoğunluğuna göre çok önce nazil olmuştur.

Diğer taraftan Resûl-i Ekrem'in (sallallahu aleyhi vesellem) hadisinde geçen "mevlâ" ve onunla birlikte "velî" kelimeleri "halife" veya "imam" değil "dost, efendi, arkadaş" mânalarına gelir. Birçok âyette Allah ve Resulü'nün müminlere, müminlerin de Allah'a ve birbirlerine dost oldukları ifade edilirken hem velî, hem de mevlâ kelimeleri kullanılmıştır. Bu durum birçok hadiste de görülmektedir. Bundan dolayı **sekaleyn** hadislerinde yer alan mevlâ kelimesi, âyet ve hadisler çerçevesinde dost olarak anlaşılmalıdır. Hz. Ali'nin torunu Hasan el-Müsennâ'ya Resûl-i Ekrem'in (sallallahu aleyhi vesellem), "Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır" sözünü söyleyip söylemediği sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Evet söylemiştir, fakat bununla emirliği kastetmemiştir. Eğer maksadı bu olsaydı daha açık bir ifade kullanırdı, çünkü Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) müslümanların en fasihidir... Yemin ederim ki Allah ve Resûlü halifelik için Ali'yi seçip müslümanlara idareci yapsalardı ve Ali de bunu yerine getirmeseydi Allah'ın ve Resulü'nün emirlerini ilk terkeden o olurdu." Ehl-i sünnet âlimlerinin. "Ben kimin mevlâsı isem..." hadisinden çıkardığı nihaî sonuç, Hz. Ali'yi sevmenin veya ona düşman olmanın Resûl-i Ekrem'i (sallallahu aleyhi vesellem) sevmeye veya ona düşman olmaya yakın bir hüküm taşıdığı yönündedir.

Gadîr Hum, Şiî dünyasının 18 Zilhicce'de coşku ile kutladığı bir bayramdır. Büveyhîler'den Muizzuddevle Ahmed b. Büveyh 352'de (M. 963) Irak'ta, Fâtımîler'den Muizzüddevle-Lidînillâh 362'de (M. 973) Mısır'da bu günü resmî bayram ilân etmişlerdir. 18 Zilhicce, günümüzde de halk tarafından İran'da, her biri Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ı temsil eden içleri balla doldurulmuş üç çöreğin bıçaklanması suretiyle kutlanır. Onlara göre bal, üç halifenin kanını sembolize eder. 18 Zilhicce Nusayrîler tarafından da son derece önemli bir bayram kabul edilir.

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ , "*Gadîr-i Hum*" maddesi, Ethem Ruhi Fığlalı

Hz. Ali'nin, Resûlullah'ın ﷺ Yıkanıp Defnedilmesi Şerefine Nail Olması

Zührî, Enes b. Mâlik'ten şöyle nakleder: "Müslümanlar Pazartesi günü sabah namazını Ebû Bekr'in arkasında kılarlarken, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) odasının perdesini aralayarak onları ve saflarını seyretti ve tebessüm ederek gülmeye başladı. Ebû Bekr, namazı Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kıldırmak istediğini zannederek gerisin geriye çekilmeye başladı.

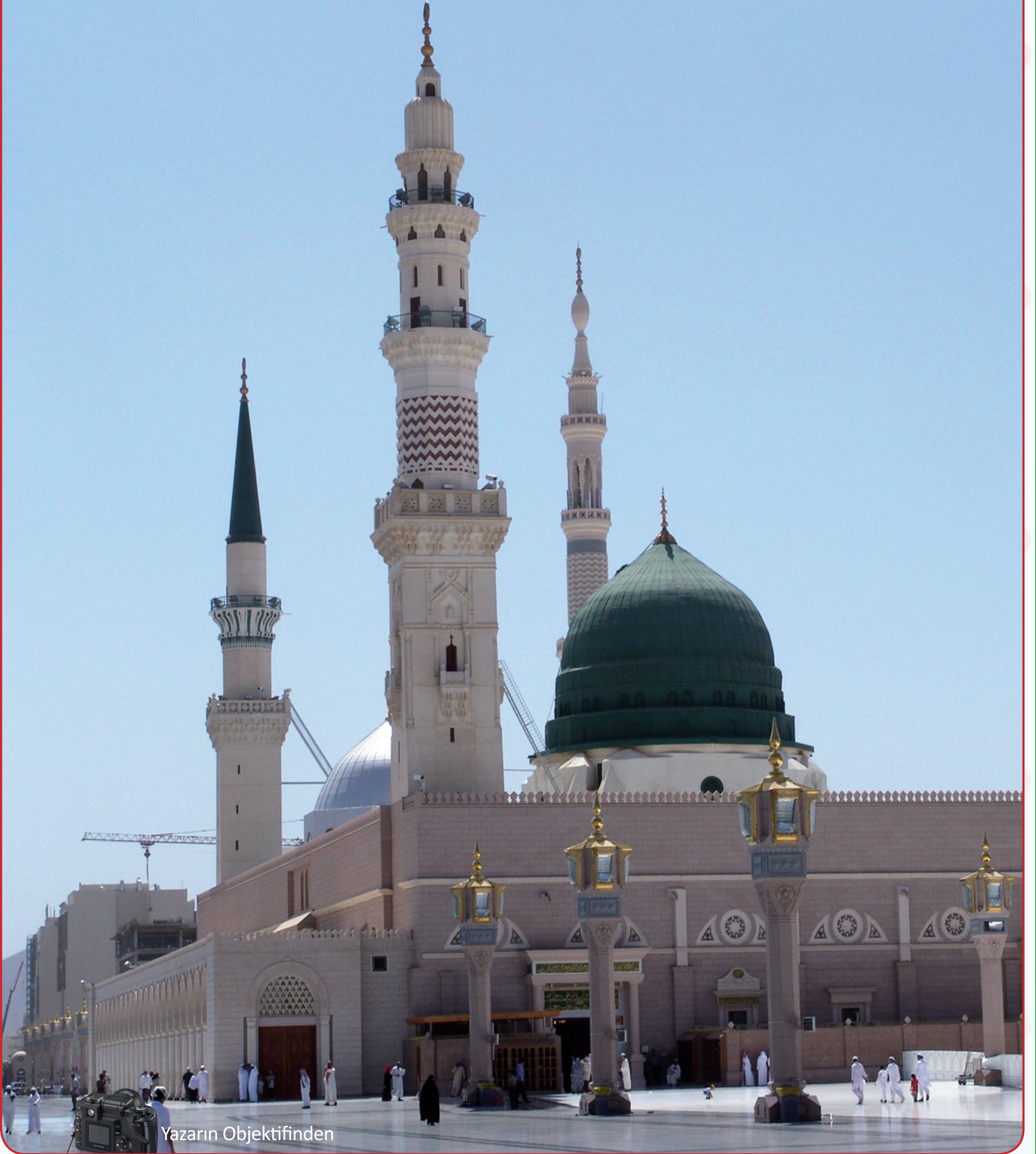
Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) bu şekilde yanlarına çıkmasından dolayı Müslümanlar o kadar sevindiler ki sevinçlerinden neredeyse namazlarını bozacaklardı. Ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) eliyle: "Namazınızı tamamlayın!" anlamında işaret etti. Sonra odasına tekrar döndü ve perdeyi indirdi. Resûlullah o günü de vefat etti. *Sahîh-i Buhârî*

Resûlullah'ın ﷺ ve İlk İki Halifenin Kabirleri

Mübârekfûrî anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz defnedilmeden önce hilafet konunda ashab arasında ihtilaf çıktı. Saîde oğullarının çardağında Muhâcirler ile Ensâr arasında bu konuda tartışma ve çekişmeler oldu. Nihayetinde de Ebû Bekr'in halife olması yönünde bir karara vardılar. Pazartesi günü geceye kadar insanlar bu işle meşgul oldular. İnsanların meşguliyeti Salı gecesine kadar sürdü. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mübarek naaşı, döşeğinde Çarşamba sabahına kadar öylece kaldı. Üzerinde Yemen yapımı bir elbise vardı. Ailesi kaldığı odanın kapısını kapatmışlardı. Çarşamba günü giysilerini üzerinden çıkarmadan Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) yıkadılar. Yıkama işini Abbâs, Ali, Abbâs'ın oğulları Fadl ve Kusem, Resûlullah'ın azatlısı Şukrân, Usâme b. Zeyd ve Evs b. Havlî yerine getirdiler. Abbâs ve iki oğlu Fadl ile Kusem Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bedenini çeviriyor, Usâme ile Şukrân suyu döküyor; Ali de onu yıkıyordu. Evs de Resûlullah'ı göğsüne dayamıştı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) içine sidr karıştırılmış suyla yıkandı. Yıkanması için suyu, hayattayken kendisinden içtiği Kubâ'da Sa'd b. Hayseme'ye ait bir kuyudan getirdiler. Yıkanma işi bittikten sonra onu Yemen'in Sahûl kasabasında imal edilmiş pamuktan üç parça kumaş ile kefenlediler. Kefeninde gömlek ve sarık yoktu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu kumaşlarla sarılarak kefenlendi. Nerede defnedileceği konusunda da ashab ihtilafa düştü. Ebû Bekr: "Resûlullah'ın: "Her peygamber öldüğü yerde defnedilmiştir" buyurduğunu işittim deyince, Ebû Talha, Resûlullah'ın üzerinde öldüğü döşeği kaldırdı ve orayı kazdılar. Mezara lahid de yapıldı. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) namazını kılmak üzere insanlar onarlı gruplar halinde odaya giriyorlardı. Bir imam olmadan herkes kendi başına namazı kıldı. Resûlullah'ın namazını ilk önce kendi aşiretinin insanları kıldı. Daha sonra Muhâcirler, sonra Ensâr, sonra çocuklar, sonra da kadınlar veya önce kadınlar sonra çocuklar kıldı. Salı'nın tüm gecesi ile Çarşamba gecesinin büyük çoğunluğu bu şekilde geçti. Âişe der ki: "Resûlullah'ın defnedildiğini ancak gece yarısında duyduğumuz kürek seslerinden anlayabildik." Diğer bir rivayette: "Çarşamba gecesinin sonlarına doğru..." şeklinde geçer. *er-Rahîkû-l-Mahtûm*, sh. 454

Mescid-i Nebevî'nin Doğu tarafından Ravza-ı Şerife ile Kubbetu'l-Hadra'nın girişi

Yazarın Objektifinden

Sa'îd b. el-Müseyyeb'in bildirdiğine göre Hz. Ali b. Ebî Tâlib dedi ki: "Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) yıkadığımda normal bir ölüde görülen şeylerden hiçbir şey göremedim. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) diriyken de, ölüyken de çok güzel ve temizdi." Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yıkanıp defnedilme işini insanlar için de şu dört kişi üstlendi: Ali, Abbâs, Fadl ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) azatlısı Sâlih. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mezarının içine bir lahit yapıldı, tuğlalar da üzerinde dikine konuldu.[1]

---

[1] el-Beyhakî, *es-Sünenu'l-Kübrâ*, cilt 5, sh. 396

HZ. ALİ'NİN İLMİ NEDEN BU KADAR GENİŞTİ?

Ali b. Ebî Tâlib şöyle demiştir: Allah Resûlü'nün (sallallahu aleyhi vesellem) gece ve gündüz yanına girerdim. Ondan bir şey istediğimde bana karşılık verirdi. Sustuğumda ise (vermeye) benden başlardı. Ona nazil olan hiç bir âyet yoktur ki onu okumuşumdur, tefsirini ve tevilini öğrenmişimdir. Helal-haram, emir-yasak, taat-masiyet ne varsa Cenab-ı Hakk'ın bana öğrettiği hiçbir şeyi unutmadım! Nitekim Allah Resûlü *(sallallahu aleyhi vesellem)* elini göğsümün üzerine koyup: «*Allahım! Onu kalbini ilim, anlayış, hikmet ve nurla doldur!*» diye dua ettikten sonra: «*Yüce Allah, bana senin hakkındaki (duama) icabet ettiğini haber verdi*» diye ilave etti.

Abdullah b. Mes'ûd diyor ki: Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi vesellem)*'in yanında bulunuyordum. Ona Hz. Ali'den soruldu. Peygamber *(sallallahu aleyhi vesellem)* şöyle buyurdu:

"Hikmet on parçaya ayrılmıştır. Dokuzu Ali'ye, biri de diğer insanlara verilmiştir."

Hz. Ali anlatıyor: "Ya *Resûlallah! Bana tavsiyede bulun"* dedim. Resûlullah *(sallallahu aleyhi vesellem)*:

"Rabbim Allah'tır, de sonra dosdoğru ol" buyurdular. Ben de dedim ki:

"Rabbim Allah'tır. Başarım ancak Allah'ın inayetiyledir. O'na tevekkül ettim ve O'na yöneliyorum." Duamı duyan Hz. Peygamber *(sallallahu aleyhi vesellem)*:

"İlim senin için mübarek olsun ey Hüseyin'in babası! Sen ilmi su içer gibi içmiş ve ondan kanmışsın" buyurdular.

Abdullah b. Mes'ûd der ki: "Kur'ân yedi harf üzere indirilmiştir. Bu harflerden her birinin zahir ve batın (mânâsı) vardır. Ali, hem zahir, hem de bâtın ilmine sahiptir."

İbn Abbâs, Hz. Ömer'in şöyle dediğini naklediyor:

"Aramızda bir olay çıktığında, en isabetli hükmü veren Ali idi. Übey ise en iyi Kur'ân okuyanımızdı."

Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor:

Hz. Peygamber'le *(sallallahu aleyhi vesellem)* birlikte yürürken ayakkabısının (nalının) üstü koptu. Hz. Ali tamir etmek için ayakkabıyı aldı. Ayakkabı tamir edildikten sonra Resûlullah *(sallallahu aleyhi vesellem)* yoluna devam edip şöyle buyurdu:

"Ey ashabım! Sizden biri Kur'ân'ın te'vili üzerine savaşa koyulacaktır. Nitekim ben de, (Kur'ân) inerken birileriyle savaşmıştım."

Hz. Ali'ye Resûlullah'ın *(sallallahu aleyhi vesellem)* bu sözünü haber verdim. Fakat o, aynı şeyi daha önce duymuş gibi, bu habere sevinmedi.

Yine Ali b. Ebî Tâlib'den naklediliyor:

"Yüce Allah'ın indirmiş olduğu âyetleri, niçin ve nerede indirdiğini bilirim. Çünkü Yüce Allah bana, sezgi ve anlayışı yüksek bir kalp, çok soran bir dil ihsan etmiştir." (*Hz. Ali İlmihâli*, "İlim" maddesi)

Hz. Ali'den Rivayet Olunan, **Nehcü'l-Belâğa** ve **Ğurar el-Hikem**'den Alınma Bazı Hikmetli Sözler:

"Âlimlerin vefatı, dinde gedik açar."
"İlim meclisi (içinde gezinilen) bahçe gibidir."
"İlim sultanlığının zevâli yoktur."
"İlim, her rütbenin üzerinde bir rütbedir."
"İlmin yok olması, ilim sahibinin/ âlimin ölümünden daha ehven bir durumdur."
"Kitapları toplamak bir şey değildir, onların içeriklerini korumaya bak."
"Müminin ganimeti, nerede olursa olsun bir hikmet bulmasıdır."
"Ümmetin efendileri fakihlerdir."
"Âlimden bilmediğini öğren ve bildiğini bilmeyene öğret. Bunu yapar isen, bilmediğini öğrenmiş, öğrendiğinden de yararlanmış olursun."
"Âlimin sürçmesi, geminin delinmesine benzer; hem kendisini, hem de beraberindekileri gark eder."
"Yüce Allah, âlimlerden ahit almadıkça, cahillerden öğrenmek için ahit almadı."
"Bir şeyi sorduğunda öğrenmek için sor, üzmek ve hata bulmak için sorma. Zira öğrenen cahil, âlim gibidir; başkasını üzen âlim ise cahile benzer."
"Cahil, daima ya ifrat, ya da tefrit halindedir."
"Her kaba, bir şeyler konuldukça hacmi küçülür. Ama ilim kabına (akıla) ne kadar ilim doldursan, hacmi o kadar genişler."

İkinci Bölüm İçin Başvurulan Başlıca Kaynaklar

1- Kur'ân-ı Kerim
2- Kitâbu's-Sünne en-Nebeviyye
3- Medinetu'l-Melik Abdilazîz li'l-Ulûm ve't-Tekaniyye
4- Sâmi b. Abdillah el-Mağlût, el-Atlas et-Târîhî li-Sîreti'r-Rasûl (sallallahu aleyhi vesellem) (Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Hayatının Tarihi Atlası)
5- Dr. Ali es-Sallâbî, Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib (Kişiliği ve Dönemine İlişkin Genel Bir Etüd)
6- İbn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm ve el-Bidâye ve'n-Nihâye
7- İbn Cerîr et-Taberî, Târihu'l-Ümem ve'l-Mulûk
8- Dr. Muhammed Abduh Yemânî, İnnehâ Fâtimetu'z-Zehrâ (O, Fatıma-i Zehrâ'dır)
9- Prof. Hâtim Ömer ve Salâh Abdulhamîd, el-Habîbe (Sevgili) (Medine-i Münevvere)
10- Şeyh Mahmûd Şâkir, et-Târîhu'l-İslâmî (İslam Tarihi, Râşid Halifeler ve Emeviler Dönemi)
11- Âtik b. Ğays el-Bilâdî, Mu'cemu'l-Me'âlimi'l-Cuğrâfiyye li's-Sîreti'n-Nebeviyye
12- Dr. Ekrem Diyâ el-Umerî, es-Sîretu'n-Nebeviyye
13- Cemâluddîn Mahfûz, Gazavât er-Rasûl (Resûlullah'ın Gazveleri; Ataların Mirası ve Çocukların Hidayeti)
14- Yâkût el-Hamavî, Mu'cemu'l-Büldân
15- İbn Şebbe Ebû Zeyd Ömer, Târihu'l-Medine (Medine Tarihi)
16- İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ
17- Safiyyurrahman el-Mubârekfûrî, er-Rahîku'l-Mahtûm
18- Burhâneddîn el-Halebî, es-Sîretu'l-Halebiyye
19- Suudi Arabistan'ın Coğrafî Atlası (Mili Eğitim Bakanlığı yay.)
20- Prof. Dr. Abdurrahman el-Ensârî ve Prof. Sâlih Âl Merîh (Necrân Muntalaki'l-Kevâfil)
21- Necrân Hakkında Çeşitli Web Siteleri
22- Yemen Hakkında Web sitesi
23- İbn Hişâm, es-Sîretu'n-Nebeviyye
24- İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdu'l-Me'âd fi Hedyi Hayri'l-İbâd

3. Bölüm

Raşid Halifeler Döneminde Hz. Ali

Ebû Bekr es-Sıddîk Döneminde Hz. Ali

Tarihi rivayetler, dünya işlerinde kimin Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) halef olacağı hakkında Sa'ide oğullarının çardağında Muhacirler ile Ensâr arasında gerçekleşen tartışmalarda Ali b. Ebî Tâlib'in hazır bulunmadığı üzerinde birleşirler. Zira o esnada Ali b. Ebî Tâlib, içlerinde Zübeyr b. Avvâm'ın da bulunduğu Hâşim oğullarından bir grup insanla birlikte Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) cenaze işleriyle meşguldü.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), kendisinden sonra Hz. Ali'nin halife olmasını vasiyet ettiği şeklinde yayılan konuya muhaddis ve tarihçiler geniş bir yer ayırmış ve bu yöndeki sahih rivayetleri doğru bir şekilde ele alıp ortaya koymuşlardır. Sonuç itibariyle Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) hilafete yönelik Ali b. Ebî Tâlib'e herhangi bir vasiyette bulunmamış; aksine idare işini Müslümanların kendi aralarında yapacakları şûraya bırakmıştır. Bunun yanında müslümanların idaresine yönelik bazı işaretler bırakmıştır ki sahabilerin ileri gelenleri bu işaretlerden yola çıkarak, halihazırdaki sıkıntılı dönemde idareyi üstlenmeye Ebû Bekr'in layık ve uygun olacağını çıkarmışlardır. Gerçekten de Ebû Bekr, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra Müslümanların devlet idaresini üstlenip yürütmede mükemmel bir önder olmuştur.[1]

Yüce Allah'ın da en güzel sıfatlarla övüp zikrettiği Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu mümin ashabı, Yüce Allah'ın Kitabı ve Resûlullah'ın sünnetine göre elbette ki herkesten önce amel edeceklerdir. Yüce Allah şöyle buyurur: *"Muhammed, Allah'ın Resülüdür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin, birbirlerine karşı ise merhametlidirler. Onların, rükû ve secde halinde, Allah'tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün. Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir. İşte bu, onların Tevrat'ta ve İncil'de anlatılan durumlarıdır: Onlar filizini çıkarmış, onu kuvvetlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden bir ekin gibidirler. Allah kendileri sebebiyle inkarcıları öfkelendirmek için onları böyle sağlam ve dirençli kılar. Allah, içlerinden salih amel işleyenlere bir bağışlama ve büyük bir mükafat vaad etmiştir."*[2]

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbına dil uzatma, onları hak etmedikleri kötü sıfatlarla anma, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vasiyetini terk etme ihanetiyle suçlamaya gelince; bu tür şeyler özeli ve geneliyle kabul edilir bir tutum değildir. Yüce Allah'ın kendilerini övdüğü kişileri biz ihanetle suçlayamayız. Aksine onların değerlerini düşürmeyi isteyen ve onları hafife alıp alay eden kişileri ihanetle suçlarız. Zira onlar da insandı ve İslâm davetinin yayılması işini omuzlarına almışlardı. Yahudilerin tüm karşı çabalarına, münafıkların fitnelerine ve dini gerçeğiyle anlamaktan aciz olan bazı bedevilere rağmen bu davetin yayılması için ellerinden geleni yapmışlardır. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) edeceği vasiyet tüm müminleri bağlayan bir vasiyettir. Bu durumda Ebû Bekr, bazılarının iddia etiği gibi Ali b. Ebî Tâlib'in hilafetini öngören öylesi bir vasiyeti nasıl terk edebilir? Zira Ebû Bekr, nübüvvetin en önde gelen öğrencilerinden birisidir.

Enes, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakleder: "Başı kuru üzüm tanesine benzeyen Habeşli biri dahi size idareci olsa onu dinleyin ve ona itaat edin!"[3] Ebû Bekr'in Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) emri karşısında bir an bile tereddüt ettiği görülmemiştir. Peki hiç kimsenin kınamasından çekinmeyen biri olan Ali b. Ebî Tâlib böylesi bir vasiyet karşısında nasıl suskun kalır? Bazıları onun görünüşte Ebû Bekr'e biat ettiğini söylüyorlar. Ali b. Ebî Tâlib ve diğer sahabeler ne zaman kalplerinde olmayan bir şeyi göstermelik olarak yapmışlardır? Zira bu, onları nifakla, ebedî risâlete ihanet etmekle suçlamak anlamına da geliyor. Peygamberimizin öğrencilerinden oluşan böylesi bir nesile karşı öyle bir tavır içinde olmaktan Allah'a sığınırız.

---

[1] Daha fazla bilgi için "Halife Ebû Bekr'in Tarihi Atlası" eserimize bakılabilir.

[2] Fetih Sûr. 29

[3] Ahmed ve Buhârî rivayet etmişlerdir.

Ali b. Ebî Tâlib'in, Ebû Bekr'e Biat Etmesi

Biraz önce, Ali b. Ebî Tâlib'in, Hâşim oğullarından bir grup insan ve Zübeyr b. Avvâm'la birlikte Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) cenaze işleriyle meşgul olduğu için Sakîfe'deki toplantıda hazır bulunmadığını belirttik. Değerli sahabi Sâlim b. Abdillah'ın Ebû Bekr'den naklettiği hadis de bunu daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Zira Ebû Bekr, Hz. Ali'nin de içlerinde bulunduğu Peygamberimizin ailesine: "Resûlullah'ın cenaze işleri sizde" demiş ve onu yıkamalarını emretmiştir. Hz. Ali'nin, Sakîfe'ye gitmekte gecikmesi de işte bundan dolayıdır.

O zaman Ali b. Ebî Tâlib'in Sakîfe'ye gidişte gecikmesinin mantıklı bir gerekçesi bulunmaktadır. Yoksa bazılarının iddia ettiği gibi kendisinden başkasının halife olarak seçilmesine karşı çıktığı için değildir. Zira Ali b. Ebî Tâlib, asla idare yönünde tamahkâr olacak birisi değildir. Ancak bazı kimseler işi, bazı rivayetlere dayanarak Ali b. Ebî Tâlib'in, Ebû Bekr'e altı ay boyunca biat etmediği sonucunu çıkarmaya kadar götürmüşlerdir.[1]

Buna en iyi cevap Sakîfe günü orada hazır bulunanlardan biri olan Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin şu rivayeti olacaktır: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde bazı insanlar Sa'd b. Ubâde'nin evinde toplandılar. İçlerinde Ebû Bekr ve Ömer de bulunuyordu. Ensâr'ın sözcüsü kalkıp şöyle hitap etti: "Biliyorsunuz ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Muhacirlerdendi, onun için halifesi de Muhacirlerden biri olacaktır. Biz nasıl Resûlullah'ın yardımcıları (Ensâr) olduysak aynı şekilde onun halifesinin de yardımcıları olacağız!" Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb kalktı ve: "Sözcünüz doğru söyledi! Şayet bundan daha farklı bir şey söyleseydiniz biz sizlere biat etmezdik" dedi. Sonra Ebû Bekr'in elini tuttu ve şöyle devam etti: "İşte şu arkadaşınız! Ona biat edin!" Ömer ona biat edince sonrasında Muhacirler ve Ensâr da ona biat ettiler. Sonra Ebû Bekr (Mescid'de) minbere çıktı. Cemaati teker teker süzdü; ancak aralarında Zübeyr'i göremedi. Zübeyr'i çağırtınca da geldi. Ona: "Ey Resûlullah'ın halasının oğlu ve yakın dostu! Müslümanların birliğini mi bozmak istiyorsun?" diye sorunca, Zübeyr: "Aramızda herhangi bir ihtilaf olmayacak ey Resûlullah'ın halifesi!" karşılığını verdi ve Ebû Bekr'e biat etti. Ebû Bekr bir daha cemaati süzüp de Hz. Ali'yi göremeyince, onu da çağırttırdı. Gelince ona: "Ey Resûlullah'ın amcası oğlu ve damadı! Müslümanların birliğini mi bozmak istiyorsun?" diye sordu. Hz. Ali: "Aramızda herhangi bir ihtilaf olmayacak ey Resûlullah'ın halifesi!" karşılığını verdi ve o da Ebû Bekr'e biat etti. Rivayet bu şekildedir veya bu anlamdadır.[2]

Hâfız Ebû Ali en-Nisâbûrî der ki: İbn Huzeyme'nin şöyle dediğini işittim: «Müslim b. el-Haccâc yanıma geldi ve bu hadisi bana sordu. Ben de hadisi bir kumaş parçası üzerine yazdım ve ona okudum. Bana: "Bu hadis bir deve eder!" deyince, ona: "Bir deve mi? Bilakis bu hadis bir hazine değerindedir!" karşılığını verdim.

İmâm Ahmed de bu hadisi güvenilir ravilerden ve kısa bir şekilde Vuheyb'den rivayet etmiştir. el-Hâkim, **Müstedrek**'inde de daha uzun bir metinle biraz önce aktarılan rivayetin benzerini "Affân b. Müslim an Vüheyb" kanalıyla nakletmiştir. el-Mâhâmilî de, Kâsım b. Saîd b. el-Müseyyeb vasıtasıyla Ali b. Âsım'dan, o de el-Curayrî'den, o Ebû Nadra'dan, o da Ebû Sa'îd'den, Ali ve Zübeyr'in, Ebû Bekr'e biat etmelerini biraz önceki rivayette anlattığımız gibi zikreden bir rivayet nakletmiştir.

Mûsa b. Ukbe, **Meğâzi** eserinde, Sa'd b. İbrâhîm'in şöyle dediğini nakleder: Babamın bana anlattığına göre, babası (dedem) Abdurrahmân b. Avf, Hz. Ömer'in yanında bulunuyordu. Muhammed b. Mesleme, Zübeyr'n kılıcını kırmıştı. Sonra Ebû Bekr minbere çıktı, özürlerini belirtip cemaate şöyle seslendi: "Vallahi bir gün dahi yöneticilik için bir hırsım olmadı. Ne gizli, ne de açıktan bu işi Allah'tan asla istemiş de değilim." Muhâcirler Ebû Bekr'in hilafetini kabul ettiler. Ali ve Zübeyr de: "Bizim kızgınlığımız sadece şûranın içinde bulunamadığımız içindir. Yoksa bu işe en layık olanın Ebû Bekr olduğunu düşünüyoruz. Zira o, Resûlullah'ın mağara arkadaşıdır. Saygınlığını ve iyiliklerini de hepimiz biliyoruz. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) henüz hayattayken cemaate namaz kıldırmasını istemiştir" dediler. Ali b. Ebî Tâlib'e yakışan da buydu zaten. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra Ebû Bekr'in arkasında namazları kılmış ve Ridde olaylarında Zü'l-Kassa'ya karşı savaşmak istediğinde onun yanında durmuş ve onunla hareket etmiştir.

[1] Mecdî Fethî es-Seyyid, *Sahîhu't-Tevsîk fi Sîreti ve Hayâti Emîri'l-Mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 94

[2] el-Hâkim , *Müstedrek* (4431; "Buhârî ile Müslim'in şartlarınca sahih"); İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 6, sh. 302-305

Hadîkat-i Benî Sâide

Hz. Ebû Bekr'e biatın gerçekleştiği bahçe olan Biat Bahçesi. Sâ'ide oğullarına ait çardağın bulunduğu yerdir. Rivayetlere göre Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) burada namaz kılıp oturmuş, Sehl b. Sa'd da bardağa su doldurup ona içirmiştir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra da Ensârlı Müslümanlar burada, Sa'd b. Ubâde'nin yanında toplanmışlar: "Sizden bir yönetici (emir), bizden de bir yönetici olsun" demişlerdi. Ensâr, "Sizden" derken Hazreclileri kastetmektedirler.

Bunun haberini alan Ebû Bekr, Ömer ve Ebû Ubeyde kalkıp yanlarına gitmişler ve Ebû Bekr: "Bizler emir, sizler ise vezirsiniz!" demiştir. Sonra oradakilerin oybirliğiyle halife olarak Ebû Bekr seçilmiş ve ona biat edilmiştir.

Mescid-i Nebevî yakınlarında olan Ebû Bekr es-Sıddîk Mescidi

Mescid-i Nebevi'ye 335m uzaklıkta olup önünden geçen caddenin adı Şâriu'l-Menâha'dır. Resûlullah ﷺ bu mescidin bulunduğu yerde bayram namazı kıldırmış; Hz. Ebû Bekir de hilafeti döneminde aynı yerde kıldırmayı sürdürmüştür. Yine bu mescidin bulunduğu yerde Allah'ın Resûlü ﷺ, Habeşistan'da vefat eden Necaşi için gıyabında cenaze namazı kılmıştır. Mescid olarak ilk yapıyı buraya Halife Ömer b. Abdilaziz, 87-93 Hicri yıllarında yaptırmıştır.

Hz. Fâtımetu'z-Zehrâ'nın Mirası

Müttakilerin imamı olan Resûlullah'ın kızı Hz. Fâtımâ, her müslümanın gönlünde önemli bir yere sahiptir. Hz. Fâtıma, takva sahibi, tertemiz, iffetli, cömert, şerefli, asil ve soylu birisidir. En güzel ve asil vasıfları üzerinde toplamıştır. Buna da şaşırmamak gerek; zira o, Muhammed'in kızı ve Ali'nin eşidir. Ona karşı olan sevgimizden ve Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) yakın olma isteğimizden dolayı da kızlarımıza onun adını veririz.

Fâtıma, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra O'ndan kendisine kalan mirası istemek üzere Ebû Bekr'in yanına geldi. Hz. Âişe, olayı şöyle anlatıyor: Hz. Fâtıma ile Abbâs, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) kendilerine kalan miraslarını istemek üzere Ebû Bekr'e geldiler. İstedikleri de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Fedek'te bulunan arazisi ile Hayber'deki payıydı. Ancak Ebû Bekr onlara şöyle karşılık verdi: "Resûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Biz (peygamber)ler geriye miras bırakmayız. Bizden geriye kalanlar sadakadır. Ancak Muhammed'in ailesi (sahiplenmeden) bunlardan istedikleri kadar yiyebilirler." Vallahi Resûlullah bir konuda ne yapmışsa ben de aynısını yaparım!"[1] Ebû Bekr'in, Fâtıma ile Abbâs'a vermiş olduğu bu karşılık, vefatından sonra Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarına verdiği karşılığın benzeridir.

İmâm Mâlik, **Muvatta** eserinde, Urve b. ez-Zübeyr vasıtasıyla Hz. Âişe'den şöyle nakleder: Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefat etmesinden sonra hanımları, kendilerine düşen mirası istemek üzere Osmân b. Affân'ı Ebû Bekr'e göndermek istediler. Ancak Âişe onlara şöyle dedi: Resûlullah: "Biz (Peygamber)ler geriye miras bırakmayız. Bizden geriye kalanlar sadakadır" buyurdu.

Ebû Hureyre de, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu nakleder: "Eşlerimin nafakası ve işçilerimin ücreti dışında, varislerim benden arta kalan tek bir dinarı dahi miras diye paylaşamazlar. Zira bunlar haricinde bıraktıklarım sadakadır!"[2] Ebû Bekr miras konusunda, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Biz (Peygamber)ler geriye miras bırakmayız. Bizden geriye kalanlar sadakadır" buyruğuna uyacak şekilde Fâtıma, kızı Âişe ve Peygamberimizin diğer eşlerine muamele etmiştir.

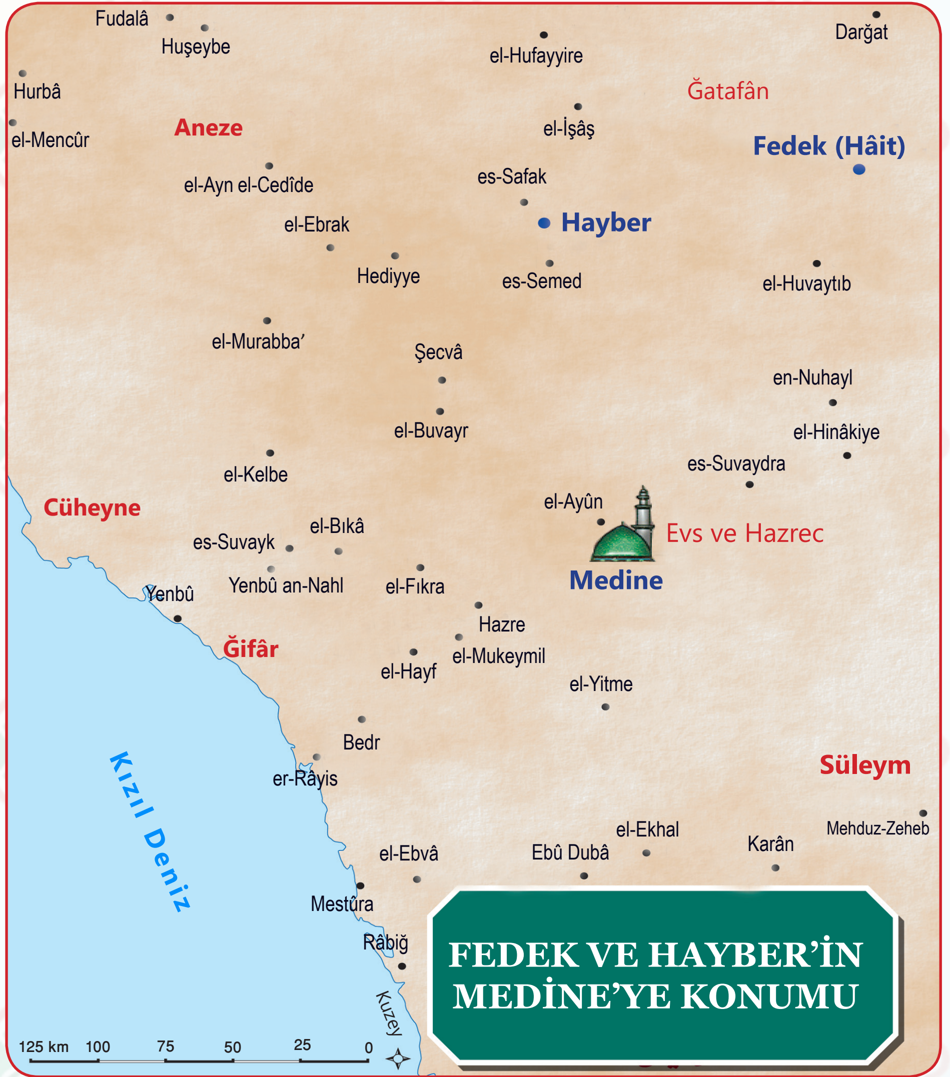
Ancak bazı tarihçiler iki değerli imam, iki mümtaz sahabi olan Ebû Bekr ile Ali arasında bir kırgınlığın olduğunu dile getirirler. Fakat bu da hilafet meselesinden dolayı değil, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) mirası sebebiyledir. Zira Hz. Fâtıma, babasının Fedek'teki arazisi ile Hayber'deki payını istemiş; ancak Ebû Bekr bu talebi kabul etmemiş ve babasının: "Biz Peygamberler geriye miras bırakmayız. Bizden geriye kalanlar sadakadır" hadisiyle ona karşılık vermiştir. Hz. Ali ile Fâtıma da bu hadisi bilmelerine rağmen yine de arada ufak da olsa bir kırgınlık olmuştur. O zamanlar Hz. Ali evine çekilmişti ve nasihat ile istişare için pek fazlaca Ebû Bekr'in yanına gidip gelmiyordu. Fakat Medine'yi savunma ve mürtedlerle savaşma gibi büyük olaylar karşısında her zaman Ebû Bekr'in yanında durmuştur. Hz. Ali'nin evinden fazlaca çıkamayışının sebebi eşi Fâtıma'nın hastalığı yüzünden olsa gerektir. Zira Hz. Ali, Fatıma'nın tedavisiyle uğraşmış ve nihayetinde babası Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından altı ay sonra o da vefat etmiştir. Hz. Fâtıma'nın, Ebû Bekr'le hiç görüşmediği iddiasına gelince bu da İslâm'ın tabiatını bilmeyenlerin sözleridir. Zira ne zamandan beri kadınlar erkeklerin yanına, erkekler de kadınların yanına gidip geldi ki? Sonra Fâtıma hastaydı ve bu sebeple evinden dışarıya çıkamıyordu. Ebû Bekr de hilafetin sorunlarıyla meşguldü; zira o zamanlarda İslam devleti çok kritik bir dönemden geçiyordu. Sonuç olarak diyebiliriz ki Ali b. Ebî Tâlib, Abbâs b. Abdilmuttalib ve Hâşim oğullarının tümü, insanlar Ebû Bekr'e biat ettikleri gün onlar da biat etmişlerdir. Hilafeti konusunda Ebû Bekr'e ne Hâşim oğulları, ne de başkaları muhalefet etmiştir.[3]

---

[1] İmâm Ahmed, *Müsned*

[2] *Sahîh-i Buhârî*

[3] Prof. İbrâhim el-Mütenâvî, *Ta'netun fi Kalb Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 25, 26.

Dr. Fehmi Abdulcelîl şöyle der: Hz. Ali'nin, Ebû Bekr'e biat ettikten sonra takındığı diğer bir tutum da, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) ait olan malları (Fedek ve Hayber'de bir pay) ve idaresini ele almada eşi Fâtıma ile Hâşim oğullarının hakkının olduğuna kendisinin de kanaat etmesidir. Ancak bunları almakta hedef eskiden Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi ilk önce bu mallardan Hâşim oğullarının ihtiyacını karşılama, geriye kalanını ise fakirlere dağıtmaktı. Eşiyle birlikte Fâtıma'nın ve Hâşim oğullarından diğerlerinin bu malları almak istemeleri bu sebeptendi. Yoksa Fâtıma ile eşinin bu malları talep etmesi, Resûlullah'tan kendilerine miras kaldı diye değildir.

Zira Hz. Fâtıma, daha önce duymamış ezberlememiş de olsa Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sahih olarak gelen bir hadise muhalif davranacak değildir. Hz. Fâtıma, bu malların idaresinin kendisinde ve Hâşim oğullarında kalmasını istiyordu. Bu şekilde hem kendi ihtiyaçları karşılanacak, hem de artanı Yüce Allah'ın kitabında belirtildiği gibi Müslüman fakirlere, yolda kalmışlara ve diğer ihtiyaç sahiplerine dağıtılacaktı. Belki de Fâtıma ve Hâşim oğullarından bir kesim, hilafete başkasının geçmesi veya bu yöndeki taleplerinin kabul edilmemesi durumunda bu mallar üzerindeki haklarının yok olup gideceğinden endişe ediyorlardı. Ebû Bekr'in de bu talebi kabul etmemesinin başlıca sebebi, Hâşim oğullarından, sonraki nesillerde gelecek olan torunların bu malları miraslarıymış gibi saymaları, bu mallardan gelen gelirleri sadece kendilerine harcayıp, fakirler ve yolda kalmışlar gibi diğer hak sahiplerini bu haktan mahrum etme endişesi olabilir.

Ebû Bekr ile Fâtıma arasındaki ihtilafın ana sebebi Hz. Fâtıma'nın babası Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) mirasçı olmak istemesi değildir. Temel sebep bu malların kontrol ve idaresini almak, bu mallardan gelen gelirleri Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi dağıtmaktı. Aradaki bu ihtilaf da Resûlullah'ın vefatının ilk gününde veya Ebû Bekr'in hilafetinin ilk günlerinde ortaya çıkmış değildir. Aksine bu sorun özel ve genel olarak, Ali b. Ebî Talib'in de içlerinde bulunduğu Muhacir ve Ensâr'dan tüm ashabın Ebû Bekr'e biatının tamamlanmasından sonra kendini göstermiştir.

"Ali b. Ebî Tâlib'in Halifelik Konusunda Ebû Bekr'e Biat Etmesi ve Ebû Bekr ile Fâtıma Arasındaki Sorunlar", sh. 4

Fedek'ten Çeşitli Manzaralar

İbn Kuteybe şöyle der: Hz. Fâtıma'nın Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) mirası konusunda Ebû Bekr'le çekişmesi yadırganacak bir şey değildir. Zira Hz. Fâtıma, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) miras konusunda ne dediğini bilmiyordu ve diğer insanlar gibi kendi babasına mirasçı olacağını zannediyordu. Ebû Bekr söz konusu hadisi ona aktarınca da Hz. Fatıma bu talepten vazgeçti.

Tevîl Muhtelef el-Hadîs, sh. 1/19

Hz. Ebû Bekr, Mürtedlerle Savaşmak Üzere Zül-Kassa'ya Hareket Etmek İstediğinde Hz. Ali'nin Tutumu

Abs ve Zibyân oğulları, kendi içlerindeki Müslümanlar ile çevredeki Müslümanlara saldırıp öldürdüler. Bunun haberi Ebû Bekr'e ulaşınca, öldürülen Müslümanlara karşılık müşriklerle savaşıp yok edeceğine dair yemin etti. Medine'ye yerine Usâme'yi halef olarak tayin etti. Zül-Kassa'ya doğru harekete geçti. Müslümanlar ona: "Allah aşkına ey Resûlullah'ın halifesi, sen Medine'de kal!" diye ricalarda bulundularsa da Ebû Bekr kabul etmedi ve: "Sizleri bizzat ben koruyacağım!" karşılığını verdi. Ali b. Ebî Talib de gelip ona: "Resûlullah'ın Uhud savaşında sana söylediğini ben de söylüyorum: Kılıcını kınına koy! Bize senin acını yaşatma ve Medine'ye geri dön! Vallahi sana bir şey olacak olsa senden sonra İslâm'ın artık bir düzeni olamayacak!" dedi. Ancak Ebû Bekr ona da: "Allah'a yemin olsun dönmem! Sizleri bizzat ben koruyacağım!" karşılığını verdi. Sonrasında Ebû Bekr'in komutasında Müslümanlar yollarına devam ettiler. Sonuçta Abs ve Zibyân oğullarının toprakları tekrar Müslümanların eline geçti. Sağ kalıp da orada olanlar tekrar zekat vermeye başladılar. İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 6, sh. 315

Cubbe
el-Hutta
Bak'â
el-Luveymî
Esed oğulları
Ummu'l-Kulbân
el-Vuaylî
eş-Şa'lâniye
el-Cesâmiye
el-Hufayr
Hâil
el-Habbe
Mûkak
Tay'
Kasr el-Aşravât
Feyd
eş-Şukayk
el-Cufr
Tâbe
el-Mehâş
Ibda
el-Buveytın
el-Avşeziye
Belî
el-Ulâ
Fudalâ
Muğayrâ
el-Haşîbe
Ğatafân
Darğat
el-Kusayr
el-Mustecide
Esed oğulları
Gamra
el-Hufayyira
Durayğat
el-Uzaym
Sumeyrâ'
Hurbâ
Vâil
el-Işâş
er-Ravd
et-Temriye
es-Suleymî
el-Mencûr
Semha
el-Muhaylânî
el-Ayn el-Cedîde
es-Safak
Fedek (Hâit)
el-Huleyfetu's-Süflâ
el-Be'âyis
et-Tarfâvî
en-Nevmâniye
HAYBER
Ukletu's-Sukûr
el-Ebrak
el-Huvayt
Hediyye
es-Semed
es-Silîle
en-Nukra
el-Haysûne
el-Luğfiyye
Aba'n-Nu'm
el-Murabba'
es-Sılsıla
Temîm
el-Îys
Şecvâ
en-Nuhayl
Ğatafân
el-Mahfer
el-Ba'câ
el-Buvayr
el-HİNAKİYE
es-Sum'ûriyye
el-Kelbe
Evs ve Hazrec
Cüheyne
el-Ayûn
es-Suvaydra
Abs ve Zubyân
es-Suvayk
Medine
el-Hısuv
Tallâl
el-Bikâ'
Yenbu an-Nahl
el-Fıkra
es-Salaviyye
Hazra
Yenbû
Ğifâr
el-Mukeymil
el-Hayf
Bedr
el-Yitme
el-Umuk
Afîf
er-Rayis
el-Ekhal
Mehdu'z-Zeheb
Süleym
Karân
el-Ebvâ
Kızıl Deniz
Ebû Dubâ
ed-Defî
Mestûra
Sufayne
Hafr Kişib
el-Havmiyyât
Râbiğ
Huzâ'a
er-Rî
el-Beyâr
Hüzeyl
es-Süleym
Ummu'd-Dûm
Kuzey
125 km 100 75 50 25 0

Zül-Kassa: Daha önce Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gönderdiği müfrezeler sayılırken: "Bu müfrezelerden birisi de Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh komutasında Irak yolu üzerindeki Zül-Kassa'ya gönderilen bir müfrezedir" diye geçmişti. Bugün Zül-Kassa diye bir yer bilinmemektedir. Ancak Yâkût el-Hamavî, **Mu'cemu'l-Büldân** eserinde, Zül-Kassa'nın, Rebeze yolu üzerinde, Medine'ye 24 mil uzaklıkta olduğunu belirtmiştir. Başka bir kaynağa göre ise Medine'ye 1 berîd (4 fersah) uzaklıkta olduğu zikredilir. Ancak her ikisi de Medine'den Kasîm'e doğru giden Irak yolu üzerinde olduğunu ifade ederler. Bu tariflere göre de bu mıntıkanın bugünkü Suvaydira beldesine yakın olduğunu gösteriyor. Burası da Ğatafânlıların yerleşim yeriydi. Gazve de Ğatafânlılardan Sa'lebe oğulları üzerine yapılmıştı.

M. Âtik b. Ğays el-Bilâdî, *Mu'cemu'l-Me'âlimi'l-Cuğrâfiyye li's-Sireti'n-Nebeviyye*, sh. 255

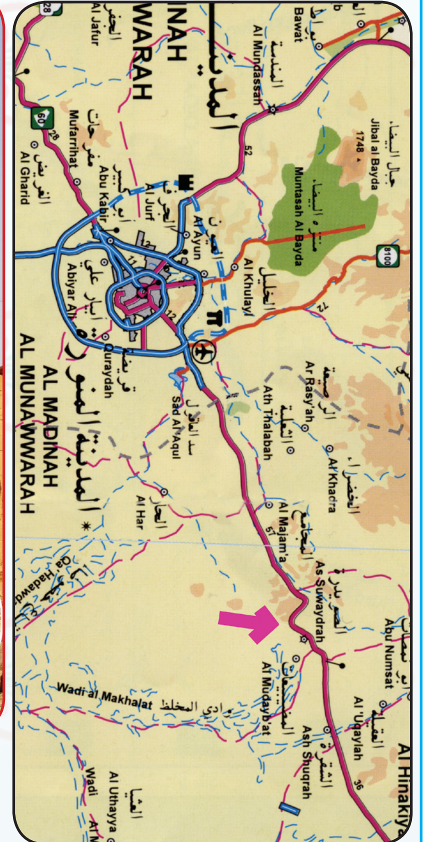
Sevgili okuyucu! Resimlerde de görüldüğü gibi, ben Suvaydira'nın hem eski, hem de modern görüntülerini verdim.

Nasr şöyle der: "Zül-Kassa, Medine'ye 24 mil uzaklıkta, Rebeze yolu üzerinde bir yerdir. Resûlullah ﷺ, Muhammed b. Mesleme komutasındaki bir birliği buraya, Sa'lebe b. Sa'd oğulları üzerine göndermişti." Seyf'in kitabında ise şöyle geçer: "Ebû Bekr, Medine'ye 1 berîd (4 fersah) uzaklıkta ve Necd'in karşı tarafında olan Zül-Kassa'ya doğru hareket etti. Orada orduyu birkaç parçaya ayırdı ve nihayetinde Zül-Kassa'yı ele geçirdi."

Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 4, sh. 366

Müellif, Suvaydira'daki (Zül-Kassa veya buraya yakın bir yerdeki) eski tarihi yapıların arasında görülmektedir.

HZ. EBÛ BEKR'İN VEFATI SIRASINDA HZ. ALİ'NİN TUTUMU

Resûlullah'ın ashabından Useyd b. Safvân anlatıyor: Hz. Ebû Bekr vefat edip de kefenlendiğinde, Peygamberimizin vefatı sırasında olduğu gibi Medine ağlamaktan sarsıldı. Ali b. Ebî Tâlib ağlayarak, aceleyle, "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn" çekerek Ebû Bekr'in evine doğru yola çıktı. Giderken de bir yandan: "Nübüvvetin hilatefi bu gün kesildi" diyordu. Ebû Bekr'in içinde bulunduğu odanın kapısına vardığı zaman kefenler içinde Ebû Bekr'i gördü. O esnada şöyle dedi: Allah sana merhamet etsin ey Ebû Bekr! Sen ki Resûlullah'ın dostu, tesellisi, rahatlığı, güvendiği, sırdaşı ve danıştığı kişiydin. Mekke'nin ilk Müslümanı, en sağlam imanlısı, yakîni en çok olanı, Yüce Allah'tan en çok korkanı, Yüce Allah'ın yolunda en fazla sıkıntı çekeni, Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) karşı en duyarlı olanı, İslâm için en şefkatli olanı, dostlarına en çok güven vereni ve sohbeti en tatlı olanıydın.

En güzel özellikler sende, iyi işlerde en önde, derece ve konum olarak da en üstte olanıydın. Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) en yakın, doğrulukta, davranışlarında, şefkatte ve cömertlikte ona en çok benzeyendin. Konum olarak insanların en üstünde, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında diğerlerinden daha saygın ve daha güvenilir biriydin. Yüce Allah da İslâm'a ve Resûlullah'a olan bu tutumundan dolayı sana hayırlar ihsan etti.

Resûlullah'ın gözü kulağı gibiydin. İnsanlar Resûlullah'ı yalanladıklarında sen onu tasdik ettin. Bunun içindir ki Yüce Allah, Kitab'ında: "Gerçeği getiren (Muhammed) ile onu doğrulayanlar (Ebû Bekr)..."[1] buyurarak seni Sıddîk (doğrulayan) olarak nitelendirmiştir. İnsanlar ona karşı cimri davranırken sen yardımlarda bulundun. İnsanlar ona yardımdan uzak durdukları zaman sen onun yanında durdun. Zor anlarında en güzel bir şekilde ona yoldaş oldun. Mağarada arkadaşıydın ve sekîne'nin inmesine vesile oldun. Hicret anında yoldaşı oldun. Vefatından sonra ümmetine en güzel bir şekilde halifelik yaptın. İnsanlar dinden döndükleri zaman Yüce Allah'ın dininin gereklerini yerine getirerek hiçbir peygamberin halifesinin yapamadığını yaptın. Arkadaşların yorulduklarında sen harekete geçtin, gevşediklerinde ise sen mukavemet gösterdin. Onlar zayıf düştüğünde sen güçlü durdun.

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yolundan ayrılmadın, çekişmelere girmeden hakkıyla halifelik yaptın. Münafıklara, kafirlerin oyunlarına, hasetçilerin düşmanlıklarına, fasıkların saptırmalarına ve asilerin öfkelerine rağmen yıkılmadın. Onlar başarısız olduklarında ise sen yapman gerekeni yaptın. Dilleri tutulduğunda sen konuşman gerekeni konuştun. Onlar durduklarında da sen yoluna devam ettin. Sana uyup doğru yola erdiler. Sesin seslerinin altında çıkardı; ama değer bakımından onların en yükseğinde idin. En az konuşanlarıydın; ama en doğru ve isabetli görüşleri söylerdin. Hepsinden fazla suskun kalır, ama on doğru kararlar ve en isabetli görüşler senden çıkardı. Onların en cesuru, işleri en iyi bilen ve ameli en güzel olanıydın.

İnsanlar uzak durduklarında Yüce Allah'ın dinine karşı ilk Yas'ub'u ("arı beyi") ve fitneye düştüklerinde de fitneye en uzak duranlardan oldun. Allah'a yemin olsun ki senin idaren altına girdiklerinde müminlere karşı şefkatli bir baba gibi davrandın. Onların taşıyamadığı yüklerin altına girip üstesinden geldin. Onların ihmal ettiklerini sen gözettin, unuttuklarını sen aklında tuttun. Onların bilmediği şeyleri sen bilir, yapamayıp teslimiyet gösterdikleri konulara sen girişip el atardın. Endişeye düştükleri zaman endişeleri yok ettin, korkuya kapıldıklarında sen sabrettin. Onların taleplerini karşılamaya çalıştın, senin yönlendirmelerinle de zaferlere nail oldular ve ummadıkları şeylere kavuştular.

Kafirlere yağan bir azap, müminlere karşı ise merhametli, şefkatli ve sığınak oldun. Böylesi bir yükün (hilafetin) altına girdin; ancak, ahlaklı davranıp kurtuluşa erdin, böylesi bir işin tüm erdemlerini de beraberinde götürdün. Kalbin asla başka şeylere meyletmedi ve hiçbir şeyden ürkmedi. Allah'a yemin olsun ki fırtınaların yerinden oynatamadığı ve kasırgaların yok edemediği dağ gibiydin. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğu gibi: "İnsanlar senin yanında ve dostluğunla güven içinde olurlar." Ve yine buyurduğu gibi: "Bedenen zayıf ama; Yüce Allah'ın emirlerini ifa etmede pek kuvvetliydin."

Kendi gözünde mütevazı; ama Yüce Allah'ın katında büyük birisiydin. İnsanların gözünde saygın ve ulaşılmaz bir yerin vardı. Kimseler seni bir konuda ayıplayamaz ve kimseler de sende kötülenecek bir şeyler bulamazdı. Kimsenin sende bir menfaati olamayacağı gibi yanlış bir şeyde kimse senden müsamaha göremezdi. Zayıf ve zelil olan kişi, hakkını aziz olan kuvvetliden alana kadar senin yanında kuvvetliydi. Kuvvetli olan kişi de, kendisinden insanların hakkı alınıncaya kadar yanında zayıf birisiydi. Sana yakın olanla uzak olan birdi. Sana en yakın olan kişi, Yüce Allah'a en fazla itaat eden ile en fazla takva sahibi olandı. Hak, doğruluk ve şefkat senin sıfatlarındı. Sözün bir hüküm gibiydi ve herkesi bağlayacak nitelikteydi. Emirlerin de hilmi ve kararlılığı yansıtırdı. Görüşlerin de ilme ve azme dayalıydı. Yolumuz apaçık belirmişken ve zorluklar aşılmışken çekip gittin. Sen ki fitne ateşlerini söndürdün, din seninle kaim oldu, iman güç buldu, İslâm ve Müslümanlar daha da sağlamlaştı. Yüce Allah'ın: "Kafirler istemese de..." buyruğu tecelli etti ve bunları kafirler de gördü. Vallahi her şeyde bizi çok gerilerde bıraktın ve sana yetişmeye çalışanları çok yordun. Hayırlarda çok bariz bir şekilde başarılı oldun. Bizi gözyaşlarına boğdun, semadakileri bile üzüntü içinde bıraktın. Ayrılığın herkesi yıktı. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn. Yüce Allah'ın bu takdirine razıyız ve dostumuzu ona havale ettik. Allah'a yemin olsun ki, Müslümanlar Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra senin yokluğun gibi bir musibete uğramadı. İslâm dini için her zaman izzet sahibi, hazır bir nefer ve bir yuva oldun. Müminler için bir sığınak, bir kale oldun. Münafıklara karşı şiddetli, güçlü ve katı oldun. Yüce Allah seni Peygamberine (sallallahu aleyhi vesellem) kavuştursun, senin ecrinden bizi mahrum etmesin, senden sonra bizi dalâlete düşürmesin. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn. Hz. Ali sözlerini bitirene kadar oradaki insanlar susup dinlediler. Sonra ağlamaya başladılar ki evde ağlama sesleri yükseldi. Hz. Ali sözlerini bitirince: "Doğru söyledin ey Resûlullah'ın damadı!" dediler.[2]

---

[1] Zümer Sur. 33

[2] Ebû Bekr, Muhammed b. el-Hüseyn el-Âcurrî, *eş-Şerî'a*, cilt 5, sh. 343-345, Dâru'l-Vatan, Riyâd.

Vehb es-Suvâî der ki: Hz. Ali b. Ebî Tâlib bizlere bir hutbe verdikten sonra: “Peygamberinden sonra bu ümmetin en hayırlı adamı kimdir?” diye sordu. Ona: “Sensin ey Müminlerin emiri!” dediğimde, Hz. Ali: “Hayır! Peygamberden sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebû Bekr, sonra Ömer’dir. Sükûnetin Ömer’in diliyle konuşmasını pek de uzak görmezdik” karşılığını verdi.[1]

(Hz. Ali’nin oğlu) Muhammed b. el-Hanefiyye der ki: Babama: “Resûlullah’tan sonra en hayırlı kişi kimdir?” diye sorduğumda, babam: “Ebû Bekr” dedi. “Sonra kim?” diye sorduğumda, babam: “Sonra Ömer” dedi. Bir daha: “Sonra kim?” diye sormam halinde, “Sonra Osmân” diye cevap vermesinden çekindiğim için: “Babacığım! Sonra sen misin?” diye sordum. Ancak babam: “Ben, Müslümanlardan herhangi biriyim” karşılığını verdi.[2]

Ebu’l-Alâ el-Mübârekfûrî şöyle der: Amr b. Süfyân kanalıyla nakledilen Hz. Ali’nin şu hadisini İmâm Ahmed ve **Delâilu’n-Nübüvve** eserinde Beyhâkî, hasen bir senedle nakletmişlerdir: Cemel savaşında Hz. Ali galip gelince şöyle dedi: “Ey insanlar! Resûlullah hilafet konusunda bize herhangi bir söz vermiş değildir. Biz kendi aramızda Ebû Bekr’in halife olarak tayin edilmesini uygun gördük. Ebû Bekr de ölene dek hakkı ayakta tutmuş ve doğru yolda yürümüştür. Sonra Ebû Bekr, kendisinden sonra Ömer’in halife olmasını uygun gördü. O da din tamamen yerleşinceye kadar hakkı ayakta tutmuş ve doğru yoldan ayrılmamıştır. Onlardan sonra ise bu işi dünyayı arzulayan bazı insanlar üstlendi ve artık hükmünü ancak Yüce Allah’ın vereceği olaylar meydana geldi.”

Hâkim’in **Müstedrek**’inde -ki isnâdının sahîh olduğunu belirtmiştir- ve Beyhakî’nin **Delâilu’n-Nübüvve** eserinde geçen rivayete göre Ebû Vâil şöyle der: Hz. Ali’ye: “Senden sonra bize bir halife seçmeyecek misin?” diye sorulduğunda Hz. Ali şu karşılığı verdi: “Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kendisinden sonra hilafet için birini seçmedi ki ben seçeyim! Ancak Yüce Allah şu ümmete hayır dilemişse, Resûlullah’tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra onları nasıl en hayırlılarının etrafında bir araya getirdiyse, benden sonra da onları en hayırlıları olan birinin etrafında bir araya getirir.”[3]

ŞÎİ TARİHÇİLERDEN BİRİ OLAN YA’KÛBÎ’NİN RİVAYETİ

Hz. Ebû Bekr, Bizanslıların üzerine gitmek isteyince bu konuda Resûlullah’ın ashabından olan bir grupla istişare etti. Ancak bir süre konuşmalara rağmen bir şey çıkmayınca bu kez Ali b. Ebî Tâlib’e danıştı. Hz. Ali de ona: “Şayet bunu yaparsan zafer senin olacaktır!” dedi. Ebû Bekr de: “Bana hayırlı bir müjde verdin” karşılığını verdi. Sonra Ebû Bekr, Müslümanlara bu konuda bir hutbe verdi. Bizanslıların üzerine gitmek üzere hazırlanmaları için emir verdi. Ancak bu emir üzerine cemaat suskun kalınca Ömer kalktı ve: “Şayet bu teklif yakın bir yer için veya meşakkatsiz bir yolculuk için olsaydı yerine getirmek için hemen harekete geçerdiniz!” dedi. Amr b. Sa’îd kalkıp da ona: “Münafıklar için söylenecek şeyleri bize mi söylüyorsun ey Hattâb’ın oğlu! Bizi kınadığın konuda senin durumun farklı mı ki?” diye çıkıştı. Ancak Hâlid b. Sa’îd kalkıp: “Bu durum karşısında bizim itaatten başka bir tavrımız olamaz!” dedi ve kardeşi Amr’ı susturdu.

Bu tavrı karşısında Ebû Bekr, Hâlid’e şükranlarını belirttikten sonra Müslümanların yola çıkması için emir verdi. Başlarına da Hâlid b. Sa’îd’i komutan olarak atadı. Hâlid, Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) Yemen’deki valilerinden birisiydi. Yemen’den döndüğünde Resûlullah’ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğini gördü ve başlarda Ebû Bekr’e biat etmekten geri durup bu konuda Hâşim oğullarının tarafından oldu. Ebû Bekr komutan olarak Hâlid’i atayınca, Ömer: “Sana biat etmekten geri durmasına ve bu konuda Hâşim oğullarına, sana da ulaşan o sözleri söylemesine rağmen komutan olarak onu mu atıyorsun? Vallahi bunu yapmanı pek de doğru bulmuyorum” dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr, komutanlığı Hâlid’den aldı. Sonra Yezîd b. Ebî Süfyân, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, Şurahbîl b. Hasene ve Amr b. el-Âs’ı çağırdı ve onlara: “Şayet hepiniz bir arada olursanız komutanınız Ebû Ubeyde olacak!” dedi. Yemen’deki kabileler de savaş için ona destek yollayınca, Ebû Bekr ilk gönderdiği ordunun peşinden ikinci orduyu da destek olarak yola koydu. Müslümanların ordusu Şam’a yetiştiğinde Ebû Ubeyde, Ebû Bekr’e, Bizans kralının çok büyük bir orduyla gelmekte olduğunu bildiren bir yazı gönderdi. Bunun üzerine Ebû Bekr, Arap kabilelerinden gelen yardım kuvvetlerini ordular halinde düzenleyip birbiri ardınca Şam’a doğru yollamaya başladı. Ebû Ubeyde’nin, Bizanslıların durumunu haber veren mektupları birbiri ardınca gelmeye başlayınca, Ebû Bekr, Kureyş ve diğer kabilelerden oluşan bir orduyu Amr b. el-Âs komutasında Şam’a doğru harekete geçirdi. Sonra Ebû Bekr, Hâlid b. el-Velîd’e, Irak’ta Müsennâ b. Hârise’yi vekil olarak bırakıp Şam’a yönelmesi konusunda bir mektup yazdı. Bunun üzerine Hâlid b. el-Velîd elinin altındaki iyi savaşan güçleri Şam’a gitmek üzere topladı, geriye kalanları da, başlarına Müsennâ b. Hârise eş-Şeybânî’yi atayıp Irak’ta bıraktı.[4]

[1] İmâm Ahmed, *Müsned*
[2] *Sünen*, Ebû Dâvûd
[3] *Tuhfetu’l-Ahvezî*, cilt 6, sh. 402
[4] Ya’kûbî, *Târihu’l-Ya’kûbî*, cilt 2, sh. 133

Ömer b. el-Hattâb Döneminde Ali b. Ebî Tâlib

Hz. Ali b. Ebî Tâlib, Hz. Ömer'in başında bulunduğu İslam devletinin istişâre meclisinde en önemli üyelerden birisiydi. Hatta başdanışman kendisiydi. Hz. Ömer, Hz. Ali'nin değerini, anlayışını, bilgi ve hikmetini iyi biliyordu. Ömer'in Hz. Ali'ye bakışı da çok olumlu ve güzeldi. Zira Hz. Ali hakkında şöyle demişti: "Aramızda en iyi hüküm veren Ali'dir."

İbnü'l-Cevzî şöyle der: "Hem Ebû Bekr, hem de Ömer, Hz. Ali'ye danışırlardı. Hatta Hz. Ömer: "Ebu'l-Hasan'ın olmadığı bir durumda gelecek bir sorundan Allah'a sığınırım!" demişti.

Mesrûk der ki: "İnsanlar dini bilgileri şu altı kişiden alırlardı: Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah (b. Mes'ûd), Ebû Mûsa, Zeyd b. Sâbit ve Ubey b. Ka'b." Mesrûk yine şöyle der: "Resûlullah'ın ashâbını gözlemlediğimde nihayetinde ilimlerinin şu altı kişiye dayandığını gördüm: Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah (b. Mes'ûd), Ebu'd-Derdâ, Ubey b. Ka'b ve Zeyd b. Sâbit. Bu altı kişiyi de gözlemledim ve bunların da ilimlerinin şu iki kişiye dayandığını gördüm: Ali ve Abdullah."

Yine şöyle der: "İlim, Medine'deki âlim, Şam'daki âlim ve Irak'taki âlim olmak üzere üç kişiye dayanıyordu. Medine'nin âlimi Ali b. Ebî Tâlib idi. Kûfe'nin (Irak'ın) âlimi Abdullah b. Mes'ûd idi. Şam'ın âlimi ise Ebu'd-Derdâ'ydı. Bir araya geldikleri zaman Şam âlimi ile Irak âlimi, Medine âlimine soru sorarlardı. Medine âlimi (Hz. Ali) onlara bir şey sormazdı; zira kendisi "mukarrabûn" kişilerdendi. Kardeşine (halifeye) yardımcı olur ve ilminden yana cimri davranmadan kendi görüşlerini açıklardı. Henüz yeni olan devletin işlerini düzenlerken, hakkında herhangi bir dini hüküm bulunmayan sorunlara karşı çare ve yollar bulmak için çabalardı. Bunun örnekleri pek çoktur. Birkaçını şöyle sıralayabiliriz:[1]

YARGI ALANINDA

1- SOYUN BELİRLENMESİ: Zenci bir adam, yanında kendisi gibi zenci olan karısıyla Ömer b. el-Hattâb'ın yanına geldi ve: "Ey müminlerin emiri! Benim, rahme bırakacağım tohum (döl) siyah olur, karım da siyah gördüğün gibi. Ancak bana kırmızı renkte bir çocuk doğurdu" dedi. Kadın ise: "Ey müminlerin emiri! Allah'a yemin olsun ki ben, ona ihanet etmiş değilim! Bu çocuk da ondan!" karşılığını verdi. Bu durum karşısında Hz. Ömer nasıl bir cevap (hüküm) vereceğini bilemez hale geldi. Olay Ali b. Ebî Tâlib'e sorulduğu zaman da, Ali zenci adama: "Sana bir şey sorsam, bana doğru cevap verir misin?" dedi. Adam: "Allah'a yemin olsun ki doğruyu söyleyeceğim!" karşılığını verdi. Ali: "Karın hayızlı iken onunla ilişkiye girdin mi?" diye sorunca, adam: "Evet! Bu oldu" karşılığını verdi. Bunun üzerine Hz. Ali: "Allahu Ekber! Nutfe (sperm) şayet kana karışacak olursa Yüce Allah da bu nutfeden kırmızı renkte bir çocuk yaratır. Onun için kendi çocuğunu inkar etme! Zira bunun müsebbibi sensin!" dedi.

2- HZ. ALİ'NİN, BİR KADININ SAHTEKARLIĞINI ORTAYA ÇIKARMASI:[2] Câfer b. Muhammed şöyle nakleder: Ömer b. el-Hattâb'ın yanına bir kadın getirildi. Bu kadın Ensâr'dan bir gence gönül vermiş ve onunla beraber olmak istemişti. Ancak Ensârlı genç bu yönde ona yüz vermeyince kadın ona bir oyun oynadı. Bir yumurta aldı, sarısını atıp, akını giysisinin üzerine ve bacak aralarına döküp sürdü. Sonra Ömer b. el-Hattâb'ın yanına feryat ederek geldi ve: "Bu adam zorla bana sahip oldu ve aileme karşı beni rezil etti! İşte yaptığının izleri de hâlâ üzerimde" dedi. Ömer, kontrol etmeleri için kadınlara emir verdi. Kadınlar da: "Adamın menisinin izleri kadının bedeni ve giysileri üzerinde" dediler. Bunun üzerine Ömer hemen o genci cezalandırmaya koyuldu.

Genç ise: "Ey müminlerin emiri! Allah'ın emrini uygulamadan olayın doğruluğundan iyice emin

---

[1] Ali b. Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh 168

[2] İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Turuku'l Hikemiyye fi's-Siyaseti'ş-Şer'iyye*, cilt 1, sh. 69-70, tahkîk: Muhammed Cemîl Ğâzî, el-Medenî Matbaası, Kahire

ol! Vallahi ben ona saldırıp böylesine çirkin bir şeyi yapmış değilim. Kendisi beni arzuladı; ancak ben uzak durdum!" diyerek yardım istedi. Bunun üzerine Ömer, Hz. Ali'ye: "Ey Ebu'l-Hasan! Bu konuda ne dersin?" diye sorunca Hz. Ali, kadının giysisi üzerindeki izlere baktı ve kaynar su getirilmesini istedi. Getirilen suyu giysinin üzerine dökünce de yumurtanın akı katılaştı. Hz. Ali, onu alıp kokladı, tadına bakınca da yumurta tadında olduğunu gördü. Kadını azarlayınca da kadın yaptığını itiraf etti.

MÂLİ VE İDÂRİ ALANDA

1- HALİFENİN MAAŞI: Ebû Bekr'in vefatından sonra Müslümanların başına Ömer b. el-Hattâb geçince, belli bir süre devlet hazinesinden (beytülmaldan) maaş olarak hiçbir şey almadı. Bu yüzden de maddi yönden sıkıntılara maruz kaldı. Zira halife olarak Müslümanların işleriyle uğraştığı için kendi ticaretinden kazandığı, geçimini karşılamaya yetmez oldu. Bu konuda da Resûlullah'ın ashâbına danıştı. Onlara: "Tamamen kendimi yönetim işine verdim. Maddi olarak devlet hazinesinden bana düşen nedir?" diye sordu. Osmân b. Affân: "Kendin yiyebilir ve başkasına da yedirebilirsin" karşılığını verdi. Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl de Osmân'ın dediğini söyledi. Hz. Ömer, Hz. Ali'ye: "Bu konuda sen ne dersin?" diye sorunca, Ali: "Hazineden sana ancak bir sabah, bir de akşam yemeği düşer" dedi. Ömer de Hz. Ali'nin görüşüne göre davrandı. Hz. Ömer, hazineden kendisine düşen payı belirlerken de şöyle demiştir: "Allah'ın malı (beytülmal) karşısındaki tutumum, yetimin malı karşısındaki tutumum gibidir. Şayet bu mala ihtiyacım olmazsa dokunmam. Ancak muhtaç duruma düştüğüm zaman da maruf ölçüde kullanırım."[1]

2- SEVÂD ARAZİSİ HAKKINDA HZ. ALİ'NİN GÖRÜŞÜ: Irak'taki Sevâd bölgesi fethedildiği zaman sahabilerden bazıları Ömer'e, arazilerin bölgeyi fethedenler arasında paylaştırması fikrini verdiler. Ancak arazinin büyüklüğü ve verimli oluşu, ileri görüşlü olan Ömer'in daha sonra gelecek nesilleri düşünmesi sonucu böylesi bir paylaştırma içine sinmedi. Bu konuda Hz. Ali'ye danışınca da Ali, Ömer'in düşüncesine katıldı, arazinin devlet hazinesine bağlı kalmasını ve paylaştırılmamasını istedi. Ömer de Hz. Ali'nin görüşüne göre hareket etti. Bu konuda da şöyle dedi: "Şayet müslümanların daha sonraki nesilleri olmasaydı, fethedilen her kasabayı, Peygamberimizin yaptığı gibi Müslümanlar arasında paylaştırırdım."[2]

3- ÖMER'İN, HİCRÎ TARİHİ (TAKVİMİ) BELİRLERKEN HZ. ALİ'NİN GÖRÜŞÜNÜ TERCİH ETMESİ: İbn Abbâs bildiriyor: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Medine'ye geldiğinde Müslümanların (yazışma ve belgelerde) kullandığı belli bir tarih yoktu. "Peygamberimizin hicretinden bir ve iki ay sonra, önce" gibi kalıplarla tarih belirleniyordu. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatına kadar da bu durum bu şekilde devam etti, vefatıyla da tarih yine kesintiye uğradı. Ebu Bekr'in hilafeti boyunca, Hz. Ömer'in de hilafetinin ilk dört yılı durum yine bu şekilde devam etti. Sonrasında ise tarih tamamen bırakıldı; ancak bu yüzden bir sürü sorun ortaya çıktı. İbn Semerkandî'nin naklettiğine göre Ebû Mûsa el-Eş'arî, Hz. Ömer'e: "Senden gelen yazılarda herhangi bir tarih bulunmuyor. Yılların belirlenmesi için yazışmalarına bir tarih koy" şeklinde bir yazı yazdı. Bundan sonra da Hz. Ömer, tarihi kullanmaya başladı.

Ebu'l-Yakazân ise şöyle der: Hz. Ömer'e, ödemesi Şaban ayında olan bir borç senedi davası arzedildi. Ancak Ömer: "Öyle de bu hangi Şaban? Bu yılın mı, geçen yılın mı, yoksa gelecek yılın Şaban'ı mı?" diye çıkıştı.

Heysem b. Adiy der ki: "İlk tarih kullanan kişi Ya'lâ b. Umeyye'dir. Zira Yemen'den üzerinde tarih de

[1] Dr. Ali b. Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib Fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh 171- 172

[2] Dr. Ali b. Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib Fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh 171- 172

bulunan bir yazı yazmıştı. Ömer bunu beğenince de bir başlangıç tarihi belirleme işine kalkıştı."

İbn Abbâs şöyle der: Hz. Ömer, tarihi belirleme işine girişince sahabeyi toplayıp bu konuda onlarla istişare etti. Sa'd b. Ebî Vakkâs: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatı başlangıç tarihi olsun" dedi. Talha da: "Başlangıç tarihi peygamber olarak gönderildiği tarih olsun" fikrini ileri sürdü. Ali b. Ebî Tâlib ise: "Başlangıç tarihi Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) hicreti olsun; zira hicret hak ile batılı ayırmıştır" dedi. Bir kısmı da Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peygamber olarak gönderiliş tarihini başlangıç tarihi olarak al" şeklinde fikir beyan ettiler. Bu tarih belirleme işi hicretin 17. yılında olmuştur. Hicretin 16. yılı olduğunu söyleyenler de vardır. Sonunda Ali b. Ebî Tâlib'in söylediğinde karar kıldılar. Sonra aylar konusunda arada ihtilaf çıktı. Abdurrahman b. Avf: "Haram ayların ilki olduğu için senenin ilk ayı Recep ayı olsun" dedi. Talha da: "Ümmetin ayı olduğu için Ramazan ayı ilk ay olsun" fikrini ileri sürdü. Hz. Ali ise: "Kamerî yılın ilk ayı olduğu için Muharrem ayı olsun" dedi.[1]

ASKERİYE VE DEVLET İŞLERİ ALANINDA

1- ÖMER B. EL-HATTÂB'IN KUDÜS SEFERİ İÇİN HZ. ALİ'YE DANIŞMASI VE ONU MEDİNE'YE VEKİL KILMASI: Ebû Ubeyde, Şam'ın fetih işlerini bitirince, Kudüs ahalisine, ya Yüce Allah'ın dinine girmeleri, ya dacizyeyi kabul etmeleri veya savaş için hazırlanmaları yönünde bir mektup gönderdi. Ancak Kudüslüler Ebû Ubeyde'nin bu tekliflerini kabul etmediler. Bunun üzerine Ebû Ubeyde, Şam'da yerine Sa'îd b. Zeyd'i vekil bırakarak askerlerini alarak Kudüs'e doğru yola çıktı. Ebû Ubeyde, Kudüs'ü kuşatıp onları sıkıştırınca, müminlerin emiri Ömer b. el-Hattâb'ın yanlarına gelmesi şartı ile anlaşma yapmayı kabul ettiler.

Ebû Ubeyde de Hz. Ömer'e durumu bildiren bir mektup yazdı. Hz. Ömer bu konuda Müslümanlarla istişare etti. Osmân b. Affân ona: "Yanlarına gitme ki zelîl olsunlar ve burunları yere sürtülsün" dedi. Ali b. Ebî Tâlib ise: "Kuşatma sebebiyle Müslümanlar üzerine çöken yükün biraz olsun hafiflemesi için yanlarına git" fikrini verdi. Ömer de Hz. Ali'nin dediğini yaptı ve Osmân'ın görüşüne iltifat etmedi.

Hz. Ömer, Medine'ye vekili olarak Ali b. Ebî Tâlib'i bırakarak ordusuyla birlikte Kudüs'e doğru yola koyuldu. Abbâs b. Abdilmuttalib de öncü kuvvetlerin başında önden yola çıktı. Şam'a ulaştığında, Ebû Ubeyde onu Hâlid b. el-Velîd ve Yezîd b. Ebî Süfyân gibi başkomutanlar ile karşıladı. Ebu Ubeyde inip Ömer'e doğru yürümeye başladı. Ömer de inip Ebû Ubeyde'ye doğru yürüdü. Karşılaştıklarında Ebû Ubeyde, Ömer'in elini öpmek istedi; ancak Ömer de Ebû Ubeyde'nin ayağını öpmeye yeltendi. Ebû Ubeyde öpmekten vazgeçince Ömer de vazgeçti.

Sonra Kudüs'e gidip oradaki Hıristiyanlarla bir anlaşma yaptı. Anlaşmaya göre Beytu'l-Makdis Hıristiyanları, Kudüs'teki Bizanslıları üç gün içinde oradan çıkaracaklardı. Hz. Ömer, Kudüs'e girdiğinde ilk olarak Beytu'l-Makdis'e, İsrâ gecesinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) girdiği kapıdan girdi. Girdiğinde telbiye ettiği de söylenir. Mescitte, Hz. Dâvud'un mihrabında tahiyyetu'l-mescid namazı kıldı. İkinci günü aynı mescitte Müslümanlara sabah namazını kıldırdı. İlk rekatta Sâd sûresini okuyup (secde ayetinde) Müslümanlarla beraber secde etti. İkinci rekatta ise İsrâ sûresini okudu.

[1] Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed el-Mînî, *Umdetu'l-Kâri*, Dâr İhyâu't-Türâsu'l-Arabî, Beyrut, Lübnân

Sonra, İsrâ (Miraç) gecesinde Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üzerine basarak devesine bindiği kayanın yanına geldi. Hz. Ömer kayanın yerini Ka'b el-Ahbâr'a sormuştu. Ka'b el-Ahbâr da Ömer'in, sırtını mescide verip ilerlemesini isteyince Ömer: "Yahudilere benzedin!" dedi. Daha sonra bugün Ömer Mescid'i olarak bilinen mescidi, Beytu'l-Makdis'in karşı tarafına inşa etti. Hz. Ömer, kayanın yanındaki toprağı kendi cübbesi ve gömleğiyle taşıdı. Müslümanlar da onunla birlikte toprak taşıdılar. Kalan toprağın taşınma işi için de Ürdünlüleri görevlendirdi. Yahudilerin kıblesi olduğu için Bizanslılar kayanın yanını çöplüğe çevirmişlerdi. Öyle ki kadın adet kanının bulaştığı kirli bezini çıkarıp kayanın oraya atarladı. Yahudiler orayı çöplüğe dönüştürmüşlerdi. Çarmıha gerilen kişinin kabridir diye Yahudiler haçlarını oraya koymuş ve kabrin üzerini çöplük haline getirmişlerdi. Bunun içindir ki o yerin ismi Kumâme (çöplük)" olarak kalmış, bu isim hıristiyanların daha sonra orada yaptıkları kiliseye de yansımış ve "Kumâme kilisesi" şeklinde anılır olmuştu.[1]

Ömer b. el-Hattâb'ın, Kudüs Ahalisine Yazdığı Antlaşmanın Metni

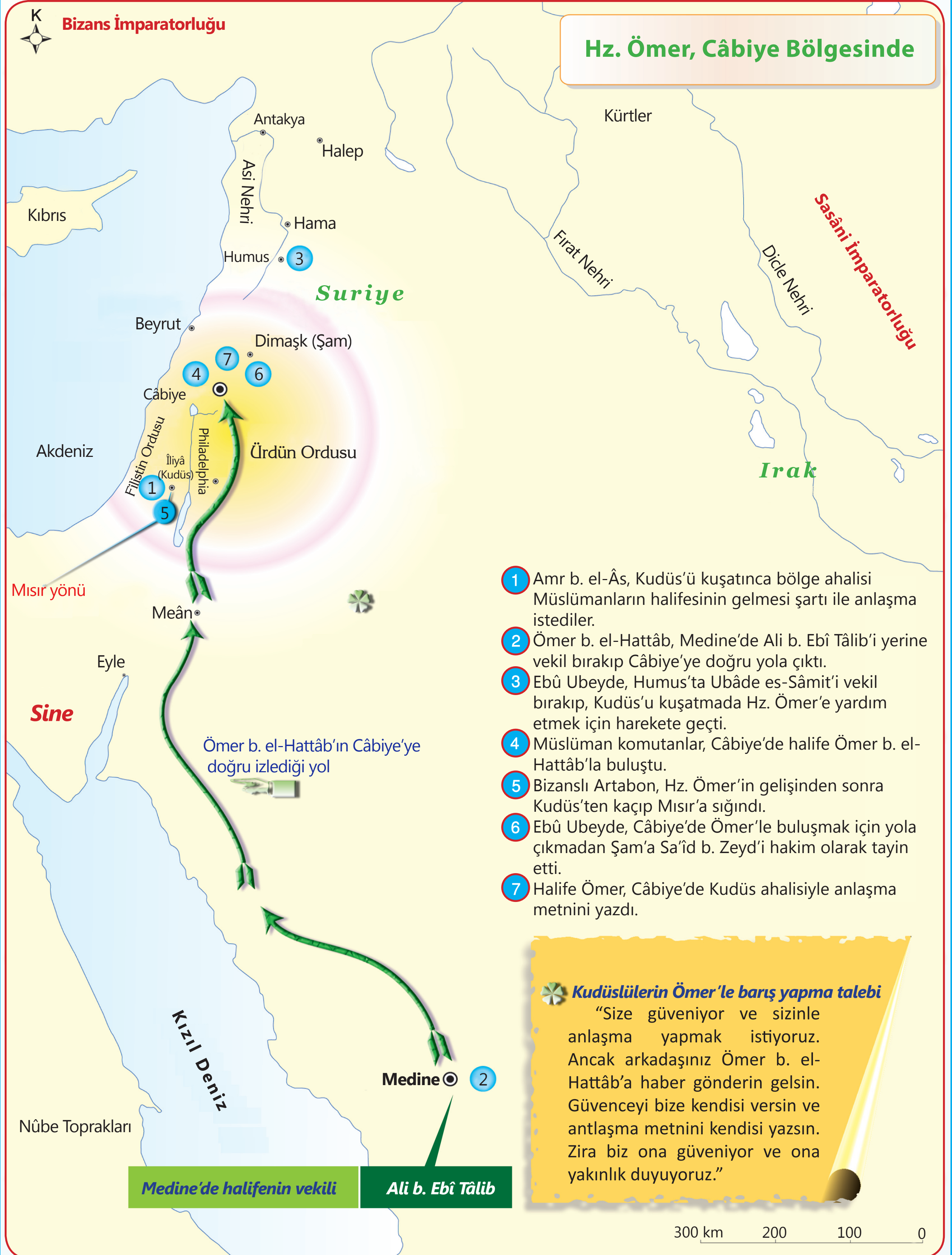
Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın kulu ve müminlerin emiri Ömer'in, Îliyâ (Kudüs) ahalisine verdiği güvencedir. Canları, malları, kiliseleri, haçları, hasta olan ve olmayanları ile diğer insanları için güvence verilmiştir. Kiliseleri iskan yeri edinilmeyecek, yıkılmayacak, kiliseden ve ona ait mallardan, haçlarından ve diğer mallarından herhangi bir şey alınıp eksiltilmeyecek. Dinleri konusunda herhangi bir zorlanmaya maruz kalmayacaklar. Hıristiyanlardan hiç kimseye bir zarar verilmeyecek. Ancak Kudüs'te Yahudilerden hiç kimse onlarla birlikte oturamayacak. Diğer kent ahalilerinde olduğu gibi Kudüs ahalisi de cizye verecek. Kudüslüler, Bizanslılar ile hırsızları şehirden çıkartacaklar. Gidecekleri yere ulaşıncaya kadar canları ve malları güvende olacak. Kalmak isteyenler de Kudüs ahalisi için konulan cizyeyi verdiği müddetçe yine güven içinde olacaktır. Kudüs Hıristiyanlarından mallarını ve ailesini alıp da Bizanslılarla beraber ayrılmak isteyenler gidecekleri yere ulaşana dek can ve malları güven içinde olacak, geride bıraktıkları haç ve mabetlerine de dokunulmayacak. Filan savaştan önce diğer yerlerden buraya gelen halk da, Kudüs ahalisi gibi cizyeyi vermeleri şartıyla dilerlerse burada kalabilirler. İsteyen Bizanslılarla birlikte şehirden ayrılabilir, isteyen de geri memleketine dönebilir. Ekinlerini toplayıncaya kadar bunlardan da bir şey alınmayacak. Bu anlaşma metninde geçen şartlar üzerinden cizyeyi verdikten sonra Kudüslüler için Allah'ın ahdi, Resûlullah'ın, halifelerinin ve müminlerin zimmeti geçerli olacaktır. Bu anlaşma, Hâlid b. el-Velîd, Amr b. el-Âs, Abdurrahman b. Avf ve Muâviye b. Ebî Süfyân'ın şahitliğinde hicri 15. yılında kaleme alınmış ve kabul edilmiştir.[2]

Suudi Arabistan'ın Cevf bölgesinde tarihi Dûmet el-Cendel'deki Hz. Ömer Mescidi

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 55-56
[2] İbn Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-Umem vel-Mulûk*, cilt 2, sh. 449

Hz. Ömer, Câbiye Bölgesinde

1. Amr b. el-Âs, Kudüs'ü kuşatınca bölge ahalisi Müslümanların halifesinin gelmesi şartı ile anlaşma istediler.
2. Ömer b. el-Hattâb, Medine'de Ali b. Ebî Tâlib'i yerine vekil bırakıp Câbiye'ye doğru yola çıktı.
3. Ebû Ubeyde, Humus'ta Ubâde es-Sâmit'i vekil bırakıp, Kudüs'u kuşatmada Hz. Ömer'e yardım etmek için harekete geçti.
4. Müslüman komutanlar, Câbiye'de halife Ömer b. el-Hattâb'la buluştu.
5. Bizanslı Artabon, Hz. Ömer'in gelişinden sonra Kudüs'ten kaçıp Mısır'a sığındı.
6. Ebû Ubeyde, Câbiye'de Ömer'le buluşmak için yola çıkmadan Şam'a Sa'îd b. Zeyd'i hakim olarak tayin etti.
7. Halife Ömer, Câbiye'de Kudüs ahalisiyle anlaşma metnini yazdı.

Kudüslülerin Ömer'le barış yapma talebi

"Size güveniyor ve sizinle anlaşma yapmak istiyoruz. Ancak arkadaşınız Ömer b. el-Hattâb'a haber gönderin gelsin. Güvenceyi bize kendisi versin ve antlaşma metnini kendisi yazsın. Zira biz ona güveniyor ve ona yakınlık duyuyoruz."

Müslümanlarla Savaşmak İçin Farslılar Nihâvend'de Toplanınca Hz. Ali'nin Ömer'e Tavsiyesi

Tâberî, **Târîhu'l-Umem vel-Mulûk** eserinde Şuayb vasıtasıyla Seyf'ten, Ebû Bekr el-Hüzelî'nin şöyle dediğini aktarır: Hz. Ömer, Farslıların Müslümanlarla savaşmak üzere Nihâvend'de toplandıklarını bize haber verdikten sonra bizimle bu konuda istişarede bulundu. Bizlere: "Bana bu konudaki görüşlerinizi söyleyin. Ama uzatmadan özlüce konuşun ki durum karmaşık hale gelmesin. Bilin ki içinde bulunduğumuz bu gün (durum), uzayıp gidecek ve ardı gelecek olan bir gündür. Ne dersiniz, konuşun!" dedi.

Bunun üzerine Resûlullah'ın ashâbı içinde hitabeti en iyi olanlardan biri olan Talha b. Ubeydillâh kalktı ve şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Karşılaştığın olaylar ve maruz kaldığın sıkıntılardan dolayı bilge ve usta biri haline geldin. Deneyimlerin sonucunda da bu işlerde iyice piştin. İstediğin kararı alabilir ve kendi görüşünce hareket edebilirsin. Biz senin yanından ayrılmaz ve bu konuda seni tek başına bırakmayız. Bize emret itaat edelim, çağır icabet edelim, bineklerimize binmemizi emret hemen yola koyulalım, bizi gönder hemen gidelim, bizi istediğin şekilde yönlendir! Sen ki bu işin sahibisin, sınadın, denedin ve tecrübe sahibi oldun. Yüce Allah'ın takdiri sonucu ortaya çıkacak netice yine kulun kendi iradesine bağlı olacaktır." Sonra da oturdu. Hz. Ömer bir daha: "Bilin ki içinde bulunduğumuz bu gün (durum), uzayıp gidecek ve ardı gelecek olan bir gündür. Ne dersiniz, konuşun!" dedi.

Bunun üzerine Osmân b. Affân kalktı, şehadet getirdikten sonra da şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Bence Şam ahlisine bir mektup yaz, Şam'dan oraya doğru yola çıksınlar. Yemen'e de bir mektup yaz, onlar da Yemen'den destek için oraya hareket etsinler. Sen de Mekke ile Medine'deki kuvvetlerle Kûfe ve Basra'ya doğru hareket et. Bu şekilde Müslümanların ordusu ile müşriklerin ordusu karşılaşırlar. Elindeki tüm kuvvetlerle yola çıkarsan, gözünde büyüyen düşman ordusu küçülmüş olacak ve hem daha güçlü, hem de daha fazla olacaksın. Araplar gidecek olduktan sonra sen de kendi nefsinden geriye bir şey bırakma. Dünyalık hiçbir şeyden faydalanmaya çalışma ve seni koruması için artık bir şeye sığınma. Zira içinde bulunduğumuz gün uzayıp gidecek ve ardı gelecek olan bir gündür. Tüm adamlarınla birlikte sen de bu savaştan geri durma ve katıl." Osmân bunları dedikten sonra oturdu. Ömer kalktı ve bir daha: "Bilin ki içinde bulunduğumuz bugün (durum), uzayıp gidecek ve ardı gelecek olan bir gündür. Ne dersiniz, konuşun!" dedi.

Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib kalktı ve şöyle dedi: "Ey müminlerin emiri! Şayet Şamlıları oraya yönlendirecek olsan arkalarından Bizanslılar Şam'a girer. Yemenlileri takviye için çıkaracak olursan da bu kez Habeşliler Yemen'e girecek. Şayet buradaki insanları gönderecek olursan memleketin doğu ve batısındaki topluluklar seninle olan anlaşmalarını bozacaklar. Bu şekilde geride bıraktıkların, kendisi için gittiğin şeylerden daha önemli hale gelecek. Bunun için Şam, Yemen ve buradakiler yerlerinde dursunlar. Basra ahalisine bir mektup yaz, üç gruba ayrılsınlar. Bu üç gruptan birisi kadınları ve çoluk çocuğu korumak üzere geride kalsın. Bir grup da anlaşmalı oldukları kabileler bu anlaşmaları bozmasın diye onların yanında bulunsunlar. Geriye kalan grup da Kûfe'deki kardeşlerine destek için yola çıksınlar. Zira Acemler yarın sana bakıp da: "İşte Arapların lideri ve en önde geleni bu adamdır" diyecek ve daha fazla köpürüp sana saldıracaklardır. Farslıların ilerlemesine gelince ise, Yüce Allah onların ilerlemesine, senden daha fazla öfke duyar. Sevmediği bir durumu değiştirmeye de Yüce Allah daha fazla muktedirdir. Düşmanların o bahsettiğin sayılarına gelince, daha önceki savaşlarımızı çokluğumuzla değil Yüce Allah'ın yardımıyla yaptık."

Hz. Ali'nin bu sözleri üzerine Hz. Ömer: "Vallahi doğru söylüyorsun. Şayet Müslümanları alıp buradan ayrılacak olsam doğu ve batıdaki topluluklar anlaşmaları bozup bizi zor durumda bırakacaklar. Acemlerin karşılarına da çıksam bu sefer savaş alanını asla terk etmeyecek, onlara destek vermeyenler bu kez destek verecek; "Arapların dayanağı işte bu adamdır, bu adamı öldürürsek Arapları da yok etmiş oluruz!" diyecekler" dedi. Sonra: "Bana komutanlık işini üstlenebilecek bir kişi gösterin" deyince, oradakiler: "Sen daha iyi düşünür ve bunu daha iyi çözersin" karşılığını verdiler. Hz. Ömer: "Bana komutanlık için Iraklı birini gösterin" deyince, oradakiler: "Ey müminlerin emiri! Sen Iraklıları ve ordunu daha iyi tanırsın. Zira heyet olarak sana geldiler ve onlarla görüşüp konuştun" karşılığını verdiler.

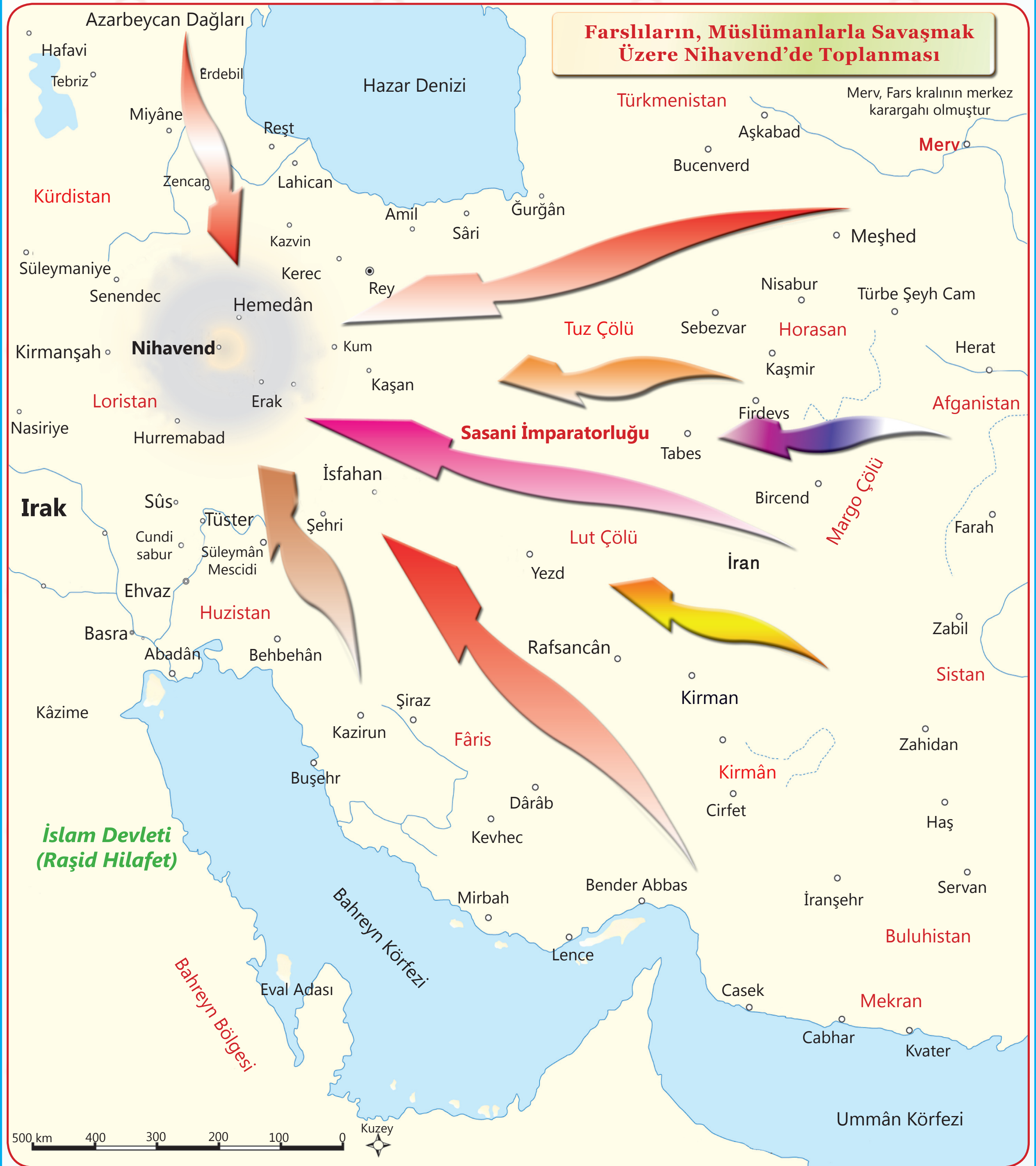
Hz. Ömer: "Vallahi öyle bir komutan tayin edeceğim ki düşmanla karşılaştığında kılıcını ilk çeken kişi olacaktır!" dedi. Oradakiler: "Ey müminlerin emiri! Kim?" diye sorduklarında, Ömer: "Nu'mân b. Mukarrin el-Müzenî" karşılığını verdi. Onlar da: "O bu işe ehil birisidir" dediler.

Nu'mân, o zamanlarda Basra'da bulunuyordu ve Kûfelilerden oluşan atlı bir ordusu vardı. Hz. Ömer, Hürmüzân'a karşı savaşta Müslümanlara takviye olarak Nu'mân'ın bu ordusunu göndermiş; neticede Râmehürmüz ve Îzac ele geçirilmiştir. Tüster, Cundisabur ve Sûs kentlerinin ele geçirilmesinde de Nu'mân'a ait birliğin yardımları olmuştur.

Hz. Ömer, Nu'mân'a bir mektup yazarak Zer b. Küleyb ve Muktereb el-Esved b. Râbîa ile göndermiş ve durumu ona bildirmiştir. Mektupta ona ayrıca şunları yazmıştır: "Farslılarla savaşmak üzere seni komutan olarak atadım. Mâh'a varana dek doğruca git. Kûfelilere de, sana katılmaları yönünde bir mektup yazdım. Destek kuvvetleriyle birlikte ordu toplandığı zaman Firuzân ile yanında toplanan Acemler ve Farslılarla savaşın ve Yüce Allah'tan yardım dileyin. Çokça "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" deyin!" İbn Cerîr et-Taberî, *Târih*, cilt 2, sh. 524

Zamanımızda işçiliği ile ünlü gözalıcı bir Nihavend halısı

Tâberi, **Tarih**'inde şöyle anlatır: Basra ahalisinin Hürmüzan'a büyük bir darbe vurması ve Farslıları Cundululâ'dan sürüp anlaşma yapmaya zorlamaları Nihâvend savaşının çıkışını ateşlemiştir. Zira bundan dolayı Farslılar, Merv'de bulunan krallarına mektuplar yazıp harekete geçirdiler. Kral da, Bâb, Sind, Horasân ve Hulvân arasındaki Cibâl ahalisine mektuplar yazdı. Bu şekilde birbirlerine mektuplar yazarak toptan harekete geçtiler ve Nihâvend'de toplanma kararı aldılar.

İbn Cerîr et-Taberî, *Târihu'l-Umem vel-Mulûk*, cilt 2, sh. 521

Hz. Ömer'in, Ali b. Ebî Tâlib'in Kızı Ümmü Gülsüm'le Evlenmesi

Iraklı büyük düşünür Prof. Hasan Alevî'nin "***Ömer ve't-Teşeyyû***" isimli eserinde yaptığı cüretkar açıklamaları doğrusu çok beğendim. Zira yazar, Hz. Ömer'in İslâm'a ve Müslümanlara hizmet alanındaki önemli rolünü, ılımlı Şii Arapların diliyle ele almıştır. Yazarla Riyad'da karşılaştığım zaman hem kitabı, hem de Riyad'da gerçekleşen 2007 Uluslararası Kitap Fuarı'nda kitabın gördüğü büyük ilgiyi konuştuk. Buluşmamızda ayrıca bu kitabın bir dereceye kadar Şii kesimde önemli bir yere sahip olan birçok kavramı nasıl düzelttiğinden bahsettik. Ben de elinizdeki bu Atlas'ın telif ve tasarımını yaparken, Ömer'in, Ümmü Gülsüm'le evlenmesi hakkında yazarın çizdiği o muhteşem tabloyu buraya da aktarma gereği hissettim. Hasan Alevî şöyle der:

Ebû Bekr'in vefatından sonra Hz. Ömer ile Hz. Ali arasındaki ilişkiler daha da sağlamlaştı. İkisi arasındaki yakınlaşma ile anlaşma öyle ileri bir düzeye vardı ki, bu durum Ali'nin hilafette Ömer'e ortak olduğu düşüncesini doğuruyor bizde. Ömer b. el-Hattâb da aradaki bu ilişkinin korunması ve daha da ileriye götürülmesine çok dikkat ediyordu. Böylesi bir yakınlaşmadan hoşlanmayan ve ayrılığın uçlarında gezinmekten zevk alan ravilerin muhayyilesinde olanlar dışında, aralarındaki bu temiz ilişkiyi bulandıracak herhangi olay vuku bulmuş da değildir.

Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) bir akrabalık ve soy ilişkisini kurmadan ölmek istemiyordu. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Kıyamet gününde benim haseb ve nesebim dışındaki tüm haseb ve nesepler kesilecektir" buyruğu vardı. Peygamberimizin eşi olan kızı Hafsa'nın da Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) çocuğu olmamıştı. Hz. Ömer ve diğer sahabiler Hâşim oğullarıyla, kız alarak akraba olmak istiyorlardı; ancak Resûlullah'ın sadece kızı Fâtıma vardı. Fâtıma'nın da bekar olan tek kızı Ümmü Gülsüm'dü. Ümmü Gülsüm, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) en küçük torunuydu ve henüz ergenlik çağına girmişti. Hz. Âişe'nin Resûlullah'la evlenme yaşı konusunda ihtilafa düşüldüğü gibi, Ümmü Gülsüm'ün de Ömer'le evlenme yaşı konusunda ihtilaf vardır. Ümmü Gülsüm, Ömer'den Zeyd adında bir erkek çocuğu dünyaya getirdi. Ömer b. el-Hattâb, çok sevdiği kardeşi Zeyd b. el-Hattâb'a nisbeten çocuğunun da adını Zeyd koymuştur.

Ancak Hz. Ömer ile Hz. Ali'nin ortak bir toruna sahip olmaları, Âişe'nin Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaki konumu ne ise, sevgi ve akrabalık bakımından Ümmü Gülsüm'ün de Ömer'in yanında aynı konuma sahip olması, her iki kesim arasında ayrılık çıkarmak için çalışanların pek hoşuna gitmemiştir. Ehli Beyt kanalıyla gelen rivayetler öylesi bir evliliğin vuku bulduğu gerçeğini reddetmezler. O halde bu tür kesimler, imamlardan bu konuda gelen merfû haberlere karşı nasıl böyle bir tavır takınırlar?

İşte bu noktada iki kesimi (Şia- Ehl-i sünneti) birbirinden ayırma mantığı devreye giriyor ve bu konuda gelen rivayetler artık birbirine karışıyor. Kimisi bu evliliğin zorla ve baskı altında yapıldığını söylerken, kimisi de öyle bir evliliğin gerçekte

olmadığını iddia ediyor. Meclisî de **Bihâru'l-Envâr** eserinde: "Yüce Allah, Ömer'e, Ümmü Gülsüm'e benzeyen bir kız göndermiş, Ömer onunla evlenmiştir. Gerçek Ümmü Gülsüm ise Ömer vefat edene dek gözlerden gizli kalmıştır" der.

Lübnanlı Allâme Muhammed Cemîl Hamûd, bu konuda, yani Ömer'in Ümmü Gülsüm'le evlendiği şüphesi üzerine **İfhâmu'l-Fuhûl** (Şüphelerin Giderilmesi) isminde bir risale yazmıştır. Risale, Beyrut'taki Merkezu'l-Fikr yayınevinde 2003'te basıldı. İlk baskısı da yirmi gün içinde tükenmiştir. Risalenin elimizdeki nüshası da aynı yıla ait ikinci baskıdır.

Hz. Ömer'in Ümmü Gülsüm'le evlendiğine dair rivayetlerin Ehli Beyt'te de tevatür derecesinde olmasına rağmen Muhammed Cemîl, bunun aksini söyleyen İbn Hanzala'nın sözüne itibar etmiştir. Ehl-i Sünnet'te de bu evliliği olumsuzlayan bir rivayet olmayınca Muhammed Cemîl, İmâm Sâdık'a nispet edilen: "Bir konuda size iki farklı hadis ulaştığı zaman siz genelin kabul ettiği rivayetin aksini söyleyen rivayeti kabul edin" sözüne dayanarak bu evliliğin gerçekten olmadığı görüşünü savunmuştur.

Öylesi bir evliliğin gerçekleştiği ortadaysa ve bunu tartışmak için herhangi bir gerekçe yoksa o halde güya Yüce Allah, Necrân ahalisinden Suhayka binti Cerîre adında Yahudi bir kız göndermiş ve Ümmü Gülsüm'ün suretine girmesini emretmiştir. Bu şekilde de gerçek Ümmü Gülsüm gözlerden uzak kalmıştır. Sonra Yüce Allah, bu kızı eş diye Ömer'in yanına göndermiştir. Kız, Ömer'in yanında bir süre kaldıktan sonra günün birinde Hz. Ömer ondan şüphelenmiş ve: "Yeryüzünde Hâşim oğulları kadınlarından daha büyücü bir topluluk yoktur!" demiştir. Daha sonra Hz. Ömer bu durumu halka ifşa etmek istemiş ancak bunu yapamadan öldürülmüştür. Kız da geri Necrân oğullarına dönünce Ali b. Ebî Tâlib, gerçek Ümmü Gülsüm'ü ortaya çıkarmıştır.

Meclîsî yine şöyle der: "Bu da gerçekte Ümmü Gülsüm'ün, bu melun ve münafık kişiyle evlendiğini göstermez." Muasırı olan Irak'lı fakih Seyyid Ali el-Mîlânî, insanların kabul edemeyeceği şeyleri barındırdığı için böylesi bir haberi reddedince, Muhammed Bâkır el-Meclisî ve cemaatının hücümuna uğramıştır.[1]

[1] Hasan Nûrî el-Alevî, *Omer vet-Teşeyyu'*, sh. 210-221

Hz. Ömer'in, Abbâs ve Ali Arasında Hüküm Vermesi

İbn Şihâb ez-Zührî bildiriyor: Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im, Mâlik b. Evs b. el-Hadesân'ın hadislerinden birini bana aktarmıştı. Bunun aslını öğrenmek için Mâlik b. Evs b. el-Hadesân'a gittim. Yanına girip hadisi sorduğumda bana şöyle anlattı: Hz. Ömer'in yanına gittim. İçeri yanına girerken kapıcısı Yerfe ona: "Osmân, Abdurrahman, Zübeyr ve Sa'd geldiler. İçeri girsinler mi?" diye sordu. Ömer: "Girsinler" karşılığını verince, Yerfe onları içeriye aldı. Sonra bir daha ona yanaşıp: "Ali ile Abbâs geldiler. İçeriye girsinler mi?" diye sordu. Ömer: "Girsinler" karşılığını verince, girdiler. Abbâs, Ömer'e: "Ey müminlerin emiri! Bununla (Ali'yle) aramda sen hüküm ver!" dedi. Bunun üzerine Ömer ilk gelen gruba: "Yerin ve göğün, izniyle kaim olduğu Allah aşkına söyleyin! Resûlullah'ın, kendisini kastederek: "Bizler geriye miras bırakmayız. Bizden geriye kalanlar sadakadır" buyurduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Onlar: "Evet! Öyle buyurdu" karşılığını verdiler. Sonra Hz. Ali ile Abbâs'a dönerek: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) böyle buyurduğunu biliyor musunuz?" diye sordu. Onlar da: "Evet! Öyle buyurdu" karşılığını verdiler.

Hz. Ömer şöyle devam etti: "O zaman bu konuyu size açıklayayım. Yüce Allah ganimetlerden, başka birisine tanımadığı bir payı Resûlüne tanımıştır. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurur: *"Ey inananlar! Onların mallarından, Allah'ın Peygamberine verdiği şeyler için siz ne at ve ne de deve sürdünüz; fakat Allah peygamberlerine, dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah herşeye kadirdir."* Haşr Sûr. 6

Bu da sadece Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) has bir şeydi. Vallahi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), kendi payına düşen bu miktarı harcarken kendini size tercih etmedi. Kendisi alıp da size vermemezlik etmedi. Aksine bu mallardan size verdi ve aranızda paylaştırdı. O mallardan da geriye işte bu kadarı kaldı. Peygamberimiz bu mallardan ailesinin yıllık nafakasını verir, geriye kalanını da Yüce Allah'ın malı (beytülmaldan) sayardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hayatı boyunca bu mallarda bu şekilde bir tasarrufta bulundu. Allah aşkına söyleyin! Bunu biliyorsunuz değil mi?" İlk gelen grup:" Evet!" dediler. Sonra Hz. Ali ile Abbâs'a döndü ve: "Allah aşkına söyleyin! Bunu biliyorsunuz değil mi?" diye sordu. Ali ile Abbâs: "Evet!" karşılığını verince, Ömer şöyle devam etti: "Yüce Allah, peygamberini katına alınca Ebû Bekr: "Resûlullah'ın vekili benim" dedi ve bu malların tasarrufunu üzerine aldı. Bu mallar konusunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığını yaptı. Sonra Ebû Bekr vefat edince ben: "Resûlullah'ın vekili benim" dedim ve halifeliğimin ilk iki yılında bu malların tasarrufunu ben aldım. Ben de bu mallar konusunda Resûlullah'ın ve Ebû Bekr'in yaptığını yaptım. Şimdi ikiniz de aynı sözlerle ve aynı istek için yanıma geldiniz. Sen ey Abbâs! Sen kardeşinin oğlundan sana düşen payı istemek için yanıma geldin. Ali de eşinin, babasından kendisine düşen payı istemek üzere yanıma geldi. Derim ki: Bu malları, tasarrufunu Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığı gibi yapmanız şartıyla isterseniz size vereyim. Benden, size farklı bir hüküm vermemi mi istiyorsunuz? Göğün ve yerin, izniyle durduğu Yüce Allah'a andolsun ki kıyamete dek verdiğim hükümden başka bir hüküm vermem. Eğer bu konuda aciz kalırsanız da malları bana geri iade ederseniz, ben bu yükten sizi kurtarırım."

Buhârî rivayet etmiştir

Yenbû'da Osmanlıdan kalma tarihi yapılardan bazıları

Ömer b. el-Hattâb'ın, Ali b. Ebî Tâlib'e Yenbû Arazisini İktâ' Olarak Vermesi

Dr. Ekrem Diyâ el-Ömerî şöyle der: "Hz. Ömer, iktâ' olarak Havvât b. Cübeyr'e ölü bir araziyi, Zübeyr b. el-Avvâm'a Akîk arazisinin tümünü, Ali b. Ebî Tâlib'e de içinde bol miktarda su bulunan Yenbû' arazisini vermiştir. Hz. Ali de bu araziyi sadaka olarak fakirlere vakfetmiştir." Dr. Ekrem Diyâ el-Ömerî, *Râşid Halifeler Dönemi*, sh. 242

Yenbû'nun tarihi semtinde geçmişten günümüze harabesi kalan bir yapı

Yenbû'da Osmanlıdan kalma tarihi bir kale harabesi

Hz. Ömer'in Şehadeti

İbn Abbâs anlatıyor: Hz. Ömer b. el-Hattâb teneşirin üzerine konuldu. Henüz kaldırılmadan önce insanlar onun etrafını çevirip ona dualar etmeye ve salavatlar getirmeye başladılar. Ben de içlerindeydim. Arkamdan biri omzumdan tutunca irkildim. Dönüp baktığımda Hz. Ali olduğunu gördüm. Hz. Ali, Ömer'e rahmet diledikten sonra dedi ki: "Geride senin kadar, ameli ile Yüce Allah'a kavuşmayı dileyeceğim hiç kimseyi bırakmadın! Allah'a yemin olsun ki Yüce Allah'ın seni diğer iki arkadaşınla beraber kılacağını biliyordum. Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem): "Ebû Bekr ve Ömer'le birlikte gelmiştim... Ebû Bekr ve Ömer'le birlikte girmiştim... Ebû Bekr ve Ömer'le birlikte çıkmıştım..." buyurduğunu ne çok duyardım."[1]

Şîi Tarihçi Yâkûbî'nin Rivayetine Göre Ehl-i Beyt'in Yanında Hz. Ömer'in Değeri

Hz. Ebû Bekr ile Ömer'in İslâm davetinin yolunda ortaya koydukları büyük çabaları Hz. Ali takdir etmiş ve bu yüzden de bazı çocuklarına onların isimlerini vermiştir.

Yâkûbî şöyle der: "Ali b. Ebî Tâlib'in ondört erkek çocuğu olmuştur. Resûlullah'ın kızı Fâtıma'dan Hasan, Hüseyin, Muhsin. Muhsin henüz küçük yaştayken vefat etmiştir. Havle binti Câfer el-Hanefiyye'den Muhammed el-Ekber. Temîm oğullarından olan Leylâ binti Mes'ûd el-Hanzaliyye'den Ubeydullah ve Ebû Bekr. Ubeydullah ve Ebû Bekr'in soyu devam etmemiştir. Ümmü'l-Benîn Harâm el-Kilâbiyye'den Abbâs, Câfer, Osmân ve Abdullah. Abbâs ve Câfer Kerbelâ'da şehit edilmişlerdir. Ümmü Habîb binti Rabîa el-Bekriyye'den Ömer. Umâme binti Ebi'l-Âs'tan Muhammed el-Asğar. Muhammed el-Asğar'ın soyu devam etmemiştir. Esmâ binti Umeys el-Has'amiyye'den Osmân el-Asğar ve Yahya.

Ali bin Ebî Talib'in onsekiz tane de kız çocuğu vardı. Üç tanesi Fâtıma'dan, kalanları da diğer eşleri ve ümmü veledlerdendi. Yine yanında şartlısı Ma'kil b. Kays er-Riyâhî ile kapıcısı ve azatlısı Kanber bulunmaktaydı."[2]

Yüce Allah'ın, Ömer b. el-Hattâb'ı, Ali b. Ebî Tâlib'in Oğlu Hüseyin'in Soyunun Devam etmesine Vesile Kılması

Ömer b. el-Hattâb, Farslılardan elde edilen ganimetler içinde olan Fars kralı Yezdecürd'ün kızını Hüseyn b. Ali'ye vermiş ve Hüseyn'in ondan Zeynelâbidin Ali adında bir çocuğu olmuştur. Hüseyn'in bundan başka da bir erkek çocuğu kalmamıştır ve Hüseyn'in soyu da Zeynelâbidin'den devam etmiş, Ehl-i beyt'e mensup olanların mensubiyeti de buraya dayanmıştır. Kendilerini Hüseyn'in soyuna nispet edip de Ömer b. el-Hattâb'a dil uzatanlar bundan uzak durmalıdırlar. Zira Yüce Allah'tan sonra Ömer olmasaydı bu soyun varlığından söz edilemeyecekti. Ömer b. el-Hattâb, Yezdecürd'ün diğer kızını da Muhammed b. Ebî Bekr'e vermiştir. Bu şekilde Muhammed b. Ebî Bekr, Hüseyn'in bacanağı olmuştur. Muhammed b. Ebî Bekr'in de bu kızdan Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr adında bir erkek çocuğu olmuştur. Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr ile Zeynelâbidin Ali b. el-Hüseyn teyze çocuklarıdır.[3]

Amr şöyle der: Suikasta uğramadan birkaç gün önce Ömer b. el-Hattâb'ı gördüm. Huzeyfe b. el-Yemân ile Osmân b. Huneyf'in yanında durdu ve onlara: "Irak insanları için neler yaptınız? Onlara kaldıramayacağı yükler yüklemediniz değil mi?" diye sordu. Onlar: "Aksine kaldırabileceği bir yük yükledik. Daha fazlasını da kaldırabilecek kadar bereketli bir yer" karşılığını verdiler. Hz. Ömer bir daha: "İyice bakın da kaldıramayacağı bir yük yüklemiş olmayasınız" deyince, onlar: "Hayır!" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: "Şayet Yüce Allah beni sağ bırakırsa, Irak ahalisinin dullarını benden sonra hiç kimseye muhtaç bırakmazdım!" dedi. Ancak aradan dört gün geçmeden suikasta uğrayıp yaralandı.[4]

---

[1] Buhârî rivayet etmiştir
[2] Ahmed el-Ya'kûbî, *Târîh*, clt 2, sh. 212
[3] Dr. Ali b. Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 184-185
[4] Muhammed b. Fettûh el-Hamîdî, *el-Cem' Beyne's-Sahîhayn*, cilt 1, sh. 126

Hz. Osmân b. Affân Döneminde Hz. Ali

İnsanlar, Ömer b. el-Hattâb'ın defin işlerini henüz bitirmeden istişâre grubu ile devletin yüksek meclis üyeleri, Ömer'in vefatından sonra Müslümanların hayatındaki en önemli mesele olan hilafet meselesini görüşmek üzere aceleyle müminlerin annesi Hz. Âişe'nin evinde toplandılar. Dahhâk b. Kays'ın kızkardeşi Fâtıma binti Kays el-Fihriyye'nin evinde toplandıkları da söylenir. Orada grup, karşılıklı konuşup görüşlerini ortaya koydular. Sonuçta Yüce Allah'ın da izniyle özeli ve geneliyle tüm Müslümanların kabul edeceği bir görüşte anlaştılar.[1]

Misver b. Mahrame anlatıyor: Hz. Ömer'in görevlendirdiği o grup toplanıp istişâre ettiler. Abdurrahman onlara: "Sizinle bu konuda çekişecek değilim; ama isterseniz ben aranızdan birini seçebilirim" deyince işi Abdurrahman'a devrettiler. Bunun üzerine insanlar, Abdurrahman'a doğru yöneldiler. Hiç kimse Abdurrahman dışında o gruptan olanlara yönelip peşlerinden gitmedi. İnsanlar Abdurrahman'a yönelip o gecelerde onunla istişâre etmeye başladılar.

Hatta, sabahında Hz. Osmân'a biat edilen gecenin bir vaktinde Abdurrahman gelip kapımı çaldı. Uyandığımda bana: "Görüyorum ki uyuyorsun! Vallahi üç gecedir şöyle uzun bir uyku gözüme girmedi. Git ve Zübeyr ile Sa'd'ı çağır" dedi. Onları çağırdığımda Abdurrahman onlarla istişâre etti. Sonra beni çağırıp: "Bana Ali'yi çağır" dedi. Hz. Ali'yi çağırdığımda gün ağarıncaya kadar onunla konuştu. Sonra Hz. Ali, beklentiler içerisinde yanından ayrıldı. Ancak Abdurrahman, Hz. Ali'nin bir şeyler yapmasından çekiniyordu. "Bana Osmân'ı çağır" dedi. Çağırdım. Müezzin sabah ezanını okuyuncaya kadar aralarında konuştular. Sabah namazını cemaate kıldırdıktan sonra o grup minberin yanında toplandı. Abdurrahman, Muhâcir ve Ensâr'dan Medine'de bulunanlara haber gönderip çağırdı. Hz. Ömer'le birlikte o yıl haccı eda etmiş olan ordu komutanlarına da haber gönderdi. Hepsi toplandığında, Abdurrahman şehadet getirdi ve dedi ki: "Ey Ali! Bu konuda insanlarla görüştüm. Bu işe Osmân'dan başkasını tercih etmiyorlar. Sakın bu konuda sen kendine bir pay çıkarma!" Sonra Osmân'a: "Yüce Allah'ın, Resûlünün ve ondan sonraki iki halifenin sünneti üzerine sana biat ediyorum" dedi. Abdurrahman, Osmân'a biat edince, Muhâcir, Ensâr ve Müslümanların ordu komutanları da biat ettiler.[2]

> Hz. Osmân'a, hicri 23 yılında Zilhicce ayının son gününde, Pazartesi günü biat edildi. Hicri 24 yılında Muharrem ayında da görevine başladı. Muhammed b. Ömer, Ebû Bekr b. Abdillah b. Ebî Sebire'den şöyle nakleder: "Hz. Osmân halife olduğu yıl olan hicri 24 yılında, hac için Müslümanların başında Abdurrahman b. Avf'ı gönderdi. Daha sonra halifelik yaptığı on yıl boyunca hac mevsiminde Müslümanların başında kendisi oldu. Sadece fitne zamanında evinin muhasara altına alındığı hicri 35. yılda hac için Müslümanların başında Abdullah b. Abbâs'ı gönderdi."
>
> Muhammed b. Fettûh el-Hamîdî, *el-Cem' Beyne's-Sahîhayn*, cilt 1, sh. 126

---
[1] Sâdık İbrahim Arcûn, *Osmân b. Affân*, sh, 62-63
[2] Buhârî rivayet etmiştir

Askeriye ve Devlet İşleri Alanında Osmân b. Affân'ın Faaliyetleri

1- Dört bir yandan fetih hareketlerini sürdürmesi: Osmân b. Affân'ın hayatı boyunca karşılaştığı olaylar ve bunlar karşısında gösterdiği tavır ve tutumları, insaflı bir tarihçi, sayılı satırlar üzerinde bir araya getirmekten aciz kalır. Allah'a şükürler olsun ki, hilafeti döneminde giriştiği fetih hareketlerini inceleyen "Halife Osmân b. Affân'ın Tarihi Atlası" isminde bir kitap telif ettim.

Osmân b. Affân'ın en önemli ve büyük tavırlarından birisi de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Tebûk savaşına hazırlanması zamanında olmuştur. O zamanlar Müslümanlar büyük bir sıkıntı içindeydiler. Müslüman askerler 30.000 civarındaydı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ordunun hazırlanması için Müslümanlardan bağış yapmalarını istediğinde Osmân b. Affân, böylesi zor durumlarda her zaman yaptığı gibi ordu için 950 deve ve 50 at tahsis etmiş, nakit olarak da 1000 dinar getirip Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) vermiştir.

2007 yılında gerçekleşen Riyad uluslararası kitap fuarında, Obeikân kitapevine ait stantta müellifimiz, Tunuslu araştırmacı Dr. Muhammed el-Hâşimî'ye, "Halife Osmân b. Affân'ın Tarihi Atlası" kitabını imzalarken görülüyor.

Abdullah b. Semure şöyle rivayet eder: Osmân b. Affân, Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem) 1000 dinar (altın) getirip vermiş, Resûlullah da bu paralarla Zorluk Ordusu'nu hazırlamıştır. Hz. Osmân paraları getirip de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) önünce dökünce, Resûlullah paraları eliyle evirip çevirdi ve tekrar tekrar: *"Bu günden sonra Osmân b. Affân'ın yapacakları kendisine bir zarar vermeyecektir"* buyurdu.

Bu büyük tavrından da Osmân b. Affân'ın bu ümmeti nasıl idare edeceği açıkça ortaya çıkmaktadır. Hz. Osmân, devlet işlerinde Ali b. Ebî Tâlib'i kendine muşavir edindikten sonra Ebû Bekr ile Ömer zamanında başlayan fetih hareketlerini büyük kararlılık ve deneyimle sürdürdü. Hepimiz biliyoruz ki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) bu iki damadı arasında iman ve Yüce Allah sevgisine dayalı büyük bir sevgi bağı bulunmaktadır. Osmân ilk olarak, peş peşe çıkan isyanları bastırmak suretiyle Azerbaycan'ı tekrar fethetti. Sonra yeniden Rey ile Merv kentlerini fethetti, Hemedân ve İstahr'ı tekrar hilafete bağladı. Fars bölgesinde hâlâ direnmekte olan güçleri bastırdı ve Taberistan bölgesini hicri 30'da tekrar hilafete bağladı. Bu fetih hareketine Hasan, Hüseyin, İbn Abbâs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Amr b. el-Âs, Abdullah b. ez-Zübeyr ve sahabenin evlatlarından bir çok kişi katılmıştı.

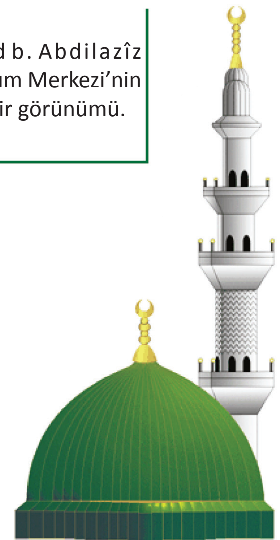
Osmân b. Affân döneminde Müslümanlar, devletin doğu tarafında birçok başarı elde ettiler. Bâb ile Belencer'e kadar ulaştılar. Bu dönemde Müslümanlar, Ermenistan ve Anadolu'da büyük savaşlar yaptılar ve Şam sahiline tam olarak hakim oldular. Kıbrıs ele geçirildi, Bizanslılarla ilk deniz savaşı yapıldı. İslam orduları Afrika'ya (Tunus'a) kadar ilerledi. Afrika'nın fethi konusunda Osmân b. Affân, Hz. Ali ve sahabilerin diğer ileri gelenleriyle istişare etti. Afrika'ya kuvvet gönderme konusunda bu sahabilerin her biriyle Mescid'de ayrı ayrı konuşup danıştı. Bu konuda hepsi de muvafakat gösterdiler.

2- Osmân'ın, Müslümanların kıraâtını tek bir kıraâtte birleştirme isteği konusunda Ali b. Ebî Tâlib'in görüşü: Hz. Osmân, Muhacir ve Ensar'ı toplayıp bu konuyu onlarla istişare etti. Bunların içinde Ali b. Ebî Tâlib olmak üzere sahabilerin seçkin kişileri bulunuyordu. Hz. Osmân, toplanan ümmetin bu güzide, hidayete eren ve erdiren şahsiyetlerine bu düşüncesini sundu. Bu konuda karşılıklı tartışmalar, görüşmeler yapıldı. Sonunda ashâb, Hz. Osmân'ın düşüncesini, Osmân da onların bu konuda ne düşündüklerini öğrendi. Yeryüzünün bütün yerlerindeki Müslümanlar da bu topluluğun üzerinde birleştiği görüşü kabul etti. O zamanlarda buna karşı çıkan veya muhalif olan hiç kimse olmadı. Ümmetin seçkin âlim ve imamları bulunsa dahi Kur'ân bu ümmetten tek bir kişiye dahi saklı değildi.[1]

Mushafın bir araya getirilmesi işi, Osmân'ın ortaya attığı bir şey değildi. Zira ondan önce Ebû Bekr'in bu yönde bir düşüncesi vardı. Yine Osmân bunu kendi başına uygulamaya koymamış, daha öncesinde konuyu sahabilerle istişare etmiş, onlar da Osmân'ın bu fikrini beğenmiş ve: "Çok güzel düşünmüşsün" tepkisini vermişlerdi. Bu konuda ashâb yine: "Mushaflar konusunda Osmân en güzelini yaptı" demişlerdi. Mus'ab b. Sa'd'ın gözlemine göre Hz. Osmân diğer mushafları yaktığı zaman Peygamberimizin ashâbı bu tavrını çok beğenmişlerdi. Hz. Osmân'ı bu yaptığından dolayı kınayan kimselere Ali b. Ebî Tâlib: "Ey insanlar! Osmân hakkında ileri gitmeyin, hakkında sakın hayırdan başka bir şey demeyin. Vallahi mushaflar konusunda bu yaptığını biz sahabilere danışarak yaptı. Allah'a yemin olsun ki şayet ben, Müslümanların başına geçseydim ben de onun yaptığını yapardım!" diyerek engel olmaya çalışıyordu.[2] Başka bir rivayette Süveyd b. Ğafele, Ali b. Ebî Tâlib'in şöyle dediğini nakleder: "Osmân döneminde Müslümanlar, Kurân'ın kıraati konusunda ayrılığa düştüler. Öyle ki artık birbirlerine: "Benim kıraatim senin kıraatinden daha iyi" demeye başladılar. Bu durum Osmân b. Affân'a ulaşınca biz Resûlullah'ın ashabını topladı ve: "Sizler henüz aralarında olduğunuz halde Müslümanlar bugün kıraat konusunda ihtilafa düşmüş durumdalar. Tüm kıraatleri tek bir kıraatte toplamayı düşünüyorum" dedi. Bu konuda biz de onun düşüncesini paylaştık..." Hz. Ali de bu konuda şöyle ekledi: "Şayet ben de onun gibi Müslümanların başına geçseydim onun yaptığını yapardım."[3]

Kral Fehd b. Abdilazîz Kurân Basım Merkezi'nin içeriden bir görünümü.

[1] Sâdık İbrahim Arcûn, *Osmân b. Affân*, sh. 175
[2] *Fethu'l-Bârî*'den naklen Dr. Ali b. Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 193
[3] Ahmed b. Hüseyn el-Beyhakî, *es-Sünen el-Kübrâ*, cilt 2, sh. 335

Üstte Osmân b. Affân'a nisbet edilen mushaftan iki sayfa. Bu mushaf İstanbul'daki Topkapı Sarayında (No: 194) muhafaza edilmektedir. Altta ise yine Hz. Osmân elyazısı ile bir âyet.

Büyük Fitnenin Başlangıcı ve Başlıca Sebepleri

Busr b. Sa'îd, Osmân'ın fitnesi sırasında Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın şöyle dediğini nakleder: "Şehadet ederim ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştu: "Öyle fitneler olacak ki o fitnelerde (evinde) oturanlar, ayakta duranlardan, ayakta duranlar yürüyenlerden, yürüyenler koşanlardan daha hayırlı olacaklardır." Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Peki (o fitne zamanında) adam evime girip de beni öldürmek için ellerini uzattığında ne yapmalıyım?" diye sorduğumda, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Adem'in oğlu (Hâbil) gibi ol!" karşılığını verdi.

Tirmizî rivayet etmiş ve *hasen* bir hadis olduğunu söylemiştir.

Yahudi Abdullah b. Sebe, Müslümanların halifesi Osmân b. Affân'a karşı isyan hareketleri başlatmak için İslam beldelerinde dolaşmaya ve fitneler çıkarıp yaymaya başladı. Hicri 34 yılında bu fitne hareketinin ilk etkileri baş göstermeye başladı.

el-Bekrî, **Mu'cem**'inde şöyle bir anektod aktarır: "İblis Irak'a girdi ve yapacağını yaptı. Şam'a girdiğinde ise onu oradan kovdular. Sonra sırasıyla Başâk'a ve Mısır'a girdi. Orada fitne tohumlarını ekti, çoğalttı ve kendi adamlarını ortalığa saldı." İbn Vehb, Leys'in şu sözünü nakleder: "Bu olay, Osmân zamanındaki fitne esnasında olmuştur."

Osmân el-Hamîs şöyle der: "Sıradan ve cahil olan bazı kimseler Osmân b. Affân'a karşı başkaldırmaya çalıştı; ancak Osmân onları durdurdu ve bu yaptıklarından dolayı onları azarladı. Sonrasında sabredemediler ve yeniden daha fazla bir hazırlıkla hicri 35 yılında beldelerinden harekete geçtiler. Görünüşte hac için yola çıkmışlardı. Giderken Resûlullah'ın şehri olan Medine'ye uğradılar. Sonra müminlerin emiri Osmân b. Affân'ın evini kuşattılar. Kırk günlük bir kuşatmadan sonra da onu şehit ettiler. Bu kırk günlük süre zarfında dışarıyla olan tüm ilişkisini kestiler. Namaz kılması için Mescid'e çıkmasına bile izin vermediler." Sonra yazar Osmân el-Hamîs, fitnenin alevlenme sebbeplerini anlatır.

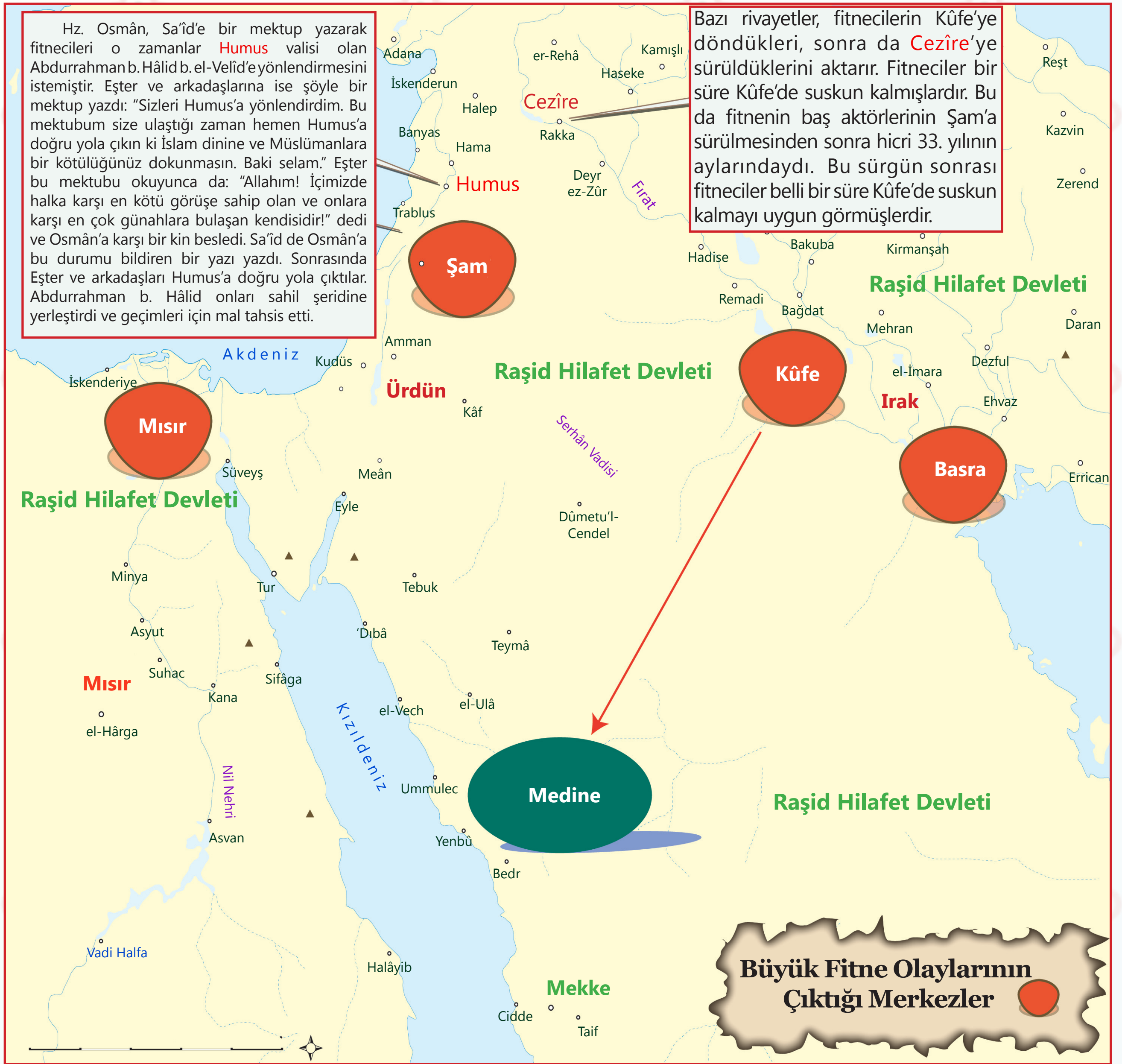
Büyük Fitnenin Sebepleri

Fitnenin başlıca sebebi Abdullah b. Sebe adında Yemenli Yahudi bir adamdır. Önceki âlimler, böylesi bir şahsiyetin var olduğunu ortaya koymuşlar; hatta bidatçı fırkalardan biri olan Sebeiyye fırkasını da ona nispet etmişler ve bu fırkanın kendine has olan inançlarından bahsetmişlerdir… Önyargılı bazı kişiler her ne kadar böyle bir kişinin tarihte var olmadığını ispat çabası içinde olsalar da bilimsel veriler öyle birinin yaşadığını göstermektedir. İbn Sebe, Müslümanların birliğini bozmak için sözde Ali'ye taraftar olan ve taraftar toplamaya çalışan Yahudi birisidir ve hatta ona ait olan fırka Hz. Ali'nin ilahlığını da iddia etmiştir.

İkinci sebep ise Osmân zamanında İslam ümmetinin içinde bulunduğu bolluk ve rahatlıktır. Hasan Basrî bu konuda şöyle demiştir: "İnsanların arasında malın dağıtılmadığı günler çok nadirdi. Öyle ki artık: "Ey Allah'ın kulları! Gelin de şu maldan payınızı alın! Ey Allah'ın kulları! Gelinde şu mallardan payınızı alın!" diye seslenilmeye başlanmıştır. Zira Osmân zamanında dört bir yanda cihad yapılıyor ve ganimet elde diliyordu. Rahatlık da genelde şikayet etme ve kabul etmeme gibi durumlar ortaya çıkarır. Bu da insanların şımarması ve şükretmemelerinden kaynaklanmaktadır.

Üçüncü sebep ise Ömer b. el-Hattâb ile Osmân b. Affân arasındaki karakter farklılığıdır. Ömer yumuşak huylu ve şefkatli birisiydi ; ancak çoğu insanın iddia ettiği gibi zayıf bir kişiliğe sahip değildi. Onun içindir ki evi muhasara altına alındığı zaman Osmân onlara: "Sizi bana karşı cesaretlendiren şey ne biliyor musunuz? Bu cüretkâr tavrınız benim yumuşak huylu olmamdandır!" demiştir. Abdullah b. Ömer şöyle der: "Allah'a yemin olsun ki öyle şeylerden dolayı Osmân'ı cezalandırdılar ki o şeyleri Ömer yapmış olsa içlerinden kimse ses çıkaramazdı!" O zaman Osmân'ı neden cezalandırdılar? Çünkü Osmân affeder, önemsemezdi. Yaptıkları hataları görmezden gelir ve bağışlardı.

Dördüncü sebep ise, özellikle bazı adamları İslam dininden dönen Arap kabilelerinin Kureyş'in önderliğine tahammül edememesidir. Bu kabilelerle savaşıldıktan sonra tekrar İslâm dinine girmişlerdir. Ancak bunlardan bazıları ikna olarak dönmüşken, bazıları da kılıç korkusuyla tekrar Müslüman olmuşlardır. Bazıları da İslam dinine karşı biraz daha yumuşamış bir şekilde dine tekrar girmiştir. İşte bunlar, Kureyş'in önderliğine tahammül edemiyorlardı. İbn Haldun bu konuda şöyle der: "Bazı Arap kabileleri kendilerini Kureyş'in önderliğinde bulmuşlar ancak bunu sindirememişlerdi. Bu memnuniyetsizliklerini de yöneticilere dil uzatmakla gösteriyorlardı." Osmân'ın yumuşak huylu oluşu da onlara bu fırsatı veriyordu.

Kûfelilerin, Medine'ye halife Osmân b. Affân'a elçi göndermesi: Müslümanlardan bir grup toplanıp Osmân'ın icraatları ve yaptıklarını aralarında müzakere ettiler. Sonuç olarak Osmân'a, onunla bu konuda konuşmak ve icraatlarını ortaya koymak üzere bir elçi gönderme kararı aldılar. Elçi olarak Âmir b. Abdilkays diye bilinen Âmir b. Abdillah et-Teymî'yi gönderdiler. Âmir, Osmân'ın yanına girince ona: "Müslümanlardan bazıları toplanıp icraatlarını müzakere ettiler ve çok büyük hatalar işlediğini gördüler. Allah'tan kork, O'na tövbe et ve bu işlerden vazgeç!" dedi. Osmân ise: "Şu adama bakın hele! Bir de insanlar bunun Kur'ân hafızı olduğunu söylüyorlar; ancak kendisi gelip beni aşağılayan laflar ediyor! Vallahi Allah'ın nerede olduğunu dahi bilmez!" karşılığını verdi. Âmir: "Ben mi Allah'ın nerede olduğunu bilmiyorum?" diye sorunca, Osmân: "Evet! Vallahi Allah'ın nerede olduğunu bilmiyorsun!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Âmir: "Aksine Yüce Allah'ın seni gözetlediğini biliyorum!" dedi.

Fitnecilerin Basra'da Âmir b. Abdilkays'a iftirada bulunmaları: Basra'da fitnecilerin başını Hakîm b. Cebele çekti. Bunlar Basra'daki tüm salih kişilere karşıydılar ve çeşitli entrikalar çevirip bu kişiler hakkında yalan şeyler uyduruyorlardı. Basra ahalisinin en müttaki ve değerli kişilerinden birisi de Eşecc b. Abdilkays olarak bilinen Âmir b. Abdilkays idi. Resûlullah, Âmir'e: "Sende Yüce Allah'ın çok sevdiği iki haslet var. Hilm ve sabır" buyurarak onu övmüştür. Basra'da ikamet ediyordu ve halifeye karşı çıkanlar onun hakkında aslı olmayan şeyler uydurmuşlardı. Bunun üzerine Hz. Osmân, Âmir b. Kays'ı tahkikat için Muâviye'ye yolladı. Ancak Muâviye onun doğruluğunu ve delillerinin ne kadar kuvvetli olduğunu anladı. Eşecc hakkında en büyük iftiraları atan da Himrân b. Âbân idi. Bu adam, henüz iddetini bekleyen bir kadınla evlenmiş, Osmân durumdan haberdar olunca da ikisini ayırmıştır. Himrân, Basra'da Sebeîlerin başı sinsi Hakîm b. Cebele ile bir araya gelmiştir.

Hz. Osmân Zamanındaki Fitnede Hz. Ali b. Ebî Tâlib İle Oğlu Hz. Hasan'ın Tutumu

Halife Osmân b. Affân, evini kuşatan ve kendisini ölümle tehdit edenler hakkında görüşüp istişare etmek üzere sahabilere haber gönderdi. Hepsi de lehinde bir tutum sergilediler. Okuyucu kardeşim, bu tutumların hepsini ayrıntılı bir şekilde "Halife Osmân b. Affân'ın Tarihi Atlası"[1] eserimde işledim ancak burada sadece Ali b. Ebî Talib'in tutumu üzerinde duracağım.

Câbir b. Abdillah şöyle nakleder: Hz. Ali, Osmân'a: "Elimde beşyüz tane zırhlı adam var, izin ver de gelip seni o adamlardan koruyayım. Zira kanının akıtılmasını helal kılacak herhangi bir şey yapmış değilsin" diye haber gönderdi. Ancak Hz. Osmân: "Allah sana hayırlar versin. Fakat benden dolayı kan akıtılmasını istemem" karşılığını verdi.[2] Osmân b. Affân muhasara altına alındığı zaman evinin avlusundaki havuz dışında bir yerden su içemedi.

Cübeyr şöyle der: Ali b. Ebî Tâlib'in yanına girdim ve: "Ey Ebû Tâlib'in oğlu! Amcan oğlunun muhasara altında tutulmasına razı oluyor musun? Vallahi evindeki havuzun suyu dışında başka bir su içemiyor!" dedim. Hz. Ali: "Sübhânallah! Onu bu kadar mı çaresiz bıraktılar?" diye sorunca, ben: "Evet! Hatta daha da fazla!" karşılığını verdim. Bunun üzerine Hz. Ali deri bir kırba içinde su alıp Osmân'ın yanına girdi ve ona su verdi.[3]

O azgın isyancılar Osmân'ı muhasara altında tuttular; hatta dışarıdan su almasına dahi izin vermediler. Bir gün Hz. Osmân yüksek bir yerden onlara baktı ve: "Ali aranızda mı?" diye sordu. "Hayır!" dediler. Osmân: "Sa'd aranızda mı?" diye sorunca yine: "Hayır!" dediler. Bunun üzerine Osmân biraz sustu ve sonra: "İçinizden bana su verecek yok mu?" diye sordu. Hz. Ali'nin kulağına Osmân'ın bu isteği gidince ona üç kırba su gönderdi. Ancak bu su ona ulaşana kadar birçok kişi yaralandı.

Hz. Osmân'ın öldürülmek istendiği Hz. Ali'ye ulaştığında: "Onların Osmân'dan istedikleri Mervân'dır. Bunun için kimsenin Osmân'a dokunmasına izin vermeyiz!" dedi. Sonra Zübeyr, Talha ve birkaç sahabi Osmân'ı korumak ve Mervân'ı teslim etmesini istemek üzere oğullarını gönderdiler. Muhammed b. Ebî Bekr, Osmân'ın insanları birbirlerine düşürdüğünü bu sebepten birbirlerine ok atmaya başladıklarını, bu kargaşada kapı önünde duran Hasan'ın kanlar içinde kaldığını, Mervân'ın okla yaralandığını, Muhammed b. Talha'nın kanlar içinde kaldığını, Hz. Ali'nin azatlısı Kanber'in yaralandığını görünce Hasan'ın dayıları olan Hâşim oğullarının bu işe kızmalarından çekindi. Bunun için iki arkadaşıyla birlikte anlaşıp duvarın birinden atlayıp Osmân'ın yanına girdiler. Evin içindekilerden hiç kimse onların eve girdiğini fark edemedi; zira damların üzerlerinden gelmişlerdi. Osmân'ın yanında da sadece hanımı vardı. Muhammed b. Ebî Bekr odaya girip Osmân'ı sakallarından tuttu. Osmân ona: "Vallahi baban seni bu şekilde görseydi bana karşı olan tutumunu çok kötü bulurdu" deyince Muhammed'in elleri gevşedi. Ancak yanındaki diğer iki adam Osmân'ın üzerine atılıp onu öldürdüler ve geldikleri yerden tekrar kaçtılar. Hz. Osmân'ın eşi durumu görüp bağırdı ancak dışlardaki kargaşa ve gürültüden dolayı sesi duyulmadı. Bunun üzerine insanların yanına çıktı ve durumu haber verdi. Hasan, Hüseyin ve diğerleri içeri girince onun öldürülmüş olduğunu gördüler. Ali, Talha ve Zübeyr durumdan haberdar olunca akılları gitti ve hemen çıkıp Osmân'ın yanına girdiler.[4]

---

[1] Sâmî b. Abdillah el-Mağlûs, *Halife Osmân b. Affân'ın Tarihi Atlası*, sh. 258

[2] İbn Asâkir, *Târîh Dimaşk*, cilt 39, sh. 98, 368

[3] İbn Asâkir, *Târîh Dimaşk*, cilt 39, sh. 98, 368

[4] Şemsuddîn Muhammed ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, cilt 3, sh. 459

Ebû Câfer el-Ensârî şöyle dediğini nakleder: Hz. Osmân'ın öldürüldüğü gün evinde ben de bulundum. Mescid'e uğradığımda kadınların gölgeliğinde üzerinde siyah sarık olan bir adamın kılıcını yerde sürüyerek bana seslendiğini işittim. Baktığımda Ali b. Ebî Tâlib olduğunu gördüm. Bana: "Adama ne oldu?" diye sorduğunda, ben: "Öldürüldü" karşılığını verdim. Ali de: "Bundan sonra sizin vay halinize!" dedi.[1]

Hz. Osman'ın Katili

Tarihçiler, Hz. Osmân'ın katili için sonuç olarak Mısırlı birisi olduğunu söylerler. Bu konuda gelen rivayetler adamın ismini açık bir şekilde vermemişlerdir. Ancak rivayetler, aslen Sedûsî olduğunu, siyah tenli olduğunu, siyah teninden dolayı kendisine "Cible (Mağara)" lakabı takıldığını söylerler. Yine "Kara Ölüm" şeklinde bir lakabı olduğunu ifade ederler. Ancak kaynaklarda böylesi özellikleri taşıyan bir şahsiyete rastlamadım.

Muhibbuddîn el-Hatîb ise katilin Abdullah b. Sebe olduğunu düşünür ve şöyle der: "Mısırlı isyancıların Fustât'tan Medine'ye gelişleri sırasında içlerinde Abdullah b. Sebe'nin de bulunduğu sabittir. Abdullah b. Sebe, oynadığı her rolde perde gerisinde durmaya özellikle dikkat ederdi. İslâm'ı yıkmak için kurduğu komploların gerçekleşmesi için, kendisini simgeleyen "Kara Ölüm" müstear ismini kullanmış olsa gerektir."[2]

Cenaze Namazı ve Defnedilmesi

Osmân b. Affân'ın cenaze namazı kılındı. Mâlik b. Ebî Âmir naaşını taşımış ve cenazesini götürmüştür. Medine'deki bahçelerden "Haş Kevkeb" isminde bir bahçede defnedilmiştir. Haş Kevkeb, Bakîu'l-Ğarkad yakınlarında bir bostandır. Ali, Talha, Zübeyr ve sahabelerden ileri gelenlerinden diğerlerinin Osmân'ın cenaze namazını kılmalarına engel olunmamıştır. Zamanımızda onun mezarı büyük Bakî Kabristanı içindedir.[3]

[1] el-Beyhâkî, *es-Sünenu'l-Kübrâ*

[2] Muhammed el-Ğabbân, *Osmân b. Affân'ın Öldürülmesi Fitnesi*, sh. 207

[3] Muhammed el-Ğabbân, a.g.e., sh. 211-215

Medine'deki Bakî Kabristanı

Üçüncü Bölüm İçin Başvurulan Başlıca Kaynaklar

1- Kur'ân-ı Kerîm
2- Kitâbu's-Sünne en-Nebeviyye
3- Medînetu'l-Melik Abdilazîz li'l-Ulûm ve't-Tekaniyye
4- Sâmi b. Abdillah el-Mağlût, Ebû Bekr es-Sıddîk'in Tarihi Atlası
5- Sâmi b. Abdillah el-Mağlût, Ömer b. el-Hattâb'ın Tarihi Atlası
6- Sâmi b. Abdillah el-Mağlût, Osmân b. Affân'ı Tarihi Atlası
7- Prof. Mecdî Fethî es-Seyyid, Sahîhu't-Tevsîk fî Sîreti ve Hayâti Emîri'l-Mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib
8- Dr. Ali Muhammed es-Sallâbî, Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib (Kişiliği ve Dönemine İlişkin Genel Bir Etüd)
9- İbn Kesîr ed-Dimaşkî, el-Bidâye ve'n-Nihâye
10- İbn Cerîr et-Taberî, Târîhu'l-Ümem ve'l-Mulûk
11- Medinetu'l-Münevvere, Merkez Dirâsât ve-Buhûs el-Medînet el-Münevvere
12- Prof. İbrâhim el-Mütenâvî, Ta'netun fî Kalb Ali b. Ebî Tâlib, Yayına haz.: Ebû Ömer ed-Devserî
13- Mahmûd Şâkir, İslam Tarihi, Râşid Halifeler ve Emeviler Dönemi
14- İbn Kuteybe ed-Dîneverî, Te'vîl Muhtelefi'l-Hadîs
15- Yâkût el-Hamavî, Mu'cemu'l-Büldân
16- M. Âtik b. Ğays el-Bilâdî, Mu'cemu'l-Me'âlimi'l-Cuğrâfiyye li's-Sîreti'n-Nebeviyye
17- Alâuddîn Ali'l-Muttâkî el-Hindî, Kenzu'l-Ummâl
18- Ebû Bekr, Muhammed b. el-Hüseyn el-Âcurrî, eş-Şerî'a, tahk: Dr. Abdullah ed-Demîcî
19- el-Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Yâ'kub b. Câfer, Târihu'l-Yâ'kûbî
20- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillah Şemsuddîn Muhammed b. Ebî Bekr, et-Turuku'l Hikemiyye fi's-Siyâseti'ş-Şer'iyye, tahk: Dr. Muhammed Cemîl Ğâzî
21- el-Aynî, Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed, Umdetu'l-Kâri'
22- Hasan Nûrî el-Alevî, Omer ve't-Teşeyyu'
23- Ekrem Diyâ el-Umerî, Râşid Halîfeler Dönemi
24- Sâdık İbrâhim Arcûn, Osmân b. Affân
25- Muhammed b. Fettûh el-Hamîdî, el-Cem' Beyne's-Sahîhayn, tahk: Ali b. Hasan el-Bevvâb
26- Prof. Hasan Kâsım el-Beyyâtî, Rihletu'l-Mushafi'ş-Şerîf Mine'l-Cerîdi ile't-Teclîd
27- Osmân el-Hamîs, Hakabe mine't-Târîh
28- İbn Asâkir, Târîh Dimaşk
29- Şemsuddîn Muhammed ez-Zehebî, Târîhu'l-İslâm
30- Dr. Muhammed el-Ğabbân, Fitnetu Makteli Osmân b. Affân

Hz. Osman'ın vakfettiği Rûme Kuyusu

4. Bölüm

Hz. Ali'nin Hilâfeti Dönemi

Ali b. Ebî Tâlib'e Biat Edilmesi

Daha önceki bölümlerde zikredilen sahih hadisler, iddia edilenin aksine hilafet konusunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ne Ali b. Ebî Tâlib'e, ne de diğer bir kişiye bir vasiyeti bulunmadığını en ufak bir şüpheye dahi mahal bırakmaksızın ortaya koymaktadır. Bu tür rivayetler daha önce de zikrettiğimiz gibi Ali b. Ebî Tâlib'in faziletlerine birer işarettir. Ancak bir kesim bu rivayetleri, Ali b. Ebî Tâlib'in, Peygamberimizin vefatından sonra ümmetin halifesi olması gerektiği yönünde kuvvetli deliller şeklinde yorumlamışlardır.

Müslümanların ebedi düsturu olan Kur'ân-ı Kerîm de: *"Onların işleri, aralarında istişâre iledir"*[1] buyurarak bu tür işlerde kendi aralarında istişare etmelerini emretmiştir. İslam'ın ilk dönemindeki o ışık saçan nesil arasında gerçekleşen de buydu. Zira o zamanlar, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonraki halifeyi seçme konusunda o seçkin sahabiler, ilahi yasalar çerçevesinde doğru yolları aramışlardır. Bu rabbânî olan nesil Yüce Allah'ın da takdir ettiği tertip üzere bu seçimlerini yapmış ve nihayet sırasıyla Ebû Bekr, Ömer, Osmân ve Ali b. Tâlib, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) halifeleri olmuşlardır.

Hz. Ali'ye biat edilmesi de böylesi bir seçim sonrasında olmuştur. Osmân b. Affân, hicri 35 yılında Zilhicce'nin 18. gecesi Cuma günü, ne oldukları belli olmayan, bir hayır işlemişlikleri görülmemiş değişik şehir ve kabilelerden gelen asi, sapmış ve başkaldırmış kişiler tarafından haksız yere, düşmanca ve hunharca öldürülünce Medine'de bulunan Resûlullah'ın ashâbı kalkıp Ali b. Ebî Tâlib'e biat ettiler. Zira o zamanlarda kendisinden daha faziletli bir kimse bulunmuyordu ve Osmân'dan sonra hilafeti isteyen başka biri de çıkmamıştı. Ancak Ali b. Ebî Tâlib de hilafete pek de tamah eden biri değildi. Medine'de bulunan ashâbın büyük ısrarları sonucu, fitnelerin de daha fazla büyüyüp yayılmasından çekindiği için halife olarak kendisine biat edilmesini kabul etmiştir.

Buna rağmen İslâm dinine düşman olan İbn Sebe ile haktan ve doğru yoldan kopuk, kalplerindeki fesattan dolayı onun çağrısına uyanlar tarafından tutuşturulup alevlendirilen fitne ateşiyle vuku bulan Cemel ve Sıffîn olayları ertesi Ali b. Ebî Tâlib bazı cahillerin eleştirilerinden kurtulamamıştır. Ali b. Ebî Tâlib'in halife olarak seçilmesi süreci hakkında âlimler yeteri kadar rivayetlerde bulunmuşlardır.

Ebû Bekr el-Hallâl, Muhammed b. el-Hanefiyye'nin şöyle dediğini nakleder: Hz. Osmân muhasara altında bulunurken Ali b. Ebî Tâlib'in yanındaydım. Adamın biri gelip: "Müminlerin emiri öldürüldü!" dedi. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib gitmek için kalktı. Ben de okuyla onun kırbacını almak istedim; ancak bana: "Kalsın ey annesiz kalasıca!" diye çıkıştı. Osmân'ın evine gittiğinde de onun öldürülmüş olduğunu gördü. Geri evine dönüp kapısını kapattı. İnsanlar gelip kapısını çaldılar, yanına girdiler ve: "Osmân öldürüldü, insanların başında da bir halifenin olması şart! Bu işe senden daha layığını da bilmiyoruz!" dediler. Hz. Ali ise: "Beni halife olarak istemeyin! Size vezir olmam halife olmamdan daha hayırlıdır" karşılığını verdi; ancak onlar: "Hayır! Vallahi bu işe senden daha layık birini tanımıyoruz!" dediler. Hz. Ali: "Şayet beni vezir olarak değil de halife olarak görmek istiyorsanız bana yapılacak biatın gizli olmaması gerek. Mescid'e çıkalım da orada bana biat edin!" teklifini yaptı ve Mescid'e çıktıktan sonra insanlar ona biat ettiler.

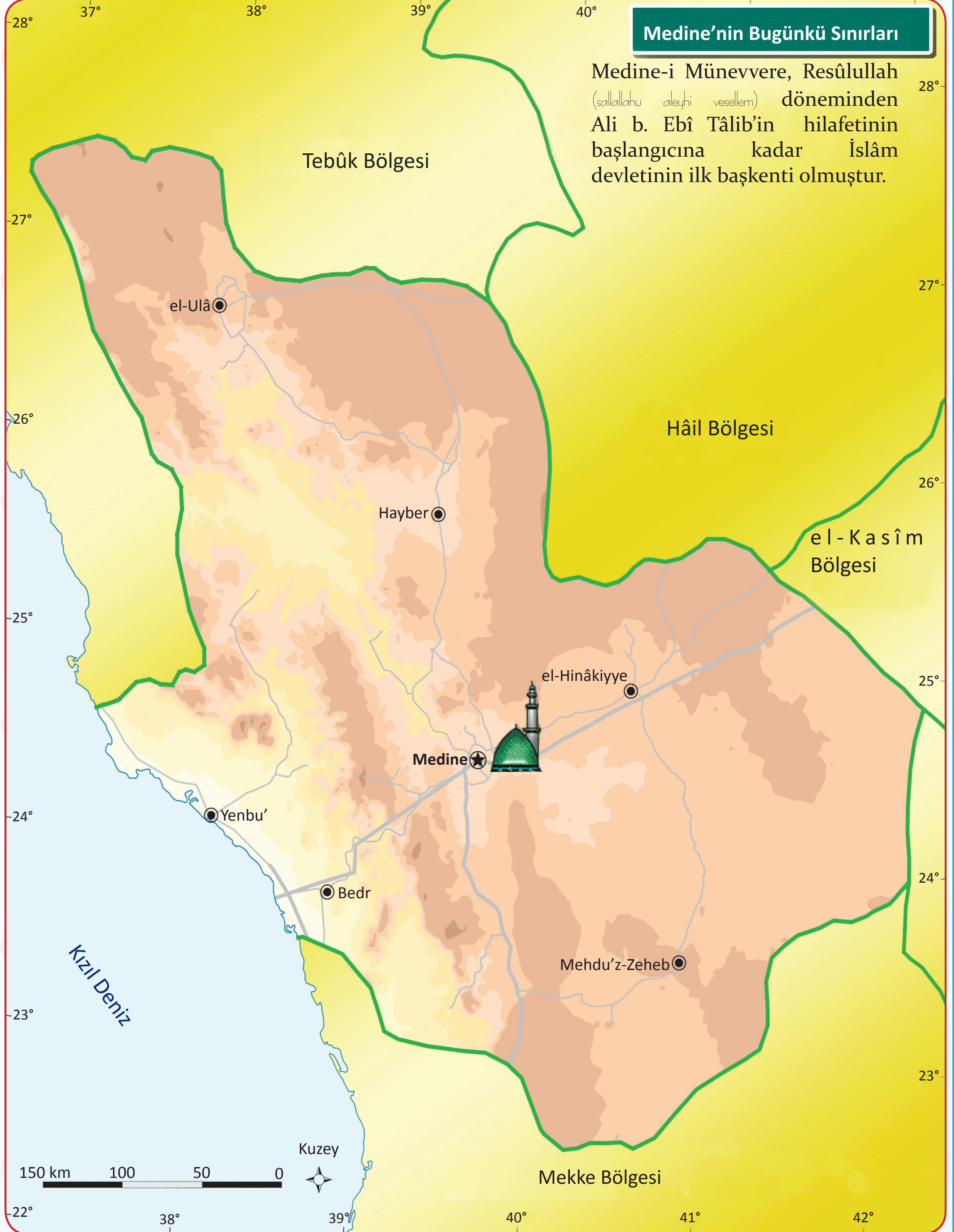
Başka bir rivayette Sâlim b. Ebi'l-Ca'd, Muhammed b. el-Hanefiyye'den şöyle nakleder: Resûlullah'ın ashâbı Hz. Ali'nin yanına gelip: "Osmân öldürüldü, insanların başında da bir imamın olması şart! Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yanında herkesten çok bulunduğun ve ona en yakın kişi sen olduğun için bu işe senden daha layığını da bilmiyoruz" dediler. Hz. Ali ise: "Bunu benden istemeyin! Size vezir olmam halife olmamdan daha hayırlıdır" karşılığını verdi. Ancak onlar: "Hayır! Vallahi biat etmeden seni bırakmayız!" dediler. Bunun üzerine Hz. Ali: "O zaman biatı bana Mescid'de yapın! Zira bana yapılacak biatın gizlice olmaması ve tüm Müslümanların rızasıyla olması gerekir!" dedi.

Abdullah b. Abbâs şöyle dedi: İnsanlar ona itiraz ederler de kargaşa çıkar çekincesiyle Hz. Ali'nin Mescid'e çıkmasını hoş görmedim; ancak Hz. Ali, Mescid dışında yapılacak bir biatı kabul etmeye yanaşmadı. Mescid'e girdiği zaman da Muhacir ve Ensar gelip ona biat ettiler. Ardından diğer insanlar da biat ettiler.[2]

---

[1] Şûra Sûr. 38

[2] İbn Sa'd ve Ebû Bekr el-Hallâl'dan naklen Dr. Ali Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 211-212

Medine'nin Bugünkü Sınırları
Medine-i Münevvere, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) döneminden Ali b. Ebî Tâlib'in hilafetinin başlangıcına kadar İslâm devletinin ilk başkenti olmuştur.
Tebûk Bölgesi
Hâil Bölgesi
el-Kasîm Bölgesi
Mekke Bölgesi
Kızıl Deniz
el-Ulâ
Hayber
el-Hinâkiyye
Medine
Yenbu'
Bedr
Mehdu'z-Zeheb
Kuzey
150 km
100
50
0
37°
38°
39°
40°
41°
42°
22°
23°
24°
25°
26°
27°
28°

Hz. Ali'nin Hilafete Getirildiğinde Yaptığı Konuşma

Taberî anlatıyor: Hz. Ali'ye, Zilhicce ayının 25'inde Cuma günü biat edildi. Müslümanlar bu biatın Hz. Osmân'ın öldürüldüğü gün gerçekleştiğini düşünürler. es-Serî'nin, Şuayb vasıtasıyla, Seyf'ten, onun Süleymân b. Ebi'l-Muğîre kanalıyla Ali b. Hüseyn'den bildirdiğine göre Hz. Ali hilafete geldiğinde Yüce Allah'a hamdu senâ ettikten sonra şu hutbeyi irad etmiştir:

"Yüce Allah insanları hidayete erdirecek olan bir kitap indirmiş ve içinde hayrı ve şerri açıklamıştır. Sizler hayrı alın, şerden de uzak durun. Yüce Allah'ın hakkı olan farzları eda edin ki O da sizi Cennete koysun. Yüce Allah herkesçe bilinen bazı haramlar koymuş, ancak müslümanın can ve mal güvenliğini bu haramların hepsinden üstün ve daha ağır kılmıştır. Müslümanları tevhid ve ihlasla birbirlerine bağlamıştır. Müslüman, insanların dilinden ve elinden zarar görmediği kimsedir. Hak etmediği sürece müslümana zarar vermek caiz değildir. İnsanlara yardım etmekte yarışın. En fazla dikkat edip de hazırlık yapmanız gereken husus ise ölümdür. Sizden önce bir sürü insan öldü, kıyamet de sizi kovalamaktadır. Yükünüzü hafif tutunuz ki hedefe ulaşasınız. Zira her insanı kendi sonu (ölüm) beklemektedir. Ey Allah'ın kulları! Allah'ın kulları ve beldeleri konusunda Allah'tan korkun! Biliniz ki topraktan ve hayvanlardan dolayı dahi hesaba çekileceksiniz! Yüce Allah'a itaat edin ve sakın O'na karşı gelmeyin. İyi bir şey gördüğünüz zaman alın, kötü bir şey gördüğünüz zaman da ondan uzak durun. *"Yeryüzünde az sayıda olduğunuz ve zayıf sayıldığınız için insanların sizi esir olarak alıp götürmesinden korktuğunuz zamanları hatırlayın."*[1]

[1] Enfâl Sûr. 26, İbn Cerîr et-Taberî, *Târîh*, cilt 5, sh. 458-459

Kufe Mescidinin Girişi

Hz. Ali Hilâfetinin İlk Dönemi

Ali b. Ebî Tâlib hilafete geçtiği zaman, Kûfe valisi Ebû Mûsa el-Eş'arî idi ve namazları kendisi kıldırıyordu. Savaş işlerinden sorumlu kişi Ka'kâ' b. Amr'dı. Vergi işlerinden de Câbir b. Fülân el-Müzenî sorumluydu. Basra valisi Abdullah b. Âmir, Mısır valisi ise eski vali Muhammed b. Ebî Huzeyfe'yi alaşağı eden Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh, Şam valisi Muâviye b. Ebî Süfyân, Humus valisi Abdurrahmân b. Hâlid b. el-Velîd, Kınnesrin valisi Hubeyb b. Seleme, Ürdün valisi Ebu'l-A'var, Filistin valisi Hakîm b. Alkame, Azerbaycan valisi Eş'as b. Kays, Kirkisyâ valisi Cerîr b. Abdillah el-Becelî, Hulvân valisi Uteybe b. en-Nehhâs, Kayseriyye valisi Mâlik b. Hubeyb, Hemedân valisi de Hubeyş idi. Devlet hazinesinden (beytülmaldan) Ukbe b. Amr sorumluydu. Medine kadısı Zeyd b. Sâbit idi.

Osmân b. Affân öldürüldüğü zaman Nu'mân b. Beşîr, Hz. Osmân'ın kanlı gömleğini alıp Şam'da olan Muâviye'nin yanına gitti. Osmân'ın kanlı gömleğinin içinde öldürülürken eliyle engel olmak isteyen hanımı Nâile'nin kesik parmakları da bulunuyordu. Muâviye herkes görsün diye kanlı gömleği alıp mescidin minberine koydu. Nâile'nin kesik parmaklarını da gömleğin koluna astı. Sonra insanlara, Osmân'ın kanını yerde bırakmamaları ve öcünü almaları yönünde telkinlerde bulundu. İnsanlar bu yıl boyunca o kanlı gömleği kah kaldırıp kah yerine koyarak etrafında ağlaştılar. Bazılarının içindeki öfke onları öç almaya sevketti ve insanların çoğu bundan dolayı yıl boyunca kadınlarından bile ayrı durdular.

Muâviye ile yanındaki sahabilerden bir grup Osmân'ın kanını kendisine başkaldıranlardan istemeye koyuldular. Kendilerinden Osmân'ın kanı istenen sahabiler arasında Ubâde b. es-Sâmit, Ebu'd-Derdâ, Ebû Umâme, Amr b. Abese ve başkaları da vardı. Ayrıca içlerinde tabilerden de Şerîk b. Hubâşe, Ebû Müslim el-Havlânî, Abdurrahmân b. Ğanm ve başkaları da bulunuyordu. Hz. Ali'ye biat olayı tam olarak gerçekleşince, Talha, Zübeyr ve sahabilerden ileri gelenler Hz. Ali'nin yanına girdiler ve Osmân'ın katillerine had uygulamasını istediler. Ancak Ali, söz konusu kişilerin kalabalık olmaları ve arkalarında duranların çokluğunu ileri sürerek halihazırda bunu yapamayacağını söyledi.

İbn Kesîr anlatıyor: Sonra hicri 36. yıl gelip çattı. Bu yılın başlangıcında Hz. Ali, İslam devletinin çeşitli kentlerine valiler gönderdi. Yemen'e Abdullah b. Abbâs'ı, Basra'ya Semure b. Cündeb'i, Kûfe'ye Umâra b. Şihâb'ı, Mısır'a Kays b. Sa'd b. Ubâde'yi ve Şam'a Muâviye'nin yerine Sehl b. Huneyf'i yolladı. Sehl b. Huneyf, Şam'a doğru yola çıktı. Tebûk'e ulaştığında Muâviye'nin atlıları onu karşıladılar ve: "Sen kimsin?" diye sordular. Sehl: "Âmirim (valiyim)" karşılığını verdi. Atlılar: "Neye âmirsin?" diye sorduklarında Sehl: "Şam'a" karşılığını verdi. Bunun üzerine atlılar: "Şayet seni Osmân b. Affân gönderdiyse hoş geldin safa verdin. Ancak başkası tarafından gönderildiysen geriye dön!" dediler.

Kays b. Ubâde ise Mısır'a gittiğinde Mısır ahalisi yanına gelip biat ettiler. Ancak içlerinden bazıları: "Osmân'ın katillerini öldürmeden biat etmeyiz!" dediler. Basralılar da aynı tavrı takındılar. Bu şekilde fitne yayıldı ve durum tehlikeli bir hal aldı. Hz. Ali bu konuda Muâviye'ye birçok mektup gönderdiyse de Muâviye ona herhangi bir cevap yollamadı. Bu durum Osmân'ın öldürülmesinin üzerinden üç ay geçene kadar devam etti. Sonrasında Hz. Ali, Şam ahalisiyle savaşmak üzere harekete geçti. Kûfe ve Mısırlılara da savaşa katılmaları yönünde mektuplar yazdı. Medine'de yerine halef olarak Kusem b. el-Abbâs'ı bırakarak Medine'den çıktı. Oğlu Hasan gelip kendisine engel olmaya çalıştı; ama Hz. Ali kabul etmedi. Şâm'a doğru Medine'den çıkmasına az kala kendisini bu çıkıştan alıkoyan durum kendini gösterdi ki anlatacağımız konu da bu olacak.[1]

---

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye,* cilt 7, sh. 227-228

Hz. Ali'nin Hilafeti Döneminde İslam Devleti

Kazakistan
Avrupa
İspanya
Bizans İmparatorluğu
Hazar İmparatorluğu
Türkmenistan
Semerkand
Buhara
Belh
Derbend
Tiflis
Azerbaycan
Erzurum
Ermenistan
Merv
Horasan
Nisabur
Kabil
Kartaca
Tunus
Bizans İmparatorluğu
Erbil
Herat
Tebriz
Tarsus
Rey
İran
Asya
Akdeniz
Nihâvend
Antakya
Şam
Musul
Irak
Medain
İsfahan
Sind Ülkesi
Trablus
Sicistan
Antablus
İskenderiye
Kudüs
Şam Beldeleri
Kufe
Faris
Basra
İstahar
Kirmân
Libya
Fustat
Mekrân
Mısır
Ummân
Kızıldeniz
Arap Yarımadası
Mekke
Afrika
Nûbe
Kuzey
100 km 0
Habeşistan Krallığı
San'â
Hint Okyanusu

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) vefatından sonra Müslümanlar İslâm dinini Arabistan yarımadasının dışında da yayma görevini üstlendiler. Ebû Bekr'in dış siyaseti Irak ile Şam beldelerini fethetmeye yönelikti. İslâm dinini yayma amacıyla Müslümanlar çok büyük savaşlara giriştiler. Bunlardan doğu tarafında gerçekleşen en büyük savaşlar halife Ömer döneminde olan Kâdisiyye savaşı ile Nihavend savaşıydı. Kuzeybatı tarafında da Yermûk savaşı ile yine halife Ömer döneminde gerçekleşen Kudüs'ün fethi büyük mücadeleler arasında sayılır. Daha sonra fetihler sürdü ve Müslümanlar Osmân döneminde Bizanslılarla bir çok savaşa girdiler. Bu dönemde Müslümanlar hem doğu, hem de batıda birçok yerde düşmanla başarıyla mücadele ettiler. Ancak fitne ortaya çıkınca Osmân dönemindeki fetihler bir süre sekteye uğradı. Bu süre zarfında yönetime başkaldıranlar halife Osmân'ı öldürdüler. Osmân'ın ardından Müslümanlar Ali b. Ebî Tâlib'i halife olarak seçtiler. Ancak fitnenin etkileri sönmeden devam etti ve bunun sonucunda Cemel ve Sıffîn savaşları baş gösterdi. Bunlar yüzünden İslâmi fetih hareketi biraz gecikti.

Tunus'taki Subaytula'da Bizans döneminden kalma tarihi eserler.

Halife Osmân zamanında Müslümanlar Afrika'daki (Tunus) Subaytula'yı fethederek batıda en uzak noktaya ulaşmış oldular.

Osmân b. Affân'ın Kanının İstenmesi

Hz. Ali'ye biatın üzerinden dört ay geçmesine rağmen Osmân'ın katillerine kısas uygulanmayınca Talha ve Zübeyr, Mekke'ye gittiler ve müminlerin annesi Hz. Âişe ile görüştüler. Bu görüşme sonucunda Basra'ya gidip bulabildiğince at ve adam toplama kararına vardılar. Bundan amaç savaş değil bilakis hedef Osmân'ın katillerini bulmak ve onlara kısas uygulamak için hazırlık yapmaktı. İmam Ahmed'in *Müsned*'inde, Hâkim'in de *Müstedrek*'in de naklettikleri şu rivayet bu duruma ışık tutmaktadır: Hz. Âişe gece vakti Âmir oğullarının sularına yetiştiği zaman köpekler havlamaya başladı. Âişe: "Bu su kimlerin suyu?" diye sorunca, yanındakiler: "Hav'eb suları" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi: "O zaman geri döneceğim! Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere şöyle buyurmuştu: "Haveb köpekleri sizden birinize havladığı zaman hali ne olacak?" Zübeyr, Âişe'ye: "Geri mi döneceksin? Oysa umulur ki Yüce Allah senin vasıtanla insanların arasını bulur" dedi." Elbânî der ki: "Bu hadis çok sahih bir hadistir ve hadis imamlarının büyüklerinden şu beş kişi de bu hadisi sahih görmüşlerdir: İbn Hibbân, Hâkim, Zehebî, İbn Kesîr ve İbn Hacer.[1]

[1] *Silsile Ehâdîs es-Sahîha*, no. 474

Mûaviye'nin başında bulunduğu Şâm, Osmân b. Affân'ın katilleri konusundaki durum netleşinceye kadar Hz. Ali'ye biat etmekten geri durdu.

Ebû Beşîr el-Abdî şöyle der: "Osmân öldürüldüğü zaman Medine'deydim. İçlerinde Talha ve Zübeyr'in de bulunduğu Muhacir ve Ensar toplanıp Hz. Ali'nin yanına geldiler ve ona: "Ey Ebu'l-Hasan! Gel sana biat edelim!" dediler. Ancak Ali: "Bana biat edip de halife yapmanıza ihtiyacım yok. Ama sizinle beraber hareket eder, siz kimi halife olarak seçerseniz ben de ona razı olurum... Siz istediğinizi seçin!" karşılığını verdi. Onlar: "Vallahi senden başkasını seçmeyiz!" dediler.[1]

[1] *Tarihu't-Taberî*, cilt 5, sh. 449

İbn Hayyât şöyle der: "Talha b. Ubeydillâh ve Zübeyr b. el-Avvâm yanlarında müminlerin annesi Âişe'yle birlikte Mekke'den çıkıp Basra'ya geldiler."[1]

[1] İbn Hayyât, *Tarih*, cilt. sh. 180

Hz. Ali, Hâlid b. el-Âs el-Mahzûmî'yi Mekke'ye gönderdi. Ancak Hâlid, Mekke'ye vardığında fitneden uzak duranlarla, Umeyye oğullarından bir araya gelenlerle ve daha önceki halifeler tarafından atanan ve görevini bırakan valilerle karşılaştı.

Hz. Ali'nin İslâm Devletinin Kentlerine Gönderdiği Valiler

1 Sehl b. Huneyf el-Ensârî- Medine

2 Temmâm b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib- Medine

3 Ebû Eyyûb el-Ensârî- Medine

4 Ebû Katâde el-Ensârî- Medine

5 Kusem b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib- Mekke ve Tâif

6 Ömer b. Ebî Seleme- Bahreyn

7 Kudâme b. el-Aclân el-Ensârî- Bahreyn

8 Nu'mân b. el-Aclân el-Ensârî- Bahreyn

9 Ubeydullah b. Abbâs- Yemen ve Bahreyn

10 Sa'îd b. Sa'd b. Ubâde el-Ensârî- el-Cünd

11 Mâlik b. el-Eşter- Cezîre ve daha sonra Mısır

12 Şebîb b. Âmir- Cezîre

13 İbn Ziyâd en-Neha'î- Cezîre

14 Muhammed b. Ebî Huzeyfe b. Utbe- Mısır

15 Kays b. Sa'd b. Ubâde el-Ensârî- Mısır

16 Muhammed b. Ebî Bekr es-Sıddîk- Mısır

17 Osmân b. Huneyf el-Ensârî- Basra

18 Abdullah b. Abbâs- Basra

19 Ebu'l-Esved ed-Duelî- Kûfe

20 Hâni b. Hevze en-Neha'î- Kûfe

21 Ebû Mûsa el-Eş'arî- Kûfe

22 Ebû Mes'ûd el-Bedrî- Kûfe

23 Karaza b. Ka'b el-Ensârî- Kûfe

24 Sehl b. Huneyf el-Ensârî- Fâris

25 Ziyâd b. Ebî Süfyân- Fâris

26 el-Munzir b. el-Cârûd- İstahr

27 Amr b. Seleme- İsbehân

28 Muhammed b. Süleym- İsbehân

29 Hâlid b. Kurra et-Temîmî- Horasân

30 Abdurrahman b. Ebzâ- Horasân

31 Ca'de b. Hubeyre b. Ebî Vehb- Horasân

32 Abdurrahman b. Ceze' et-Tâî- Sicistân

33 Rib'î b. Ke's el-Anberî- Sicistân

34 Cerîr b. Abdillah el-Becelî- Hemedân

35 el-Eş'as b. Kays el-Kindî- Azerbeycân

36 Sa'îd b. Seriyye el-Huza'î- Azerbeycân

37 el-Hureyyit b. Râşid en-Nâcî- Ehvaz

38 Maskale b. Hubeyre eş-Şeybânî- Ehvaz

39 Yezîd b. Huceyye et-Temîmî- Rey

40 Sa'd b. Mes'ûd es-Sekafî- Medâin

41 Hâris b. Murre el-Abdî- Sind[1]

[1] Ekrem Diyâ el-Umerî, Râşid Halîfeler Dönemi, sh, 130-132

Irak'ın Fiziki Haritası
İRAN
Musul
Kerkük
IRAK
Bağdat
Dicle Nehri
Kûfe
Necef
Irak
Basra

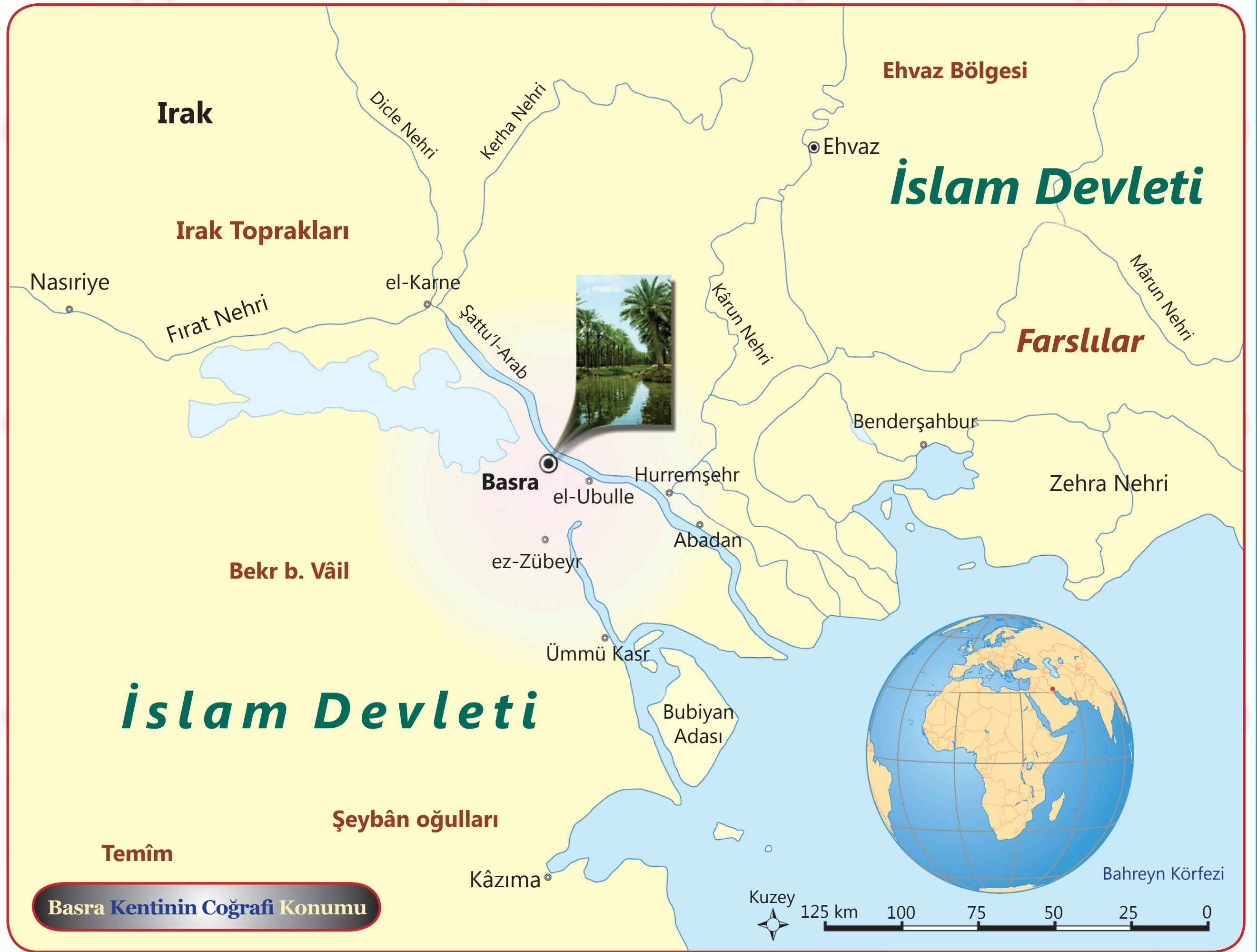
BASRA

Kuzey

Yukarıda, Google Earth'tan aldığım, ikinci halife Ömer b. el-Hattâb zamanında inşa edilmiş olan tarihi Basra kentinin uydudan bir görüntüsü yer almaktadır. Soldaki şekilde ise zamanımızdaki Basra kenti ile Basra'ya bağlı önemli yerlerin bir haritası görülmektedir. Hemen üstte ise Basra'da Osmanlı dönemine ait tarihi köşklerden biri yer almaktadır.

Basra Kentinin Coğrafi Konumu

Basra Kentinin Kuruluşu Basra'yı Arap Müslümanlar hicri 16. yılda kurdular. Ömer b. el-Hattâb'ın valisi Utbe b. Ğazvân el-Mâzinî tarafından, kış mevsiminde ordu karargâhı olarak kuruldu. Basra daha önce Hind arazisi olarak isimlendirilirdi. Bulunduğu yere ise el-Harîbe denirdi. Bu yerde de Şattu'l Arab'daki Acemlere ait bir saray ile silah deposu bulunuyordu. Buranın bir de koyu bulunmaktadır ki koyda sular sazlık bir bölgede akmaktadır. Utbe, kenti Müslümanların halifesi Ömer b. el-Hattâb'ın vasiyetine uygun olarak nehrin batı yakasında, nehri Medine yönünün karşı tarafında bırakacak şekilde kurdu. Ömer, Utbe b. Rabîa'ya şöyle dedi: "Yüce Allah, o sulu yer ile çevresini fethetmeyi Müslüman kardeşlerinize bahşetti ve ileri gelenlerinden bir çok kişi öldürüldü. Ancak Farslıların bölge halkına yardım etmelerinden çekiniyorum. Bölge halkının Müslüman kardeşlerinize karşı Farslılara yardımlarına engel olman ve onlarla savaşman için seni Hind (Basra) bölgesine gönderiyorum. Umulur ki Yüce Allah sizlere fethi nasip eder. Yüce Allah'ın bereketiyle yola çık. Elinden geldiği kadar Yüce Allah'tan kork. Adaletle hükmet, namazları vaktinde kıl ve Yüce Allah'ı çokça an!"[1]

Basra'daki yapılar önceden kamıştan inşa edildi; ancak yangın korkusundan dolayı halifenin de emriyle çamur ve kerpiçle yenilendi. Şehir planı da orada yerleşmiş olan kabilelerin yerleşimine göre düzenlenmiştir. Evler birbirine bitişikti. Hz. Ömer, Utbe'ye şöyle dedi: "Yerleşim olarak insanları tek bir yerde topla. Bu yer suya ve otlaklara yakın olsun. Yerin özelliklerini de bana bildir."[2]

[1] Taberî Tarihi, sh. 439
[2] A.g.e.

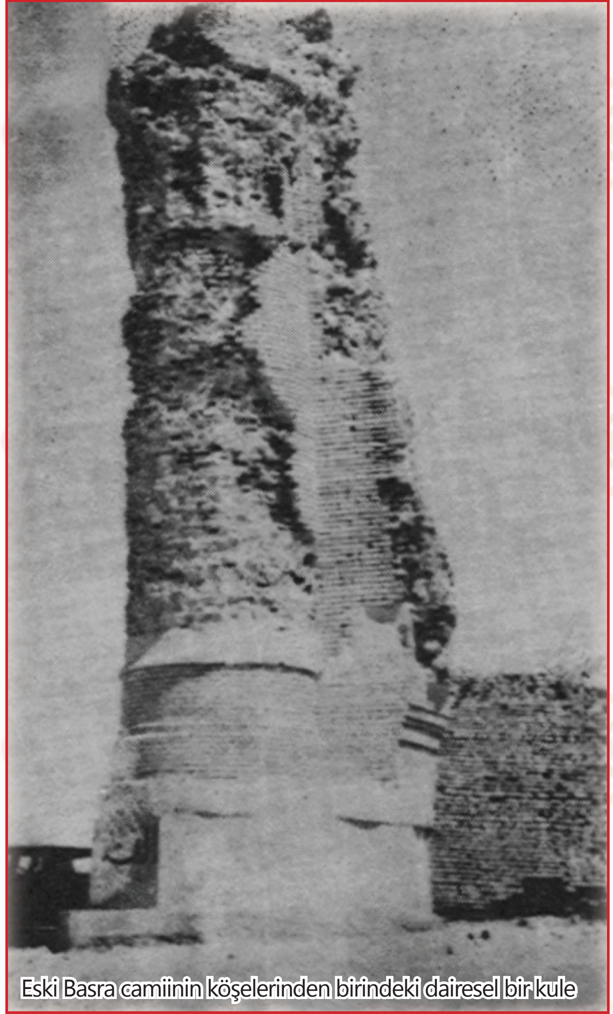
BASRA MESCİDİ

Basra'nın şehir planlaması, İslâm'ın ilk dönemi şehir planlamaları içinde ilk tecrübe sayılır. Bu plana göre mescit ile valilik binası kentin merkezine konulmuş ve bütün yol ve caddeler mescide çıkacak şekilde ayarlanmıştır. İnsanlar kolayca farz namazlarını kılabilsinler ve valiyle görüşebilsinler diye çarşılar mescitlere yakın yerlerde kurulmuştur... Basra'daki ilk mescidin herhangi bir yapısı yoktu. Üstü açık bir alanı vardı ve belki de bu alan kamıştan çitlerle çevrilmişti. Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin emriyle de çok geçmeden çamur ve kerpiçlerle mescide duvarlar örüldü. Namaz kılanları güneşin sıcağından korumak için de gölgelik olarak mescidin üstü kamışlarla örüldü.

BASRA'DAKİ VALİLİK (İDARE) BİNASI

Ebû Mûsa el-Eş'arî'nin yaptırdığı valilik binası mescidin doğu tarafında yer alıyordu. Ziyâd b. Ebih ise binayı mescidin kıble yani batı tarafına taşıdı. Haccâc-ı Zâlim, Basra'da sarayını yaptırdığı zaman da bu valilik binasını yıktı. Süleymân b. Abdilmelik halife olana kadar da Basra'da bir valilik binası olmadı. Süleymân halife olunca da Basra'daki valisine emrederek bina, tuğla ve alçıyla yeniden inşa edildi. Daha sonraları ise Hârun Reşid, mescidi genişletirken bu binayı mescide katmıştır. Bu bina içinde divanlar ve büyük bir hapishane bulunmaktadır.

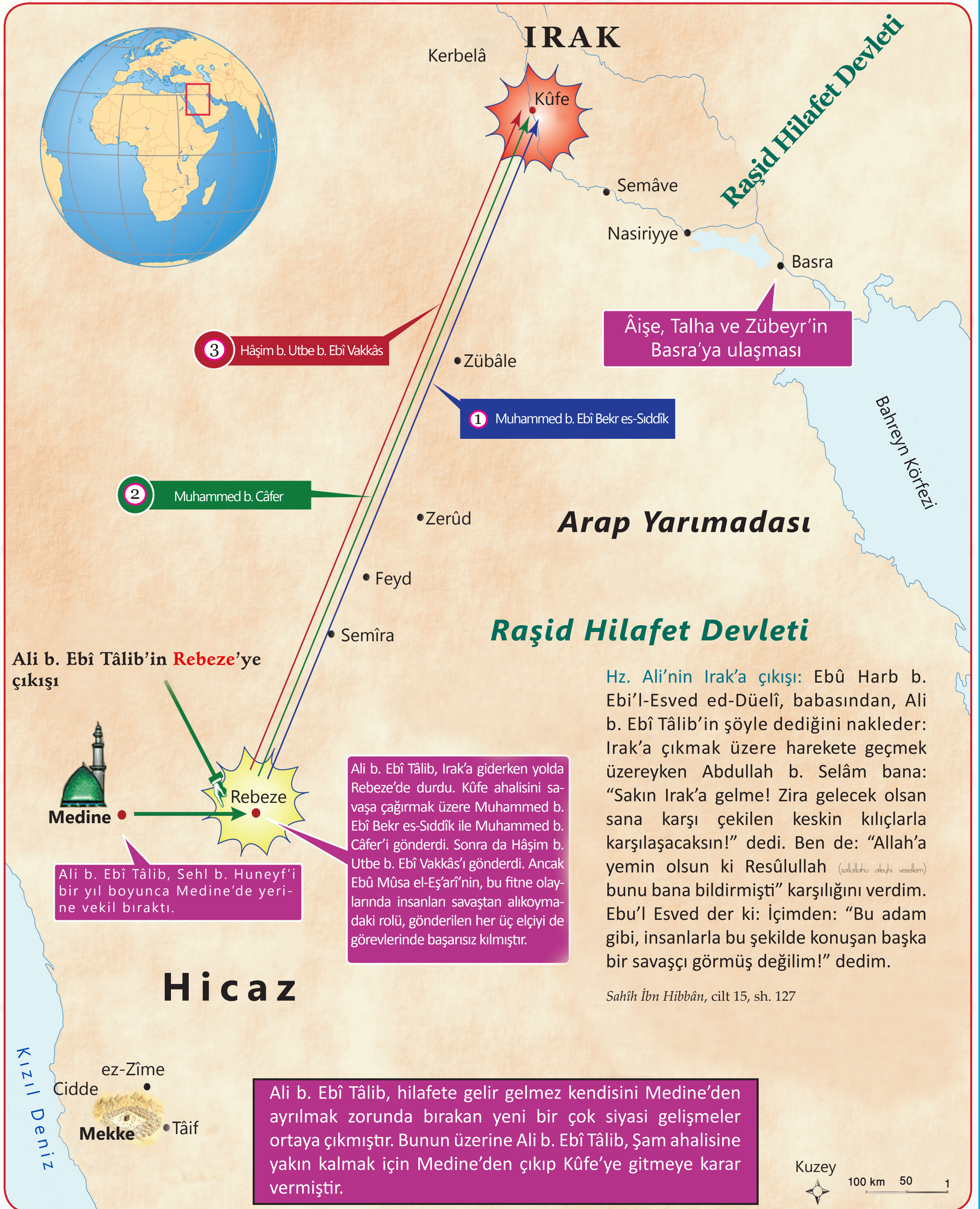
Târîh Fenn el-İmâra fî Muhtelif el-Usûr, Şerîf Yûsuf, sh. 330-333

Eski Basra camiinin köşelerinden birindeki dairesel bir kule

Irak'ın güneyinde Ehvar bölgesindeki kamıştan evler

Hz. Ali'nin Irak'a çıkışı: Ebû Harb b. Ebi'l-Esved ed-Düelî, babasından, Ali b. Ebî Tâlib'in şöyle dediğini nakleder: Irak'a çıkmak üzere harekete geçmek üzereyken Abdullah b. Selâm bana: "Sakın Irak'a gelme! Zira gelecek olsan sana karşı çekilen keskin kılıçlarla karşılaşacaksın!" dedi. Ben de: "Allah'a yemin olsun ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bunu bana bildirmişti" karşılığını verdim. Ebu'l Esved der ki: İçimden: "Bu adam gibi, insanlarla bu şekilde konuşan başka bir savaşçı görmüş değilim!" dedim.

Sahîh İbn Hibbân, cilt 15, sh. 127

Ali b. Ebî Tâlib, hilafete gelir gelmez kendisini Medine'den ayrılmak zorunda bırakan yeni bir çok siyasi gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib, Şam ahalisine yakın kalmak için Medine'den çıkıp Kûfe'ye gitmeye karar vermiştir.

Irak'a Çıkışından Önce Hazırlık Olarak Hz. Ali'nin Kûfe'ye Gönderdiği Elçiler

Rebeze: Ebû Amr şöyle der: Sa'lebe'ye, Rebeze köyünün isminin anlamını sorduğumda bana şu karşılığı verdi: Ben de bunu İbnu'l-A'râbî'ye sordum. Bana dedi ki: "*Rebeze* sıkıntı anlamına gelir. "*Kunnâ fî rebezetin fencelet anne* (Bir sıkıntı içindeydik de atlattık)" denilir.

el-Ayn kitabında ise Rebeze'nin anlamı hakkında şöyle denilir: *Rebiz*, yürürken ayakların hafif olması, işte parmakların seri olması anlamına gelir. Örneğin: "*İnnehu lerebizetün* (O hızlı birisidir)" denilir. *Rebzât* da, develerin boynuna asılan yün anlamına gelir. Tekili "*Rebze*"dir.

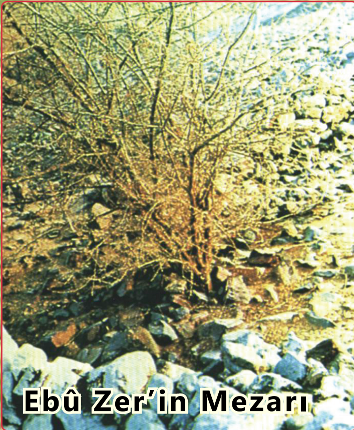
el-Kelbî ise eş-Şarkî'den şöyle aktarır: Rebeze, Zerûd ve Şukrâ, Hz. Nûh'un torunlarından Yesrib b. Kâniye b. Muhelhil b. İrem b. Abîl b. Arfhoşed b. Sâm'ın kızlarıdır. Rebeze Medine'nin köylerinden birisidir. Medine'ye üç günlük bir mesafededir. Feyd'den Mekke'ye doğru gitmek istediğinde Hicaz yolu üzerindeki Zâtu İrk yakınlarında yer alır. Ebû Zer el-Ğifârî'nin de mezarı buradadır. Ebû Zer'in asıl adı Cundeb b. Cunâde'dir. Ebû Zer, Osmân'a kızıp buraya gelmiştir. Hicri 32'de vefat edene dek burada ikamet etmiştir.

Ebû Muhammed Ubeydullah b. Abdilmecîd b. Seyrân el-Ehvazî'nin **Tarih**'inde okuduklarım ise şöyledir: "319 yılında Rebezeliler ile Dariyyeliler arasında çıkan savaşlarda Rebeze harap olmuştur. Dariyyeliler Karmatîlerden yardım istemiş, Karmatîler de onlara yardım edince Rebezeliler yurtlarından çıkarılmış ve Rebeze harap olmuştur. Rebeze, Mekke yolu üzerinde en güzel konaklama yeriydi."

Asma'î de Necd'i zikrederken şöyle der: "Necd'in yüksekliği, (havası itibariyle) ciğeri gibidir. Aynı şekilde Rebeze de bu şekilde yüksektedir ve ciğerlere çok iyi gelen bir havası vardır." Nasr'ın kitabında ise Rebeze için: "Hacıların Selîle ile Umak arasında konakladıkları bir yerdir" denmiştir.[1]

[1] Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 3, sh. 34

Üstte Rebeze köyünün tarihi camisinden bir görüntü yer almaktadır. Aşağıdaki resim de ise Irak'taki hac yolu üzerinde Hârun Reşîd'in hanımının emriyle kazılan su havuzlarından birisi görülmektedir.

Ebû Zer'in Mezarı

IRAK

Râşid Hilafet Devleti

Hz. Ali, Abdullah bin Abbâs'ı Kufe'ye gönderdi; gecikince peşinden Hasan b. Ali ile Ammâr b. Yâsir'i yolladı. Daha sonra oranın valisi olan Ebû Mûsa el-Eş'arî'yi azledip yerine Karaza b. Ka'b'ı atadı.

Zî Kâr

Ali b. Ebî Tâlib yaklaşık olarak 900 kişilik ordusuyla Irak'a doğru çıktığında Zî Kâr'da ordu karargahını kurmuştur.

Basra

Yâkut el-Hamavî şöyle der: "Kâr" ve "Kîr" gemilerin dış yüzeyine sürülen siyah madde (katran) anlamını veren farklı iki kelimedir. Kâr, tadı acı olan ağaç anlamına da gelir. Büşr bir şiirinde şöyle der:

"İçinde ne bir yarık ne de bir deliğin (kâr) bulunduğu bir mağarada
Aralarındaki barışı sürdürmeye çalışıyorlar."

Zû Kâr: "Kûfe yakınlarında, Kûfe ile Vâsıt arasında bulunan Bekr b. Vâil'e ait su kuyularıdır. Hanû Zî Kâr da bu mekana bir günlük bir mesafededir. Bekr b. Vâil ile Farslılar arasında o meşhur savaş da burada gerçekleşmiştir.

Mu'cemu'l-Buldân, cilt 4, sh. 293

Zübâle

Müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib'in Irak'a çıkış güzergahı

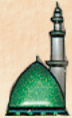
Zerûd

Feyd

Semîra

NECD

BAHREYN

Medine

Rebeze

ARAP YARIMADASI

Râşid Hilafet Devleti

HİCÂZ

ez-Zîme

Cidde

Mekke

Tâif

Kızıl Deniz

Kuzey

100 km 50 1

Zî Kâr şehri, Irak kentlerinden birisidir. İslam öncesi Farslılar ile Araplar arasında bölgede vuku bulan meşhur Zî Kâr savaşına nispeten bu ismi almıştır. Nâsiriyye adıyla da anılır. Kentin nüfusu yaklaşık olarak 1.500.000'dur. Bölge, bedevi ve şehirli birçok kabile barındırmaktadır. Bunun yanında Ehvâr bölgesinde Ma'dânlılarla (Ashabu'l-Câmûs) birlikte azınlık da olsa Kürtler de bulunmaktadır.

Hz. Ali'nin Irak'a Çıkışı ve Kûfe Ahalisine Elçilerini Göndermesi

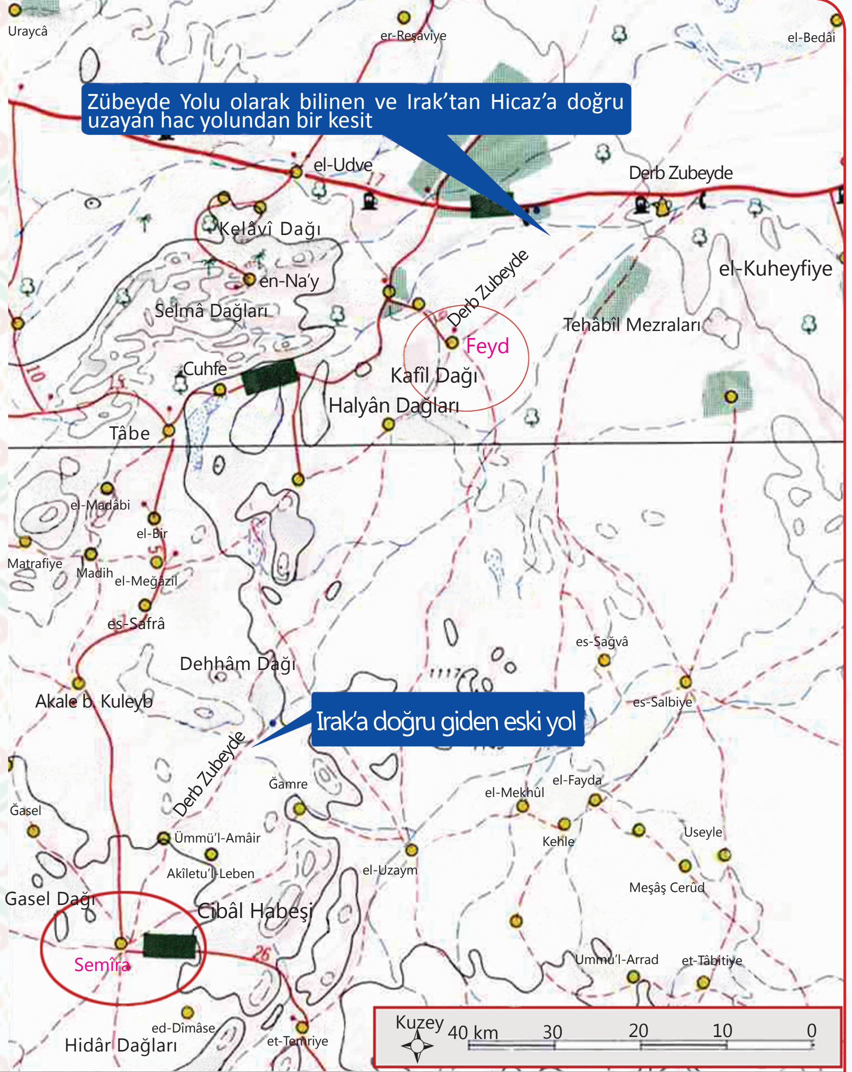

Kasr Hırâş kalıntıları (Feyd - Hâil Bölgesi)

Tarihi Zübeyde yolu üzerinde, Feyd-Sümeyrâ arasındaki bölgeyi detaylı olarak gösteren topografik bir harita

Kûfe'den Mekke'ye doğru giden hac yolu (Derb Zubeyde) üzerindeki su göletlerinden biri: Birket Feyd

Kuzey bölgesinde Irak sınırında bulunan eski mıntıkalar

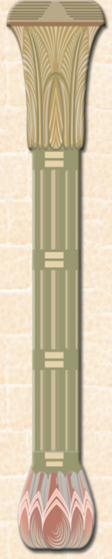
Henüz yerleşim yeri olmadan önce Kûfe bu isimle bilinmiyordu. Bölge üzerinde yerleşen kimseler yoktu. Fırat nehrinin batı yakasındadır.

Tâcu'l-Arûs eserinde şunlar geçer: "Dairesel bir coğrafi yapısı olduğu için Kûfe adını almıştır. İnsanların toplandığı bir yer olduğu için bu ismi aldığı da söylenir. Kırmızı renkli kumluk bir yer olduğu ve toprağı çakıl taşlarıyla karışık olduğu için bu ismi aldığını söyleyenler de vardır. *Kûfân*, kamış ve odunlardan oluşan sık ağaçlı (çalılık) anlamındadır.

Kûfe, askeri bir zorunluluktan dolayı tesis edilmiştir. Sa'd b. Ebî Vakkâs komutasındaki İslam ordusunun Sevâd'ı fethinden sonra öyle bir zorunluluk kendini göstermiştir. Zira savaş meydanları ile Devletin başkenti Medine arasındaki haberleşme süreci uzun bir zaman almaya başladı. Bunun için İslam ordusunun yolculuk ve savaştan kaynaklanan yorgunluğunu gidermesi için sabit bir yer veya savaş meydanına yakın olacak bir ordu karargahı edinmeleri zaruri bir hal almıştı.

Tesis edilmesi süreci hakkında şöyle anlatılır: Sa'd b. Ebî Vakkâs, Irak'ı fethedip Farisi kuvvetleri yenince başkentleri olan Medâin'de konakladı. Fetih haberini vermek üzere de halife Ömer b. el-Hattâb'a bir heyet gönderdi. Heyet, Ömer b. el-Hattâb'a ulaştığı zaman, Ömer heyetteki adamların renklerinin ve hallerinin değişmiş olduğunu gördü. Bunun sebebini onlara sorduğunda, heyettekiler: "Kentin kirliliği bize bu şekilde değiştirdi" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Ömer onlara, yerleşecekleri başka bir yer edinmelerini söyledi. Zira Araplar, ancak develerinin yapısına uygun bir iklimde yaşayabilirler. Sonra Ömer b. el-Hattâb, Sa'd'a şöyle bir mektup yazdı: "Süleymân ve Huzeyfe'yi gönder de yerleşmeniz için size temiz ve sulu bir yer bulsunlar. Ancak bu yerle benim aramda deniz veya köprü gibi bir engel olmasın."

Müminlerin emiri Ömer b. el-Hattâb'ın: "Müslümanların yerleşmeleri ve askerlerin esirlerini silah altında tutabileceği başka bir mekan bul!" şeklindeki emri komutan Sa'd b. Ebî Vakkâs'a ulaştırıldı. Bu emir üzerine Sa'd, hicri 17 yılının Muharrem ayında Medâin'den ayrılıp Kûfe'ye doğru hareket etti. Kûfe'ye ulaşır ulaşmaz da kamıştan bir mescit yapımına girişti. Müslümanlar da evlerini kamıştan yaptılar. Ancak aynı yıl içinde çıkan yangın Kûfe üzerinde kamıştan inşa edilen ne varsa hepsini yakıp yıktı. Kûfe ahalisi yapılarını tekrar, ama çamur ve tuğladan yapmak için halife Ömer'den izin istediler. Evlerin üç kattan daha fazla olmaması, devletin kaim olması için amellerini sünnete göre yapmaları şartıyla Ömer söz konusu izni verdi. Yeni Kûfe'nin imar planını yapmak üzere de Ömer b. el-Hattâb, bölgeye Ebu'l-Heyyâc b. Mâlik'i gönderdi.

Kûfe Mescidi

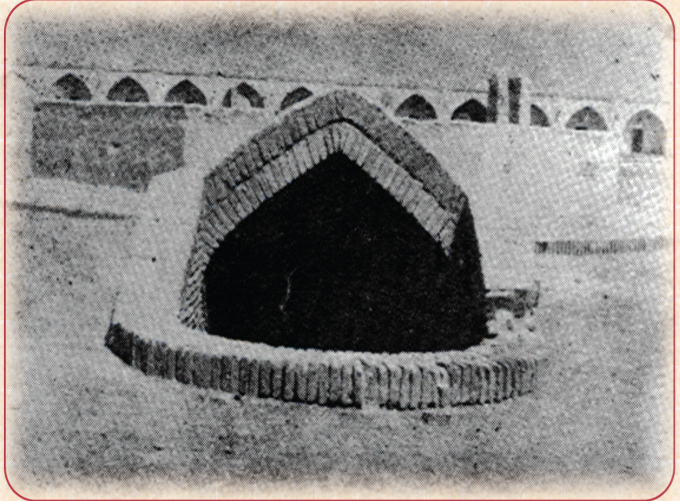
Eski Görüntüler

Kûfe'de yapımı ilk planlanan yapılar mescit, valilik (idare) binası ve beytülmal (hazine) idi. Valilik binası mescit ile beytülmal arasında inşa edildi. el-Belâzurî, **Futûhu'l-Büldân** eserinde şöyle der: Sa'd b. Ebi Vakkas, mescidin yapım yerine geldiğinde, emrederek adamın biri kıbleden esen rüzgar tarafına gitti ve okunu kaldırıp oraya işaret koydu. Sonra kuzeyden esen rüzgar tarafına gitti okunu kaldırdı ve yerini işaretledi. Sonra güneyden esen rüzgar tarafına gitti, okunu kaldırdı ve yerini işaretledi. Sonra Saba rüzgarının estiği tarafa gitti, yine okunu kaldırdı ve durduğu yeri işaretledi. Sa'd, çevreye nazaran daha yüksekte duran mıntıkaya mescidi ve valilik binasını inşa etti. Bölgenin kalan yerleri de parçalara bölünerek her kabile kendi yerini inşa etmeye başladı."[1]

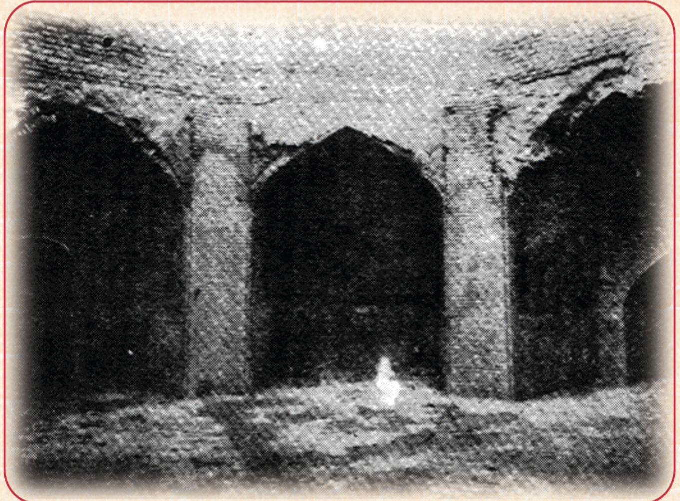
İbn Cerîr de **Tarih**'inde şöyle der: "Kûfe'de imar çalışmalarına başlandığında ilk inşa edilen yapı, mescitti. Mescit, çarşıda sabuncu ve hurmacıların bulunduğu mekana düşecek şekilde imar planı yapıldı.[2]

[1] Belâzûri, *Futûhu'l-Büldân*, sh. 378
[2] *Taberî Târihi*, sh. 479

Kûfe mescidinin avlusunda bulunan ve "Sefîne" ismiyle bilinen bir mahzen

Kûfe mescidinin avlusunda bulunan Sefîne'nin girişi Fotoğraflar: Şerîf Yûsuf

Kufe Mescidinde Hz. Ali'nin evinin kapısı, yıl 1915

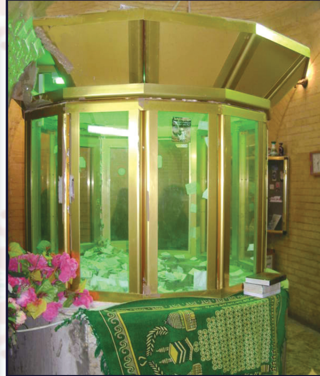
Kufe Mescidi, Hz. Ali'nin evinin dıştan görünümü

Kufe Mescidinin içi

Kufe Mescidinde Hz. Ali'nin evinin kapısı (günümüzde)

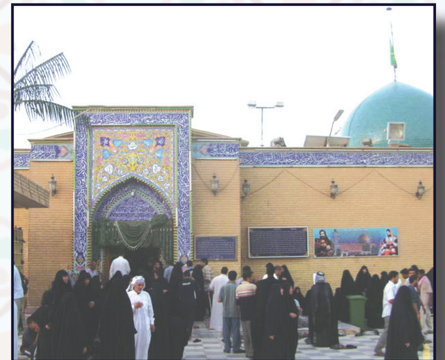
Hz. Ali'nin evinde O'nun ve ailesinin su içtiği kuyu

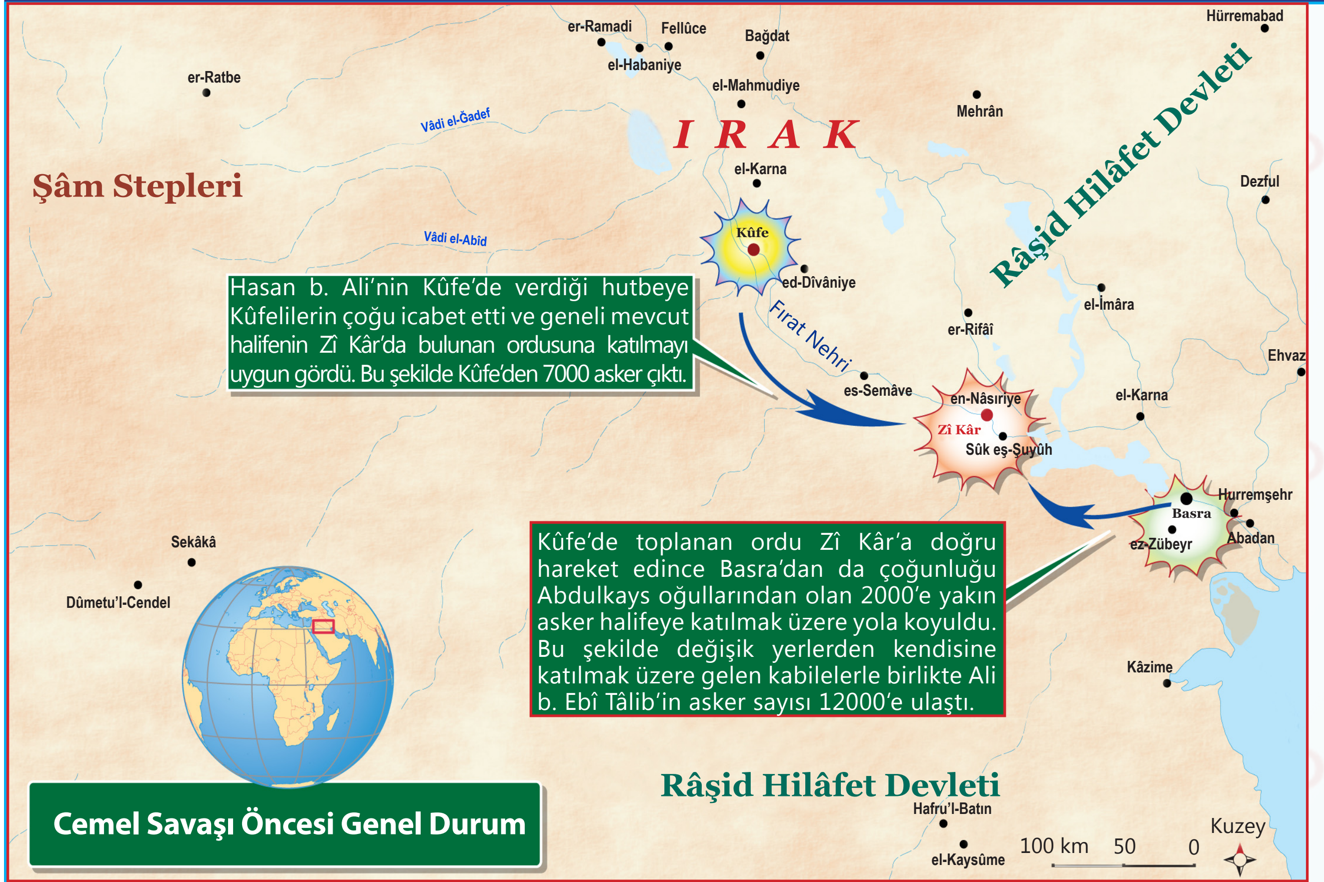
Hz. Ali'nin suikastten sonra bir süre yattığı mahal

Hz. Ali Mescidi

Kufe Mescidinde Hz. Ali'nin evinin girişi (günümüzde)

Kûfe ordusunun hazırlanması hakkında İbn Kesîr'in rivayeti: Anlatıldığına göre Ali b. Ebî Tâlib, Malik b. Eşter'i vali olarak Kûfe'ye gönderdi ve Ebû Mûsa el-Eş'arî'yi valilikten azletti. Aynı gece Ebû Mûsa, valilik sarayından çıkarıldı. Bu arada insanlar Hz. Ali'nin elçisinin savaşa çağrı davetine icabet etmiş, karadan ve Dicle'den 9000 kişi Hasan'la beraber yola koyulmuştur. Hz. Hasan'la beraber yola çıkanların 12001 kişi oldukları da söylenir. Bu şekilde müminlerin emirine doğru hareket ederlerken halife Ali b. Ebî Tâlib onları Zî Kâr yolu üzerinde içlerinde İbn Abbâs'ın da bulunduğu bir toplulukla karşılamaya çıktı. Onları selamlayıp güzelce karşıladıktan sonra şöyle seslendi: "Ey Kûfeliler! Sizler Acem krallarıyla karşılaştınız ve onların birliklerini dağıttınız! Şu an da Basra'daki kardeşlerimize karşı durmak üzere çağrılmış bulunuyorsunuz. Basra'daki o kardeşlerimiz içinde bulundukları tavırdan geri dönecek olurlarsa bizim de istediğimiz zaten budur. Yok, eğer geri dönmeyi kabul etmezlerse bize karşı haksızlığa (savaşa) ilk onlar başlayana kadar biz onlara dostça bir muamelede bulunacağız. Yüce Allah'ın da izniyle, içinde barışın olduğu bir işi her zaman, içinde fesat bulunan işe tercih ederiz."

Tüm insanlar Zî Kâr'da Hz. Ali'nin yanında toplandılar. Hz. Ali'ye katılan meşhur liderler arasında Ka'kâ' b. Amr, Sa'd b. Mâlik, Hind b. Amr, Heysem b. Şihâb, Zeyd b. Sûhân, el-Eşter, Adiy b. Hâtim, Müseyyeb b. Nâciye, Yezîd b. Kays, Hucr b. Adiy ve benzerleri bulunuyordu. Abdulkays oğulları da Hz. Ali'nin yanında savaşa katılmak için tümüyle seferber olmuş, binlerce kişilik bir kuvvetle Zî Kâr ile Basra arasında bir yerde Hz. Ali'yi bekliyorlardı...[1]

[1] *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 227

Hz. Ali, ordu komutanlıklarına, güçlü ve dinç olmalarına rağmen genç biri yerine bilgi ve birikimi bulunan yaşlı birinin getirilmesini yeğlerdi. Çünkü o bir tecrübe ve görüşe sahiptir. Ali b. Rabi'a'dan şöyle dediği nakledilmiştir: Bir gün Ali'nin yanına giderek "Ben amcamdan daha sağlam ve daha cesurum. İstersen beni onun yerine ata!" dedim. Hz. Ali de: "Bak yeğenim (Ey kardeşimin oğlu)! Yaşlının yaklaşımı, gencin maceraperestliğinden daha hayırlıdır" dedi.

Hz. Ali, kendi tarafında tecrübeli görüş sahibi kimselerin bulunmasına özen gösterirdi. Öyle ki Muâviye, Mervan ve Esved'e demiştir ki: "Sizler Kays b. Sa'd vasıtasıyla, onun görüşleri ve taktikleriyle Ali'yi desteklediniz. Vallahi siz ona sekiz bin savaşçıyla destek verseydiniz bu, beni bundan daha fazla öfkelendirmezdi.

Beyhakî, *Sünen*, cilt. 10, sh. 113.

Ali b. Ebî Tâlib'in, Ka'kâ' b. Amr'ı Birlik ve Beraberlik Çağrısıyla Talha, Zübeyr ve Âişe'ye Göndermesi

İbn Kesîr anlatıyor: Hz. Ali b. Ebî Tâlib, Ka'kâ' b. Amr'ı birlik ve beraberlik çağrısı yapmak, ayrılık ve ihtilafın ne kadar tehlikeli olduğunu vurgulamak üzere Basra'ya, Talha ve Zübeyr'in yanına gönderdi. Ka'kâ', Basra'ya ulaştığı zaman ilk önce müminlerin annesi Hz. Âişe'yle görüştü. Ona: "Anneciğim! Seni buraya getiren nedir?" diye sorunca, Âişe: "Oğulcuğum! İnsanlar arası barışı sağlamak için geldim" karşılığını verdi. Ka'kâ' daha sonra Hz. Âişe'den, Talha ile Zübeyr'i yanına çağırmasını istedi. Geldiklerinde onlara: "Müminlerin annesine, buraya neden dolayı geldin, diye sorduğumda bana, insanlar arası barışı sağlamak için geldim, karşılığını verdi" deyince, Talha ve Zübeyr: "Biz de bunun için buradayız" dediler. Ka'kâ': "Bu barış ve anlaşmanın şekli ile hangi şartlarda olacağını bana söyleyin de şayet kabul edebileceğimiz bir şeyse vallahi anlaşırız. Ancak kabul edemeyeceğimiz bir şeyse anlaşamayız" deyince, Talha ile Zübeyr: "Osmân'ın katilleri teslim edilip kısas uygulanacak. Şayet bu iş bırakılacak olsa Kur'ân bırakılmış olur!" karşılığını verdiler. Ka'kâ' da şöyle karşılık verdi: "Osmân'ın katillerinden Basra'lı olanları zaten öldürdünüz ve onları öldürmeden önce bugününkünden daha fazla doğru yola yakındınız. Altıyüz adam öldürdünüz ve onları öldürmenizden dolayı da altıbin kişi bu işe kızıp sizden ayrıldılar. Harkûs b. Züheyr'i öldürmek istediniz; ancak altıbin kişi karşınızda durup buna engel oldu. Şimdi bunları bırakacak olsanız, dediğiniz duruma yani Kur'ân'ı terk etme durumuna düşmüş olacaksınız. Yok, eğer onlarla savaşmaya kalkışırsanız o zaman korktuğunuz duruma düşecek ve şimdi iddia ettiğinizin aksine ıslah etmekten çok insanları ayrılığa ve ihtilafa sürüklemiş olacaksınız. (Yani, siz Osmân'ın katillerini öldürmenin ümmetin maslahatı için olduğunu söylüyorsunuz. Oysa bu öldürme sonuncunda bu maslahattan daha da büyük bir bozulma kendini gösterecek.) Altıbin kişi tarafından korunduğu için siz nasıl Harkûs b. Züheyr'i öldürmekten aciz kaldıysanız Ali de aynı şekilde Osmân'ın katillerinin öldürülme işini şu an ertelemeyi daha uygun bulmuştur. Bunu ertelemesi de onlara tam anlamıyla hakim olması içindir. Zira her bir kentte farklı şeyler söylenmektedir. Sonra bu iş yüzünden Rabîa ve Mudar kabilelerinden bazılarının onlarla savaşmak üzere toplandıkları haberi geldi."

Bunun üzerine müminlerin annesi Âişe ona: "Peki sen bu konuda ne düşünüyorsun?" diye sorunca, Ka'kâ' şöyle dedi: "Ben derim ki şu an içinde bulunulan durumdan tek çıkış yolu sakin olmaktır. Ortalık sakinleşince onlar paniğe kapılacaktır. Bize biat edin ki, biat ederseniz bu hayrın işareti olacak ve ardından rahmet gelecektir.

Bu şekilde Osmân'ın katilleri ele geçirilecektir. Ancak işi, çözmek adına daha da ileriye götürerek bize biat etmeyi kabul etmezseniz bu kötüye işaret olacak ve hüküm de elden gidecektir. Selametin peşinde olun ki size bağışlansın. Daha önce de olduğunuz gibi hayrın kapılarını açanlar siz olun. Bizleri belalara sürüklemeyin ki sizler de ona maruz kalır ve Yüce Allah hem bizi hem de sizi helak eder. Allah adına benim sözüm budur ve sizi de buna davet ediyorum. Korkarım ki bu iş tamamlanmadan Yüce Allah zaten rahatlığı azalan ve bu olaylara maruz kalan bu ümmetten verdiğini de alacak. Zira ortaya çıkacak olan durum çok ciddi bir durum. Birinin birini öldürmesine, birkaç kişinin birini öldürmesine veya bir kabilenin başka bir kabileyle savaşmasına benzemiyor!"

Ka'kâ' sözlerini bitirdikten sonra onlar: "Doğru ve güzel olanı söyledin! Şimdi geri dön! Ali de geldiğinde şayet o da senin gibi düşünüyorsa iş barış içinde hallolur" dediler. Ka'kâ', Ali b. Ebî Tâlib'in yanına döndü ve olanları ona anlattı. Hz. Ali bu durumdan çok memnun oldu ve taraftarları ile barış yapma hazırlığına girdiler. Ali'nin taraftarları içinde bu barışı isteyenler olduğu gibi bu işe razı olmayanlar da vardı. Âişe de Ali'ye haberci salıp buraya barış için geldiğini iletti. Bu duruma her iki taraf da sevindi.

Bunun üzerine Hz. Ali konuşma yapmak üzere Müslümanların karşısına dikildi. Cahiliye döneminden, meşakkatinden ve fiillerinden bahsetti. Sonra İslâm'dan, ülfet ve birlik bakımından Müslümanların mutluluğundan sözetti. Yüce Allah'ın, Peygamberinden sonra Müslümanları önce halife Ebû Bekr'in, sonra da Ömer b. el-Hattâb'ın etrafında bir araya getirdiğinden söz etti. Onların ardından Yüce Allah, Müslümanları Osmân b. Affân etrafında bir araya getirdikten sonra ortaya çıkan ve ümmete de sıçrayan fitne olayını zikretti. Dünyayı arzulayan bazı toplulukların, Yüce Allah kendilerine nimet verdiği ve faziletli kıldığı kişilere haset ettiklerini, bundan dolayı İslâm diniyle birlikte her şeyi eski haline döndürmeye çalıştıklarını, ancak Yüce Allah'ın takdir ettiği şeyin gerçekleştiğini dile getirdi. Sonra da şöyle dedi: "Ben, yarın buradan çıkıp Basralıların yanına gidiyorum, sizler de benimle birlikte gelin. Ancak Osmân'ın katillerine herhangi bir şekilde yardım etmiş olanlar benimle birlikte gelmesin!" Hz. Ali'nin bunu demesi üzerine başlarında Eşter en-Neha'î, Şurayh b. Evfâ, İbnu's-Sevdâ olarak bilinen Abdullah b. Sebe, Sâlim b. Sa'lebe ve Ğallâb b. el-Heysem gibilerinin bulunduğu 2500 kişilik bir topluluk bir araya geldi. Allah'a şükür içlerinde tek bir sahabi bile yoktu. Toplandıklarında birbirlerine: "Bu görüş de ne oluyor? Vallahi Ali, Osmân'ın katillerini isteyenlerden daha fazla Yüce Allah'ın Kitab'ını bilir ve onunla, onlardan daha fazla amel eder. Oysa ne dediğini duydunuz. Yarın Basra'dakiler size karşı bir araya gelecekler ve istedikleri de hepiniz! Onların çokluğu karşısında siz bu az sayınızla ne yapabilirsiniz?" demeye başladılar.

Eşter: "Talha ve Zübeyr'in bizim hakkımızda ne düşündüğünü biliyoruz. Oysa Ali bizim hakkımızda ne düşünür bugüne kadar öğrenmiş değiliz. Şayet Ali onlarla anlaşmışsa bu, bizim kanlarımızın akıtılması üzerine anlaşmış anlamına geliyor. Şayet durum böyleyse Ali'yi de Osmân gibi öldürürüz. Zira halk bu yaptığımız karşısında suskun kalarak durumu kabullenmiş oldu" deyince, Abdullah b. Sebe: "Ne kötü düşünüyorsun! Şayet onu öldürmek istesek o bizi öldürür! Biz Osmân'ın katilleri 2500 kişiyiz oysa Talha, Zübeyr ve arkadaşları 5000 kişiler. Onlara karşı koyamazsınız; zira onlar sizi istiyorlar" diye çıkıştı.

Ğallâb b. el-Heysem: "Onları bırakın da biz de geri dönelim. Bazı kentlere sığınıp onlardan korunalım" deyince, Abdullah b. Sebe: "Ne kötü bir görüştür bu! O zaman insanlar sizi para almak için onlara teslim ederler!" karşılığını verdi ve şöyle devam etti: "Ey topluluk! Diğerlerinin arasına sizler de karışın. Yarın Basra'dakilerle karşılaştıklarında çarpışma ve savaş çıkması için elinizden geleni yapın; ama sakın bir araya gelip de anlaşmalarına fırsat vermeyin. Zira şu an tarafında bulunduğunuz kişi sonuna kadar bundan uzak duracak değildir. Bu şekilde de Yüce Allah, Talha, Zübeyr ve yanındakileri, yapmak istedikleri şeyden (barıştan) alıkoyacak ve istemedikleri şeylerle karşı karşıya kalacaklardır." Topluluk Abdullah b. Sebe'nin bu görüşünü benimsedi ve denildiği gibi yapmak üzere dağıldılar.[1]

---

[1] *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 239

Hicri 36 Yılında, Cemaziyelâhir Ayının Ortalarında Gerçekleşen Cemel Savaşı

Yüce Allah şöyle buyurur: "Eğer müminlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltiniz; eğer biri diğeri üzerine saldırırsa, saldıranlarla Allah'ın buyruğuna dönmelerine kadar savaşınız; eğer dönerlerse aralarını adaletle bulunuz, adil davranınız, şüphesiz Allah adil davrananları sever." Hucurât Sûr. 9

CEMEL SAVAŞI ÖNCESİ BASRA'NIN DURUMU

Zübeyr, Talha ve beraberindekiler, Basra'ya hakim olmayı başardılar; zira yemeğe, gıdaya, azığa ihtiyaçları vardı ve haftalar geçmesine rağmen kimse onları ağırlamamıştı. Zübeyr'in ordusu hükümet konağına, sonra da askerleri ihtiyaçlarını karşılamak üzere beytülmala yöneldi ve buraları ele geçirdi. Basra valisi Osmân b. Huneyf'e dokunmadılar. Onu serbest bıraktıklarında Osmân, Hz. Ali'nin yanına gitti. Bu şekilde Talha, Zübeyr ve müminlerin annesi Âişe, Basra'yı ele geçirmiş oldular. Medine'ye yapılan saldırıya katılanlardan da yetmişe yakın kişiyi öldürdüler. Öldürülenler arasında savaş çıkartmak için çaba gösteren ve Basra'daki direnişçilerin başı olan Hakîm b. Cebele de vardı. Savaştan sorumlu kişinin Zübeyr olmasına karar verilmişti.

Bu süreçte de müminlerin annesi Âişe, Basralılarla olan savaşta hakkın nasıl ve hangi tarafta olduğunu elinden geldiğince açıklamaya çalışıyordu. Bu amaçla da neden yola çıktıklarını ve ne yapmayı hedeflediklerini açıklama babında Medinelilere, Şamlılara, Kûfelilere ve Yemâmelilere mektuplar gönderdi. Şamlılara yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Savaşı ortadan kaldırmak üzere yola çıktık ki, Yüce Allah'ın Kitab'ının hükmünü ikame etmek bizi böylesi bir savaştan sakındırıyordu. Basralıların hayırlı ve ileri gelenleri bizlere itaat ederlerken, kötüleri ile ayrılıkçıları bize muhalif oldular ve itaat etmek yerine bizlere silahla karşılık verdiler. Bunlar: "Müminlerin annesi Âişe'yi rehin alalım! Zira Müslümanlara hakkı tavsiye edip, onları hakça davranmaya teşvik etmiştir" gibi sözler de söylüyorlardı. Ancak Yüce Allah, onlara ardı ardına biz Müslümanları haklı çıkaracak delilleri ortaya koydu. Bahane ve gerekçeleri kalmayınca da müminlerin emiri Osmân'ın katilleri bu kez silahlarına sarıldılar. Harkûs b. Züheyr dışında onlardan sağ kalan kimse kalmadı. Yüce Allah onu da yakalatacaktır. Şimdi sizlerden isteğimiz, Allah aşkına bizim kalkıştığımız böylesi bir işe sizin de katılmanızdır. Yarın hem biz, hem de siz Yüce Allah'ın huzuruna üzerimize düşeni yapmış olarak çıkalım." Ali Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fi Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 494-495

Ka'kâ' b. Amr et-Temîmî görüşmelerden memnun olmuş bir şekilde Hz. Ali'nin yanına döndü. Talha, Zübeyr ve Âişe ile aralarında gerçekleşen anlaşmayı içeriğiyle beraber ona anlattı. Hz. Ali buna çok sevindi. Bunun ardından Basra'dan Hz. Ali'nin Zî Kâr'daki askeri karargahına heyetler gelmeye başladı. Her iki taraftan Mudarlılar, her iki taraftan Rib'îliler ve her iki taraftan Temîmliler birbirleriyle görüşmeye ve anlaşmayı konuşmaya başladılar. İnsanlar artık durumun düzeldiğini ve anlaşmanın yapılmasına az kaldığını düşünmeye başladılar.

Basralılar da Hz. Ali'nin yanlarına gelmesini istediler. Hz. Ali onların yanına gitmek istediğinde: "Osmân b. Affân'ın öldürülmesi işine yardımcı olanlardan kimse benimle birlikte oraya gelmesin!" dedi. İşte burada Osmân b. Affân'ın katillerinden olan provokatörler arada bir barışın olacağını hissettiler. Öylesi bir barışın gerçekleşmesi durumunda bunun aleyhlerinde olacağını ve akabinde cezaya da maruz kalacaklarını düşündüler. "O zaman durum neden aleyhimize dönsün ki?" diye bir kaygının içerisine düştüler. Bunu müzakere etmek için de aralarında görüşmelere başladılar.

Ancak Yahudi Abdullah b. Sebe, bu yönde ileriye sürülen hiçbir görüşü beğenmiyordu. Sonunda, Ali taraftarları ile Basra'dakiler birbirlerine yaklaştıkları zaman kışkırtmalarla savaş çıkarmak üzere anlaştılar. Talha ve Zübeyr'in, barış görüşmeleri için Muhammed b. Talha'yı göndermeleri üzerine Hz. Ali de onlara Abdullah b. Abbâs'ı gönderdi. İki taraf barış için görüşüp konuştular ve her iki taraf da güven içinde o geceyi geçirdiler.[1]

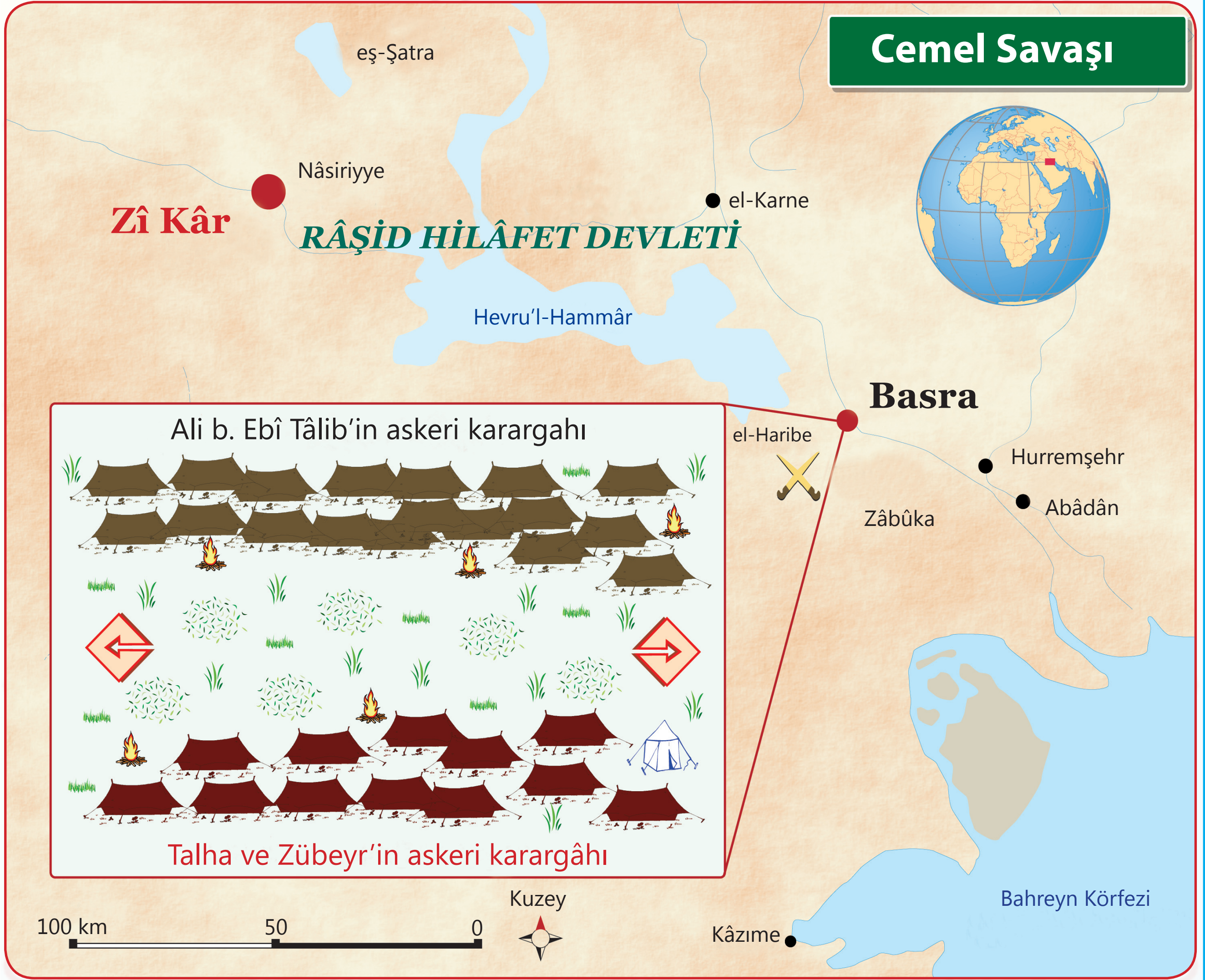
Daha sonra Hz. Ali, Basra'ya gitti ve Basralıların askeri karargahlarının yanına kendi ordu karargahını kurdu. Ancak provokatörler çok basit ve yoktan sebeplerden dolayı savaşın ateşini tutuşturdular. İki çocuk karşılıklı birbirlerine sövüp vuruşunca kavgaya köleler de karıştı. Düşüncesizler de gururlarıyla hareket edince ortam gerildi. Tuzakları ve planladıkları açığa çıkıp da bozulmasın diye provokatörler hemen olaya karışmadılar. Sonuçta her iki taraf da savaş için saf düzenini aldı.

Tahâvî şöyle der: "Cemel fitnesi, Hz. Ali'nin ve Talha'nın iradeleri dışında gelişti. Zira sahabilerden ileri gelenlerin isteği dışında fesatçılar tarafından başlatılmıştır."[2]

---

[1] Mahmûd Şâkir, *İslam Tarihi* (Râşid Halifeler Dönemi), sh. 269-270

[2] *Şerhu'l-Akîde et-Tahâviyye*, sh. 546

CEMEL SAVAŞINDA İLK KARŞILAŞMA

Sebeîler her iki taraf arasında savaşı başlatmak, bir tarafın diğerine saldırmasını sağlamak, tarafları birbirlerine karşı kışkırtıp galeyana getirmek için çabalarını daha da arttırdılar. Sonuçta Cemel savaşı denilen çok çetin, sert ve zorlu savaş başladı. Savaşa Cemel savaşı denmesinin sebebi de ikinci karşılaşmada müminlerin annesi Hz. Âişe'nin, Basra ordusunun orta yerinde deve (cemel) üzerinde bulunmasıydı. Hz. Âişe, Ya'lâ b. Umeyye'nin Yemen'den satın alıp kendisine hediye ettiği devesinin üzerinde bulunuyordu. Mekke'den Basra'ya bu deve üzerinde gelmiş, savaşta da aynı deveye binmişti.

Savaş, Basra yakınlarındaki Zâbûka mıntıkasında hicri 36. yılda, Cemaziyelâhir ayının onaltısında bir Cuma günü başladı. Ali b. Ebî Tâlib bu olanlara çok üzüldüğü için munadisine: "Ey insanlar! Savaşmayı bırakın!" diye seslenmesi istedi. Ancak bu çağrıyı kimseler duymadı; zira herkes kendi hasmıyla çarpışmakla meşguldü.

Cemel savaşında iki karşılaşma oldu. İlk karşılaşmada Basra ordusunun komutanları Talha ile Zübeyr'di. Bu karşılaşma safağın sökmesiyle başladı ve öğle vaktine yakın devam etti. Hz. Ali kendi ordusuna: "Kaçanları ve yaralıları sakın öldürmeyin! Savaşı bırakıp da gitmek isteyenin sakın peşinden gitmeyin!" talimatını verdi. Talha ve Zübeyr de kendi orduları için aynı talimatları vermişlerdi. Zübeyr, savaş öncesi oğlu Abdullah'a, ölümünden sonra borcunu ödemesini vasiyet

etmiş ve şöyle demişti: "Bugün ölenler ya zalim ya da mazlum olarak ölecekler. Ben de mazlum olarak öldürüleceğimi düşünüyorum. Ancak en büyük derdim borcum." O esnada adamın biri Zübeyr'in yanına geldi ve Ali'yi öldürmeyi teklif etti. Adam gizlice Ali'nin ordusunun içine karışacak ve suikastle onu öldürecekti. Ancak Zübeyr buna şiddetle karşı çıktı ve adama: "Hayır! Bir mümin diğer bir mümine suikast yapamaz!" Veya: "İman, suikasta sınırlar koymuştur" diye çıkıştı. Aslında Zübeyr'in, Ali'yi veya Osmân'ın katillerinden olmayan başka birini öldürme gibi bir hedefi yoktu.

Müminlerin emiri Hz. Ali, Zübeyr'i çağırarak onunla çok nazik bir üslup ve çok güzel bir tarzda konuştu. Bu konuşma sırasında Ali'nin Zübeyr'e, Resûlullah'ın: *"Ey Zübeyr! Onunla (Ali'yle) zalim olarak savaşacaksın!"* sözünü hatırlattığı da söylenir. Ancak bu hadisin sahih bir isnadı bulunmamaktadır. Bazı rivayetler ise, Zübeyr'in savaşın henüz başlangıcında savaştan çekilmesinin sebebini, Ali'nin ordusunda son saflarda bulunan Ammâr b. Yâsir'i görmesine bağlar. Zübeyr, Resûlullah'ın: *"Ammâr'ı asi bir topluluk öldürecek!"* hadisini rivayet etmese de, yaygın (meşhur) olmasından dolayı hadisi sahabe kardeşlerinden duymuş olması muhtemeldir. Bazıları da savaştan çekilmesinin sebebini, bu fitneye karşı kendisinin içinde bulunduğu tavır ve konumun doğruluğundan şüpheye düşmesine bağlar. Başka bir rivayet de, Zübeyr'in savaştan çekilmesinin, İbn Abbâs'ın ona Ali'yle olan yakın akrabalığını hatırlatmasıyla ilişkilendirir. Nitekim bu rivayete göre İbn Abbâs, Zübeyr'e: "Kılıcınla Ali b. Ebî Talib b. Abdilmuttalib'le savaştığını Safiyye binti Abdilmuttalib görse ne der?" deyince, Zübeyr savaştan çekilmiştir. Ancak Cürmûz onunla karşılaşınca Zübeyr'i öldürmüştür.[1]

Zübeyr aslında hedefinin ne olduğunun farkında idi ki bu hedef de barıştı. Ancak barışın yerine silahların çekildiğini görünce geri döndü ve savaşa katılmadı. İbn Abbâs'ın: "Kılıcınla Ali b. Ebî Tâlib'le mi savaşıyorsun?" sözüne gelince aslında burada kapalı bir şekilde: "Yoksa barış yapmak ve birliği sağlamak için mi buradasın?" sorusu da bulunuyor. İbn Abbâs'la bu konuşmanın ardından da Zübeyr savaşmayı bırakıp savaş alanından ayrılmıştır. Zübeyr'in savaş alanından çekilmesinde, birbirine bağlı birçok etken de önemli bir paya sahip olsa gerektir.

Basra ordusunun ikinci komutanı Talha b. Ubeydillâh'a gelince ise, savaşın henüz başlangıcında nereden geldiği belli olmayan bir okla isabet alıp yaralanmış ve aşırı kan kaybetmeye başlamıştır. Etrafındakiler ona: "Ey Ebû Muhammed! Yaralısın, tedavi olmak için git de evlerden birine gir!" dediler. Talha da oğluna: "Beni taşı ve tedavim için bana uygun bir ev bul!" emrini verdi. Bunun üzerine Basra'ya götürüldü ve tedavi olması için bir eve geçirildi. Ancak kanları durmadı ve kan kaybından dolayı da vefat etti. Basra'da da defnedildi.

Talha ve Zübeyr'in savaş için Müslümanları tahrik ettiği, Zübeyr'in de Basra ordusunun hezimete uğradığını görünce savaş alanını bırakıp gittiğini ifade eden rivayet doğru değildir. Zira bu, sahabelerin adaleti hakkında gelen haberlere ters düşer. Ayrıca Cemel ashâbının ancak ve ancak barış için Basra'ya gittiklerini ifade eden sahih rivayetlere de ters düşüyor. Böylesi bir tutum, Mekke'den Basra'ya insanlar arasındaki ayrılığı gidermek ve barışı sağlamak gayesiyle çıkan Zübeyr'le ne kadar uyuşur ki? Gerçekte de öyle olmuştur ve son ana kadar Zübeyr, arada barışı sağlamak için gayret etmiştir.

Hâkim'in, **Müstedrek**'inde Ebû Harb b. Ebi'l-Esved ed-Düelî kanalıyla aktardığı rivayet de bize bunu gösteriyor. Söz konusu rivayette şu ifadeler de yer alır: "Zübeyr her iki taraf arasında barışı sağlamak amacıyla tüm gayretlerini sarf etmiş ancak buna rağmen arada savaş başlayıp insanlar ayrılığa düşünce savaş alanını terk etmiştir. Aynı şekilde Talha da, kan dökmek için değil, barış için

---
[1] Ali Muhammed es-Sallâbî, a.g.e., sh. 510

yola koyulmuştu. Talha'nın öldürülmesi de Ahnef b. Kays'ın da ifade ettiği gibi henüz savaşın başlangıcında vaki olmuştur."

Zübeyr savaşa alanından çekiliyor, Talha vefat ediyor, her iki taraftan da bir sürü ölü ve yaralının ardından savaşta ilk karşılaşma sona ermiş oluyordu. Bu ilk karşılaşmanın galibi de Hz. Ali'nin ordusu oldu. Hz. Ali baştan beri savaşın seyrini gözlemliyor, her iki taraftan ölenler ile yaralananları görünce de çok üzülüyordu.

Bir ara Hz. Ali, oğlu Hasan'ın yanına geldi. Ona sarılıp ağlamaya başladı ve: "Oğulcuğum! Keşke baban bu günden yirmi yıl önce ölmüş olsaydı!" diye hayıflanmaya başladı. Hasan da ona: "Babacığım! Ama ben seni bundan alıkoymaya çalışmıştım" karşılığını verince, Ali: "Ama ben, işin bu dereceye kadar varabileceğini hiç düşünmemiştim! Bundan sonra artık hayatın ne tadı olabilir? Bundan sonra nasıl bir hayır umulabilir ki?" dedi.

SAVAŞTA İKİNCİ KARŞILAŞMA

Savaşın ilk karşılaşmasında olanlar müminlerin annesi Hz. Âişe'ye ulaşınca, Âişe devesine binip Ezdli kabileleri dolaşmaya başladı. Yanında da, savaşı durdurmaya çağrı yapmak üzere eline bir mushaf verdiği Ka'b da bulunuyordu. Âişe, insanların gönüllerindeki konumu vasıtasıyla sözlerini dinlemeleri, aradaki savaşı durdurup, fitnenin alevlenmiş olan bu ateşini söndürmek umuduyla öne çıktı. Ka'b b. Sûr da eline mushafı aldı ve Basra ordusunun önünde durdu. Sonra Ali'nin ordusuna şöyle seslendi: "Ey topluluk! Ben Basra'nın kadısı Ka'b b. Sûr'um! Sizleri Yüce Allah'ın kitabına, onunla amel etmeye ve bu temel üzerinde barışa davet ediyorum!" Ancak Hz. Ali'nin ordusunda en önde yer alan Sebeîler, Ka'b b. Sûr'un bu davetinin barışa yönelik olumlu bir karşılık bulmasından çekinerek onu ok yağmuruna tuttular. Oklar sanki tek bir adamdan çıkıyormuş gibi Ka'b'ın üzerine geldi ve elinde mushafla Ka'b, ruhunu Yüce Allah'a teslim etti.

Sebeîlerin attıkları oklar, Hz. Âişe'nin devesine ve içinde bulunduğu hevdecine de isabet etti. Bunun üzerine Âişe: "Allah Allah! Oğullarım! Hesap gününü düşünüp Yüce Allah'ı hatırlayın ve savaştan vazgeçin!" diye seslenmeye başladı. Ancak Sebeîler, Hz. Âişe'nin bu çağrısına kulak vermiyorlar ve Basralılara vurmaya devam ediyorlardı. Hz. Ali de geriden savaşı bırakma ve Basralılara saldırmama çağrıları yapıyordu. Ancak ordunun ön tarafında bulunan Sebeîler onun da bu çağrılarını dinlemiyor, Basralılara hücum edip saldırılarına devam ediyorlardı.

Hz. Âişe, karşı tarafın barış çağrılarına karşılık vermediklerini ve Ka'b b. Sûr'un hemen önünde bu şekilde öldürülüşünü görünce Basralılara: "Ey insanlar! Osmân'ın katillerine ve onların taraftarlarına lanet edin!" diye seslendi. Âişe de onlarla beraber Osmân'ın katillerine beddualar etmeye ve lanet okumaya başladı. Basralıların, Osmân'ın katilleri ve onların taraftarlarına bedduaları, lanet okumaları ortalığı sardı. Hz. Ali, Basralıların ordusundan yükselen bu bedduaları duyunca: "Bu da ne?" diye sordu. Yanındakiler: "Âişe, Osmân'ın katillerine beddualar ediyor, yanındaki insanlar da onunla birlikte beddua ediyorlar" karşılığını verdiler. Bunun üzerine Hz. Ali: "Siz de benimle birlikte Osmân'ın katillerine ve onların taraftarlarına beddualar okuyun ve lanet edin!" dedi. Ali'nin ordusu

da yüksek sesle Osmân'ın katillerine beddualar okumaya ve lanetler etmeye başladılar. Hz. Ali de: "Allahım! Osmân'ın katillerine dağda da, bayırda da lanet et!" diye beddua etti. Ardından savaş bir daha kızıştı ve her iki taraf mızrak ve kargılarla birbirlerine girdiler. Mızraklar kırılınca bu kez kılıçlar çekildi ve onlar da kırılana kadar karşılıklı çarpışmaya devam ettiler. Her iki taraf olabildiğince birbirine yaklaştı. Sebeîler müminlerin annesi Hz. Âişe'nin bindiği deveyi düşürmeye ve onu öldürmeye çalıştılar. Ancak Basralılar, Hz. Âişe'yi ve devesini korumak için büyük çaba sarfettiler. Çarpışma devenin önünde dönmeye başladı. Devenin yularını kim tuttuysa hemen öldürülüyordu. Artık savaş devenin önünde devam ediyordu. Çarpışma bütün şiddeti ve sıcaklığıyla devam etti. Öyle ki üzerine yağan oklardan dolayı Âişe'nin içinde bulunduğu hevdec bir kirpiyi andırıyordu.

Devenin önünde, Ezd, Dabbe oğulları ve Kureyşlilerden birçok genç kahramanca çarpıştıktan sonra ölü düştüler. Bu durumdan dolayı Hz. Âişe büyük bir şaşkınlığın içine düştü ve çok sıkıldı. Zira kendisi savaş istemiyordu; ancak kendisine rağmen yine savaş başladı ve devesiyle beraber kendisini savaşın içinde buldu. Devenin önünde herkesin ortasında savaştılar. Âişe, savaşı bırakmaları yönünde çağrılar yapıyor; ancak kimsler dinlemiyordu. Devenin yularını tutan herkes öldürülüyordu. Muhammed b. Talha (es-Seccâd) gelip devenin yularından tuttu ve müminlerin annesine: "Anneciğim! Emrin nedir?" diye sordu. Âişe ona: "Sen Adem'in iki oğlundan en hayırlı olanı (Hâbil) gibi ol!" dedi. Âişe, ona: "Sen savaştan elini çek!" demek istiyordu. Muhammed b. Talha çekmiş olduğu kılıcını geri kınına soktu; ancak o an öldürüldü.

Orada Eşter'i öldürmeye çalışan Abdurrahman b. Attâb b. Üseyd öldürüldü. Abdurrahman, kendisi de Eşter'le birlikte ölmeyi göze alıp Eşter'le kapıştı. İkisi de yere düşünce etrafındakilere: "Malik'le birlikte beni de öldürün!" diye seslendi. Zira insanları Osmân'ın katli için kışkırtmada Eşter'in çok bariz ve önemli bir rolü vardı. Ancak Eşter, insanlar tarafından Mâlik olarak tanınmıyordu ve eceli de henüz gelmemişti. Şayet Abdurrahman, Mâlik yerine Eşter deseydi Eşter'in üzerine bir çok kılıç inecekti.

Abdullah b. Zübeyr de savaşta çok büyük bir cesaret ve kahramanlık göstermiştir. Kendini kılıçların içine atmıştı. Ölüler arasından çıkarıldığında üzerinde kırk küsur kılıç ve mızrak yarası bulunuyordu. Bu yaraların en ağırı da Eşter tarafından aldığı en son yaraydı. Zira Eşter, Abdullah b. Zübeyr'e olan öfkesinden dolayı at üzerindeyken yerde olan Abdullah'ı vurmaya razı olmamış, inip dizleri üzerinde çökerek kılıcıyla başına vurmuş ve onu öldürdüğünü zannetmiştir.

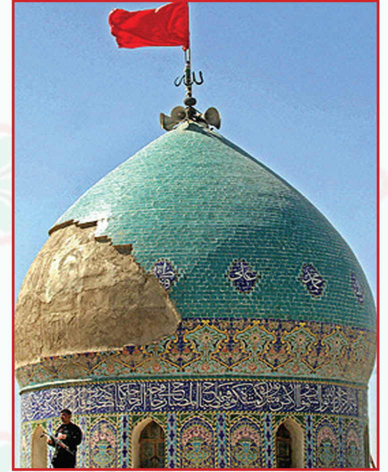
Savaşta Adiy oğulları, Dabbe oğulları ile Ezdliler de büyük kahramanlıklar göstermişlerdir. Dabbe oğulları müminlerin annesini korumak için büyük cesaretler göstermişler ve canlarını feda etmişlerdir. Liderlerinden biri olan Amr b. Yesribî ed-Dabbî bunu, okuduğu şu recezle ifade etmiştir:

"Biz Dabbe oğullarıyız, Cemel (deven)in taraftarlarıyız
Ölüm karşımıza çıksa ona meydan okuyanlarız
Ölüm ki yanımızda baldan tatlıdır
İbn Affân'ı mızraklarımızın ucuyla anarız."

Müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib, o engin askeri tecrübe ve deneyimlerine dayanarak, Hz. Âişe'nin üzerinde olduğu deve orada durdukça savaşın ve ölümlerin devam edeceğini, müminlerin annesi Âişe savaş meydanında kaldığı sürece Basralıların geri çekilmeyeceklerini ve savaşı bırakmayacaklarını fark etmiştir. Ayrıca Âişe'nin savaş meydanında kalması kendi canı için de bir tehlike arzetmekteydi. Zira içinde bulunduğu hevdec üzerine yağan oklardan dolayı bir kirpiye benziyordu. Bunun üzerine içlerinde müminlerin annesi Âişe'nin kardeşi Muhammed b. Ebî Bekr, Abdullah b. Bedîl'in de

bulunduğu askerlerinden birkaç kişiye, devenin ayaklarını kesmelerini, Âişe'yi hevdecinden alıp boş alana çıkarmalarını istedi. Onlar da gidip devenin ayaklarını kestiler. Hz. Âişe'nin kardeşi Muhammed b. Ebî Bekr ile Abdullah b. Bedîl hevdeci taşıyıp, getirip Hz. Ali'nin önüne koydular. Hz. Ali de emretti; hevdec Abdullah b. Bedîl'in konağına taşındı.

Hz. Ali'nin bu askeri manevrası da savaşı, düşündüğü gibi etkiledi. Müminlerin annesi Âişe savaş alanından götürülünce, Basralıların ölümüne savaştıkları ve savundukları ana sebep ortadan kalkmış oldu ve hemen kaçmaya başladılar. Şayet Hz. Ali bu manevrayı yapmasaydı Basralılar tükenene dek veya Ali'nin ordusu hezimete uğrayana kadar bu savaş sürecekti. Basralıların hezimeti başlayınca Ali veya münadisi kendi ordusuna şu çağrıyı yaptı: "Kaçanların peşinden gitmeyin! Yaralıları sakın öldürmeyin! Kaçan veya ölen askerin savaş meydanına getirdiği silah ve askeri teçhizat dışında hiçbir şeyi ganimet olarak alınmayacak." Ayrıca Hz. Ali kendi askerlerinin, Basralıların evlerine girmemeleri emrini verdi. Sadece bu değil, Basralılardan kendisiyle savaşanlara: "Kendi askerlerimden birinde herhangi bir eşyasını gören kişi gelip bunu alsın!" çağrısını da yaptı. Hatta Basra ordusundan biri, kendi kazanında et pişiren Hz. Ali'nin askerlerinden bir topluluğun yanına geldi. Onlara öfkesinden dolayı kazanın içindekileri döküp kazanını geri aldı.[1]

Günümüz Basra'sında Şii camilerinden Hasekiyye Camii

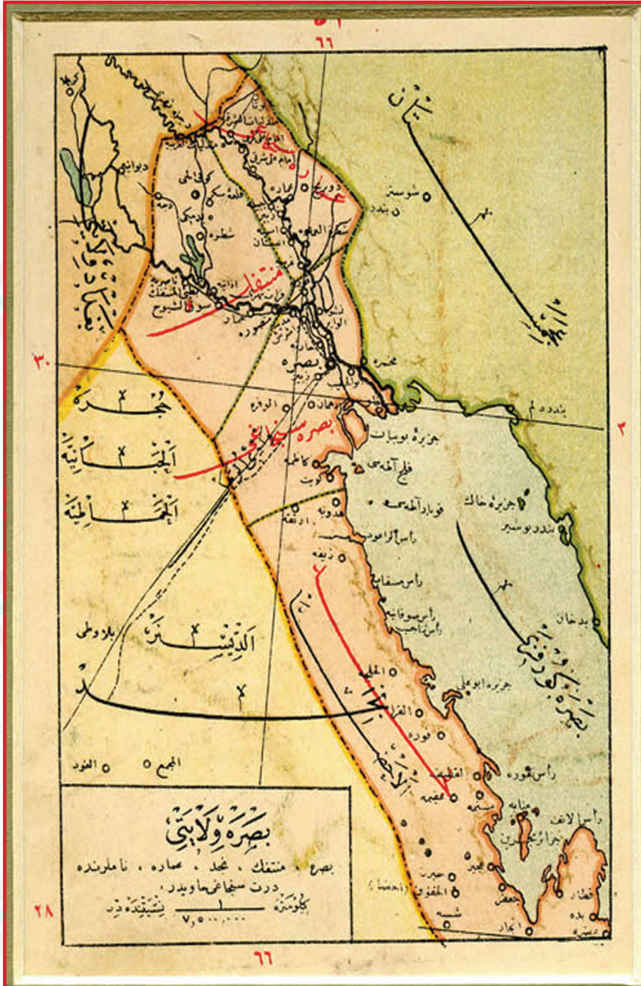

[1] Dr. Ali Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminîn Ali b. Ebî Tâlib* (Kişiliği ve Dönemine İlişkin Genel Bir Etüd), sh. 511-515

Cemel Savaşında Her İki Taraftan Ölenlerin Sayısı

Ebû Câfer et-Taberî'ye göre İmam Ali'nin ordusundan savaşın sonunda 5000, Basra ordusundan ise 10000 kişi ölmüştür.

Günümüz araştırmacılarından Dr. Hâlid b. Muhammed el-Ğays, "Taberî Tarihi'nden, Seyf'in b. Ömer'in Rivayetleriyle Osmân'ın Şehit Edilmesi ve Cemel Vakası Hakkında Eleştirel Bir Çalışma" isimli akademik çalışmasında, Halife b. Hayyât'ın **Tarih**'inde gelen rivayetlere dayanarak Cemel savaşında öldürülenlerden, isimleri kayda geçen kişileri zikretmiştir. Buna göre savaşta öldürülenler yaklaşık olarak yüz kişi kadardılar. Genel olarak da dediğine göre savaşta ölenler ikiyüz kişiyi geçmemiştir. Bunu da savaş süresinin kısa olmasına, her iki taraf askerlerinin sadece kendini savunmaya çalışmasına, her iki taraf da Müslüman kardeşini öldürmenin ne büyük bir vebal olduğunu bildiği için karşılıklı çarpışmaya karşı soğuk durmasına bağlar.

Osmanlı Vilayeti: Basra

Alkame b. Ulâse, İmam Ali'den rivayet ediyor: Kulaklarımla Allah Resûlü'nün *(sallallahu aleyhi vesellem)* ağzından işittim: «Talha ve Zübeyr, benim cennetteki komşularımdır» buyurdu.

(el-Hâkim, **Müstedrek**, cilt 3, sh. 364)

Ali b. Abdillah ez-Zâğî anlatıyor: Hz. Ali, Kufe'ye geldiği zaman Talha'nın iki oğluna haber göndererek çağırttı. Onlara şöyle dedi: "Ey kardeşimin çocukları! Arazinize gidin ve insanlardan başkası ele geçirmeden önce siz orayı alın! Ben, şahsen sizin babanızla birlikte Allah'ın Kitab'ında bahsettiği şu insanlardan olduğumuzu umarım: «Biz onların gönüllerinde olan kini söküp attık; artık onlar koltuklar üzerinde karşılıklı oturan kardeşlerdir» (Hicr Sur. 47)."

(İbn Sa'd, **Tabakât**, cilt 3, sh. 225)

Katâde b. Diâme bildiriyor: Zübeyr, Cemel günü savaş meydanından rücu etti. Bu haber Hz. Ali'ye ulaşınca şöyle dedi: "İbn Safiyye (davasında) haklı olduğunu bilseydi kaçmazdı." Ravi der ki: Hz. Ali, bununla şunu kastediyordu: Allah'ın Resûlü *(sallallahu aleyhi vesellem)*, Benû Sâide bostanında ikisi ile (Ali ve Zübeyr ile) karşılaştığında: "Onu seviyor musun, ey Zübeyr?" diye sordu. Zübeyr: "Beni bundan alıkoyan nedir ki?" dedi. Allah'ın Resûlü *(sallallahu aleyhi vesellem)*: "Seni zalim olarak ona karşı savaştığında nasıl olacaksın acaba?" buyurdu. Denir ki: İşte bu nedenle Zübeyr, savaş meydanından uzaklaşmıştır.

(Abdürrezzak, **Musannef** no. 10430; Beyhakî, **Delâil en-nübüvve** VI, 414)

Zir b. Hubeyş naklediyor: Ben yanında iken İmam Ali'nin huzuruna çıkmak için Zübeyr'in katili İbn Cermûz izin istedi. Şöyle dedi: "İbn Safiyye'nin (Zübeyr'in) katilini cehennemle müjdele; zira ben, Allah Resûlü'nü *(sallallahu aleyhi vesellem)* «Her peygamberin bir havarisi vardır, benim havarim ise Zübeyr'dir» buyurduğunu işittim."

(Tayâlisî, **Müsned**, s. 23; Ahmed, **Müsned** I, 89, 102, 103; **Fadâil-es-sahâbe** no. 1271, 1272; İbn Sa'd, **Tabakât** III, 105; Tirmizî no. 3744; Ebû Nuaym, **Hilye** IV,186; el-Hâkim, **Müstedrek** III, 367)

Savaştan Anektodlar

En kötü ve en sıkıntılı anlarda bile müslümanın Müslüman kardeşine karşı hüsnü zanda bulunması ne güzel bir şeydir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Zandan sakının! Zira en yalan sözler zan üzere olan sözlerdir. Birbirinizin kusur ve ayıplarını aramayın! Rekabete girip birbirinize haset etmeyin. Kin tutup birbirinize sırt çevirmeyin! Yüce Allah'ın kardeş kulları olun!"*

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) yine şöyle buyurur: *"Üç şey ümmetim için büyük azabı gerektirir: Öfke, haset ve kötü zan."* Adamın biri: "Yâ Resûlallah! Kişide bulunan bu üç hasleti ne izale eder?" diye sorunca, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şu karşılığı verdi: *"Haset ettiğin zaman hemen Yüce Allah'tan bağışlanma dile. Bir kişi hakkında zanna düştüğün zaman onun peşinden gidip araştırma. Öfkelendiğin zaman da bulunduğun yerden ayrıl."*

Evet, okuyucu kardeşim. İşte beraber, Cemel savaşı fitnesinin, iki taraf arasında fitne ateşini alevlendirmek için riyakâr Sebeîlerin çabaları sonucu ortaya çıkan ve Cennetle müjdelenen on kişi içinde bulunan Zübeyr ve Talha'nın şehit edilmesine sebep olan kargaşanın atmosferini yaşadık. Bundan dolayıdır ki bu tür olaylar karşısında tavır olarak Ehl-i sünnetin kanaati, sahabeler arasında vuku bulan olayları fazla söz konusu etmemek ve hakkı arama yönünde onların ictihat ettiğini kabul etmektir. Sonuçta bu içtihadında isabet edene iki, hata edene ise bir sevap vardır.

Tarih kitapları genellikle sahabe-i kiramın değerlerini düşüren, aralarında vuku bulan bu tür olayları şahsi ihtilaflara dayandıran yalan haber ve rivayetlerle doludur. Durum böyle olunca da bu tür olaylar karşısında Yüce Allah'ın şu buyruğunu hatırlamak lazım gelir: "Onu duyduğunuzda: «Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır» demeli değil miydiniz? Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır. Ve Allah âyetleri size açıklıyor. Allah, (işin iç yüzünü) çok iyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir."[1]

Müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib'in de savaş öncesi, esnası ve sonrasında işte Yüce Allah'ın bu buyruğuna dayanarak Müslüman kardeşlerine karşı olumlu bir tutum içine girmişti. Bu da bize Ali b. Ebî Tâlib'in yüce bir ahlakı, temiz bir kalbi bulunduğunu, kardeşleri hakkında hüsnü zan içinde olduğunu ve sağlam bir inanca da sahip olduğunu göstermektedir. Zira o, karşı taraftaki diğer sahabe dostları gibi herhalükarda kan akıtmaktan elinden geldiği kadar uzak durmaya çalışmıştır; ama Yüce Allah'ın takdiri artık bu işin gerçekleşeceği yönündeydi.

Taberî, **Tarih**'inde şöyle anlatır: Sonra Hz. Ali, ordunun sağ kanat sorumlusuna: "Sen sağdan ilerleyeceksin!", sol kanat sorumlusuna da: "Sen soldan ilerleyeceksin" dedi ve şöyle devam etti: "Gördüğüm kadarıyla Talha ve Zübeyr kan akıtmaktan geri durmayacak, haram olan kanı helal sayacak ve bizlere itaat etmeyecekler!" Bu arada Sebeîler de durmadan savaşı kızıştırıyorlardı. Hz. Ali, ordusuna: "Ey insanlar! Hiçbir şey olmamış gibi savaşmayı bırakın!" diye seslendi. O fitne sırasında her iki taraf da, karşı taraftan bir saldırı gelmeden savaşa başlamama düşüncesinde idiler. Zira karşı taraftan gelecek bir saldırı kendilerinin de saldırmalarına bir gerekçe olacak ve bu kavgalarını da haklı çıkaracaktı. Yine her iki taraf da kendi askerlerine, savaşı bırakıp gidenin öldürülmemesi, yaralı olanlara saldırılmaması ve kaçanın peşinden gidilmemesi konusunda çağrılar yaptılar."[2] Hz. Ali'nin ordusu içindeki bazı kimseler savaş sonrası Ali'nin esirleri aralarında paylaştıracağını sandılar. Aralarında bunu konuşup diğer askerler arasında da yaydılar. Ancak çok kısa bir süre içinde Hz. Ali bu konuda onları şaşırttı. Zira askerlere şöyle seslendi: "Bu savaşta sizlere ümmü veledler (esir cariyeler) yoktur! Miraslar da Yüce Allah'ın farz kıldığı şekilde olacaktır! Hangi kadının kocası öldürülmüşse dört ay on gün iddetini beklesin!" Ancak askerler bunu beğenmediler ve çeşitli yorumlamalarda bulunarak: "Ey müminlerin emiri! Onların kanları bize helal oluyor da kadınları neden helal olmuyor?" karşılığını verdiler. Hz. Ali ise: "Kıble ahalisi için sünnet budur!" dedi. Sonra Hz. Ali, askerlere: "O zaman oklarınızı getirin de Âişe'nin kime düşeceği konusunda bir kura çekelim! Zira Âişe bu işin başı ve Basra ordusunun komutanıdır!" deyince, bu kez askerler: "Allah bizleri bağışlasın!" dediler ve ayrıldılar. Hz. Ali'nin bu çıkışı karşısında da düşündüklerinin çok çirkin bir davranış olduğunu anladılar. Yine de Hz. Ali onların gönüllerini almak için beytülmaldan her birine beşyüzer dirhem dağıttı.[3]

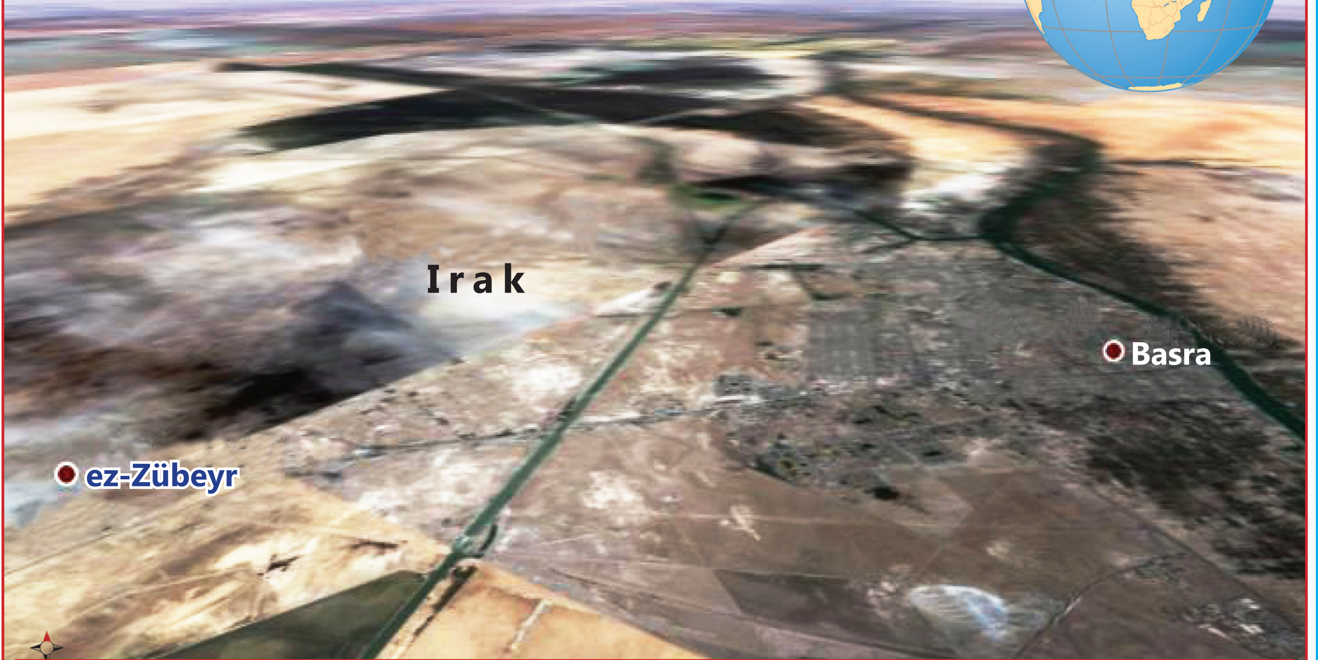
---

[1] Nûr Sûr. 16-18
[2] İbn Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-Ümemi ve'l-Mulûki*, cilt 4, sh. 40
[3] İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*inden naklen Dr. Ali Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fi Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 517.

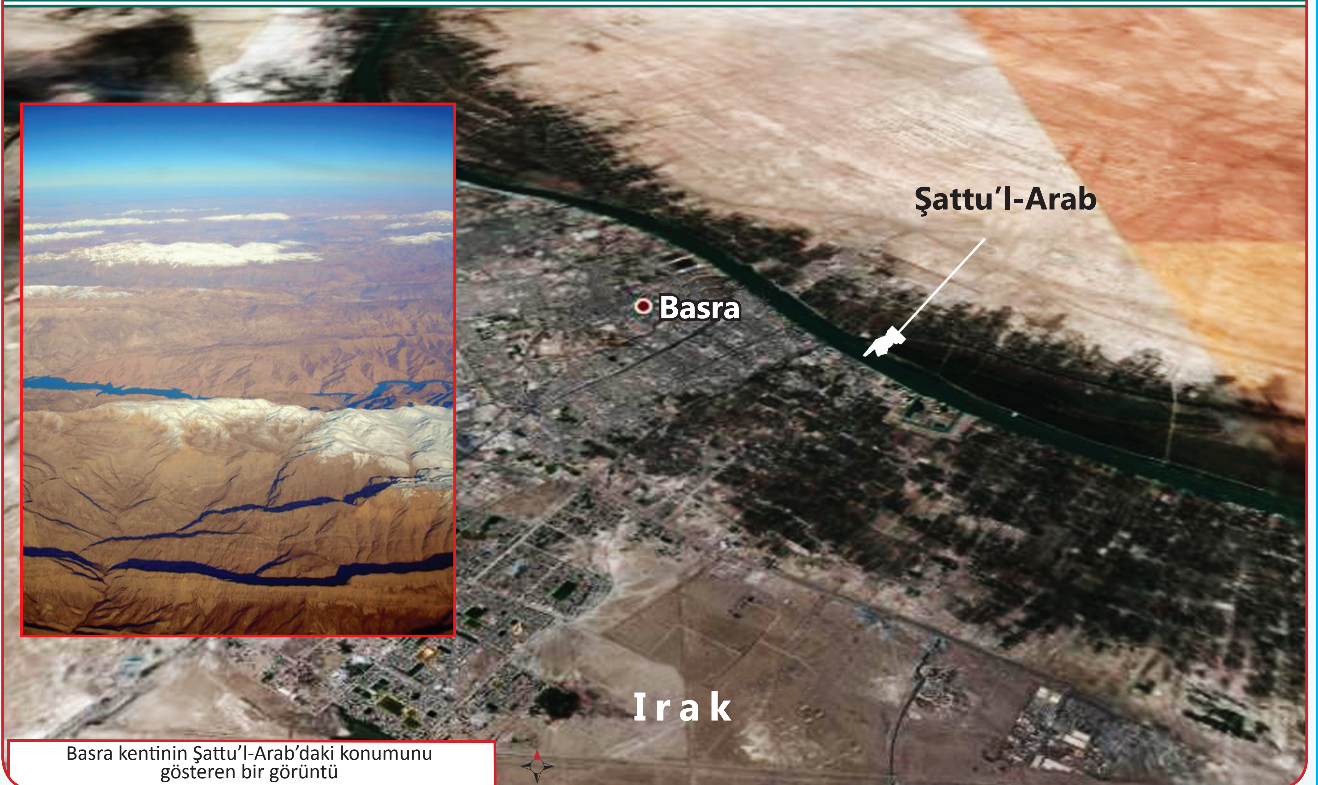
Zübeyr kenti, tarihi Basra kentinin dağılmasından sonra kurulmuştur. Tarihi Basra kenti harabeye dönüp de sakinlerinin coğrafi olarak bugünkü yeni Basra'ya taşınmaları üzerine eski Basra'da, Basra'nın ilk sakinlerinden olan çok az bir kesim yerlerinden ayrılmadılar. Bunlar yerlerinde kaldılar ve sahabi Zübeyr b. el-Avvâm'ın mezarının bulunduğu yerde toplandılar. Zübeyr kentinin tarihi de bu şekilde miladi onaltıncı asrın sonralarına doğru başlamıştır. Temîm oğullarından Hilâl ailesi yeni Zübeyr kentinde yerleşen ilk aile sayılır. Bu aile Zübeyr b. el-Avvâm'ın mezarının bekçiliğini yapmıştır. Bu aile Iraklı ve Basralı ailelerden birisidir.

Dr. Câsim el-Habecî, Basra Üniv.

Basra ve Zübeyr kentlerinin uydudan görüntüleri. Raşid halife Ali b. Ebî Tâlib döneminde olan Cemel vakasının olayları bu iki kent üzerinde gerçekleşmiştir.

Basra kentinin Şattu'l-Arab'daki konumunu gösteren bir görüntü

Saray Kanalı (Basra)

Her iki fotoğrafın kaynağı: Irak-Suver mine'l-Mâdi (Geçmişten Fotoğraflar) Fotoğraf: Abdulkerîm. Dâru'l-Verrâk yay. 2003 Londra ve Beyrût.

Basra'da eski bir çarşı

Cemel Savaşından Sonra Hz. Ali'nin Tutumu

İbn Kesîr anlatıyor: Hz. Ali, Cemel savaşını bitirdikten sonra, kendisini selamlamak üzere insanların ileri gelenleri yanına gelmeye başladılar. Ahnef b. Kays da Sa'd oğulları ile birlikte yanına gelenlerden birisiydi. Ahnef b. Kays ile Sa'd oğulları savaşa katılmamış ve uzak durmuşlardı. Hz. Ali, Ahnef b. Kays'a: "Bize katılmayıp oturdun mu?" deyince, Ahnef: "Ben bu şekilde en iyisini yaptığımı düşünüyorum. Ey müminlerin emiri! Biliyorsun ki olanlar senin emrinle oldu. Yürüdüğün yol uzun bir yol; bunun için beni de yoldaş kabul et. Zira yarın bana dünkünden daha çok ihtiyacın olacak. İyiliğimi bil ve yarın için dostluğumu kazanmaya bak. Bana da böyle şeyler deme; zira ben hâlâ sana nasihat edenlerden biriyim" karşılığını verdi.

Sonrasında Hz. Ali, Basra'ya Pazartesi günü girdi. Basralılar, himaye altında olanlar ve yaralılar dâhil yanında yer alacaklarına dair ona biat ettiler. Abdurrahman b. Ebî Bekre es-Sakafî de gelip Hz. Ali'ye biat etti. Ali ona: "Hasta (olan baba)n nerede?" diye sorunca, Abdurrahman: "Ey müminlerin emiri! Allah adına yemin olsun ki hastadır ve senin mutluluğunu arzulamaktadır" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ali ona: "Önüme düş!" dedi ve Abdurrahman'ın babasının yanına gidip onu ziyaret etti. Ebû Bekre özürlerini Ali'ye iletince Hz. Ali onu mazur gördü. Hz. Ali, Ebû Bekre'ye Basra valiliğini teklif etti ancak Ebû Bekre bunu kabul etmedi ve İbn Abbâs'ı göstererek: "Senin akraban olan birine insanlar daha yakınlık duyar" dedi. Bunun üzerine Ali, İbn Abbâs'ı Basra'ya vali tayin etti ve yanına Ziyâd b. Ebîh'i vergi ile beytülmaldan sorumlu olarak verdi. Hz. Ali, İbn Abbâs'a, Ziyad'ın sözlerini dinlemesini tembih etti. Zira Ziyâd da savaşa katılmayanlardan birisiydi.

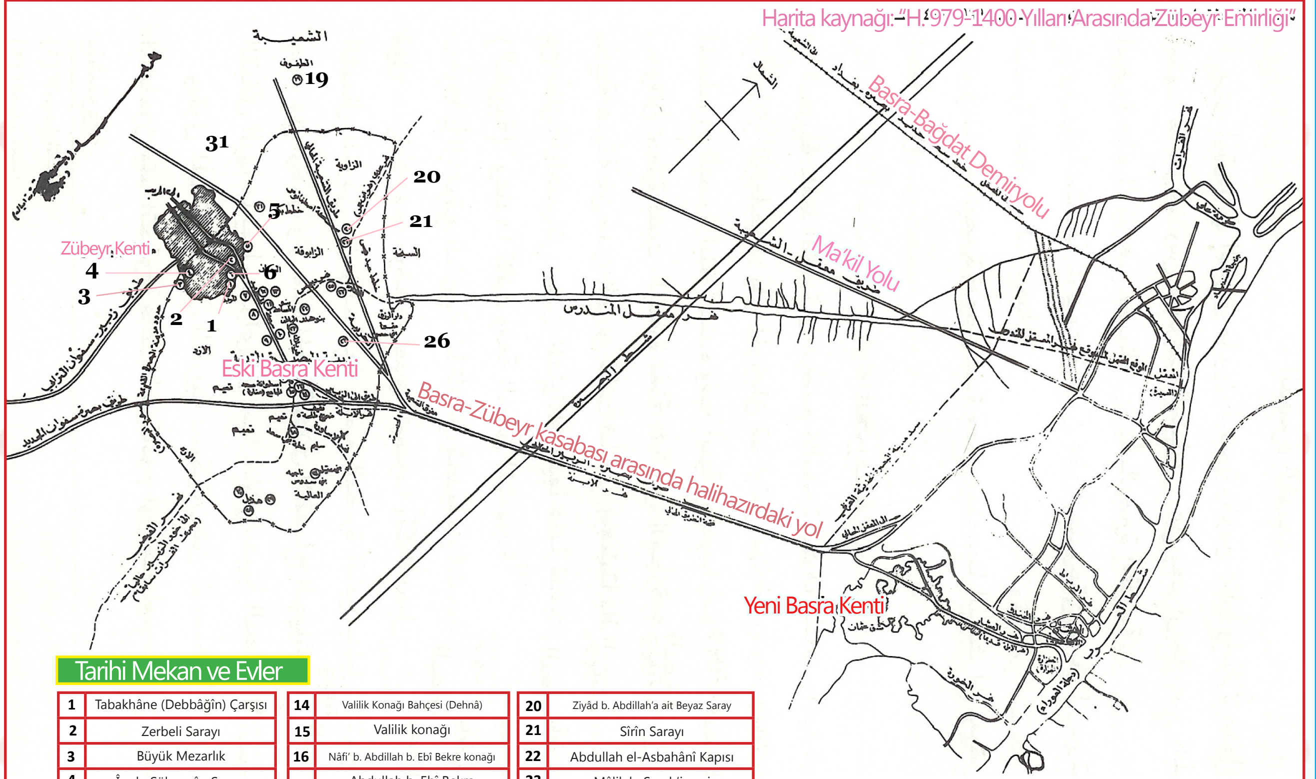
Hz. Ali daha sonra müminlerin annesi Âişe'nin bulunduğu eve geldi. İzin alıp yanına girdi. Selamlaştılar ve Hz. Âişe onu hoş bir şekilde karşıladı. Kadınlar da Halef oğullarının evinde ölülerine ağlıyorlardı. Ölenler arasında Halef'in iki oğlu Abdullah ve Osmân da vardı. Abdullah, Âişe'nin tarafında, Osmân ise Ali'nin tarafında ölmüştü. Hz. Ali içeriye girince Abdullah'ın hanımı Safiyye (Ümmü Talhatu't-Talahât) ona: "Çocuklarımı yetim bıraktığın gibi senin çocukların da yetim kalsın!" diye beddua etti. Ancak Hz. Ali kadına bir karşılık vermedi. İmam Ali çıkınca kadın aynı şeyi bir daha söyledi. Ali yine sustu. Adamın biri ona: "Ey müminlerin emiri! Kadının ne dediğini işittiğin halde ona bir cevap vermeden susacak mısın?" deyince, Hz. Ali: "Yazık sana! Müşriklerin kadınlarından el çekmemiz emredilmişken; mümin kadınlardan çekmeyelim mi!" karşılığını verdi.

Adamın biri ona: "Ey müminlerin emiri! Kapıda iki adam müminlerin annesi Âişe'ye dil uzatıyor" deyince Hz. Ali, Ka'kâ' b. Amr'a, her birine yüzer değnek vurmasını ve onları giysilerinden arındırmasını emretti.

Hz. Âişe, her iki taraftan ölen Müslümanları sorunca oradakiler isimlerini saymaya başladılar. Zikredilen her isme de rahmet okudu ve dualar etti. Müminlerin annesi Âişe, Basra'dan ayrılmak istediğinde ise Hz. Ali, yolda ona lazım olacak binek, yiyecek ve eşya gibi ne varsa hepsini temin etti. Hz. Âişe'nin ordusunda olup da sağ kalanların da istedikleri yere gitmelerine izin verdi. Âişe'ye yoldaş olarak da Basralı tanınmış kırk kadını beraberinde gönderdi. Kardeşi Muhammed b. Ebî Bekr'i de refakatçi olarak yanına verdi.

Hz. Âişe'nin Basra'dan ayrılacağı gün gelince de Hz. Ali gelip evin kapısında durdu. İnsanlar da orada hazır bulundular. Âişe hevdec içinde evden çıktı, Müslümanlarla vedalaşıp onlara dua etti. Sonra şöyle dedi: "Oğullarım! Bu konuda birbirimizi kınamayalım. Allah'a yemin olsun ki Ali'yle aramda olanlar kadının dünürleriyle arasında olanlar gibidir ve o benim yanımda en hayırlı kişilerden biridir." Hz. Ali de: "Doğru söylüyor! Vallahi aramızda olan ancak söylediği gibidir. O hem dünya, hem de ahirette Peygamberinizin hanımıdır" karşılığını verdi. Hz. Ali onu uğurlarken birkaç mil boyunca yanında yol aldı ve o günün kalan kısmında oğullarını refakatçi olarak yanında gönderdi. O gün hicri 36. yıl, Recep ayının başlangıcı olan bir Cumartesi günüydü. Hz. Âişe doğruca Mekke'ye gitti. O yıl haccını ifa edene dek Mekke'de kaldı; sonra da Medine'ye döndü.[1]

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 246

Tarihi Mekan ve Evler

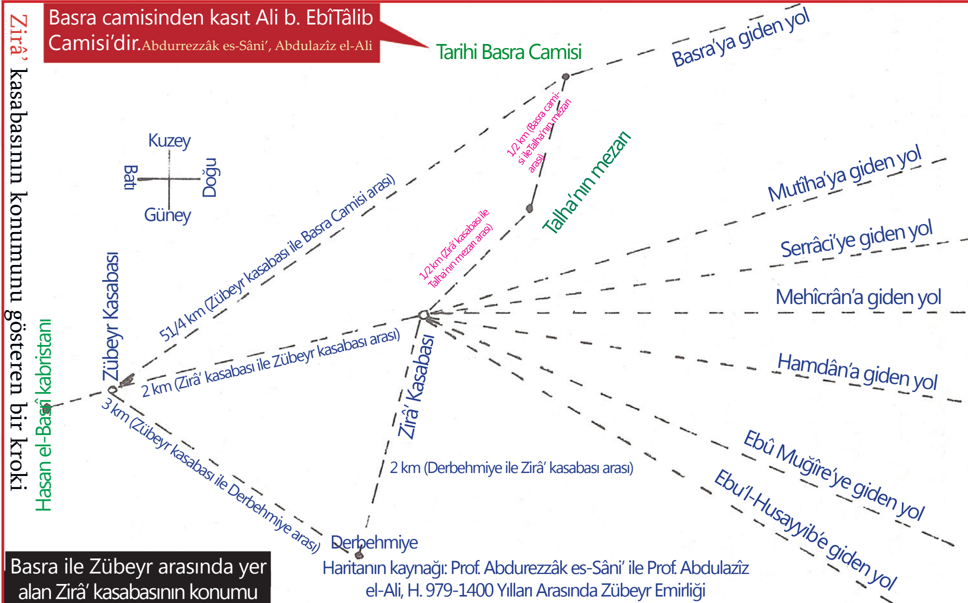
1	Tabakhâne (Debbâğîn) Çarşısı	14	Valilik Konağı Bahçesi (Dehnâ)	20	Ziyâd b. Abdillah'a ait Beyaz Saray
2	Zerbeli Sarayı	15	Valilik konağı	21	Sîrîn Sarayı
3	Büyük Mezarlık	16	Nâfi' b. Abdillah b. Ebî Bekre konağı	22	Abdullah el-Asbahânî Kapısı
4	İsa b. Süleymân Sarayı		Abdullah b. Ebî Bekre	23	Mâlik b. Semh'in evi
5	Hamza b. el-Muğîre b. el-Muhelleb Sarayı		Târık b. Ebî Bekre	24	Beşşâr b. Berd'in evi
6	Beşîr oğulları'nın evi		Rabîa b. Kelede	25	Zeyn Sarayı
7	Kays oğulları mescidi		Amr b. Vehb	26	İsa b. Câfer sarayı
8	Affân et-Teymî'nin evi		Muğîre b. Şu'be	27	Zübeyr'in evi
9	Kumaşçılar Çarşısı		Ebû Yâkub el-Hattâb	28	Habeş'in evi
10	Osmân Kapısı		Riyâd b. Osmân b. Ebî Kâs	29	Ebû Bekr el-Huzelî'nin evi
11	Âmir oğulları evi	17	Ahnef b. Kays'ın evi	30	Amr b. Herrân el-Kâtib'in evi
12	Amr b. Habîb'in evi	18	Ziyâd'ın azatlısı Fîl'in evi	31	Evs sarayı
13	Akkâd'ın evi	19	Enes harabesi, Enes b. Mâlik'in konağı		

TARİHİ BASRA

Kartografik düzenleme: Fâciye Seyrûb

Tarihi Bir Harita

Hicri birinci asır ile ikinci asır arasında Eski Basra'yı gösteren tarihi bir harita. Harita, Dr. Muhammed Târık el-Kâtib tarafından hazırlanmıştır. H. 1390 Cemâziyelâhir (Mayıs 1970)

Hicri 953 yılında Irak, Osmanlı topraklarına katılınca Zübeyr b. Avvâm'ın mezarının yanında bir mescit inşa edildi. Zübeyr kasabasını ilk mescidi de işte budur. Hicri 979 yılında ise Sultan Süleymân'ın oğlu 2. Selim, Zübeyr ile Talha'nın mezarlarına birer türbe yaptırdı. Türbelerin yapılmasından sonra da insanlar bu mübarek insanların bereketlerini umarak türbe etrafında yerleşmeye başladılar. Bu da bize, Zübeyr kasabasının ilk oluşumunun yaklaşık olarak hicri onuncu yüzyıla denk geldiğini gösterir.

Prof. Abdurezzâk es-Sânî' ile Prof. Abdulazîz el-Ali, *H. 979-1400 Yılları Arasında Zübeyr Emirliği*

Cemel Savaşı Şehitlerinden Zübeyr b. el-Avvâm (vefatı: 36 H.)

Tam olarak adı Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid b. Esed b. Abdiluzza b. Kusay b. Kilâb'dır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Annesi Safiyye binti Abdilmuttalib'tir. Halası Hadîce binti Huveylid'dir. Soyca Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) beşinci dede olan Kusay'da birleşirler. Değerli bir sahabi ve Cennetle müjdelenen on kişiden birisidir. Yaşı henüz onbeş veya daha az iken Müslüman oldu. Önce Habeşistan'a, sonra da annesi Safiyye binti Abdilmuttalib'le birlikte Medine'ye hicret etti.

Bütün gazvelere katılmış olup Bedir savaşında büyük bir kahramanlık gösteren kişilerden birisiydi. Uhud savaşında kaçmayıp duranların içinde bulundu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) o günü onun şehid (mertebesinde) olduğuna şehadet etmiştir. Mekke'nin fethi sırasında Muhacirlere ait sancaklardan birini taşıdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun hakkında: *"Her peygamberin bir havârisi vardır, benim havârim de Zübeyr'dir"* buyurmuştur.

Zübeyr, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ederken kendilerinden razı olduğu altı kişiden biridir. Ayrıca Ömer b. el-Hattâb'ın kendisinden sonra halifenin belirlenmesi için seçtiği Şûra Heyeti olan altı kişi içinde bulunmaktadır.

Ebû Bekr'in kızı Esmâ ile evlendi. Ona Abdullah adında bir erkek çocuğu dünyaya getirmiştir ve Abdullah hicret sonrası Müslümanlardan dünyaya gelen ilk erkek çocuğudur. Zübeyr b. el-Avvâm, Yermûk savaşında düşman saflarını iki defa baştan sona kadar yarıp aşmıştır. Ayrıca fitne zamanında Osmân b. Affân'ı savunanlardan birisidir.

Cemel vakasında ise önceleri Osmân b. Affân'ın katillerini bulup kısas yapmak üzere harekete geçmiş; ancak daha sonra bundan vazgeçip Medine'ye doğru yola koyulmuştur. Medine'ye gidişinde savaşa katılmayan Ahnef b. Kays'ın kabilesine uğramıştır. Ancak Amr b. Curmûz, Temîm oğullarından bir grup asi ile onu takip etmiş, Zübeyr, Sibâ' vadisinde uyurken hunharca öldürülmüştür. Öldürüldüğünde altmışyedi yaşındaydı. Yüce Allah yolunda girdiği mücadelelerde aldığı ok ve kılıç darbelerinden dolayı göğsünde göze benzer izler bulunuyordu. Hanımı Âtike binti Zeyd b. Amr b. Nüfeyl onun için şöyle bir ağıt yakmıştır:

"İbn Cürmûz savaşta yiğit bir süvariyi haince öldürdü
O ki bu savaşta en güzel yüzlü yiğitti
Kaç defa ölümü göze alıp hamleler yaptı
Senin çabaların onu durduramadı, ey küçük düşmüş firarinin oğlu!"

İbn Cürmûz, Zübeyr'i öldürdükten sonra başını kesip, yanındaki itibarı artsın diye Ali b. Ebî Tâlib'e getirdi. Ali'nin yanına girmek için izin istedi; ancak Hz. Ali şöyle karşılık verdi: "Girmesine izin vermeyin ve onu Cehennemle müjdeleyin! Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: *"Safiyye'nin oğlunu (Zübeyr'i) öldüreni Cehennemle müjdeleyin!"* Sonra İbn Cürmûz, elinde Zübeyr'in kılıcı olduğu halde Hz. Ali'nin yanına girdi. İmam Ali ona: "Bu kılıç Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünden bir çok sıkıntıyı defetmişti" dedi. Rivayete göre Amr b. Curmûz bunu duyunca o anda kendi kendini öldürdü.

Zübeyr, Esmâ ile evlendiği zaman fakir birisiydi. Ancak katıldığı savaşlardan elde ettiği ganimetler ile annesinden dolayı ganimetlerin humsundan eline geçenler sayesinde bayağı bir malvarlığı oldu. Ganimetlerden ona dört pay ayrılıyordu. Bunlardan biri kendisine, ikisi atına, biri de ganimetten Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yakınlarına (yani Zübeyr'in annesi Safiyye'ye) düşen pay. Ticaretten de kazandıkları eklenirse vefatı sonrasında altmış milyon dirhemden fazla bir malvarlığı bulunuyordu. Erkek ve kız çocuğu olmak üzere geriye yirmibir çocuk bırakmıştır. Dört tane de hanımı vardı.

Hayatı boyunca ne valilik, ne vergi, ne de harac memurluğu yapmıştır. Çokça sadaka verirdi. İçlerinde Osmân b. Affân, Abdurrahman, İbn Mes'ûd ve Ebu'l-Âs b. er-Rebî'nin bulunduğu yedi sahabi ona vasiyetlerde bulunmuşlar; bundan dolayı da Zübeyr b. el-Avvâm kendi malından onların çocuklarına nafaka verir ve mallarına göz kulak olurdu. Kendisine vergi veren bin tane kölesi vardı. Toplanan bu vergilerden evine tek bir kuruş dahi geçmez hepsini sadaka olarak dağıtırdı. Ömer b. el-Hattâb öldürüldüğü zaman da, maaş alanların kaydını içeren divandan adını sildirmiş ve devlet hazinesinden kendisine bağlanan maaşı almayı kabul etmemiştir.

1 Irak'ın Zübeyr kentinde bulunan Zübeyr Camii

Medine Araştırma ve İnceleme Merkezi

1- *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 7/260
2- *el-Vâfî bi'l-Vefeyât*, Salâhuddin es-Safadî, 14/180
3- Ziriklî, *el-A'lâm*, 3/43

Cemel Savaşı Şehitlerinden Talha b. Ubeydillâh (Vefatı: 36 H.)

Tam olarak adı Talha b. Ubeydillah b. Osmân b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Murre b. Ka'b b. Luey b. Ğâlib b. Fihr b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne'dir. Kureyşli, Teymli ve Mekkelidir. Künyesi Ebû Muhammed'dir.

Ebû Abdillah b. Mende şöyle der: "Talha zayıf birisiydi. Saçları sık, ama ne kıvırcık, ne kısa ne de tamamen düzdü. Güzel yüzlü, yürüyünce acele eden ve saçlarını boyayıp değiştirmeyen birisiydi."

Mûsa b. Talha da şöyle der: "Babam, kırmızıya çalan beyaz tenli birisiydi. Orta boylu; fakat kısa boylu denilmeye daha yakındı. Göğsü ve iki omuz arası genişti. Ayakları büyüktü ve bir tarafa döneceği zaman tüm bedeniyle dönerdi. Değer olarak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) onun hakkında: *"Her kim ayakları üzerinde yürüyen bir şehit görmek isterse Talha b. Ubeydillah'a baksın!"* buyurması yeterlidir."

Talha, Cennetle müjdelenen on kişiden birisidir. Oğlu Mûsa b. Talha, babası Talha'dan şöyle rivayet eder: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Uhud savaşında kendisine "Talhatu'l-Hayr (Hayırsever Talha)" ismini vermiştir. Zu'l-Uşeyre gazvesinde "Talhatu'l-Feyyâd (Bereketli Talha), Hayber savaşında da "Talhatu'l-Cûd (Cömert Talha)" adını takmıştır.

ZÜBEYR'İN KABRİ

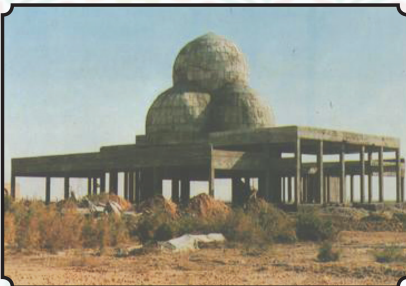
Talha İslâm'a ilk girenlerden, Yüce Allah yolunda Mekke'de işkenceye maruz kalıp Medine'ye hicret edenlerden birisidir. Şam'daki bir ticaretinden dolayı Bedir savaşına katılamadığı, bunun için de çok üzüldüğü genel kabul gören rivayetlerdendir. Yine de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bu savaşta ganimetten ona da bir pay ayırmış ve onu mükâfatlandırmıştır.

Ebu'l-Kâsım b. Asâkir el-Hâfız, onun biyografisinde şöyle der: Ömer b. el-Hattâb, Câbiye'ye geldiğinde Talha da beraberindeydi ve onu Muhacirlerin başına getirdi." Başkası da şöyle der: "Uhud savaşında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzüne gelen okun önüne elini koyduğu için o kolu felçliydi."

Câbir, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle nakleder: *"Her kim ayakları üzerinde yürüyen bir şehit görmek isterse Talha b. Ubeydillâh'a baksın!"*

Sahîh-i Müslim'de, Ebû Hureyre'den gelen bir rivayet şöyledir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) Hira dağı üzerinde Ebû Bekr, Ömer, Osmân, Ali, Talha ve Zübeyr ile beraberdi. Dağ sallanınca Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Sakin ol! Zira üzerindekiler, Peygamber veya sıddîk veya şehit olanlardan başkası değildir."*

İbn Ebî Hâlid de Kays'tan şöyle bildiriyor: "Talha'nın, Uhud savaşında Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yüzünü oktan koruduğu elinin felçli olduğunu gördüm."[1]

TALHA'NIN KABRİ

Talha, Peygamberimizden rivayetlerde bulunmuştur. Bakiy b. Mahled'in **Müsned**'inde tekrarlarla birlikte Talha'ya ait otuzsekiz rivayet bulunmaktadır. Sahihliği üzerinde ittifak edilen iki hadisi vardır. Sadece Buhâri'nin sahih kabul ettiği iki, sadece Müslim'in sahih olarak kabul ettiği ise üç hadisi vardır. Oğullarından Yahya, Mûsa ve Îsa ondan rivayetlerde bulunmuşlardır. Ayrıca Sâib b. Yezîd, Mâlik b. Evs b. el-Hadasân, Ebû Osmân el-Nehdî, Kays b. Ebî Hâzım, Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî, Ahnef b. Kays et-Temîmî, Ebû Seleme b. Abrirrahmân ve başkaları da ondan hadis rivayet etmişlerdir.

[1] *Sahîh-i Buhârî*

Ukbe b. Alkame el-Yeşkurî anlatıyor: Cemel günü Ali b. Ebî Tâlib'in şöyle dediğini duydum: "Bizzat Resûlullah'ın kendi ağzından: *"Talha ve Zübeyr Cennette benim komşularımdır"* buyurduğunu işittim.[1]

Kabîsa b. Câbir bildiriyor: "Talha'yla beraber bulundum. Malı çok olan birine, kendisinden istemedikçe bir şey verdiğini görmedim."

Mûsa b. Talha'dan rivayet edildiğine göre Muâviye kendisine: "Ebû Muhammed (baban) geriye ne kadar nakit para bıraktı?" diye sorunca, Mûsa: "İki milyon ikiyüz bin dirhem, altın olarak da ikiyüz bin dinar bıraktı" karşılığını vermiştir. Bunun üzerine Muâviye: "Talha şükreden, cömert ve asil biri olarak yaşadı ve yoksun bir şekilde öldürüldü" demiştir.

er-Reyyâşî, Kureyş'ten bir adama ait şöyle bir şiir okur:

"Kulların en hayırlılarını soran sen! Bunu en iyi bilene rastladın
İnsanların en hayırlıları Kureyşlilerdir, onların da en hayırlıları hicret edenlerdir
Hicret edenlerin de en hayırlıları önde gelen sekiz kişidir ki tek başlarına ümmet sayılırlar
Biri Ali, diğeri Osmân, sonra Zübeyr ve Talha, iki kişi de Zehra oğullarından
İki kişi daha vardır ki Ahmed'e komşudurlar, mezarları da O'nun mezarının yanındadır
Her kim kendiyle övünüyorsa bunlardan sonra asla kendini övmeye kalkmasın."[2]

Amr b. Câvân anlatıyor: Cemel günü iki taraf karşı karşıya geldi. Ka'b b. Sûr kalktı, elinde bulunan mushafı, her iki taraf da görecek şekilde açtı. Yüce Allah ve İslam dini aşkına kan akıtılmamasını istedi; ancak az bir zaman sonra öldürüldü. İlk öldürülen kişi de Talha oldu. Zübeyr savaş alanından çekilip çocuklarının yanına gitmek istedi; ancak o da öldürüldü.[3]

Talha'nın azatlısı Ebû Habîbe de şöyle anlatıyor: Cemel vakasından sonra İmrân b. Talha ile birlikte Hz. Ali'nin yanına girdim. Hz. Ali onu hoşça karşıladı, yanına yaklaştırıp: "Yüce Allah umarım beni ve babanı, kendileri hakkında: "Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar"[4] buyurduğu kişilerden kılar" dedi. Orada oturan ve biri Hâris b. el-A'var adındaki iki adam: "Yüce Allah, onları huzuruna kabul edip de Cennette bizlere kardeş yapmaktan daha adildir" deyince, Hz. Ali: "Bizden çok uzakta ve yok olasıca bir bölgenin topluluğu! Ben ve Talha, kardeş olamayacaksak ya kim olacak!" karşılığını verdi. Sonra Talha'nın oğlu İmrân'a: "Ey yeğenim! Bir ihtiyacın olduğunda bize gel" dedi.

Ebû Süheyl et-Temîmî'nin bildirdiğine göre İmam Ali, Talha b. Ubeydillah'ın cesedi ile karşılaşınca dedi ki:

Vallahi, aynen şairin ifade ettiği gibi duruyor:

Bir genç ki zenginliği dostunu kendine yaklaştırıyor,
İşi düşmeyince ya da yoksullaştığında ise uzaklaştırıyor.
Süreyya yıldız âdeta alnında, Sirius bir yanağında, Dolunay ise diğer yanağında parlıyor.[5]

[1] *Sünen-i Tirmizî.*
[2] *Nidâu'l-İmân*
[3] *Sahîh-i Buhârî*
[4] Hicr Sur. 47
[5] el-Hâkim, *Müstedrek, cilt 3, sh. 373.*

Peygamberimizin Hanımı ve Müminlerin Annesi Âişe binti Ebî Bekr

Nesebi ve Doğumu:

O, Sıddîk olanın Sıddîka olan kızıdır. Mümninlerin annesi Âişe binti Ebî Bekr b. Kuhâfe'dir. Annesi Ümmü Rûman binti Âmir b. Uveymir el-Kinâniyye'dir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) peygamber olarak gönderilişinden beş veya altı yıl sonra, İslami dönemde dünyaya geldi. Beyaz tenli ve güzel bir kadındı.

Evlenmesi:

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'yle hicretten on küsur ay kadar önce henüz altı yaşında bir kızken evlendi. Hicretin ikinci yılında Şevvâl ayında da dokuz yaşındayken onunla gerdeğe girdi.

Hz. Âişe der ki: "Altı yaşındayken Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benimle evlendi. Dokuz yaşındayken de benimle gerdeğe girdi."[1] Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) henüz onunla evlenmeden önce rüyasında Âişe'yi görmüştür. Âişe şöyle rivayet eder: "Resûlullah şöyle buyurdu: "Üç gece seni rüyamda gördüm. Melek seni ipekten giysiler içinde bana getirip: "Bu senin hanımındır!" diyordu. Yüzündeki örtüyü kaldırdığımda altındakinin sen olduğunu görüyordum. Ben de: "Şayet bu Yüce Allah'ın katından bir şeyse mutlaka gerçekleşecektir" diyordum."[2]

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe dışında başka bakire bir kadınla evlenmemiştir. Âişe bununla da övünürdü. Bir rivayette Âişe şöyle der: "Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem): "Yâ Resûlallah! Bir vadiye inip de yaprakları yenmiş bir çalılık ile henüz hiç dokunulmamış bir çalılık görsen deveni hangisinde yayardın?" diye sorduğumda, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Henüz hiç yayılmamış çalılıkta" karşılığını verdi." Hz. Âişe bu sorusunda, Resûlullah'ın bakire olarak kendisinden başka biriyle evlenmediğini kastetmektedir.[3]

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) Ona Karşı Olan Sevgisi ve Onunla Eğlenmesi:

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) gönlünde Âişe'nin özel bir yeri vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona karşı olan bu özel sevgisini açığa vurur ve gizlemezdi. Hicretin sekizinci yılında Müslüman olan Amr b. el-Âs: "Yâ Resûlallah! İnsanlar içinde en çok kimi seviyorsun?" diye sorunca, Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Âişe'yi" karşılığını verdi. Amr: "Peki ya erkeklerden?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Âişe'nin babasını" karşılığını vermiştir.[4]

Sahîh-i Müslim'de şu rivayete yer verilir: Hz. Âişe şöyle dedi: "Hayızlıyken tastan su içer; sonra da tası Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem) verirdim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ağzını tasta benim ağzımı koyduğum yere koyar ve kendisi de içerdi. Yine hayızlıyken kaptaki sulu içeceği içer, sonra da kabı Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem) verirdim. Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) ağzını kapta benim ağzımı koyduğum yere koyar ve kendisi de içerdi..."

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Hz. Âişe'yle çok şakalaşırdı. Nitekim Hz. Âişe anlatıyor: "Habeşliler kargılarla oyun oynarlarken Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) odamın kapısında durduğunu bilirim. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) cübbesiyle beni arkasında saklar ben de kulaklarının ardından ve omuzları arasından onların oyunlarını izlerdim. Ben bıkıp da oradan ayrılana kadar Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) benim için öylece dururdu."[5]

Yine Âişe'den şöyle nakledilir: "Yolculuğun birinde Peygamberimizle beraberken, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashâbına: "Siz önden gidin!" buyurmuş, ashâb da ileriye geçip devam etmişlerdir. Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Âişe'ye: "Gel yarışalım!" buyurmuştur.[6]

Hz. Âişe'nin İlmi:

Hz. Âişe ilmini Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) öğrendi. Ondan bir sürü ve çok faydalı ilimler öğrenmiştir. Hadis rivayetinde müksirûn'dan (binden fazla hadis rivayet edenlerden) birisidir. Muhammed ümmeti kadınları içinde İslam dini hakkında ondan daha âlim birisi bulunmamaktadır.

Hâkim ve Dârimî'nin bildirdiğine göre Mesrûk'a: "Âişe, miras hukukunu iyi bilir miydi?" diye sorulduğunda, Mesrûk: "Vallahi iyi bilir! Zira Muhammed'in ashabının ileri gelenlerinin miras hakkında ona soru sorduklarını görürdüm" karşılığını vermiştir.

Zührî de şöyle der: "Şayet Âişe'nin ilmi ile diğer tüm kadınların ilmi bir araya getirilecek olsa Âişe'nin ilmi daha üstün çıkardı."

[1] Buhârî ile Müslim'in *Sahîh*'lerinde rivayet ettikleri bir hadistir.
[2] Buhârî ile Müslim'in *Sahîh*'lerinde rivayet ettikleri bir hadistir.
[3] Buhârî'nin rivayet ettiği sahih bir hadistir.
[4] Buhârî ile Müslim'in *Sahîh*'lerinde rivayet ettikleri bir hadistir.
[5] İmâm Ahmed, sahih bir ravi zinciri ile rivayet etmiştir.
[6] İmâm Ahmed, sahih bir ravi zinciri ile rivayet etmiştir.

Bereketi:

Hz. Âişe'nin bereketlerinden birisi de Kur'ân'daki bazı âyetlerin nüzûlüne sebep olmasıdır. Bunlardan birisi de teyemmüm âyetidir. Hz. Âişe'den şöyle rivayet edilir: "Esmâ'dan bir kolye ödünç almış ve bu kolye kaybolmuştu. Kolyeyi aramak üzere Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ashâbından birkaç kişi gönderdi. Aradıkları sırada namaz vakti gelince de abdestsiz bir şekilde namazı kıldılar. Peygamberimizin yanına geldikleri zaman bundan dolayı ona yakındılar. Bunun üzerine de teyemmüm âyeti nazil oldu. Useyd b. Hudayr, Âişe'ye: "Allah sana hayırlar versin! Ne zaman bir sorunla karşılaşsan Yüce Allah o konuda sana bir çıkış yolu kılmış ve bu yoldan da Müslümanlara bereketler ihsan etmiştir" dedi.

Karşılaştığı Sıkıntılar:

Hz. Âişe, namusuna yönelik ithamlara neden olan İfk hadisesine maruz kalmıştır ki bu, hem kendisi, hem kocası Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hem de ailesi için çok çetin bir belaydı. Nihayetinde Yüce Allah, bu konuda onun masum olduğunu, semadan inen ve kıyamete dek okunacak olan vahiyle açıklamıştır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "(Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir gruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır. Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsnüzanda bulunup da: «Bu, apaçık bir iftiradır» demeleri gerekmez miydi?"[1]

Cemel Savaşı:

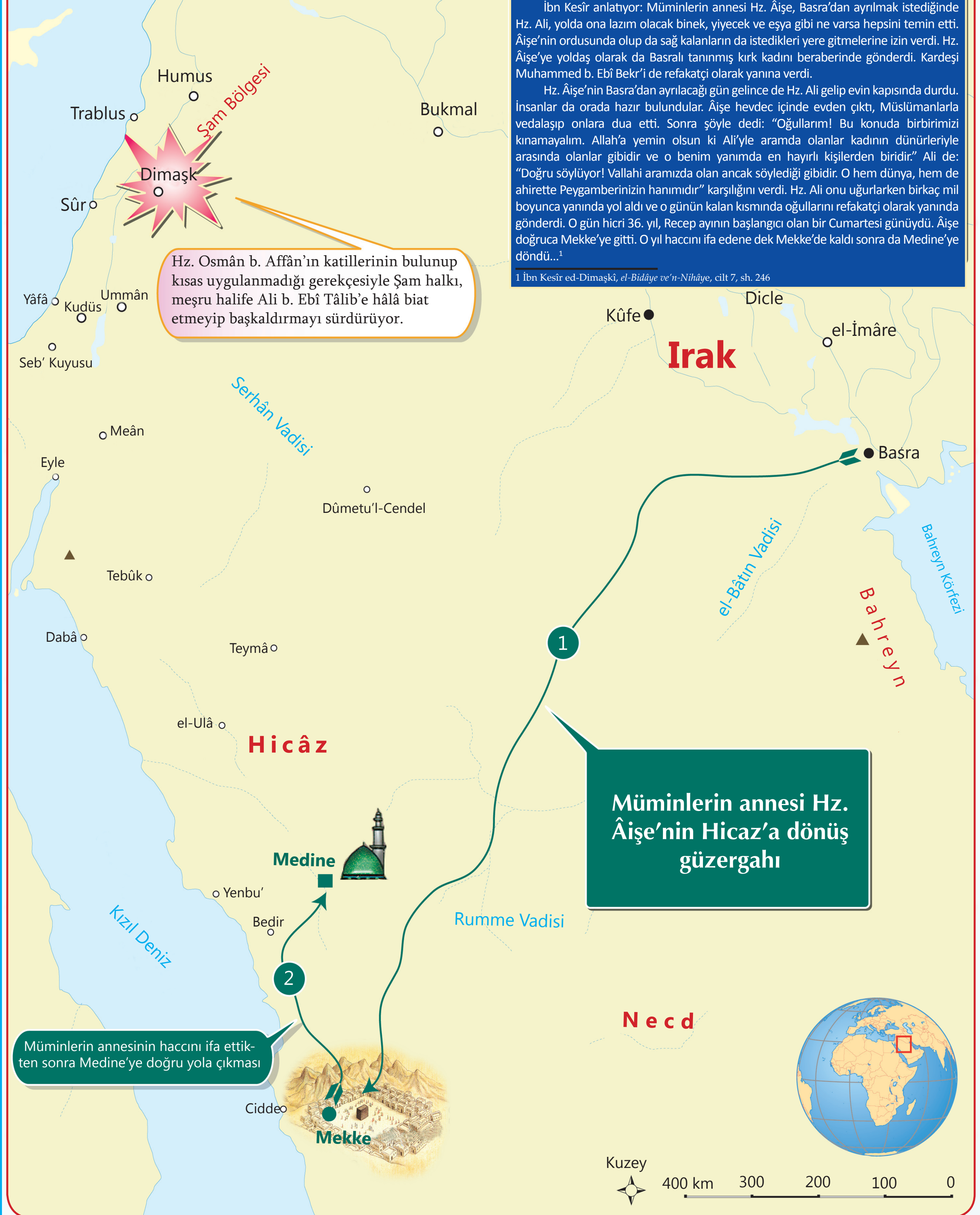
Daha önceki sayfalarda bu savaşın ayrıntılarını anlatmıştım.

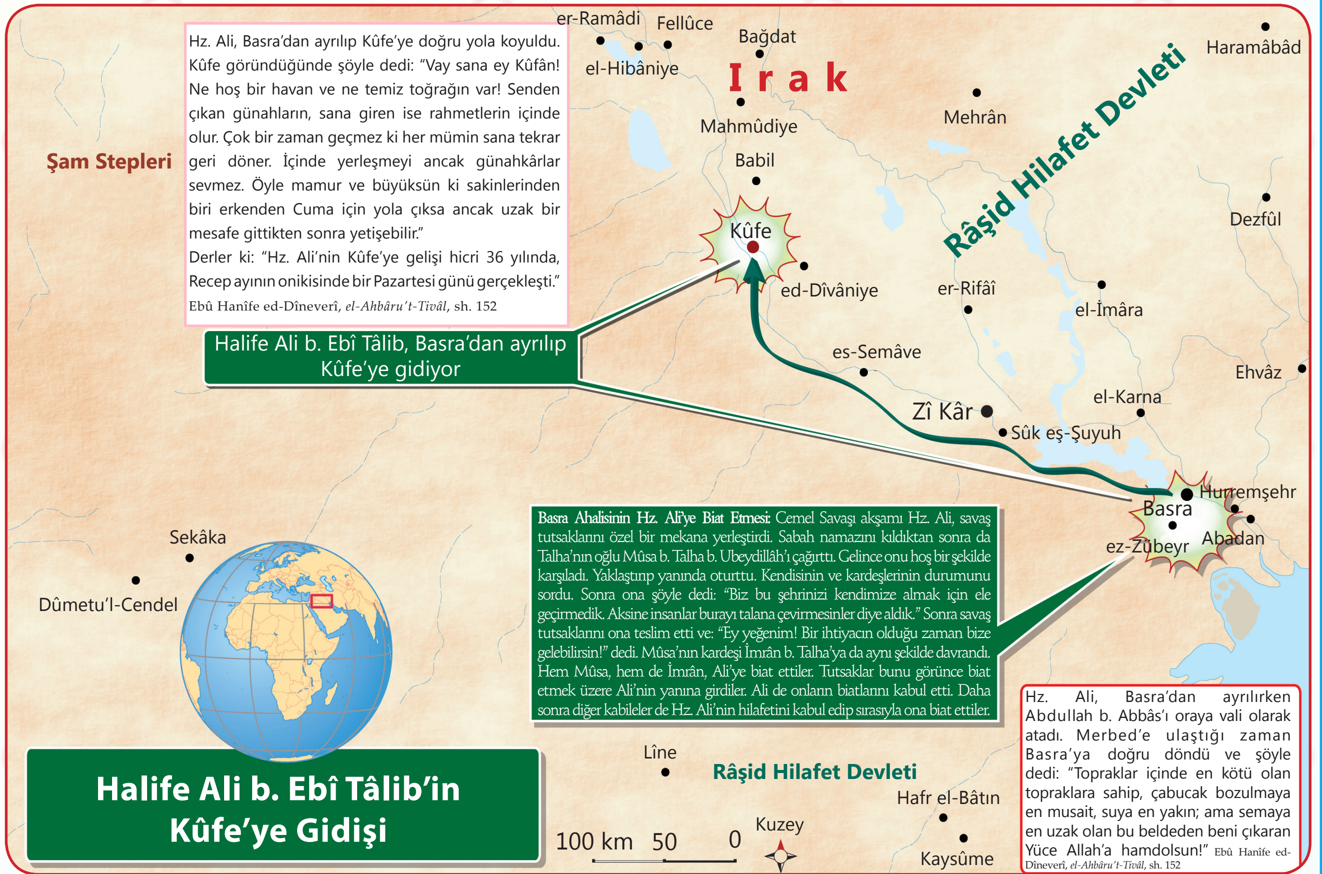
Vefatı:

Hz. Âişe, hicri 57 yılında vefat etmiştir. Namazını Ebû Hureyre kıldırmış ve Bakî mezarlığına defnedilmiştir. Vefat ettiğinde 63 küsur yaşındaydı.

[1] Nûr Sûr. 11, 12

Müminlerin Annesi Hz. Âişe'nin Hicaz'a Dönüşü

Ali b. Ebî Tâlib'in, Kûfe Mescidinde Fıkıh Öğretmesi

Abdu Hayr anlatıyor: Hz. Ali, sabah namazını kıldıktan sonra avluda oturdu ve hizmetçisine: "Abdest için bana su getir" dedi. Hizmetçi, içinde taş ta bulunan bir kapta su getirdi. Biz de oturmuş onu izliyorduk. Hz. Ali su kabını sağ eliyle alıp sol eline su döktü ve ellerini yıkadı. Bunu üç defa tekrar etti. Ancak ellerini üç defa yıkayana kadar kaba hiç elini sokmadı. Daha sonra sağ elini kabın içindeki suya daldırdı. Üçer defa su alıp ağzını, burnunu temizledi ve sol eliyle sümkürdü. Sonra sağ eliyle kaptan üç defa su alıp yüzünü yıkadı. Sonra sağ elini dirseğe kadar üç defa yıkadı. Ardından sol elini de üç defa dirseğe kadar yıkadı. Sonra sol elini kabın içine tamamen batırdı. Çıkardıktan sonra üzerindeki suyla sol kolunu meshetti. Sonra her iki eliyle başını bir defa meshetti. Sonra sağ eliyle sağ ayağına üç defa su döküp, sol eliyle ayağını yıkadı. Sonra sağ eliyle sol ayağına üç defa su döktü ve sol eliyle ayağını yıkadı. Sonra sağ elini suya daldırıp avucuyla aldığı sudan içti ve şöyle dedi: "Peygamberimizin de abdesti işte bu şekildeydi. Peygamberimizin nasıl abdest aldığını görmek isteyen bilsin ki işte böyle abdest alıyordu." *Müsned*, İmâm Ahmed

Ali b. Ebî Tâlib, Kûfe'yi hilafetinin başkenti yapıyor:

Anlatıldığına göre Hz. Ali'nin Kûfe'ye gelişi, Osmân'ın öldürülüşünden altı ay sonra hicri 36 yılında, Recep ayının onikisinde bir Pazartesi günü gerçekleşti. Kendisine: "Ey müminlerin emiri! Valiliğe ait saraya mı yerleşeceksin?" diye sorulduğunda, Hz. Ali: "Hayır! Benim sarayla işim olmaz; zira Ömer b. el-Hattâb da sarayı sevmezdi. Ben mescidin avlusuna yerleşeceğim" karşılığını verdi. Sonra büyük mescite gelip iki rekat namaz kıldı ve avluya yerleşti. Kûfe'ye ilk giren ve orayı hilafetin merkezi yapan halife kendisiydi.

Muhammed Rıdâ, *Râşid Halifeler*, Yayına hazırlayan: Halil Şeyhâ, sh. 474

Kûfe

Fırat Nehri

Kuzey

Kûfe: Necef şehrine bağlı Irak kentlerinden birisidir. Batıdan Orta Fırat nehrinin kıyısında yer alır. Güneyden Bağdat'a 170 km, kuzeydoğudan Necef'e 10 km uzaklığındadır. 2003 yılındaki sayıma göre yaklaşık olarak 110.000 kişilik bir nüfusa sahiptir. Ömer b. el-Hattâb'ın döneminde gerçekleşen Kadisiyye savaşından sonra miladi 638 yılında Sa'd b. Ebî Vakkas tarafından Munâzirlerin merkezi olan Hîre beldesi yakınlarında askeri bir karargah olarak kurulmuştur. Kûfe şehri Emeviler döneminde de gelişti. Miladi 691 yılında Abdulmelik b. Mervân döneminde de Hîre ile birleştirilmiştir. Kûfe önceleri "Kûfân" ismiyle anılırdı.

Kûfe

Fırat Nehri

Kûfe, Bâbil harabelerinin güneyinde Fırat'ın batı kenarında kurulmuş olup Necef ile Kerbelâ arasında ve Hîre'nin 5 km. kuzeyindedir; Bağdat'tan uzaklığı ise 170 kilometredir. Kâdisiye Savaşı'nın ardından fethedilen Medâin şehrine geçici olarak yerleştirilen Araplar'ın sağlığı yörenin rutubetli iklimi ve sivrisineklerinin çokluğu sebebiyle bozulmuş, aynı şekilde deve ve koyunlar da zarar görmüştü. Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın durumu Hz. Ömer'e bildirmesi üzerine halife ordugâh-şehir için Medine ile arasında nehir engeli olmayan daha uygun bir yer tesbit edilmesini istedi. Çeşitli araştırmalardan sonra uygun arazi bulunarak Haddülezrâ (Sûrestân) denilen yerde Kûfe adıyla yeni bir şehir kuruldu. Kûfe adı konusundaki görüşler farklıdır. İsmin Süryânîce veya Farsça kökenli olduğu düşünüldüğü gibi, arazi şeklinden hareketle "yuvarlak kum tepesi, çakıl taşları ile karışmış kum tepesi" veya "insanların toplandıkları yer" anlamlarını taşıyan Arapça kûfe kelimesinden geldiği yahut şehrin ismini buradaki Kûfân adlı bir tepeden aldığı da kaydedilmektedir. Kaynaklarda şehrin 14-19 (Hicri 635-640) yılları arasında kurulduğuna dair farklı rivayetlere yer verilmekle birlikte genellikle 17'de (638) tesis edildiği belirtilir. Şehrin kuruluş tarihiyle ilgili ihtilâ

diğerine göre daha önce kurulmuş gösterme çabasına dayanmaktadır.

Kûfe'nin kurulduğu yerin, özellikle bölgede yapılacak askerî harekât için stratejik öneme ve zengin tarım havzalarına sahip olması ve ticarî güzergâh üzerinde bulunması gibi sebeplerle tercih edildiği anlaşılmaktadır. Askerî bir kamp ve garnizon olarak kurulmakla birlikte zamanla bir şehre dönüşen Kûfe bölgenin idarî, ticarî ve kültürel bakımdan gelişmesinde rol oynamış, bu özelliğiyle Hz. Ali ve ilk Abbasî halifeleri tarafından başşehir olarak tercih edilmiştir. Hz. Ömer döneminde gerçekleşen fetihlerde büyük role sahip olan Kûfe, el-Cezîre, Tüster, Râmhürmüz, Nihâvend, Hemedan, Cürcân, Azerbaycan ve İsfahan gibi yerlerin fetihlerinde üs olarak kullanıldığı gibi bölgede İslâmiyet'in yayılmasında da önemli rol üstlenmiştir.

İslâm fetihleriyle birlikte kurulan üç yeni şehirden ikisi olan Kûfe ve Basra için (diğeri Fustat) "Irâkeyn" (iki Irak) ve "mısreyn" (iki şehir) tabirleri kullanılır. Bu iki şehir ilk dönemde Irak bölgesinin iki idarî merkezini oluşturmuş, Irak'ın güneyinden sorumlu olan Basra valisi aynı zamanda Ahvaz, Fars, Kirman, Mekrân, Sicistan ve Horasan'ı; orta ve kuzeyinden sorumlu olan Kûfe valisi de Hemedan, Rey, Kazvin, İsfahan ve Azerbaycan'ı idare etmiştir. Emevîler zamanında Kûfe, Basra, Uman, Bahreyn. Kirman, Sicistan, Horasan ve Mâverâünnehir'i kapsayan Irak eyaletinin merkezi olmuştur.

Dairevî bir şekilde tasarlanan Kûfe'nin merkezinde İslâm şehirlerinin tamamında ortak unsurlar olarak göze çarpan cami, dârülimâre ve pazaryeri bulunmakta, şehrin bütün ana caddeleri bu merkeze açılmaktaydı. Kûfe'nin ortasında "sahn" veya "rahibe" adı verilen ve çeşitli maksatlar için kullanılan bir meydan vardı. Şehir planında ilk önce cami yeri tesbit edilmiş, kuvvetli bir okçunun dört yöne attığı okların düştüğü yerin ötesine evlerin inşasına izin verilmiştir. Muğîre b. Şu'be tarafından 40.000 kişiyi alacak büyüklükte genişletilen Kûfe Camii'ni daha sonra Ziyâd b. Ebîh büyük masraflarla tamir ettirmiştir.

Kûfe Camii'nin güneybatı tarafında bir sokak arayla valilerin ikamet etmeleri için Dârülimâre (Kasrülimâre) denilen vali konağı inşa edildi. Beytülmâl de Dârülimâre içerisinde bulunmaktaydı. Sa'd b. Ebû Vakkâs tarafından yaptırılan bina daha sonra vali Ziyâd b. Ebîh tarafından yeniden inşa edildi. Sağlam yapısıyla aynı zamanda dış saldırılara karşı kale görevi üstlenen Dârülimâre'ye Abbasîler döneminde bazı kısımlar eklendi.

Kûfe'de Hz. Ömer'in emriyle caminin yanında bir de Künâse adı verilen pazar kuruldu. Pazar ticarî faaliyetlerin yanı sıra ilmî tartışmaların yapıldığı, şiir ve mûsiki faaliyetlerinin yürütüldüğü bir kültür merkezi durumundaydı. Hâlid b. Abdillah el-Kasrî'nin valiliği döneminde hayvan ticareti yapılan bölüm dışarıda tutulmak suretiyle pazarda iki sıra dükkân inşa edilerek tüccara kiraya verildi. Böylece bir nevi kapalı çarşı mahiyeti kazanan pazar, daha sonra kurulan Bağdat ve Kayrevan gibi şehirlerdeki pazarlara da örnek teşkil etti.

Sa'd b. Ebî Vakkâs, şehrin kurulmasının ardından kabilelerin belirli bir düzen içinde iskân edilmesi görevini Ebu'l-Heyyâc Amr b. Mâlik el-Esedî'ye verdi. Kûfe, Ebu'l-Heyyâc tarafından dört ana kesime ayrıldı ve bu kısımlara "menhec" denilen on beş ana yol yapıldı. Hz. Ömer'in emri doğrultusunda ana caddeler ve tâli yollar 40, 30, 20 ve 7 arşın olarak planlandı. Kuzey tarafı beş, güney tarafı dört, doğu ve batı tarafları üçer caddeye bölünerek her kabile kendisine ait bir mahalle oluşturacak şekilde yerleştirildi. İlk yerleştirilen kabileler arasında Süleym, Sakif, Hemdân, Becîle, Tağlib, Esed, Neha', Kinde, Ezd, Müzeyne, Temîm, Esed, Âmir, Cedîle ve Cüheyne yer almaktadır. Kûfe'ye ilk yerleşmeden kısa bir süre sonra gerek şehir nüfusunda, gerekse çeşitli bölgelerden göç edenlerin sayısında meydana gelen artış yeni bir düzenlemeyi gerekli kıldı. Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın durumu bildirmesi üzerine Hz. Ömer neseb âlimlerinden Saîd b. Nimrân'ı Kûfe'ye gönderdi. Saîd kabileleri yedi gruba ayırarak yerleşmeyi yeniden düzenledi. Bu düzenlemeye de "sübu"" adı verildi. Zaman içerisinde Kûfe'ye yeni kabilelerin gelmesi, bazılarının şehir içinde yer değiştirmesi veya göç sebebiyle çeşitli nüfus hareketleri olmuştur.

Hz. Ömer, Kûfe kadılığı ve beytülmâl idaresiyle Abdullah b. Mes'ûd'u görevlendirdi. Abdullah b. Mes'ûd, aynı zamanda İslâm'ı öğretmek ve ilmî faaliyetlerde bulunmak suretiyle Kûfe'de tefsir, hadis, fıkıh, kıraat ve gramer mekteplerinin temelini attı. Şureyh kadı olarak görevlendirildikten sonra da Abdullah b. Mes'ûd beytül-mâlle ilgili görevini sürdürdü.

Kûfe'de her kabilenin kendine mahsus mahallesi, cuma camisi dışında mescidi ve mezarlığı bulunmaktaydı. Çoğu Emevîler

döneminde inşa edilen bu mescidlerin sayısının elli civarında olduğu tesbit edilmektedir. Kadılar tarafından tayin edilen mescid imamları, aynı zamanda Kur'an ve hadis gibi dinî ilimleri öğretmelerinin yanı sıra dinî sorulara veya hukukî problemlere cevap vermeye de çalışıyorlardı.

Kûfe, ilk devir İslâm tarihinde birçok siyasî olaya sahne olmuştur. Her şeyden önce şehrin, aralarında rekabet bulunan bedevî-hadarî, güneyli-kuzeyli çeşitli Arap kabilelerinden, mevâlîden, yahudi ve hıristiyanlardan oluşan kozmopolit yapısı bazı iç karışıklıklarda büyük rol oynamıştır. Sâsânîler'e karşı önemli başarılar elde eden şehrin kurucusu Sa'd b. Ebû Vakkâs, bir süre sonra kendisi hakkındaki bazı şikâyetler yüzünden Hz. Ömer tarafından haksız bulunmamakla birlikte valilikten azledildi; yerine Ammâr b. Yâsir ve ardından Muğîre b. Şu'be getirildi. Hz. Ömer'in vasiyeti üzerine Hz. Osman, Sa'd'ı tekrar Kûfe valiliğine getirdiyse de Sa'd ile beytülmâl görevlisi Abdullah b. Mes'ûd arasında bir borç meselesi yüzünden çıkan anlaşmazlık sebebiyle şehir halkı ikiye bölündü. Hz. Osman, Sa'd'ı valilikten azlederek yerine Velîd b. Ukbe'yi tayin etti. Ancak Velîd'in bazı davranışları Kûfeliler arasında hoşnutsuzluk uyandırdığından bir süre sonra Hz. Osman onu da azletti ve yerine Saîd b. Âs'ı getirdi. Saîd şehre ilk yerleşen ve başından beri Irak'ın fethinde yer alan, bu sebeple de "ehlü'l-eyyâm ve'l-Kâdisiyye" denilen kimselerin şehirde söz sahibi olmaları için çalıştı. Eşter en-Nehâî'nin başını çektiği muhalifleri Şam'a gönderdi. Bir süre sonra Kûfeliler, Basralı ve Mısırlılar'la birlikte bazı icraatları yüzünden Hz. Osman'ı hedef alan muhalefetin içinde yer aldılar. Yezîd b. Kays ve ardından Eşter en-Nehaî liderliğinde isyan ederek istişare için gittiği Medine'den dönmekte olan vali Saîd'i şehre sokmadılar ve daha önce iki defa bu göreve getirilen Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin onun yerine vali tayin edilmesini sağladılar. Ardından Basralı ve Mısırlılarla birlikte Eşter en-Nehaî liderliğindeki Kûfeliler, Medine'yi kuşattılar. 35 (656) yılında Hz. Osman'ı şehid edenler arasında bir grup Kûfeli de bulunmaktaydı.

Hz. Ali, Kûfe Valisi Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin yerine Umâre b. Şihâb'ı gönderdiyse de yeni vali halk tarafından şehre sokulmadığı için geri dönmek zorunda kaldı. Cemel Vak'ası'ndan önce Hz. Ali, Ebû Musa'yı azlederek yerine Karaza b. Kâ'b'ı vali tayin etti. Kûfeliler, Cemel (36/656) ve Sıffîn (37/657) savaşlarında Hz. Ali'nin yanında yer aldılar. Hz. Ali, Cemel Vak'ası'ndan sonra Kûfe'yi yönetim merkezi olarak seçti. Ancak Sıffîn'de Hz. Ali'nin hakem tayinini kabul etmesi yüzünden başta Temîm kabilesi mensupları olmak üzere binlerce Kûfeli ondan ayrıldı ve böylece bir zümre olarak Haricîler ortaya çıkmış oldu. Haricî İbn Mülcem tarafından Kûfe Camii'nde şehid edilen Hz. Ali bir rivayete göre Kûfe'de defnedildi (40/661).

Hz. Ali'nin şehid edilmesinin ardından Kûfe'ye yerleşen Hucr b. Adî, gerek Muâviye'nin gerekse onun vali olarak tayin ettiği Muğîre b. Şu'be ve ardından Ziyâd b. Ebîh'in Hz. Ali ve taraftarlarına yönelik söz ve tavırlarına şiddetle karşı çıkarak bir muhalefet oluşturdu; ancak sürgün ve hapis cezalarından sonra birkaç arkadaşı ile birlikte öldürüldü (51/671). Hz. Ali'nin ve ardından Muâviye'nin isyan eden Hâricîler'le mücadeleleri sırasında Kûfe hareketli günler yaşadı. Muâviye döneminde Kûfe Valisi İbn Ümmü'l-Hakem'in 59 (678) yılı başında Haricî isyanını bastırması ve şehrin yakınındaki Bânikyâ'da âsilerin hemen hemen hepsini ortadan kaldırması bir bakıma Kûfe Hâricîliği'nin sonu oldu.

Kûfeliler, Muâviye'nin ölümü üzerine yerine geçen oğlu Yezîd'e biat etmeyen Hz. Hüseyin'i gönderdikleri elçi ve mektuplarla Kûfe'ye davet edip halife yapmak istediler. Halktan binlerce kişi, Hüseyin tarafından durumu yerinde incelemesi için Kûfe'ye gönderilen amcasının oğlu Müslim b. Akîl'e biat etti. Fakat Vali Ubeydullah b. Ziyâd'ın sert tedbirleriyle halk, biattan vazgeçerek Müslim'in etrafından dağıldı; Müslim de yakalanarak öldürüldü (60/680). Yeni gelişmelerden haberdar olmayan Hz. Hüseyin, Müslim b. Akîl'in öldürülmeden önce gönderdiği olumlu haberler üzerine Kûfe'ye doğru yola çıktı; ancak Kûfe yakınlarındaki Kerbelâ'da Vali Ubeydullah'ın görevlendirdiği Ömer b. Sa'd kumandasındaki ordu tarafından ailesi ve yakınları ile birlikte şehid edildi (10 Muharrem 61 / 10 Ekim 680). Bir süre sonra Kûfe'de, Hz. Hüseyin'i başlangıçta davet edip ardından sözlerinden caymakla onun katledilmesine sebep oldukları için pişmanlık duyan ve Tevvâbîn adı verilen bir topluluk ortaya çıktı. Süleyman b. Surad liderliğinde isyan eden Tevvâbîn, Vali Ubeydullah b. Ziyâd'ın gönderdiği Emevîler'in ünlü kumandanı Husayn b. Nümeyr tarafından bastırıldı ve kılıçtan geçirildi (65/685).

Kûfe bir süre, Emevîler'e karşı hilâfet mücadelesi veren Abdullah b. Zübeyr'in hâkimiyetini kabul ettiyse de Hz. Ali'nin oğlu Muhammed b. Hanefiyye adına Kûfe'ye gelen Muhtar es-Sekafî burada isyan çıkararak şehre hâkim oldu (66/685). Muhtar es-Sekafî'nin önde gelen kumandanlarından İbrahim b. Eşter, Ubeydullah b. Ziyâd kumandasındaki Emevî ordularını Musul yakınında Hâzir ırmağı kıyısında ağır yenilgiye uğrattı. Ubeydullah, Husayn b. Nümeyr ve Ömer b. Sa'd bu savaşta öldürüldü (9 Muharrem 67/ 5 Ağustos 686). Abdullah b. Zübeyr, Basra'ya vali tayin ettiği kardeşi Mus'ab b. Zübeyr'i Muhtar es-Sekafî'den Kûfe'yi almak üzere görevlendirmesinin ardından Mus'ab'la Muhtar es-Sekafî arasında Kûfe yakınlarındaki Harûrâ'da yapılan savaşta Muhtar öldürüldü ve Kûfe, tekrar Abdullah b. Zübeyr'in idaresine girdi (67/687). Birkaç yıl sonra Mus'ab b. Zübeyr'i Deyrülcâselik civarında yapılan savaşla ortadan kaldıran Abdülmelik b. Mervân'ın Kûfe'ye girerek halkın biatini almasıyla şehirde Emevî hâkimiyeti yeniden kuruldu (72/691).

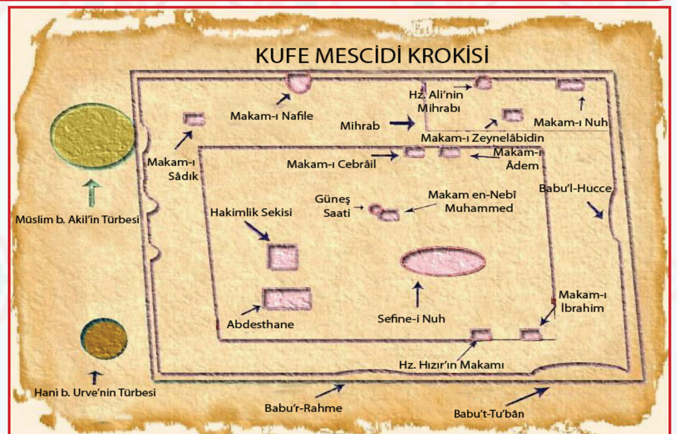
Günümüzde Kûfe, Necef muhafazasına bağlı bir ilçe merkezidir. Başlangıçta Necef ile aralarında 10 km. kadar bir uzaklık bulunurken bugün iki şehir âdeta birbiriyle bitişmiş durumdadır. Kûfe'nin 1965'te 30.000 olan nüfusu 2002'de 115.000'e ulaşmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi;* madde yazarı: Casim Avcı

Kûfe mescidi kapısının içerden görünüşü

Kûfe Mescidi

KÛFE MESCİDİNDE ALİ B. EBÎ TÂLİB'İN İLK CUMA HUTBESİ

Şöyle anlatılır: Hz. Ali b. Ebî Tâlib, Kûfe'de kıldığı ilk Cuma namazında şöyle bir hutbe irad etmiştir: "Hamd ancak Allah'ındır. O'na hameder, O'ndan yardım diler, doğru yolu göstermeyi O'ndan niyaz eder ve dalâlete düşmekten O'na sığınırım. Allah'ın doğru yola ilettiğini kimse dalâlete düşüremez, Allah'ın dalâlette bıraktığını da hiç kimse doğru yola iletemez. Allah'tan başka ilah olmadığına, tek ve ortaksız olduğuna şehadet ederim. Şehadet ederim ki Muhammed, Allah'ın kulu ve elçisidir. Kullara olan buyrukları için onu seçmiş ve onu nübüvvetle onurlandırmıştır. O ki yarattıkları arasında Yüce Allah'ın en şerefli ve en sevdiği kuludur. Rabbinin risaletini tebliğ etmiş, ümmetine öğütlerini vermiş ve üzerine düşeni yerine getirmiştir.

Yüce Allah'a karşı sizlere takvayı öğütlerim. Zira kullara verilecek en hayırlı öğüt, Yüce Allah'ın rızasına en yakın öğüt ve işlerin sonunu hayırlı kılan en iyi öğüt, Yüce Allah'a karşı takvadır. Yüce Allah'a karşı takvalı olmakla emrolundunuz, iyilik yapmak ve (Yüce Allah'ın buyruklarına) itaat etmek için de yaratıldınız.

Yüce Allah'ın bizzat sizleri sakındırdığı şeylerden sakının ki O, sizleri çok çetin bir azaptan sakındırmıştır.

Yüce Allah'tan özür ve gerekçelere sığınmadan korkun! İnsanlara göstermek veya duyurmak için değil, sadece Allah için amellerde bulunun. Bilin ki Allah'tan başkası için amelde bulunan kişiyi kıyamet gününde Yüce Allah, kendisi için amel yaptığı kişiyle baş başa bırakır. Kim de sadece Yüce Allah'ın rızası için amelde bulunursa onun karşılığını vermeyi de Yüce Allah üzerine alır.

Yüce Allah'ın azabına karşı hazırlıklı olun. Bilin ki sizleri boşuna yaratmadı ve başıboş bırakmadı. Yaptıklarınızı kayda geçip, amellerinizi yazdı. Ecellerinizi de takdir etti.

Sakın dünyaya kapılmayın ki dünya kendisini isteyenleri aldatır. Dünyaya meyleden kişi aldanır ve dünya sonuçta yok olup gidecektir. Oysa insanlar bir bilseler asıl baki kalacak olan âhiret hayatıdır. Yüce Allah'tan bizleri şehitlerle beraber kılmasını, peygamberlere yoldaş etmesini ve mutlu olanların hayatı gibi bir hayat vermesini dilerim. Biz ki Yüce Allah'ınız ve ancak O'nunla varız."

Daha sonra Ali b. Ebî Tâlib Kûfe'de ikamet etmiş ve devletin diğer bölgelerine valilerini göndermiştir.[1]

---

[1] Nasr b. Muzâhim, *Sıffîn Savaşı*, sh. 10

Müminlerin Emiri Ali b. Ebî Tâlib'in Devletin Diğer Bölgelerine Valiler Göndermesi

Hz. Ali, Medâin ile tüm Cûha'ya[1] Yezîd b. Kays el-Erhabî'yi, Cebel ve İsbahân'a Muhammed b. Süleym'i, Bihkubâzât'a Kurt b. Ka'b'ı, Kesker ve çevresine Kudâme b. Aclân el-Ezdî'yi, Behresir ve İstânha'ya Adiy b. el-Hâris'i, İstânulâlî'ye Hassân b. Abdillah el-Bekrî'yi, İstânuzzevâbî'ye Sa'd (Saîd) b. Mes'ûd es-Sekafî'yi, Sicistan ve çevresine Rib'î b. Ke's'i ve tümüyle Horasan'a Halîd b. Ke's'i vali olarak tayin etti.

Hâlid b. Ke's, Horasan'a yaklaştığı zaman, Nisâbur halkının devletin hakimiyetini kabul etmediklerini, yanlarına Kâbil'den, Kisrâ'nın kızlarından birinin geldiğini, Nisâbur halkının onun etrafında toplandıklarını öğrendi. Hâlid onlarla savaşıp mağlup etti. Kisrâ'nın kızını da sağ olarak yakalayıp Hz. Ali'ye gönderdi. Yanına girdiğinde Hz. Ali, oğlu Hasan'ı kastedip kıza: "Seni şu oğlumla evlendirmemi ister misin?" diye sordu. Ancak kız: "Başında bir amiri bulunan hiç kimseyle evlenmem! Ama istersen seninle evlenebilirim" karşılığını verdi. Hz. Ali ona: "Ben yaşlı biriyim ve bu oğlumun şu şu güzel özellikleri var" deyince, kız: "Ben söyleyeceğimi söyledim" dedi.

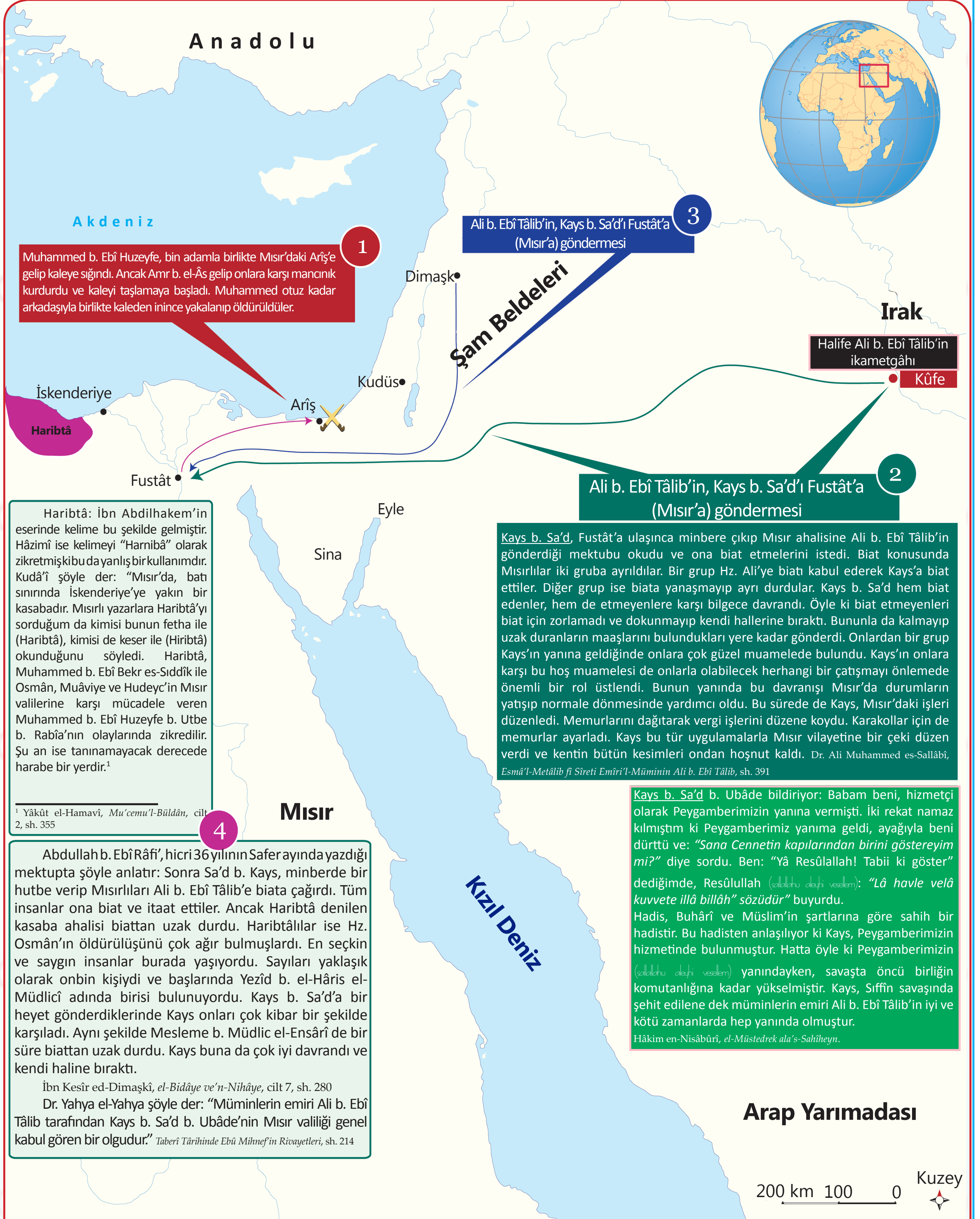
Irâk'ın ileri gelenlerinden Nersâ adında biri kalktı ve: "Ey müminlerin emiri! Benim aslen onun memleketinden olduğum sana ulaşmıştır. Ayrıca ben onun yakını sayılırım, onu benimle evlendir!" deyince, Ali: "Bu konuda söz sahibi odur!" karşılığını verdi ve kıza: "İstediğin yere gidebilir, istediğin kişiyle evlenebilirsin. Sana herhangi bir zarar verilmeyecek!" dedi.

Musul, Nusaybîn, Dârâ, Sincâr, Âmed (Diyarbakır), Mayâ Fârikayn, Hiyt, Ânât ve Şam bölgesinden ele geçirebildiği yerlere Eşter'i vali olarak atadı. Eşter, Musul'a doğru yola koyuldu. Muâviye tarafından oraya vali olarak atanan Dahhâk b. Kays el-Fihrî onu karşıladı. Harrân[2] ile Rikka[3] arasında Merc adında bir yerde akşama kadar savaştılar.

Savaş haberi Muâviye'ye ulaşınca, Dahhâk'a destek olarak Abdurrahman b. Hâlid b. el-Velîd komutasında çok sayıda süvari gönderdi. Muâviye'nin destek gönderdiği haberi Eşter'e ulaşınca Musul'a çekilip Muâviye tarafından gelen ordularla orada savaşmaya başladı. Daha sonra ise Sıffîn vakası olmuştur.[4]

---

[1] Cûha, Bağdat civarında geniş bir bölgeyi içine alan bir yerdir.
[2] Harrân, Mezopotamya'da bulunan eski bir kenttir ve Mudar kentlerinin merkezidir. İyâd b. Ğanm tarafından fethedilmiş ve İslam topraklarına katılmıştır. Bölge filozof ve alimleriyle şöhret bulmuştur. Bunlardan biri de Sâbit b. Kurra el-Bunânî'dir.
[3] Cezire'de Fırat üzerinde Mudarlıların yerleşim yerlerinden birisidir. Hicri 37 yılında gerçekleşen Sıffîn savaşı burada olmuştur. Üz - rinde birçok tarihi eser bulunmaktadır.
[4] Ebû Hanîfe ed-Dîneverî, *el-Ahbâru't-Tivâl*, sh. 153

Cemel (H.36) Savaşından Sonra Şam Beldeleri ile Mısır'da Genel Durum

Arapların ve İslam'ın kenti olan Mısır'daki Fustât şehri

Yazarın Objektifinden

Yâkût el-Hamavî şöyle der: Amr b. el-Âs Camisi, Mısır'dadır ve hâlâ kullanılmaktadır. Amr b. el-Âs, Fustât'taki kaleye geldiği zaman bu mahalleye sancağını dikmiştir. Bunun içindir ki mahelleye "Sancak Mahallesi" (Mahalletu'r-Râye) ismi konulmuş ve bu isim şimdiye kadar da devam etmiştir. Cami yeri eskiden bir mezarlıktı. Kaysebe b. Külsûm et-Tecîbî burayı alıp yerleşmiştir. İskenderiye'ye dönüşünde Amr b. el-Âs, Kaysebe'den evinin yerini mescit için vermesini istemiş, Kaysebe de bu yeri Müslümanlara bağışlamış, kabilesi Sevm oğulları ile birlikte oturmuştur. Mescit, hicri 21 yılında inşa edilmiştir. Uzunluğu 50, genişliği ise 30 arşındı. Kıble tarafı yapılırken içlerinde Zübeyr b. el-Avvâm, Mikdâd b. el-Esved, Ubâde b. es-Sâmit, Ebu'd-Dedâ, Ebû Zer el-Ğifâri gibi seçkin sahabelerden seksen kişinin hazır bulunduğu rivayet edilir... Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 4, sh. 265

Müellif, Mısır'daki Amr b. el-Âs Camisinin içinde görülmekte

Kays b. Sa'd b. Ubâde b. Duleym el-Ensârî el-Hazrecî kimdir?

Peygamberimizin hizmetkarı, kapıcısı ve sancaktarıdır. Araplar için deha olarak zikredilen kişilerden birisidir. Kendisinden Enes b. Mâlik, Şa'bî, Meymûn b. Ebî Şebîb ve Amr b. Şurahbîl rivayetlerde bulunmuşlardır. Ali b. Ebî Tâlib kendisini Mısır'a vali olarak tayin etmiş ve orada kendine bir ev inşa etmiştir.

Ebû Nuaym el-İsbehânî, *Ma'rifetu's-Sahâbe*

İbn Hayyât şöyle der: Cemel savaşı bitimi Haseke b. Attâb el-Habatî ile İmrân b. el-Fudayl el-Bercemî, Araplardan toplanan çapulcularla Zâlik'a saldırıp, kadın ve ganimetleri ele geçirdiler. Zerenc valisi onlarla anlaşma yapınca da Zerenc'e girdiler. Ali b. Ebî Tâlib, Abdurrahman b. Cerv et-Tâî'yi gönderince Haseke onu öldürdü. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib, İbn Abbâs'a bir mektup yazarak Sicistân'a asker göndermesini istedi. İbn Abbâs da Rib'î b. Ke's el-Anberî'yi gönderdi. Rib'î, Haseke ile İmrân'ı hezimete uğrattı. Ali b. Ebî Tâlib öldürülüp Muâviye'ye biat edilene kadar da orada kaldı. İbn Hayyât el-Usfurî, *Tabakât*, sh. 151

Hâricilerin Sicistân Saldırıları: Cemel vakası sona erince aynı yıl Haseke b. Attâb el-Habatî ile İmrân b. el-Fudayl el-Bercemî, Araplardan toplanan çapulcularla yola çıkıp Zâlik'a vardılar. Bölge ahalisi direnmesine rağmen Haseke ve İmrân birçok mal elde ettiler. Sonra Zerenc'e geldiler. Zerenc valisi onlardan korkup anlaşma yaptı ve bu şekilde Zerenc'e de girdiler. Bu konuda şair şöyle der:

"İbn Fudayl ve Arap çapulcularından dolayı
Sicistân'ı açlık ve savaşla müjdele
Zira ne gümüş, ne de altınları kendilerini kurtaramayacaktır!"

Ali b. Ebî Tâlib, Abdurrahman b. Cerv et-Tâî'yi gönderince Haseke onu öldürdü. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Abbâs'a bir mektup yazarak, birini görevlendirip 4000 kişilik bir kuvvetle Sicistân'a yönlendirmesini istedi. İbn Abbâs da Rib'î b. Ke's el-Anberî ile Husayn b. Ebi'l-Hurr el-Anberî'yi Haseke'nin üzerine gönderdi. Sicistân'a geldikleri zaman Haseke'yle savaşıp onu öldürdüler ve Rib'î kenti ele geçirdi. Sicistânlı Feyrûz Husayn, işte bu Husayn b. Ebi'l-Hurr'a nisbet edilir.

İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, cilt 2, sh. 264

Cemel Savaşı Sonrası Sicistân'ın, Ali b. Ebî Talib'in Hilafetine Başkaldırması

Sicistân: Büyük bir kent ve geniş bir bölgedir. Bazıları Sicistân'ın aslında bir nahiyenin ismi olduğu, asıl kentin de Zerenc olduğunu söylemişlerdir. Kuzeyindeki Herât ile arasında on günlük bir mesafe yani seksen fersah vardır. Arazilerinin tümü kumlu ve tuzludur. Sert rüzgârlar bölgeden asla eksik olmaz. Rüzgârı da kullanarak yel değirmenleriyle unlarını elde ederler...

İstahrî şöyle der: Sicistân arazileri tuzdan ve sıcak kumdan oluşur. Hurması da vardır ve bölgeye hiç kar yağmaz. Bölge düzdür ve dağı yoktur. Bölgeye en yakın dağlar Ferâhe yönündeki dağlardır. Bölgede çok sert rüzgarlar estiği için rüzgar önüne yel değirmenleri kurulmuştur ve bu şekilde kumlar bir yandan diğer bir yana taşınmaktadır. Kumları yerinde bırakmayan bu yel değirmenleri de olmasa köy ve kasabalar kumlar altında kalırdı. Bana ulaşan bilgiye göre, bir kum tepesini yere değmeden bir yerden diğer bir yere taşımak istediklerinde, kum tepesinin önüne, tepe yüksekliğinde odun, çalı ve diken gibi şeylerle duvara benzer bir set örer ve alttan pencere gibi bir delik açarlar. Rüzgar delikten girince bora gibi kumları alıp yere değmeden, gözün görebildiği en uzak noktaya kadar taşır. Zerenc'ten önce Sicistân'a Râm Şehristân denilirdi.

Sicistân, hurması bol bir kenttir. İnsanları sert karaktere sahiptir ve çarşılarda ellerinde meşhur kılıçlarıyla dolaşırlar. Başlarına üç veya dört parçalık renkli sarıklar sararlar. Fese benzer bir başlığın üzerine kırmızı, sarı, yeşil, beyaz gibi renklerde sarıkları, bütün renkler görünecek şekilde sararak başlarına takarlar. Bu sarıkların çoğu da ibrişimdendir ve üç veya dört arşın uzunluğundadır. Bu sarıklar meyâbendleri (saç bandını) andırır.

Sicistanlılar, Fârisidir; ancak bölgede hakim mezhep Hanefî mezhebidir ve diğer mezheplerden insanlar çok nadir görülür. Kadınları asla evden çıkmaz. Kadın, ailesini ziyaret etmek istediğinde de bunu gece vakti yapar. Sicistân'da Hariciler çoktur. Harici olduklarını gizlemez ve sosyal ilişkilerinde Harici olmakla övünürler.

Tüccarlardan biri bana şöyle anlattı: Bir şey satın almak için Sicistanlı birine yaklaştım ve pazarlık yapmaya başladım. Adam bana: "Kardeşim ben Harici biriyim! Ben de haktan başka bir şey bulamazsın. Hakkını çalan kişilerden değilim. Şayet ne dediğimi anlamadıysan başkalarına sorabilirsin" dedi. Hayretler içinde yanından ayrıldım ve başka birine gidip adamı sordum. Hariciler diğerleri gibi giyinmiyorlardı ve Sicistân'da bilinip tanınıyorlardı. Kerkûye adında ufak bir kasabaları var ki buradakilerin hepsi de Haricidir. Ziyadesiyle oruç, namaz ve ibadetleri vardı. Yeteri kadar da âlim ve fakihleri bulunuyor.

Muhammed b. Bahr er-Ruhnî şöyle der: Sicistân doğu kentlerinden birisidir. Hâlâ haksızlığa karşı durur, zorbalıktan kaçınırlar. Diğer yerlerde görülmeyen kendine has güzel özelikleri ve âdetleri bulunmaktadır. Dünyada, onlar gibi insanlara dürüstçe davranan ve hileye bulaşmayan başka bir çarşı esnafı bulunamaz. Örneğin diğer çarşılarda, birinden bir köle veya işçi veya çocuk alınıp satılacağı zaman, satın aldığı malın değerini düşüren tanıdık veya sattığı şeyin değerini arttıran bildik kişilerle alışveriş yapmak yerine yabancılarla alışveriş yapmak daha çok tercih edilir. Oysa Sicistân'da durum tam tersidir. Yardıma muhtaç olana, zayıf olana da hemen yardıma koşmaları, organlarından biri kesilecek olsa dahi iyiliği emredip kötülükten sakındırmaları diğer özelliklerindendir. Ebû Abdillah Câfer b. Muhammed el-Bâkır'ın dostu Cerîr b. Abdillah bunlardandır.

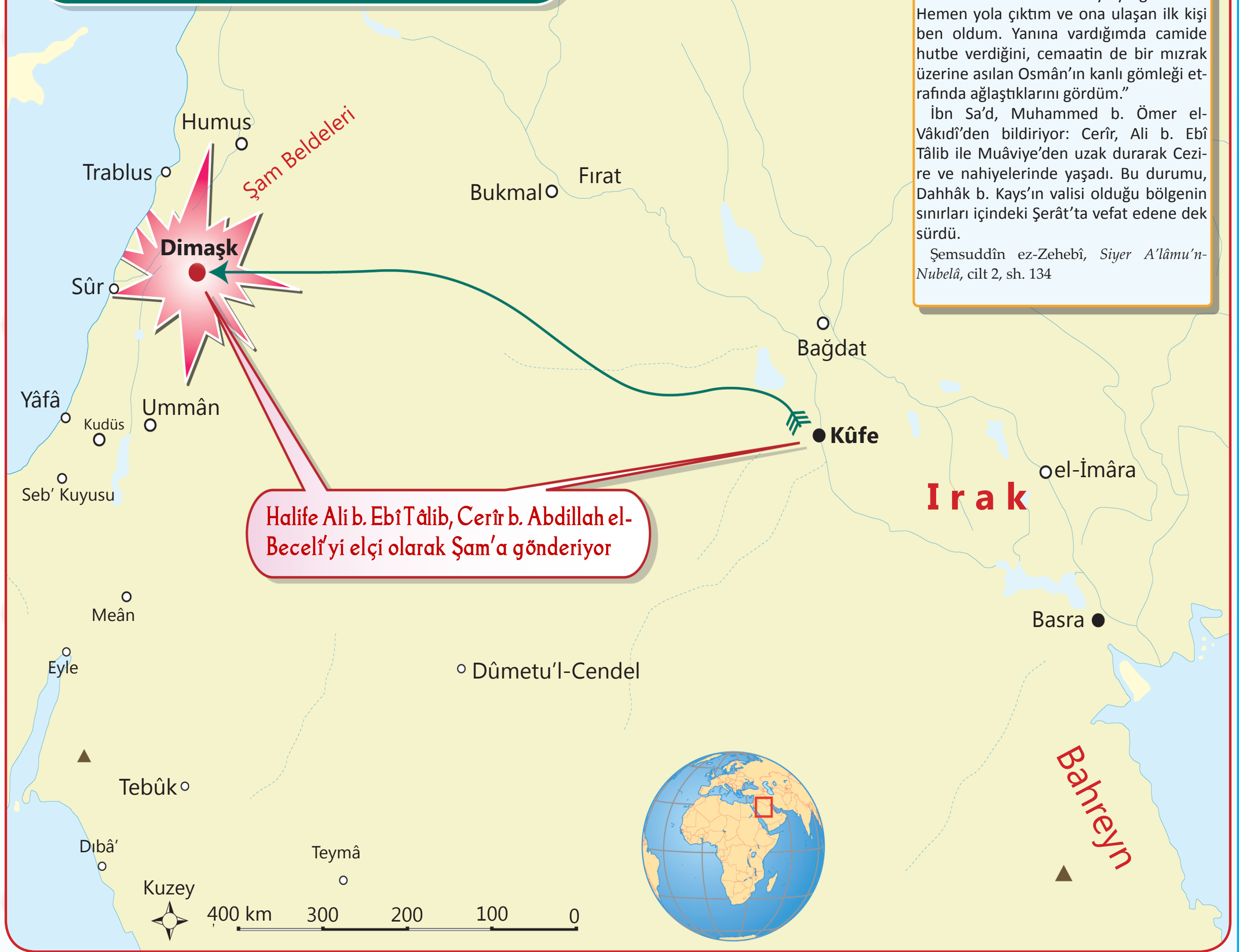
Sicistân ile Kermân arasında 130 fersah bulunmaktadır. Sicistân'daki kentler arasında Zâlik, Kirkûye, Heysûm, Zerenc ve Bust sayılabilir. Rüstem'in atını bağladığı yerin izleri hâl durur. Hindemend nehri tanınmış nehirlerdendir. Sicistânlılar: "Bu nehre bin nehrin suları dökülür de suyu artmaz. Bin kola ayrılır da suyundan bir şey eksilmez" derler. Müslümanlar burayı fethettiklerinde Sicistânlılar, Müslümanlara bölgedeki kirpilerin öldürülmemesi ve avlanılmamasını şart koşmuşlardır. Çünkü bölgede yılan çoktur ve kirpi de yılanları yemektedir. Bunun içindir ki her evde bir kirpi bulunur.

İbnu'l-Fakîh şöyle der: Kentleri arasında Ruhayh ve Dâvar sayılabilir. Dâvar bölgesi, Rüstem'in memleketidir ve Keykavus tarafından kendisine hediye edilmiştir. Dâvar ile Bust arasında beş günlük bir mesafe vardır.

İbnu'l-Fakîh yine şöyle der: "Sicistân'da, kentin kenarlarından dağ eteklerinde bolca hurma bulunur. Dağ başlarında kar olduğundan dolayı hurma yetişmez. Zerenc kentinde de kar görüldüğü için hurma bulunmaz."[1]

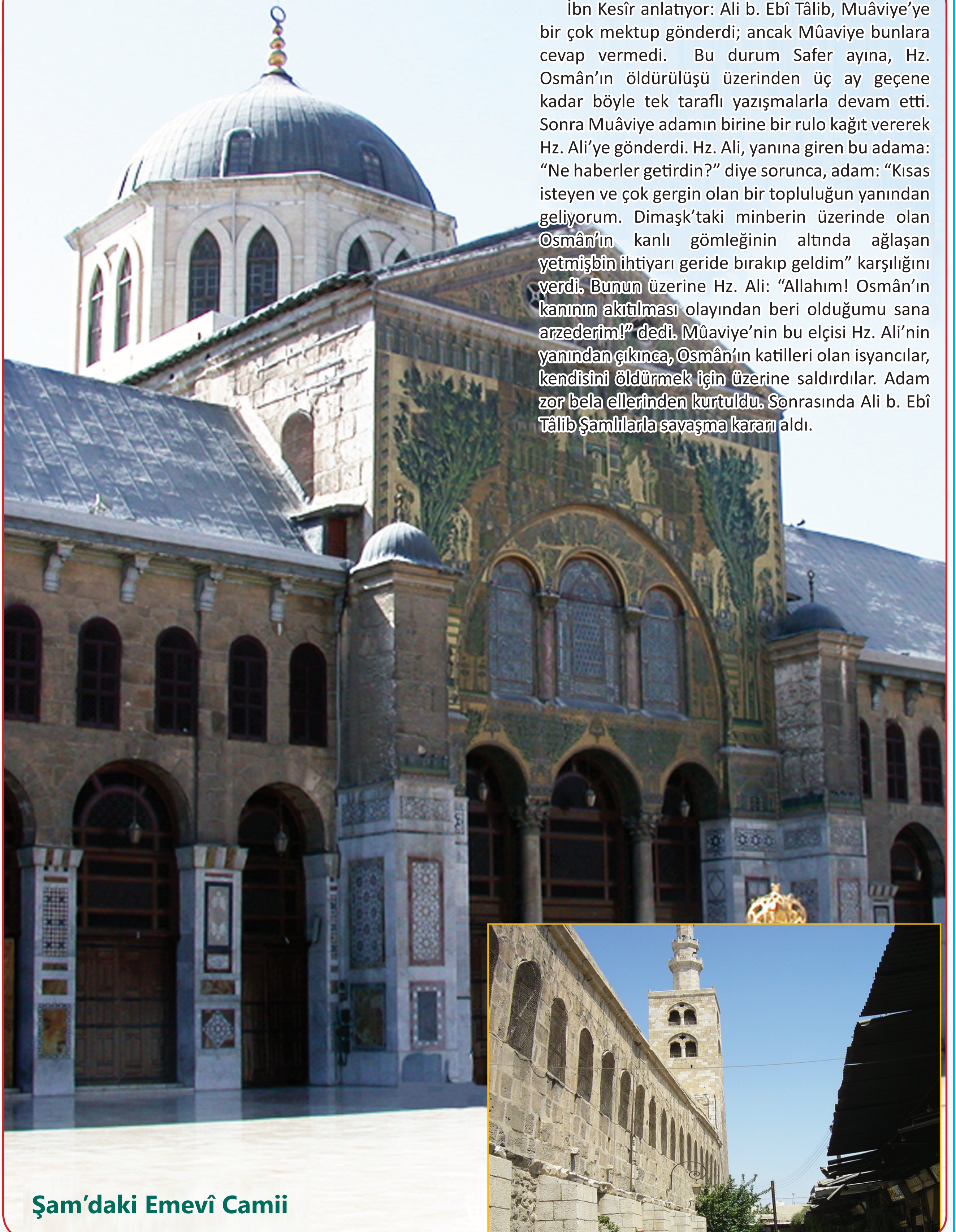
[1] Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 2, sh. 190-192

Halife Ali b. Ebî Tâlib, Cerîr b. Abdillâh el-Becelî'yi elçi olarak Muâviye'ye gönderdi. Onunla Muâviye'ye, biat etmesini isteyen ve ona Cemel'de olanları hatırlatan bir mektup da yolladı. Cerîr, Şam'a ulaşınca mektubu Muâviye'ye verdi. Bunun üzerine Muâviye istişare etmek üzere Şam'ın liderlerini yanına çağırdı. İstişare sonucu Osmân b. Affân'ın katillerinden intikam alınmadığı müddetçe böylesi bir biatın olmayacağını söylediler. Muâviye'nin biatı kabul etmemesinin ardında Osmân'ın intikamını almak vardı. Zira arkasında Şam gibi büyük bir destek varken Osmân'ın katillerine kısas uygulamadan böylesi bir gücü heba etmek istemiyordu. Ümeyye oğullarının başında Mûaviye olduğu için Osmân'ın intikamının alınması da Mûaviye'ye kalmıştı. Nu'mân b. Beşîr, Osmân'ın kanlı gömleğini Şam'a getirmesiyle aslında Muâviye'nin de bu konudaki tavrı belli olmuştu. Osmân'ın kanlı gömleğinin içinde öldürülürken eliyle engel olmak isteyen hanımı Nâile'nin kesik parmakları da bulunuyordu. Mûaviye herkes görsün diye kanlı gömleği alıp mescidin minberine yerleştirdi. Nâile'nin kesik parmaklarını da gömleğin koluna astı. Sonra insanlara, Osmân'ın kanını yerde bırakmamaları ve öcünü almaları yönünde telkinlerde bulunmuştu. Bu konuda sahabelerden bir grup da Mûaviye'nin yanında durdular. Hz. Ali ise bu konuda: "Önce bana biat edersin; sonrasında Osmân'ın katilleri işine bakarız" diyordu...[1]

Bu da gösteriyor ki Hz. Ali ile Muâviye arasındaki ihtilaf, hangi işin ilk önce yapılacağı yani öncelikler konusunda idi. Bu konuda Hz. Ali'nin görüşünün, resmi halife olması dolayısıyla meşru bir görüş olmasının yanında, daha doğru ve tercih edilmesi gereken görüş olduğunu da görüyoruz. Zira Ali b. Ebî Tâlib şu anki durumun Osmân'ın katillerine kısas uygulamaya müsait olmadığını; çünkü bu adamların devlet içinde nüfuz sahibi olduklarını savunmuştur. Devlete tam olarak sahip olunup, birlik ve beraberliğin tam olarak sağlanmasının ardından ilk iş olarak Osmân'ın katillerine kısas uygulanacağını belirtmiştir.

[1] İbn Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mulûk* (4/562), İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (7/228)

İbn Kesîr anlatıyor: Ali b. Ebî Tâlib, Muâviye'ye bir çok mektup gönderdi; ancak Mûaviye bunlara cevap vermedi. Bu durum Safer ayına, Hz. Osmân'ın öldürülüşü üzerinden üç ay geçene kadar böyle tek taraflı yazışmalarla devam etti. Sonra Muâviye adamın birine bir rulo kağıt vererek Hz. Ali'ye gönderdi. Hz. Ali, yanına giren bu adama: "Ne haberler getirdin?" diye sorunca, adam: "Kısas isteyen ve çok gergin olan bir topluluğun yanından geliyorum. Dımaşk'taki minberin üzerinde olan Osmân'ın kanlı gömleğinin altında ağlaşan yetmişbin ihtiyarı geride bırakıp geldim" karşılığını verdi. Bunun üzerine Hz. Ali: "Allahım! Osmân'ın kanının akıtılması olayından beri olduğumu sana arzederim!" dedi. Mûaviye'nin bu elçisi Hz. Ali'nin yanından çıkınca, Osmân'ın katilleri olan isyancılar, kendisini öldürmek için üzerine saldırdılar. Adam zor bela ellerinden kurtuldu. Sonrasında Ali b. Ebî Tâlib Şamlılarla savaşma kararı aldı.

Şam'daki Emevî Camii

Muâviye b. Ebî Süfyân

Adı Muâviye b. Ebî Süfyân'dır. Ebû Süfyân'ın tam adı ise Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdişems'tir. Künyesi Ebû Abdirrahman'dır.

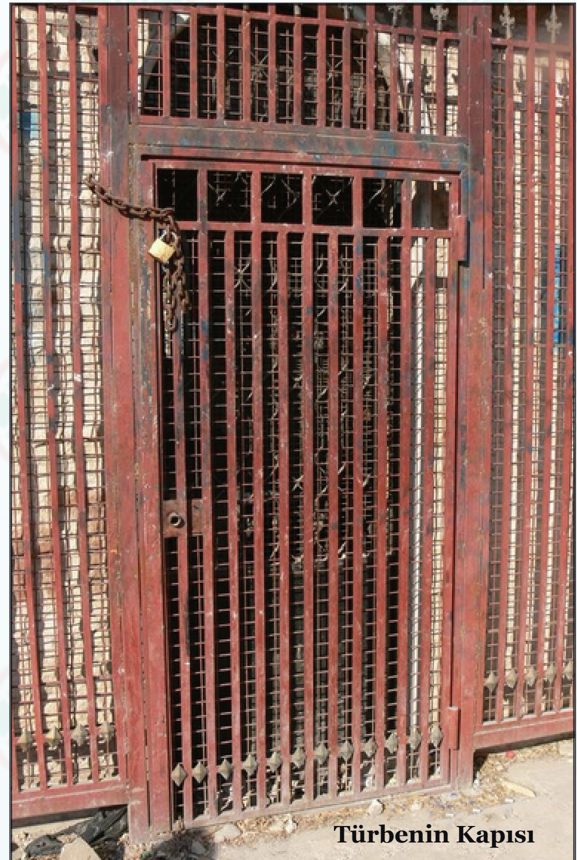
Zehebî der ki: Annesi (müşrik iken Hz. Hamza'yı öldüren) Hind binti Utbe b. Rabîa b. Abdişems b. Abdimenâf b. Kusay'dır. Denilir ki: Kaza umresi sırasında, babasından önce Müslüman oldu; ama babasından olan korkusundan dolayı Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem) katılamadı. Müslüman olduğunu ancak Mekke'nin fethi sırasında açıkladı. Mûaviye, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) hadis rivayet etmiş; az da olsa Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) katiplik yapmıştır. Şöyle ki kızkardeşi ve Resûlullah'ın hanımı olan Ümmü Habîbe'den, Ebû Bekr'den ve Ömer'den rivayetlerde bulunmuştur. İbn Abbâs, Sa'îd b. el-Müseyyeb, Ebû Sâlih es-Semmân, Ebû İdrîs el-Havlânî, Ebû Seleme b. Abdirrahman, Urve b. ez-Zübeyr, Sa'îd el-Makburî, Hâlid b. Ma'dân, Hemmâm b. Münebbih, Abdullah b. Âmir el-Mukri, Kâsım Ebû Ebdirrahman, Umeyr b. Hâni, Ubâde b. Nesî, Sâlim b. Abdillah, Muhammed b. Sîrîn, Amr b. Şuayb'ın babası ve benzeri birçok kişi de kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Diğer taraftan sahabilerden Cerîr b. Abdillah, Ebû Sa'îd, Nu'mân b. Beşîr ve İbnü'z-Zübeyr'in de kendisinden rivayetleri bulunmaktadır. İbn Ebi'd-Dünyâ ve başkaları onun hakkında şöyle derler: "Mûaviye uzun boylu, beyaz tenli birisiydi. Güldüğü zaman üst dudağı ters dönerdi. Saç ve sakalları için boya da kullanırdı.[1]

Muâviye, yumuşak huylu, ağırbaşlı, toplum içinde hep önde ve ileri, cömert, adil ve asalet sahibi birisiydi. Medâinî, Sâlih b. Keysân'ın şöyle dediğini nakleder: "Arapların cengaverlerinden birisi Muâviye'yi henüz küçükken görmüş ve: "Bu çocuğun ilerde kavmine lider olacağını düşünüyorum!" demiştir. Bunun üzerine Muâviye'nin annesi Hind: "Şayet sadece kendi kavmine lider olacaksa ölsün!" karşılığını vermiştir.

[1] Şemsuddîn ez-Zehebî, *Siyer A'lâmu'n-Nubelâ*, cilt 3, sh. 120

Muâviye'nin Şam'daki Türbesi

Muâviye'nin Mezarı

Türbenin Kapısı

MUÂVİYE'NİN GÖZÜYLE HZ. ALİ

Şa'bî diyor ki: İmam Ali Efendimiz Sıffîn dönüşünde şöyle buyurdu: *"Ey insanlar! Muâviye'nin emirliğini çirkin görmeyin. Onu kaybettiğinizde eşekhıyarının koparıldığı gibi başlarının boyunlarından koparıldığını göreceksiniz."*

Belâzürî'nin rivayetinde ise *"Muâviye'nin ölümünü temenni etmeyin!"* ibaresi geçmektedir.[1]

Ebû Bekr b. Büreyd, Ebû Ubeyde'den bildiriyor: Muâviye, Hz. Ali'ye şöyle bir mektup gönderdi: "Ey Hasan'ın babası! Benim birçok faziletlerim var. Benim babam Cahiliye döneminde liderdi. İslâmiyet döneminde de ben, hükümdar oldum. Ben, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in hısımı, mü'minlerin dayısı ve vahiy katibiyim."

Hz. Ali de, Muâviye'ye şöyle bir cevabi mektup gönderdi: *"Ey ciğer yiyicisinin oğlu! Sen faziletlerinle Ali'ye karşı övünüyor musun?"*

Böyle dedikten sonra azatlısına şöyle dedi: *"Yaz bakalım ey çocuk!*

"Peygamber Muhammed, benim kardeşim ve kayınpederimdir, şehitlerin efendisi Hamza da amcamdır. Sabah akşam meleklerle birlikte uçan Câfer ise, anamın oğludur. Muhammed'in kızı, benim evimde ve benim zevcemdir. Onun canı benim canımla, onun kanı benim kanımla birbirine karışmıştır. Muhammed'in iki torunu, Fatıma'dan doğmuş olup benim çocuklarımdır. Hanginiz benim kadar O'ndan nasib almışsınız? Küçücük bir çocuk olup ergenlik çağına erdiğim zaman sizden önce İslâm'a girmiştim."

Muâviye, adamlarına dedi ki: "Bu mektubu saklayın, Şamlılar okumasınlar. Okudukları takdirde Ebu Tâlib oğlu Ali'nin tarafına yönelirler."[2]

Muâviye'nin İmam Ali'nin Vefatına Üzülmesi

Farklı yollardan yapılan rivayetlerde Muâviye'ye Hz. Ali'nin ölüm haberi ulaştığında üzüntüsünü belirtmiştir.

Karısı Fâhite binti Kuraza ile beraber iken Muâviye'ye Hz. Ali'nin öldüğü haberi iletilir. Bunun üzerine: "Biz, Allah'a aitiz ve ona döneceğiz. (İnsanlar) ilim, hilim, fazilet, fıkıh ile hayırdan neler kaybetti!" dedi. Bu söz karşısında şaşıran karısı: "Dün sövdüğün adam için bu gün istircâda bulunuyorsun (bir başka rivayette: bugün ağlıyorsun) ha!?" dedi.

Muâviye: "Yazıklar olsun sana! İlim, fazilet ve iyiliklerden nelerin kaybolup gittiğini sen anlayamazsın" diye karşılık verdi.[3]

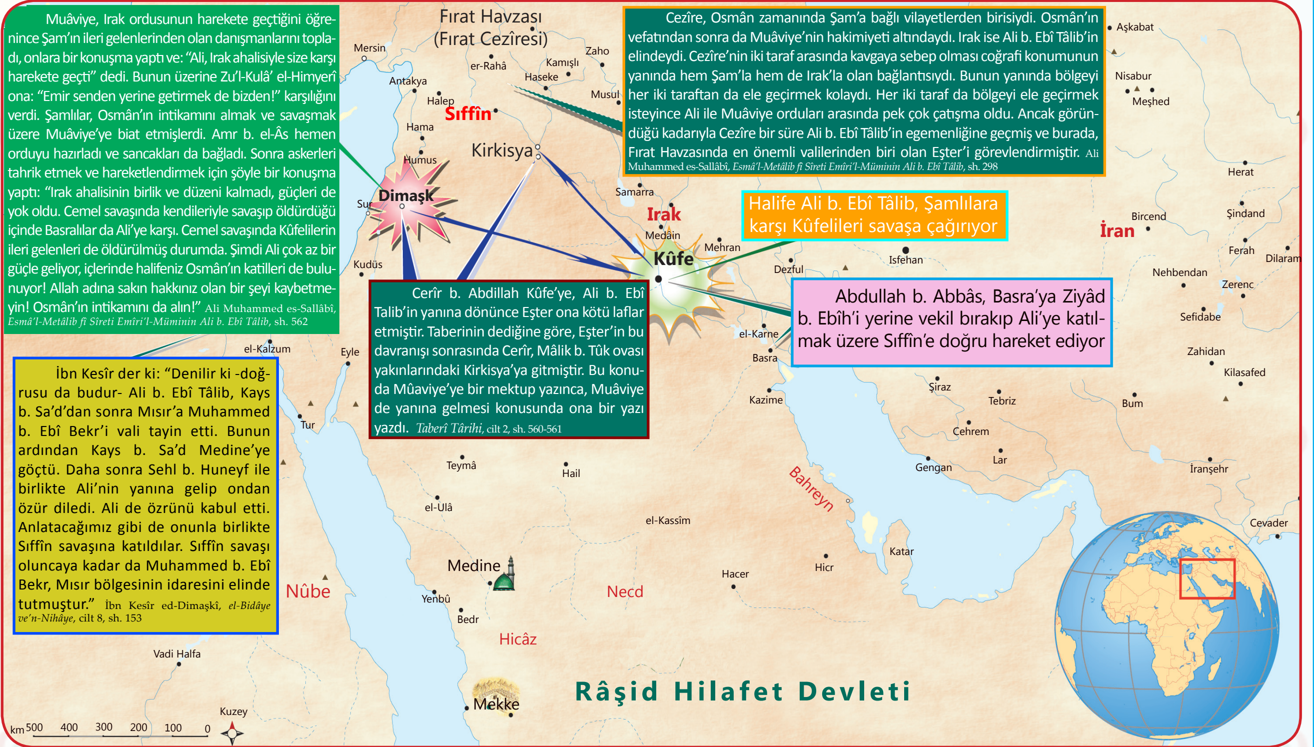
Dırar b. Damra el-Kinânî, Muâviye'nin huzuruna girmişti. Muâviye ona; "Bana Ali'yi vasfeyle!" dedi. Dırar: "Beni muaf kılsan olmaz mı, ey müminlerin emiri?' dedi. Muâviye: "Hayır, söyleyeceklerinden dolayı seni affediyorum" deyince, Dırar anlatmaya başladı:

"Vallahi o, başkalarının varamayacağı bir mevkideydi ve son derece kuvvetliydi. İhtilafa düşenleri birbirinden ayıran sözler söyler, adaletle hükmederdi. O âlimlerin âlimiydi. Her halinde hikmet vardı. Dünyadan ve dünyanın süslerinden uzak durur, gece ve gecenin karanlığıyla dostluk kurmaya çalışırdı. Vallahi, ibret alınacak halleri çok, düşünce ufku geniş biriydi. Elini sağa sola çevirip kendi nefsiyle konuşur, nasihat ederdi. Kısa elbiseyi ve katıksız yemeği severdi. Vallahi o, bizden (halktan) biri gibiydi. Yanına gittiğimizde bizi kendisine iyice yaklaştırır, soru sorduğumuzda cevaplandırırdı. Bize yaklaşmasına ve yakın olmasına rağmen kendisiyle konuşmaktan çekinirdik. Güldüğünde, dişleri dizilmiş inciler gibi olurdu. Din âlimlerine değer verir, miskinleri severdi. Güçsüzler onun adaletinden ümit kesmezdi. Allah şahidim olsun, onu gece yarısı, gökyüzü yıldızlıyken yüksek bir tepenin yamacında, sakalını eliyle tutmuş bir halde gördüm. Yılan sokmuş biri gibi kıvranıyor, dertli biri gibi ağlıyordu. Sanki ben, şu an onun şöyle dediğini işitir gibiyim. Allah'a *«Ya Rabbi, ya Rabbi!»* diyerek yalvarıyor ve dünya hakkında şöyle diyordu: *«Bana boş gurur verdin, bana süslü göründün. Ama gerçek hiç de öyle değil. Beni bırak, başkasına git! Çünkü ben seni üç defa denedim. Ömrün az, sohbetin kötü ve insanları tehlikeye düşürmen ise kolaydır»*".

Muâviye ağlıyordu. Gözyaşları sakalına kadar aktı, göz yaşlarını tutamıyordu. Onları gömleğinin koluyla silmeye çalıştı. Orada bulunanlar da ağlamaktan boğulacaklardı. Muâviye, Dırar'a: "Demek Hasan'ın babası böyleymiş ha! Peki, ona karşı olan sevgin nasıl ey Dırar?" diye sordu. Dırar: "Evinde biricik yavrusu boğazlanan ve bu sebeple gözyaşı dinmeyen ve üzüntüsü bitmeyen bir kimsenin yavrusuna duyduğu sevgi ve şefkat kadar..." dedi ve kalkıp gitti.[4]

---

1 Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 6/466; Belâzürî, *Ensâbu'l-eşrâf* VI, 40.
2 İbn Kesîr, *el-Bidâye ven-Nihâye.*
3 İbn Asâkir, *Tarih Dimaşk* (c. 42, s. 581)
4 Ebû Nuaym, *Hilye* I, 84-85; Şecerî, *Emâlî* I, 142; II, 312.

Halife Ali b. Ebî Tâlib'in Ordusu ile Muâviye b. Ebî Süfyân'ın Ordusu Arasında Gerçekleşen Sıffîn Savaşı Öncesi Siyasi Durum

CERÎR B. ABDİLLAH EL-BECELÎ

Cerîr b. Abdillah b. Câbir, Selîl b. Mâlik b. Nadr b. Sa'lebe b. Cüşem b. Uveyf el-Becelî'dir. Becîle kabilesinin Nes el-Kasrî kolundandır. Künyesi Ebû Amr'dır. Künyesinin Ebû Abdillah el-Yemânî olduğunu söyleyenler de vardır. Peygamberimizden, Ömer'den ve Muâviye'den rivayetlerde bulunmuştur. Kendisinden de çocukları Münzir, Ubeydullah, Eyyûb, İbrâhim ile oğlunun oğlu Ebû Zür'a b. Amr rivayetlerde bulunmuşlardır. Ayrıca Enes, Ebû Vâil, Zeyd b. Vehb, Ziyâd b. İlâka, Şa'bî, Kays b. Ebî Hâzım, Hemmâm b. el-Hâris, Ebû Zabyân Husayn b. Cündeb ve başkaları ondan hadis rivayet etmişlerdir.

İbn Sa'd der ki: Cerîr, Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiği yıl Müslüman olmuş ve Kûfe'de ikamet etmiştir." İbnu'l-Barkî de şöyle der: "Daha sonra Kûfe'den ayrılıp Kirkisya'ya yerleşmiş ve: "İçinde Osmân'a dil uzatılan bir beldede oturamam!" demiştir.

Cerîr der ki: "Müslüman olduğumdan beri Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ne zaman görse veya karşılaşsa bana hep tebessüm ederdi."[1]

Abdulmelik b. Umeyr şöyle der: "Cerîr b. Abdillah'ı gördüm, yüzü bir ay parçası gibiydi (yakışıklısıydı)." Ömer b. el-Hattâb da ona: "Allah'ın rahmeti üzerine olsun! Sen Cahiliye'deyken iyi bir liderdin, Müslümanken de çok güzel bir lidersin!" demiştir.

Halîfe el-Hayyât ve başkaları Cerîr'in hicri 51 yılında öldüğünü söylerken ölüm tarihinin daha farklı olduğunu söyleyenler de vardır. Derim ki: Buharî ile Müslim'in **Sahîh**'lerinde İbrâhim en-Neha'î'den gelen bir rivayete göre Cerîr, Mâide sûresinin nüzulünden sonra Müslüman olmuştur. Ebû Dâvud da ise bizzat Cerîr'den: "Mâide sûresinin nüzulünden sonra Müslüman oldum" dediği nakledilir. Bağavî ise: "Hicri 10 yılında Ramazan ayında Müslüman oldu" der. İbn Hibbân da aynı şeyi söyler. İbn Abdilberr ise kesin bir şekilde, Peygamberimizin vefatından kırk gün önce müslüman olduğunu ileri sürer. Ancak Sahîhayn'de gelen rivayetlere göre bu doğru olamaz. Zira Peygamberimiz Vedâ haccında ona: *"İnsanları sustur da dinlesinler!"* buyurmuştur.

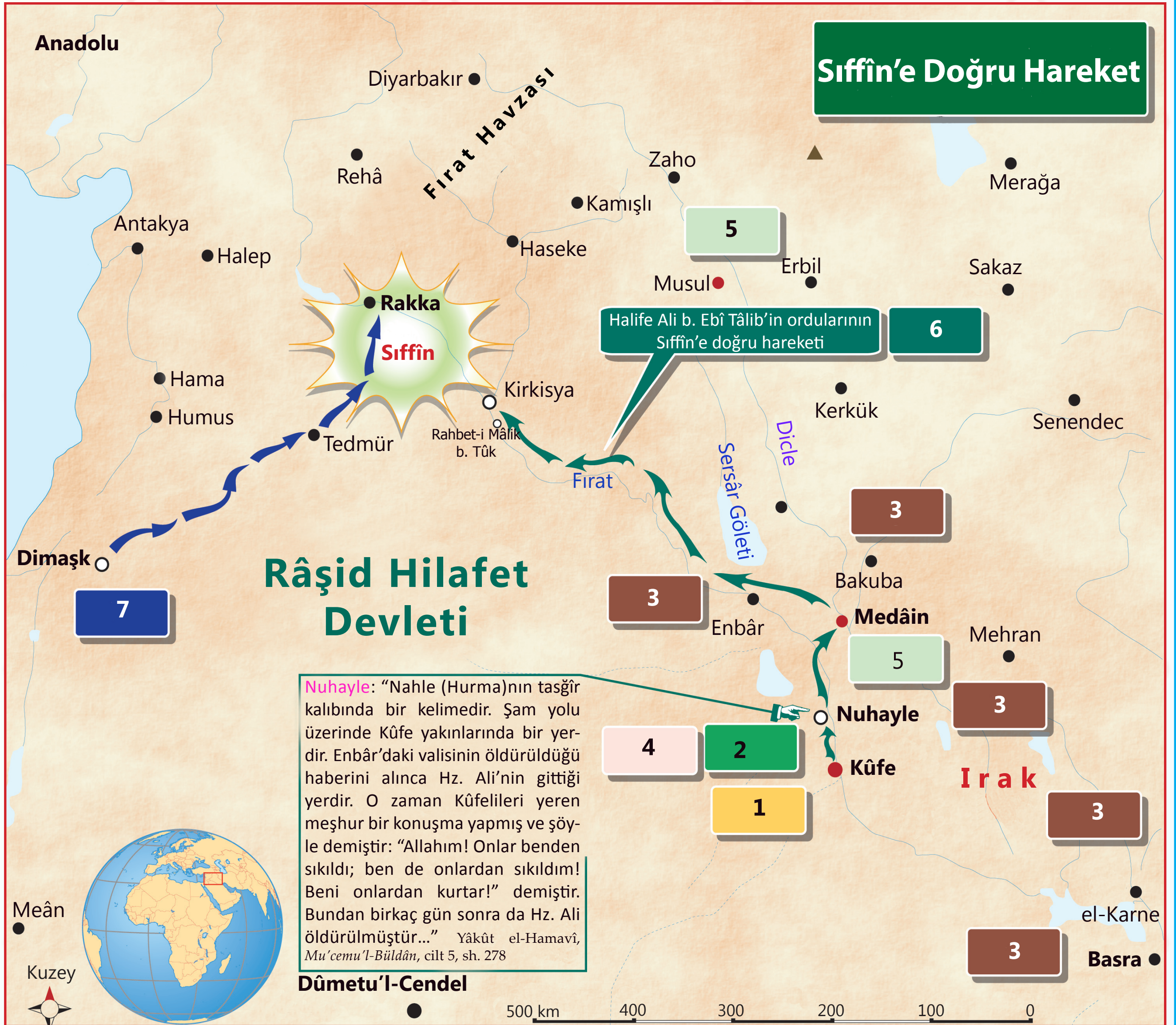
Taberânî'nin rivayeti ise şöyledir: Kays b. Ebî Hâzım, Cerîr'in şöyle dediğini nakleder: "Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), peygamber olarak gönderildiği zaman yanına vardım. Bana: *"Neden geldin?"* diye sorunca, ona: "Müslüman olmak için geldim" karşılığını verdim. Bunun üzerindeki cübbesini bana verdi ve: *"Size kavminin değerli birisi geldiği zaman ona ikramlarda bulunun!"* buyurdu.

Mâlik Oğulları veya Becîle Kabilesinin yaşadığı köyde halen mevcut olan sahabi Cerîr b. Abdillah Mescidi

[1] Buhârî, Müslim ve diğerleri rivayet etmişlerdir.

1	Ali b. Ebî Tâlib'in, Şam ordularını bertaraf etmek için Kûfe'de yerine Ebû Mes'ûd el-Ensârî'yi bırakıp yola koyulması
2	Halife Ali b. Ebî Tâlib'e bağlı kuvvetlerin Nuhayle'de toplanması
3	Iraklı birçok kabilenin değişik yerlerden halife Ali b. Ebî Tâlib'e katılmak üzere yola çıkması
4	Ali b. Ebî Tâlib, Nuhayle'den, Ziyâd b. en-Nadr el-Hârisî komutasında 8000 kişilik bir öncü birlik gönderiyor. Daha sonra da Şurahy b. Hânî komutasında 4000 kişilik bir destek birliğini Ziyâd'ın peşinden yolluyor.
5	Ali b. Ebî Tâlib daha sonra Medâin'e (Bağdat) yönelip orada da bazı ordular ona katılıyor. Sa'd b. Mes'ûd es-Sekafî'yi Medâin'in başında bıraktıktan sonra 3000 kişilik bir öncü birliğini Musul'a doğru yönlendiriyor.
6	Ali b. Ebî Tâlib, Fırat havzasındaki Doğu Fırat yolunu tutup Kirkisya'ya varıyor. Orada, kendisini karşılamak üzere bir ordunun harekete geçtiği haberini alınca Şurahy b. Hânî komutasında 4000 kişilik bir destek birliği gönderiyor.
7	Şam ordusu Muâviye b. Ebî Süfyân komutasında yola çıkıyor. Ordunun önünde Amr b. el-Âs, Şam'ın tüm atlı süvarileriyle birlikte gidiyordu. Dahhâk b. Kays da yaya askerlerin başındaydı. Ordunun sağ kanat sorumlusu Zu'l-Kulâ' el-Himyerî, sol kanat sorumlusu da Habîb b. Mesleme idi. Ebu'l-A'var es-Sülemî de ordunun ön taraf sorumlusuydu. Bu düzende Şam ordusu Dimaşk'ın kuzey doğu yönünden yola koyuldular.

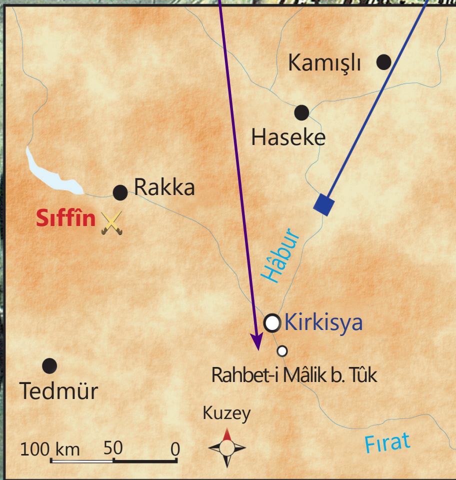
Kirkisya: Habur nehri üzerinde, Mâlik b. Tûk su yatağına altı fersah uzaklığında bir beldedir. Fırat'ın Habur kolunun ayrım yerindedir. Yani Kirkisya, Habur ile Fırat üçgeni arasında yer alır. Kral Kirkisya b. Tahmoros'un adına nispeten bu ismi aldığı söylenir. Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 4, sh. 328

Hâbur Nehri Vadisi: Nehirin her iki kıyısında buğday, pamuk gibi ürünlerin yetiştirildiği tarım arazileri bulunmaktadır. Toprak tarımsal açıdan verimli bir topraklardan sayılmaktadır. Suriye Târihi Eserleri Uydu Atlası, sh. 70

Hâbur Nehri

Mâlik b. Tût et-Tağlebî tarafından Harun er-Reşid döneminde inşa edilen bu kale, Deyru'z-Zûr kentinin 45km güneyinde yer almakta olup M.1297 yılındaki depremde oldukça hasar görmüştür

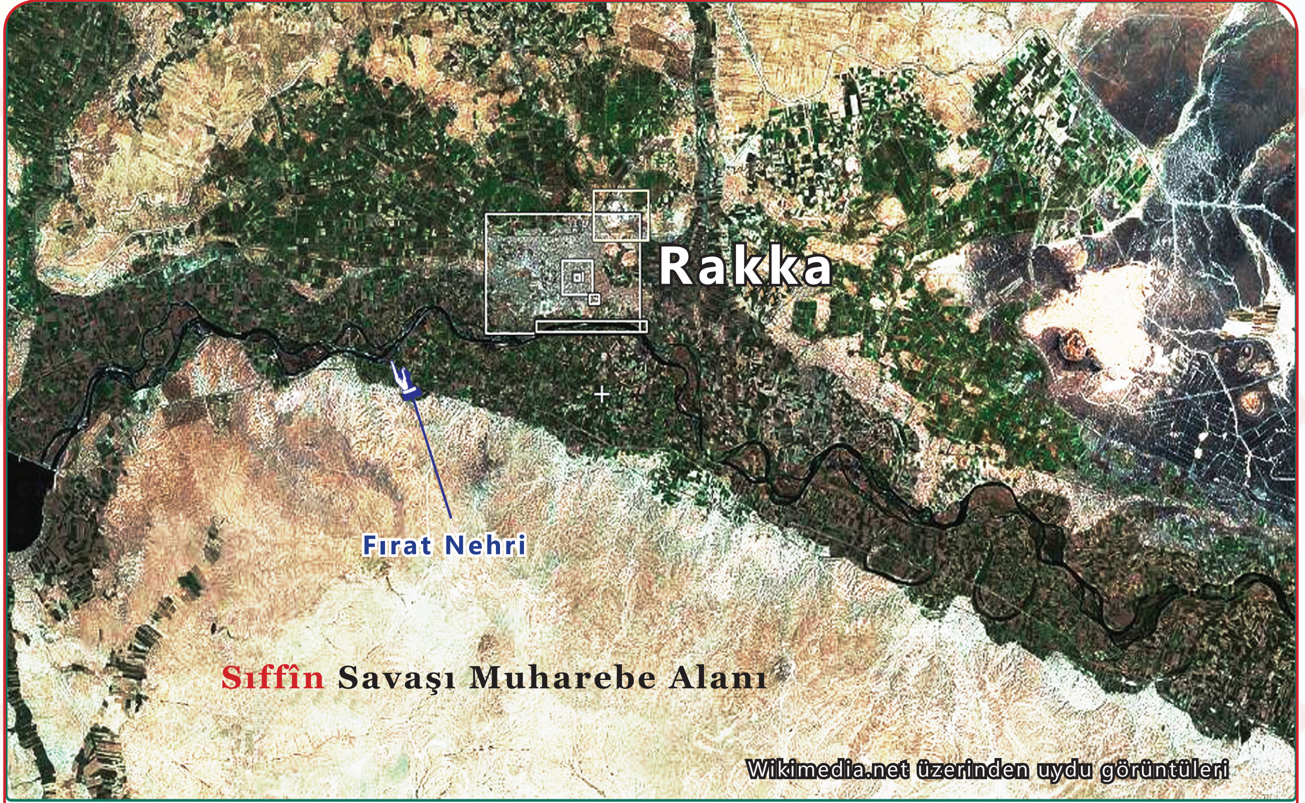
Hâbur: Ra'su Ayn ile Cezîre bölgesindeki Fırat arasında bulunan büyük nehrin adıdır. Birçok vilayet ve kent ona nisbet edilmiştir ki bunlardan bazıları Kirkisya, Mâkisîn, Mecdel ve Arabân'dır. Hâbur nehrinin kaynağı Ra'su Ayn'daki kaynaklardır. Hirmâs ve Müd nehirlerinin artık suları da Hâbur'a dökülür. Bu iki nehirden beslenerek de büyük bir akarsu haline gelir. Hâbur geçtiği bölge arazilerini sulayarak Kirkisya'ya kadar uzanır ve orada Fırat'a dökülür. Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 2, sh. 334

İstahrî şöyle der: "Mudar beldeleri arasında en büyük belde Rakka'dır. Rakka ile Râfika birbirine bitişik olan iki kenttir. Her birisinin de büyük (Cuma) mescidi bulunmaktadır. Fırat'ın doğusunda yer alan bu iki kentin bol suyu ve ağacı bulunmakta olup verimli topraklara sahiptir. Fırat'ın batısında ise Rakka ile Bâlis arasında Sıffîn yer alır. Asi topluluk tarafından öldürülen Ammâr b. Yâsir'in kabri buradadır. Sıffîn savaşı sırasında Ali b. Ebî Tâlib'in devlet hazinesi Rakka'da bulunmaktaydı..."

el-Mesâlik ve'l-Memâlik, elektronik nusha

Suriye Târihi Eserleri Uydu Atlası, sh. 62

Atlâs Âsâr Sûriya mine'l-Fedâ (Suriye Târihi Eserleri Uydu Atlası), sh. 134

4.5 km uzunluğa sahip olan Rakka kenti surları

Miladi 772 yılında Abbâsi halifesi Mansûr, Rakka yakınlarında devlete yazlık bir başkent inşa etmeye başladı ve bu kentin adını da Râfika koydu. Bu yeni kent Bağdat mimarisi tarzında at nalını andıracak bir şekilde inşa edildi. Ancak çok geçmeden Rakka kentiyle birleşmeye başlamıştır.

Sıffîn

Irâk'ın doğusu ile Suriye'yi gösteren Osmanlı dönemine ait tarihi bir harita. Harita ayrıca halife Ali b. Ebî Tâlib ile Muâviye b. Ebî Süfyân arasında çıkan Sıffîn savaşının yapıldığı alanı da göstermektedir.

Ebû Vâil Şakîk b. Seleme'ye: "Sıffîn savaşına katıldın mı?" diye sorulunca, Ebû Vâil: "Evet! Ne kötü bir karşılaşmaydı o!" karşılığını vermiştir. Sıffîn, Rakka yakınlarında bir yerdir. Fırat'ın batı yakası kenarında Rakka ile Bâlis arasında yer alır. Hz. Ali ile Muâviye arasındaki Sıffîn savaşı hicri 37 yılında Safer ayı başlarında vuku bulmuştur. İki tarafın asker sayısında ihtilaf vardır. Muâviye'nin 120.000 askerinin, Hz. Ali'nin de 90.000 askerinin olduğu söylenir. Hz. Ali'nin 120.000 askerinin, Muâviye'nin de 90.000 askerinin olduğunu söyleyenler de vardır ki bu daha doğrudur. Savaşta, Hz. Ali'nin ordusundan 25.000, Muâviye'nin ordusundan da 45.000 kişi olmak üzere toplam 70.000 kişi ölmüştür. Hz. Ali'nin askerleri arasında Bedir savaşına katılan 25 kişi ölmüştür. Sıffîn'de tam olarak 110 gün kalındı. Bu süre zarfında 90 tane çarpışma oldu. Şairler Sıffîn savaşını şiirlerine çokça konu etmişlerdir. Bu şiirlerden birisi de Ka'b b. Cu'ayl'ın, Sıffîn'de öldürülen Ubeydullah b. Ömer b. el-Hattâb'a bir mersiyesidi. Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 3, sh. 414-415

Halife Ali b. Ebî Tâlib'in Rakka'ya Varışı

Halife Ali b. Ebî Tâlib, Rakka'ya vardığında karşısına Fırat nehri çıktı. Bunun üzerine ordunun karşı tarafa geçebilmesi için hemen bir köprü kurulması emrini verdi. Ancak Rakka ahalisi böylesi bir köprü kurulmasına karşı çıktılar. Eşter onları tehdit edince de zorla da olsa işe başladılar. Köprü kurulduktan sonra ordu karşı tarafa geçti. En son geçen de halife Ali b. Ebî Tâlib oldu. Muhammed Ali Mağribî, *Ali b. Ebî Tâlib ve Hasan b. Ali*, sh. 242

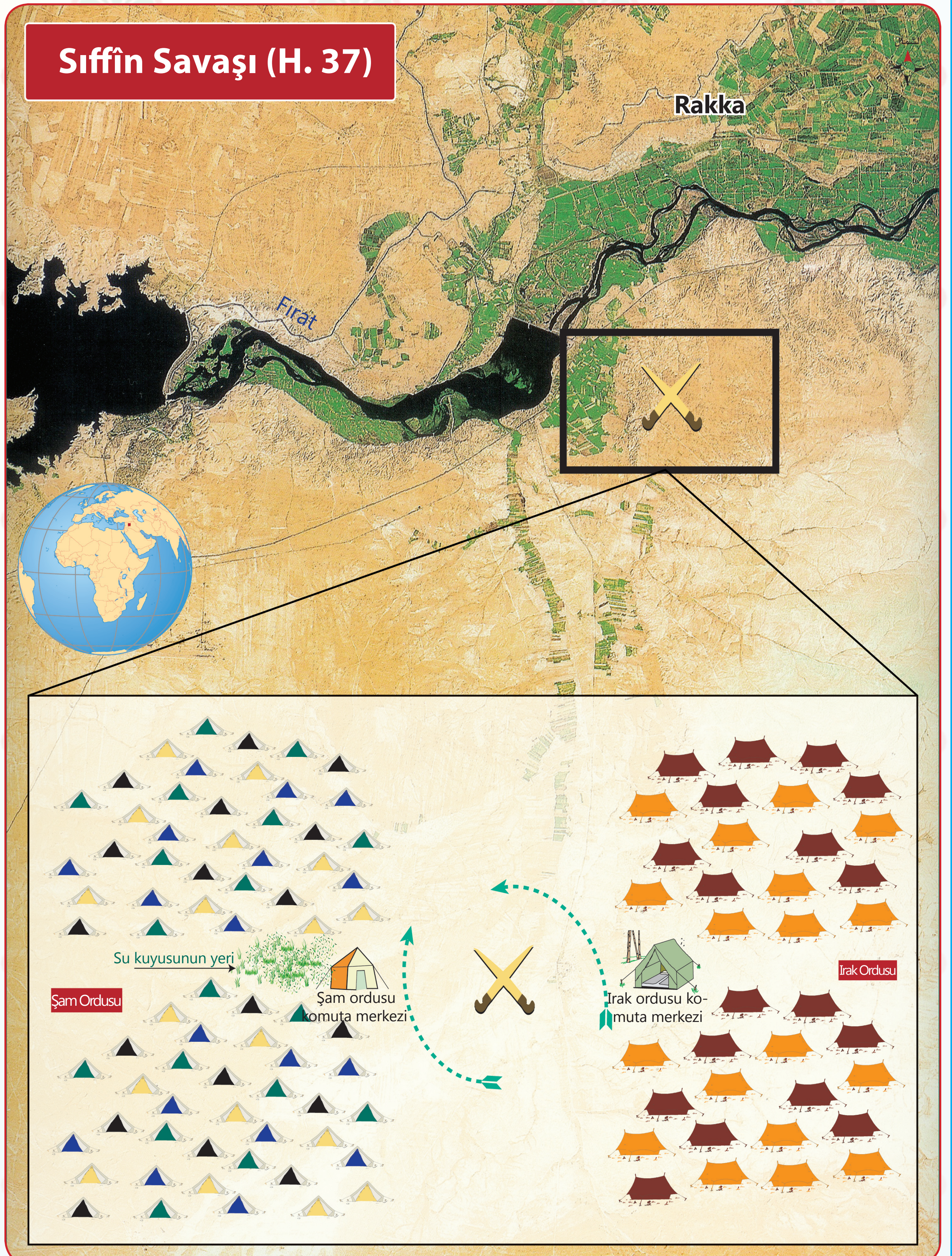
Ebû Hureyre'nin bildirdiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Davaları bir olan iki büyük topluluk birbiriyle savaşıp da arada büyük bir katliam olmadıkça kıyamet kopmaz! Hepsi de Allah'ın Resûlü olduklarını iddia eden otuza yakın yalancı Deccâller ortaya çıkmadıkça da kıyamet kopmaz." *Sahîh-i Buhârî*

İbn Hacer, **Fethu'l-Bârî** adlı eserinde şöyle der: Burada iki topluluktan kasıt Sıffîn'de birbirleriyle savaşan Ali ve Muâviye ile beraber olanlardır. "Davaları bir" sözünden kasıt da dinlerinin bir olduğudur. Çünkü her iki taraf da kendini Müslüman olarak adlandırıyordu. Veya bundan kasıt, her iki tarafın da kendisinin haklı olduğunu iddia etmesidir.

Sıffîn'de Taraflar (Ali ve Muâviye)

Sıffîn Savaşı (H. 37)
Rakka
Fırat
Su kuyusunun yeri
Şam ordusu komuta merkezi
Şam Ordusu
Irak ordusu komuta merkezi
Irak Ordusu

Sıffîn Savaşında Yaşananlar

Ali b. Ebî Tâlib'in ordusu Sıffîn'e ulaştığı zaman Muâviye'nin ordusu su kaynaklarını ele geçirmişti. Hz. Ali'nin bulunduğu bölgede ise su yoktu.[1] Hz. Ali, Muâviye'ye haber göndererek suyu iki tarafın da kullanımına açmasını istedi. Muâviye konuyu ordu komutanlarıyla görüştü. Ortak bir karar çıkmayınca da Muâviye suyu formalite icabı karşı tarafa bırakmama kararı aldı ve ufak bir birliği suyun başında bıraktı. Hz. Ali'nin askerlerinden bazıları su içmek için gelince de suyun başındaki birlik onlara izin vermedi. Askerler gelip durumu Hz. Ali'ye şikayet edince, Ali: "Bana Eş'as'ı çağırın!" emrini verdi. Eş'as gelince de ona: "Bana İbn Sehr'in[2] zırhını getirin!" dedi. Hz. Ali getirilen zırhı giydi ve gidip su başındaki birlikle çarpışıp onları suyun başından uzaklaştırdı. Bunu, **Musannef**'inde[3] İbn Ebî Şeybe, **Tarih**'inde Halîfe b. Hayyât zikretmiştir ve isnadı hasendir.

Bu olaydan sonra Hz. Ali'nin ordusu suyu ele geçirmiş oldu. Ancak Ali: "Onların su içmelerine izin verin! Zira hiç kimsenin su içmesine engel olunamaz!" dedi.[4] Sonra askerlerine, su içmek isteyenlere izin verilmesi emrini verdi. Bu şekilde iki ordu da Sıffîn suyu etrafında toplanmış oldu.

Ancak bir rivayet var ki arada herhangi bir çarpışmanın olmadığını söyler. Rivayeti Abdullah b. el-İmâm Ahmed, babası kanalıyla, Ebu'l-Muğîre el-Havlânî'den,o Safvân b. Amr'dan, o da Ebu's-Salt Süleym el-Hadramî'den isnadıyla gelmiştir. Bu son raviyi zikreden İbn Ebî Hâtim, onun hakkında ne cerh, ne de tevsîk eden bir şey söylememiştir. Şayet güvenilir ise, bu rivayetle Ebû Mihnef'in su başındaki çarpışmaları konu edinen diğer rivayetleri toptan reddedilirdi.

Ebû Mihnef'in su başındaki çarpışmalar hakkındaki rivayetine bakalım.[5] Ebû Mihnef der ki: Irak ordusunun su içmesine engel olduk. Bunun üzerine yanımıza bir süvari geldi. Yüzündeki peçeyi kaldırdığında Eş'as b. Kays olduğunu gördük. Eş'as: "Muhammed'in ümmetinden yana Allah'tan kork ey Muâviye! Farzet ki biz Iraklıları öldürdünüz. Bundan sonra İslam düşmanlarıyla kim savaşacak? Çoluk çocuklarımız kimlere kalacak? Veya farzet ki sizleri öldürdük. Bundan sonra İslam düşmanlarıyla kim savaşacak? Çoluk çocuklarınız kimlere kalacak? Halbuki Yüce Allah şöyle buyurur: "Eğer müminlerden iki topluluk birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltiniz..."[6] deyince, Muâviye: "Peki ne istiyorsun?" diye sordu. Eş'as: "Suyla aramızdan çekilin!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Muâviye, Ebu'l-A'var'a: "Kardeşlerimizin suyu kullanmalarına izin ver!" dedi.[7]

Ebu'l-Âliye er-Rifâî[8] de savaşı şu sözlerle anlatır: Hz. Ali ile Muâviye zamanında ben genç biriydim ve savaşmak benim için en güzel yemekten bile iyiydi. Savaş için hazırlığımı yapıp alana geldim. Oraya vardığımda uçları görülmeyen iki saf gördüm. Bir taraf "Allahu Ekber" dediği zaman diğer taraf da aynısını söylüyor. Öbür taraf "Lâ ilâhe illallâh" dediği zaman karşı taraf da aynısını söylüyordu. Kendi kendime: "Kafir diye hangi tarafa karşı savaşmalıyım? Mümin diye hangi tarafa katılmalıyım?" diye sorup düşünmeye başladım. Akşam olduğunda ise onları orada bırakıp ayrıldım.[9]

Tereddüt ve şüpheye düşüp de savaştan geri duran sadece Ebu'l-Âliye değildi. Elinde sancağıyla babasının yanında duran, Şam ordusu içinde bir veya iki rütbe üstte olan Abdullah b. Amr b. el-Âs da savaş anındaki hislerini şöyle dile getiriyor: "Benim Sıffîn'de ne işim olabilir? Müslümanlara karşı savaşmakla benim ne işim olabilir? O günden on yıl önce ölmüş olmayı dilerdim! Ama buna rağmen Allah'a yemin olsun ki savaşta ne kimseyi kılıçla vurdum, ne mızrakla yaraladım ne de bir ok attım."[10]

---

1 Bir önceki haritaya bakınız.
2 Berâ oğullarından bir adam
3 cilt 15, sh. 292
4 İbn Hacer, *Tehzîb*, cilt 1, sh. 359; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, cilt 15, sh. 294; Halîfe, *Târih*, sh. 193 (hasen bir senedle)
5 sh. 289-296
6 Hucurât Sûr. 9
7 *Tehzîbu'l-Kemâl* (3/286-295), *Siyer A'lâmi'n-Nubelâ* (2/41) Olayın metni de buradan aktarılmıştır.
8 Savaşta bulunup olayları görmüştür ve güvenilir birisidir. Öl. 90 h.
9 İbn Sa'd, *Tabakât* (7/114)
10 İbn Sa'd, Tabakât (4/266-267), sahih bir senedle. Bu yazıyı Ebû Abdillah ez-Zehebî kaleme almıştır.

Ali b. Ebî Tâlib, Sıffîn'de askeri karargâhını kurduktan sonra Cemel savaşında, savaş öncesi karşı tarafa yaptığının aynısını Şamlılara da yaptı ve Muâviye'ye barış çağrısıyla bir heyet gönderdi. Ancak bazı tarihçilerin aktardığı ve özetle Hz. Ali'nin, kendisine boyun eğmesini taleb etmek üzere Beşîr b. Amr el-Ensârî, Sa'îd b. Kays, Şebes b. Rib'î, Adiy b. Hâtim ve başkalarını Muâviye'ye gönderdiği, bu görüşmeler sırasında karşılıklı tartışma, sataşma ve sövmelerin olduğu, Adiy, Ammâr ve Ali gibi sahabilerin Osmân b. Affân'ın öldürülmesi olayına bulaştıkları ithamlarının yapıldığı, Muâviye'nin hilafetin kendisine geçmesi için Osmân'ın öldürülmesi hadisesi sırasında ona yardım göndermede yavaş davrandığı... anlamına gelen rivayetlerin çoğunluğu Ebû Mihnef'e aittir. Bu tür rivayetleri ve rivayetler hakkında yapılan eleştirileri görmek için Dr. Yahya el-Yahya'nın "Taberî Târih'inde Ebû Mihnef'in Rivayetleri" eserine[1] bakılabilir.

Ebû Hanîfe ed-Dîneverî'nin **el-Ahbâru't-Tivâl** eserinde[2] zikrettiğine göre Mûaviye, Hz. Ali'ye şöyle bir mektup yazmıştır: "Eğer samimi isen bize izin ver de Osmân'ın katillerini öldürelim. O zaman herkesten daha önce sana biat ederiz. Aksi takdirde sana ve arkadaşlarına kılıcımızdan başka bir cevabımız yoktur. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'a andolsun ki havada ve karada Osmân'ın katillerini arayacağız! Ya onları öldürecek ya da ruhumuzu Allah'a teslim edeceğiz."

Kâdı İbnu'l-Arabî'nin **el-Avâsim mine'l-Kavâsim** eserinde[3] aktardığına göre Iraklılar ile Şamlılar arasındaki savaşın sebebi, iki tarafın değişik tavır içinde olmasıdır. Zira Iraklılar, Hz. Ali'ye biat etmeye ve devlet başkanına dair tek söz etrafında toplanmaya davet ederlerken, Şamlılar ise Osmân'ın katillerini ele geçirmek istiyor ve: "Osmân'ın katillerini barındıran kişiye asla biat etmeyiz!" diyorlardı.

Burada aklımıza şöyle bir soru gelebilir: "Cemel savaşı ertesi Ali b. Ebî Tâlib neden Osmân'ın katline sebep olan fitnecileri ordusunda bıraktı da Şam'a doğru hareket ederken onları ordudan çıkarmadı? Ebû Abdillah ez-Zehebî bu konuda şöyle der: "Ali b. Ebî Tâlib'in, fitnecileri ordusunda bırakmasının sebebi bunların kendi kavimlerinin liderleri olmalarıdır. Ali, işler rayına oturana kadar bunlara sabretmeyi daha uygun bulmuştur."

İmâm et-Tahâvî de **Şerhu Meâni'l-âsâr** eserinde[4] buna şöyle cevap verir: "Ali b. Ebî Tâlib'in askerleri içerisinde Osmân'ı öldüren o asi ve bozguncu kimselerden de vardı. Bunlardan kimi tam olarak bilinmiyordu, kimi kabilesi tarafından destekleniyordu, kimisinin yaptığı kesin delillerle sabit değildi, kalbinde nifak olanlardan kimisi de bunu tam olarak açığa vuramıyordu. Her halükârda Hz. Ali bunlara karşı ihtiyatlı bir tutum içindeydi ve onların yaptıklarından beri olduğunu açıklamıştı. Onları ordusu içinden çıkarmamış olsa da onlara karşı ihtiyatlı davranıyor ve her anı kolluyordu."

Taberî, **Tarih**'inde[5] bu konuda şöyle der: "Hz. Ali, Şam'a doğru hareket için hazırlığa başladığında onlardan hiç kimseye herhangi bir kademede yöneticilik görevi vermemiştir. Oğlu Muhammed b. el-Hanefiyye'yi çağırıp sancağı ona vermiştir. Abdullah b. Abbâs'ı ordunun sağ kanat komutanı, Ömer b. Ebî Seleme'yi ordunun sol kanat komutanı, Ebû Leylâ b. Ömer b. el-Cerrâh'ı da ordunun öncü birlik komutanı yapmıştır. Medine'ye de Kusem b. el-Abbâs'ı vekil tayin etmiştir."

Bu da Hz. Ali'nin, o fitnecilerden beri olduğunu göstermek ve onların yardımı olmadan da Müslümanların idaresine kadir olduğunu ispat etmek için yaptığı bir hareketti. Zira kendisine yakın duran ve hilafetini onaylayan Müslümanlar, kendisini bu fitnecilerin yardım ve yakınlığına muhtaç bırakmayacak kadar güçlü ve yeterliydiler. Öylesi bir ortamda bu fitneci kesime karşı en fazla bunu yapabilirdi. Hz. Ali'nin onlardan yana Mûaviye'ye sunduğu gerekçesi de haklı ve yeterli bir gerekçeydi. Zira bunlar yüzlerle ifade edilecek kadar çoktular ve Hz. Ali'nin ordusunda akraba ve kabileleri bulunmaktaydı. Onlara karşı daha ağır bir tavır içine girse fitnenin ümmetin içinde daha da artmayacağını ne garanti edebilirdi? Zira Basra'da Talha, Zübeyr ve Âişe'nin bazı kimseleri öldürmeleri üzerine ortaya çıkan durum da buydu. Öldürülen kişilerin kabileleri onlara kızıp ayrılmışlardı.[6]

---

[1] sh. 297-310
[2] sh. 162
[3] sh. 166
[4] sh. 483
[5] cilt 4, sh. 445
[6] Tebbânî, *İfâdetu'l-Ahyâr* (2/52)

Hicri 37. yılın Muharrem ayı olunca, her iki taraf da Müslümanlarının kanının akıtılmasına engel olacak bir barışa varma umuduyla sükûnete sarıldılar. Bu ay karşılıklı yazışmalarla geçti. Muharrem ayında gerçekleşen karşılıklı yazışmalara dair rivayetler meşhur; ama zayıf kanallarla gelse de zayıf olmaları onların varlığını yok etmez. Görüşmelere ilk başlayan Ali b. Ebî Tâlib oldu. Beşîr b. Amr el-Ensârî, Sa'îd b. Kays el-Hemedânî ile Şebes b. Rib'î et-Temîmî'yi Muâviye'ye gönderip daha önce de kendisine yaptığı çağrıyı yeniledi ve onu cemaate katılmaya ve biat etmeye davet etti. Ancak Muâviye daha önce verdiği cevabın aynısını verdi. İlk önce Osmân b. Affân'ın katillerinin teslim edilmesini sonrasında bir biatın olabileceğini yineledi. Ali b. Ebî Tâlib'in Osmân'ın katilleri konusundaki tavrını da biliyoruz.

Bu arada her iki tarafın kalabalık bir sayıda olan Kur'ân hafızları, Sıffîn'in bir tarafında karargâhlarını kurdular. İki taraf arasında bir anlaşma ve barışa varmak için çalıştılar; ancak her taraf da kendi görüş ve tavrında ısrar ettiği için bu çabaları bir sonuç vermedi. İki değerli sahabi olan Ebu'd-Derdâ ile Ebû Umâme de iki taraf arasında barış için girişimlerde bulundular; ama zikrettiğimiz aynı sebeplerden dolayı onların da bu çabaları bir sonuç vermedi. Bunun üzerine bu iki sahabi her iki fırkayı da bırakıp bu işte onları kendi hallerine bıraktılar. Aynı şekilde önde gelen tabiîlerden biri olan Mesrûk b. el-Ecda' da gelip nasihatlar verdi, bu işin kötü sonuçlarından bahsetti ve o da savaşmadı.

İbn Kesîr, Ebû Mihnef ile Nasr b. Muzâhim tarafından gelen ve iki taraf arasındaki görüşmeleri konu edinen uzun ve detaylı rivayetleri bir eleştiriye tabi tutmuş, şöyle demiştir: "…Siyerciler, Hz. Ali ile Muâviye arasında gerçekleşen konuşmaları uzunca zikretmişlerdir; ancak bu tür rivayetlerin doğru olup olmadığını bir daha gözden geçirmek lazımdır. Bu siyercilerin aktardıkları arasında Hz. Ali'nin, Muâviye ve babasını dini yönden tenkit ettiği konuşmaları da yer almaktadır. Aktardıklarına göre Hz. Ali, Muâviye ve babası Ebû Süfyân'ın İslam dinine girdiklerini; ama içlerinde dine yönelik hâlâ şüpheler olduğu gibisinden konuşmalar yapmıştır. Yine Hz. Ali'nin: "Osmân, mazlum olarak öldürüldü diyemem! Zalim olarak da öldürüldü demem!" şeklinde bir söz söylediğini zikretmişlerdir ki bana göre Hz. Ali'nin bu tür şeyler dediği doğru değildir. Ali b. Ebî Tâlib'in, Osmân'ın katillerine karşı olan tavrı açıktır ve bu tavrını Osmân b. Affân hakkındaki kitabım ile bu kitapta izah ettim.[1]

[1] Ali Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 564-565

Hz. Ali ile Muâviye arasında bir savaşın vuku bulduğu kesin olarak doğrudur. Aradaki savaşın bu sebepten dolayı çıktığı da yine kati bir şekilde bilinmektedir. Ancak sebeplerin gerekçelerinde doğru olan da Hz. Ali'nin görüşüdür. Çünkü birinin kanını (kısas) isteyen kişinin bu konuda kendisi hüküm vermesi doğru değildir. Kanı isteyen kişinin de hakimi suçlaması da ona karşı çıkıp savaşmasını gerektirmez. Aksine kendisi hakkını taleb eder. Haklı olduğu ortaya çıkarsa hüküm icra edilir. Aksi durumda ise susup sabreder, sonuçta Yüce Allah kendi hükmünü icra edecektir. Şayet karşı taraf dinsiz ise o zaman ona karşı çıkar; çünkü dünyadayken ona karşı çıkmasının bir gerekçesi vardır. Şayet Muâviye, Hz. Ali'yi Osmân'ın katili olmakla suçluyorsa o zaman Peygamberimizin Medine'de bulunan tüm ashabı bu suça ortaktır. Veya gerçekten Hz. Ali, Osmân'ı öldürmüştür; zira Osmân'ı öldürmeye gelen bin kişi Medine'deki kırk bin kişiyi yenemez.[1] Sayalım ki Ali, Talha ve Zübeyr, Osmân'ın katillerine karşı galip geldiler. Peki geriye kalan Muhacir ve Ensâr'dan diğer sahabeler ve kendilerini bunlardan sayan kişiler, Osmân'a yardım etmeyip yerlerinde oturmakla ne yapmış oldular?[2]

[1] Muhibbuddîn el-Hatîb'in bu konudaki yorumuna bakınız.
[2] Kâdı Ebû Bekr b. el-Arabî, *el-Avâsim mine'l-Kavâsim*, sh. 135

Muhibbuddîn el-Hatîb, **el-Avâsim min el-Kavâsim** kitabını açıklarken şöyle der: Ehl-i sünnet içinde, ne zamanımızda, ne de o dönemde Ali b. Ebî Tâlib'i, Osmân'ı öldürmekle suçlayan tek bir kişi bile yoktur. Bu kitapta bu konu hakkında yeteri düzeyde konuşmuştuk. Ancak tüm sorun Osmân'ın katillerinin Ali'nin taraftarları arasında bulunması ve Ali'nin onlara karşı olan tavrıdır. Bu tavrında da gerekçesi Yüce Allah ile kendisi arasındadır. Biz ise hepimiz bu konuda Ka'kâ' b. Amr gibi düşünüyoruz, yani Hz. Ali'nin onlara karşı bu tavrı zorunlu olan bir tavırdı. Ancak Şîa kesiminden gelen bazı rivayetlerde Ali'ye öyle şeyler nisbet edilmiştir ki, bu rivayetler bize, Hz. Ali'nin Osmân'a karşı olan sevgi, dostluk ve bağlılığı, sıkıntılar zamanında hep yanında durması gibi bildiğimiz şeylerin tersi bir tavır içinde olduğunu düşündürüyor. Osmân'a kötülük yapmak isterlerken aslında kötülüğü Hz. Ali'ye yapmışlardır. Muâviye ve taraftarlarının ise Ali b. Ebî Tâlib'i, Osmân b. Affân'a karşı başkaldıranlarla beraber zikretmeleri, Hz. Osmân'ın katillerinin Ali'nin ordusuna katılmaları ve savaşta Hz. Ali'nin onlardan yardım alması dolayısıyladır. Osmân b. Affân'ın katilleri hem İslam dinine, hem Osmân b. Affân'a, hem de Ali b. Ebî Tâlib'e zarar vermişlerdir. Yüce Allah onların hesaplarını görecektir. Fitne başlayıp, aklı başında olanlar olaylara hakimiyeti kaybetmeden önce tüm müslümanlar Abdurrahman b. Hâlid b. el-Velîd gibi net bir tavır içinde bulunsalardı, belki de iş büyüyüp o dereceye ulaşmayacaktı.[1]

[1] sh. 135

Savaşın Başlaması

Zilhicce ayının ilk haftasında, her iki taraf komple birbirine girmesin çekincesiyle çarpışmalar ufak birlikler düzeyinde ve teke tek cenkleşmeler şeklinde devam etti. Bu tarihe kadar da iki taraf arasında gerçekleşen çarpışmaların sayısı yetmişten fazlaydı. Bu süre zarfında iki taraf arasında doksan çarpışmanın gerçekleştiğini söyleyenler de vardır. Ancak Ali b. Ebî Tâlib bir sonraki gün olan Çarşamba gününde ordunun tamamıyla saldırıya geçeceğini ilan etti. Muâviye bunu duyar duymaz hazırlıklara başladı. İnsanlar o gece silahlarını bileyip hazırlamayla meşgul oldular. Amr b. el-Âs silahları körelmiş olanlardan silah ihtiyacı olanlara mahzenden yeni silahlar çıkarıp dağıttı. Bunları dağıtırken de askerlerin savaş alanında kahramanca savaşmaları için onları çoşturacak sözler söylüyordu. Her iki ordu o gece kendi aralarında komutanlarla birlikte askeri birlikler ile sancakların düzenlenmesini görüştüler.

Birinci Gün: Çarşamba gününün sabahında her iki ordu da büyük savaşlarda olduğu saflarını aldılar. Sağ, sol ve orta alanda gerekli düzenlemeleri yaptılar. Hz. Ali'nin ordu savaş düzeni şu şekildeydi: Merkezde Ali b. Ebî Tâlib, sol kanatta Abdullah b. Abbâs, piyadelerin başında Ammâr b. Yâsir, bayraktar Muhammed b. el-Hanefiyye, sancaktar Hişâm b. Utbe (el-Mirkâl), sağ kanatta da Eş'as b. Kays vardı.

Şam ordusunda ise, Muâviye yüksek bir tepe üzerinde miğfer ve zırh gibi ağır silahlı bir birliğin (Şehbâ birliği) başındaydı ve ordu komutanıydı. Şamlı tüm atlı süvarilerin başında Amr b. el-Âs, Zü'l-Kilâ' el-Himyerî sağ kanatta Yemenlilerin başında, Habîb b. Mesleme el-Fihrî Mudarlıların başında sol kanatta, sancak da Muhârik b. es-Sabâh el-Kilâî'de idi.

Arap şairlerden biri olan Ka'b b. Ca'îl et-Tağlebî, Çarşamba gecesi, askerlerin savaş hazırlığı için ok ve kılıçlarını onarma çalışmalarını görünce şöyle demiştir:

"Ümmet çok tuhaf bir işe koyuldu ve yarın hükümranlık yenenin olacak
Yalan değil doğru bir söz söyledim ki yarın Arapların seçkin insanları helak olacak."

Bazı zayıf rivayetler, Hz. Ali'nin askerlerine bir konuşma yaptığını, bu konuşmasında onları cesarete, sabra ve Yüce Allah'ı çokça anmaya teşvik ettiğini ifade eder. Yine aynı rivayetler Amr b. el-Âs'ın, ordusunun önüne geçip safları düzgün ve sağlam yapmalarını emrettiğini söylerler. Bu tür rivayetlere dayanmanın da herhangi bir sakıncası yoktur; çünkü her komutan askerlerini coşturup savaş için ateşlendirir ve kendisini zafere götürecek her şeyi kullanmak ister.

Nihayet bütün şiddetiyle iki taraf birbirine girdi. Çarpışmalar, namaz için duraksamalar haricinde güneş batana kadar devam etti. Birlik kendi askeri karargâhında namaz kılarken yanıbaşında diğer birlikler savaş alanında savaşa devam ediyorlardı. Bir ara Hz. Ali namazını bitirdikten sonra askerlerinden biri: "Ey müminlerin emiri! Her iki taraftan ölenler için ne dersin?" diye sorunca, Hz. Ali: "Her iki taraftan Yüce Allah'ın rızasını ve ahiret hayatını umarak savaşıp ölen Cennete girer" karşılığını verdi. Her iki taraf da savaşta direndi ve yenişemediler, savaş alanından kaçan da olmadı. Bu şekilde günü bitirdiler. Akşam olunca Ali b. Ebî Tâlib savaş alanına çıkıp Şam ordusuna doğru baktı ve: "Allahım! Beni de, onları da bağışla!" diye dua etti.

İkinci Gün: Rivayetler Perşembe gününde Hz. Ali'nin sabah namazını kıldıktan sonra hücuma geçmek için hazırlandığını söylerler. Hücumdan önce de bazı komutanların yerlerini değiştirdi. Eş'as b. Kays'ın yerine sağ kanada Abdullah b. Bedîl'i getirdi, Eş'as'ı da sol kanada aldı. Sonra iki ordu bir öncekinden daha büyük bir çarpışmanın içine girdi. Irak ordusu ilerlemeye ve Şam ordusuna karşı üstünlük sağlamaya başladı. Abdullah b. Bedîl de Muâviye ordusunun, başında Habîb b. Mesleme'nin olduğu sol kanadını kırmayı başardı ve Muâviye'nin başında bulunduğu Şehbâ birliğine doğru yöneldi. Abdullah b. Bedîl'in bu büyük kahramanlığı, gayreti ve kısmî de olsa karşı tarafı geriletmesi üzerine bir ara Muâviye savaş alanını terk etmeyi düşündü. Ancak sabretti ve şairin şu şiirini okudu:

Onurum ve elimdeki nimetler
Başkalarının beni fazlasıyla övmeleri
İstemediğim halde beni zorluyor
Yiğit birisiyle vuruşmamı
Geri dönmeyi her isteyişimde kendi kendime diyorum ki:

Yerinde dur! Sonuçta ya yerilecek ya da ölüp rahat edeceksin."

Bunun üzerine Şehâb birliği çoştu ve Abdullah b. Bedîl'i öldürmeyi başardılar. Abdullah ölünce sağ kanatta yerini Eşter aldı. Şam ordusu birbirine iyice kenetlendi, bazıları ölüm üzerine ant içti. Tekrar çetin bir saldırıya geçtiklerinde içlerinde Zu'l-Kilâ', Havşeb ve Ubeydullah b. el-Hattâb'ın da bulunduğu en iyi adamlarından bazılarını kaybettiler. Ancak üstünlük Şam ordusuna geçti ve ilerlemeye başladılar. Bunun karşılığında Irak ordusu gerilemeye başladı. Irak ordusunun ölüleri ve yaralıları artmaya başladı. Hz. Ali, ordusunun gerilediğini görünce onları çoşturacak sözler söylemeye başladı. Ali b. Ebî Tâlib o arada çok büyük bir mücadele verip savaştı. Sonra da merkezde bulunan Rabîalıların yanına doğru yöneldi. Onun gelişi Rabîalıların akrabalık duygularını harekete geçirdi ve bu savaşçı kabile, ölüm üzerine liderleri Hâlid b. el-Mu'temir'e biat ettiler.

Suriye'nin Rakka kentinde bulunan Ammâr b. Yâsir ile Üveys el-Karanî'nin kabirleri

Ammâr b. Yâsir doksan dört yaşını devirmiş olmasına rağmen büyük bir istekle savaşıyor ve diğer ihtiyarları coşturuyordu. Ancak asla aşırıya kaçmadı. Zira yakınlarındaki bir adamın: "Şamlılar kafir oldu!" dediğini duyunca, ona çıkıştı ve: "Onlar bize isyan ettiler. Biz de isyanlarına karşılık onlarla savaşıyoruz. Yoksa İlahımız bir, Peygamberimiz bir, kıblemiz de birdir!" dedi.

Ammâr, askerlerin gerilediğini buna karşılık karşı tarafın da ilerlediğini görünce, onları coşturup tekrar harekete geçirmeye çalıştı ve hak yolda olduklarını, Şamlıların bu çetin saldırılarından korkmamaları gerektiğini anlatmaya başladı. Onlara şöyle diyordu: "Cennetteki hurilerle beraber olmak isteyenler, karşılığını Yüce Allah'tan bekleyerek ortaya atılsın! Karşınızda, vurduklarında ancak batıl yolda olanları ürkütebilecek kişileri görüyorum! Nefsim elinde olana yemin olsun ki bizleri Hecer hurmalıklarına kadar püskürtseler biz yine biliyoruz ki haklı olan bizler, batıl yolda olan da onlardır! Yine, hak yolda barışı isteyenlerin bizler, batıl yolda olanların ise onlar olduğunu biliriz!" Sonra Ammâr ilerlemeye başladı. Yaşlı olduğundan mızrağı tuttuğu eli titriyordu. Elinde bayrak olan Hâşim b. Utbe b. Ebî Vakkâs'ı, ilerlemesi için çoşturuyor ve Yüce Allah'ın katındaki nimetleri hatırlatıyordu. Diğer arkadaşlarını da bu nimetlere özendirip: "Cennet yaklaştı ve huriler süslenip hazırlandı. Hurilerle beraber olmak isteyenler, karşılığını Yüce Allah'tan bekleyerek ileriye, savaş alanına atılsın!" diyordu.

Çok etkileyici bir manzaraydı. Çok değerli, Muhâcirlerden, Bedir savaşına katılmış ve doksan dört yaşını devirmiş bir sahabi böylesi bir çoşku, azim, yüksek bir maneviyat ve kesin bir yakîne sahipti. Bu, Irak ordusunun maneviyatını ve çoşkusunu arttıran çok önemli bir etken oldu. Öyle ki bunun ardından askerler cuşa gelmiş, savaşta ellerinden gelen çabayı sarfetmiş ve aleyhlerinde olan mevcut durumu lehlerine çevirebilmişlerdir. Hişâm b. Utbe b. Ebî Vakkâs şu şiiri okuyarak ileriye atıldı:

Mağlup edilmeyen biri karşısındakini yok etmek istiyor
Hayattan usanacak kadar uzun yaşadı
Şimdi artık ya yenmesi, ya da yenilmesi gerek!"

Ammâr da ona şöyle deyip çoşturuyordu: "Ey Hişâm! İleri! Bil ki Cennet, kılıçların gölgesi altındadır! Bil ki ölüm, mızrakların ucundadır! Semânın kapıları açıldı ve Cennet hurileri süslendi:

Bugün sevgililer karşılıyorlar
Muhammed ve taraftarlarını!"

Perşembe günü güneş batarken Ammâr b. Yâsir biraz süt istedi ve şöyle dedi: Resûlullah bana: "Dünyadayken içeceğin en son şey az bir süt olacaktır" buyurmuştu. Sonra Ammâr ileriye atıldı. Bayraktar Hişâm b. Utbe b. Ebî Vakkâs ez-Zührî de çoşarak onunla bilikte ileriye atıldı. Bir daha da geri dönmediler, şehit oldular.

3. Herîr (İnilti) Gecesi, Cuma Günü: Aynı günün gecesi (Cuma gecesi) savaş bütün şiddetiyle devam etti ve daha önce görülmedik bir çarpışma oldu. Ancak Irak ordusu öyle bir hırs ve çoşkuyla saldırıyordu ki sonunda Şam ordusunu yerlerinden ettiler. Ali b. Ebî Tâlib askerleriyle ölmek üzere sözleşmiş ve çok çetin bir mücadele vermişti. Hz. Ali'nin o günün (Perşembe) akşam vakti orduya korku namazı kıldırdığı anlatılır.

Şâfi'î şöyle der: "Herîr gecesinde Hz. Ali'nin korku namazı kıldırdığı söylenir." Savaşta hazır bulunanlardan birisi der ki: "Mızraklarımız kırılıp oklarımız bitene dek üç gün, üç gece boyunca çarpıştık. Sonra kılıçları çekip gece yarısına kadar savaştık, öyle ki artık birbirimizin boğazına sarılmaya başladık. Kılıçlarımız darbelerden inceldiğinde de demir kazıklarla birbirimize girdik. Alanda homurtu ve iniltiden (herîr) başka bir şey duyulmaz oldu. Sonra birbirimizi taşlamaya, sonra da toprak saçmaya başladık. Sonrasında artık birbirimizi ısırarak mücadele etmeye başladık. Sabah olup da güneş doğduğunda savaş alanı toz ve topraktan artık görülmez olmuştu. Bayraklar ve sancaklar da düşmüştü. Askerler yorgunluktan bitmişlerdi. Artık elleri tutmaz olmuş, susuzluktan boğazları kurumuştu."[1]

İbn Kesîr anlatıyor: İnsanlar artık her şeyleriyle çarpışmaya başlamışlardır. (Zira Ammâr öldürülünce Irak ordusu, asi ve haksız olan tarafın Şam ahalisi olduğunu öğrenmiş oldu.) Birden çok siyer kaynağı da o sırada her iki tarafın kırılana dek mızraklarıyla, bitene dek oklarıyla, parçalanana dek kılıçlarıyla, bunlardan sonra da elleriyle, birbirlerine taş atıp yüzlere toprak saçarak savaşmaya başladıklarını nakleder. Sonunda da artık birbirlerini ısırarak savaşı sürdürüyorlardı. İki kişi terleyene dek çarpışıyor; sonra da oturup dinleniyorlardı. Karşılıklı birbirlerine homurdandıktan sonra da tekrar kalkıp kapışıyorlardı. Birinin diğerinden kaçma gibi bir imkanı da bulunmuyordu. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn.

Bu durumları Cuma sabahına kadar devam etti. Sabah namazlarını çarpışırken imayla kıldılar. Gündüz kendini tam olarak gösterdiğinde durum tamamen Irak ordusunun lehine dönmüş ve Şam ordusuna bariz bir üstünlük sağlamışlardı. Zira Eşter en-Neha'î (savaşmayı iyi bilen, cesur ve ölümden korkmayan kişilerin bulunduğu) sağ kanat komutanlığına getirilmişti. Eşter yanındakilerle birlikte Şam ordusu üzerine saldırıya geçince Ali b. Ebî Tâlib de peşinden gitti. Bu hamlenin ardından Şam ordusu safları çözüldü ve artık kaçmaktan veya ölmekten veya yenilmekten başka bir yolları da kalmadı. Tamamen yenilmek üzereyken Şamlılar yanlarındaki mushafları mızrak uçlarına takıp havaya kaldırdılar ve şöyle demeye başladılar: "Aramızda bu mushaf hakem olsun! Zira tüm Müslümanlar ölüp tükenmek üzere! Bundan sonra savaşlara kim çıkacak? Müşrik ve kafirlere karşı kim mücadele verecek?"[2]

Nasr b. Muzâhim anlatıyor: "Şam ordusundan biri, iki taraf saflarının arasına girdi ve: "Ey Ebu'l-Hasan! Ey Ali! Karşıma çık ve dövüş!" diye seslenmeye başladı. Bunun üzerine Hz. Ali karşısına çıktı ve kapıştılar. İki taraf arasında atlar bir iki döndükten sonra adam: "Ey Ali! Akan bu kanları durduracak, senin de düşünüp taşınana kadar aradaki bu savaşları erteleyecek bir teklifim var!" dedi. Hz. Ali: "Neymiş? "diye sorunca, adam: "Sen Irak'a geri dönersin, biz de sana karışmaz orada kendi haline bırakırız. Biz de Şam'a döneriz, sen de bize karışmaz bizi Şam'da kendi halimize bırakırsın" dedi. Hz. Ali ise şu karşılığı verdi: "Bu teklifi, Müslümanların durumuna üzüldüğün için ve sadece nasihat etmek üzere sunduğunu biliyorum. Bu durum beni de çok üzdü ve geceler boyu uykusuz bıraktı. Durumu her yönüyle düşünüp inceledim; ancak ya savaşmak, ya da Yüce Allah'ın Muhammed'e indirdiğini inkar etmekten başka bir çıkar yol bulamadım. Yüce Allah, yeryüzünde kendisine isyan edilirken dostlarının susup buna boyun eğmelerine, iyiliği emredip kötülükten alıkoymamalarına razı olmaz. Onun için savaşmayı, Cehennemde zincirlere vurulmaktan daha hafif buldum."[3]

[1] Ali Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 566-569
[2] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 283
[3] *Sıffîn Vakası*, sh. 474

4. Tahkîm'e (hakem tayin etmeye) Çağrı: İbn Cerîr ve başka tarihçiler, bunun fikir babasının Irak ordusunun zafer elde edip Şamlıların yenildiğini gören Amr b. el-Âs'a ait olduğunu ifade ederler. Amr b. el-Âs, her iki tarafın da savaşta sebat gösterdiğini ve bu arada insanların da telef olduğunu görünce savaşın bitmesini veya şimdilik ertelenmesini istemiş, bu sebeple Muâviye'nin yanına gelip şöyle demiştir: "Bu saatten sonra bizi bir araya getirecek, onları da darmadağın edecek bir şey aklıma geldi. Mushafları havaya kaldırıp onları Kur'ân'ın hükmüne davet edelim. Şayet hepsi de buna olumlu cevap verirlerse savaşın ateşi soğup söner. Yok, eğer ayrılığa düşüp de kimisi, bu çağrıya icabet edelim, kimisi de icabet etmeyelim demeye başlarlarsa birlikleri bozulup dağılırlar."

İmâm Ahmed bildiriyor: Ya'lâ b. Ubeyd, Abdulazîz b. Seyyâh'tan, o da Habîb b. Ebî Sâbit'in şöyle dediğini nakleder: Nehrevân savaşında Hz. Ali'nin savaştığı topluluğun hangi konularda Ali'yle hemfikir olduklarını, hangi konularda ona ters düştüklerini ve Ali'nin hangi sebepten dolayı onlarla savaşı caiz saydığını sormak üzere kavminin mescidinde olan Ebû Vâil'in yanına vardım. Ebû Vâil soruma şöyle karşılık verdi: Sıffîn savaşındaydık. Şam ordusu zor duruma düşüp de bir tepeye sığındıklarında Amr b. el-Âs, Mûaviye'ye: "Ali'ye bir mushaf gönder de onu Kur'ân'ın hakemliğine çağır! Ali buna karşı çıkmayacaktır!" dedi. Bunun üzerine Şamlılardan bir adam elindeki mushafla Hz. Ali'nin yanına gelip: "Aramızda Yüce Allah'ın Kitabı hakem olsun!" dedi ve: "Kendilerine Kitab'dan bir pay verilenleri, görmedin mi? Onlar aralarında hüküm vermek için Allah'ın Kitab'ına çağrılmışlar, sonra onlardan bir takımı dönmüşlerdir. Onlar temelli yüz çevirenlerdir."[1] âyetini okudu. Hz. Ali de: "Ben buna sizden önce varım! Aramızda Yüce Allah'ın Kitabı hakem olsun!" karşılığını verdi.

Bunun üzerine Hz. Ali'nin yanına kılıçları omuzlarında "Kurrâ" (Kur'ân hafızları) dediğimiz Hariciler geldi. Ona: "Ey müminlerin emiri! O tepedeki topluluk neyi bekliyor? Kılıçlarımızla üzerlerine gidelim de orada Yüce Allah aramızdaki hükmünü versin!" dediler. Sehl b. Huneyf araya girip şöyle dedi: "Ey insanlar! Kendinize gelin! Hudeybiye gününü (yani Resûlullah ile müşrikler arasında gerçekleşen anlaşmayı) iyi bilirim. Şayet savaşacak olsaydık onlarla savaşırdık! O zaman Ömer b. el-Hattâb, Resûlullah'a gelip: "Yâ Resûlallah! Biz hak yolda, onlar ise batıl bir yolda değiller mi?" diye sormuştu." Ravi burada sözkonusu hadisi sonuna kadar aktarır...[2] Sıffîn savaşı sonrası her iki taraf da tahkîm olayında anlaştılar. Buna göre her iki taraf da kendileri tarafından bir hakem tayin edecek, bu hakemler de taraflar adına Müslümanların maslahatı yönünde bir karara varacaklardı. Muâviye, hakem olarak Amr b. el-Âs'ı tayin ederken, Ali b. Ebî Tâlib ise Ebû Mûsa el-Eş'arî'yi tayin etti. İki taraf arasında da bu konuda bir sözleşme yazıldı. İki hakem, hicri 37. yılın Ramazan ayında Dûmetu'l-Cendel'de kararı görüşmek üzere bir araya geldiler.

Hz. Ali'nin askerlerinden bir grup yaptığı bu işin günah olduğunu, küfrü gerektirdiğini ileriye sürdü. Hemen bu işten vazgeçip tövbe etmesini istediler ve ona isyan ettiler ki sonradan bunlara Hariciler denildi. Ali b. Ebî Tâlib onlara İbn Abbâs'ı gönderdi. İbn Abbâs onlarla uzun uzadıya konuşup tartıştı ve konuyu müzakere etti. Sonra Ali b. Ebî Tâlib bizzat kendisi onların yanına gidip bunu müzakere etti. Bir kısmı bu düşüncesinden vazgeçip Hz. Ali'ye katılırken bir kısmı da aynı görüşte devam etti. Daha sonraları Hz. Ali'yle bunlar arasında bir çok savaş gerçekleşmiştir ki bu savaşlar sonucu Ali'nin ashabından bir çok kişi hayatını kaybetmiş ve ordusu güçten düşmüştür. Ali b. Ebî Tâlib'i hunharca bir suikastla öldürene kadar da peşini bırakmamışlardır.[3] Bunun da ayrıntıları, kitabın ileriki bölümlerinde anlatılacaktır.

Sonra her iki hakem de Hz. Ali ile Muâviye'den ve her iki ordudan, hem kendilerinin, hem de ailelerinin can güvenliği konusunda, verecekleri kararda yardımcılarının ümmet olacağı konusunda söz ve güvence aldılar. Yine her iki taraftan mümin ve Müslümanların anlaşma metnine uyacaklarına dair Allah adına söz ve güvenceler aldılar. Hükmü verme işi de her iki hakemin rızasıyla Ramazan ayına ertelendi. Hicri 37. yılın Safer ayının 17. gününde, Çarşamba günü, Hz. Ali ile Muâviye'nin Ramazan ayında Dûmetu'l-Cendel'de hakemlerin olduğu yere gelmesi, her iki hakemin yanında arkadaşlarından dörtyüzer kişinin bulunması, o yıl sözkonusu tarihte iki taraf bir araya gelemediği takdirde öbür yıl Ezruh'ta bir araya gelinmesine dair bir sözleşme yazıldı.[4]

---

[1] Âl-i İmrân Sûr. 23

[2] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 302

[3] Ali Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 586

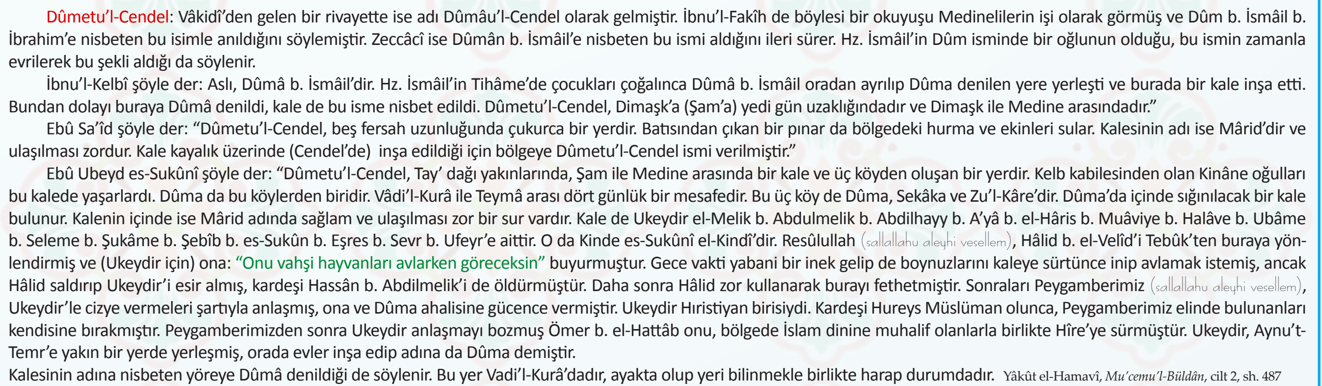
[4] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 313

Sıffîn Savaşı Sonrası Tahkîm Olayının Gerçekleştiği Yer

Halep
Haseke
Rakka
Musul
Lazkiye
Sıffîn
Banyâs
Hamâ
Irak ordusu ile Şam ordusu arasında savaşın olduğu yer
Deyru'z-Zûr
Şarkât
Irak
Dicle
Humus
Trablus
Şam Beldeleri
Bukmal (Ebu Kemal)
Fırat
Beyrut
Hudeyte
Sersâr Göleti
Dimaşk
Sûr
Muâviye'nin ikâmet ettiği yer
er-Remâdî
Bağdat
er-Ratbe
Erbed
ez-Zerkâ
Kudüs
Ummân
Râşid Hilafet Devleti
Ali b. Ebî Tâlib döneminde Râşid Hilafet Devletinin başkenti
Kûfe
Necef
Kâf
Serhân Vadisi
Ar'ar
Ezruh
Dûmetu'l-Cendel
Sekâke
Dûmetu'l-Cendel'de iki hakemin bir araya geldiği yer
Arap Yarımadası
Lîne
Kuzey
500 km 400 300 200 100 0

Daha çok insan ölüp yok olsun, her iki tarafın da gücü azalsın ve bu şekilde kısas yapılmasın diye Osmân'ın katilleri savaşın devamını istiyorlardı. Bunun içindir ki Şam askerleri, hakem olsun çağrısıyla mushafı kaldırdıklarında ve Ali b. Ebî Talib de bu çağrıya karşılık verip savaşın ve kan akıtmanın durdurulması emrini verdiğinde korkuya kapıldılar. Hz. Ali'nin bu yöndeki kararına engel olmaya çalıştılar, ancak savaş durdu. Savaşın durmasıyla da oynamaya çalıştıkları oyun ellerinde patladı ve Ali'ye karşı çıkmaktan başka bir yolları kalmadı. Bunun içindir ki "Hüküm ancak Allah'ındır" sloganını icat ettiler ve her iki taraftan uzak durup kendilerini korumaya koyuldular.

Ahdâs ve Ahâdîs Fitnetu'l-Herc, sh. 147

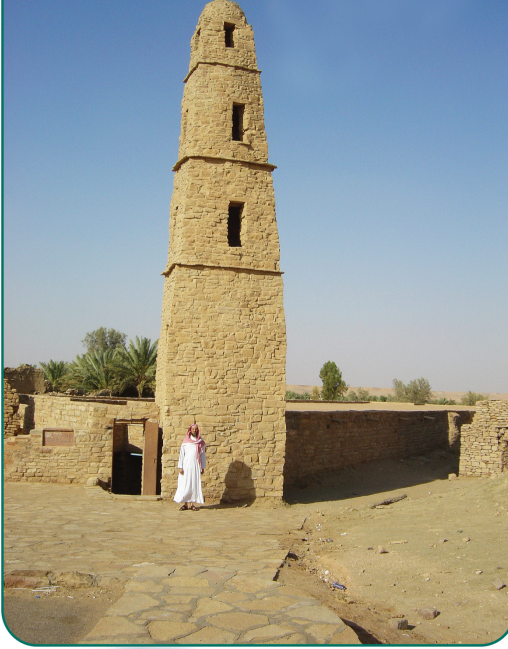
Dûmetu'l-Cendel: Vâkidî'den gelen bir rivayette ise adı Dûmâu'l-Cendel olarak gelmiştir. İbnu'l-Fakîh de böylesi bir okuyuşu Medinelilerin işi olarak görmüş ve Dûm b. İsmâil b. İbrahim'e nisbeten bu isimle anıldığını söylemiştir. Zeccâcî ise Dûmân b. İsmâil'e nisbeten bu ismi aldığını ileri sürer. Hz. İsmâil'in Dûm isminde bir oğlunun olduğu, bu ismin zamanla evrilerek bu şekli aldığı da söylenir.

İbnu'l-Kelbî şöyle der: Aslı, Dûmâ b. İsmâil'dir. Hz. İsmâil'in Tihâme'de çocukları çoğalınca Dûmâ b. İsmâil oradan ayrılıp Dûma denilen yere yerleşti ve burada bir kale inşa etti. Bundan dolayı buraya Dûmâ denildi, kale de bu isme nisbet edildi. Dûmetu'l-Cendel, Dimaşk'a (Şam'a) yedi gün uzaklığındadır ve Dimaşk ile Medine arasındadır."

Ebû Sa'îd şöyle der: "Dûmetu'l-Cendel, beş fersah uzunluğunda çukurca bir yerdir. Batısından çıkan bir pınar da bölgedeki hurma ve ekinleri sular. Kalesinin adı ise Mârid'dir ve ulaşılması zordur. Kale kayalık üzerinde (Cendel'de) inşa edildiği için bölgeye Dûmetu'l-Cendel ismi verilmiştir."

Ebû Ubeyd es-Sukûnî şöyle der: "Dûmetu'l-Cendel, Tay' dağı yakınlarında, Şam ile Medine arasında bir kale ve üç köyden oluşan bir yerdir. Kelb kabilesinden olan Kinâne oğulları bu kalede yaşarlardı. Dûma da bu köylerden biridir. Vâdi'l-Kurâ ile Teymâ arası dört günlük bir mesafedir. Bu üç köy de Dûma, Sekâka ve Zu'l-Kâre'dir. Dûma'da içinde sığınılacak bir kale bulunur. Kalenin içinde ise Mârid adında sağlam ve ulaşılması zor bir sur vardır. Kale de Ukeydir el-Melik b. Abdulmelik b. Abdilhayy b. A'yâ b. el-Hâris b. Muâviye b. Halâve b. Ubâme b. Seleme b. Şukâme b. Şebîb b. es-Sukûn b. Eşres b. Sevr b. Ufeyr'e aittir. O da Kinde es-Sukûnî el-Kindî'dir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hâlid b. el-Velîd'i Tebûk'ten buraya yönlendirmiş ve (Ukeydir için) ona: "Onu vahşi hayvanları avlarken göreceksin" buyurmuştur. Gece vakti yabani bir inek gelip de boynuzlarını kaleye sürtünce inip avlamak istemiş, ancak Hâlid saldırıp Ukeydir'i esir almış, kardeşi Hassân b. Abdilmelik'i de öldürmüştür. Daha sonra Hâlid zor kullanarak burayı fethetmiştir. Sonraları Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem), Ukeydir'le cizye vermeleri şartıyla anlaşmış, ona ve Dûma ahalisine güvence vermiştir. Ukeydir Hıristiyan birisiydi. Kardeşi Hureys Müslüman olunca, Peygamberimiz elinde bulunanları kendisine bırakmıştır. Peygamberimizden sonra Ukeydir anlaşmayı bozmuş Ömer b. el-Hattâb onu, bölgede İslam dinine muhalif olanlarla birlikte Hîre'ye sürmüştür. Ukeydir, Aynu't-Temr'e yakın bir yerde yerleşmiş, orada evler inşa edip adına da Dûma demiştir.

Kalesinin adına nisbeten yöreye Dûmâ denildiği de söylenir. Bu yer Vadi'l-Kurâ'dadır, ayakta olup yeri bilinmekle birlikte harap durumdadır. Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 2, sh. 487

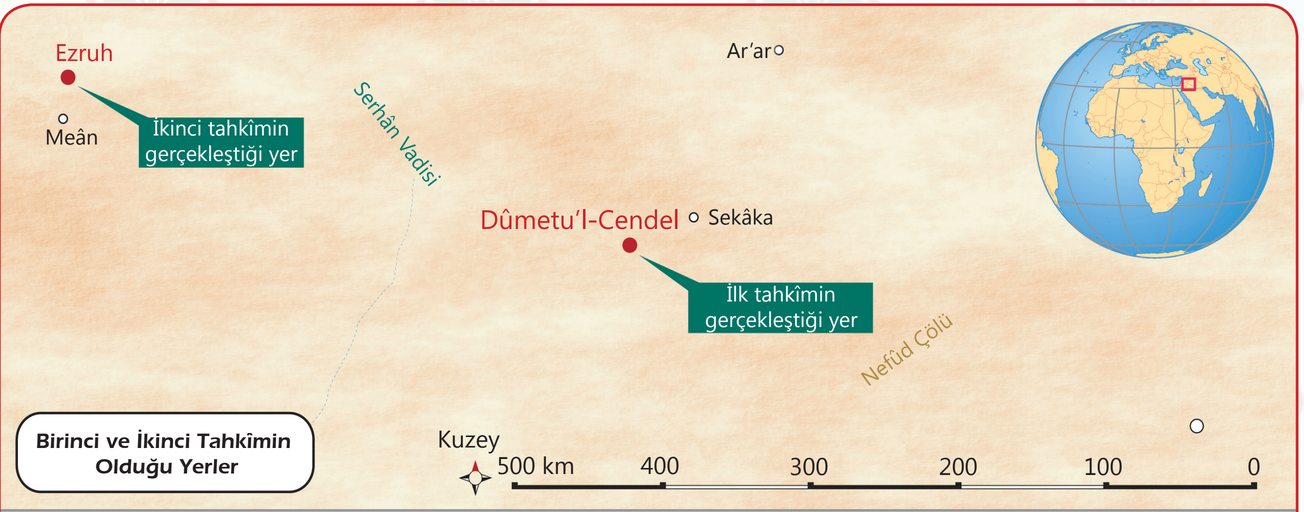
Müellif, Dûmetu'l-Cendel'deki Ömer b. el-Hattâb Mescidi'nin önünde görülüyor

Yazarın Objektifinden

Dûmetu'l-Cendel'de Mârid Sarayı (Ukeydir b. Abdilmelik Sarayı)

Zührî anlatıyor: Şam askerleri mushaflarını ortaya koyup karşı tarafı bu mushafın hükmüne davet edince, Iraklılar bu çağrıya olumlu karşılık verdi ve orada iki hakem seçtiler. Iraklılar Ebû Mûsa el-Eş'arî'yi seçerken Şamlılar Amr b. el-Âs'ı bu konuda hakem tayin ettiler. Hakemler seçildikten sonra da Sıffîn'de bulunan her iki taraf Müslümanları orayı terk ettiler. İki hakem, Kur'ân'ın kabul ettiğini kabul edip, reddettiğini reddetme, Ümmet-i Muhammed'e hayırlı olanı seçme, bunun için Dûmetu'l-Cendel'de bir araya gelme, orada bir araya gelinemediği taktirde bir sonraki yıl Ezruh'ta toplanma üzerine anlaştılar. Hz. Ali'nin işi bu şekilde bağlamasının ardından Harûrîler (Hariciler) buna karşı çıktılar ve Ali'ye isyan ettiler. Haricilerin ilk ortaya çıkışı da burada oldu. Hz. Ali'ye karşı savaş açtılar ve gerekçe olarak: "Yüce Allah'ın hüküm verdiği bir şeyde insanı hakem olarak tayin ediyorlar!" dediler. Yine dedikleri arasında: "Yüce Allah'tan başka kimse hüküm veremez!" vardı. Bunlara dayanarak Hz. Ali'yle bir savaşa girdiler.

İki hakem, Ezruh'ta bir araya geldiklerinde, oraya gelen diğer insanlarla birlikte Muğîre b. Şu'be yanlarına geldi. İki hakem, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb ve Abdullah b. ez-Zübeyr'e haber göndererek yanlarına birçok adam alıp gelmelerini istediler. Muâviye de Şam ahalisiyle birlikte Ezruh'a geldi. Ancak Ali ve Iraklılar gelmek istemediler. Bunun üzerine Mûğîre b. Şu'be, Kureyş'ten görüş sahibi birkaç kişiye: "Kişi, kendi yanından bir görüşle, hakemlerin bir araya gelip gelemeyeceğini bilebilir mi?" dedi...

Ürdün topraklarında bulunan ve tahkim olayının gerçekleştiği yer olan Ezruh'tan değişik görüntüler

TAHKİM SÖZLEŞMESİ METNİ

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

1- Bu, Ali b. Ebî Talib ve taraftarları ile Muâviye b. Ebî Süfyân ve taraftarlarının, Yüce Allah'ın Kitabı ile Peygamberinin sünneti gereğince kendi rızalarıyla kabul ettikleri bir sözleşmedir.

2- Bu sözleşmeyi Ali, Iraklılardan burada olanlar ve olmayanlar adına; Muâviye de Şamlılardan burada olanlar ve olmayanlar adına kabul etmiştir.

3- Başından sonuna kadar Kur'ân neye hükmediyorsa ona uyacak, yapılmasını emrettiği şeyleri yapacak, nehyettiği şeyleri de terk edeceğiz. Buna karar verip buna razı olduk.

4- Hakem olarak Ali ve taraftarları Abdullah b. Kays'a (Ebû Mûsa el-Eş'arî'ye), Muâviye ise Amr b. el-Âs'a razı olmuştur.

5- Ali ve Muâviye, Kur'ân'ı rehber edineceklerine, Kur'ân'da yazılanlar DIŞINDA hüküm için başka şeylere başvurmayacaklarına, Kur'ân'da hükmü bulunmayan konularda Resûlullah'ın birlik ve beraberliği sağlayan sünnetine başvuracaklarına, bu sünnete aykırı şeylere dayanıp muhalefet etmeyeceklerine, bu konuda şüpheli şeylere dayanmayacaklarına dair Abdullah b. Kays ile Amr b. el-Âs'a, Yüce Allah ve Resûlü adına söz ve güvence verdiler.

6- Abdullah b. Kays ile Amr b. el-Âs, Yüce Allah'ın Kitabı ve Peygamberinin sünnetine göre verilecek hükme razı olacaklarına, başka şeylere dayanıp da bu hükme muhalefet etmeyeceklerine dair Yüce Allah adına Ali ve Muâviye'den söz ve güvence almışlardır.

7- Hakemler haktan sapmadıkları sürece, verilen hükme bazıları razı olsa da, olmasa da, hüküm verme konusunda can, mal, saç, ten, aile ve çoluk çocukların güvenliğinden yana her iki taraftan güvence almışlardır. Yüce Allah'ın Kitab'ındaki hakka göre verdikleri hüküm sonrası olası bir durumda yardımcıları ümmet olacaktır.

8- Hüküm verilmeden önce hakemlerden biri vefat ederse, daha önce varılan söz ve güvenceler aynen geçerli olmak suretiyle temsil ettiği taraf onun yerine adil ve salih olan başka birini tayin edebilirler.

9- Bu davada hüküm verme süreci henüz tamamlanmadan iki liderden (Ali veya Muâviye) biri ölecek olursa, taraftarları onun yerine, adaletine razı oldukları başka birini seçebilirler.

10- Sözleşme her iki taraf arasında barışı ve silahların bırakılmasını öngörmüştür.

11- Sözleşmede belirttiğimiz maddeler çerçevesinde her iki lider, hakem ve taraflar arasında muhakeme başlamıştır. En yakın şahidimiz Yüce Allah'tır ki, şahit olarak O yeterlidir. Sözleşme maddelerine muhalefet edip, hadlerini aşarlarsa verecekleri hükümden ümmet beridir ve onlara ne bir ahit, ne de güvence vardır.

12- Hüküm verilene kadar tüm insanların canları, aileleri, çocukları ve malları güvende olacaktır. Silahlar bırakılmış ve yollar güvenli olmuştur. Her iki taraftan burada bulunmayanlar, bulunanlarla aynı haklara sahiptir.

13- Hakemler Irak ile Şam'a aynı uzaklıkta, ortada bir yerde görüşmelerini yapacaklardır.

14- OnlarıN yanında yine ancak hakemlerinE razı olacağı kimseler bulunabilecektir.

15- Hüküm verme süresi Ramazan ayı bitene kadardır. Hakemler hüküm verme işini erkene almak isterlerse alabilir, süreyi uzatmayı uygun görürlerse de süreyi uzatabileceklerdir.

16- Süre bitimine kadar hakemler, Yüce Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünnetine göre bir hüküm veremezlerse, başta savaş sonrası durum ne ise taraflar aynı tavırda sayılacaklardır.

17- Bu maddeleri gözetme konusunda ümmet Allah adına söz ve güvence vermiş sayılacaktır. Bu sözleşmeyi inkar eden, maddeleri gözetmeyip haksızlık yapan veya muhalefet eden karşısında tek bir el gibi olacaktır.

Bu sözleşme maddelerine Iraklıları temsilen Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyn, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Câfer b. Ebî Tâlib, Eş'as b. Kays el-Kindî, Eşter b. el-Hâris, Sa'îd b. Kays el-Hemedânî, Hâris b. Abdilmuttalib'in iki oğlu Husayn ve Tufayl, Ebû Sa'îd b. Rabîa el-Ensârî, Abdullah b. Habbâb b. el-Eret, Sehl b. Huneyf, Ebû Bişr b. Ömer el-Ensârî, Avf b. el-Hâris b. Abdilmuttalib, Yezîd b. Abdillah el-Eslemî, Ukbe b. Âmir el-Cühenî, Râfi' b. Hudeyc el-Ensârî, Amr b. el-Hamik el-Huzâ'î, Nu'mân b. Aclân el-Ensârî, Hucr b. Adiy el-Kindî, Yezîd b. Hüceyye el-Kindî, Mâlik b. Ka'b el-Hemedânî, Rabîa b. Şurahbîl, Hâris b. Mâlik, Hucr b. Yezîd ve Ulbe b. Huceyye şahittirler.

Şamlıları temsilen ise Habîb b. Mesleme el-Fihrî, Ebu'l-A'var es-Sülemî, Büsr b. Ertaa el-Kuraşî, Muâviye b. Hudeyc el-Kindî, Muhârik b. el-Hâris ez-Zübeydî, Müslim b. Amr es-Sükesî, Abdullah b. Hâlid b. el-Velîd, Hamza b. Mâlik, Subey' b. Yezîd b. Ebcer el-Absî, Mesrûk b. Cebele el-İkkî, Büsr b. Yezîd el-Himyerî, Abdullah b. Âmir el-Kuraşî, Utbe b. Ebî Süfyân, Muhammed b. Ebî Süfyân, Muhammed b. Amr b. el-Âs, Ammâr b. el-Ahvas el-Kelbî, Mes'ade b. Amr el-Utbî, Sabâh b. Cülhüme el-Himyerî, Abdurrahman b. Zi'l-Kilâ, Sümâme b. Havşeb ve Alkame b. Hakem şahittirler. Bu sözleşme hicri 37 yılda, Safer ayının 17'sinde Çarşamba gününde kaleme alınmıştır.[1]

---

[1] Bir çok güvenilir kaynaktan naklen Ali Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fi Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 602-603

TAHKÎM OLAYI

Hakemlerin toplanma zamanı gelince Hz. Ali, Şurayh b. el-Hâris el-Kindî komutasında 400 kişilik bir kuvvet gönderdi. Abdullah b. Abbâs'ı da onlara namaz kıldırmak ve liderlik etmekle vazifelendirdi. Ebû Mûsâ el-Eş'arî de bunlarla beraber hareket etti. Muâviye de 400 kişilik Şam'lı askerlerle birlikte Amr b. al-Âs'ı gön¬derdi.

Dûmetu'l-cendel denilen yerde karşılaştılar. Abdullah b. ez-Zübeyr, Muğîre b. Şu'be ve diğer fikir sahipleri de orada onlarla buluştular. Muğîre b. Şu'be, Kureyş'in ileri görüşlülerinden bazılarına: "Ne dersiniz? Bir insan düşüncesini işleterek hakemlerin (bir konuda) bir araya gelip gelemiyeceğini kestirebilir mi?" diye sordu. "Zannetmiyoruz" dediler.

"Onlarla ayrı ayrı görüşüp, danışarak bunu anlayabileceğimi zannediyorum" dedi. Önce Amr b. el-Âs'dan başladı. Ona: "Ey Ebû Abdillah! Senden soracaklarım hakkında bana bilgi ver. Ali'den ve Muâviye'den ayrılan (i'tizâl eden) bizler hakkında ne düşünüyorsunuz? Bizler, bu savaşta bildiğiniz hususlarda şüpheye düşmüş ve bir kenara çekilip ümmet ictima edinceye kadar öyle kalmayı uygun bulmuştuk" diye danıştı.

Amr şöyle cevap verdi: "Bana göre siz i'tizâl eden grup, iyilerin arkasında, bozguncuların ise önündesiniz."

Muğîre daha sonra Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'ye giderek aynı soruyu ona da sordu; Ebû Mûsâ el-Eş'ârî ona şöyle cevap verdi:"Bana göre sizler, insanların en doğru düşünenlerisiniz. Diğer müslümanlar sizin safınızdadır." Bundan sonra Muğîre, kendi grubuna gelerek bu iki hakemin aynı görüşte birleşemeyeceğini söyledi.

Hakemler bir araya gelmeden önce Abdullah b. Abbâs, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'ye şu tavsiyede bulundu: "Sen insanların en faziletlisi olduğun için Hz. Ali seni böyle bir işe karıştırmak istemeyerek senin hakemliğine razı olmadı. Hakemliğe senden önce çok kimse teklif edilmiş, müslümanlar senden başkasına razı olmamıştır. Bence bu tahkim işi muhakkak müslümanlar için arzu edilmiş en kötü bir şeydir. Unuttuysan hatırla ki Hz. Ali'ye Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a bi'at edenler bi'at etmiştir. Hz. Ali'de onu halifelikten uzaklaştırmayı gerektiren hiç bir haslet yoktur. Buna karşılık Muâviye'de de onu halifeliğe yaklaştıracak bir meziyet yoktur."

Muâviye de, Amr b. el-Âs'a Ebû Mûsâ ile buluşmak üzere giderken şunları tavsiye etti: "Ey Ebû Abdillah! Irak'lılar Ali'yi, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'ye kötü gösterdiler. Ben ve Şam'lılar ise senden razıyız. Karşına dili uzun, görüşü kısa bir hakem çıkmaktadır. Ciddi olanı al, kesin görüşünü tatbik et, ona kanaatlerini tamamıyla açıklama!"

Hz. Ali'nin ve Muâviye'nin heyetleri Dûmetu'l-cendel'e gidince Muâviye, Amr'la devamlı haberleşiyor ve elçisi ne getirip ne götürdüğünü kimseye sezdirmeden arada mekik dokuyor, Şamlılar da elçiye hiç bir şey sormuyorlardı. Hz. Ali'nin elçisi her gidiş-gelişinde halk İbn Abbâs'a geliyor, Hz. Ali'nin kendisine ne yazdığını soruyor; İbn Abbâs onlara bilgi vermeyince tahminler yürütüyorlar, şöyle şöyle yazmış olabilir, diye devamlı meşgul oluyorlardı. İbn Abbâs onlara: "Hiç düşünmüyor musunuz? Muâviye'nin elçisine bakmıyor musunuz? Ne getirip ne götürdüğünü bilen yok. Muâviye taraftarlarından ses şada çıkmıyor. Sizler ise benim yanımda her gün yorumlar yapıyorsunuz" diyordu.

Şüphesiz Hz. Ali tarafının bu parçalanışının Ebû Mûsâ el-Eş'ârî ve Amr b. Âs'ın ruhlarında da tesiri olmuştur. Ebû Mûsâ, Hz. Ali'nin grubundan değildi. Mesele, onu sadece kendi grubunun onunla birleştiği ve onun etrafında halkalandığı kadar ilgilendiriyordu. Hilâfet hususunda onun görüşü Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'ın halife seçilişlerinde olduğu gibi müslümanlar arasında Şûra yoluyla olmasıydı. Hz. Ali grubu bu görüş ayrılığına düşünce onun nazarında Hz. Ali'nin halifeliği zayıfladı ve hilâfet hususundaki kendi görüşüne daha sıkı sarılmaya başladı.

Fakat Amr b. el-Âs mushafları mızrakların ucuna takma hilesinin Hz. Ali tarafını parçalamak hususunda muvaffak olduğunu görmüş, Hz. Ali'nin grubunu daha çok parçalamak ve hilâfete Muâviye'den daha lâyık kimse bulunmadığını sağlamak için bu tedbirini sonuna kadar devam ettirmesi gerektiğini kararlaştırmıştı. Çünkü Müslümanlar, Hz. Ali ve Muâviye üzerinde ayrılığa düşmüşlerdi. Biri saf dışı edilirse diğeri yerinde kalırdı.

Ebû Mûsâ el-Eş'ârî ve Amr b. el-Âs bir araya gelince Amr, Ebû Musa'ya önce onun söze başlamasını teklif etti. Ebû Mûsâ, Amr'ın önce başlamasını teklif ettiyse de Amr: "Hayır olmaz, ben kendimi senden ileri tutmam. Çünkü senin bir takım gözetilmesi gereken hakların vardır. Bir defa sen benden yaşlısın, Resûlullah ile sohbetin benden önce başlamıştır" diyerek onu ileri sürdü. Ebû Mûsâ, Allah'a hamdü sena ettikten sonra İslâm ümmeti arasında meydana gelen hâdiseleri ve müslümanların ihtilâfa düştüklerini anlattı. Sonra: "Ey Amr! Allah'ın ülfet ettirip birleştirdiği, araları ıslah ettiği bir karara peki de" diye sözü ona verdi.

Amr, Ebû Musa'ya hayır diledikten sonra: "Sözün bir başı, bir de sonu vardır. Sözün başlangıcında anlaşamazsak, başlangıcını unuttuğumuz için sonuna varamayız. Söylediğiniz sözleri, baş vuracağımız bir kitapta

yazalım" diye teklif etti. Ebû Mûsâ razı oldu. Amr bir kağıt istedi ve bir katip çağırdı. Kâtib, Amr'ın kölesiydi. Köle hile yaparak önce Ebû Musa'yı bırakıp Amr'ın sözlerini yazmak istedi. Amr topluluğun huzurunda ona: "Yaz! Sen bize şahitsin. Birimiz sana bir şey yazmayı emredersek diğerinin tasvibini almadan sakın yazma. Birimiz yazma dersek görüşlerimiz birleşmedikçe yazma!" diye emir verdikten sonra yazıya şöyle başlamasını emretti:

Rahman ve Rahîm olan Allah adıyla...

Bu, Abdullah b. Kays (Ebû Musa) ve Amr b. el-Âs'ın üzerinde birleştikleri bir zabıttır. Her ikisi de "hiç bir ortağı olmayan tek Allah'tan başka bir tanrı bulunmadığına ve Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şahadet etmek üzere birbirini tasvip etmişlerdir."

Sonra Amr şöyle dedi: "İkimiz de Hz. Ebû Bekr'in, ölünceye kadar, Resûlullah'ın halifesi olduğuna ve üzerindeki halifelik haklarını yerine getirdiğine şahadet ederiz."

Ebû Mûsâ: "Böyle yaz!" dedi. Amr, Hz. Ömer hakkında da aynı şahadeti ifade etti. Ebû Mûsâ; "Bunu da yaz!" dedi. Sonra Amr: "Osman'ın, Hz. Ömer'den sonra müslümanların icmaı ve Resûlullah'ın sahabilerinin görüş birliği ve rızaları ile halifelik hizmetini yerine getirdiğine, onun da mümin olduğuna şahadet ederiz" deyince Ebû Mûsâ: "Allah hakkı için bu, bizim görüşeceğimiz mesele değildir" diye itiraz etti. Amr: "Osman zalim olarak mı, zulme uğrayarak mı öldürülmüştür?" diye sordu. Ebû Mûsâ: "Elbette zulme uğrayarak öldürülmüştür" karşılığını verdi. Amr: "Peki, Allah, mazlumun velisine, onun kanını dava etme yetkisi vermemiş midir?" diye sordu. Ebû Mûsâ: "Evet" dedi. Amr: "Osman'ın Muâviye'den daha yakın bir velisi olduğunu biliyor musun?" diye sordu. Ebû Mûsâ: "Hayır" cevabını verdi. Amr: "O halde Muâviye'nin Osman'ın katilini nerede olursa olsun takib etme ve öldürünceye kadar veya aciz kalıncaya kadar hakkını arama hakkı yok mudur?" diye sordu. Ebû Mûsâ: "Evet" dedi.

Bütün bunlar tutanağa geçirildi. Sonra Amr: "Biz, Osman'ı Ali'nin öldürtmüş olduğunu, kesin delil ikame edeceğiz" dedi. Ebû Mûsâ buna şöyle karşılık verdi: "Bu, İslâm'da yeni çıkmış bir olaydır. Biz, Allah için bir araya geldik. Bunları bırak da Allah'ın Muhammed ümmetini karıştıracağı bir karara peki de!"

Amr: "Nedir o?" diye sordu Ebû Mûsâ: "Biliyorsun ki Iraklılar Muâviye'yi, Şamlılar da Ali'yi kıyamete kadar sevmezler. İkisini de halifelikten azledelim. Abdullah b. Ömer'i halife seçelim. Ne dersin?" diye sordu.

Amr b. el-Âs, Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin bütün söylediklerini cazip buldu ve onu tasvip etti. Fakat: "Sa'd hakkında ne dersin?" diye sordu. Ebû Mûsâ kabul etmedi. Amr başkalarını teklif ettiyse de Ebû Mûsâ, Abdullah b. Ömer'den başkasını kabul etmedi. Amr, yazılan zaptı beraberce mühürledikten sonra aldı ve dürerek ayağının altına koydu. Sonra Ebû Musa'ya şöyle sordu: "Peki, Iraklılar Abdullah b. Ömer'e razı olurlar da Şamlılar razı olmazlarsa onlarla savaşılacak mı? Aksi olursa Iraklılarla savaşılacak mı?" Ebû Mûsâ: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Amr, Ebû Musa'ya şöyle dedi: "Madem ki bu işte müslümanlar için hayır ve fayda gördün, haydi, halka bunu bildir, her iki halifeyi de azlet, halifeliğe lâyık gördüğün zatın ismini de duyur." Ebû Mûsâ: "Kalk, sen duyur, sen buna daha lâyıksın" dedi. Amr: "Senin önüne geçmeyi arzu etmem, insanlara benim söylememle senin söylemen arasında fark yok. Sözümüz birdir. Haydi doğruyu söyle" dedi. Ebû Mûsâ kalktı. Allah'a hamdü sena ve Resûlüne salâtü selâmdan sonra şöyle hitabetti:

"Ey insanlar! Biz meselemizi görüştük. Bu hususta emniyet, salâh ve dağınık grupları birleştirme, kan dökmeyi önleme, ülfeti sağlama bakımlarından mümkün olan en uygun görüşü tespit ettik. Ali'yi ve Muâviye'yi halifelikten azlettik. Ben, Ali'yi şu sarığımı çıkardığım gibi hilâfet makamından çıkardım. Bir başka zatı halife seçtik. Resûlullah'a bizzat sahabi olmuş, babası da Resûlullah ile sohbet etmiş ve ilk müslümanlar arasında kendini göstermiş olan bir zatı, Abdullah b. Ömer'i seçtik" demiş, sonra onu övmüş ve halkı ona bi'at etmeye teşvik etmiş ve kürsüden inmiştir.

Sonra Amr b. el-Âs kürsüye çıkıp Allah'a hamdü sena ve Resûlüne salâtü selâmdan sonra şöyle hitap etmiştir: "Ey insanlar! Ebû Mûsâ Amr b. Kays el-Eş'ârî, Ali'yi halifelikten azletmiş ve onu talip olduğu bu mansıbdan uzaklaştırmıştır. O onu çok iyi biliyor. Ben de onunla birlikte Ali'yi halifelikten azlettim ve Muâviye'yi benim ve sizin üzerinize halife seçtim. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî de şu vesikada Osman'ın mazlum bir şekilde ve şehit edilerek öldürüldüğünü, Osman'ın velisinin nerede olursa olsun onun kanını dava etme hakkı olduğunu kabul etmiştir. Muâviye ise bizzat Resûlullah ile sohbet etmiş, babası da Resûlullah'a sahabi olmuştur." Amr daha sonra Muâviye'yi methetmiş ve halkı ona tâbi olmaya teşvik etmiş, kürsüden inmiştir.

Bunun üzerine Ebû Mûsâ: "Amr yalan söylüyor. Biz, Muâviye'yi halife seçmedik. Muâviye'yi de Ali'yi de beraberce halifelikten azlettik" diye feryat etmiş; Amr ise: "Abdullah b. Kays yalan söylüyor. Ali'yi azletmiş, Muâviye'yi azletmemiştir" diye karşılık vermiştir.

Böylece Muğîre b. Şu'be'nin bu iki hakemin anlaşamayacağına dair feraseti tahakkuk etmiş; bu meseleyi

kökünden halletmeye muvaffak olmaları onlar için mümkün olmamıştır. Çünkü Ebû Mûsâ, kendini Hz. Ali ve taraftarlarının davasına bağlı görmemiş, Hz. Ali'nin yararına olmamakla beraber Allah'ın Kitabı'na uygun gördüğü şekilde hüküm vermeyi tercih etmiştir. Halbuki tahkim akdinin hedefi, Hz. Ali'nin hilafete lâyık olduğunun tespiti idi. Allah'ın hükmü ise Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin tercih ettiği gibi Hz. Ali ve Muâviye'den başka ve müslümanların ittifakla kabul edebileceği bir şahsın halife seçilmesiydi. Bu her iki grubun ayrılmalarına sebep olan şeyin ortadan kaldırılması için en uygun bir yoldu. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'nin onlardan birini diğerine baskın çıkarmada bir çıkarı yoktu. Hz. Ali ve taraftarlarının onu tercih etmeleri, onları müdafaa etmesi için değildi. Bu yüzden Amr b. Âs'la birlikte oturduğu karar masasında buna riayete mecbur olmadı. Fakat o böyle bir politika takib etseydi Amr'ı mat edebilirdi. Çünkü Muâviye, Hz. Osman'ın kanını dava etmeye yetkili değildi. Onun kanını dava etmeye yetkili olanlar olsa olsa Hz. Osman'ın çocukları olurdu. Muâviye, Umeyye ailesinin diğer fertlerinden farklı değildi. Şayet o, Hz. Osman'ın kanını davada yetkili olsaydı bunu diğerleri gibi Hz. Ali'ye bi'at etmek suretiyle sulh yolundan hareket ederek talep etme hakkı olurdu. Ayrıca Hz. Ali'ye bi'at ettikten sonra Hz. Osman'ın katlında rolü olanların durumunu ele almasını ona arz ederdi.

Fakat Muâviye, tam aksini yaptı. Hz. Osman'ın kan davasını bey'attan öne aldı. Bu hal onu Hz. Ali'yi Hz. Osman'ın öldürülmesi entrikasını tertipleyenlerden biri olduğunu iddia etmeye şevketti. Halbuki bunun isbatı mümkün değildi. Ancak Hz. Osman'a isyan edenler, daha önce de işaret edildiği gibi, Hz. Ali'nin ordusuna katılmışlardı. Muâviye bunu değerlendirmiştir. Hâlbuki Muâviye'nin yanlış tutumu Hz. Ali'yi isyancıları safına kabul etmeye ve Hz. Osman'ın davasına bakmayı ihmal etmeye mecbur kılmıştı. Çünkü Muâviye'nin Hz. Ali'ye karşı baş kaldırması Hz. Osman'ın davasından daha mühimdi. Eğer Ebû Mûsâ, Hz. Ali ve taraftarlarının politikasını izleseydi Hz. Ali'ye Müslümanların çoğunluğunun bi'at etmesi yönünden de Amr'ı mat edebilirdi. Çoğunluğun ona bi'at etmiş olması onun halifeliğinin tahakkuku için kâfi idi. Muâviye'nin ona baş kaldırması bunu zedelemezdi. Çünkü halifelik Müslümanların çoğunluğunun seçimiyle gerçekleşir ve icma etmeleri gerekmezdi. Böylece Muâviye'nin onların kararına boyun eğmesi gerekir, sonra da Hz. Ali'den Hz. Osman'ı öldürenlerin kısas edilmelerini taleb ederdi.

Şüphesiz bu tahkim olayının hukukî bakımdan hiç bir değeri yoktur. Çünkü her iki hakem bu hususta iki tarafı da bağlayıcı bir kararda ittifak etmemişlerdir. Fakat siyasî bakımdan Muâviye ve taraftarları için bir siyasî başarı olmuştur. Bununla Muâviye, muhakkak bir hezimetten kurtulabilmiş ve Hz. Ali taraftarları arasında büyük bir ayrılık meydana getirebilmiştir. Hz. Ali'nin seçtiği hakemi Hz. Ali'yi halifelikten azletmeye sevk edebilmiştir. İşte bu, bir siyasî zaferdir. Bunun hususi bir önemi vardır.

Abdülmüteâl es-Sa'dî, *İslam Tarihinde En Mühim Kararlar*, Çev. Prof. Dr. Yusuf Kılıç

Mısır Kahire'deki Amr b. el-Âs Camii

Hâriciler Fitnesi

Tahkîm olayı yeni bir fitnenin daha ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Eş'as b. Kays, tahkîm olayı için yazılan sözleşme ile insanları dolaşıp bu sözleşmeyi henüz onlara okurken aynı süre zarfında Hariciler fitnesi baş gösterdi. Hâriciler topluluğu müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib'in taraftarları arasında çıktı ve Şamlılardan bunlara tek bir kişi dahi katılmadı. Zira Şamlıların tümü tahkîm olayına razı olmuş, hakemlerin vereceği kararı beklemekteydiler. Oysa Iraklılar, sözleşmeyi okuyan Eş'as'a: "Adamları hakem mi tayin ettin! Allah'tan başka hüküm verecek kimse yoktur!" diye bağırmaya başladılar. Bu sözü ilk söyleyen kişi Urve b. Udeyye adında birisiydi.[1]

Müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib, savaş sonrası henüz Kûfe'ye varmadan ordusundan 12.000 kişi ayrıldı. İşte Hâriciler bunlardır. Bunlar Kûfe'den de ayrılıp Harûra'ya yerleştiler ve müminlerin emiri Ali adına olan bir çok şeyi tanımadılar. Ali b. Ebî Tâlib müzakere için yanlarına Abdullah b. Abbâs'ı gönderdi. İbn Abbâs, bu görüşme sonucu içlerinden birçok kişiyi de ikna etmiştir. Ardından Ali b. Ebî Tâlib bizzat kendisi yanlarına gitti ve müzakerelerde bulundu. Bu görüşme sonucunda da birçok kişi tövbe edip Allah'a döndü. Kalanları ise inat ve küfürlerinde ısrar ettiler. Hz. Ali onlara, savaş sonrası başta tahkîm olayını kabul ettiklerini hatırlatınca, onlar: "O zaman hata etmiştik ve Allah'a geri tövbe ettik, döndük. Ya sen de bizim gibi tövbe edersin, ya da Yüce Allah'ın hükmüne razı olana dek seninle savaşırız!" karşılığını verdiler.[2]

Halife Ali, Hâricilerin yaptıkları kötü işler ve söyledikleri çirkin şeyler hakkında objektif olarak düşünüp doğru yola tekrar gelmeleri için zaman vermek istedi ve onlara dokunmadı. Ancak zamanla Râşid Hilafet devletine çok büyük bir tehlike arzetmeye başladılar. Güvence altında olanları öldürmeye başlamaları üzerine halife Ali b. Ebî Tâlib, akla ve şeri hükümlere dönmeleri için görüşmelerde bulunmak üzere peşpeşe ashabından heyetler gönderdi. Ancak bu uğraşı olumlu bir sonuç vermedi; hatta aksine müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib'in gönderdiği o sahabilerden bazılarını öldürdüler.

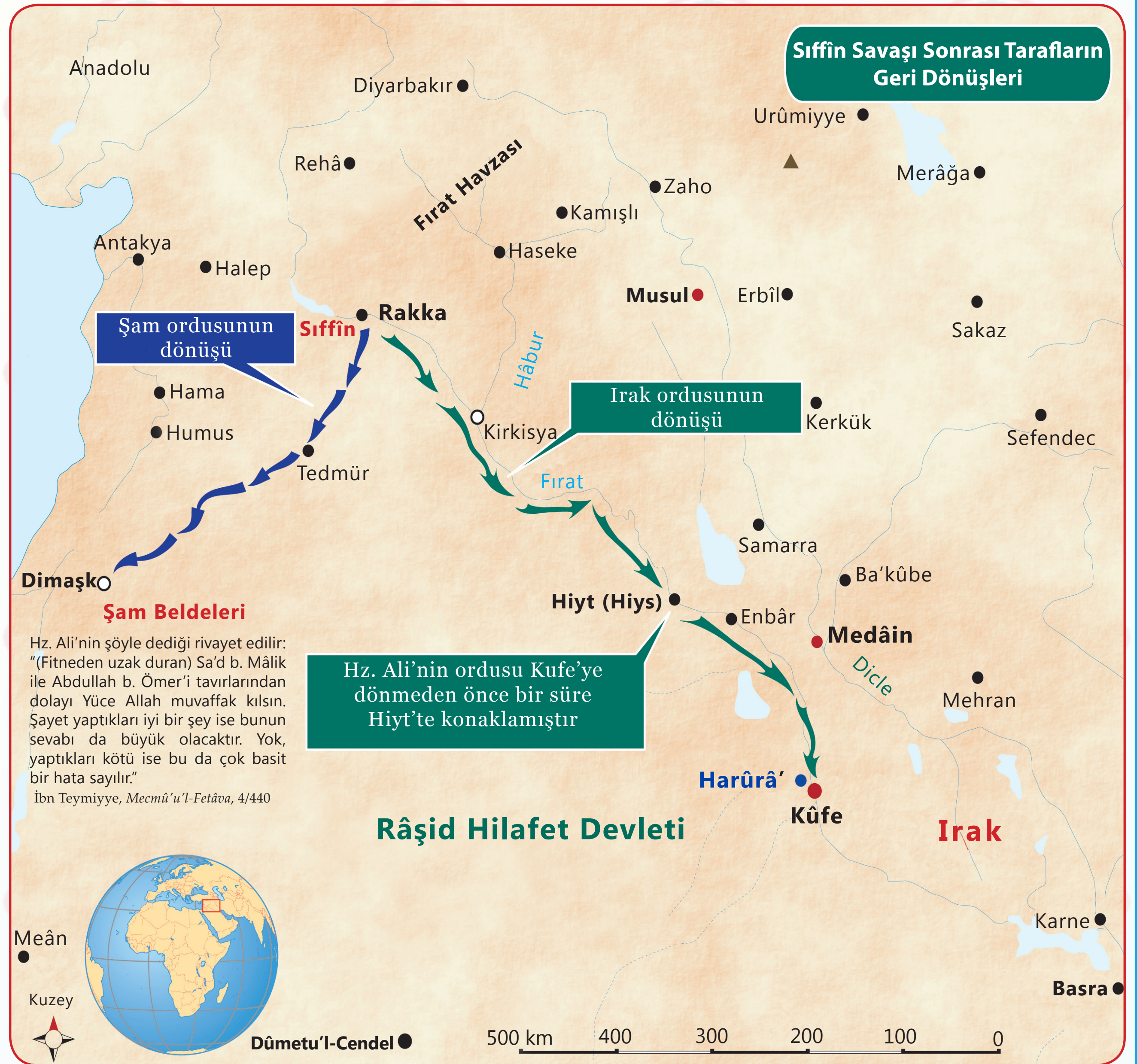
Sıffîn savaşı sonrası Hâricilerin, tahkîm olayını Yüce Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeme şeklinde görüp toplu olarak ayrılmaları Irak ordusuna acı bir darbe indirmiştir. Sonrasında Hz. Ali'den ayrıldılar, onu tekfir edip ondan beri olduklarını açıkladılar. Hârûra adında bir yerde toplandıkları için Harûriler olarak da anılırlar. Bunun üzerine Halife Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Abbâs'ı yanlarına göndermeyi gerekli görmüştür. İbn Abbâs onlarla müzakere edince içlerinden bir çok kişi onunla geri dönmüştür. Sonra bizzat Ali b. Ebî Talib kendisi yanlarına gitmiş ve onlarla görüşmüştür. Bu görüşme sonucunda da birçok kişi ona itaat edip Kûfe'ye dönmüştür. Ancak daha sonra, Hz. Ali'nin tahkîmi reddettiği ve tövbe ettiği için onunla birlikte geri döndükleri söylentisini yaydılar. Bu, Ali b. Ebî Tâlib'in kulağına gidince bir hutbe verip bunun gerçekdışı olduğunu açıkladı. Bunun üzerine mescidin dörtbir yanından: "Hüküm ancak Allah'ındır!" diye bağrışmaya başladılar. Hz. Ali de: "Bu hak bir sözdür; ancak bu sözle batıl bir şey kastedilmektedir!" karşılığını verdi. Sonra onlara şöyle dedi: "Sizlere şu üç hakkı tanıyoruz: Mescitlere girmenize engel olmayız. Ganimetten payınızı size veririz. Fesat çıkarmadıktan sonra da sizinle savaşmayız." Ancak Hâriciler bu teklife razı olmadılar ve bu durum, beraberinde Nehrevân savaşını getirdi. Bu savaşı inşaallah Atlas'ın ileriki sayfalarında ele alacağız.

Ebû Sa'îd el-Hudrî der ki: Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) yanındaydık ve ganimet mallarını taksim ediyordu. O esnada Temîm oğullarından Zu'l-Huvaysira adında bir adam geldi ve: "Yâ Resûlallah! Adil bir şekilde paylaştır!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): *"Yazık sana! Eğer ben adil olmayacaksam kim olacak!"* karşılığını verdi. Ömer b. el-Hattâb: "Yâ Resûlallah! İzin ver de şunun boynunu vurayım!" deyince, Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: *"Bırak! Onun öyle arkadaşları olacak ki namazlarını gördüğünüzde kendi kıldığınız namazı, oruçlarını gördüğünüzde de kendi tuttuğunuz orucu çok değersiz bulacaksınız. Kurân'ı okuyacaklar; ancak okudukları boğazlarından öte gitmeyecektir. Hani ok hedefi deler geçer de avcı okun demirine bakar bir şey (kan) bulamaz. Okun ağaç kısmına bakar yine bir şey bulamaz. Sonra okun girdiği yere bakar bir şey bulamaz. Okun tüyüne bakar yine bir şey bulamaz. Ok hedefi delip geçmiş, ancak oka bir şey bulaşmamıştır. Onlar da bu okun hedefi delip geçmesi gibi İslâm'a girer, ancak bir şey nasiplenmeden çıkarlar. Başlarında siyah bir adam vardır. Kolunun biri (sakat olup) kadın memesinin ucu gibi, sallanan bir et parçası gibidir. Müslümanlar ayrılığa düştüğü bir zaman da ortaya çıkacaklardır."*[3]

[1] Dr. Muhammed Seyyid el-Vekîl, *Cevletun Târihiyyetun fî Asri'l-Hulafâi'r-Râşidîn*, sh. 580

[2] Dr. Muhammed Seyyid el-Vekîl, *Cevletun Târihiyyetun fî Asri'l-Hulafâi'r-Râşidîn*, sh. 580

[3] *Sahîh-i İbn Hibbân*

Harûrâ: Sıcak rüzgardan (Sam yelinden) türemiş bir kelime olabilir. Bu rüzgâr, gece vakti de gündüz gibi sıcak olur. Bir arazi parçası olarak bakılarak kelime müennes olarak gelmiş olabilir. Harûrâ'nın Kûfe'nin dışında bir köy olduğu söylenir. Kûfe'ye iki mil uzaklıkta olduğu da söylenir. Ali b. Ebî Tâlib'e karşı çıkanlar Hâriciler gelip buraya yerleşmiş ve bu bölgenin adıyla da (Harûriyyîn) anılır olmuşlardır. İbnu'l-Enbârî, Hârûrâ'nın küçük bir kasaba olduğunu söyler. Ebû Mansûr ise şöyle der: "Harûriyye, isyancılardan Harûrîlerin (Haricilerin) yerleştikleri Kûfe dışında bir yerdir. Hz. Ali'ye karşı geldiklerinde, kendi hükümlerini verdikleri ve ilk toplandıkları yerdir." Dehnâ'da adına Harûrâ Kumluğu denilen engebeli kumluk bir arazi gördüm.

Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 2, sh. 245

Nevevî, **Sahîh Müslim Şerhi** adlı eserinde der ki: "Peygamberimizden gelen rivayetler açık bir şekilde Hz. Ali'nin haklı olduğunu, Muâviye tarafının ise çeşitli yorumlara dayanan asi bir topluluk olduğunu göstermektedir. Ancak aynı rivayetler yine açık bir şekilde her iki tarafın da mümin olduklarını, bu savaşı yapmakla dinden çıkmadıklarını ve fasık olmadıklarını ifade etmektedir. Bundan dolayıdır ki Ali b. Ebî Tâlib, Cemel ashabıyla savaştığı için üzülüp acı duymuş, Sıffîn savaşı sonrası da: "Şayet işin buraya kadar varacağını bilseydim buna kalkışmazdım" demiştir.

Nehrevân Savaşı (H. 38)

Bazı raviler, Hâricilerin çıkışından önce Ali b. Ebî Tâlib'in, ashabına, bir topluluğun ortaya çıkacağına, bunların, okun hedefi delip geçmesi gibi dinden çıkacaklarına, başlarında da eli sakat bir adamın bulunacağına dair rivayetlerde bulunurdu. Ashabı da bunu ondan defalarca duymuşlardı. Nehrevân ahalisinin (Hâricilerin) savaş için harekete geçmesi üzerine de Ali b. Ebî Tâlib üzerlerine yürüdü. Onlarla arasında da bir sürü olay olmuştu. Hz. Ali, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin Hâricilere eman sancağını kaldırmasını ve gidip onlara şöyle demesini istedi: "Bu sancağın altına gelen güvendedir. Buradan ayrılıp Kûfe ve Medâin'e gidenler de güvendedir. Zira kardeşlerimizi öldürenler dışındaki kişilerle herhangi bir işimiz yok!" Bu çağrı üzerine Hâricilerin büyük bir çoğunluğu oradan ayrıldı. Sayıları dörtbini bulan Hâricilerden geriye bine yakın kişi kaldı ve başlarında da Abdullah b. Vehb er-Râsibî vardı. Bunlar da Hz. Ali'ye doğru harekete geçtiler.

Bunun üzerine İmam Ali, atlı süvarileri öne çıkardı. Okçuları da atlıların arkasına aldı, diğer askerleri de arkaya dizdikten sonra askerlerine: "Onlar başlamadıkça sakın sizler saldırıya geçmeyin!" emrini verdi. Hâriciler: "Hüküm ancak Allah'ındır! Haydi Cennete! Cennete Doğru!" nidalarıyla saldırıya geçtiler. Yaptıkları hücumda ilk olarak atlılarla karşılaşıp onları dağıttılar. Atlıların bir kısmı sağ, bir kısmı da sol kanada çekildiler. Atlıların çekilmesiyle de okçularla karşı karşıya kaldılar. Okçular oklarını yüzlerine saldılar. Atlılar da sağdan ve soldan yanaşıp onları çember içine aldılar. Öndeki askerler de kılıç ve mızraklarla harekete geçince Hâriciler yere yığılıp atların ayakları altında can verdiler. Savaşta liderleri Abdullah b. Vehb, Hurkûs b. Züheyr, Şurayh b. Evfâ ve Abdullah b. Sahbere öldürüldü. Allah cümlesini utandırsın![1]

Ebû Eyyûb el-Ensârî şöyle der: "Mızrağımı Haricilerden birine attığım zaman sırtına saplandı. Ona: "Cehennem sana kutlu olsun ey Allah'ın düşmanı!" dediğimde, bana: "Hangimizin ateşte yanmaya daha layık olduğunu göreceksin!" karşılığını verdi.

Hz. Ali'nin askerlerinden sadece yedi kişinin öldüğü söylenir. Savaş sonrası İmam Ali, Hâricilerin ölüleri arasında dolaşmaya başladı ve dolaşırken de şöyle diyordu: "Yazık size! Sizleri aldatan büyük bir zarara da soktu!" Yanındakiler: "Ey müminlerin emiri! Onları aldatan kim ki?" diye sorduklarında, Hz. Ali şu karşılığı verdi: "Şeytan! Nefs-i emmâre de onları kötülüğe sevketti. Nefisleri çeşitli arzularla onları aldattı, kötülükleri onlara süsleyip püsledi ve kendilerinin galip geleceklerine inandırdı."

Hz. Ali, onlardan yaralı düşenlerin kontrol edilmesini istediğinde dörtyüz kişi çıktılar. Tedavi olmaları için yaralıları kendi kabilelerine teslim etti. Savaş alanına getirdikleri silah ve eşyaları da Müslümanlar arasında paylaştırdı.

Heysem b. Adiy, **Kitâbu'l-Havâric**'de der ki: Nezzâl b. Sebre şöyle nakleder: "Hz. Ali, Nehrevân savaşında ele geçirilen ganimetlerden beşte biri (hums) almadı ve bu payı tamamen sahiplerine iade etti. Bu paydan geriye en son bir kazan kalmıştı da onu da geri verdi."[2]

Hz. Ali'nin, onların askeri karargahlarında bulunan her şeyi aldığı söylenir. Silah, binek hayvanları ile hayvanların üzerindekileri Müslümanların arasında paylaştırdı. Eşya, kadın ve köleleri ise geri döndüğü zaman sahiplerine iade etti. Adiy b. Hâtim, oğlu Tarafe'yi ölüler arasında bulup defnetti. Müslümanlardan bazıları da karşı taraftan ölen yakınlarını defnetmeye başladılar. Bu durum Hz. Ali'nin kulağına gidince: "Onları öldürüp sonra da defnediyor musunuz!? Hemen yola çıkın!" emrini verdi. Bu emir üzerine herkes yola koyuldu. İmam Ali'nin askerlerinden sadece yedi kişi ölmüştü.

Seleme bin Kuheyl'in bildirdiğine göre İmam Ali şöyle demiştir: "Âişe de bilir ki Merve ordusu (yani Hz. Osman'ı katledenler) ile Nehrevan ahalisi, Muhammed'in (sallallahu aleyhi vesellem) diliyle melundurlar."[3]

---

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 320

[2] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 320

[3] Beyhakî, *Delâilu'n-Nübüvve,* cilt 6, sh. 434; İbn Asâkir, *Târîh Dimaşk*, "*Osmân*" maddesi cildi, sh. 454.

Savaşın hicri 38 yılında gerçekleştiği söylenir. Hz. Ali'nin taraftarlarından ölenlerin arasında Yezîd b. Nuveyre el-Ensârî de vardı. Yezîd önde gelen sahabilerden birisiydi. Cennetlik olduğuna dair Resûlullah'ın ona şehadeti vardı. Savaşta ilk öldürülen kişi oydu.[1]

Suveyd b. Ğafele, Hz. Ali'nin şöyle dediğini nakleder: Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) size bir hadis naklettiğim zaman bilin ki gökyüzünden aşağıya düşmem benim için Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) adına yalan söylemekten daha iyidir. Ama kendimden sizlere bir şeyler söylediğim zaman bilin ki savaş da bir hiledir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Ahir zamanda genç yaşlı, kıt akıllı bir topluluk ortaya çıkacaktır. Bunlar en iyi insanların söyledikleri sözleri söylerler. Ancak okun hedefi delip geçmesi gibi onlar da İslam'a öyle geçip çıkarlar. İmanları boğazlarından aşağıya inmez. Onları nerede görürseniz öldürün! Zira onları öldürenler için kıyamet gününde büyük sevaplar vardır."[2]

Ubeydullah b. Ebî Râfi' bildiriyor: Hariciler başkaldırınca ben de Hz. Ali b. Ebî Tâlib'in saflarındaydım. Hariciler: "Hüküm ancak Allah'a aittir" dediklerinde, Ali şöyle karşılık verdi: "Bu, hak bir söz olmasına rağmen kendisiyle batıl bir şey hedeflenmektedir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bizlere bazı insanların özelliklerini anlattı ve bu özellikleri onların saflarında bulunanlarda görüyorum." Sonra boğazına işaret ederek ekledi: "Onlar dilleriyle hak olanı söylüyorlar; ama bu sözleri şuralarını geçmiyor. İçlerinde Yüce Allah'ın en sevmediği kara bir adam bulunmaktadır. Kolunnu birinde, koyunun veya kadının meme ucu gibi bir çıkıntı vardır."

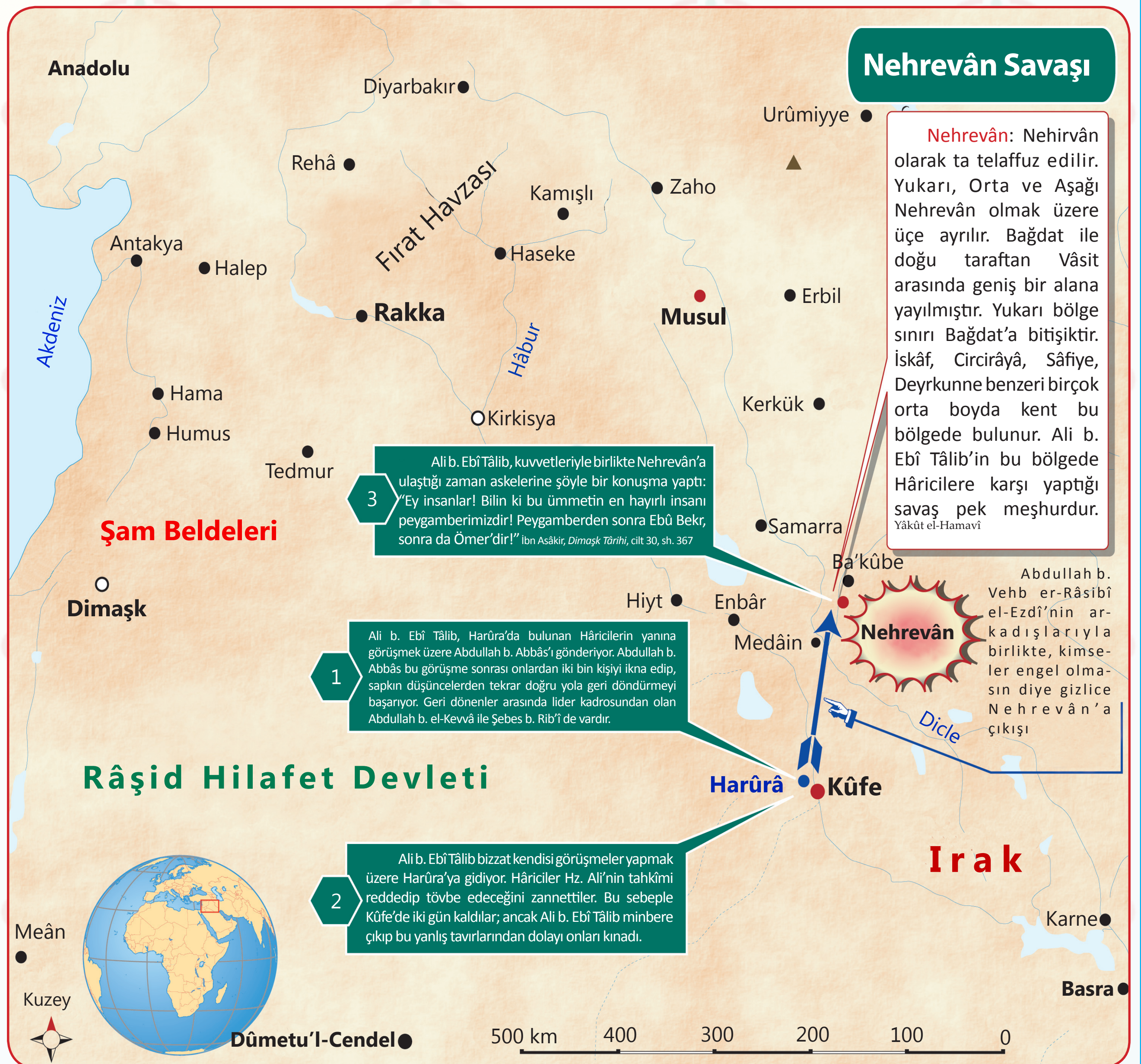
Ali b. Ebî Tâlib onları öldürdüğünde de: "O adamı bulun" emrini verdi. Aradılar; ama bulamadılar. Hz. Ali iki veya üç defa: "Bir daha arayın! Zira vallahi ne ben yalan söyledim, ne de bana yalan söylendi" dedi. En sonunda da sözkonusu adam bir harabede bulundu. Onu getirip Hz. Ali'nin önüne koydular.[3]

Ebû Seleme ve Atâ b. Yesâr bildiriyor: İkisi Ebû Saîd el-Hudrî'nin yanına gelip: "Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Haricileri zikrettiğini hiç işittin mi?" diye sordular. Ebû Saîd şu karşılığı verdi: "Haricilerin kim olduklarını bilmiyorum; ancak Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu işittim: "Bu ümmetin içinde öyle bir topluluk ortaya çıkacak ki, onların namazlarını gördüğünüzde kendi namazınızı çok değersiz bulacaksınız. Kur'ân'ı okuyacaklar; ancak okudukları boğazlarından öteye gitmez. Hani avcı okuna, okun demirine ve girdiği yere bakar da: «Acaba bu avın kanından oka bir şeyler bulaştı mı?» diye nasıl şüpheye düşerse onlar da okun avı delip geçmesi gibi öyle dinden (hiçbir şekilde nasiplenmeden) çıkacaklardır."[4]

Diğer bir rivayet şöyledir: Ebû Saîd dedi ki: Bunu Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğime şehadet ederim! Yine şehadet ederim ki Ali b. Ebî Tâlib onlarla savaştı ve ben de onunla beraberdim. Ali, o (sakat) adamın bulunmasını istedi. Adam bulunup getirildi. Adama baktığımda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) belirttiği özellikte olduğunu gördüm.[5]

---

[1] İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, cilt 2, sh. 87
[2] *Sahîh-i Buhârî* (fadâilu'l-kur'ân 36).
[3] *Sahîh-i Müslim* (zekat 157).
[4] *Sahîh-i Müslim* (zekat 147).
[5] *Sahîh-i Müslim* (zekat 148).

Sıffîn savaşı sonrası Hz. Ali, tartışmalar ve ihanetlerin yaşandığı bir ortamda Kûfe'ye döndü. Dönüşünde askerlerinin içinde bulunan Hâriciler ona karşı durup: "Hüküm ancak Allah'ındır!" dediler ve oradan ayrılıp Harûrâ'da askeri karargâhlarını kurdular. Hz. Ali onlara Abdullah b. Abbâs ve başkalarını gönderdi. Abdullah onlarla müzakereler edip deliller sundu. Birçoğu görüşlerinden vazgeçerken bir kısmı da düşüncelerinde inat etti. İşte bunlar Nehrevân'a gidip yolları kestiler Abdullah b. Habbâb b. el-Eret'i öldürdüler. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib üzerlerine yürüdü ve Nehrevân'da onlarla savaştı.

İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, cilt 3, sh. 32

Hâriciler Neden İmâm Ali'ye İsyan Ettiler?

Hâriciler, "Hüküm ancak Allah'ındır!" sloganını kullandılar ve: "Yüce Allah'ın dini konusunda insanların hüküm vermelerini kabul etmeyiz! Daha önce tahkîmi kabul etmemiz de bir hataydı. Şu an bizler tövbe edip tahkîmden vazgeçtik. Halife Ali'den de tahkîmden vazgeçmesini istiyoruz, yoksa ondan beri olur, ayrılırız" dediler. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib onlara, dînî değer ve ilkelerin ahde ve verilen söze vefa göstermeyi gerektirdiğini, bir yıl boyunca sürecek olan ateşkesin iki askeri güç arasında yapıldığını izah etmeye çalıştı ve onlara: "Vay size! Kabul edip, söz ve ahit verdikten sonra dönecek miyim!" diye çıkıştı.

Nehrevân Savaşı Sonrası Hz. Ali'nin Kûfe'ye Dönüşü

Samarra

Sersâr Göleti

Ba'kûbe

Enbâr

Nehrevân

Fırat Nehri

Medâin

Mehrân

Dicle Nehri

Nuhayle

Râşid Hilâfet Devleti

Harûrâ

Kûfe

Irak

İmam Ali döneminde hilafetin başkenti (Kûfe)

Karne

Basra

İbnu'l-Esîr anlatıyor: Nehrevân savaşı sonrası Ali b. Abî Tâlib, Yüce Allah'a hamdü senâ ettikten sonra ashabına: "Yüce Allah ihsanda bulunup zaferiniz için sizleri desteklemiştir. Bunun için hemen düşmanınızın üzerine doğru yola çıkın!" emrini verdi. Oradakiler: "Ey müminlerin emiri! Oklarımız tükendi, kılıçlarımız eğrildi, mızraklarımızın uçlarındaki demirler düştü ve çoğu da kırıldı. Geri Kûfe'ye dönelim de hazırlıklarımızı yaptıktan sonra yola çıkalım! Belki müminlerin emiri askeri techizatımızı arttırır ki böylesi bizi düşman karşısında daha güçlü kılar" karşılığını verdiler. Ali b. Ebî Tâlib'in bu sözlerini kendisine vekaleten askerlere söyleyen Eş'as b. Kays idi. Yola çıkıp Nuhayle'de konakladıklarında Ali b. Ebî Tâlib askerlere, askeri karargahta kalıp kendilerini cihad için hazırlamalarını, düşman üzerine yola çıkana kadar çocuk ve kadınlarıyla görüşmelerini aza indirmelerini emretti. Nuhayle'de birkaç gün kaldılar. Ancak gizlice oradan ayrılıp Nuhayle'nin ileri gelen adamlarının yanlarına gittiler ve askeri karargahı boş bıraktılar. Ali b. Ebî Tâlib bu durumu görünce Kûfe'ye girdi. Zira düşman üzerine yola çıkma emri kırılmıştı.

Hz. Ali, düşman üzerine hemen yola çıkmaları emrini verirken onlara şunları da söylemişti: "Ey insanlar! Kendileriyle savaşmakla Yüce Allah'a yaklaşılan ve rızası kazanılan, haktan sapıp Allah'ın Kitab'ına kaba davranan, isyan edip doğru yoldan ayrılan düşmanlarınıza karşı savaşmak için, elinizden geldiği kadar kuvvet ve at toplayıp hazırlık yapın! Allah'a tevekkül edin ki vekil ve yardımcı olarak O yeterlidir!" Ancak ne kımıldadılar, ne de harekete geçtiler. Ali b. Ebî Tâlib de birkaç gün onları öyle bıraktı. Artık savaşa çıkmalarından ümidini kesince de liderleri ve ileri gelenlerini toplayıp böyle ağırdan almalarının sebebini sordu. Ancak kimi sakat, kimisi de bıkmış çıktı ve çok azı savaşa hazırdı.[1]

---

[1] İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh,* cilt 2, sh. 87-88

Kuzey

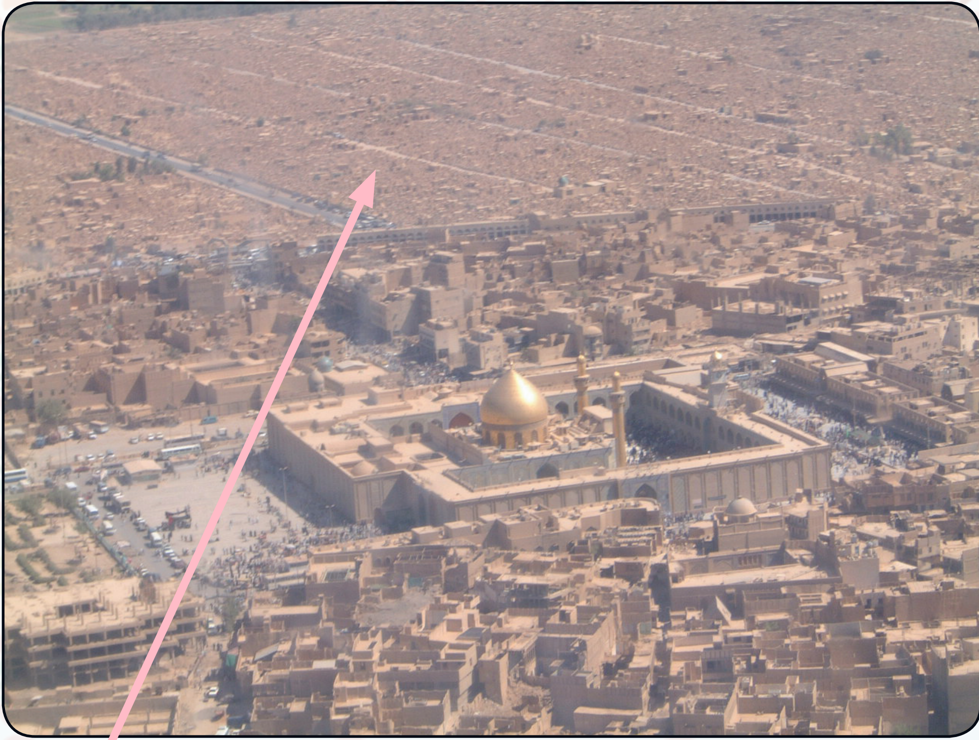

100 km 50 0

MÜMİNLERİN EMİRİ HALİFE ALİ B. EBÎ TÂLİB'İN KILICI

Topkapı Sarayı (T.S.M. Env. No. 21/138) muhafaze edilen bu kılıç 112cm uzunluğunda ve 1618gr ağırlığındadır. Kılıç üzerinde "Ali'den başka cengaver, Zülfikar'dan başka kılıç yoktur" anlamına gelen "Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zulfikâr" yazısı nakşedilmiştir.

Kufe Mescidi'nin havadan görünümü

Kufe kentinin tarihi mezarlığı

Nehrevân Savaşı Sonrası Hâricilerin Durumu

Nehrevânlıların öldürülmesinden sonra Eşras b. Avf eş-Şeybânî ikiyüz kişilik bir birlikle Deskere'de Hz. Ali'ye karşı ayaklandı ve Enbâr'a doğru hareket etti. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib, Ebreş b. Hassân komutasındaki üçyüz kişilik bir birliği üzerine gönderdi. Hicri 38 yılının Rebîulahir ayında Eşras öldürüldü.

Bunun ardından Teym Rebâb kabilesinden biri olan Hilâl b. Ulfe, kardeşi Mücâlid ile birlikte başkaldırıp Mâsebezân'a kadar geldi. Ali b. Ebî Tâlib de üzerine Ma'kil b. Kays er-Riyâhî'yi gönderdi. Ma'kil, hicri 38 yılının Cemâdiyelevvel ayında sayıları ikiyüzden fazla olan Hilâl ve adamlarını öldürdü.

Daha sonra Becîle kabilesinden olan Eşheb (Eş'as olduğu da söylenir) b. Büşr ikiyüzseksen adamla birlikte başkaldırdı ve Hilâl ile adamlarının öldürüldüğü savaş alanına geldi. Onların cenaze namazını kıldı ve yapabildiği kadar kişiyi defnetti. Hz. Ali, bunların da üzerine Câriye b. Kudâme es-Sa'dî'yi gönderdi. Hucr b. Adiyy'i gönderdiğini söyleyenler de vardır. Eşheb onların karşısına çıkıp Cûha bölgesindeki Cercerâya'da savaştılar. Hicri 38 yılının Cemâdiyelahir ayında Eşheb ve arkadaşları öldürüldü.

Aynı yılın Receb ayında Teymullâh b. Sa'lebe oğullarından olan Sa'îd b. Kifl et-Teymî ikiyüz adamıyla birlikte Bendenîcân'da başkaldırıp Medâin'e iki fersah uzaklıktaki Derzencân'a kadar geldi. Hicri 38 yılının Recep ayında Sa'd b. Mes'ûd üzerlerine yürüdü ve hepsini öldürdü.

Daha sonra Ebû Meryem es-Sa'dî et-Temîmî başkaldırdı ve Şehrezûr'a geldi. Yanında daha çok Arap olmayan mevaliler vardı. Yanında kendisi de dahil olmak üzere sadece altı tane Arabın bulunduğu söylenir. Efrafında ikiyüz (dörtyüz diyenler de vardır) adam toplandı ve Kûfe'ye beş fersah uzaklıktaki bir yerde konakladı. Hz. Ali birilerini yollayarak kendisine biat etmesini ve Kûfe'ye girmesini istedi. Ebû Meryem bu teklifi kabul etmedi ve: "Aramızda savaştan başka bir şey olamaz!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib, Şurayh b. Hâni komutasında yediyüz kişilik bir birliği onun üzerine gönderdi.

Ebû Meryem hücuma geçince Şurayh'ın birlikleri açılıp dağıldı ve yanında sadece ikiyüz adam kaldı. Bunun üzerine Şurayh bir köye sığındı. Dağılan askerlerinin bir kısmı geri kendisine katılırken diğerleri Kûfe'ye geri döndü. Bu kez Ali b. Ebî Tâlib bizzat kendisi savaşmak üzere yola çıktı. Önden de Câriye b. Kudâme'yi bir birlikle yolladı. Câriye, Ebû Meryem'i Hz. Ali'ye biat etmeye çağırdı ve ölümle tehdit etti. Ancak kabul etmediler. İmam Ali de yetişince aynı şekilde biata davet etti; ama yine kabul etmediler. Bunun üzerine Hz. Ali'nin askerleri onları öldürdürler. İçlerinden sadece elli kişi sağ kalabildi. Bunlar da eman dileyince kendilerine güvence verildi. Hâriciler arasında kırk da yaralı vardı. Hz. Ali bu yaralıların Kûfe'ye götürülüp iyileşinceye kadar tedavi edilmelerini emretti. Bu birliğin de yenilmesi hicri 38 yılının Ramazan ayında oldu. Ebû Meryem'in başında olduğu bu birlik, diğer Hâriciler içinde en cesur birlikti. Bu cesaretlerinden dolayıdır ki Kûfe'ye bu kadar yaklaşabilmişlerdir.[1]

[1] İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh*, cilt 2, sh. 96-97

Deskere

Deskere: Bağdat'ın batısında Kral nehri çevresinde yüksek ve büyükçe bir kasabadır. İleri gelenlerden biri olan Ebû Mansûr Mansûr b. Ahmed b. el-Huseyn b. Mansûr ed-Deskerî bu kasabaya nisbet edilir. Ebû Sa'îd, Ebû Mansûr'un şiirlerinden birazını aktarmıştır.

Yine Deskere, Horasân yolu üzerinde Şehribân'a yakın bir kasabanın da adıdır. Kral Deskere'si olarak da anılır. Hürmüz b. Sâbur b. Erdeşir b. Babek bu kasabada çokça ikamet etmesinden dolayı Kral Deskere'si olarak da isimlendirilmiştir. Hâfız Neştebrî ed-Deskerî de bu kasabaya nisbet edilmiştir. Hâfız hakkında bahsedilirken de lakabının "Hafız" olmasına karşılık normalde hadis hafızı olmadığı zikredilir. Bu kasabaya nisbet edilenlerden biri de Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Bekrûn b. Abdillah el-Attâr ed-Deskerî'dir. Ebû Tâhir el-Muhallis'ten hadis dinlemiş, kendisinden de Hâfız Ebû Bekr el-Hatîb hadis rivayet etmiştir. Hicri 431 yılında da vefat etmiştir.

Deskere, Dicle kıyısındaki Cebbül kasabasının karşısındaki kasabanın da adıdır. Vezir Muhammed b. Abdilmelik b. Abân b. Ebî Hamza b. ez-Zeyyât'ın dedesi Abân b. Ebî Hamza bu kasabaya nisbet edilir. Nâfi' b. el-Ezrak'ın verdiği bilgilere göre Abân, Ehvâz bölgesi taraflarındandır.

Muhammed b. Ahmed el-Bennâ el-Beşşârî'nin de dediğine göre Deskere yine Huzistân'daki bir kasabanın adıdır. Sözlükte Deskere, düz arazi anlamına gelmektedir.

Mâsebezân: Kelimenin aslı ay (mâh) adına nisbeten Mâh Sebezân'dır. Mâh Dînâr maddesinde de daha kısa bir şekilde zikredilir.

Mis'ar b. Mühelhel şöyle der: Hulvân'ın fethinden sonra Mâsebezân'a gidip, Kazak şenliklerini de görmek üzere kaleden ayrılıp, sağ yönü takip edip yola koyulduk. Mâsebezân'daki kentlerden biri de Erucân'dır. Erucân sahrada bol ağaçlı dağlar arasında çok güzel bir yerdir. Kaynak (sıcak) suları, kükürdü, camı, madeni ve tuzu bol bir kasabadır. Suyu Bendenîcân'a kadar gider ve yol boyu hurmalıkları sular. Şu an üç kaynak dışında da eski sulardan eser yoktur. Yine bir pınarı vardır ki suyundan kişiye enjekte edilmesi durumunda çok feci bir şekilde ishal olur. Suyundan içilince de beden içindeki birçok zararlı karışım dışarıya atılır. Bu su beyin sinirlerine de çok zarar verir. Bu kentin birkaç fersah ötesinde de Rez kasabası vardır. Bu kasabada Mehdî'nin kabri bulunmaktadır. Ancak şekli bozulmuş ve harabeye dönmüş bir bina dışında ondan geriye pek bir şey kalmamıştır. Oradan çıkıldığında Seyrevân'a varılır. Seyrevân'da çok güzel yapılar ve ilginç yerler bulunmaktadır. Oradan da Saymara'ya varılır.

Cercerâya: Aşağı Nehrevân bölgesinin Vâsit ile doğudan Bağdat arasındaki bir nahiyesidir. Burası bir kentken Nehrevân'ın her üç bölgesinden harap olan yerlerle birlikte burası da harap olmuştur. Bu nahiye birçok alim, şair, yazar ve vezir çıkarmıştır.[1]

[1] Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*

Harrît Fitnesi: Harrît b. Râşid, Nâciye oğullarından bir adamdır. Kendi kabilesi ile kendisine itaat eden diğer kabileleri halifeye karşı isyan edip başkaldırmaya ve zekatlarını ona verip de mürtedlere yardımcı olmamaya davet etti. Aynı zaman halife Hz. Ali'nin de adamlarından birini öldürdü. Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib en iyi adamlarından birini üzerine gönderdi.

Tâberî anlatıyor: Ma'kıl b. Kays, Kûfe ve Basralılardan oluşan bir orduyla başkaldıran bu kitlenin üzerine doğru hareket etti. Fâris'e yönelip oradan da deniz sahiline ulaştı. Harrît b. Râşid, Ma'kıl'ın gelişini duyunca Hâricilerin görüşlerini paylaşan diğer kişilerin yanına geldi ve gizlice onlara: "Ben de sizin gibi düşünüyorum! Ali, Yüce Allah'a ait bir şeyde insanı hakem olarak tayin edemez!" dedi. Sonra diğerlerine gidip: "Ali bir hüküm verdi ve bu hükme razı oldu. Ancak kendisini hilafetten azleden şey de kabul ettiği bu hüküm oldu. Ben de onun verdiği ve kabul ettiği hükmü kendi adıma kabul ediyorum" dedi. Sonra Osmân gibi düşünen kitleye gidip: "Allah'a yemin olsun ki ben de sizin gibi düşünüyorum! Vallahi Osmân mazlum olarak öldürüldü" dedi. Bu şekilde Harrît her kesimi razı etmiş ve kendisini onlardan biriymiş gibi göstermiş oldu. Zekatı halifeye vermeyenlerin de yanına gidip: "Ayırdığınız zekat mallarını alıp yakınlarınıza dağıtın veya isterseniz onu fakirlerinize verin" dedi. Bunların içinde henüz yeni Müslüman olmuş Hıristiyanlar da vardı. Müslümanlar bu şekilde birbirlerinden ayrı düşünce: "Vallahi bıraktığımız din, bunların üzerinde olduğu dinden daha hayırlı ve daha doğrudur! Çünkü dinleri, birbirlerinin kanını dökmekten, yolcuyu soymaktan ve malları almaktan kendilerini alıkoyamıyor!" dediler ve eski dinlerine geri döndüler. Bunun üzerine Harrît bunlarla görüştü ve onlara da şöyle dedi: "Yazık size! Hıristiyanlardan Müslüman olup da sonra tekrar Hıristiyanlığa geçenler hakkında Ali'nin ne hüküm verdiğini biliyor musunuz? Vallahi bunların ne bir sözünü dinler, ne gerekçe ve tövbelerini kabul eder, ne de tövbe etmelerine müsaade eder. Ali'nin bunlara yönelik hükmü ele geçirildikleri yerde boyunlarının vurulmasıdır."[1]

[1] İbn Cerîr et-Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mulûki*, cilt 5, sh. 127-128

Şam Yönetiminin Irak Yönetimindeki Bölgelere Saldırıları

Hicri 39. yılın başlarında Muâviye ordularını, halife Ali b. Ebî Tâlib yönetimindeki bölgeler üzerine çatışmak için ordu göndermeye başladı. Muâviye'nin böylesi bir şeye kalkışmasının sebebi de Ali b. Ebî Tâlib'in içteki fitneci başkaldırıları bastırmakla uğraşması olsa gerekti. Muâviye, Ali b. Ebî Tâlib'in bu meşguliyetinden dolayı valilerinin yönetiminde olan yerlere yardım gönderemeyeceğini, bu şekilde de bu bölgelerin kendi yönetimine boyun eğip itaat edeceğini umuyordu. Ancak Ali b. Ebî Tâlib bunun farkındaydı ve Muâviye hangi bölgeye bir ordu çıkardıysa, bu orduyu karşılayıp hüsrana uğratacak bir ordu da kendisi çıkarmıştı.

Muâviye, Nu'mân b. Beşîr'i bin kişilik bir kuvvetle Aynu't-Temr üzerine gönderdi. Ancak ordu Aynu't-Temr'e henüz ulaşmışken Mâlik b. Ka'b yüz kişilik bir birlikle karşısına çıktı ve gece girene kadar savaştılar. Sonuçta Nu'mân hezimete uğradı ve geldiği gibi geri döndü.

Sonra Muâviye, Süfyân b. Avf komutasında altıbin kişilik bir orduyu Hiyt'e gönderdi. Ona, Hiyt ahalisine boyun eğdirdikten sonra Enbâr'a, oradan da Medâin'e yönelmesi emrini verdi. Süfyân, Hiyt'e gittiğinde orada karşısına çıkan kimse olmadı. Bunun üzerine Enbâr'a doğru yola koyuldu. Enbâr'da ise Ali'nin valisi Eşres b. Hassân yüz adamıyla birlikte karşısına çıktı. Azlığına rağmen adamlarıyla birlikte Süfyân'ın altıbin kişilik ordusu karşısında direndiler. Ancak Süfyân, atlı ve yayalarla birlikte hücuma geçince Eşres'le birlikte otuz adamı da öldürüldü. Hz. Ali durumdan haberdar olunca peşlerinden bir birlik gönderdi. Ancak giden birlik orada kimseleri bulamadı.

Muâviye, Abdullah b. Mes'ade el-Fezârî'yi binyediyüz kişilik bir kuvvetle Teymâ üzerine gönderdi. Uğradığı bedevilerden zekatları toplamasını, vermek istemeyenleri de öldürmesini, oradan da Medine, Mekke, Hicâz'a yönelmesini, Teymâ'da yaptığının aynısını orada da yapmasını emretti. Bu kuvvetin çıkışından Hz. Ali'nin haberi olunca Museyyeb b. Necbe'yi Abdullah'ın üzerine gönderdi. Müseyyeb, Abdullah'ın ordusunu dağıttı. Abdullah'ı da ele geçirdi; ancak öldürmek istemedi ve kaçmasını istedi. Abdullah kaçıp kalenin birine sığınırken diğerleri Şam'a kaçtılar. Müseyyeb kaçanlara da yetişip etraflarını sardı. Ancak daha sonra onları bırakınca Şam'a gittiler.

Muâviye, Dahhâk b. Kays'ı üçbin kişilik bir orduyla yola çıkardı ve önce Vâkisa'nın alt taraflarına, sonra Sa'lebiyye'ye gidip buralarda bulunan İmam Ali taraftarlarının hepsine saldırmasını emretti. Dahhâk yola çıktı ve önüne çıkanları öldürmeye başladı... Tuktukâne'ye vardığında, Hz. Ali'nin atlı askerlerinden olan Amr b. Umeys'in, önünde ailesiyle birlikte hacca doğru gittiğini gördü. Dahhâk, Amr ve yanındakilere saldırdı ve onu hacdan alıkoydu.[1]

Durumdan haberdar olan Hz. Ali, Hucr b. Adiy el-Kindî'yi dörtbin kişilik bir kuvvetle Dahhâk'ın üzerine gönderdi. Hucr, Dahhâk'ı Tedmür'ün yakınlarında yakaladı. Dahhâk'ın adamlarından ondokuz, Hucr'un adamlarından ise iki kişi öldü. Savaş esnasında gece bastırınca Dahhâk ve yanındakiler kaçtılar. Hucr da adamlarıyla geri döndü.

Muâviye, Irak yönetimindeki bölgelere gönderdiği adamlarının böylesi sonuçlarla geri dönmelerinden rahatsız olmuş olacak ki bu kez ordunun başına bizzat kendisi geçip sefere çıktı. Dicle yakınlarına geldi; ancak savaşmadan ve Hz. Ali'nin komutanlarından kimselerle karşılaşmadan geriye döndü. Hicri 39. yıl böylesi saldırılarla geçti. Ancak bu saldırılar sahibine bir şey kazandırmadığı gibi Şam ordularına karşı koyan ve geri püskürten halife Ali b. Ebî Tâlib'in gücü ve cesaretini daha da arttırdı.

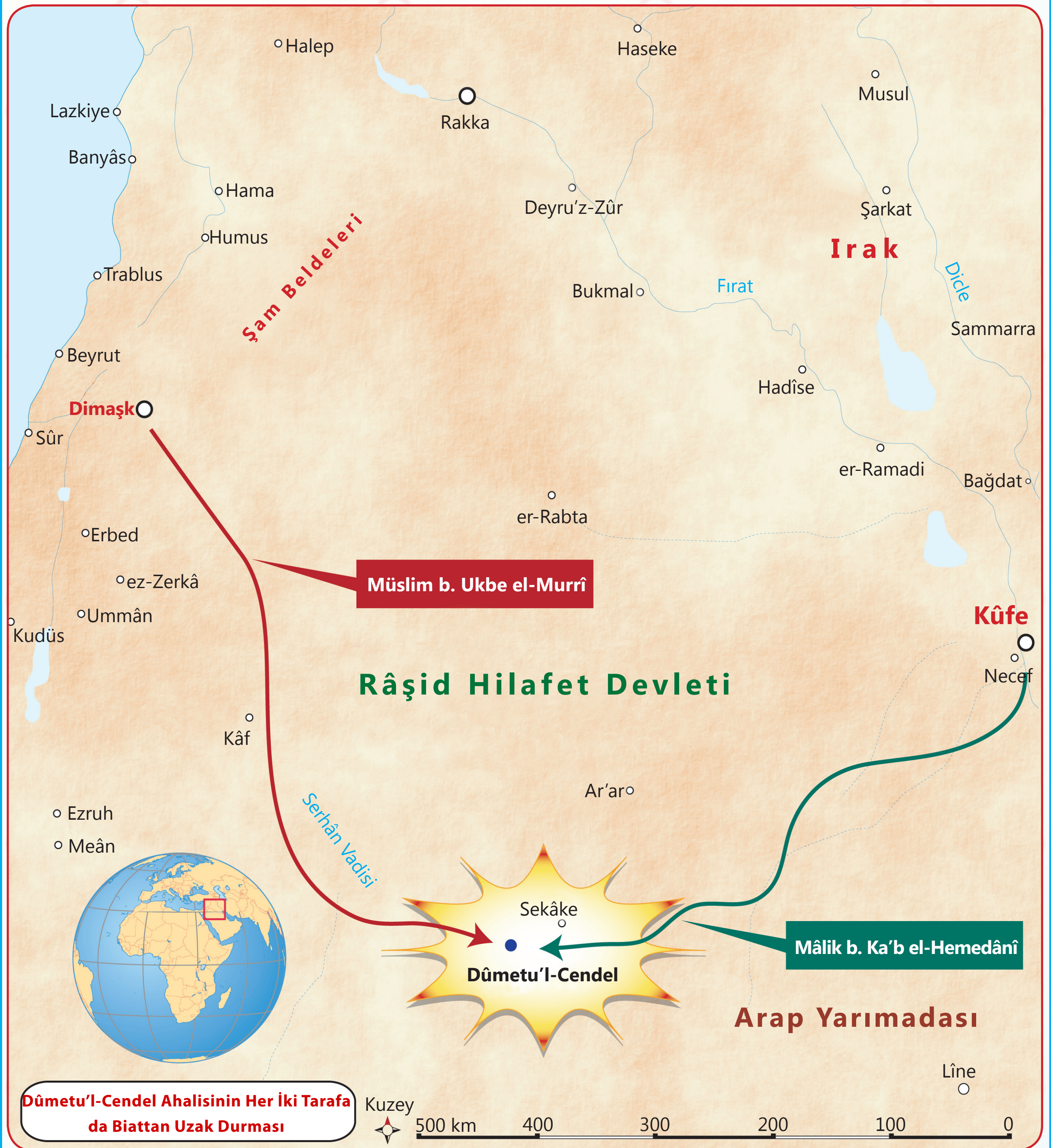
---

[1] Dr. Muhammed Seyyid el-Vekîl, *Cevletun Târihiyyetun fî Asri'l-Hulafâi'r-Râşidîn,* sh. 600-601

Hicri 39 Yılında Şam ile Irak Orduları Arasında Yapılan Savaşların Yeri

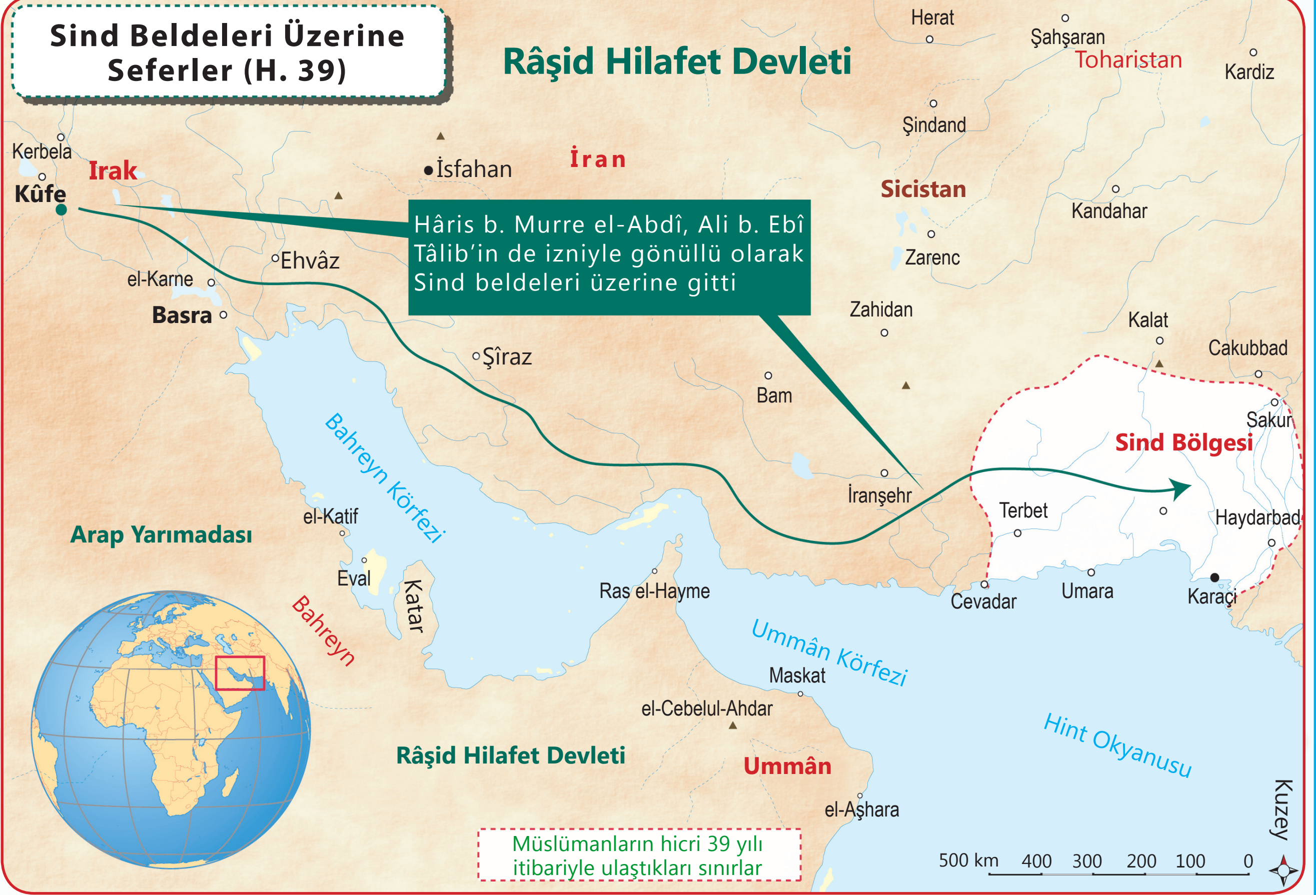
Diyarbakır
er-Reha
Fırat Havzası
Zaho
Meraĝa
Kamışlı
Antakya
Halep
Haseke
Rakka
Musul
Erbil
Sakaz
Hama
Kirkisya
Dicle
Senendec
Humus
Tedmür
Şam Beldeleri
Samarra
Dimaşk
Hiyt
Ba'kuba
Enbâr
Medâin
Mehran
Aynu't-Temr
Kûfe
Râşid Hilâfet Devleti
Tuktukâne
Irak
el-Karne
Meân
Vâkisa
Basra
Sa'lebiyye
Dûmetu'l-Cendel
Teymâ
Kuzey
500 km 400 300 200 100 0

Uhud Şehitleri Kabristanı

İbnu'l-Esîr anlatıyor: Muâviye, Müslim b. Ukbe el-Murrî'yi bir kuvvetle Dûmetu'l-Cendel'e gönderdi. Çünkü Dûmetu'l-Cendel ahalisi hem Ali, hem de Muâviye'ye biat etmekten uzak durmuşlardı. Müslim onları Muâviye'ye itaat ve biat etmeye davet etti; ancak kabul etmediler. Müslim'in oraya gittiğini duyan Ali b. Ebî Tâlib, Mâlik b. Ka'b el-Hemedânî'yi bir kuvvetle Dûmetu'l-Cendel'e yolladı. Müslim henüz farkında olmadan Mâlik'i karşısında buldu. İki taraf bir gün boyunca savaştılar; ancak Müslim yenilip kaçtı. Mâlik de bölgede günlerce kaldı, Dûmetu'l-Cendel ahalisini Hz. Ali'ye biata davet etti. Ama yine kabul etmediler ve: "Tüm Müslümanlar tek bir yöneticinin etrafında bir araya gelmeden asla biat etmeyiz!" dediler. Bunun üzerine Mâlik onları bırakıp oradan ayrıldı.[1]

[1] *el-Kâmil fi't-Târîh,* cilt 2, sh. 99

Kîkân: Şamlılar kargaya "Kâk", çoğul olarak da Kîkân derler. Kîkân Tepesi: Halep şehrinin karşısında, Halepliler arasında meşhur bir tepedir. Kîkân: Taberistan yakınlarında bir kenttir.

el-Futûh adlı eserde şöyle geçer: Ali b. Ebî Tâlib'in hilafeti döneminde hicri 38 yılı ile 39. yılın başlarında Hâris b. Murre el-Abdî, Ali b. Ebî Tâlib'in de izniyle gönüllü olarak Sind üzerine yola çıktı. Yapılan savaşta Hâris galip gelmiş, ganimet ve esirler elde etmiştir. Bir günde bin esiri Müslümanlar arasında dağıtmıştır. Ancak yanındakilerle beraber Kîkân bölgesinin hemen yakınlarında hicri 42 yılında öldürülmüştür.

Kîkân'ın, Horasan'dan sonra gelen Sind kentlerinden biri olduğu söylenir. Daha sonra hicri 44 yılında Muhelleb bir daha üzerlerine yürümüştür. Muhelleb, Kîkân bölgesinde kulakları ve kuyrukları kesik atlar üzerinde onsekiz süvariyle karşılaştı. Hepsi de Muhelleb ile savaştı. Muhelleb: "Bundan dolayıdır ki bu Acemler bizden daha atik davranmışlardır" demiş ve o da atının kulak ve kuyruklarını kesmiştir. Müslümanlar içinde atının kulak ve kuyruğunu ilk kesen kişi de odur.

Mûaviye zamanında Abdullah b. Âmir, hicri 45 yılında Abdullah b. Sevvâr el-Abdî'yi bu bölgeye göndermiştir. el-Abdî'yi Hindistan üzerine sefere gönderenin Muâviye'nin bizzat kendisi olduğunu söyleyenler de vardır. Abdî, Kîkân'a saldırıp birçok ganimet elde etmiştir. Sonra dönüp Muâviye'ye bir Kîkân atı hediye etmiştir. Bir süre yanında ikamet ettikten sonra da bir daha Kîkân üzerine gitmiştir. Ancak Türklerle karşılaşınca onu öldürmüşlerdir.[1]

[1] Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 4, sh. 423

Sind: Hindistan ile Kirmân ve Sicistan arasında bir bölgedir. Denilir ki: "Sind ve Hind, Bukayr b. Yaktun b. Hâm b. Nûh'un oğlu olan bir adamdan olma iki erkek kardeştir." Sind bölgesi insanına Sindîy (Sindli) denilir. Çoğulu da Sünûd olarak geçer. Zencîyyun (Zenci) ve Zünûc (Zenciler) kelimeleri gibi. Mekrân bölgesini de bu bölge içinde sayanlar vardır ki şöyle derler: "Bölge beş kentten oluşur. Bunlar: Kirmân'ın karşısındaki Mekrân, Tûran, Sind, Hind ve Multân'dır." Sind ise Mansûra olarak da isimlendirilen bir kenttir. Sind bölgesi kentleri arasında Hint Okyanusu kıyısında bulunan Deybel ile Teyz sayılabilir. Teyz de bir sahil kentidir ve Haccâc b. Yusuf zamanında fethedilmiştir. Halkının çoğunluğu Hanefî mezhebindendir. Yörenin Ebu'l-Abbâs adında bir de fakihi bulunmaktadır ki Ebu'l-Abbâs, Dâvudî mezhebinden olup mezhebi hakkında eserleri de bulunmaktadır. Mansûra'nın hem yerlisi, hem de kadısı idi. Aynı şekilde Mehdî'nin dostu ve "**Meğâzî**" eserinin sahibi Ebû Ma'şer Nacîh es-Sindî'de Sind'e nisbet edilir. Ebû Ma'şer, Nâfi'den ve bazı tabiîlerden hadis işitmiştir. Ebû Nu'aym der ki: "Ebû Ma'şer Sindli birisiydi ve dilinde (telaffuzunda) sorunu vardı. Bunun için: Muhammed b. Ka'b bize şöyle bildirdi..." derken Ka'b ismindeki "Kef" harfini "Kâf" diye telaffuz ederdi.[1]

[1] Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 3, sh. 268

Ziyâd b. Ebîh'in Fâris'e Vali Olarak Tayin Edilmesi

İbnu'l-Esîr anlatıyor: Bu yılın içinde Ali b. Ebî Tâlib, Ziyâd b. Ebîh'i Fâris ve Kirmân'a vali olarak atadı. Bunun sebebi de İbnu'l-Hadrâmî'nin öldürülüp insanların Ali b. Ebî Tâlib'e başkaldırması, Fârisilerle Kirmânlıların haraç vermek istememeleri, bölgenin diğer yörelerinin de bunu görüp valilerini bölgelerinden çıkarmaları ve Farislilerin valileri olan Sehl b. Huneyf'i kovmalarıdır. Ali b. Ebî Tâlib durumu Müslümanlarla istişare edince Câriye b. Kudâme ona: "Ey müminlerin emiri! Sağlam bir görüşe sahip, siyaseti iyi bilen ve sorumluluğunu üstlendiği işin hakkından gelen birini göstereyim mi?" dedi. Ali: "Kim o?" diye sorunca da Câriye: "Ziyâd" dedi.

Bunun üzerine Ali b. Ebî Tâlib, İbn Abbâs'a haber göndererek Ziyâd'ı Fâris ve Kirmân'da görevlendirmesini istedi. Ardından Ziyâd büyük bir kuvvetle bölgeye yönlendirildi. Ziyâd yanındaki kuvvetlerle, karışmış ve alevlenmek üzere olan Fâris'e ayak bastı. Ziyad varır varmaz hemen ileri gelenlerini topladı. Bunlardan kendisine yardımda bulunanlara sözler verip minnettâr olacağını bildirdi. Bir kısmına tehditlerde bulundu. Bazılarını birbirleriyle çarpıştırdı. Bazılarına diğerlerinin açıklarını ve kusurlarını gösterdi. Bazıları ondan kaçarken bazıları da yerinde kaldı. Kimileri kapışıp birbirlerini öldürdü. Bu şekilde de Fâris, Ziyâd'a kaldı ve karşısında duracak artık ne bir topluluk, ne de savaşçıya rastladı. Aynı politikayı Kirmânlılar için de uyguladı. Sonra tekrar Fâris'e döndü. Artık insanlar yatışmış işler de rayına oturmuştu. Sonra İstahr'a gitti ve İstahr yakınlarında Ziyâd kalesi denilen bir kaleye yerleşti. Ondan sonra Mansûr el-Yeşkurî bu kaleye yerleşmişti. Kale Mansûr kalesi olarak da anılır. Ziyâd'ın Fâris'e vali olarak atanmasını İbn Abbâs'ın tavsiye ettiği söylenir ki buna daha önce değinmiştik.

Ebû Mes'ûd el-Ensârî el-Bedrî de bu kalede ölmüştür. Muâviye'nin hilafetinin ilk yıllarında öldüğünü söyleyenler olduğu gibi farklı bir tarih verenler de vardır. Kendisi Bedir savaşına katılmamıştır; ancak Bedir kuyularının yanında yerleştiği için "el-Bedrî" olarak anılmıştır. Soyu da devam etmemiştir.[1]

[1] *el-Kâmil fi't-Târîh*, cilt 2, sh. 99

Müminlerin Emiri Ali b. Ebî Tâlib'in Hilafeti Döneminde Fâris ve Kirmânlıların Haraç Vermeyi Reddetmeleri

İran'ın Şiraz kentinde Kacarlar dönemine ait Nasîru'l-Melik Mescidi

Kirmân: Hurması, ekinleri, sürüsü ve sütü bol bir kenttir. Hurmasının çokluğu, verimliliği ve bereketi yönünden Basra'ya benzer. Muhammed b. Ahmed el-Bennâ el-Beşşârî şöyle der: "Kirmân bazı yönlerden Fâris'i andıran, bazı sebeplerden Basra'ya benzeyen ve çeşitlilik yönünden Horasan'a yakın olan bir bölgedir. Çünkü deniz kıyısındadır ve ikliminde sıcak, soğuk ve ılımanlık bir arada görülebilir. Onun için taze ve kuru hurması, ağacı ve bitki örtüsü yönünden zengin bir yerdir. Bölgenin meşhur kentleri arasında Ciraft, Mukân, Habîs, Bam, Sîrcân, Nermâsîr ve Burdesîr gibileri sayılabilir. Bölgede çinko madeni çıkarılır ve diğer bölgelere buradan taşınır. Halkı Ehl-i sünnet cemaatinin hayırlı ve salih insanlarındandır. Ancak değişik yöneticilerin eline geçmesi ve idarecilerinin baskıları yüzünden birçok bölgesi dağılmış, üretim yerleri ıssız kalmış ve çoğu bölgesi de harab olmuştur. Çünkü uzun bir süre, içinde ikamet eden bir yöneticisi olmamıştır. Genelde yöneticileri buradan malları toplar ve Horasan'a taşırlardı."[1]

Fâris: Geniş arazilere ve ferah iklime sahip bir bölgedir. Sınırları Irak tarafından Erucân'a, Kirmân tarafından Sircan'a, Hint Okyanusu kıyıları tarafından Seyrâf'a, Sind tarafından ise Mekrân'a kadar uzanan geniş bir bölgedir.

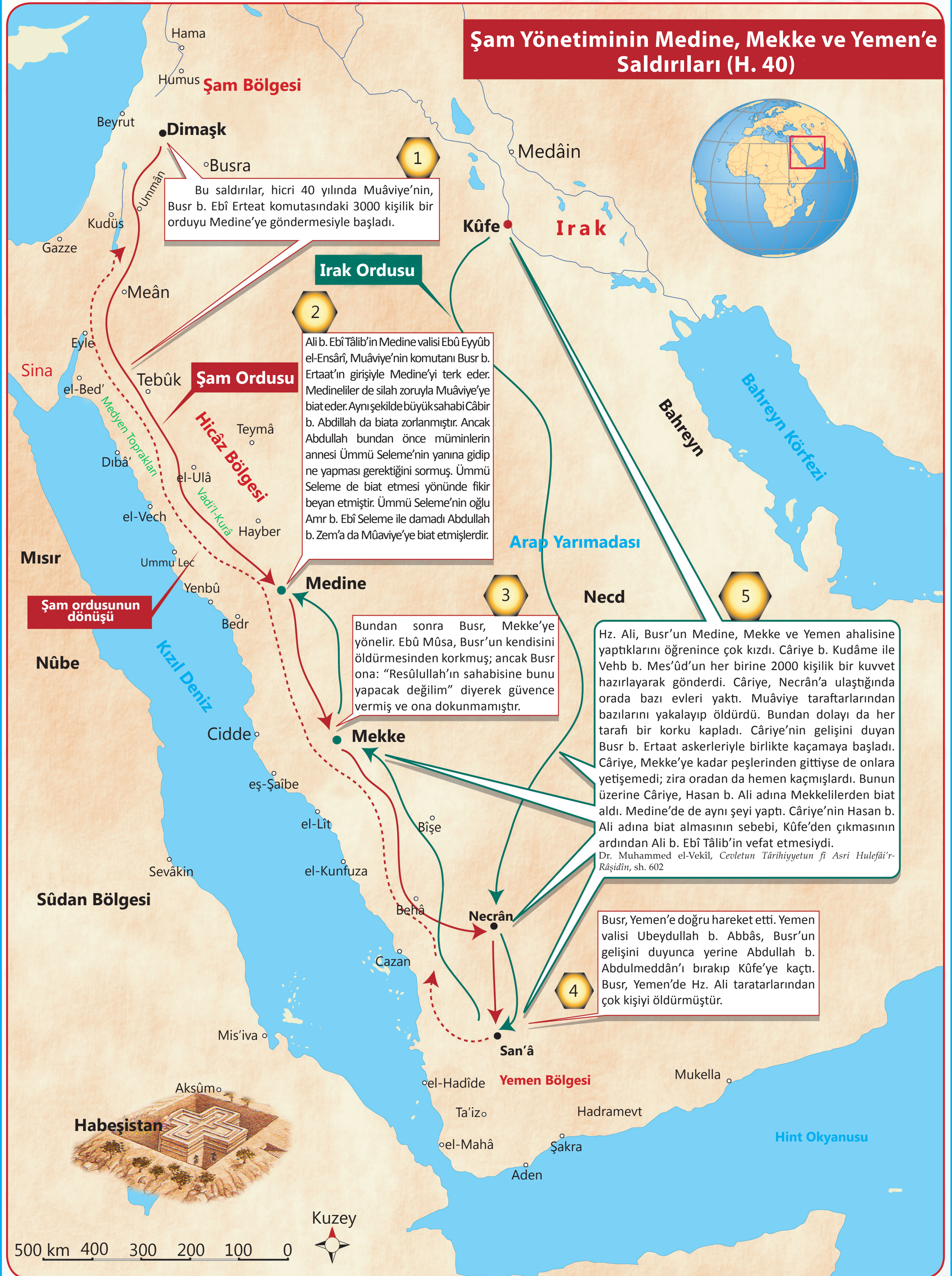
Ebû Ali, "**Kasriyyât**" adlı eserinde şöyle der: "Fârisi, kişi adı değil bir bölge adıdır. Ne'mân gibi kelimenin müennesliği daha fazla olduğu için gayr-ı munsariftir. Kelimenin aslı Arapça değildir ve Farsça'dan Arapça'ya girmiştir. Kelimenin aslı Fars'tır ancak bu şekilde irabı yapılamadığı için Fâris olarak Arapça'ya girmiştir… Bu bölgede çok meşhur olmuş ana kentlerden birisidir."

Bugünkü Şîraz kenti Fâris'in bir kasabasıydı. Fâris b. Alem b. Sâm b. Nuh'a nisbeten Fâris adını almıştır. Peygamberimizin şöyle buyurduğu nakledilir: *"İslam'a en uzak topluluk Bizanslılardır. Şayet İslam Süreyya yıldızında asılı olsaydı Fârisîler onu yine de elde ederdi."* İslam öncesi Fâris sınırları, Belh Nehri, Azerbaycan'ın en uç noktası, Fârisî Ermenistan, Fırat, Berriyetu'l-Arab, Ummân, Mekrân, Kâbil, Toharistan'a kadar uzanıyordu. İddia ettiklerine göre de bu sınırlar içindeki bölge, en güzel ve düzgün bölgedir. Fâris bölgesi beş kentten oluşur. Bunlar: İstahr, Sâbur, Erdeşir Hurrah, Dârâbecerd ve Erucân'dır. Fâris'in yüzelli fersahlık bir uzunluğa ve aynı oranda bir genişliğe sahip olduğu söylenir. Fâris'in fethine Ebû Bekr'in valisi Alâ el-Hadramî döneminde başlanmış, daha sonra Ömer b. el-Hattâb'ın Bahreyn valisi tarafından devam ettirilmiştir.[2]

---

[1] Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 4, sh. 454-455

[2] Yâkût el-Hamavî, *Mu'cemu'l-Büldân*, cilt 4, sh. 226-227

Şam Yönetiminin Medine, Mekke ve Yemen'e Saldırıları (H. 40)
1
Bu saldırılar, hicri 40 yılında Muâviye'nin, Busr b. Ebî Erteat komutasındaki 3000 kişilik bir orduyu Medine'ye göndermesiyle başladı.
2
Ali b. Ebî Tâlib'in Medine valisi Ebû Eyyûb el-Ensârî, Muâviye'nin komutanı Busr b. Ertaat'ın girişiyle Medine'yi terk eder. Medineliler de silah zoruyla Muâviye'ye biat eder. Aynı şekilde büyük sahabi Câbir b. Abdillah da biata zorlanmıştır. Ancak Abdullah bundan önce müminlerin annesi Ümmü Seleme'nin yanına gidip ne yapması gerektiğini sormuş. Ümmü Seleme de biat etmesi yönünde fikir beyan etmiştir. Ümmü Seleme'nin oğlu Amr b. Ebî Seleme ile damadı Abdullah b. Zem'a da Mûaviye'ye biat etmişlerdir.
3
Bundan sonra Busr, Mekke'ye yönelir. Ebû Mûsa, Busr'un kendisini öldürmesinden korkmuş; ancak Busr ona: "Resûlullah'ın sahabisine bunu yapacak değilim" diyerek güvence vermiş ve ona dokunmamıştır.
4
Busr, Yemen'e doğru hareket etti. Yemen valisi Ubeydullah b. Abbâs, Busr'un gelişini duyunca yerine Abdullah b. Abdulmeddân'ı bırakıp Kûfe'ye kaçtı. Busr, Yemen'de Hz. Ali taratarlarından çok kişiyi öldürmüştür.
5
Hz. Ali, Busr'un Medine, Mekke ve Yemen ahalisine yaptıklarını öğrenince çok kızdı. Câriye b. Kudâme ile Vehb b. Mes'ûd'un her birine 2000 kişilik bir kuvvet hazırlayarak gönderdi. Câriye, Necrân'a ulaştığında orada bazı evleri yaktı. Muâviye taraftarlarından bazılarını yakalayıp öldürdü. Bundan dolayı da her tarafı bir korku kapladı. Câriye'nin gelişini duyan Busr b. Ertaat askerleriyle birlikte kaçamaya başladı. Câriye, Mekke'ye kadar peşlerinden gittiyse de onlara yetişemedi; zira oradan da hemen kaçmışlardı. Bunun üzerine Câriye, Hasan b. Ali adına Mekkelilerden biat aldı. Medine'de de aynı şeyi yaptı. Câriye'nin Hasan b. Ali adına biat almasının sebebi, Kûfe'den çıkmasının ardından Ali b. Ebî Tâlib'in vefat etmesiydi.
Dr. Muhammed el-Vekîl, *Cevletun Târihiyyetun fî Asri Hulefâi'r-Râşidîn*, sh. 602
Irak Ordusu
Şam Ordusu
Şam ordusunun dönüşü
Hama
Humus
Şam Bölgesi
Beyrut
Dimaşk
Busra
Ummân
Kudüs
Gazze
Meân
Medâin
Kûfe
Irak
Eyle
Sina
el-Bed'
Tebûk
Teymâ
Hicâz Bölgesi
Medyen Toprakları
Dıbâ'
el-Ulâ
Vadi'l-Kurâ
el-Vech
Hayber
Mısır
Ummu Lec
Yenbû
Medine
Bedr
Nûbe
Kızıl Deniz
Arap Yarımadası
Necd
Bahreyn
Bahreyn Körfezi
Cidde
Mekke
eş-Şaîbe
el-Lît
Bîşe
Sevâkin
el-Kunfuza
Sûdan Bölgesi
Behâ
Necrân
Cazan
Mis'iva
San'â
Aksûm
el-Hadîde
Yemen Bölgesi
Mukella
Ta'iz
Hadramevt
Habeşistan
el-Mahâ
Şakra
Hint Okyanusu
Aden
Kuzey
500 km 400 300 200 100 0

Hz. Ali Mescidi: Mescid-i Ebî Bekir es-Sıddık'ın kuzeyinde yer alır. Mescid-i Gamâme'ye 122m mesafede olup batısında kalır. Mescid-i Nebevi'ye uzaklığı 290m'dir.

Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)'in bu mescidin bulunduğu yerde Ramazan bayram namazını kıldığı söylenmektedir. Hz. Ali de aynı yerde Hz. Osman kuşatma altında iken insanlara bayram namazı kıldırmıştır. Dolayısıyla buna Mescid-i Ali b. Ebi Talib denilmiştir. Mescid, ilk olarak Emeviler döneminde 87-93 hicri yıllarında Medine valisi Ömer b. Abdülaziz zamanında yapılmıştır. Ancak mescidin daha sonraki durumuyla ilgili bilgi yoktur.

1411 hicri yılında Suudi idaresi tarafından yıkılarak yerine yenisi yapılmıştır. Mihrabın önünde bulunan ana kubbenin yüksekliği 13m'dir. Küçük kubbelerin yüksekliği 11m'dir. Kadınların namaz kılması için küçük bir bölümü vardır. Minaresinin yüksekliği 26m'dir. Mescidin uzunluğu 31m, genişliği 22m ve toplam alanı 882m^2'dir.

Yazarın Objektifinden

Mescid-i Nebevî yakınlarındaki Ali b. Ebî Tâlib Mescidi'nden değişik görüntüler

Müminlerin Emiri Ali b. Ebî Tâlib ile Muâviye Arasında Ateşkes

Muâviye, Câriye b. Kudâme'nin Busr'un peşinden çıktığı haberini alınca, her iki taraf arasında bir anlaşma yapılmadan durumun bu şekilde devam edemeyeceğini anladı. Çünkü her iki taraf da liderlik için ısrar ediyordu. Ali b. Ebî Tâlib, Medine'de kendisine gerçekleştirilen biata dayanarak bunda ısrarlıydı. Muâviye ise tahkîm kararı sonucu bunda ısrarlıydı. Böylece her iki taraf da birbirlerine teslimiyet göstermiyor itaata yanaşmıyorlardı.

Bundan dolayıdır ki Muâviye, silahların bırakılması ve artık kan akıtılmaması için Ali b. Ebî Tâlib'e bir mektup yazdı. İkisi arasında bu yönde birçok yazışma oldu. Son mektup da Mûaviye'nin mektubu oldu ve içinde şöyle diyordu: "İstersen Irak senin, Şam da benim olsun ve artık kılıçlarımızı bu ümmetten çekelim, Müslümanların kanı akmasın…" Ali b. Ebî Tâlib, Şam ordusuna karşı kazanmış olduğu bir çok zafere rağmen bu teklifi kabul etti ve denildiği üzere bir anlaşmaya vardılar.

Yüce Allah'ın da inayetiyle Ali ile Muâviye arasında ateşkes sağlandı. Savaşın bırakılması, biri diğerinin bölgesine orduyla, saldırı veya baskınla girmemesi ve karışmaması üzerine anlaştılar.[1]

Ancak bu ateşkes fazla sürmedi. Çünkü iki taraf arasında ateşkesin gerçekleştiği sene içinde Ramazan ayında müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib şehit edildi.

ALİ B. EBÎ TÂLİB'İN ÖLDÜRÜLMESİNDEN ÖNCEKİ DURUM

Hz. Ali ile Muâviye arasında gerçekleşen ateşkes sonrası insanlar huzur ve sükunet içinde yaşamaya başladılar. Zira ateşkes sonrası savaş ve gerekçeleri terkedilmiş, insanlar silahları bırakmış ve birbirlerine güvence vermişlerdir. Bundan sonrasında istikrar hasıl olmuş, Muâviye herhangi bir muhalifle karşılaşmadan Şam beldeleri ile çevresine tam olarak hakim olmuş, bölgeyi adamları arasında paylaştırmaya başlamıştır. Aynı zaman da Ali b. Ebî Tâlib de herhangi bir muhalifle karşılaşmadan Irak üzerinde hakimiyetini tam olarak kurmuş, o da bölgeyi ashâbı arasından paylaştırmaya başlamıştı.[2]

[1] Taberî, cilt 5, sh. 140
[2] Dr. Muhammed Seyyid el-Vekîl, sh. 603

Kufe'deki İmam Ali Mescidi

Yıl	Olay	Tarih
Beşinci Yıl	Şam yönetimi ile Irak yönetimi arasında ateşkes Hâcilerin, müslümanların halifesi Ali b. Ebî Tâlib'e suikastı Hasan b. Ali'nin hilafete geçmesi	H. 40
Dördüncü Yıl	Şam Yönetiminin, Ali b. Ebî Tâlib Yönetimindeki Bölgelere Saldırıları	H. 39
Üçüncü Yıl	Nehrevân Savaşı ve Hâricilerin Başkaldırıları	H. 38
İkinci Yıl	Sıffîn Savaşı	H. 37
Birinci Yıl	Cemel Savaşı	H. 36-35

ALİ B. EBÎ TÂLİB'İN HİLAFETİ DÖNEMİNDE MEYDANA GELEN ÖNEMLİ OLAYLAR

Müminlerin Emiri Hz. Ali Döneminde Yargı Kurumu

İslam dini, insanların haklarını koruyan ve hem dünya, hem de âhirette kurtuluşlarını temin eden yasalar ve kanunlar koymuştur. Resûlullah'tan sonra bu çok değerli yasaları en iyi uygulayan kişiler de Râşid Halifeler olmuştur. Ali b. Ebî Tâlib de devlet yönetimini devralınca hilafete başlar başlamaz, bu yasa ve kanunları uygulamaya geçirmiştir. Hatta bazı valilerinin halka zulmettiğini işitince Ali b. Ebî Tâlib: "Allahım! Kullarına zulmetmelerini ve senin yasalarını terketmelerini ben emretmiş değilim!" derdi.[1]

Bunun bir diğer göstergesi de yönetimi altında bulunan Mısır'a, valisi Eşter en-Neha'î'ye gönderdiği mektuptur ki içinde Ali b. Ebî Tâlib şöyle der: "İnsanları idare edecek kişileri, tebean arasından sana göre en iyi olanlarından, idari işler karşısında zora düşmeyenlerden, hasımlarının dahi laflarına maruz kalmayanlardan, zillete bulaşmayanlardan, hak olarak bildiği bir şeyde geri durmayanlardan, tamahkâr bir karaktere sahip olmayanlardan, derinlemesine bir anlama varken yüzeysel bir bakışla yetinmeyenlerden, şüpheli konuları en iyi bilenlerden, işlerinde delillere dayanan ve bu yönde hasımların aşırı başvurularından sıkılmayanlardan, olayları çözmede sabırlı olanlardan, hak belli olduktan sonra hükmü hemen verenlerden, övülmeler karşısında kibre kapılmayanlardan ve aldatmalar karşısında yoldan sapmayanlardan seç. Ancak bil ki böylesi kişiler pek azdır. Sonra onların vereceği hükümlerden olabildiğince haberdâr olmaya çalış. Maddi yönden sorun yaşamayacakları şekilde geçimlerini temin et ki bu yönden diğer insanlara ihtiyaçları azalsın. Bunlara, sana yakın olan kişilerin arzu etmediği bir makam ver ki sana yakın olan bu kişilerin ihanetlerine karşı güven içinde olsunlar."[2]

Mâverdî şöyle der: Ali b. Ebî Tâlib, insanlara konuşmalar yapıp ders veren Hasan el-Basrî'nin yanına uğramış ve onu sınamıştır. Hz. Ali ona: "Dinin temeli nedir?" diye sorunca, Hasan el-Basrî: "Vera' (takva)dır" dedi. Ali: "Peki dînen felakete sürükleyen şey nedir?" diye sorunca, Hasan el-Basrî: "Tamahkârlık" karşılığını verdi. Bunun üzerine İmam Ali: "Şimdi artık konuşmaya devam etmek istiyorsan edebilirsin" dedi. Aynı şekilde kendini âlimler sınıfından sayan birinin icma'a ters düşen veya naslara muhalif olan veya zamanının âlimleri tarafından kabul görmeyen bir görüş ileri sürdüğü zaman Ali b. Ebî Tâlib onun bu görüşünü reddeder ve adamı azarlardı. Adam bu görüşünü bırakıp tövbe etmemesi halinde elbetteki halifenin dini saf (berrak) tutmakta gayret göstermesi gerekir.

Bazı müfessirlerin Yüce Allah'ın Kitab'ını tefsir ederlerken nasların zahirinden uzaklaşıp nassın kapalılık arzeden batınî bazı anlamlarına tutunmaları halinde, bir ravinin tek başına, kişinin içine sinmeyecek veya tevil edilmesi yanlışa götürecek münker hadis rivayet etmesi durumunda sorumlu kişinin bunları reddetmesi ve bu tür şeylere izin vermemesi gerekir. Bu da ancak sorumlu olan kişide doğru ile yanlış, hak ile batıl açık bir şekilde belli ise gerçekleşebilir. Bunun gerçekleşmesi de iki şekilde olabilir. Sorumlu olan kişi ya bu tür şeyleri bilip fark edebilecek bir ilmi birikime sahip birisidir ve böylesi bir görüşü reddedip yasaklar. Ya da zamanının âlimleri böylesi bir görüşün bidat olduğu, reddedilmesi ve yasaklanması gerektiği üzerinde ittifak ederler, sorumlu olan kişiyi de bunu redde ve yasaklamaya çağırırlar.[3]

---

[1] İbn Teymiyye el-Harrânî, *es-Siyâsetu'ş-Şer'iyye*, cilt 1, sh. 26

[2] Muhammed Abduh, *Nehcu'l-Belâğa Şerhi*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Lübnan

[3] Mâverdî, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, cilt 2, sh. 3

Fedek'te Hz. Fatıma Adına Yapılan Mescid (İçi ve Dışı)

KADILAR

Kadı, İslâm Dininin kurallarının uygulanması işini üstlenen devletin ikinci adamıdır. Kadı, insanlar arası husumetlerde Yüce Allah'ın hükümlerine göre, icra edilmek üzere fetvalar veren, insanlara zarar veren şeyleri bertaraf eden ve halk ile devlet arasındaki dava ve çekişmeleri çözen kişidir.

Kadılar (hakimler) üç çeşittir. Birincisi: Husumetler Kadısı'dır ki insanlar arası çekişme ve husumetlerde sorunu çözmekle görevlidir. İkincisi Kontrol Kadısı'dır ki umuma açık yerlerde ortaya çıkan ve insanlara zarar veren kötü şeyleri yok etmeye çalışan kadıdır. Üçüncüsü de Adalet Kadısı'dır. Bu da halk ile devlet memuru, hakim, yönetici gibi devleti temsil eden kişiler arasındaki sorunları çözmeye çalışan kişidir.

HZ. ALİ'NİN KADILARI

Müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib, liyakati belli olan ve kendisinden daha önce de kadılık yapan kişileri kendi döneminde de kadı olarak bırakmış; bunlara ilaveten de kendisi bazı kadılar tayin etmiştir. Bu kadılardan bazıları şunlardır:

1- Şurayh b. el-Hâris. Daha önce Kûfe kadısıydı, Hz. Ali hilafete gelince kendisini Kûfe kadısı olarak bırakmıştır. İmam Ali ona aylık olarak beşyüz dirhem veriyordu.

2- Ebû Mûsa el-Eş'arî. Hz. Osmân tarafından Kûfe kadısı olarak atanmıştı. Ali döneminde de bir süre Kûde kadısı olarak devam ettikten sonra ise Hz. Ali onu azletti.

3- Abdullah b. Mes'ûd. Yemen'in hem vali, hem de kadısıdır.

4- Basra'da Osmân b. Huneyf.

5- Mısır'da Kays b. Sa'd. Mısır'ın fethine katılmış ve orada kendine bir ev yaptırmıştır. Hz. Ali onu Mısır valisi yapmış, daha sonra Muhammed b. Ebî Bekr tarafından bu görevden azledilmiştir.

6- Kûfe'de Umâra b. Şihâb.

7- Kusem b. el-Abbâs. Hicri 37 yılında Medine valiliği (ve kadılığı) yapmış daha sonra Mekke ile Tâif kadılığını da üstlenmiştir.

8- Horasan'da Ca'de b. Hubeyre el-Mahzûmî. Daha sonra bu görevi Huleyd b. Kurra el-Yarbûî üstlenmiştir.

9- Abdullah b. Abbâs. Hz. Ali'nin Basra valisiydi. O zamanlar Basra kadısı da Ebu'l-Esved ed-Duelî idi. Bir görüşe göre Abdullah b. Abbâs, Basra valisi olduktan sonra Basra kadılığına Muhelleb b. Ebî Safra'nın anne tarafından kardeşi olan Abdurrahman b. Yezîd el-Huddânî'yi getirmiştir. Ali b. Ebî Tâlib dönemi boyunca da Abdurrahman, Basra kadısı olarak kalmıştır. Muâviye döneminde de bir süre aynı görevi devam ettirmiş; ancak Ziyâd, Basra'ya gelişiyle onu azletmiştir. Ebû Ubeyde der ki: "İbn Abbâs insanlara fetva verip aralarında hükmederdi. Basra'dan ayrıldığı zaman da yerine Ebu'l-Esved'i bırakırdı. Ebu'l-Esved o zamanlar hem fetva veren, hem de kadılık yapan birisiydi ve müftü olarak anılırdı. Hicri 40 yılında öldürülünceye kadar da bu görevi devam ettirmiştir. Ebu'l-Esved'den çok ilginç davalar nakledilmiştir. Daha sonra Ali b. Ebî Tâlib, Medine'den çıkıp Basra'ya gittiğinde Abdullah b. Abbâs'ı Basra valiliğine getirmiştir.

10- Sa'îd b. Nimrân el-Hemedânî. Ali b. Ebî Tâlib, Kûfe'ye geldiğinde onu Kûfe kadılığına getirmiş, daha sonra da azletmiştir. Sonraları Mus'ab b. ez-Zübeyr tarafından Kûfe kadılığına getirilmiş ve üç yıl boyunca bu görevi ifa etmiştir. Daha sonra Mus'ab b. ez-Zübeyr bu göreve Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd'u getirmiştir.

11- Ubeyde es-Selmânî. Hz. Ali b. Ebî Tâlib, Sa'îd b. Nimrân el-Hemedânî'yi Kûfe kadılığından azlettikten sonra yerine Ubeyde'yi getirmiş ve ona: "Daha önceleri yaptığın gibi aynı şekilde kadılık yap" demiştir. Daha sonra Hz. Ali onu azledip yerine Şurayh'ı getirmiştir. Şa'bî der ki: "Şurayh kadılık işinde insanlar içinde en âlim olan kişiydi. Ubeyde de bu alanda Şurayh'a denk birisiydi ve ondan çok ilginç davalar nakledilmiştir. Şurayh davalarda Ubeyde'ye danışır ona müracaat ederdi."

12- Muhammed b. Yezîd b. Huleyde eş-Şeybânî. Hz. Ali kendisini Kûfe'ye kadı olarak atamış, Kûfe'de pek çok davaya bakmıştır.

Ali b. Ebî Tâlib'in şehirlerdeki kadıları, aynı zamanda değişik bölgelerin de valisi konumundaydılar. Çünkü şehir valiliği, aynı zamanda şehrin hakimi, idarecisi, cezayı uygulayanı, imamı, kadısı, zekat tahsildarı olma gibi görevleri de kapsıyordu. Ali b. Ebî Tâlib de valilerine sorumlu oldukları şehir ve bölgelerde istedikleri kadıyı tayin etme özgürlüğünü de vermişti. Hz. Ali döneminde valiler –genellikle- aynı zamanda oturdukları şehrin kadısı da olmalarına rağmen bu bölgelerde daha önce de naklettiğimiz gibi vali dışında meşhur pek çok kadının bulunduğu zikredilmektedir. Bu valilerin, halk tarafından kadının verdiği kararlara itiraz babında açtıkları davalara da bakma yetkileri vardı. Öncelikle de bir önceki yönetici tarafından atanan kadının kararlarına itiraz yönünde açılan davalara bakıyorlardı. Aynı şekilde sorumlu oldukları diğer bölgelerde, halife tarafından atanan kadıların kararlarına itiraz babında halk tarafından açılan davalara da bakabiliyorlardı. Ancak bölge sınırları içinde açılan bu gibi davalarda daha çok halifeye müracaat ediyorlardı. Halifelerin kapıları valiler, kadılar, harac memurları ve diğerleri hakkındaki şikayetler için halka her zaman açıktı.[1]

[1] Dr. Ali Muhammed es-Sallâbî, *Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminin Ali b. Ebî Tâlib*, sh. 336-338

Ali b. Ebî Tâlib Döneminde İktisâdi Hayat

İslam Devleti, Kur'ân-ı Kerim ile Resûlullah'ın sünnetindeki yasalara dayanarak bağış, cizye, zekat, sadaka ve ganimet gibi alanlarda iktisadi kanunlar koymuşlardır. Raşid Halifeler de idari hayatları boyunca bu kanunları İslâmi yasalar çerçevesinde uygulamaya özen göstermişlerdir. Ali b. Ebî Tâlib de İslâm devleti çok sıkıntılı bir süreçten geçtiği sırada hilafeti (h. 35-40, m. 656-661) devralmıştır. Bu sıkıntı da Osmân b. Affân'ın öldürülmesiyle sonuçlanan büyük fitnedir. Hz. Osmân'ın öldürülüşünden sonra bazı kimseler yeni halifeye, katillerin bulunup Osmân'ın kısasının yapılması yönünde ısrarlarda bulunmuşlardır. Ali b. Ebî Tâlib de bu yönde bir tahkikat başlatmıştır. Ancak bir sürü olay meydana gelmiş ve süreci sahabiler arasında vukubulan Cemel ile Sıffîn savaşına doğru sürüklemiştir. Hz. Ali hilafete gelir gelmez Muâviye, Osmân'ın katillerinin bulunup kısas uygulanmasını istemiş ve bu olay yüzünden iş Şâm'ın, halifenin hakimiyeti altından çıkıp bağımsızlaşmasına kadar gitmiştir.

İmâm Buhârî'nin hocalarından biri olan Yahyâ b. Süleymân el-Cu'fî, **Sıffîn** adlı eserinde sağlam bir senedle şöyle nakleder: Ebû Müslim el-Havlânî'nin, Mûaviye'ye: "Sen Ali'yle (hilafet için) çekişiyorsun! Sen onun dengi misin ki?" diye sorunca Mûaviye: "Hayır! Ben de biliyorum ki o benden daha üstün ve bu işe benden daha layıktır. Ancak Osmân'ın mazlum olarak öldürüldüğünü bilmiyor musunuz? Ben, Osmân'ın amcası oğlu ve velisi değil miyim? Ben, onun katillerini istiyorum! Ali'ye gidin ve Osmân'ın katillerini bize vermesini söyleyin!" karşılığını verdi. Bunun üzerine Ali'nin yanına gelip bu konuyu onunla görüştüler. Ancak Hz. Ali: "Önce bana biat eder, sonra da onların yargılanmasını benden ister!" cevabını verdi. Muâviye bunu kabule yanaşmayınca Hz. Ali ordusuyla birlikte Irak'tan yola çıkıp Sıffîn'e geldi. Muâviye de ordusuyla Şam'dan çıkıp aynı mekana geldi. Bu, hicri 36. yılın Zilhicce ayında olmuştu. Bir süre mektuplaştılar; ancak bu mektuplaşmalar bir sonuç vermedi.[1]

Müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib'in hilafeti sırasında ilk karşılaştığı sorun, Hz. Osmân'ın öldürülüşü sorunudur. İkincisi de, devletin mali ve idari alanlarda ilk iki halife döneminden sonra meydana gelen büyük bozulmaların düzeltilmesiydi. Müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib, daha önceden olduğu gibi bu alanlardaki bozulmaların İslâmi metodlarla göre yeniden düzeltilmesi ve ekonomik olarak adaletin sağlanması için çok çaba sarfetmiştir. Bunun için ilk olarak daha önceden Osmân'ın tayin ettiği bütün valileri azletmiş ve kendince onlardan daha üstün olan kişileri bu görevlere atamıştır. Bu amaçla Sehl b. Huneyf'i Şâm'a vali olarak göndermiş, ancak Muâviye'nin atlı askerleri Medine'ye geri dönmemesi halinde öldürüleceği tehdidiyle onu Tebûk'ten geri çevirmişlerdir. Elimizdeki yazılı kaynaklar, Ali b. Ebî Tâlib dönemi boyunca karşılaşılan bu tür karşı çıkışlarda başı çekenin Şam'daki Muâviye olduğunu göstermektedir.

Bunun içindir ki başta bulunduğu kısacık döneme rağmen devleti dört bir yandan kuşatan sorunlar yüzünden Ali b. Ebî Tâlib'in mâli ve iktisâdi hatta siyasi istikrarı pek de sağlayamamıştır. Ancak buna rağmen değişik şehirlerdeki valilerine, hakkı ikamet etmek, Yüce Allah'ın emrettiği adaleti insanlar arasında uygulamak, harac alırken miktarda ve alma usulünde aşırıya kaçmamak, zayıfları gözetip ekonomik olarak haklarını vermek vb. alanlarda devamlı bir şekilde telkinlerde bulunmaktan geri durmamıştır. Râşid hilafet dönemi boyunca yürürlükte olan iktisâdi düzenin sağlamlaştırılması ve kendisinden önce gelen yöneticilerin bu alandaki uğraşlarının heba olup boşa gitmemesi için Ali b. Ebî Tâlib önemli bir rol oynamıştır. Hilafeti boyunca baş gösteren bu kötü olaylara rağmen Ali b. Ebî Tâlib tertemiz, onurla ve adil biri olarak dünyadan ayrılmıştır. Ali b. Ebî Tâlib'in Hâricilerden biri olan İbn Mülcem tarafından şehit edilmesiyle de Râşid halifeler dönemi sona ermiştir.

---

[1] *Siyer A'lâmu'n-Nubelâ* (3/140), İbn Asâkir, *Târîh Dimaşk* (59/132), İbn Hacer, *el-Feth* (13/92), İbn Hacer bu rivayetin isnadını hasen addetmiştir.

Yezdicerd III dönemine ait gümüş para. Ali b. Ebî Tâlib döneminde, hicri 36 yılında Sicistan'da basılmıştır.

Bu gümüş para, Ömer el-Besâtî'nin koleksiyonundan bir parçadır

Ömer el-Besâtî'nin Medine'deki evinde yazarımız, elinde Ali b. Ebî Tâlib döneminde (hicri 36 yılında) basılan gümüş para ile görülüyor.

ALİ B. EBÎ TÂLİB'İN HİLAFETİ DÖNEMİNDE CİZYE

Ali b. Ebî Tâlib hilafeti zamanında cizyenin miktarında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Bunun sebebi de içte Müslümanlar arasında baş gösteren fitnelerle uğraşıldığı için dışarıda fetihlerin sürdürülememesi ve coğrafi olarak bir büyümenin gerçekleşmemiş olmasıdır. Aksine daha önce fethedilen bölgelerin çoğu eski anlaşmalara göre cizye ödemeyi sürdürürken bazı bölgeler bu anlaşmaları bozmuştur. Ali b. Ebî Tâlib'in valisi Eş'as, Azerbaycan'a vali olarak gelmesinden sonra bu bölgede İslâm'ın hızla yayıldığı da açıkça görülmektedir. Bu da cizyenin azaldığı anlamına gelmektedir. Aynı şekilde Horasan bölgesindeki yöneticiler cizye olarak topladıklarını getirip Müslümanlara veriyorlardı. Ancak bu yöneticiler İslam devletinin desteklerine rağmen Horasan bölgesindeki başkaldırılar ile mücadeleye girişince bölgeden gelen cizye miktarında da azalmalar görülmüştür. Horasan valisi Ca'de b. Hubeyre de anlaşmaları bozan topluluklara, anlaşmayı sürdüren bölgelerden aldığı cizye miktarını dayatmamıştır.

Ekrem Diyâ el-Umerî, *Râşid Halîfeler Dönemi*, sh. 195-196

ALİ B. EBÎ TÂLİB'İN ŞEHİT EDİLMESİ

Olaylar, Ali b. Ebî Tâlib'in aleyhine gelişmiş, durumlar gittikçe bozulmuş, Irak ve diğer bölgelerden olan askerleri de ona karşı gelmeye başlamış ve onunla savaşa çıkmak istememişlerdir. Şâm yönetimi ise gittikçe güçlenmiş ve tahkimden sonra Ebû Mûsa'nın Hz. Ali'yi azletmesi, Amr b. el-Âs'ın da Muâviye'yi bu makama getirmesine dayanarak hilafetin Muâviye'nin hakkı olduğu iddiasıyla devletin sağında ve solunda saldırılara başlamışlardı. Tahkîmden sonra Şamlılar, Muâviye'ye "Emir" demeye başlamışlardı. Şamlılar güçlendikçe Iraklılar sarsılıyorlardı. Oysa başlarında o zamanın en hayırlı, en abid, en zahit, en âlim, en takvalı insanı Ali b. Ebî Tâlib vardı. Ancak buna rağmen ona ihanet edercesine uzak durmuşlardır ki nihayetinde İmam Ali, hayattan bıkmış ve ölümü temenni eder olmuştu. Fitnelerin çoğalması, zulüm ve fesadın yayılması üzerine Ali b. Ebî Tâlib: "Şu günahkar hâlâ neyi bekler? Neden beni öldürmez?" diye hayıflanırdı. Sonra da başına ve sakallarına işaret ederek: "Allah'a yemin olsun ki şunun kanıyla şurası ıslanacaktır!" derdi.

Müminlerin emiri, artık insanların en günahkar adamı tarafından başının o tertemiz kanıyla değerli sakallarını yıkayacak bir kılıç darbesiyle şehit edileceğine kanaat getirmişti. Ali b. Ebî Tâlib de bu anı artık yakın bir zamanda bekliyordu.

Bir gün Hâriciler yanına gelip: "Allah'tan kork! Zira sen de öleceksin!" dediler. Hz. Ali de: "Hayır! Daneyi yaran, rüzgarı gönderen Allah'a yemin olsun ki ölecek değilim!" karşılığını verdi ve başı ile sakalını işaret ederek şöyle devam etti: "Aksine şuraya alacağım ve kanıyla şurasının ıslanacağı bir darbeyle öldürüleceğim! Bu (Resûlullah tarafından) bana verilmiş bir söz ve takdir edilmiş bir sonuçtur. (Resûlullah adına) iftira eden de hüsrana uğrayacaktır!"

Züheyr b. el-Erkam şöyle rivayet eder: Bir Cuma günü Hz. Ali bizlere hutbe verdi ve şöyle dedi: "Hafızlarınız, İmâmı (halifeyi) azlettiler. Vallahi gördüğüm kadarıyla Şamlılar sizlere galip gelecek. Size galip gelmeleri de ancak sizin kendi imamınıza karşı gelmenizden, onların da kendi imamlarına itaat etmelerinden dolayı olacaktır. Bu galibiyet sizlerin ihanet etmenizden, onların ise emin olmalarından dolayı olacaktır. Bu galibiyet sizlerin kendi beldenizde fesat çıkarmanızdan, onların ise kendi beldelerinde barış için çalışmalarından dolayı olacaktır. Filan kişiyi gönderdim de ihanet edip vefasızlık gösterdi. Filan kişiyi de gönderdim, o da ihanet edip vefasızlık gösterdi ve malları Muâviye'ye gönderdi. Şayet sizden birine bir tas dahi emanet etsem ipini zimmetine geçirirdi. Allahım! Ben onlardan bıktım, onlar da benden usandı. Ben onlara öfkelendim, onlar da bana öfkeli! Allahım! Benden yana onlara merhamet et ve beni onlardan kurtar!" Ali b. Ebî Tâlib, böylece ikinci Cumayı kılmadan da suikasta uğradı.[1]

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'nin Ölümünü Haber Vermesi

Osmân b. Suheyb, babasından şöyle nakleder: Hz. Ali b. Ebî Tâlib der ki: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bana: *"Öncekilerin en bedbahtı kimdir?"* diye sordu. Ben: "(Hz. Sâlih'e gelen) deveyi kesen kişidir" dedim. Resûlullah: *"Doğru söyledin"* buyurdu ve ekledi: *"Peki sonrakilerin en bedbahtı kimdir?"* Ben: "Bu konuda bir bilgim yok yâ Resûlallah!" dedim. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) başımın üst tarafına işaret ederek: *"Burana vuracak olandır!"* buyurdu. Hz. Ali daha sonraları (Iraklılara): "İsterdim ki sizin en bedbahtınız gelsin de şurayı (sakallarımı) şura (başımın kanı)yla boyasın" der ve sakalıyla başının ön tarafını gösterirdi.[2]

---

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 357-359

[2] *Müsned Ebî Ya'lâ el-Mevsılî*

ALİ B. EBÎ TÂLİB'İN ŞEHİT EDİLMESİ

İbn Cerîr et-Taberî ile birden çok tarihçi Hz. Ali'nin öldürülüşünü şöyle aktarırlar: Hâricilerden İbn Mülcem el-Himyerî el-Kindî, Velîd b. Cebele b. Kinde el-Mısrî olarak bilinen esmer tenli, güzel yüzlü, saçları kulak memelerine kadar uzanan, alnında secde izi bulunan Abdurrahman b. Amr, Berk b. Abdillah et-Temîmî veya Amr b. Bekr et-Temîmî adlı üç kişi bir araya gelip Ali b. Ebî Tâlib'in Nehrevân'da öldürdüğü kardeşlerini andılar, onlara rahmet okudular. Sonra: "O kardeşlerimizden sonra yaşayıp da ne yapacağız! Onlar ki insanların en hayırlı kişilerindendi, en çok namaz kılanlarındandı ve insanları Rablerine davet ederlerdi. Yüce Allah'ın yolunda hiç kimsenin kınamasından çekinmezlerdi. Kendi canımızdan geçip şu dalâletin önderlerine gitsek ve onları öldürsek, hem şu memleketi onlardan kurtarmış, hem de kardeşlerimizin intikamını almış oluruz" dediler.

İbn Mülcem: "Ben, sizi Ali b. Ebî Talib'ten kurtarırım" dedi. Berk b. Abdillah ise: "Ben de sizi Muâviye'den kurtarırım" dedi. Amr b. Bekr de: "Ben de Amr b. el-Âs'tan sizi kurtarırım" dedi. Sonra Yüce Allah'ın adına, her biri öldürmesini üstlendiği kişiyi öldürmeden veya kendisi bu yolda ölmeden sözünden caymayacağına dair anlaşıp sözleştiler. Kılıçlarını alıp üzerlerine zehir sürdüler. Her biri Ramazan ayının onyedisinde öldüreceği adamın olduğu yerde olacağına dair anlaştılar.

İbn Mülcem doğruca Kûfe'ye gitti. Yapacağı işi Kûfe'deki Harici arkadaşlarından bile gizli tuttu. Bir ara Teymu'r-Rebâb kavminden bir grupla oturmuş Nehrevân'da öldürülen kardeşlerini anarlarken Kutâm bintu'ş-Şecne adında onlardan bir kadın çıkageldi. Hz. Ali, Nehrevân savaşında bu kadının hem babasını, hem de kardeşini öldürmüştü. Çok güzel ve güzelliğiyle tanınan bir kadındı. Merkez camiinde kendini ibadete vermişti. İbn Mülcem kadını görünce aklı başından gitti, oraya ne için geldiğini dahi unuttu. Evlenmek üzere kadını kendisine istedi. Ancak kadın evlenme şartı olarak ondan üçbin dirhem, bir hizmetçi, bir şarkıcı cariye, bir de Ali b. Ebî Tâlib'i öldürmesini istedi. İbn Mülcem de: "İstediklerini sana veririm. Vallahi beni de bu beldeye getiren sebep, Ali'yi öldürmeyi istememden başka bir şey değildi" karşılığını verdi.

İbn Mülcem sonra kadınla evlendi ve gerdeğe de girdi. Fazla bir zaman geçmeden kadın, İbn Mülcem'den şartları yerine getirmesi için ısrarlarına başladı ve bu işte kendisine yardım etmek üzere kabilesinden Verdân adında bir adamı ayarladı. İbn Mülcem bu işi kendisiyle beraber yapması için Şebîb b. Necde el-Eşcaî el-Harûrî adında bir adama gitti. Adama: "Hem dünya, hem de âhirette şeref sahibi olmaya ne dersin?" deyince, adam: "Nasıl olacak?" diye sordu. İbn Mülcem: "Ali'yi öldürmekle!" deyince, adam: "Annen sensiz kalsın emi! Çok büyük bir teklifle geldin! Senin ona gücün yeter mi ki?" karşılığını verdi. İbn Mülcem: "Mescitte saklanır, sabah namazı için çıktığında da üzerine saldırır öldürürüz.

Hz. Ali'nin Kufe Mescid'indeki Minberi ile Mihrabı

Onu öldürdükten sonra kurtulursak içimiz rahatlamış ve kardeşlerimizin de intikamını almış oluruz. Yok, eğer öldürülürsek Yüce Allah'ın katında olanlar dünyada olanlardan daha hayırlıdır" deyince, adam: "Yazık sana! Şayet Ali'den başkası için bana gelseydin benim için daha kolay olurdu. O'nun İslam dininin önde gelen adamlarından biri ve Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) çok yakını olduğunu biliyorum. Onun için öldürülmesiyle içimin rahatlayacağını sanmıyorum" karşılığını verdi. İbn Mülcem: "Nehrevân ahalisini öldürdüğünü bilmiyor musun?" diye sorunca, adam: "Biliyorum" karşılığını verdi. Bunun üzerine İbn Mülcem: "Kardeşlerimizden öldürdüklerine karşılık biz de onu öldürüyoruz" dedi. Büyük ısrarlar sonucu adam, İbn Mülcem'in bu teklifini kabul etti.

Ramazan ayı girince de İbn Mülcem ayarladığı iki adamıyla ayın onyedisinde Cuma sabahı bu işi yapmak üzere anlaştı ve: "Çünkü daha önce iki arkadaşımla anlaştığımız üzere bu gece her biri gittiği adamı öldürecek" dedi.

Hz. Ali'nin Kufe Mescid'indeki Minberi (sağda) ile İbn Mülcem'in Kılıç Darbesini İndirdiği Yer (solda)

Sözkonusu tarihte mescitte bulunan İbn Mülcem'in karısı Kutâm'ın yanına geldiler. Kutâm, her birine ipekten birer örtü getirip yüzlerini örttü. İbn Mülcem, Verdân ve Şebîb tanınmayacak bir şekilde örtünmüş olarak kılıçlarıyla Hz. Ali'nin namaz kıldığı mescide gelip her zaman çıktığı kapının karşısında oturdular. İmam Ali, Cuma sabahı namaz için çıkıp: "Namaza! Namaza! Ey Allah'ın kulları!" diye seslenerek insanları namaza çağırmaya başladı. Şebîb hemen atılarak Hz. Ali'ye bir kılıç salladı; ancak kılıç kemerlerden birine isabet etti. İbn Mülcem de atılıp kılıcını Hz. Ali'nin başına indirdi. Bu darbe üzerine Hz. Ali'nin kanı başından sakalına doğru akmaya başladı. İbn Mülcem ona vurunca: "Hüküm ancak Allah'ındır ey Ali! Ne senin, ne de arkadaşlarınındır!" dedi ve şu âyeti okudu: *"İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir."*[1] Bunun üzerine Hz. Ali: "Yakalayın!" diye bağırdı. Verdân kaçmaya çalıştı, ancak Hadramevtli biri ona yetişip öldürdü. Şebîb ise kaçıp insanlardan kurtuldu. İbn Mülcem ise yakalandı. O günü sabah namazını Ca'de b. Hubeyre b. Ebî Vehb kıldırdı. İmam Ali ise yaralı olarak evine taşındı.

Abdurrahman b. Mülcem elleri arkadan bağlı bir şekilde getirilip Hz. Ali'nin huzurunda durduruldu. Ali ona: "Ey Allah'ın düşmanı! Ben sana iyilikte bulunmadım mı?" diye sorunca, İbn Mülcem: "Evet!" dedi. Hz. Ali: "Peki bunu neden yaptın?" diye sorunca, İbn Mülcem: "Kılıcımı kırk sabah biledim ve Yüce Allah'tan, onunla mahlukatının en kötüsünün öldürülmesini diledim" karşılığını verdi. Hz. Ali de ona: "O kılıçla sen öldürülecek ve bu şekilde insanların en kötüsü sen olmuş olacaksın!" karşılığını verdi. Sonra İmam Ali, yanındakilere "Şayet ölürsem onu da öldürün. Yok, eğer sağ kalırsam ona ne yapacağıma ben karar veririm" dedi.

Hz. Ali'nin ölüm anı yaklaştığında dilinden "Lâ ilâhe illallah" sözünden başka bir şey çıkmıyordu. En son söylediği şeyin de: *"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür"*[2] âyetleri olduğu söylenir.

---

[1] Bakara Sûr. 207

[2] Zilzâl Sûr. 7, 8

Ölmeden oğulları Hasan ile Hüseyin'e takvayı, namazı kılmayı, zekatı vermeyi, hataları affetmeyi, öfkelerini yenmeyi, akrabaları ziyareti, cahil karşısında hilm sahibi olmayı, dinde fakih olmayı, işlerde sebat göstermeyi, devamlı Kur'ân okumayı, iyi birer komşu olmayı, iyiliği emredip kötülükten sakındırmayı, çirkin işlerden uzak durmayı ve kardeşleri Muhammed b. el-Hanefiyye'ye sahip çıkmalarını vasiyet etmiştir. Aynı şekilde Muhammed b. el-Hanefiyye'ye de Hasan ile Hüseyin'e ettiği vasiyetleri etmiş, onların sözlerini dinlemesini ve onlara danışmadan herhangi bir şeyde karar vermemesini istemiştir. Bütün bunları da vasiyetini yazdığı mektupta dile getirmiştir.

VASİYETİN METNİ

Bismillahirrahmânirrahîm. Bu, Ali b. Ebî Tâlib'in vasiyet ettikleridir. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Yüce Allah, Müşrikler istemese de dini üstün kılmak için onu hidayetle ve hakla göndermiştir. Namazım, ibadetlerim, yaşamım ve ölümüm alemlerin rabbi olan ve ortağı bulunmayan Allah içindir. Ben bununla emredildim ve buna teslim olanlardanım.

Oğlum Hasan! Sana, diğer tüm çocuklarıma, aileme ve bu yazım her kime ulaşırsa onlara vasiyetim şudur ki Yüce Allah'a karşı takvalı olun ve ancak birer Müslüman olarak ölün. Allah'ın ipine sımsıkı sarılın ve ayrılmayın. Zira Ebu'l-Kâsım'ın (Resûlullah'ın) şöyle buyurduğunu işittim: *"Kişilerin arasını bulmak, bütün namaz ve oruçlardan daha üstündür."* Yakınlarınızı gözetip onlarla ilişkinizi kesmeyin ki Yüce Allah da yarın hesabınızı kolaylaştırsın. Yetimler konusunda sizlere Allah'ı hatırlatırım! Sakın onları aç bırakmayın, üzerinizde olan haklarını sakın heba etmeyin! Komşularınız konusunda size Allah'ı hatırlatırım! Zira onlar da Peygamberinize edilen vasiyettendirler. Komşular hakkında öyle çok tavsiyelerde bulunuldu ki Yüce Allah onları bize mirasçı kılacak sandık. Kur'ân hakkında da size Allah'ı hatırlatırım! Sakın onunla amel etmede sizden öne geçen olmasın! Namaz konusunda size Allah'ı hatırlatırım! Zira namaz dininizin direğidir. Kâbe hakkında da size Allah'ı hatırlatırım! Hayatta olduğunuz sürece sizden birileri orada mutlaka bulunsun! Zira orayı terk edecek olursanız mühlet verilmeden azaba maruz kalırsınız. Ramazan ayı hakkında da size Allah'ı hatırlatırım! Zira bu ayda oruç tutmak, Cehennem ateşinden korur. Cihad konusunda da size Allah'ı hatırlatırım! Canlarınızla ve mallarınızla Allah yolunda cihad etmekten geri durmayın. Zekat konusunda da size Allah'ı hatırlatırım! Çünkü zekat, Rabbin öfkesini dindirir. Peygamberinizin zimmeti konusunda size Allah'ı hatırlatırım! Elinizin altındakilere sakın zulmetmeyin! Peygamberinizin ashâbı konusunda da size Allah'ı hatırlatırım! Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onlara sahip çıkmayı öğütlemiştir. Yoksul ve fakirler konusunda da size Allah'ı hatırlatırım! Geçimliklerinize onları da ortak edin. Elinizin altında bulunan köle ve cariyeler konusunda da size Allah'ı hatırlatırım! Zira Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) ağzından son olarak çıkan söz şuydu: *"İki zayıf kesim olan kadınlarınız ve elinizin altındaki (cariye ve köle)leri gözetmenizi vasiyet ediyorum!"* Namaza dikkat edin! Namaza dikkat edin ve Yüce Allah'ın yolunda kimsenin sizi kınamasından çekinmeyin. Zira size kastedenlere ve isyan edenlere Yüce Allah kafi gelecektir. İnsanlara, Yüce Allah'ın emrettiği gibi iyi sözler söyleyin. İyiliği emretmeyi ve kötülükten sakındırmayı sakın bırakmayın! Yoksa Yüce Allah başınıza en kötülerini musallat eder ve artık ettiğiniz dualara da icabet edilmez. Birbirinizi gözetin, birbirinize gidip gelin ve sakın sırt çevirip, ilişkileri kesip ayrılmayın! İyilik ve takva yolunda yardımlaşın; ancak kötülük ve düşmanlık için yardımlaşmayın! Allah'tan korkun ki Allah'ın cezası pek çetindir. Ey ailem! Allah siz Ehl-i beyt'i korusun! Peygamberinizin (sallallahu aleyhi vesellem) yolunu sizlerle korusun. Sizleri Allah'a emanet ediyor, Allah'ın selamını ve rahmetini sizlere iletiyorum."

Daha sonra hicri 40 yılının Ramazan ayında vefat edene dek ağzından "Lâ ilâhe illallah" sözünden başka bir şey çıkmadı. Onu, iki oğlu Hasan ve Hüseyin ile Abdullah b. Câfer yıkadı. Namazını oğlu Hasan dokuz tekbir getirerek kıldırdı.

İmâm Ahmed, **Müsned**'inde bildiriyor: Ebû Yahyâ anlatıyor: İbn Mülcem, Ali b. Ebî Tâlib'e vurduğu zaman Hz. Ali, velilerine şöyle dedi: "Resûlullah kendisini öldürmek isteyen kişi için: *"Onu öldürün sonra da yakın!"* buyurmuştur. Ölürsem siz de İbn Mülcem'e aynısını yapın."

Rivayet edildiğine göre İmam Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm, bağlı olarak duran İbn Mülcem'e:

"Yazık sana! Müminlerin emirine neden vurdun?" diye sorunca, İbn Mülcem: "Ben (müminlerin emirine değil) senin babana vurdum!" karşılığını vermiştir. Ümmü Gülsüm: "Ama bu ona bir zarar vermeyecektir" dediğinde ise İbn Mülcem: "O zaman neden ağlıyorsun? Vallahi ona öyle bir darbe indirdim ki şayet şehir halkına isabet etseydi tümü ölürdü. Vallahi bu kılıca tam bir ay boyunca zehir sürdüm. Kılıcı bin dirheme satın aldım, bin dirheme de zehir kattım" karşılığını verdi.

İbn Cerîr et-Taberî'nin naklettiğine göre İbn Şâs el-Murâdî veya İbn Meyyâs el-Murâdî şöyle bir şiir söylemiştir:

"Kutâm'ın istediği mehri hiçbir cömert kişi
Ne vermiş, ne de vereni görülmüştür
Üç bin dirhem, bir köle, şarkıcı bir cariye
Bir de keskin bir kılıçla Ali'nin öldürülmesi
Ne kadar değerli olsa hiçbir mehir Ali kadar değerli olamaz
Hiçbir cinayet de İbn Mülcem'in cinayeti kadar ağır olamaz."

İbn Cerîr şu beyitleri ise Haricilerden birinden nakletmiştir:

"Biz ki iyiliğin sultanı Ali'yi öldürdük
Hasan'ın babası olan imamı, kanını akıttık
Biz ki onun mülkünü temelinden söküp attık
Bir kılıç darbesiyle, ki o zorbalık yapmıştı
Biz ki ceylan gibiyiz, ama kavgada onurluyuz
Ölüme hamle yapsam pısar da yardım ister."

İbn Mülcem, tâbiin döneminde yaşayan Hâriciler tarafından övgülere de mazhar olmuştur. Onu övenlerden biri de, **Sahîh-i Buhârî**'de Hz. Âişe'den rivayetlerde bulunan ve âbid bir zat olan İmrân b. Hattân'dır. İmrân, İbn Mülcem'i şu beyitlerle över:

"Takvalı olan birisi öyle bir darbe indirdi ki
Bu darbeyle Arş'ın sahibinin rızası dışında bir arzusu olmadı
Ben onu çok iyi tanırım ve öyle sanıyorum ki
Yüce Allah'ın katındaki hesapta insanların en iyilerinden çıkacaktır."

Muâviye'yi öldürmeye giden Berk ise, aynı günde sabah namazına çıkan Muâviye'ye kılıcıyla saldırdı. Zehirli bir hançerle saldırdığını söyleyenler de vardır. Ancak vurduğu darbe kalçasına değdi ve orayı yaraladı. Hârici yakalanıp öldürüldü. Öldürülmeden önce Muâviye'ye: "Beni bırakırsan sana bir müjde veririm" dedi. Muâviye: "Nedir o?" diye sorunca, Berk: "Kardeşim, bu günde Ali b. Ebî Tâlib'i öldürdü" karşılığını verdi. Muâviye: "Belki de ona gücü yetmemiştir" deyince, Berk: "Hayır! "Yapmıştır; zira Ali'nin yanında korumalar yoktur" karşılığını verdi. Ancak Muâviye emretti; Berk öldürüldü.

Doktor gelince Muâviye'ye: "Zehirli bir yaran var. Ya yaranı dağlayayım, ya da sana zehiri yok edecek bir şurup içireyim. Ancak şurup verirsem artık bir daha çocuğun olmaz" dedi. Muâviye de: "Ateşle dağlanmaya dayanamam. Soyumun kesilmesine gelince ise oğullarım Yezîd ve Abdullah'ta gözümü doyuracak kadar çocuk var zaten" karşılığını verdi. Doktor ona şuruptan içirince de yarası iyileşti; ancak soyu da kesildi. İşte o günden sonra Dimaşk camisinde Muâviye için özel bir bölme yaptırıldı ve secde ederken onu koruması için de bölmenin yanında muhafızlar bulunduruldu. Camilerde böylesi bir bölmeyi ilk olarak Muâviye bu sebepten dolayı yaptırdı.

Amr b. el-Âs'ı öldürecek olan Amr b. Bekr'e gelince ise, o da Amr b. el-Âs'ın namaza çıkışını beklemek üzere bir yerde saklandı. Ancak tevafuk olarak Amr b. el-Âs o gece şiddetli bir karın sancısına tutulunca namazı kıldırmak üzere camiye, vekili ve muhafızlarının reisi olan Âmir b. Luey oğullarından Hârice b. Ebî Habîbe çıktı. Amr b. Bekr de onu Amr b. el-Âs zannederek üzerine saldırdı ve öldürdü. Yakalandığı zaman da: "Ben, Amr'ı öldürmek istedim; ancak Yüce Allah, Hârice'nin ölmesini istemiş" dedi. Amr'ın bu sözü daha sonra bir mesel olmuştur. Bu sözü söyleyenin Amr b. el-Âs olduğu da söylenir. Hârici, Amr b. el-Âs'ın yanına getirildiği zaman: "Bu kim?" diye sormuş, yanındakiler de: "Senin vekilin Hârice'yi öldürdü!" demişlerdir. Bunun üzerine Amr b. el-Âs emredince hemen boynu vurulmuştur.

Özetle, Ali b. Ebî Tâlib vefat ettiği zaman cenaze namazını oğlu Hasan dokuz tekbirle kıldırdı. Haricilerin mezarını açmaları endişesiyle de Kûfe'deki hükümet konağında defnedildi. Mezarı konusunda meşhur olan görüş budur. Ancak devesine yüklendiği ve devenin onu alıp bilinmeyen bir yere götürdüğünü savunanlar da vardır. Bu da yanlış bir düşüncedir. Bunu savunanlar bilgileri olmayan bir şey hakkında akla ve ilahi kanunlara sığmayan şeyler söylemişlerdir. Çoğu kişi de Ali b. Ebî Tâlib'in mezarının Necef'teki türbe (Meşhed)de olduğuna inanmaktadır. Mezarının orada olduğuna dair herhangi bir delil yoktur. Necef'teki sözkonusu yerin Muğîre b. Şu'be'nin mezarı olduğunu söyleyenler de vardır. el-Hatîbu'l-el-Bağdâdî, **Târîh**'inde Matar'ın şöyle dediğini nakleder: "Şiiler, Necef'te çok yücelttikleri mezar sahibinin kim olduğunu bilselerdi onu taşlarlardı. Zira mezar, Muğîre b. Şu'be'nin mezarıdır."

Vâkidî bildiriyor: Ebû Bekr b. Abdillah b. Ebî Sebira, İshâk b. Abdillah b. Ebî Ferve'den şöyle nakleder: Ebû Câfer Muhammed b. Ali el-Bâkır'a: "Hz. Ali, öldürüldüğünde kaç yaşındaydı?" diye sorduğumda bana: "Altmışüç yaşındaydı" dedi. Ona: "Nerede defnedildi?" diye sorduğumda ise bana: "Gece vakti Kûfe'de defnedildi; ancak defnedildiği yeri bilmiyorum" karşılığını verdi.

Câfer es-Sâdık'tan gelen bir rivayete göre de öldürüldüğü zaman Hz. Ali'nin yaşı ellisekiz idi. Kûfe merkez camisinin güney tarafında defnedildiği de söylenir. Vâkidî ise: "Meşhur olan görüş Kûfe'nin hükümet konağında defnedildiğidir" der. Kûfe camisinin bahçesinde defnedildiğini söyleyenler de vardır.

Hatîb el-Bağdâdî'nin, Ebû Nuaym el-Fadl b. Dukeyn vasıtasıyla naklettiğine göre Hasan ve Hüseyin onu alıp Medine'deki Bakî' mezarlığına Fâtıma'nın mezarının yanına gömmüşlerdir. Yine iddia edildiğine göre, onu alıp deveye yüklemişler; ancak yolda Tay' kabilesi onu mal sanıp almışlar ancak sandığın içindekinin ceset olduğunu gördüklerinde sandığı içindekiyle birlikte gömmüşlerdir. Mezarının nerede olduğu da kimseler tarafından bilinmemektedir. Bunu da Hâtîb el-Bağdâdî aktarmıştır.

Hâfız İbn Asâkir de Hasan b. Ali'den şöyle nakleder: "Hz. Ali'yi, Ca'de oğullarına ait bir evde gömdüm." Abdulmelik b. Umeyr ise şöyle der: "Hâlid b. Abdillah, oğlu Yezîd'e ait olan evin temellerini kazdığı zaman saçı sakalı bembeyaz ve daha dün gömülmüş gibi taze bir ihtiyar cesediyle karşılaştı. Hâlid onu yakmak istedi; ancak Yüce Allah bir şekilde onu bundan caydırdı. Sonra Hâlid, Mısır yapımı bir kumaş parçası istedi ve cesedi onunla sardı. Üzerine kokular sürdükten sonra olduğu yerde bıraktı." Bu yerin de mescidin kıble tarafının ilerisinde ve kırtasiyeciler kapısının hizasında bulunan, ayakkabıcıya ait bir ev olduğu söylenir. Bu yerde de her kim ikamet etmişse çok geçmeden geri oradan taşınmıştır.

Câfer b. Muhammed es-Sâdık da şöyle der: "Hz. Ali'nin cenaze namazı gece vakti kılındı. Kûfe'de defnedildi ve kabri de belli olmayacak bir şekilde kapatıldı. Ancak bu yer hükümet konağının yanındadır."

İbnu'l-Kelbî de şöyle der: "Gece vakti defni sırasında orada Hasan, Hüseyin, Muhammed b. el-Hanefiyye, Abdullah b. Câfer ve aileden diğerleri hazır bulunmuşlardır. Onu Kûfe dışında bir yerde gömdüler ve Hâriciler ile diğerlerinin kabri açmalarından çekindikleri için mezarı, yeri belli olmayacak bir şekilde kapatmışlardır."

Hasılı, Ali b. Ebî Tâlib, hicri 40 yılında Ramazan ayının onyedisinde bir Cuma günü seher vakti öldürüldü. Rebiyülevvel ayında öldürüldüğünü söyleyenler varsa da doğru ve meşhur olan görüş Ramazan ayıdır. Doğrusunu Allah bilir. 63 yaşındayken Kûfe'de defnedilmiştir. Bu yaşta öldüğünü Vâkidî, İbn Cerîr ve başkaları doğrulamışlardır. 65 ya da 68 yaşında öldürüldüğünü söyleyenler de vardır. Hilafeti 4 yıl 9 ay sürmüştür.

Hz. Ali vefat edince oğlu Hasan, İbn Mülcem'i yanına getirtti. İbn Mülcem ona: "Sana bir teklifim var" deyince, Hasan: "Ne?" diye sordu. İbn Mülcem: "Ben, Kâbe'de Hatîm'in yanında Yüce Allah'a ya Ali'yi ve Muâviye'yi öldürmeyi veya onlardan sonra ölmeyi diledim ve bunun için O'na ahit verdim. Şimdi sana da çok sağlam bir ahit veriyorum. Beni bırak da gidip Muâviye'yi öldüreyim. Şayet onu öldüremezsem veya öldürür de sağ kalırsam Allah'a andolsun ki sana gelip elimi elinin üzerine koyacağım. O zaman artık istersen beni öldürür istersen de affedersin" dedi. Ancak Hasan: "Hayır! Vallahi ateşin tadına bakmadan bu olmayacak!" karşılığını verdi. Sonra da onu öne geçirip öldürdü. Öldükten sonra insanlar onu alıp yerde sürüklediler; sonra da ateşle yaktılar. Denildiğine göre Abdullah b. Câfer, İbn Mülcem'in el ve ayaklarını kesti. Gözlerine mil çekildi. Ancak buna rağmen İbn Mülcem, Alak sûresini sonuna kadar okudu. Sonra dilini kesmeye geldiklerinde üzgün bir şekilde onlara: "Allah'ı zikretmeden bir anım bile geçsin istemem!" dedi. Ancak dilini de kestiler, sonra öldürüp bir çukurda yaktılar. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Cerîr şöyle der: Hâris'in bana bildirdiğine göre, İbn Sa'd, Muhammed b. Ömer'in şöyle dediğini nakleder: "Hz. Ali, Cuma günü saldırıya uğradı. O günü ve Cumartesi gecesi yaşadı; ancak hicri 40 yılında Ramazan ayının ondokuzunda Pazar gecesi, 63 yaşındayken vefat etti." Vâkidî der ki: "Bizde sabit olan tarih budur; ancak yine de doğrusunu Allah bilir."[1]

---

[1] İbn Kesîr ed-Dimaşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, cilt 7, sh. 361 ve sonrası.

Bazı Müslümanların kanaatince halife Ali b. Ebî Tâlib'in Irak'taki Necef kentinde bulunan mezarı. Ancak İbn Kesîr'e ait metinler mezarının burada olduğuna dair görüşle çelişiyor. Doğrusunu Allah bilir.

Bazı Müslümanların kanaatince halife Ali b. Ebî Tâlib'in Necef kentinde, içinde mezarının olduğu binanın dışardan bir görüntüsü

Dördüncü Bölüm İçin Başvurulan Başlıca Kaynaklar

1- Kurân-ı Kerim

2- Muhtelif Hadis Kitapları

3- Suudi Arabistan Savunma ve Havayolları Bakanlığı Askeri Alan Kurulu

4- Sâmi b. Abdillah el-Mağlût, Râşid Halifeler Tarihi Atlaslar Silsilesi (Ebû Bekr, Ömer, Osmân)

5- Dr. Ali Muhammed es-Sallâbî, Esmâ'l-Metâlib fî Sîreti Emîri'l-Müminîn Ali b. Ebî Tâlib (Hz. Ali'nin Kişiliği ve Dönemine İlişkin Genel Bir Etüd)

6- İbn Kesîr ed-Dimaşkî, Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm; el-Bidâye ve'n-Nihâye

7- İbn Cerîr et-Taberî, Târîhu'l-Ümem ve'l-Mulûk

8- İbn Hayyât el-Usfurî, Târîh Halîfe

9- Prof. Hâtim Ömer ile Salâh Abdulhamîd, el-Habîbe (Medine)

10- Şeyh Mahmûd Şâkir, İslam Tarihi; Râşid Halifeler ve Emeviler Dönemi

11- Âtik b. Ğays el-Bilâdî, Mu'cemu'l-Me'âlimi'l-Cuğrâfiyye li's-Sîreti'n-Nebeviyye

12- Dr. Ekrem Diyâ el-Umerî, Asru'l-Hilâfet er-Râşidiye

13- Google Earth, Wikimedia

14- Yâkût el-Hamavî, Mu'cemu'l-Büldân

15- İbn Şebbe Ebû Zeyd Ömer, Târih el-Medîne

16- İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kübrâ

17- Şerîf Yusuf, Tarîh Fenn el-İmârat el-Irâkiyye fî Muhtelif as-Suver (Değişik Dönemlerde Irak Mimarisi Sanat Tarihi)

18- "Musafir" ve "Mishkat" Web Siteleri

19- el-Atlas el-Cuğrâfyâ lil-Memleket el-Arabiyye es-Saûdiye (Suudi Arabistan Coğrafî Atlası). M.E.B yay.

20- Prof. Dr. Abdurrahman el-Ensârî ve Dr. Ferecullah Ahmed Yûsuf, Hâtim Bölgesi Hâil

21- Şeyh Mahmûd Şâkir, İslam Tarihi (Râşid Halifeler Dönemi)

22- Abdussettâr eş-Şeyh, Râşid Halifeler

23- Muhammed Abduh, Nehcu'l-Belâğa Şerhi

24- Tahâvî, el-Akîde et-Tahâviyye

25- Abdulkerîm, Irak- Geçmişten Fotoğraflar, Dâru'l-Verrâk yay. 2003 Londra ve Beyrût.

26- Prof. Abdurezzâk es-Sâni' ile Prof. Abdulazîz el-Ali, H. 979-1400 Yılları Arasında Zübeyr Emirliği

27- Merkez Buhûs ve Dirâsât el-Medînet el-Munevvere (Medine-i Münevvere Araştırma ve İnceleme Merkezi)

28- el-Vâfî bi'l-Vefeyât, Salâhuddin es-Safadî

29- ez-Ziriklî, el-A'lâm

30- "Müminlerin Annelerinin" web siteleri

31- Ebû Hanîfe ed-Dîneverî, el-Ahbâru't-Tivâl

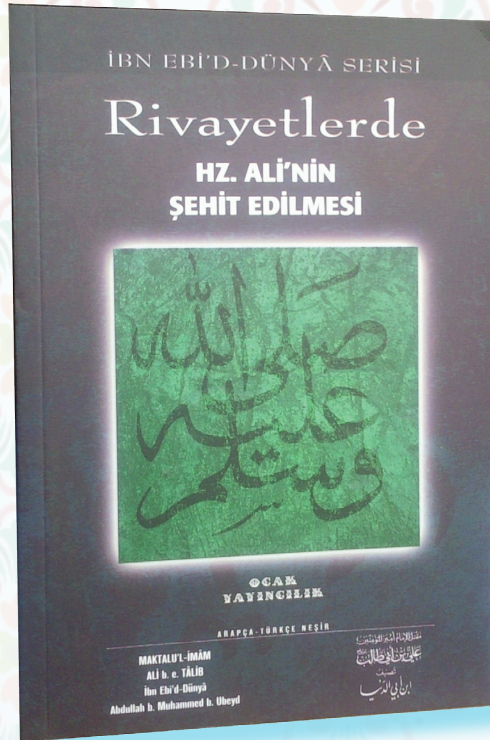
32- Muhammed Rıdâ, Râşid Halifeler

33- Nasr b. Muzâhim, Sıffîn Savaşı

34- Ebû Nuaym el-Asbahânî, Ma'rifetu's-Sahâbe

35- İbnu'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Târîh

36- İmâm Şemsuddîn Muhammed ez-Zehebî, Siyer A'lâmi'n-Nubelâ
37- "Emevi Devleti" Web Sitesi
38- İbn Teymiyye (Ahmed b. Abdilhalîm), Mecmû'u'l-Fetâvâ
39- İbn Hacer el-Askalânî, Tehzîbu't-Tehzîb
40- Suriye Târihi Eserleri Uydu Atlası
41- Suriye Uydu Atlası
42- Prof. Muhammed Ali Mağribî, Ali b. Ebî Tâlib ve Hasan b. Ali
43- Dr. Yahyâ el-Yahyâ, Taberî Târih'inde Ebû Mihnef'in Rivayetleri
44- Kâdı Ebû Bekr b. el-Arabî, el-Avâsim mine'l-Kavâsim
45- et-Tebbânî, İfâdetu'l-Ahyâr
46- el-Azîm Âbâdî (Fîrûzâbâdî), Kâmusu'l-Muhît
47- Şeyh Ahmed el-Hamîs, Tarihten Bir Kesit
48- Dr. Muhammed Seyyid el-Vekîl, Cevletun Târihiyyetun fî Asri'l-Hulafâi'r-Râşidîn
49- İmâm eş-Şevkânî, Neylu'l-Evtâr
50- Sâmi b. Abdillah el-Mağlût, Resûlullah'ın Hayatının Tarihi Atlası
51- Dr. Abdulfettâh el-Mütenâvî, Ta'netun fî Kalbi Ali b. Ebî Tâlib
52- Mâverdî, el-Ahkâmu's-Sultâniyye
53- İbn Teymiyye (Ahmed b. Abdilhalîm), es-Siyâsetu'ş-Şer'iyye
54- Muhammed el-Arabî et-Tebbânî, Tahzîru'l-Abkarî Min Muhâdarât el-Hudarî, İktibas edip özetleyen: Prof. Süleymân el-Hurâşî

5. Bölüm

Hz. Ali Hakkında

BUHÂRÎ İLE MÜSLİM'İN SAHÎH'LERİNDE ALİ B. EBÎ TÂLİB HAKKINDA **GELEN RİVAYETLER**

1- SAHÎH-İ BUHÂRÎ'DE YER ALAN RİVAYETLER

(3619)- Sehl b. Sa'd bildiriyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurdu: "Yarın sancağı, Allah'ın, eliyle fethi müyesser kılacağı birisine vereceğim!" İnsanlar sancağın içlerinden kime verileceğini düşünerek gecelediler. Sabah olduğunda herkes sancağın kendisine verilmesini temenni ederek Resûlullah'ın yanına geldi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): "Ali nerede?" diye sordu. Kendisine: "Yâ Resûlallah! Gözlerinden rahatsız" denildi. Resûlullah da: "Ona haber verin de yanıma gelsin!" buyurdu. Hz. Ali geldiğinde de Peygamberimiz, Ali'nin gözlerine tükürüğünden sürdü ve ona dua etti. Hz. Ali'nin gözleri hiç bir şeyleri yokmuş gibi iyileştiler. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) sancağı ona verince Hz. Ali: "Yâ Resûlallah! Bizler gibi oluncaya kadar mı onlarla savaşayım?" diye sordu. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Onların sahasına ininceye kadar git. Orada onları İslam'a davet et ve Yüce Allah'a yönelik yapmaları gerekenleri onlara bildir. Allah'a yemin olsun ki senin vasıtanla Allah'ın onlardan birini dahi hidayete erdirmesi, senin için genç develere sahip olmandan daha iyidir" karşılığını verdi.

(3620)- Seleme bin el-Ekva' anlatıyor: Müslümanlar, Hayber savaşına çıkarlarken gözlerinden rahatsız olan Hz. Ali savaşa gidenlere katılmadı. Ancak daha sonra: "Ben, Resûlullah'ın katıldığı savaştan geri mi duracağım!" diyerek Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) peşinden gitti. Sabahında Hayber'in fethinin gerçekleştiği gece Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yarın sancağı öyle birine vereceğim ki" veya: "Yarın sancağı öyle biri alacak ki o kişiyi hem Yüce Allah, hem de Resûlü severler" veya: "O kişi hem Allah'ı, hem de Resûlünü sever ve Yüce Allah onun eliyle fethi ihsan edecektir" buyurdu. O esnada Hz. Ali gelince ki onu hiç beklemiyorduk: "Bu Ali!" demeye başladık. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) sancağı ona verdi ve Yüce Allah da onun eliyle Hayber'in fethini ihsan etti.

(3621)- Abdulazîz b. Ebî Hâzım, babasından şöyle nakleder: Adamın biri Sehl b. Sa'd'ın yanına gelerek: "Filan kişi (Medine valisi) minberin yanında Hz. Ali'ye dil uzatıyor!" dedi. Sehl adama: "Peki ne diyor?" diye sorunca, adam: "Ona Ebû Turâb diyor" karşılığını verdi. Bunun üzerine Sehl güldü ve şöyle dedi: "Vallahi bu ismi ona koyan Peygamberimizdi ve Ali de en çok bu ismi severdi." Adam: "Peki bu ismi ona nasıl koydu?" diye sorunca, Sehl şöyle anlattı: Hz. Ali, Fâtıma'nın yanına girdikten sonra da çıkıp Mescid'e gitti ve orada uzandı. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) gelip, Fâtıma'ya: "Amcan oğlu nerede?" diye sorunca, Fâtıma: "Mescid'de" karşılığını verdi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) Mescid'e Hz. Ali'nin yanına gitti. Yanına vardığında cübbesinin sırtından yere düştüğünü

ve toprağın da sırtına bulaştığını gördü. Bunun üzerine Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) sırtındaki toprağı temizlerken ona iki defa da: "Kalk ey Ebû Turâb!" buyurdu.

(3622)- Sa'd b. Ubâde bildiriyor: İbn Ömer'in yanına bir adam geldi ve ona Osmân hakkında sordu. İbn Ömer, Osmân'ın amellerinin güzelliğinden bahsetti ve: "Sanırım böyle olması senin gücüne gidiyor" dedi. Adam: "Evet!" deyince İbn Ömer: "Allah senin burnunu yere sürtsün!" karşılığını verdi. Sonra adam İbn Ömer'e, Hz. Ali hakkında sordu. İbn Ömer, Hz. Ali'nin amellerinin güzelliğinden bahsetti ve: "Ali böyle biridir, evi de Peygamberimizin (sallallahu aleyhi vesellem) evlerinin (odalarının)orta yerindedir" dedi ve ekledi: "Sanırım bu da hoşuna gitmedi!" Adam: "Evet!" karşılığını verince, İbn Ömer: "Allah burnunu yere sürtsün! Git ve elinden ne geliyorsa onu yap!" dedi.

(3623)- Abdurrahman bin Ebî Leylâ der ki: Hz. Ali bize şöyle anlattı: Fâtıma, el değirmeni ile çalışmaktan dolayı rahatsızlanmıştı. Peygamberimize (sallallahu aleyhi vesellem) de o sıralar esirler getirildi. Fâtıma (bir hizmetçi istemek üzere) Peygamberimizin yanına gitti; ancak onu evde bulamadı. Evde gördüğü Âişe'ye de durumu anlattı. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) eve gelince Âişe, Hz. Fâtıma'nın geldiğini onu haber verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) yanımıza geldi. Ancak biz uyumak üzere yatağımıza girmiştik. Kalkıp karşılamak için harekete geçtim; ama Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Yerinizde kalın!" buyurdu ve ikimizin arasında oturdu. Ayağının soğukluğunu göğsümde hissediyordum. Sonra bize şöyle buyurdu: "Benden istediğiniz şeyden daha hayırlı olan bir şeyi size söyleyeyim mi? Uyumak için yatağınıza girdiğinizde otuz dört defa Allahu Ekber, otuz üç defa Sübhânallah, otuz üç defa da Elhamdulillah deyin. Bunu yapmanız sizin için bir hizmetçiden daha hayırlıdır."

(3624)- İbrâhim b. Sa'd bin Ebî Vakkâs, babasından bildiriyor: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye: "Benim yanımdaki konumunun, Hz. Hârûn'un, Hz. Mûsa'nın yanındaki konumu gibi olmasına razı olmaz mısın?" buyurdu.

(3625)- İbn Sîrîn'in bildirdiğine göre Ali b. Ebî Tâlib (kadılarına) şöyle demiştir: "Daha önce nasıl hükmettiyseniz şimdi de aynı şekilde hükmedin. Zira ayrılıktan nefret ederim. Öyle yapın ki insanlar birlik olsunlar veya benden önceki arkadaşlarım (halifeler) gibi ben de öyle öleyim."

(3629)- Hz. Âişe anlatıyor: Hz. Fâtıma, Hz. Ebû Bekr'e haber yollayarak, Yüce Allah'ın, babası Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) fey olarak ihsan ettiği mallardan kendisine kalan mirasını istedi. Hz. Fâtıma, Ebû Bekr'den Peygamberimizin Medine ve Fedek'teki arazisi ile Hayber'deki humus'tan geriye kalanları istiyordu.

(Bunun üzerine) Ebû Bekr şöyle dedi: "Resûlullah buyurdu ki: "Biz (peygamber)ler miras bırakmayız. Bizden geriye kalanlar sadakadır. Benden geriye kalan mallardan Muhammed ailesi yiyebilir (ancak yemekten öteye geçip bu malları sahiplenemez)ler." Allah'a andolsun ki Peygamberimizin kendi zamanında verdiği sadakalardan hiçbir şeyi değiştirmem ve bu mallar konusunda Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) yaptığının aynısını ben de yaparım." Bunun üzerine Hz. Ali şehadet getirdikten sonra: "Ey Ebû Bekr! Senin değerini biliyoruz" dedi ve kendilerinin Resûlullah'la (sallallahu aleyhi vesellem) olan akrabalıklarından, haklarından bahsetti. Ancak Ebû Bekr: "Nefsim elinde olana yemin olsun ki Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) akrabalarına iyilik yapmayı kendi akrabalarıma iyilik yapmamdan daha fazla isterim" karşılığını verdi.

(3631)- İbn Ömer der ki: Ebû Bekr'in şöyle dediğini işittim: "Ehl-i beytine iyi davranarak Muhammed'in haklarını gözetin!"

(3632)- Misver b. Mahrame, Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurduğunu bildiriyor: "Fâtıma, benden bir parçadır. Onu öfkelendiren beni de öfkelendirmiş olur."

(3633)- Hz. Âişe anlatıyor: Vefatına sebep olan hastalığı zamanında Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) kızı Fâtıma'yı çağırdı. Ona gizlice bir şeyler deyince Hz. Fâtıma ağladı. Sonra bir daha çağırıp yine gizlice ona bir şey söyledi. Bunun üzerine Fâtıma güldü. Daha sonra bunun sebebini Hz. Fâtıma'ya sorduğumda dedi ki: "Resûlullah gizlice benimle konuştu ve o hastalığından dolayı vefat edeceğini söyledi. Bunun için ağladım. Sonra benimle gizlice yine konuştu ve ondan sonra Ehl-i beyti arasında kendisine kavuşacak ilk kişinin ben olduğumu bildirdi. Bunun için de güldüm."

2- SAHÎH-İ MÜSLİM'DE YER ALAN RİVAYETLER

(6170)- Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs, babasından şöyle nakleder: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'ye şöyle buyurdu: "Benim yanımdaki konumun, Hz. Hârûn'un, Hz. Mûsa'nın yanındaki konumu gibidir. Ne var ki benden sonra bir peygamber gelmeyecektir."

(6171)- Sa'd b. Ebî Vakkâs anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Tebûk savaşına çıkacağı sırada Hz. Ali'yi geride kendi yerine bırakmıştı. Hz. Ali ona: "Yâ Resûlullah! Beni burada kadın ve çocuklarla mı bırakıyorsun?" diye sorunca, Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem): "Benim yanımdaki konumunun, Hz. Hârûn'un, Hz. Mûsa'nın yanındaki konumu gibi olmasına razı olmaz mısın? Ne

var ki benden sonra bir peygamber gelmeyecektir" karşılığını verdi.

(6173)- Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs anlatıyor: Muaviye b. Ebî Süfyân, (babam) Sa'd'ı çağırdı ve ona: "Ebû Turâb'a (Ali'ye) sövmene engel olan şey ne?" diye sordu. Sa'd da ona şöyle karşılık verdi:

Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) üç sözünü hatırladığım sürece ona asla sövmem! Bu sözlerden sadece birini benim hakkımda söylemiş olması, benim için genç develerden daha sevimli olurdu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir defasında savaşa çıkacağı sırada Ali'yi geride kendi yerine bırakmıştı. Ali ona: "Yâ Resûlullah! Beni burada kadın ve çocuklarla mı bırakıyorsun?" diye sorunca, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem): "Benim yanımdaki konumunun, Hz. Hârûn'un, Hz. Mûsa'nın yanındaki konumu gibi olmasına razı olmaz mısın? Ne var ki benden sonra bir peygamber gelmeyecektir" karşılığını verdi. Yine Hayber savaşında şöyle buyurduğunu işittim: "Bu sancağı Yüce Allah'ı ve Resûlünü seven, Yüce Allah'ın ve Resûlünün de kendisini sevdiği bir adama vereceğim!" O zaman biz sancağı bize versin diye uzandık; ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Bana Ali'yi çağırın!" buyurdu. Hz. Ali geldiğinde gözlerinde bir rahatsızlığı vardı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) gözüne tükürüğünü sürdü ve sancağı ona verdi. Yüce Allah da fethi onun eliyle müyesser kıldı. Diğeri ise, "...Gelin, oğullarımızı, oğullarınızı, kadınlarımızı, kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra lanetleşelim de, Allah'ın lanetinin yalancılara olmasını dileyelim" (Âl-i İmrân Sur. 61) âyeti nazil olduğu zaman Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali, Fâtıma, Hasan, Hüseyin'i çağırdı ve: "Allahım! Benim Ehl-i beytim bunlardır" buyurdu.

(6175)- Ebû Hureyre anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber savaşında: "Bu sancağı Yüce Allah'ı ve Resûlünü seven, Yüce Allah'ın, eliyle fethi müyesser kılacağı bir adama vereceğim!" buyurdu. Ömer b. el-Hattâb bunun için şöyle der: Komutan olmayı işte o günü çok istedim. Bana verilmesi için çağrılırım umuduyla sancağa doğru döndüm; ama Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Ali b. Ebî Tâlib'i çağırdı. Sancağı ona verdi ve: "Yürü ve Yüce Allah fethi senin elinle müyesser kılmadıkça sakın arkana dönme!" buyurdu. Hz. Ali az bir yürüdükten sonra durdu. Arkasına dönmeden: "Yâ Resûlallah! Onlarla ne üzerine savaşacağım?" diye sordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem): "Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet etmeleri üzerine onlarla savaş! Şayet bunu kabul ederlerse, haketmedikleri sürece kanlarını ve mallarını senden korumuş olurlar. Hesapları da Yüce Allah'a kalır" karşılığını verdi.

(6176)- Sehl b. Sa'd anlatıyor: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hayber savaşında şöyle buyurdu: "Sancağı, Allah'ın, eliyle fethi

müyesser kılacağı, Yüce Allah'ı ve Resûlünü seven, Yüce Allah'ın ve Resûlünün de kendisini sevdiği birisine vereceğim!" İnsanlar, sancağın içlerinden kime verileceğini düşünerek gecelediler. Sabah olduğunda herkes sancağın kendisine verilmesini temenni ederek Resûlullah'ın yanına geldi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem): "Ali nerede?" diye sordu. Kendisine: "Yâ Resûlallah! Gözlerinden rahatsız" denildi. Resûlullah da: "Ona haber verin de yanıma gelsin!" buyurdu. Hz. Ali geldiğinde de Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem), Hz. Ali'nin gözlerine tükürüğünden sürdü ve ona dua etti. Hz. Ali'nin gözleri hiç bir şeyleri yokmuş gibi iyileştiler. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem) sancağı ona verince, Hz. Ali: "Yâ Resûlallah! Bizler gibi oluncaya kadar mı onlarla savaşayım?" diye sordu. Allah'ın Resûlü (sallallahu aleyhi vesellem) de: "Onların sahasına ininceye kadar git. Orada onları İslam'a davet et ve Yüce Allah'a yönelik yapmaları gerekenleri onlara bildir. Allah'a yemin olsun ki senin vasıtanla Allah'ın birini dahi hidayete erdirmesi, senin için genç develere sahip olmandan daha iyidir" karşılığını verdi.

(6178)- Yezîd b. Hayyân anlatıyor: Husayn b. Sebre ve Ömer b. Müslim ile birlikte Zeyd b. Erkam'ın yanına gittik. Yanında oturduğumuzda, Husayn ona: "Ey Zeyd! Sen birçok hayırlara mazhar olmuşsun. Çünkü Resûlullah'ı (sallallahu aleyhi vesellem) gördün, sohbetlerini işittin, onunla savaşlara katıldın, ardında namaz kıldın. Ey Zeyd! Sen birçok hayırlara mazhar oldun. Ey Zeyd! Bizlere Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işittiğin şeylerden bahset" dedi. Bunun üzerine Zeyd: "Yeğenim! Yaşlandım ve Resûlullah'la beraberliğim üzerinden çok zaman geçti. Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) işitip de aklımda tuttuğum bazı şeyleri de unuttum. Onun için size ondan bahsettiklerimi kabul edin; ancak bana ait sözlerden dolayı da beni sorumlu tutmayın" dedi ve şöyle devam etti:

Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Mekke ile Medine arasında bir yer olan ve (Gadîr) Hum denilen suyun yanında bizlere hitap etmek için ayağa kalktı. Yüce Allah'a hamdü senâda bulundu, öğütler ve nasihatler verdi. Sonra da şöyle buyurdu: "Sonrasına gelince, ey insanlar! Bilin ki ben de bir insanım ve Rabbimin elçisi (ölüm meleği)nin gelmesi ve ona icabet etmem de pek yakındır. Size ağır olan iki emanet bırakıyorum. Birincisi, içinde doğru yolun ve nurun bulunduğu Yüce Allah'ın Kitab'ıdır. Bunun için Yüce Allah'ın Kitab'ına tutunun ve ona sıkıca sarılın." Sonra Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Yüce Allah'ın Kitab'ına yönelik ashâba tembihler etti ve onları Kitab'a sarılmaları yönünde teşviklerde bulundu. Sonra şöyle devam etti: "Bir de size Ehl-i beytimi bırakıyorum. Ehl-i beytim hakkında size Yüce Allah'ı hatırlatırım! Ehl-i beytim hakkında size Yüce Allah'ı hatırlatırım! Ehl-i beytim hakkında size Yüce Allah'ı hatırlatırım!"

Husayn ona: “Ey Zeyd! Resûlullah’ın Ehl-i beyti kimler? Ey Zeyd! Hanımları da Ehl-i beytten değiller mi?” diye sorunca, Zeyd: “Hanımları da Ehl-i beytindender; ama asıl Ehl-i beyt’i, Resûlullah’tan sonra sadaka almaktan mahrum olan kişilerdir” dedi. Husayn: “Onlar kim?” diye sorunca, Zeyd: “Ali’nin ailesi, Akîl’in ailesi, Câfer’in ailesi ve Abbâs’ın ailesidir” dedi. Husayn: “Bütün bunlar sadakadan mahrum mudurlar?” diye sorunca, Zeyd: “Evet!” karşılığını verdi.

Bu hadisin başka rivayet yolları da mevcuttur.

(6182)- Ebû Hâzım anlatıyor: Mervân ailesinden biri Medine’ye vali olarak tayin edildi. Bu vali Sehl b. Sa’d’ı çağırarak Ali b. Ebî Tâlib’e sövmesini emretti. Ancak Sehl bunu yapmadı. Bunun üzerine vali, Sehl’e: “Madem ona sövmeyi kabul etmiyorsun o zaman “Allah Ebû Turâb’a lanet etsin!” de” dedi. Sehl ise: “Ali’nin, Ebû Turâb’dan daha fazla sevdiği bir ismi yoktu. Ebû Turâb diye çağrıldığı zaman da çok hoşuna giderdi” karşılığını verdi. Vali ona: “Bize anlatsana, Ali neden Ebû Turâb olarak isimlendirildi?” diye sorunca, Sehl şöyle anlattı:

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Fâtıma’nın evine geldi; ancak Ali’yi evde bulamadı. Fâtıma’ya: “Amcan oğlu nerede?” diye sorunca, Fâtıma: “Aramızda bir sorun oldu, bana kızıp öğle uykusuna yanımda yatmadan çıktı” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) birine: “Git ve nerede olduğuna bak” buyurdu. O kişi daha sonra gelip: “Yâ Resûlallah! Mescid’de uyuyor” deyince Hz. Ali’nin yanına gitti. Yanına varınca Ali’nin uzanmış yattığını gördü. Cübbesi omzundan düşmüş ve sırtı toprak olmuştu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), sırtındaki toprağı silerek: “Kalk ey Ebû Turâb! Kalk ey Ebû Turâb!” diye seslenmeye başladı.

Müminlerin Emiri Ali b. Ebî Tâlib'in Özellikleri

İbn Sa'd bildiriyor: İsmâil b. Ebî Hâlid, Şa'bî'nin şöyle dediğini nakleder: "Hz. Ali'yi gördüm, göğsünü kaplayacak kadar geniş bir sakalı vardır. Keldi ve başında sadece tüyler vardı."

Yûnus b. Ebî İshâk, babası Ebû İshâk'ın şöyle dediğini nakleder: Hz. Ali'yi gördüm. Babam bana: "Ey Amr! Kalk ve müminlerin emirine bak" deyince kalkıp baktım. Gür bir sakalı vardı ve sakalını boyadığını hiç görmedim.

Ebû İshâk es-Sebaî der ki: "Hz. Ali'yi gördüğümde saçı ve sakalı beyazdı."

Başka bir kanalla gelen rivayette Ebû İshâk es-Sebaî der ki: "Babam beni kaldırıp Hz. Ali'yi gösterdi. Keldi ve sakalları beyazdı."

Âmir eş-Şa'bî der ki: "Biz henüz çocukken Hz. Ali bizi cami avlusundan kovardı. Saçı ve sakalı beyazdı."

Ebû İshâk es-Sebaî der ki: "Güneşin zevalinden sonra Hz. Ali'nin ardında Cuma namazı kılmıştım. Başının kel, sakalının da beyaz olduğunu gördüm."

Başka bir kanalla gelen rivayette Âmir eş-Şa'bî der ki: "Hz. Ali'nin sakalından daha fazla geniş sakalı olan birini görmedim. Sakalları göğsünü kapatmıştı ve beyazdı."

Sevâde b. Hanzala el-Kuşeyrî der ki: "Hz. Ali'yi, sakalı sarı iken gördüm."

İmam Ali'nin oğlu Muhammed b. el-Hanefiyye der ki: "Hz. Ali sakalına bir defa kına yaktı; sonra da kınayı bıraktı (kullanmadı)."

Ebû Recâ der ki: "Hz. Ali'yi gördüm. Keldi ve çok kıllıydı. Sanki üzerine bir koyun postu giymişti."

Kudâme b. Attâb der ki: "Hz. Ali göbekli birisiydi. Omuzları geniş ve iriydi. Pazuları iri ve kaslıydı. Baldırları da iri ve kaslıydı. Onu bir kış günü hutbe verirken gördüm. Üzerinde yünden bir gömlek ve Katar yapımı iki parçalık bir kumaş vardı. Başına da sizin köylülerin de dokuduğu ketenden koyu bir sarık sarmıştı."

Razzân b. Sa'd ed-Dabbî anlatıyor: Babamın Hz. Ali'yi şöyle tarif ettiğini işittim: "Normalden daha uzun boyluydu. Omuzları iri, sakalı ise uzundu. Ona baktığında: "Buğday tenli biri" diyebilirdin. Ancak yakından baktığın zaman buğday tenliden ziyade esmer olduğunu görürdün."

İshâk b. Abdillah b. Ebî Ferve der ki: Ebû Câfer Muhammed b. Ali'ye: "Hz. Ali nasıl biriydi?" diye sorduğumda şöyle dedi: "Esmer bir teni ve iri gözleri vardı. Göbekli ve keldi. Boy olarak kısaya daha yakındı."

Muhammed b. Cuhâde, pamuklu kumaş satıcısı Ebû Sa'îd'den şöyle nakleder: Hz. Ali bazı günler çarşıya gelir bizlere selam verirdi. Onu gördüğümüzde: "Ne kadar göbekli biri" derdik. Yanındakiler ona: "Sana göbekli diyorlar" dediklerinde, Hz. Ali: "Üstü ilim, altı da yemektir" karşılığını verirdi.

Âmir eş-Şa'bî der ki: "Hz. Ali'yi gördüğümde saçları ve sakalı pamuk gibi bembeyazdı."

Mudrik Ebu'l-Haccâc der ki: "Hz. Ali'nin gözlerinde sürme izi gördüm."

Ebu'r-Ridâ el-Kaysî der ki: "Kaç defa Hz. Ali'yi, üzerinde izar ve cübbeyle, onlara sarınmadan sadece örtünerek ve başında sarığıyla hutbe verirken gördüm. Göğüs ile göbek kılları görülebiliyordu."[1]

Hz. Ali'nin Sıcak ve Soğuktan Etkilenmemesi

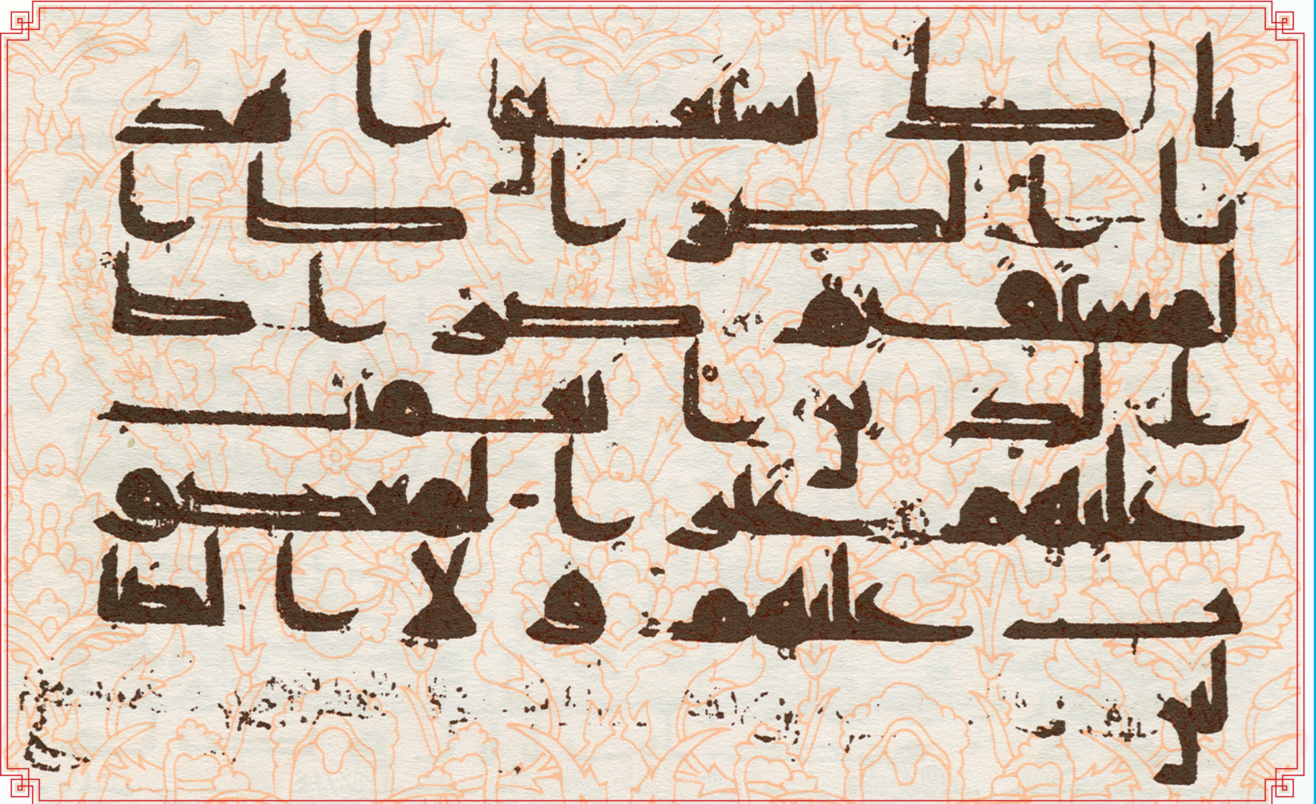
Abdurrahman b. e. Leylâ, babasından nakletmiştir: Hz. Ali yazın kış giysisi olan arası doldurulmuş kalın çift katlı bir giysi, kışın ise yaz giysisi olan iki hafif elbise giyerdi. Babama: "Bunun sebebini sorsaydın?" dediklerinde bu soruyu İmam Ali'ye sordu. Şöyle cevapladı:

Allah'ın Resûlü'nü (sallallahu aleyhi vesellem) gördüm; Hayber savaşında Ebû Bekir'i bir sancak ile birlikte düşman üzerine gönderdi; ancak yenilgi ile geri döndü. Sonra Hz. Ömer'i gönderdi, o da yenilgi ile geri döndü. Daha sonra Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) beni çağırtmak için adam gönderdi. Fakat gözüm ağrıyordu. "Ey Allah'ın Resûlü! Gözüm ağrıyor" dedim. Bunun üzerine gözüme tükürdü ve: "Allahım! Ondan sıcağı ve soğuğu(n etkisini) gider!" buyurdu. O günden sonra bir daha ne sıcak hissettim, ne de soğuk... Sonra: "Sancağı Allah ve Resûlü'nü seven, Allah ve Resûlü'nün de onu sevdiği, asla kaçmayacak olan bir adama vereceğim" buyurunca halk gözünü kime verecek diye sancağa diktiler. Daha sonra sancağı bana verdi.[2]

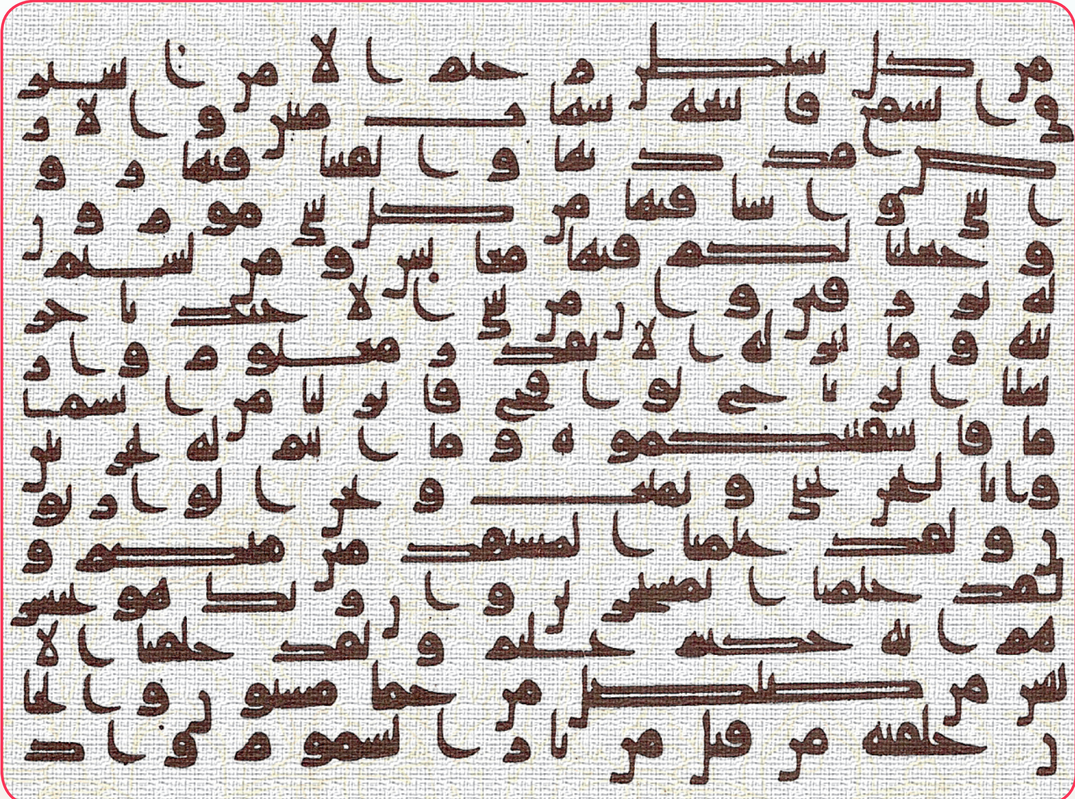
---

[1] *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, cilt 3, sh. 17

[2] İbn Asâkir, *Târîh Dimaşk*, cilt 42, sh. 106-7

Türkiye'deki Topkapı sarayında muhafaza edilen ve Ali b. Ebî Tâlib'e nispet edilen mushaftan bir sayfa

İran'ın Meşhed kentinde İmâm Rıdâ türbesindeki kasanın içinde bulunan ve Ali b. Ebî Tâlib'e ait olduğu söylenen mushaftan bir sayfa.

Ali b. Ebî Tâlib'in İbadeti ve İlmi

Ali b. Ebî Tâlib, sahabiler içinde ibadeti ve takvası en fazla olanlardan birisiydi. Yüce Allah'ın da ihsanıyla putlara asla tapmamış birisidir. Ali b. Ebî Tâlib'in rotası İslam diniydi ve ne karşı çıkmalar ne de çekinceler asla onu bu rotadan ayırmamıştır. Tutunduğu din, hem kendisi, hem de düşmanı içindi. Daha doğrusu kendi ile dininin düşmanı içindi. Aleyhinde de olsa, zararı kendisine de dokunsa Ali b. Ebî Tâlib'in yanında hak, daima haklı olanındır. Bunun en büyük delili de Hıristiyan birisiyle arasında olan zırh olayıydı. Kendisi müminlerin emiri ve halife olmasına rağmen kadı Şurayh'ın huzurunda mahkemeye çıkmışlar, Şurayh da halifenin delillerinin olmamasından dolayı davayı Hıristiyan adamın lehine sonuçlandırmış ve zırh Hıristiyana verilmiştir. Daha sonra Hristiyan zırhı Hz. Ali'ye verip Müslüman olmuş, Hz. Ali de zırhı ona hediye etmiştir.

Ali b. Ebî Tâlib, sahabiler arasında en âlim kişilerden biriydi. Tabiûnun ileri gelenlerinden biri olan Mesrûk b. el-Ecda' b. Mâlik şöyle der: "Sahabilerin ilmi altı kişiye, bu altı kişinin ilmi de iki kişiye dayanır. Bunlar Ali b. Ebî Tâlib ile Abdullah b. Mes'ûd'dur." Ali b. Ebî Tâlib, Müslümanlar içinde ilim, fıkıh, ibadet ve amel hususunda en iyi olanıydı. Ebû Bekr, Ömer ve Osmân döneminde Ali b. Ebî Tâlib'in fetvaları, halifeler ve diğer sahabiler için bir dayanaktı. Hakkında görüş belirtmediği şerî bir mesele yok gibiydi. Hangi konuda görüş sunduysa da bu görüşü diğer görüşler içinde en iyisi kabul edilmiş ve huccet olarak benimsenmiştir. Ömer b. el-Hattâb da, Hz. Ali'nin bulunmadığı bir yerde herhangi bir sorunla karşılaşmaktan Allah'a sığınırdı. Ali b. Ebî Tâlib, Peygamberimizden 586 hadis rivayet etmiştir. Parmağındaki yüzükte "Allahu'l-Melik" yazılıydı. Aynı zamanda Ali b. Ebî Tâlib en büyük hatiplerden birisiydi. Konuşmalarında çok belîğ ifadelere sahipti.

ALİ B. EBÎ TÂLİB'İN FIKHÎ YÖNÜNE BİR ÖRNEK

Teravîh Namazı: Bu namaz, yatsı namazından sonra ve vitir namazından önce kılınan namazdır. Ömer b. Hattab, Ali b. Ebî Tâlib'in tavsiyesiyle teravih namazını tek başlarına kılan insanları ilk defa bir araya toplayıp cemaat yapan kişi olarak görülür. Bu konuda Hz. Ali demiştir ki: "Ömer'i Ramazan ayını ihya etmeye ben teşvik ettim. Kendisine bildirdim ki, yedinci kat semanın üstünde bir hazire var ki, ona Kudüs haziresi denir. Orada kendilerine Rûh denilen bir kavim oturur. Kadir gecesi olunca, dünyaya inmek için Yüce Rablerinden izin isterler. Rableri de onlara izin verir. Namaz kılarken ya da yolda karşılaştıkları herkese dua ederler. Mutlaka o kimselere bereketleri dokunur. Bunun üzerine Ömer: «Ey Ebu'l-Hasan! Halkı namaza teşvik et de onlara bereket dokunsun» dedi. Böylece halka teravih namazı kılmalarını emretti." Bu yüzden Hz. Ali, Hz. Ömer'i hayırla yad ederdi. Bir defasında Ramazan'ın ilk gecesi (mescide) çıktı ve kandillerin yandığını, Kur'ân âyetlerinin okunduğunu gördü ve: "Ey Hattab oğlu! Sen nasıl Allah Teâlâ'nın mescidlerini Kur'ân tilavetleriyle nurlandırmışsan Allah da senin kabrini öyle nurlandırsın!" diye dua etti.

Çok kere Hz. Ali, halka teravih namazını kıldırırdı. Ebû Abdurrahman es-Sülemî ve başkalarından nakledildiğine göre İmam Ali, Ramazan'da onlara teravih namazı kıldırmıştır.

Kadınların Teravih Namazına Katılmaları: Ramazan'da teravih namazına kadınlar da katılırlardı. Hz. Ali, erkeklere Abdurrahman b. Ebî Leylâ'yı imam olarak tayin ettiği gibi, kadınlara da Arfece'yi imam olarak tayin etmişti. Arfece'den şöyle dediği nakledilmiştir: Hz. Ali, halka Ramazan ayını ihya etmelerini emreder; erkekler için bir imam, kadınlar için bir imam tayin ederdi. Nitekim bana da emir verdi, kadınlara imamlık yaptım.

Rekat Sayısı: Hz. Ali, teravih namazını yirmi rekat olarak kılar, başkalarına da bu şekilde emrederdi. Ebû Abdurrahman es-Sülemî ve başkalarından şöyle dedikleri nakledilmiştir: Hz. Ali, kârileri (Kur'ân okuyucuları) çağırtıp içlerinden birine halka yirmi rekat namaz kıldırmasını emretti. İmam Ali ise vitir namazını kıldırırdı. Bir rivâyete göre ise Hz. Ali, Ramazan ayında halka teravih namazını kıldıran imama, iki rekatta bir selam vererek ve her dört rekatta bir müddet dinlenerek yirmi rekat kıldırmasını emretmiştir.[1]

---

[1] *Kenzu'l-Ummâl*, no. 23477; Beyhakî, *Sünen*, cilt 2, sh. 496.

Şii ve Sünnilere Göre Ehl-i Beyt

«Ev halkı» anlamına gelen Ehl-i beyt (*ehlu'l-beyt*) terkibi ev sahibiyle onun eşini, çocuklarını, torunları ve yakın akrabalarını kapsamına alır. Câhiliye devri Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini ifade eden Ehl-i beyt tabiri, İslâmî dönemden itibaren günümüze kadar sadece Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ailesi ve soyu mânasına gelen bir terim olmuştur. Daha çok Şii kaynaklarında bunun yerine *ıtre* (عترة) kelimesi de kullanılır.

Kur'ân-ı Kerîm'de ehl ve beyt kelimeleri birçok âyette geçer. Bu âyetlerden anlaşıldığına göre ehl «sahip, taraftar» gibi sözlük anlamlarından başka «aynı mekânı paylaşanlar; bir dine yahut peygambere inananlar; zevce»; beyt de «ev, Allah evi (cami)» ve «aile» mânalarında kullanılmıştır. «Ehlu'l-beyt» terkibi ise üç âyette geçmektedir. Bunların birinde Hz. İbrahim'in (Hûd Sur. 11/73), birinde Hz. Musa'nın (Kasas Sur. 28/12], birinde Hz. Peygamber'in (Ahzâb Sur. 33/33) Ehl-i beyti zikredilerek Hz. Musa'nın ev halkı, diğerlerinin de hanımları kastedilmiştir. Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap eden âyette Allah'ın onları buyruklarına itaat etmeye çağırdığı ve böylece kendilerini günahlardan temizlemeyi dilediği anlatılmıştır.

Hadis olarak nakledilen çeşitli rivayetlerde de Ehl-i beyt tabiri yer almaktadır. Bunların bazısında ashâbın (Buhârî, «savm», 30), birçoğunda ise Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) ev halkından bahsedilmiştir. Resûl-i Ekrem'in (sallallahu aleyhi vesellem) ev halkından söz eden rivayetlerin bir kısmında belirtildiğine göre Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), ashaba Kur'ân ile Ehl-i beyt'inden ibaret olan iki değerli kaynak bıraktığını söylemiş («**sekaleyn**" hadisi) ve onlar hakkında dikkatli olmalarını istemiştir (*Müsned-i Ahmed*, V, 181; Müslim, "fadâ'ilu's-sahâbe", 36). Ancak daha yaygın olan rivayetlerin bir kısmında -meselâ Veda hutbesinde- sadece Kur'ân zikredilmekte, bazılarında ise onunla birlikte sünnete sarılma hususuna önem verilmektedir (meselâ bkz. Ebû Dâvûd, "menâsik", 56; İbn Mâce, "menâsik", 84; **el-Muvatta**, "kader", 3).

Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) Ehl-i beyt'ine kimlerin dahil olduğu meselesinde farklı görüşler mevcuttur. Bazı rivayetlere göre Resûl-i Ekrem, Zeyneb ile evlendiği gün başta Âişe olmak üzere bütün hanımlarının odalarını dolaşmış, her birine, "Allah'ın selâmı üzerinize olsun ey Ehl-i beyt!" diye hitap etmiş ve onların Ehl-i beyt'in asıl mensupları olduğunu vurgulamıştır (Buhârî, "tefsîr", 33/8). Diğer bazı rivayetlere göre ise Ehl-i beyt'e ilişkin âyet (Ahzâb Sur. 33/33), Hz. Peygamber hanımlarından Ümmü Seleme'nin odasında iken nazil olmuş, Resûlullah da (sallallahu aleyhi vesellem) orada bulunan veya sonradan gelen Hz. Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i abasının altına alarak, "Allahım, bunlar benim Ehl-i beyt'imdir, onları günahlarından temizle!" diye dua etmiş, bunun üzerine Ümmü Seleme kendisinin Ehl-i beyt'ten olup olmadığını sormuş. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) ona, "Sen zaten kendi yerindesin, sen hayır üzeresin" şeklinde cevap vermiştir (Tirmizî, "menâkıb", 31). Diğer bir telakkiye göre sadaka almaları haram kılınan Ebû Tâlib, Akîl, Câfer ve Abbas'ın ailesine mensup olanlar yanında Abdullah b. Mes'ûd ile Selmân-ı Fârisî gibi sâhabîler de Ehl-i beyt'e dahildir (Buhârî, "fadâ'ilu'l-ashâb", 27; Müslim, "fadâilu's-sahâbe", 37; Tirmizî, "zekât", 25).

İslâm âlimleri, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) hanımlarına ilişkin ilâhî emirlerin açıklandığı âyette geçen Ehl-i beyt tabirinin yorumu konusunda farklı görüşler benimsemişlerdir. Özellikle Ehl-i beyt'in kapsamına kimlerin girdiği ve bunların hangi niteliklere sahip olduğu hususunda Şîa ile Ehl-i sünnet âlimleri arasında erken devirlerden itibaren günümüze kadar süren ihtilâflar meydana gelmiştir.

Şiî ve bilhassa **İsnâaşerî** âlimlerine göre Ehl-i beyt kapsamına ilk olarak Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin girer; ayrıca imam kabul edilen diğer dokuz kişi de Ehl-i beyt'e dahildir. Resûl-i Ekrem'in hanımlarıyla Fâtıma dışındaki çocukları, Hasan ve Hüseyin dışında kalan torunları ise Ehl-i beyt'e dahil değildir. "Ehl-i kisâ, Pençe-i âl-i abâ" veya "Hamse-i âl-i abâ" diye de anılan ilk beş kişinin Ehl-i beyt'ten oldukları tevatür derecesine ulaşan hadislerle sabittir. Her ne kadar ilgili âyetin öncesinde ve sonrasında Peygamber hanımlarına hitap edilmesinden -umumî ve zahirî mânada- onların da Ehl-i beyt'e dahil oldukları anlaşılabilirse de Ehl-i beyt'in geçtiği âyetin Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) hanımları hakkında değil Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin hakkında nazil olduğu çeşitli hadislerde belirtilmiştir. Bu hadisler, Ehl-i beyt âyetinin öncesi ve sonrasıyla irtibatlı olmadığını gösterdiği gibi Ehl-i beyt'in söz konusu beş kişiye tahsis edildiğini de ispat etmekte ve umumi mânasını hususi hale getirmektedir. Ayrıca söz konusu âyette müzekker çoğul zamirinin kullanılması da bu görüşü desteklemektedir. Hz. Peygamber'in Necranlı Hıristiyanları **mübâhele**'ye

davet etmesi sırasında yanına sadece Hz. Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'i alması, yine ona, nübüvvet görevine karşılık yakınların sevilmesi (akrabalık sevgisi: *el-mevedde fil-kurbâ*) dışında bir ücret istemediğini ifade etmesinin emredilmesi (Şûrâ Sur. 42/23), hadislerde de burada sözü edilen yakınlarının Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin olarak gösterilmesi, Ehl-i beyt'in yalnız bunlardan ibaret olduğu görüşünü teyit etmektedir (Tabersî, **Mecmau'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân** VII, 560; IX, 43-44; Mustafavî, **el-Hakaik fî târîhi'l-İslâm**, s. 27-28; Tabâtabâî, **el-Mîzân fî tefsîri'l-Kur'ân** XVI, 311-312; XVIII, 46-47). Dokuz imamın Ehl-i beyt'e dahil olmasına gelince, on ikinci imam olan ve zuhuru beklenen Mehdî'nin Ehl-i beyt'ten olduğu hadislerle sabittir. Onunla Hz. Hüseyin arasında yer alan sekiz imamın Ehl-i beyt kapsamına girdiği hususuna "sekaleyn" hadisiyle birlikte başka rivayetler işaret etmektedir. Hz. Hüseyin'den sonra gelen imamların bizzat yaptıkları açıklamalar da birer delil oluşturur (Bakz.: Azîzullah Utâridî, **Müsnedü'l-İmâm er-Rızâ** I, 3-5; Mustafavî, **el-Hakâ'ik,** s. 33, 457, 478; Muhammedi er-Rîşehrî, **Mîzânü'l-hikme** I, 279).

Ehl-i sünnet âlimlerinin bir kısmına göre Ehl-i beyt kapsamına sadece Hz. Peygamber'in hanımları dahildir. Zira İbn Abbas'tan nakledildiğine göre Ehl-i beyt âyeti onlar hakkında nazil olmuştur. Nitekim âyetin öncesiyle sonrasında Peygamber hanımlarına hitap edilmekte ve sadece onlarla ilgili bazı ilâhî emirlerden bahsedilmektedir. Âyette müzekker çoğul zamirinin kullanılması Ali, Hasan ve Hüseyin'le ilgili değil ev reisi olarak Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) Ehl-i beyt'in başında yer almasından dolayıdır. Hz. İbrahim'in hanımına yapılan bir hitapta da müzekker çoğul zamiri kullanılmıştır (Hud Sur. 11 /73). Ayrıca zamirin mercii "ehl" kelimesi olduğundan buna gidecek zamirin müzekker olması gerekir. İkrime el-Berberi, Ata, Kelbî, Mukâtil b. Süleyman, Buhârî, İbn Ebî Hatim ve İbn Asâkir gibi âlimler bu görüşü benimsemişlerdir (İbnü'l-Cevzî, VI, 381; Şevkânî, IV, 278-279)

Ehl-i beyt'e mensup olanların vasıfları konusu da ihtilaflıdır. Şiî âlimleri bu hususta oldukça aşırı sayılacak bir tutum takip etmişlerdir. Onlara göre söz konusu âyette geçen "tathîr" kelimesi, Ehl-i beyt mensuplarının günah işlemekten korunmuş (masum) olduklarını gösterir. Zira âyetteki "innemâ" edatı tahsis ifade eder. Bu da diğer müminlerden farklı olarak Ehl-i beyt'ten her türlü kötülüğü ve günahı gidermek suretiyle Allah'ın kendilerini sürekli temiz kılması, inanç ve amel konusunda her türlü hatayı onlardan giderip yerine doğruyu ve hakikati ikame etmesi demektir (Tabersî, Vll, 560; Tabâtabâî, XVI, 312-313; Mustafavî, **el-Hakâ'ik**, s. 37). Ehl-i beyt mensuplarının diğer müminlerde bulunmayan başka vasıfları da vardır. Hz. Ali ve onun soyundan gelen on bir imam, Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlere verilen ilme sahiptirler; onlar insanların öğrendiği bütün gerçek bilgilerin kaynağıdır. Onlara itaat eden Hz. Peygamber'e itaat etmiş olur, onları seven Allah'a ibadet etmiş sayılır. Zira dünya ve âhiret onlar için yaratılmıştır (Bakz.: Meclisî, XXIII, 104-253; Mustafavî, **el-Hakâ'ik**, s. 123, 127; Rîşehrî, I, 194, 217; VI, 534).

Sünnî âlimlerine göre ise Ehl-i beyt mensupları, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) neslinden gelme şerefini taşımakla birlikte hiçbir zaman hata ve günah işlemekten korunmuş değildirler. Zira ismet sıfatı sadece peygamberlere mahsustur. Ehl-i beyt'in tathîrinden bahseden âyet onların masum olduklarını değil, ilâhî emirlere uydukları takdirde günahlardan temizleneceklerini belirtmektedir. Nitekim tathîr, Kur'ân-ı Kerîm'de diğer müminler hakkında da kullanılmaktadır (Mâide Sur. 5/6, 41; Tevbe Sur. 9/ 103). Eğer Ehl-i beyt mensupları günahsız olsalardı temizlenmelerinden bahsetmenin de bir anlamı olmazdı. Buna göre onlar da diğer insanlar gibi ilâhî emirlere uydukları takdirde Allah nezdinde değer kazanırlar; aksi halde Hz. Nuh'un oğlu, Hz. Lût'un hanımı ve Hz. Muhammed'in amcası örneklerinde olduğu gibi peygamber soyundan olmaları kendilerine bir üstünlük sağlamaz (Buhârî, "edeb", 14; İbnü'l-Cevzî, VI,382)

Ehl-i beyt'in kapsamı ve vasıfları konusunda Şiî âlimlerince benimsenen telakkiler tutarlı görünmemektedir. Her şeyden önce onların Ehl-i beyt'in kapsamını belirlerken dayandıkları rivayetlerin bir kısmı isnad açısından zayıf görülmüş, bir kısmı da tamamen uydurma (mevzu) kabul edilmiştir (İbn Kesîr, VII, 189; Şevkânî, IV, 279). Sûra sûresinin 23. âyetiyle ilgili bir rivayete dayanarak Şiîlerin, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) İslâm'a davet ettiği insanlardan bu hizmeti karşılığında sadece Ali, Fâtıma ve çocuklarını sevmelerini istediğini iddia etmeleri bu konudaki çarpıcı örneklerden birini teşkil eder. Zira söz konusu âyet, Mekke döneminde nazil olmuştur ve o tarihte Ali ile Fâtıma henüz evlenmemişlerdir. İsnad açısından sahih görülebilecek bazı rivayetlerin ise âyetlerin açık ifadelerine aykırı şekilde yorumlanması da dikkat çekici örneklerdendir. Şöyle ki: Tirmizî'de yer alan ("menâkıb", 32) Ümmü Seleme hadisinde Hz. Peygamber'in bu eşine verdiği cevabı Şiî âlimleri Ümmü Seleme'nin Ehl-i beyt'e dahil olmadığı şeklinde yorumlamış ve Ahzâb suresindeki Ehl-i

beyt âyetinde (33/33) geçen müzekker zamirlerinin de bu görüşü desteklediğini söylemişlerdir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da Ehl-i beyt âyetinden önce ve sonra gelen âyetler arasındaki konu bütünlüğüdür. Ahzâb sûresinin 28. âyetinden itibaren Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap edilmekte, Ehl-i beyt âyetinden sonraki âyette yine onlara emir verilmekte, hatta ardından devam eden birkaç âyet de Hz. Peygamber'in aile hayatını konu edinmektedir. Ehl-i beyt âyetinin ilk beş cümlesi de apaçık bir üslûpla Peygamber hanımlarına hitap etmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in bu ahenkli cümle ve yoğun ifadelerinin içinden birinin hitap yönünü değiştirip farklı sonuçlar çıkarmanın objektif ölçülerle bağdaştırılması mümkün değildir. Hz. Peygamber'in hanımları ile bütün çocuklarının, hatta zürriyetinin Ehl-i beyt'e dahil olduğunu bildiren daha kuvvetli hadisler de mevcu

el-Mustafavî, bu tür hadislerin Ehl-i beyt'e sadece Ali, Fâtıma, Hasan ve Hüseyin'in dahil olduğunu açıklayan hadislere karşı uydurulduğunu iddia etmektedir (**el-Hakâ'ik**, s. 195, 197); ancak aynı şeyi Şîa'nın sahih kabul ettiği rivayetler için de söylemek mümkündür. Bu durumda, Ebû Hanîfe'nin de belirttiği gibi (*el-Âlim ve'l-müteallim*, s. 28), Kur'ân'ı esas almak ve ister Şiî ister Sünnî kaynaklarında nakledilmiş olsun, Kur'an'ın açık ifadelerine aykırı hükümler taşıyan rivayetlerin Hz. Peygamber'e (sallallahu aleyhi vesellem) ait olmadığını kabul etmek gerekir. Bütün bunların yanı sıra, Şia'nın Selmân-ı Fârisî'yi Ehl-i beyt'ten kabul ederken (Mustafavî, **el-Hakâik**, s. 199) Hz. Peygamber'in hanımları ile Fâtıma dışında kalan çocuklarını, ayrıca Ali'nin Fatıma'dan doğan Hasan ile Hüseyin dışındaki evlâdını, nihayet Hasan'ın bütün çocuklarını, Hüseyin'in ise biri dışındakileri Ehl-i beyt'in kapsamına dahil etmemesinin dinî ve mantıkî bir izahı yoktur.

Şiî âlimlerinin, Ehl-i beyt kapsamına dahil ettikleri kimselerin her türlü günahtan korunmuş olduklarını iddia etmeleri de ilmî dayanaktan yoksundur. Delil olarak gösterdikleri "tathîr" âyetinden (Ahzâb 33/33) ilmî ölçüler çerçevesinde böyle bir hüküm çıkarmak mümkün görünmemektedir. Peygamberlerin bile ilâhî uyarılara muhatap olacak şekilde bazı hatalar işledikleri (zelle) ve gaybı bilmedikleri (En'am Sur. 6/50) dikkate alınınca Ehl-i beyt mensuplarının masum olmadıklarına ve gaybı bilmediklerine kesinlikle hükmetmek gerekir. Bu arada Allah Resûlü'ne (sallallahu aleyhi vesellem) bahşedilen türlü "Hasâis" ve "Fezâil" çerçevesinde değenlendirildiğinde soyundan gelen 12 şahsın günah işleyememe yetisinden noksan yaratılmış olmaları pekâla mümkün görünmektedir.

Ehl-i beyt âyetinin kapsamına Hz. Peygamber'den (sallallahu aleyhi vesellem) başka sadece on iki imamı alarak onların masum olduğunu ispat etmeye gayret eden Şiî âlimlerinin bu tutumları şüphe yok ki hilâfet görüşlerinden kaynaklanmaktadır. İslâmiyet gibi evrensel bir dinin mensuplarını yönetecek kadroları bu tür bir sınırlamaya tâbi tutan anlayışı, bu dinin nasları, ayrıca tarihî realite ve sosyal gerçeklerle bağdaştırmak mümkün değildir.

İslâm tarihinde Hz. Hasan neslinden gelenlere şerif, Hz. Hüseyin soyundan gelenlere seyyid adı verilmiş, kendilerine hürmet ve muhabbet göstermek Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) sevmenin bir tezahürü kabul edilmiş, halk arasında tanınmaları için farklı kıyafetlerle dolaşmaları sağlanmıştır. İsimleri, şecereleri ve ahlâkî durumlarını tesbit eden teşkilâtlar kurulmuş, sadaka almaları haram kılındığı için kendilerine beytülmâlden tahsisat bağlanmış, menfaat elde etmek amacıyla Peygamber soyundan geldiklerini iddia eden yalancılar cezalandırılmıştır.

Ehl-i beyt'in özellikleri, faziletleri, menkıbeleri ve mâruz kaldıkları üzücü olayları konu edinen müstakil eserler yazılmıştır. Şîa'nın imam kabul ettiği kişilere ait monografiler dışında Sünnî ve Şiî âlimlerince yazılan birçok eser mevcu **el-Âyâtü'l-bahire fi'l-itreti't-tâhire** (*İzâhu'l-meknûn*, I, 5), Makrîzî'nin **Fadâilü âli'l-beyt** (Kahire 1984), İsmail b. Ali es-Semmân'ın **el-Muvâfaka beyne ehli'l-beyt ve's-sahâbe** (**Keşfuz-zunûn**, II, 1890), İhsan İlâhî Zahîr'in **eş-Şîa ve Ehlü'l-beyt** (Lahor 1984), M. Cevâd Muğniyye'nin **Ehlü'l-beyt menziletuhum ve mebûdi'uhum inde'l-müslimîn** ile (Beyrut 1984) **el-İşnâ'aşeriyye ve Ehlu'l-beyt** (Beyrut 1989) ve Seyyid Abdurrahman el-Meşhûr'un **Şemsü'z-zahire fî nesebi Ehli'l-beyt** (Cidde 1405 / 1985) adlı eserleri bunlardan bazılarıdır.

Ehl-i beyt tabiri, Alevîlik ve Bektaşîliğin yanı sıra Mevleviyye, Rifâiyye ve Kâdiriyye gibi Sünnî tarikat çevrelerinde umumiyetle Şia'nın tasvir ettiği mânada anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Mustafavî, *et-Tahkîk*, I, 155-157, 339-340; a.mlf.. *el-Hakaik fî târîhi'l-İslâm*, Kum 1410, s. 27-38, 123, 127, 195-199, 457, 478; *el-Muvattâ*, "kader", 3; *Müsned-i Ahmed*, III, 259; V, 181; Buhârî "savm", 30, "enbiyâ", 10, "edeb", 14, "tefsir", 33/8, "fadâilu'l-ashâb", 27; Müslim, "fadâilu's-sahâbe", 36, 37; İbn Mâce, "fiten", 34, "menâsik", 84; Ebû Dâvûd, "menâsik", 56; Tirmizî, "menâkıb", 31, 32, "zekât', 25; Ebû Hanîfe, *el-Âlim ve'l-müte'allim*, Kahire 1949, s. 26; İbn Hişâm, *es-Sîre*, III, 224; Taberî, *Câmiu'l-beyân* (Bulak), XIII, 23-26; Tabersî, *Mecmau'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Beyrut 1406/1986, VII, 560; IX, 43-44; İbnü'l-Cevzî, *Zâdû'l-mesîr*, VI, 381-382; VII, 384-385; Fahreddin er-Râzî. *Mefâtîhu'l-ğayb*, XXV, 209; XXVII, 164-166; İbn Hacer el-Heytemî, *es-Savâ'iku'l-muhrika*, İstanbul 1406/1986, s. 141 vd.; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1890; Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, Beyrut 1403/1983, XXIII, 104-253; Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, IV, 278-280; Tabâtabâî, *el-Mîzân fî tefsîri'l-Kur'ân*, Beyrut 1393/1973, XVI, 310-313; XVIII, 43-47; Elmalılı, *Hak Dini*, VI, 3892, 4241; *Îzâhu'l-meknûn*, I, 5; Muhammedî er-Rîşehrî, *Mîzânu'l-hikme*, Kum 1362-63 hş.,I, 194, 217, 279; VI, 534; Azîzullah Utâridî, *Müsnedü'l-İmâm er-Rızâ*, Meşhed 1406, I, 3-5; M. Cevâd Muğniyye, *el-İsnâ'aşeriyye ve Ehlu'l-beyt*, Beyrut 1989, s. 53; Abdülazîz et-Tabâtabâî. *"Ehlu'l-beyt fi'l-mektebeti'l-Arabiyye"*, Türâsünâ, N/1-4, Kum 1409, s. 10-20.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "Ehl-i Beyt" maddesi, yazarı: Mustafa Öz

Kufe Mescidi

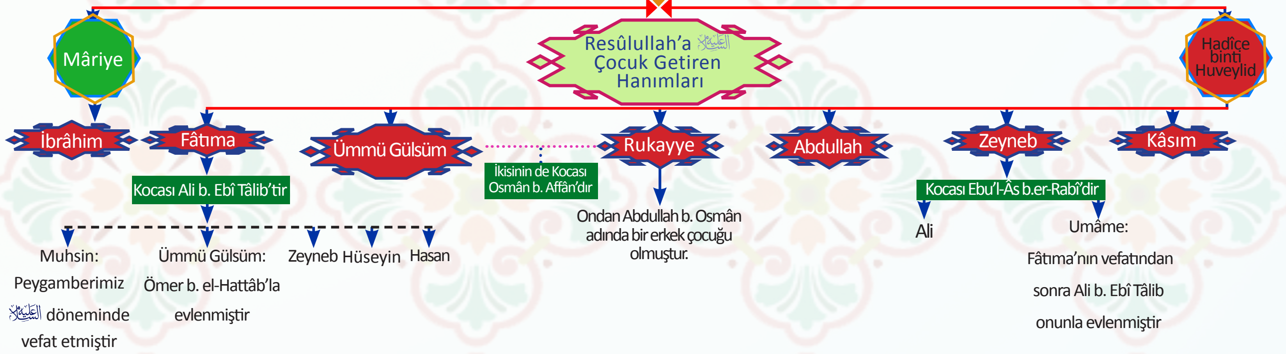
Peygamberimizin ﷺ Ehl-i Beyti, Ashabı, Dünürleri ve Yakınları

Yüce Allah şöyle buyurur: *"Muhammed, Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler…"*[1]

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) de üç defa: *"Ehl-i beytim konusunda size Yüce Allah'ı hatırlatırım!"* buyurmuştur.[2] Müslümanların kaynakları (aşağıdaki) böylesi bir şecereyi kabul eder. Dünürlük ise iki tarafa da dayanan bir şeydir. Bunun için tarih içine sokuşturulan asılsız şeylere dikkat etmek lazım.

[1] Fetih Sûr. 29
[2] *Sahîh-i Müslim*

Resûlullah Muhammed'in ﷺ Çocukları

Ebû Bekr es-Sıddîk'ın Çocukları

Ömer b. el-Hattâb'ın Çocukları

Osmân b. Affân'ın Çocukları

Ebân

Ebân, Abdullah b. Câfer et-Tayyâr'ın kızı ile evlenmiştir. Ümmü Gülsüm ona Mervân adında bir erkek çocuğu dünyaya getirmiştir. Mervân, İmam Hasan-ı Müctebâ b. Ali b. Ebî Tâlib'in ölümünden sonra karısı Ümmü'l-Kâsım binti Hasan el-Müsennâ ile evlenmiştir

Ömer

Çocukları: Zeyd. Zeyd'in karısı Sekîne binti Hüseyn'dir

Amr

Çocukları: Abdullah el-Mutarrif. Abdullah, Hasan el-Müsennâ'nın ölümünden sonra karısı Fâtıma binti Hüseyn ile evlenmiş,

Muhammed ed-Dîbâc adında bir çocukları olmuştur

Ali b. Ebî Tâlib'in Çocukları

Ömer el-Asğar
Osmân el-Ekber

Ebû Bekr
Annesi Leylâ binti Mes'ûd ed-Dârimiyye'dir

Ebû Bekr
Annesi Ümmü'l-Benîn'dir

Ömer el-Ekber ····· **el-Abbâs**
İkisi de kardeşleri Hüseyn ile Kerbelâ'da şehit olmuştur

Hüseyn
- Sekîne — Kocalarından biri Zeyd b. Amr b. Osmân b. Affân'dır
- Fâtıma — Kocalarından biri Abdullah b. Amr b. Osmân b. Affân'dır
- Ömer
- Ebû Bekr
- Ali el-Evsat. Çocukları
  - Ömer el-Eşref
  - Muhammed el-Bâkır
  - Âişe
- Abdullah

Remle
Kocası Muâviye b. Mervân'dır

Ümmü Gülsüm
Kocası Ömer b. el-Hattâb'tır

Muhammed b. el-Hanefiyye
Ömer ····· Abdullah

Hasan
- Hasan el-Müsennâ
  - Ümmü'l-Kâsım. Kocası Mervân b. Ebân b. Osmân b. Affân'dır
  - Muhammed. Annesi, Aşere-i Mübeşşere'den biri olan büyük sahabi Sa'îd b. Zeyd'in kızı Remle'dir.
  - Zeyneb. Velîd b. Abdilmelik b. Mervân kendisiyle evlenmiştir.
    Ömer.AmcasıHüseynileKerbelâ'da şehit olmuştur.
    Ebû Bekr. Amcası Hüseyn ile Kerbelâ'da şehit olmuştur.
- Ömer ····· Ebû Bekr
  Amcası Hüseyn ile Kerbelâ'da şehit olmuştur

Câfer es-Sâdık'ın Oğlu Mûsa el-Kâzım'ın Çocukları

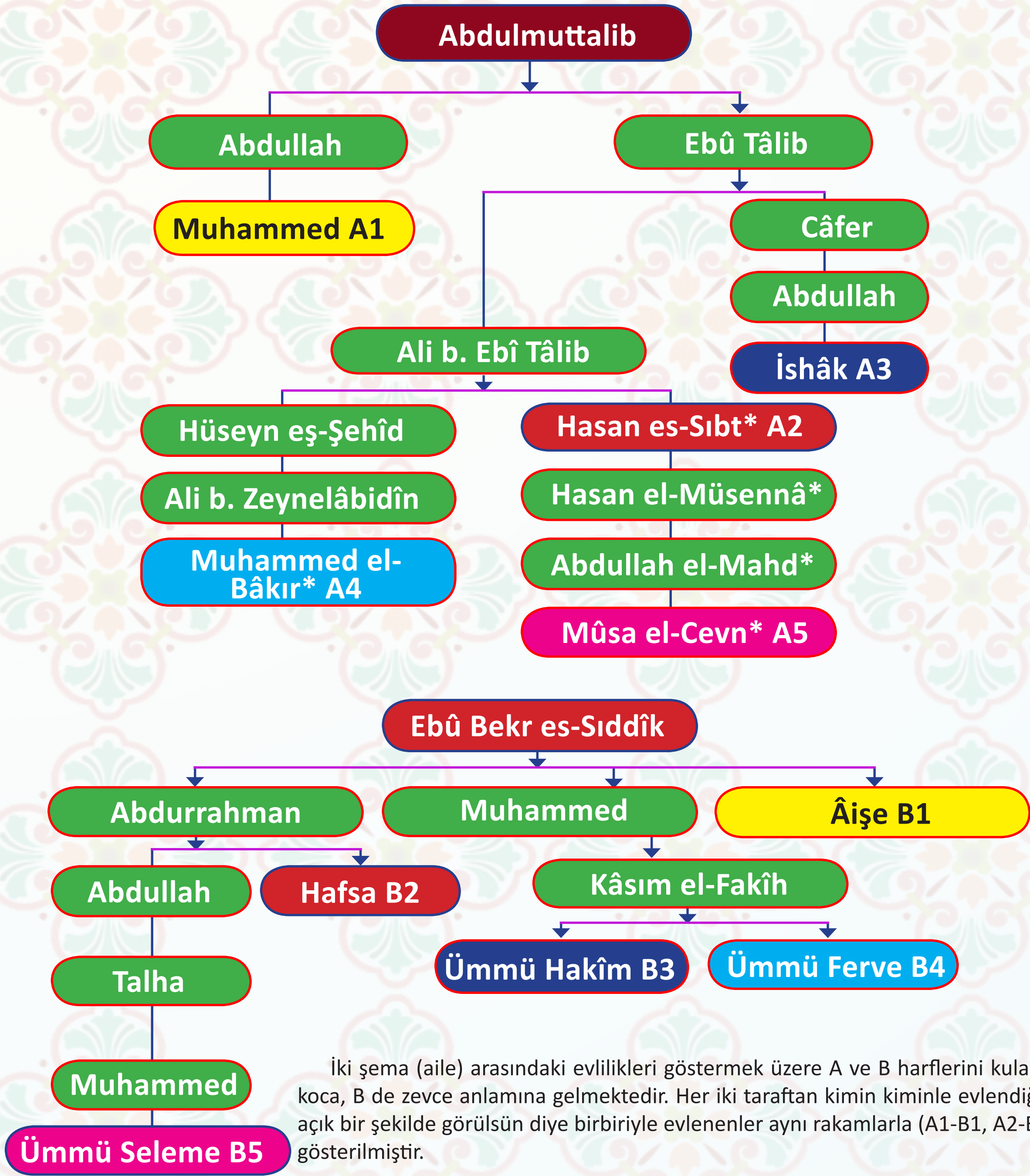
Âişe — **Ömer** — **Ebû Bekr**

 Yeşil renkte olanlar sahabedir
 Mavi renkte olanlar tâbiîdir
 Kırmızı renkte olanlar Ehl-i beyttendir

Yararlanılan Başlıca Kaynaklar:

1- Şeyh el-Mufîd, el-İrşâd
2- el-İsfahânî, Makâtil et-Tâlibiyyîn
3- Târîhu'l-Yâkûbî
4- Mes'ûdî, et-Tenbîh ve'l-İrşâd
5- Erbilî, Keşfu'l-Ğumme
6- el-Hûî, Mu'cem Ricâli'l-Hadîs
7- Meclisî, Cilâu'l-Uyûn
8- Küleynî, el-Kâfî
9- İbn İnebe, Umdetu't-Tâlib
10- İbn Sa'd, Tabakâtu'l-Kübrâ
11- Mus'ab ez-Zübeyrî, Nesebu Kureyş
12- Abbâs el-Kummî, Müntehâ'l-Âmâl
13- Alâuddîn el-Muderris, en-Neseb vel-Musâhara beyne Ehli'l-Beyt ves-Sahâbe (Ehl-i Beyt ve Ashab Arasında Akrabalık ve Dünürlük)
14-el-Heytî,SahabeninFaziletleri, Peygamber ve Ehl-i Beyt ile İlişkileri
15-İbn Hazm, Cemheretu Ensâbi'l-Arab

Peygamberimizin ﷺ Ailesi ile Ebû Bekr es-Sıddîk'in Ailesi Arasında Dünürlük

İki şema (aile) arasındaki evlilikleri göstermek üzere A ve B harflerini kulandık. A koca, B de zevce anlamına gelmektedir. Her iki taraftan kimin kiminle evlendiği daha açık bir şekilde görülsün diye birbiriyle evlenenler aynı rakamlarla (A1-B1, A2-B2 gibi) gösterilmiştir.

Şeyh el-Mufîd, **el-İrşâd** kitabında sh. 270, Muhammed el-A'lamî el-Hâirî, **Terâcim A'lâmi'n-Nisâ** sh. 278 eserinde, İbn Anbe, **Umdetu't-Tâlib** sh. 225 kitabında ve İbn et-Taktakî, **el-Asîlî** sh. 149 eserinde aradaki bu dünürlüğü ispatlayıp onaylamışlardır.

(*) Sıbt: Kelime anlamı torun'dur. Oğlun oğlu olduğunu söyleyenler olduğu gibi kızın oğlu olduğunu söyleyenler de vardır. Kavram anlamı ise, Resûlullah'ın kızı Fâtıma'nın çocukları olan Hasan ve Hüseyin'dir. Bu anlamda Peygamberimizin şöyle buyurduğu nakledilir: "Hüseyin, torunlardan bir torundur." Yani hayır üzere olan bir topluluk (soy)dandır.

el-Müsennâ: İkinci demektir.

el-Mahd: Kelime anlamı saf, temizdir. Kavram anlamı ise, kişinin amcası kızıyla evlenmesi ve her ikisinin de Hâşimî olmasıdır.

el-Cevn: Koyu siyah demektir.

el-Bâkır: İlmi yaran, yani içini açıp da onu ortaya çıkaran demektir.

Sahîh-i Buhârî'de gelen bir rivayette Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hasan b. Ali'ye şöyle buyurmuştur: **"Bu oğlum seyyid birisidir ve umulur ki Yüce Allah onun vasıtasıyla iki büyük Müslüman topluluğun arasını bulur."**

1- Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib

Tam adı Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib el-Hâşimî el-Kuraşî'dir. Babası, müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib, annesi de Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) kızı ve dünya kadınlarının efendisi Fâtımatu'z-Zehrâ'dır. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Resûlullah'ın (sallallahu aleyhi vesellem) torunu ve dünyadaki reyhânıdır. Cennet gençlerinin efendilerinden de biridir.

En doğru rivayetlere göre hicri 3. yılın Ramazan ayında Medine'de dünyaya gelmiştir. Babası ilkin ona Harb ismini koymuş, ancak Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ismini Hasan olarak değiştirmiştir. Doğumunun yedinci gününde de Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun adına akîka kurbanı kesmiş, saçlarını da keserek çıkan saç ağırlığınca gümüşün sadaka olarak dağıtılmasını emretmiştir.

Hz. Hasan, nübüvvet evinde dedesine bağlı biri olarak yetişti. İnsanlar arasında Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) en çok benzeyen kendisiydi. Özellikle yüzü ile belden yukarısı Resûlullah'a (sallallahu aleyhi vesellem) çok benziyordu. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu çok severdi, onunla oynar, şakalaşırdı. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) secdede iken Hasan sırtına çıktığı zaman Allah'ın Resûlü onun için secdesini uzun tutardı. Ara sıra da onu beraberinde minbere çıkarırdı. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onun için şöyle buyururdu: *"Bu oğlum seyyid birisidir ve umulur ki Yüce Allah onun vasıtasıyla iki büyük Müslüman topluluğun arasını bulur."* Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) ona dua eder ve: *"Allahım! Onu sev; zira ben onun seviyorum"* buyururdu.

Hem kendisi, hem de kardeşi Hüseyin hakkında birçok hadis rivayet edilmiştir. Biri de Ebû Hureyre'nin şu rivayetidir: Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) bir omzunda Hasan, diğer omzunda Hüseyin dışarıya çıktı. Bir onu, bir bunu öpüyordu. Bu şekilde yanımıza kadar geldi ve şöyle buyurdu: *"Bunları seven beni de sevmiş olur. Bunları öfkelendiren beni de öfkelendirmiş olur."*

Bir gün Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), Hasan'ı, zekat hurmalarından olan bir hurma tanesini ağzına koyarken gördüğünde onu elinden almış ve: *"Biz Muhammed ailesine zekat caiz değildir"* buyurmuştur.

"Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor"[1] âyeti hem onun, hem de ailenin diğer fertleri hakkında nazil olmuştur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) vefat ettiğinde Hasan henüz sekiz yaşına girmemişti. Resûlullah'ın vefatından altı ay sonra da annesi Fâtımatu'z-Zehrâ vefat etti. Ard arda gelen bu iki olayın Hasan'ın kişiliğinin oluşmasında etkisi büyüktür. Zira bu iki olaydan sonra babasına daha çok bağlanmıştır.

Hz. Hasan, babasının hilafetinden önce Ebû Bekr, Ömer b. el-Hattâb ve Osmân b. Affân'ın halifeliklerini görmüştür. Resûlullah'ın sahabilerinden ileri gelenlerine yetişmiş ve onların terbiyelerinden geçmiştir. Büyük olayların birçoğunda da hazır bulunmuştur. Bunlardan ilki halife Osmân b. Affân'a karşı olan büyük fitnedir. Evi kuşatıldığı zaman Osmân b. Affân'ın kapısında nöbet tutmuş, kargaşada da yüzü kana bulanmıştır. Babası İmâm Ali'ye yapılan biat ile bunun ardından Cemel ve Sıffîn gibi ortaya çıkan olaylara şahit olmuştur. Ancak Hasan bunların hiçbirisine razı olmamıştır. Babası şehit edildiğinde de Irak ve Horasan ahalisi halife olarak ona biat etmişlerdir. Hilafeti de yaklaşık olarak sekiz ay sürmüştür. Altı ay sürdüğünü söyleyenler de vardır.

---
[1] Ahzâb Sûr. 33

Tecrübesi ve ferasetiyle önüne geçmeseydi kendisi ile Muâviye arasında da neredeyse savaş çıkmak üzereydi. Muâviye ile aralarında geçen görüşme ve mektuplaşmalar sonucunda, Müslümanlar arasında hilafetin tek elde olması, fitnenin ve kan dökmenin önüne geçilmesi için halifeliği Muâviye'ye bırakmayı kabul etmiştir. Bu da tam olarak hicri 41 yılının Cemâdiyelûla ayının ortalarında olmuştur.

Bu yıl "Âmu'l-Cemâ'a (Birlik yılı)" olarak adlandırılmıştır. Zira Müslümanlar bu sayede birlik içinde olmuşlardır. Bu şekilde de dedesinin daha önceden verdiği haber gerçekleşmiş oldu ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştu: *"Bu oğlum, seyyid birisidir ve umulur ki Yüce Allah onun vasıtasıyla iki büyük Müslüman topluluğun arasını bulur." Hz.* Hasan da şöyle derdi: "Kanlar dökülmesine sebep olacaksa Muhammed ümmetinin liderliğinin bende olmasını istemem!"

Hz. Hasan takvalı, cesur ve çok sabırlı biriydi. Bu takvası onu, dünya malı ve makamlarından geçip Yüce Allah'ın katındakileri tercih etmeye götürmüştür. Cömertliğiyle övülen birisiydi. Yüce Allah adına bir defa mallarının yarısını, iki defa da tümünü sadaka olarak dağıtmıştır. Hasan, çok evlenen ve çok boşanan birisiydi. Yaklaşık olarak doksan kadınla evlenmiştir. Bir defasında babası Kûfelilere: "Kızlarınızı Hasan'la evlendirmeyin; çünkü kadınları çokça boşayan biridir" deyince, içlerinden biri şöyle karşılık vermiştir: "Allah'a yemin olsun ki biz ona kızlarımızı veririz. Artık o istediğini yanında tutsun, istediğini de boşasın."

Hz. Hasan, Kâbe'yi çokça ziyaret ederdi. Yaya olarak yirmi beş defa hacca gittiği, develerin onunla birlikte sürüldüğü rivayet edilir. Bu konuda Hasan şöyle derdi: "Evine yürüyerek gitmedikten sonra Rabbimin huzuruna çıkmaktan hayâ ederim." Hadis kitaplarında onun için özel başlıklar açılmıştır. Dedesi Resûlullah'tan, babasından, kardeşi Hüseyin'den hadisler rivayet etmiştir. Ondan da birçok kişi hadis nakletmiştir. Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) kunût duasında ona: *"Allahım! Hidayete erdirdiğin kişilerle beni hidayete erdir. Afiyet verdiklerinle beraber bana da afiyet ver…"* demesini de öğretmişti.

Hz. Hasan, ömrünün kalan kısmını doğduğu ve çok sevdiği şehir olan Medine'de geçirmiştir. Bir rivayete göre hicri 49 yılında, bir rivayete göre de hicri 50 yılında 47 yaşındayken vefat etmiştir. Zehirlenerek öldüğü rivayet edilir. Kardeşi, Hüseyin ona zehri kimin içirdiğini sormuş; ancak Hasan: "Bunu neden soruyorsun? Onlarla savaşmak mı istiyorsun? Onları Allah'a havale et!" karşılığını vermiştir. Hz. Âişe'nin odasında dedesi Resûlullah'ın yanında gömülmeyi vasiyet etmiş; ancak bundan dolayı savaş çıkma korkusu nedeniyle Bakî mezarlığında gömülmeyi istemiştir. Korkulan da oldu ve sonuçta Bakîu'l-Ğarkad'da annesi Fâtımatu'z-Zehrâ'nın yanında gömülmüştür. Cenaze namazını o dönemin Medine valisi Sa'îd b. el-Âs kıldırmış ve cenazesine Müslümanlardan büyük bir kalabalık katılmıştır.

HZ. HASAN'IN HİLÂFETİ

İbn Kesîr anlatıyor: Daha önce de zikrettik, Ali b. Ebî Tâlib, İbn Mülcem tarafından yaralandığında ona: "Ey müminlerin emiri! Yerine bir halife seç!" demişler, ancak Ali: "Hayır! Ben de, Resûlullah'ın sizleri (halife seçmeden) bıraktığı gibi bırakıyorum. Şayet Yüce Allah sizler için hayır murad ederse, Resûlullah'tan (sallallahu aleyhi vesellem) sonra nasıl sizleri en hayırlınız etrafında bir araya getirdiyse, şimdi de sizi en hayırlınız etrafında bir araya getirir" karşılığını vermiştir.

Ali b. Ebî Tâlib vefat ettikten sonra, en büyük oğlu olması dolayısıyla cenaze namazını Hasan kıldırmış ve en makul ve doğru görüşe göre hükümet konağında defnedilmiştir. Ali b. Ebî Tâlib'in defin işi bitince Hasan b. Ali'nin yanına ilk yaklaşan kişi Kays b. Sa'd b. Ubâde oldu ve: "Elini uzat da Yüce Allah'ın Kitabı ve Resûlünün sünneti üzerine sana biat edeyim!" dedi. Hasan bunun karşısında suskun kalınca önce Kays, sonra da diğer Müslümanlar ona biat ettiler. Bu olay, Hz. Ali'nin vefat ettiği gün oldu. Bir görüşe göre Hz. Ali hicri 40 yılında, Ramazan ayının on yedisinde, vurulduğu gün olan Cuma günü vefat etti. Vurulduktan iki gün sonra vefat ettiğini söyleyenler olduğu gibi Ramazan ayının son on günü içinde vefat ettiğini söyleyenler de vardır.

O günden itibaren de Hasan b. Ali halife oldu. O zamanlar Kays b. Sa'd b. Ubâde, Azerbaycan valisiydi ve emri altında daha önce Hz. Ali'ye ölüm üzerine biat etmiş 40 bin asker vardı. Hz. Ali vefat edince, Kays b. Sa'd, Şamlılarla savaşmak için Hasan'a teşviklerde bulunmaya başladı. Bunun üzerine Kays b. Sa'd, Azerbaycan valiliğinden azledilip yerine Abdulah b. Abbâs tayin edildi. Hasan'ın da birileriyle savaşma gibi bir düşüncesi yoktu; ancak etrafındakiler savaşma görüşlerinde baskın çıktılar ve daha önce görülmedik bir kalabalık bir araya geldi. Çünkü o zaman Müslümanlar, Resûlullah'ın kızının oğlu ve reyhânı olması dolayısıyla Hasan'a büyük bir teveccüh gösterip etrafında toplanıyorlardı.

Sonunda Hasan b. Ali, Kays b. Sa'd'ın 12 bin kişilik bir öncü kuvvetin başında yola çıkması emrini verdi. Kendisi de diğer orduların başına geçip Şam'a doğru, Muâviye ve Şamlılarla savaşmak niyetiyle Kays'ın peşinden yola koyuldu. Medâin'e ulaştığı zaman orada konakladı. Öncü birliği de önden yolladı. Medâin kentinin kenarında askeri karargahını kurmuşken birisi askerlerin içinde: "Kays b. Sa'd b. Ubâde öldürüldü!" diye bağırmaya başladı. Bu ses üzerine insanlar kaçmak üzere harekete geçtiler. Eşyalarını toplarlarken aceleyle birbirlerinin eşyalarını almaya başladılar. Öyle ki Hasan'ın üzerindeki gölgelik bile alındı. Hatta üzerinde oturduğu kilimi almak için bile onunla çekiştiler. Hasan bineğine binerken de biri onu yaraladı, hareket etmesine fırsat vermediler, itip kaktılar. Hasan bunları görünce onlardan nefret etti. Yaralı bir şekilde bineğine binip Medâin'deki beyaz saraya girdi ve orada konakladı. Medâin'deki valisi de Sa'd b. Mes'ûd es-Sekafî idi. Sa'd, Cisr savaşında Müslümanların ordu komutanı olan Ebû Ubeyd'in kardeşidir.

Ordu sarayda yerleşince Muhtâr b. Ebî Ubeyd, amcası Sa'd b. Mes'ûd'a: "Onur sahibi ve zengin olmak ister misin?" dedi. Sa'd: "Nasıl?" diye sorunca, Muhtâr: "Hasan b. Ali'yi yakalayıp zincire vurup Muâviye'ye göndererek" dedi. Bunun üzerine amcası Sa'd: "Yüce Allah sizin de getirdiğin bu teklifin de cezasını versin! Resûlullah'ın kızının oğluna ihanet mi edeyim!" karşılığını verdi.

Hasan b. Ali, askerlerinin kendisi hakkında bu şekilde ayrılığa düştüklerini görünce onlardan

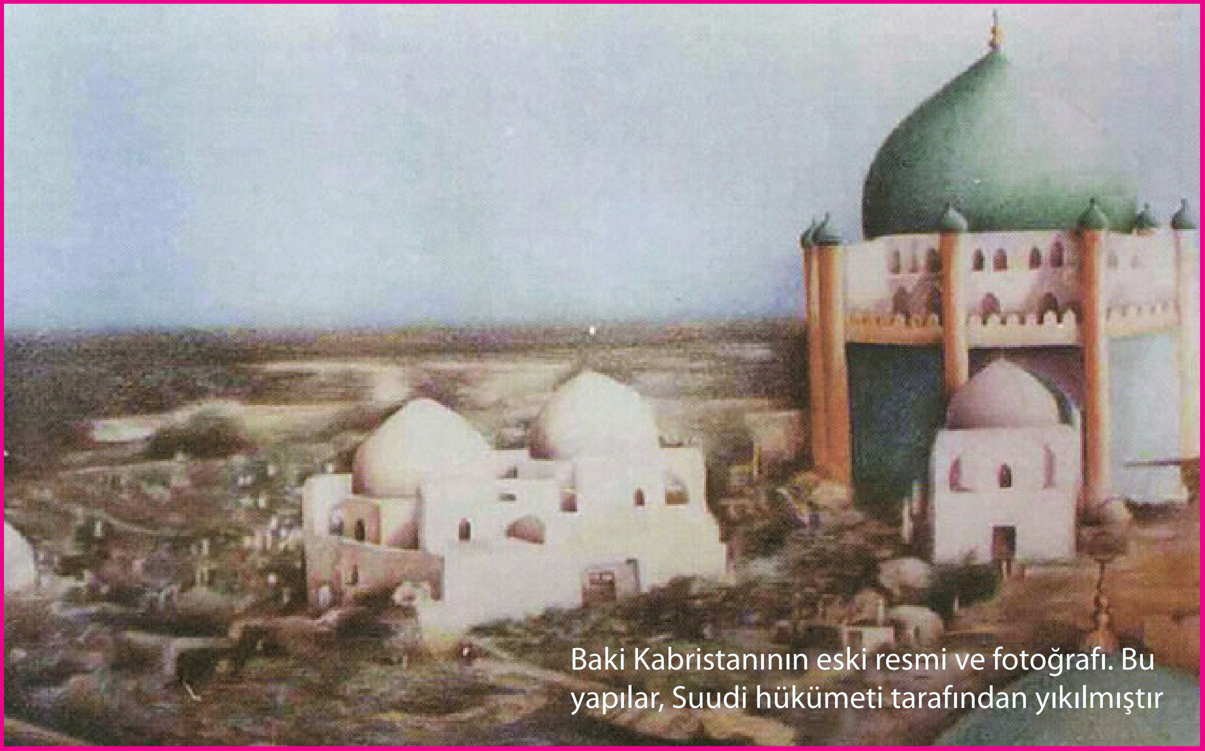
tiksindi ve uzlaşıp barış yapmak üzere Muâviye b. Ebî Süfyân'a bir mektup yazdı. Muâviye de o aralar ordusunun başında yola çıkmış ve Mesken'de konaklamıştı. Bunun üzerine Muâviye, gerekli görüşmeleri yapmak üzere Abdullah b. Amr ve Abdurrahman b. Semure'yi Hasan'a gönderdi. Abdullah ve Abdurrahman, Kûfe'de bulunan Hasan'ın yanına geldiler ve istediği kadar ona mal sundular. Hasan, Kûfe'nin beytülmalinden beş milyon dirhem alması, Dâr Ebcerd bölgesinin haracının kendisine verilmesi ve önünde Hz. Ali'ye sövülmemesi şartını koştu. Bu şartlar yerine getirildiği taktirde de hilafetteki hakkını Muâviye'ye bırakacağını ve Müslümanlar arasında kan dökülmesinin önüne geçileceğini söyledi. Bu şartlar üzerinden anlaşma sağlandı ve hilafet işinde tek söz Muâviye'nin oldu. Bunun açıklaması ve detayları ilerde gelecektir.

Ancak Hüseyin, abisi Hasan'ın bu şekilde davranmasını kınadı ve buna razı olmadı. Fakat burada doğru kararı veren Hasan olmuştur ki bunu da ilerde açıklayacağız. Anlaşma sonrası Hasan, öncü kuvvetlerin başında olan Kays b. Sa'd b. Ubâde'ye haber göndererek Muâviye'nin emirlerine itaat etmesini istedi. Kays böylesi bir şeyi kabule yanaşmadı, her ikisinin de itaatinden çıktı ve kendisiyle beraber olanlarla ayrıldı. Fakat daha sonra durumu bir daha gözden geçirdi ve Muâviye'ye biat etti. Meşhur olan görüşe göre Hasan'ın Muâviye'ye biatı hicri 40 yılında oldu. Bu yılda Müslümanlar tek bir elden, Muâviye tarafından yönetildiği için bu yıla "Birlik Yılı" denmiştir.

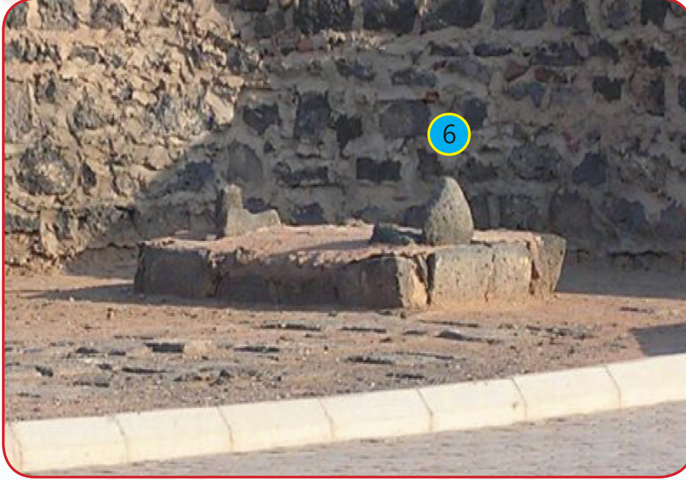
Ancak İbn Cerîr ve diğer bazı siyer alimlerine göre Hasan'ın Muâviye'ye biatı hicri 41 yılının başlarında olmuştur. Hicri 40 yılında haccı ifa eden Müslümanların başında, hac emiri olarak Muğîre b. Şu'be vardı. Ancak İbn Cerîr'in İsmâil b. Râşid'den aktardığına göre Muğîre b. Şu'be'nin, hac emirliğiyle görevlendirildiğine dair Muâviye'nin diliyle sahte bir mektup yazdığını iddia eder. Zira Muâviye'nin kardeşi Utbe b. Ebî Süfyan'ın da elinde hac emiri olduğuna dair Muâviyeden bir yazı vardı. Muğire sekizinci günde bu şekilde ondan hızlı davranarak hac emirliğini üstlendi.

İbn Cerîr der ki: Bu sene içinde (Hz. Ali'nin ölümünden sonra) Kudüslüler de Muâviye'ye biat etti. Kendisine bir rakip kalmadığı için Şamlılar da müminlerin emiri olarak Muâviye'ye biat ettiler. Şamlıların bu hamlesine karşılık vermek üzere de Iraklılar, Hasan b. Ali'ye biat edip harekete geçirmişlerdir. Ancak bu konuda hedeflerine ulaşamadılar. Yeni halifeleri konusundaki ayrılıkları ve düşüncesizlikleri yüzünden çok geçmeden hüsrana uğradılar. Oysa düşünselerdi, Resûlullah'ın kızının oğluna, Müslümanların seyyidine, sahabelerin âlimlerinden birine, içlerinde en ağır başlı ve ileri görüşlü olana biat etmekle aslında Yüce Allah'ın onlara ne büyük bir ihsanda bulunduğunu anlarlardı.

Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib'in de Râşid Halifelerden biri olduğuna dair Nebevi delilimiz "**Delâilu'n-Nübüvve**" bölümünde Resûlullah'ın azatlısı Sefîne'den naklen aktardığımız hadistir. Bu hadiste Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Benden sonra hilafet otuz yıl sürer; sonra da saltanat başlar."* Hasan b. Ali'nin hilafetiyle de bu otuz yıl tamamlanmış oluyor. Hasan, hicri 41 yılının Rebîulevvel ayında hilafeti Muâviye'ye bırakmıştır. Bu da Resûlullah'ın vefatının tam olarak otuz yıl sonrasına denk gelmektedir. Zira Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) hicri 11. yılın Rebîulevvel ayında vefat etmişti. Bu da peygamberliğinin en büyük delillerinden birisi sayılmaktadır.

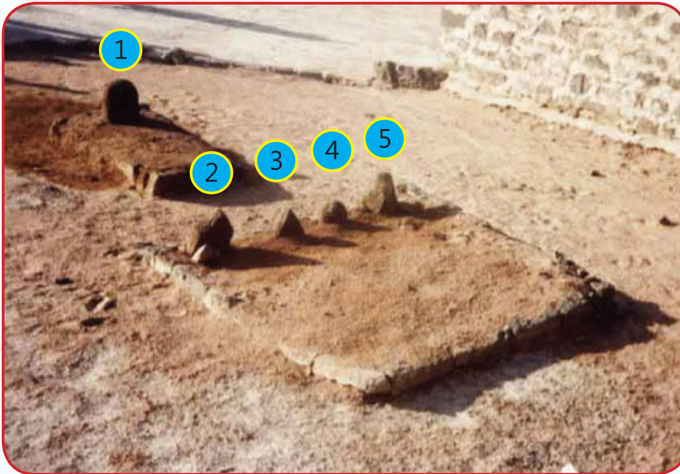

Baki Kabristanının eski resmi ve fotoğrafı. Bu yapılar, Suudi hükümeti tarafından yıkılmıştır

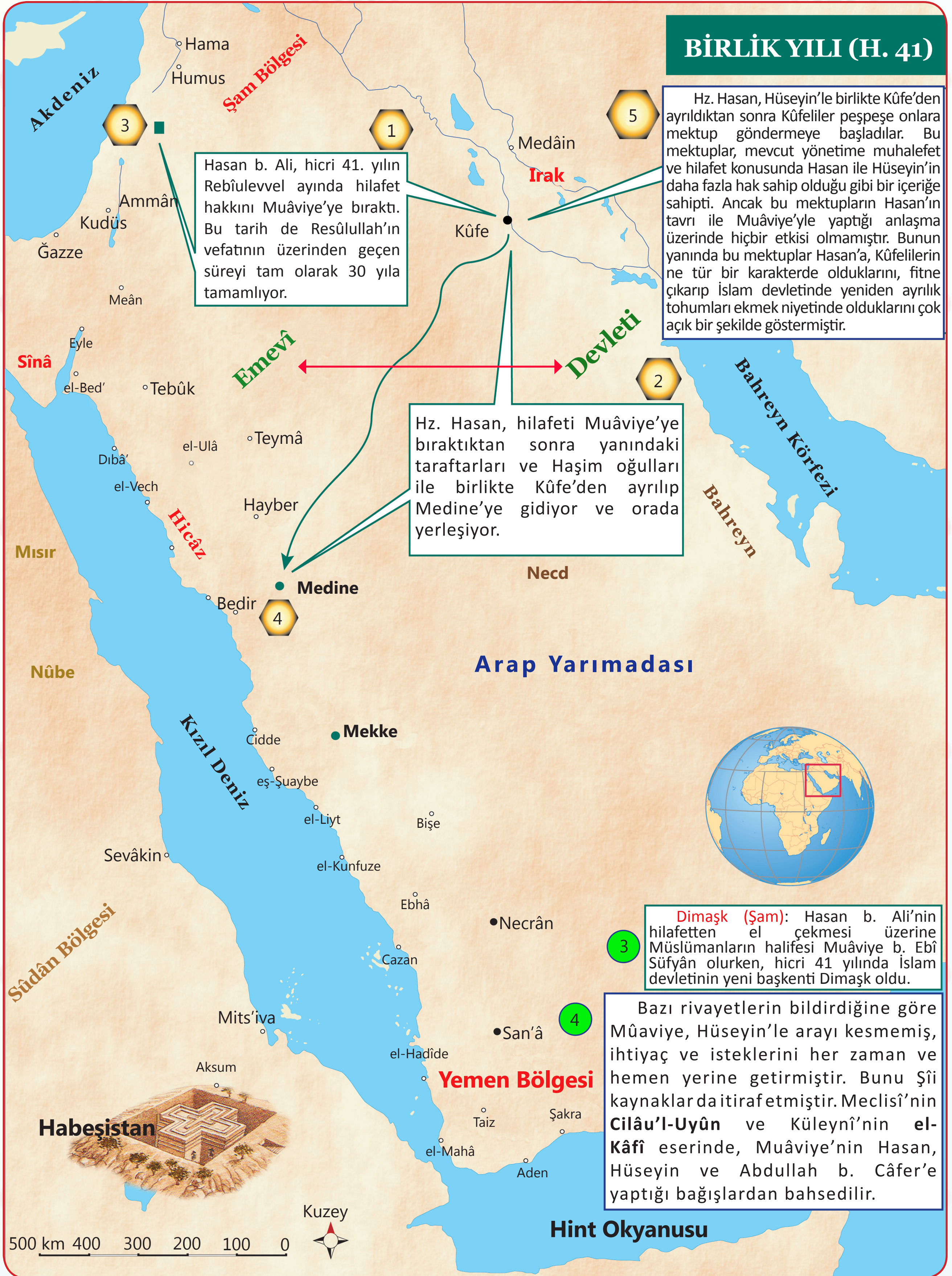

Medine'de Bakîu'l-Ğarkad'ı ziyaret eden kişi, girdiğinde sağ tarafında Resûlullah'ın kızı Fâtımatu'z-Zehrâ'nın kabriyle karşılaşır. Onun solunda ise Abbâs b. Abdilmuttalib'in mezarını görür. Bunların arkasında ise Ali b. Ebî Tâlib'in oğlu Hasan ile Ali'nin diğer torunlarının mezarlarını görebilir.

1. Peygamberimizin amcası Hz. Abbâs
2. İmam Hasan-ı Müctebâ
3. İmam Zeynelâbidîn Ali b. el-Hüseyn
4. İmam Muhammed Bâkır
5. İmam Câfer-i Sâdık
6. Fâtımatu'z-Zehrâ'nın kabri

Hasan b. Ali, hicri 41. yılın Rebîulevvel ayında hilafet hakkını Muâviye'ye bıraktı. Bu tarih de Resûlullah'ın vefatının üzerinden geçen süreyi tam olarak 30 yıla tamamlıyor.

Hz. Hasan, Hüseyin'le birlikte Kûfe'den ayrıldıktan sonra Kûfeliler peşpeşe onlara mektup göndermeye başladılar. Bu mektuplar, mevcut yönetime muhalefet ve hilafet konusunda Hasan ile Hüseyin'in daha fazla hak sahibi olduğu gibi bir içeriğe sahipti. Ancak bu mektupların Hasan'ın tavrı ile Muâviye'yle yaptığı anlaşma üzerinde hiçbir etkisi olmamıştır. Bunun yanında bu mektuplar Hasan'a, Kûfelilerin ne tür bir karakterde olduklarını, fitne çıkarıp İslam devletinde yeniden ayrılık tohumları ekmek niyetinde olduklarını çok açık bir şekilde göstermiştir.

Hz. Hasan, hilafeti Muâviye'ye bıraktıktan sonra yanındaki taraftarları ve Haşim oğulları ile birlikte Kûfe'den ayrılıp Medine'ye gidiyor ve orada yerleşiyor.

3 Dimaşk (Şam): Hasan b. Ali'nin hilafetten el çekmesi üzerine Müslümanların halifesi Muâviye b. Ebî Süfyân olurken, hicri 41 yılında İslam devletinin yeni başkenti Dimaşk oldu.

4 Bazı rivayetlerin bildirdiğine göre Mûaviye, Hüseyin'le arayı kesmemiş, ihtiyaç ve isteklerini her zaman ve hemen yerine getirmiştir. Bunu Şîi kaynaklar da itiraf etmiştir. Meclisî'nin **Cilâu'l-Uyûn** ve Küleynî'nin **el-Kâfî** eserinde, Muâviye'nin Hasan, Hüseyin ve Abdullah b. Câfer'e yaptığı bağışlardan bahsedilir.

Sa'îd b. Cübeyr, İbn Abbâs'dan şöyle nakleder: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi vesellem), Hasan ile Hüseyin için Yüce Allah'ın himayesini diler ve şöyle buyururdu: **"Sizin atanız (İbrâhim) de oğulları İsmâil ve İshâk için bu kelimelerle himaye dilerdi: "Her türlü şeytan, zararlı hayvan ve nazara karşı (sizleri) Yüce Allah'ın tam olan kelimeleriyle yine Yüce Allah'a sığındırırım."**

2- Hüseyn b. Ali b. Ebî Tâlib

Tam adı Hüseyn b. Ali b. Ebî Tâlib b. Abdilmuttalib el-Hâşimî el-Kuraşî'dir. Resûlullah'ın torunu, reyhânı ve göğüsten ayak bölümüne kadar ona en çok benzeyenidir. Babası müminlerin emiri Ali b. Ebî Tâlib, annesi de Resûlullah'ın kızı Fâtımatu'z-Zehrâ'dır. Künyesi Ebû Abdillah, lakabı da eş-Şehîd'dir. Abisi Hasan'la birlikte Cennet gençlerinin efendisidir.

Hicri 4. yılın Şaban ayında Medine'de dünyaya geldi. Daha önce kardeşi Hasan'a yaptığı gibi Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onun için de akikâ kurbanı kesti. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) onlar için: *"Hasan ve Hüseyin, dünyada benim reyhanlarımdır"* buyurmuştur.

Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem) onu sever, onunla oynar ve hakkında: *"Hüseyin esbâttan (peygamber torunlarından) bir torundur. Beni seven Hüseyin'i de sevsin!"* buyururdu. Diğer bir rivayette de: *"Hüseyin'i seveni Yüce Allah da sevsin!"* buyurduğu nakledilir.

Hz. Hüseyin, çocukluğu ile gençliğinin ilk yıllarını Medine'de geçirdi. Önce nübüvvet evinde, sonra da babasının evinde terbiye gördü. Yine Mescid-i Nebevî'de kurulan ilim halkalarında güzel ahlak ve erdemli davranışların eğitimini aldı. Hicri 35 yılında babası Ali b. Ebî Tâlib'e yapılan biata şahit oldu. Babasıyla birlikte Kûfe'ye gitti. Önce Cemel, sonra da Sıffîn savaşlarına katıldı. Babasıyla birlikte Hâricilere karşı savaştı ve babası hicri 40 yılında şehit olana dek yanından ayrılmadı. Daha sonra kardeşi Hasan'la birlikte ikamet etti. Hasan'ın hilafetten vazgeçip bu işi Muâviye b. Ebî Süfyân devretmesine Hüseyin razı olmadı; zira kendisi onlarla savaştan yanaydı. Fakat kardeşine itaat edip Muâviye'ye biat etti. Hasan'la birlikte Medine'ye gitti ve Muâviye hicri 60 yılında vefat edene dek Medine'de kaldı.

Muâviye'nin ölümünden sonra hilafete Yezîd b. Muâviye geçince, Medinelilerden adına biat almak üzere Velîd b. Utbe'yi Medine'ye gönderdi. Ancak Hz. Hüseyin ona biat etmeyi kabul etmedi ve Medine'den çıkıp Mekke'ye yerleşti. Orada, halife olarak kendisine biat edildiğine dair ve Şamlılar üzerine savaşa çıkma davetiyle Kûfelilerden ona mektuplar gelmeye başladı. Bunun üzerine Hz. Hüseyin, biatlarını almak üzere amcası oğlu Müslim b. Akîl b. Ebî Tâlib'i Kûfe'ye gönderdi. Ancak Müslim'in dönüşü gecikti ve haberleri de kesildi. Bunun üzerine Hüseyin, Irak'a gitmek üzere dostlarından oluşan bir kuvvet hazırladı. Mekke'de bulunan ve içlerinde Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Câfer, Câbir b. Abdillah'ın da bulunduğu akraba ve dostları Iraklıların bu davetini kabul etmemesini, Mekke'de kalmasını öğütlediler. Hatta kalması yönünde Amra adında bir kadın ona şöyle bir mektup yazmıştı: "Âişe bana, Resûlullah'ın: *"Hüseyin, Babil topraklarında öldürülecek"* buyurduğunu bildirdi." Hüseyin bu mektubu okuyunca: "O halde ölmem gereken yere gitmem lazım!" karşılığını verdi ve yanındakilerle beraber Irak'a doğru yola koyuldu. Yolda Kâdisiyye yakınlarında Hurr b. Yezîd et-Temîmî onunla karşılaştı. Hurr ona: "Geri dön! Çünkü geldiğim yerde (Irak'ta) senin için hiç de iyi şeyler yok!" dedi.

Hurr, Hüseyin'e, Basra ve Kûfe valisi Ubeydullah b. Ziyâd'ın Müslim b. Akîl'i öldürdüğünü söyledi. Bunun üzerine Hz. Hüseyin geri dönmek üzere hazırlandı; ama yanında bulunan Müslim'in kardeşleri ona: "İntikamımızı alana veya öldürülene kadar vallahi geri dönmeyiz!" dediler. Bunun üzerine Hz. Hüseyin yoluna devam etti ve Kerbelâ yakınlarındaki Tıff bölgesine geldi. Yanında asker olarak 45 atlı, 100 yaya vardı. Bunların yanında da ailesinden olan çocuk ve kadınlar bulunuyordu. Bu arada Kûfeliler ona ihanet etmiş ve yardımcı olacaklarına dair verdikleri sözden dönmüşlerdi. Bu şekilde Hüseyin orada, yanındakilerle birlikte, Ubeydullah b. Ziyâd'ın ordusuyla karşılaştı. Dört bin süvarinin bulunduğu ordunun komutanı, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın oğlu Ömer idi. Aralarında görüşmeler oldu; ancak herhangi bir sonuç vermedi.

Ardından İbn Ziyâd'ın ordusu Hz. Hüseyin ve adamlarına saldırıya geçti. Hüseyin ve adamları kahramanca çarpıştılar; ancak çoğu orada şehit edildiler. Hüseyin'in bedeninde otuz üç kılıç yarası vardı. Bu elim olay hicri 61 yılında Âşura gününde (10 Muharrem) vuku buldu.

Rivayet edildiğine göre Hz. Hüseyin'i öldüren kişi Sinân b. Ebî Sinân en-Nehaî'dir. Başka bir rivayette Şimr b. Zi'l-Cevşen tarafından öldürüldüğü, Havle b. Yezîd el-Asbahî'nin de başını kesip Ubeydullah b. Ziyâd'a getirdiği söylenir. Ubeydullah da kesik başı Şam'daki Yezîd b. Muâviye'ye göndermiştir. Hüseyin'le birlikte ailesinden on yedi adam öldürüldü. İçlerinde kardeşlerinden Câfer, Atîk, Muhammed ve Abbâs da vardı. Yine büyük oğlu Ali, diğer oğlu Abdullah bu savaşta öldürüldü. Küçük oğlu Zeynelâbidîn henüz emzikte olduğu için sağ kalmıştır. Ölenler arasında yine kardeşinin oğlu Kâsım b. el-Hasan, Müslim b. Akîl'in iki oğlu Abdullah ve Abdurrahman, Abdullah b. Câfer b. Ebî Tâlib'in iki oğlu Muhammed ve Avn da vardı.

Rivayete göre Hz. Hüseyin'in kesik başı ile ailesinden çoğu kadın olmak üzere bir grup Yezîd b. Muâviye'ye getirildiği zaman Yezîd onlara: "Hüseyin öldürülmeden de ben sizin bana itaatinizi kabul ederdim" demiştir. Hüseyin'in kızı Sekîne ona: "Ey Yezîd! Resûlullah'ın kızları (torunları) esir mi alınıyor?" diye çıkışınca, Yezîd ona: "Ey kardeşimin kızı! Vallahi bu durum, sizden daha fazla benim ağrıma gidiyor" karşılığını vermiştir. Yezîd orada Ubeydullah b. Ziyâd'ı yeren birçok laf ettikten sonra: "Allah Hüseyin'e merhamet etsin! Onun bana sağ olarak getirilmesini isterdim" demiştir.

Türbenin İçi

Hz. Hüseyin'in Kerbala'daki Türbesi

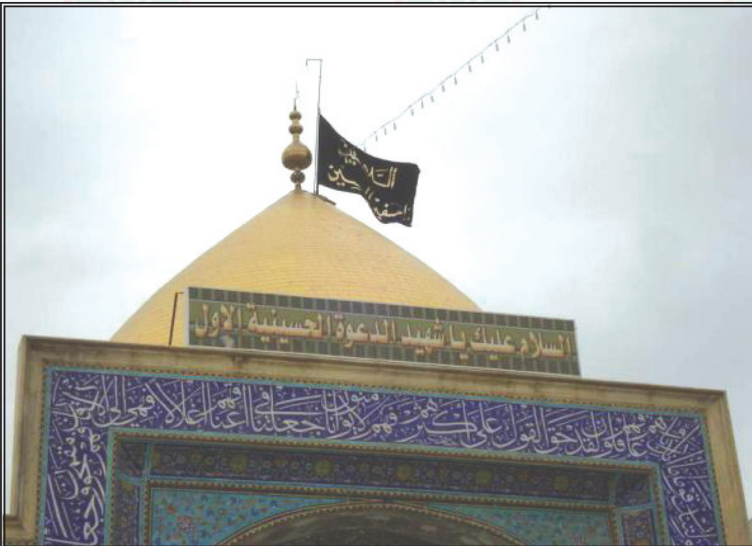

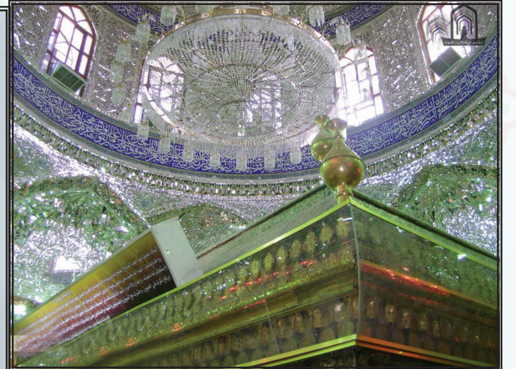
Muhammed b. Ebî Muhammed el-Basrî der ki:
Hz. Hüseyin b. Ali, vitir namazında şu duayı söylerdi: Allahım! Sen görürsün, ama görülmezsin. Sen en yüce bir görünümdesin. Âhiret te, dünya da sana aittir. Kuşkusuz bizler, zillet ve rezalete düçar olmaktan sana sığınırız."
İbn Sa'd, *Tabakât*, eksik bölüm: et-tabakâtu'l-hâmise, no. 383

Hz. Hüseyin'in Kerbela'daki türbesi (solda) ve uydudan görüntüsü (aşağıda)

Bişr b. Ğâlib anlatıyor: Abdullah b. ez-Zübeyr, Mekke'de Hüseyn b. Ali ile karşılaşınca ona: "Ey Ebû Abdillah! Bana senin Irak'a gitmek istediğin haberi ulaştı" deyince o: "Evet" cevabını verdi. Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr şöyle dedi: "Bunu yapma! Zira onlar, senin babanın katilleri ve kardeşini (zehirleyerek) karnının deşenlerdir. Onların yanına gidersen seni de öldürürler."
İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, cilt 15, sh. 95 (no. 19207)

Hz. Hüseyin'in Kufe'de katledilen öncüsü Müslim bin Akîl'in türbesi ve mezarı. Hz. Ali'nin Kufe mescidi içinde yer almaktadır

← Hz. Ömer'in sürgün ettiği sahabi Ebû Zer, Medine'nin kuzeyinde Rebeze denilen bir mevkiye ailesiyle birlikte yerleşmişti. Hz. Ali'nin sadık destekçisi olan bu değerli sahabinin namaz kıldığı yerin yerine yapılan mescidin günümüzdeki kalıntıları görülmektedir.

Hz. Peygamber'in ﷺ hayatında iken kızı Hz. Fatıma'ya gelirini bağışladığı hurma bahçeleri ile ünlü Fedek'ten günümüze kalan yerleşim harabeleri →

← Hz. Ali'nin büyük kahramanlık gösterdiği Hayber savaşının geçtiği yerde halen o dönemden kalma eski Yahudi yerleşim yerlerinin yıkıntıları durmaktadır.

Hz. Ali'nin hanımlarından ve aynı zamanda Kerbela'da şehit edilen oğulları Abbâs, Câfer, Abdullah ve Osman'ın anneleri olan Ümmü'l-Benîn binti Harâm el-Kilâbiyye'nin Baki Kabristanındaki mezarı →

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

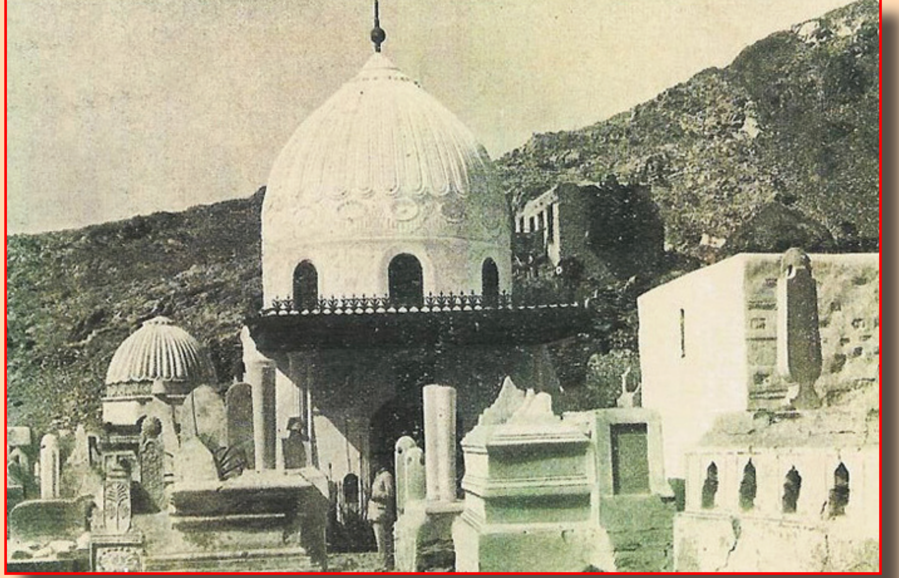
İÇİNDEKİLER

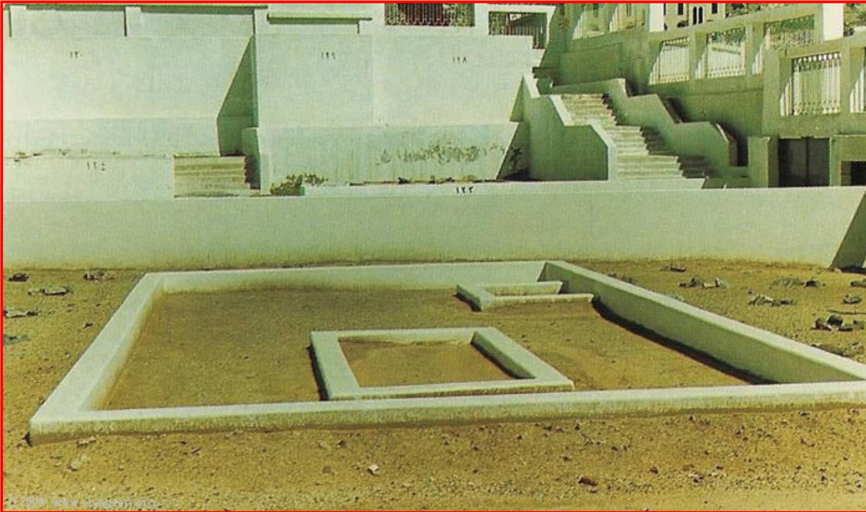
Hz. Ali Hakkında

Resûlullah'ın ﷺ sütannede iken büyüdüğü ve koyun çobanlığı yaptığı Benû Sa'd yurdu ←

Hz. Peygamber'in ﷺ ilk eşi Hz. Hatice'nin türbe halindeki kabri (Osmanlı Dönemi) →

Hz. Hatice'nin Osmanlı döneminde yapılmış kabri, yıkıldıktan sonra günümüzdeki hali ←

Sanduka-i Şerif: Resûlullah'ın ﷺ mübarek kabr-i seadeti (Osmanlı Dönemi) 🡐

Bedir Savaşında Müslüman ordusuna yardım için gelen meleklerin indiği dağ 🡓

Mescid-i Arîş: **Bedir Savaşında Müslüman ordusunun karargah kurduğu yerde namaz kılınan mahalle daha sonra bu mescid inşa edilmiştir 🡑**

Mescid-i Mübâhele: **Necran Hıristiyanları ile tartışan Resûlulllah hakkında Âl-i İmrân suresinin 61. âyetinin indiği yere daha sonra bu mescid inşa edilmiştir. 🡒**

Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin evlerinin kapısı. Günümüzde bu bölüm, Mescid-i Nebevi'nin içindedir. Hücre-i Seâdet'in hemen bitişiğinde yer almaktadır. ←

Nehrevan Savaşı dönüşü Hz. Ali'nin namaz kıldığı yere daha sonraları Berâsâ Camii inşa edilmiştir ↑

← Hz. Ali'nin vefat eden Resûlullah'ı ﷺ yıkamak üzere su getirttiği kuyu

Eski Necef şehrinin havadan çekilen bir fotoğrafı ↑

Necef'deki İmam Ali Mescid'inin minaresinden modern Necef kentinin görünümü ↑